SBORNÍK PŘÍSPĚVKŮ

K DĚJINÁM PRAHY

VI.

SBORNÍK PŘÍSPĚVKŮ K DĚJINAM HLAVNÍHO MĚSTA PRAHY.

VYDÁVÁ

OBEC HLAVNÍHO MESTA PRAHY

PRACÍ MĚSTSKÉHO ARCHIVU

ZA REDAKCE

UNIV. PROF. PhDr. VÁCLAVA VOJTÍŠKA,

ARCHIVÁŘE HLAV. MĚSTA PRAHY.

DÍL VI.

V PRAZE 1930.

NÁKLADEM DŮCHODU OBCE HLAVNIHO MĚSTA PRAHY.

TISKEM DR. ED. GRÉGRA A SYNA V PRAZE.

LIBRARY
JUN 22 1966
UNIVERSITY OF TORONTO

Marie Válková-Frýzová:

Úřad perkmistra pražských viničných hor.

I.

Vývoj základních podmínek úřadu.

V pražském okolí, známém mírným podnebím, kde se většina strání svažuje k jihu, byly už odedávna vysazovány vinice.[1]) Dělo se to však bez určitého plánu, náhodně. Teprve nastoupením Karla IV. nastala změna a do viničného hospodářství byl zaveden systém a řád. Jako moravský markrabě poznal asi Karel dobré výsledky a organisaci viničného podnikání olomouckého biskupa Brunona z 2. polovice 13. stol.,[2]) nejmocněji však na něj působil podle všeho vliv vyspělého francouzského vinařství, s nímž se seznámil za častých pobytů ve Francii. Kronikář Beneš z Veitmile zmiňuje se už k r. 1348 o nařízení Karla IV., aby kolem pražských měst byly vzdělávány zahrady a vinice, a připojuje, že nejušlechtilejší révy z Rakous přivezené bylo užíváno při vysazování vinic v pražském okolí i pod hradem Karlštejnem. Královy snahy napodobila šlechta, duchovní i lid, a tak byly po celé zemi zakládány vinice a zahrady.[3]) To však nestačilo; osazování dálo se neodborně, bez určitého řádu, jen podle vůle nákladníka a majitele vinice. Karel však chtěl nejen zvelebiti zemi a zvýšiti blahobyt poddaných,[4]) nýbrž zamýšlel zlepšiti

---

[1]) Tak na př. na Petříně byla vinice již ve 12. stol. podle zprávy v listině Vladislava I. pro klášter v Plasích, datované sice 5. srpna 1146, avšak falsu z téhož století (Friedrich, Codex diplom. I. č. 396.) Také na Bílé hoře u Břevnova byla vinice, jak svědčí listina daná břevnovskému klášteru, jež je falsem 13. století, (tamže č. 375) a pod. Nejvíce vinic bylo prý u Prahy založeno za Přemysla II.

[2]) Listinou z r. 1266, jíž byly vysazeny vinice v okolí Kroměříže, osvobozeny na 10 let od všech platů a svěřeny péči ustanoveného perkmistra. (Jireček, Codex iuris bohemici, Praha 1867, sv. I., str. 159, č. 53.)

[3]) Kronika Beneše z Weitmile, Prameny dějin českých sv. IV., str. 516: »fecit plantare hortos atque vineas circum civitatem Pragensem et propter hortos huiusmodi atque vineas auctus est populus vehementer. Fecit etiam advehi de Austria vites nobilissimas, quas ibi et sub castro Karlstein plantavit. Hoc advertentes barones, nobiles, religiosi et plebeji, plantaverunt ubique vineas, hortos…«

[4]) V Karlově listině na vysazení vinic z 12. května 1358: »Volentes ex innata nobis benignitatis clemencia condicionem et statum regni nostri Boemie et incolarum omnium eiusdem regni, annuente et cooperante divina

i důchody královské komory. Bylo proto nutno dáti celému podnikání pevnou organisaci a postaviti v čelo odpovědného úředníka, který by zaručoval nejen králi, nýbrž i nákladníkům zachování stanovených norem. Vzorem tohoto úřadu mohl jistě býti úřad královského podkomořího nebo snad mincmistra. V tomto ohledu nebyl však záměr císaře Karla přesně formulován.

Začátkem r. 1358 bylo vydáno prvé privilegium,[5]) jímž Karel nařizoval, aby ve třech mílích kolem Prahy byly vysazovány vinice, a vydal viničná práva na ochranu a podporu těchto vinic, zřizuje i zvláštního úředníka nad vinicemi, perkmistra pražských viničných hor. Každý, kdo měl v určeném okruhu nějaké pole nebo horu, musil ve 14 dnech od vyhlášení listu začíti s vysazováním vinice. Kdyby se nechtěl sám ujmouti práce, mohla jeho povinnost převzíti cizí osoba, ale s vědomím a vůlí perkmistrovou. Po 12 let od začátku práce byla vinice osvobozena ode všech poplatků, třináctý rok začal se odváděti majiteli pozemku desátek a českým králům z každé vinice půl džberu vína. Poplatek králi se vyměřoval z vinice základní míry, která měla měřiti 60 prutů na dél a 8 prutů na šíř, při čemž každý prut měřil 8 loket. Správce nového viničného úřadu měl podléhati staroměstským konšelům, kterým bylo privilegiem dáno právo na místě a mocí českých králů každý rok nebo podle potřeby perkmistra dosaditi a sesaditi. Vinaři byli osvobozeni na věčné časy od berní a ungeltu.[6]) Těžkými tresty byly chráněny vinice přede všemi škůdci a všechny viničné pře, ať to bylo pro škody, vraždy nebo jiné činy (ovšem lidí nešlechtických), měly býti souzeny jen před konšely Starého města pražského. Druhým privilegiem z května téhož roku[7]) rozšířil Karel IV. ustanovení o vysazování vinic na celou zemi a prohlásil je platným pro všechny osoby duchovní i světské. Perkmistr v českém království měl označiti hory, vhodné k zakládání vinic, a napomenouti majitele těchto pozemků, aby do čtyř neděl na svůj náklad začli vinice vzdělávati. Kdyby někdo nebyl chtěl sám na vinicích pracovati, měl býti pozemek perkmistrem vyměřen a odevzdán těm, kdo by jej chtěli vzdělávati. Na žádost těchto vinařů i perkmistrovu měl majitel pozemku vydati o tomto postoupení hlavní list. Kdyby však kdokoliv odepřel dáti pozemek k vysazení a vyměření nebo vydati o tom list, měl k tomu býti přinucen konšely Starého města pražského a perkmistrem viničných hor jménem a mocí královskou obstavením nebo jiným způ-

gracia, facere meliorem....« (Čelakovský, Privilegia měst pražských v Praze 1886, str. 113.)

[5]) Má datum 16. února 1358 a vydal je Čelakovský uv. m. str. 107, č. 66.

[6]) 13. prosince 1386 vzdala se královna Alžběta práva, které prý měla zaručeno listinami, totiž vymáhati od Pražanů ungelt z vína, které se urodí na jejich vinicích v okruhu tří mil, a to z každého džberu groš. Nikde jinde však není zmínky o tom, že by pražské vinice proti ustanovením prvého privilegia byly kdy znovu obtíženy ungeltem, byť výjimečně. (Čelakovský, uv. m. str. 175, č. 108.)

[7]) Vydáno 12. května 1358. (Čelakovský, uv. m. str. 113, č. 68.)

sobem podle jejich vůle. Kdo by byl pro podobné věci napomenut a do roka neuposlechl, ztratil právo dna, totiž desátý díl výnosu, který by mu byl každoročně odváděn, »kdyby nebyl býval buřičem, podle znění jiných listin královských.« Právo dna nebo desátek vinic připadaly pak plným právem králům a koruně.

Tyto královské listiny jsou základní normy viničného hospodářství okolo Prahy i nového úřadu, a způsobily zvláště, že se snahy císaře Karla setkaly s plným porozuměním u staroměstských konšelů, kteří pochopili veliký význam udělených privilegií nejen pro teritoriální rozšíření jejich moci, nýbrž i pro finanční zisk obyvatelů města. Proto ještě v týž den, kdy bylo vydáno druhé Karlovo privilegium, přijali obě listiny do vlastní listiny, jíž slibovali zachovávati všechna královská ustanovení o vinicích, a přidávali osvobození všech nákladníků od městských daní a dávek.[8]) Císař Karel nepřestal však jen na rozhodnutí založiti vinice, chtěl ochrániti i jejich produkt, samo víno. Poznal, že jedinou cestou k tomu je zvýšení spotřeby domácího vína na úkor cizích vín. Proto nařídil privilegiem z r. 1370,[9]) že od vinobraní až do Svátostí nesmí nikdo, ať je kteréhokoliv stavu nebo hodnosti, osoba světská nebo duchovní, do českých měst voziti cizí vína, jako uherská, rakouská, moravská, francouzská, švábská, elsaská a rýnská i vína pěstovaná v zemích, ležících mimo české království. Taktéž nesměla býti tato vína mimo určený čas prodávána a šenkována, kromě v Kutné Hoře, Budějovicích a Písku. Výjimkou byla jen drahá vína, totiž vernáčské, malvaz, románské, počínské a rýnské. Ze stejných důvodů vydáno v Lukově r. 1373 podobné nové privilegium,[10]) jímž se opětně přikazovalo, aby se v městech, městysech, vesnicích a na statcích, které patří českým králům nebo koruně, opatům, duchovním nebo klášterům, po celý rok neprodávala a nešenkovala jmenovaná cizí vína kromě drahých vín a kromě uvedených míst, k nimž připojen i Německý Brod. Kdyby snad byl někdo víno přivezl a chtěl je prodávati nebo šenkovati, měl je perkmistr viničných hor v Čechách zabrati, ponechati si třetinu a ostatní dvě odvésti královské komoře.

Karlovými ustanoveními byl pražským vinicím zajištěn zdárný vývoj a více než 100 let nemusili panovníci svými výnosy regulovati

---

[8]) Je z 12. května 1358. (Č e l a k o v s k ý, uv. m. str. 109.)

[9]) 9. ledna 1370. (Č e l a k o v s k ý, uv. m. str. 147, č. 90.) Privilegium začíná arengou, vyjadřující úmysl a snahu královu po zlepšení blahobytu v zemi: »Attendentes et attenta consideracione pensantes, quanta bona quantique fructus incolis et inhabitatoribus regni Boemie, presentibus et futuris, nostris fidelibus, ex vinearum cultura, que sumptuosis in ipso regno laboribus instaurantur, continue suboriri poterunt et salubrium utilitatum commoda perpetuis in antea temporibus generari, volentesque plures nostros et ipsius regni fideles et subditos ad colendum vineas et easdem laborandum allicere ac ad expensarum desuper impensionem voluntariam singularium quarumdam prerogativarum graciis provocare...«

[10]) 6 ledna 1373. (Č e l a k o v s k ý, uv. m. str. 153, č. 94.)

jeho směr. Počátek byl položen i k jejich řízení — je důležité, že se nic nemluví o organisaci úřadu a ani o konšelech, kteří hned byli perkmistrovi k ruce přidáni — potom bylo třeba úřad vybudovati vnitřně a vymeziti jeho kompetenci v rámci obecní správy. To se dálo nejprve výnosy staroměstské rady, která byla jmenována patronkou úřadu. Prvním z nich, ač jediným do r. 1420, byl městský statut z 21. ledna 1381, který vymezoval kompetenci perkmistra viničných hor na základě Karlova privilegia a přinesl také ustanovení o vysazování a převodu vinic a o vydávání listin na tato právní jednání.[11]) Šlo jistě o vyjasnění vzájemného poměru v intensivním právním ruchu a v potřebách, aby městská rada nebyla zbytečně zatížena při vzrůstu své moci a neutrpěla újmy ve svých právech.

Takový byl právní stav, když došlo k husitským válkám a k velkým majetkovým přesunům hned po roce 1420. Mnohé vinice byly tehdy zabrány k ruce obce a pak rozdávány a prodávány »bohatému i chudému, a zvláště, kteříž jsú viece v boji božiem a k obecnému dobrému v prolévání krvi pracovali.«[12]) Tak bylo rozdáno podle zápisu v Pamětní knize Starého města pražského[13]) na 90 vinic v nejbližším pražském okolí. Noví majitelé pojišťovali si ihned právo k nabytému majetku knihovními zápisy. Vinice byly zapisovány do městských i viničných knih. To však bylo proti ustanovení z r. 1381, které předpisovalo ohlášení trhu vinice nebo platu na ní jen na městském soudě, ne u viničného úřadu. Proto byl r. 1433 purkmistrem a konšely Starého města pražského, chtějícími zeslabiti úřad perkmistra, jejž vzali pevněji v moc, vydán nález,[14]) že všechny viničné trhy musí býti předem zapisovány do městských knih. Než tímto opatřením nebyla zjednána náprava, neboť doba nebyla příznivá tomuto řešení.

Všechno pražské okolí bylo bitvami a vojenskými tábory Zikmundových a křižáckých vojsk i husitů úplně zpustošeno. Hlavně vinice a zahrady vzaly při tom zkázu, ale přece jen většina jich byla záhy obnovena, a to jednak přičiněním vlastníků, jednak bylo nové vysazování vinic nařízeno obecním usnesením. Zpráva o tom je však zachována jen v soudním výroku, převzatém z perkmistrových knih do městské knihy k r. 1428.[15]) Praví se v něm, poněvadž mnoho vinic v době ne-

---

[11]) Rössler, Das Altprager Stadtrecht (Prag 1845), str. 93, č. 136.

[12]) Decretum communitatis v rkp. č. 2099 fol. 1113' v archivu hlav. města Prahy, kde jsou uloženy i jiné uvedené rukopisy, pokud není jinak citováno. Citovaný statut vydán v Archivu českém sv. IV., str. 382. Srv. zvláště Čelakovský, O vývoji středověkého zřízení radního v městech pražských, Sborník příspěvků k dějinám hlav. města Prahy sv. I/2, (Praha 1920), str. 124.

[13]) Rkp. č. 2099 fol. 1111'. »Notantur daciones vinearum profugorum«.

[14]) Rkp. č. 992 fol. 144'.

[15]) Rkp. č. 992 fol. 86: »In tempore autem illo plurime vinee erant desolate, quas colere et labo[r]are nequebant homines propter defectus et egestatem. Facta autem edicione et assensu communitatum utrarumque civitatum, quod

pokojů bylo opuštěno a zanedbáno, že se proto usnesly obce obou pražských měst, aby vinice byly znovu vzdělány a obráceny k užitku a prospěchu obce. Když se vinice zase vzpamatovaly, v druhé polovici 15. století, byl počet jich a stav zase už asi týž jako v době před husitskými válkami. Blahodárnou byla v tom ohledu také doba správcovství a později i kralování Jiřího z Poděbrad. Byla to doba klidného vývoje viničného hospodářství a tím i úřadu, a je viděti, že je plná usilování a příprav k osamostatnění jak úřadu, tak i jeho správce z moci staroměstských konšelů, kteří v husitském období ještě svá původní práva nad ním utužili.

Léta devadesátá 15. století byla důležitým obdobím pro vymezení kompetence perkmistra viničných hor. Královská nařízení a obecní statuty přispěly k vyhranění a uzákonění zvyků v platné viničné právo. Tak zejména z r. 1491 je zpráva o obecním nálezu, kterým se mělo usnadniti placení perkrechtu. Tehdy na žádost perkmistra viničných hor purkmistr a konšelé Starého města pražského nalezli »za naučenie a právo« způsob, jímž byla rozřešena zásadní otázka vykupování platů, na vinicích váznoucích.[16]) Ale vše to dálo se dosud bez účasti těch, jichž se nejvíce dotýkalo, totiž majitelů vinic, nákladníků. I v tom se však hlásil nový směr, jehož vzorem byla asi velká obec, shromáždění všech plnoprávných obyvatelů města. Prvá zpráva o takovémto shromáždění je z r. 1496, kdy se na radnici Starého města pražského v přítomnosti purkmistrů a konšelů Starého i Nového města pražského a perkmistra viničných hor i jeho konšelů shromáždili všichni nákladníci viničných hor okolo pražských měst a »svolenie jsú učinili, a to svolení aby držáno a zachováno bylo v městech pražských na časy budúcí a věčné«.[17]) Příčinou jednání bylo hlavně přestupování zákazu o dovozu cizích vín do Prahy, čemuž mělo býti zabráněno novými přísnými ustanoveními. Kromě této důležité otázky rokováno však ještě o zapisování trhů vinic před perkmistrem, o postavení vinných na obeslání před perkmistrův soud, o každoročním sázení nájmu perkmistrem a jeho čtyřmi přísežnými, o šenkýřích vína, o zdravotních opatřeních a kontrole šenkovaného vína.

Hned následujícího roku dostalo se některým článkům tohoto usnesení potvrzení v listu krále Vladislava, a před tím už v zápise, zapsaném »v královských registrech krále Vladislava, ouzkých červených aksamitových«.[18]) Podle tohoto zápisu nařídil král, aby perkmistrovi v jeho úřad nikdo nesahal, na Starém městě, na Novém i všude jinde, »vedle vejsad svých, aby napravoval a řídil«, a purkmistři i konšelé obou praž-

---

vinee desolate reedificarentur et colerentur, ad questus et usus communitatis redigerentur…«

[16]) 21. července 1491. Rkp. č. 99 fol. 81'.

[17]) 8. ledna 1496. Rkp. č. 994 fol. 81.

[18]) Archiv český X., str. 490, Čelakovský, Registra soudu komorního, č. 888. Zápis datován 6. července 1497.

ských měst měli mu býti nápomocni při vykonávání úřadu. Zároveň bylo ustanoveno, aby do sv. Václava toho roku byly perkmistrem všechny vinice sepsány, a pak do sv. Martina vyměřeny. Zápisy vinic měly býti vkládány jen do viničných knih. Na rozdíl od tohoto nařízení, které vnášelo nové prvky do viničných řádů, zmíněné Vladislavovo privilegium[19]) rozšiřovalo a precisovalo původní rozkaz o zapisování do perkmistrových knih, a ustanovovalo, aby jeden každý, kdo by neposlechl nařízení a nechtěl příslušeti pod právo pražského perkmistra, nesměl dovážeti a prodávati víno ze svých vinic v pražských městech. Kromě toho nařízeno zkoušení všech vín po sv. Havlu a opakován znovu zákaz přivážení cizích vín mimo ustanovenou dobu. Novým je zákaz dělání jam a léček na zvěř na vinicích.

Privilegium bylo vydáno asi na žádost nákladníků, ač o tom není nikde výslovné zmínky. Znamenalo však velký pokrok ve snaze viničného úřadu po samostatnosti a odloučení od městské rady. Sám vývoj byl však pomalejší, jak to dosvědčují další dva obecní nálezy. Prvý je z r. 1498.[20]) Podává všeobecné ustanovení o těch, kteří předstupují »před pány s křivú pří«, a byl potvrzen velkou obcí r. 1508;[21]) ježto byl vyvolán obecnou potřebou, ustanoveno, »aby perkmistr a rychtář při soudiech svých a úřadech tak se také zachovali«. Druhým nálezem r. 1499[22]) stanovila městská rada také »delencionales« perkmistrova písaře, zasahujíc tedy stále do vnitřní správy úřadu.

Slibně zahájené uzákonění viničných práv z konce 15. století pokračovalo dále i v 2. desítiletí 16. století. Všude se jevila potřeba opříti se o pevné řády, nestačila už zvyklost a odvolání se, že tomu tak bývalo od starodávna. Ovšem právo to bylo dosud nehotové ve vývoji, zakládajíc se na výroku, jímž se právo nalézalo. Podkladem výroku bývalo však rozhodnutí a ustanovení perkmistra a jeho konšelů, jež městská rada pouze schvalovala. Tak na př. je ve formě sentence zapsáno potvrzení[23]) perkmistrova rozsudku o nedodržení trhové smlouvy ze zištných úmyslů vyšším právem, totiž purkmistrem a konšely Starého města pražského, kteří nařídili, aby nález byl perkmistrem i napříště zachováván. Ale nejdůležitějším činem v této době bylo ustavení řádu, v němž byly obsaženy všechny základní požadavky a potřeby k zachování pořádku při viničných horách, v němž se zdůrazňuje i platnost všech dřívějších ustanovení, už neopakovaných. Řád byl vydán roku 1516[24]) perkmistrem Martinem Holcem z Květnice a jeho konšely s povolením purkmistrů a konšelů všech pražských měst a nákladníků viničných

[19]) Je z 21. července 1497. (Čelakovský, Privilegia měst pražských I. str. 308, č. 189.)
[20]) Z 23. srpna 1498. Rkp. č. 994 fol. 83.
[21]) Z 29. února 1508; tamže fol. 83.
[22]) 15. listopadu 1499; tamže fol. 83.
[23]) Z 27. března 1511. Rkp. č. 2006 fol. 108.
[24]) Tamže fol. 408.

hor. Podle obsahu lze řád rozděliti na tři skupiny, pro vinaře, na ochranu vinic a pro nákladníky. Nařízení jsou velmi podrobná, týkají se všech sporných otázek a obsahují vždy také výměru trestu pro případ, že by rozkaz nebo ustanovení nebylo zachováno. Trest byl buď peněžitý, šlo-li o nákladníka, nebo vazba, byla-li vina na vinaři. Řád byl později doplněn artykuly,[25]) které byly taktéž schváleny purkmistrem a konšely Starého města pražského a potom i velikou obcí. Příčina vydání vysvětlena je v obšírném úvodě, a byla to stará bolest, že totiž přes všechny zákazy byla do měst dovážena cizí vína a tu šenkována, zvláště však na pražském zámku i na jiných zámcích a hradech, na škodu všech nákladníků. Proto bylo ustanoveno, že žádná cizí nebo hostinská vína od sv. Havla do sv. Jiří nesmí býti do měst ani skrze pražská města vezena. Cizí vína, v povolené době přivezená, prodávaná i šenkovaná, měla býti zkoušena perkmistrem a jeho konšely spolu s šestipanskými úředníky, aby nebyla upravována a míchána ke škodě lidského zdraví. Falšovaná vína měl perkmistr bez milosti dáti vylíti. Šestipanským úřadům byla vyhrazena podle jejich práv jistá moc, šestipáni měli též stanoviti cenu cizích vín podle starého obyčeje, a přísežní šrotýři ocejchovati nádoby a oznámiti výsledek práce perkmistrovi. Měšťané a obyvatelé pražští neměli míti smluv o cizí vína s neosedlými a také neměli těmto lidem sklepy na sklad nebo prodej pronajímati, jinak zabral perkmistr společníkům víno, nebo bylo-li už vyšenkováno, peníze za ně. Rovněž židé nesměli nadále do své obce dovážeti cizí nebo litoměřická vína, nýbrž měli pražská vína podle svého zvyku upravovati. Cizí vína dovezená přes zákaz mohl perkmistr židům pobrati a je potrestati podle své vůle.

Podle klausule obsažené ve viničném zřízení z r. 1516: »Pakli by který artykul, méň potřebný a užitečný, tuto položený, potomně skutečně a rozumně poznán a zkušen byl, ten sě bude moci opraviti, jakž

[25]) Artykule nejsou datovány, připsáno totiž jen: »Actum ut supra die et anno«, aniž by bylo na začátku které časové označení. Nováček při vydání v Archivu českém XVIII., str. 383 a podle něho i Čelakovský v Soupisu rukopisů archivu města Prahy ve Sborníku příspěvků k dějinám hlav. města Prahy I. 2 (v Praze 1920) str. 73 uvádí rok 1521, nevím však, na základě kterých údajů. V samotných artykulích byla by dvě časová udání. Jedním je zmínka o úřadujícím purkmistru Martinovi od Helmů, který byl zvolen 14. dubna 1524 a zůstal v úřadě do 14. března 1525, pak 13. března 1525—12. března 1526 a 12. března 1526—3. července 1527. Bylo by tedy nutno vzíti širokou mez od 14. března 1524—3. července 1527. Lze ji však zúžiti druhým údajem, který vyplývá jedině z dedukce. Za artykuly je připsána žádost perkmistra Jana Legáta k purkmistru Janovi z Vratu a radě Starého města pražského o přesné určení jarního data, od kdy se smějí do Prahy přivážeti cizí vína. Podle Vladislavova privilegia byl určen den Svátostí, novým rozhodnutím byl však ustanoven den sv. Jiří. To se stalo 15. května 1526. V prvém artykulu ohraničena je doba zápovědi dovozu cizích vín termínem sv. Havla a sv. Jiří. Podle toho by tedy artykule patřily až za toto usnesení, tedy asi od druhé polovice r. 1526 do 3. července 1527.

by najslušněji a najužitečněji panu perkmistru nynějšímu nebo budúcímu, jeho pánóm i všem pánóm nákladníkóm sě zdálo a vidělo, též pro lepší zpuosob a řád viec artykuluov, kteříž by časy budúcími potřební, užiteční a chvalitební těm horám i všem nákladníkóm a obyvatelóm býti mohli, etc. přičiniti a tuto přidati,« vydáno r. 1527 za perkmistra Jana Legáta naučení[26]) označené: »Na vinaře« a připsané písařem Jiříkem Velíkem ke Zřízení, které psal dřívější písař Bartoš. Přídavek nepřináší vlastně nic podstatně nového, neboť se tu určuje jen výše mzdy vinařů a tresty za překročení těchto nebo dřívějších příkazů.

Těmito ustanoveními zkončila však krátce trvající statutární činnost perkmistra a jeho konšelů. Následující Ferdinandova vláda znamenala v dějinách viničného úřadu veliký obrat. Po celou dobu, od Ferdinandova nastoupení až do roku 1547, jeví se ve všech panovníkových projevech zřejmý úmysl změniti zase perkmistrův úřad v zřetelně královský úřad a zajistiti si tak kontrolu a přímý vliv v celém viničném hospodářství. Tomuto nebezpečí mělo čeliti snesení Pražanů z r. 1544,[27]) které chtělo zajistiti lepší výnosnost hor, a tím i snadnější odvádění perkrechtu, při nezmenšené platnosti »privilegií a vejsad hor viničných, neb ty mají vždycky a nepohnutedlně v své moci státi a trvati.« Ustanovení týkala se hlavně perkmistrovy kompetence při zkoušení vína a sázení nájmu. Rovněž bylo nařízeno vésti při viničném úřadě seznamy vinařů a ustanoveno, aby napříště při zápisu vinice byla vždy uvedena i plošná výměra. Ale všechno úsilí bylo marné. Přišel rok 1547 a přinesl rozhodnutí. Po pokoření stavovského odboje proti králi, v jehož čele stála pražská města, Ferdinand mohl bez rozpaků trestem zavésti všechny opravy, o něž tak dlouhou dobu usiloval, na omezení městské samosprávy a městských předností, a které se tříštily o stará a potvrzená práva. Platilo právo vítěze. Když se konšelé a měšťané všech tří měst pražských 8. července na hradě poddali králi na milost a nemilost, musili přistoupiti na všechny podmínky, aby se jim zapomněla jejich velká vina. Nejtěžším trestem bylo vydání všech privilegií a svobod, kterými byla nadána pražská města od dřívějších českých králů a německých císařů, a která jim měla býti teprve po přehlédnutí navrácena. Stalo se tak 24. září téhož roku, ale jak praví Sixt z Ottersdorfu v Acta rerum gestarum,[28]) »což bylo Pražanům a jiným městuom od předešlých králův nejužitečnějšího dáno, to všecko jim odjato bylo a místo jádra plevy jim navráceny«. O perkmistrově úřadu bylo ustanoveno:[29]) »Ten ouřad, i což k tomu ouřadu náleží, sobě i dědicóm našim a budoucím králóm českým pozuostavovati ráčíme, tak že na ten ouřad perkmistrský ráčíme hodnú

[26]) Rkp. č. 2006 na konci knihy; z 10. února 1527.

[27]) 2. března 1544. Zachováno jako příloha spisu české kanceláře k místodržitelství o vinný tác z 25. září 1666. Archiv min. vnitra, stará manipulace lit. W 2/1.

[28]) Čelakovský, Privilegia měst pražských str. XXXII., pozn. 102

[29]) V listině z 24. září 1547; tamže str. 389, č. 235.

osobu z Starého města pražského dáti a usaditi, aby ten ouřad spravedlivě opatroval, a jestli by jaké překážky jemu se dály, a on na Pražany to vznesl, nemají jeho opouštěti, nébrž jemu pomocni býti. 17. listopadu 1547 vydal Ferdinand z Augšburka[30]) nařízení, jímž byl podle nového práva Jiří z Jelče ustanoven královským perkmistrem a k radě mu byli přidáni noví čtyři konšelé. A tyto skutky měly dalekosáhlý význam a zahajovaly novou dobu pro perkmistrovský úřad.

Takový byl v hlavních rysech vývoj úřadu, podmíněný vždy poměrem ke královské moci a městské radě. V uvedených královských privilegiích a obecních statutech zračí se nejlépe tento poměr i těžké postavení úřadu, který se dostal v ohnisko dvojích snah a zájmů, mezi úsilí rady Starého města pražského připoutati úřad úplně k sobě a přeměniti jej v pouhý výkonný orgán městský ke správě vinic, a snahu králů, aby tak důležitý finanční úřad byl podroben správě a kontrole královské komory. K tomu přistupují pak pokusy samotných správců úřadu vymaniti se z obojích vlivů a vytvořiti co nejvíc samostatný a nezávislý úřad pro viničné hory v pražském okolí.

Úřad, Karlovým privilegiem založený jako postranní právo Starého města pražského, nabyl záhy po zřízení veliké důležitosti a moci, jíž přímo vzrůstala i moc úřední městské organisace. Staroměstští konšelé volili perkmistra, vykonávali soudní moc nad vinicemi i vinaři v trestních záležitostech a pracovali, aby ji rozšířili i na otázky civilního práva, zvláště na převody nemovitostí. Rušivě v tuto snahu zasahoval zvyk, který na konec přece jen zvítězil. Začátek husitských bouří neodsunul do pozadí zájmu městské rady o viničný úřad, který revolučními činy zbaven byl všech královských vlivů a nároků. Sice zpustošení vinic ve válkách způsobilo, že úřad dosti ztratil na významu, ale v málo letech původní stav byl zase obnoven. Rozsáhlými konfiskacemi majetku uprchlých německých měšťanů a zrušením klášterů stala se obec jedním z největších majitelů vinic v pražském okolí, a její zájem o viničný úřad ještě stoupal. Doba sama znamenala největší rozpětí městské moci, a proto není divu, že jí podlehl zcela i viničný úřad. Soběslavská práva[31]) vyjadřují plně tuto závislost, jíž klesal perkmistr na pouhý exekutivní orgán městské rady, začež se mu dostalo určitých příjmů z pravidelných platů a pokut.[32])

Již vladařská doba a tím spíše královské panování Jiřího z Poděbrad přineslo obrat důsledným zdůrazňováním královské moci, což se projevilo zřetelně i v jiných směrech. Perkmistr byl pokládán za královského úředníka pro svou funkci vybírání perkrechtu. Tím byla posilována odstředivá snaha samého perkmistra, založená na nebývalém rozvoji vinic v druhé polovici 15. stol., která jej měla vyvésti ze zařadění mezi městské

[30]) Tomek, Dějiny města Prahy XII., str. 4.

[31]) Vydal Schranil, Die sogenannten Sobieslaw'schen Rechte, Prager Staatswissenschaftliche Untersuchungen, sešit 4 (Mnichov-Lipsko 1916).

[32]) Tamže str. 64, č. 31, str. 92, č. 22 a 23.

instituce. Staroměstští konšelé, kteří musili hájiti v té době svého práva nad viničným úřadem také proti Novoměstským, odvolávajícím se na vyrovnání postavení Nového města se Starým, těžkou ranou v nárocích byli postiženi Vladislavovým nařízením, aby perkmistrovi v jeho úřad žádný nesahal. Tak se ocitl městský úředník pod ochranou královské moci proti přílišné městské rozpínavosti. Došlo k tomu v období největší činnosti při viničném úřadě, kdy všude bylo plno snahy uzákoniti vývoj, urovnati poměry a tak dosáhnouti samostatnosti. Z prvních, kdo takové úmysly projevili v tom ohledu, byl perkmistr Martin od svině, za nějž byla r. 1488 nově zorganisována instituce starších přísežných vinařů, konány schůze s nákladníky o zlepšení stavu a výnosu z vinic, ze kterých vyšly návrhy k ustanovení z r. 1491 o vykupování činže, snesení z r. 1496 a k privilegiu Vladislavovu z r. 1497. Neméně záslužným činem bylo sestavení Řádu pro viničné hory r. 1516 perkmistrem Martinem Holcem z Květnice, v jehož činnosti pokračoval i perkmistr Jan Legát. Knihy, které byly základem všeho jednání při viničném úřadě, dosud vedené jednotně, byly podle vzoru městského rozděleny v této době podle speciálních případů.

Takový byl stav viničného úřadu, když nastoupil na český trůn Ferdinand I. Dosavadní vývoj, blízký samostatnosti, přestal a změnil se v skrytý boj, při němž stále vůči pohotovému a bystrému králi bylo nutno hájiti všech dosavadních svobod a práv. Snaha po osamostatnění ustupuje proto do pozadí, úřad by se takto při samosprávní povaze neudržel, a přimykal se raději znovu k centrálnímu organu městské správy. Ferdinand vyzýval záhy po nastoupení i později v mnohých a mnohých přípisech městskou radu, aby donutila perkmistra k řádnému odvádění perkrechtů, a to zvláště za mnoho let dřívější vlády. Byl to sice požadavek s jeho stanoviska spravedlivý, ale těžce splnitelný, neboť v té době vinice těžce strádaly nepříznivým počasím a jinými živelnými pohromami, že nebylo skutečně z čeho platiti. Nesprávnost v odvádění perkrechtu byla Ferdinandovi záminkou, aby při nejbližší příležitosti tak důležitý finanční podnik převedl ve svoji správu. Vždyť už r. 1541[33]) hrozil v listě Pražanům, »pakli by se to nestalo, tehdy abyste věděli, že bychom přinuceni býti ráčili, ten úřad perkmistrský jináče sami opatřiti a perkrecht vyhledávati«. Pražané se bránili, ujišťovali, že perkmistr nemůže jinak jednati, ale vše bylo marné. Ferdinand provedl, co chtěl.

---

[33]) 30. května. (Archiv min. vnitra W 2/1.)

II.

Organisace úřadu.

Úřad perkmistra viničných hor (officium magistri moncium, magistratus moncium, úřad menšie při panu perkmistru, úřad perkmistrský a pod.) byl založen Karlovým privilegiem o vysazování vinic okolo Prahy z r. 1358. Listina ze 16. února podávala jen jediné ustanovení o viničném úřadě, totiž aby perkmistr podléhal staroměstským konšelům, kteří ho měli každý rok nebo podle potřeby jménem a na místě českého krále dosazovati a sesazovati. Perkmistr byl ve funkci představeného viničného úřadu označován různě. V latinských textech, podle městského vzoru, nazýval se magister moncium et vinearum nebo magister moncium vinearum. Německé označení bergmeister přejato a upraveno do češtiny na perkmistra nebo pergermistra. V zápisech o volbách perkmistrů bývá časem jejich místo jmenováno »prefectura magistratus moncium«. V mnoha listinách panovníků bývá označení »náš perkmistr«. Stejně také zdůrazňovali Pražané ve sporu s Ferdinandem příslušnost úřadu k městu. Příčinou tohoto zmatku byla funkce úřadu jako výběrčího orgánu královského perkrechtu a jistě i ta okolnost, že volbu perkmistrovu vykonávali staroměstští konšelé jménem a na místě českého krále a lehko se mohli k úřadu hlásiti, rozmnoživše svou moc proti královským právům. O tom, jak časem obecně byl pokládán perkmistr za královského úředníka, je zajímavý doklad v zápisu z r. 1536, opsaném do viničných knih z »Rejstr úřadu hajtmanského« z r. 1532. Praví se v něm,[1]) že vinice se mají souditi podle privilegií »úřadu krále J. Mti perkmistrského«. A přece teprve za plných 15 let došlo k zřetelné přeměně tohoto úřadu na královský.

Karlova privilegia z r. 1358 jsou východiskem pro zkoumání perkmistrova úředního postavení, třebas mají o něm pouhé zmínky. A je v nich ještě jistá nesrovnalost. V prvém, na vysazení vinic v pražském okolí, jest určeno, aby perkmistr spravoval vinice v okruhu tří mil okolo pražských měst. Ve druhém, na vysazení vinic v Čechách, ustanoveno, aby perkmistr v českém království označoval příhodná místa k zakládání vinic a společně s purkmistrem, konšely a obcí Starého města pražského donutil jménem a mocí královskou všechny ty, kteří by se mu vzepřeli, k poslušnosti. Srovnáním obou těchto ustanovení nelze dojíti správné představy o Karlově úmyslu. Chtěl rozděliti vinice v zemi na okrsky se středem ve větším městě, kde by sídlil správce vinic, perkmistr, nebo chtěl centralisaci, správu všech vinic pod jedním perkmistrem pražským?[2]) Vývoj rozhodl ve prospěch prvé alternativy. Jinak není v Kar-

---

[1]) Rkp. č. 2008 fol. 141.

[2]) Dokladem by mohlo býti Karlovo nařízení z r. 1374, aby perkmistr Mikuláš z Berneke poslal opis privilegia na vinice Mostským.

lových privilegiích o perkmistrově úřadu už nic ustanoveno. Ale možno leccos vyvoditi. Kdo měl býti volen k úřadu, bylo dáno asi už tím, že voliteli byli staroměstští konšelé, a ze podle středověkého zvyku směli městské funkce zastávati jen měšťané. Vývojem se pak ustálilo, že perkmistrem býval vždy hodně zámožný měšťan a sám nákladník. Býval pravidelně dříve nebo později i městským konšelem nebo zastával jiné úřady, na př. komorníka, správce králova dvoru, mincmistra a pod. Koncem 15. a v prvé polovici 16. století měli někteří perkmistři i akademické hodnosti nebo byli vladyckého stavu, ač i tehdy vždy to byli jen staroměstští měšťané. A tato výsada Staroměstských vzbudila asi řevnivost Nového města pražského, které se chtělo Starému městu vyrovnati v právech. Za Jiříka Poděbradského vypukl dokonce mezi oběma pražskými městy zjevný spor o právo dosazovati perkmistra.[3]) Proti právu Staroměstských bylo namítáno, že Karel IV. v zakládacím privilegiu Nové město postavil úplně na roveň Starému městu a přisoudil mu i užívání stejných svobod a výsad. Chtěli proto Novoměstští, aby jednou byl perkmistr volen ze staroměstských měšťanů, po druhé zase z novoměstských. O průběhu sporu není nic známo, jisto však je, že Staroměstští obhájili přece svého práva na základě výsadního privilegia Karlova a podrželi je i tehdy, když už úřad byl přeměněn v královský, neboť Ferdinand slíbil, že perkmistry bude jmenovati jen ze staroměstských měšťanů.

Perkmistr zůstával pravidelně v úřadě delší řadu let a býval volen i několikrát. Jen výjimkou bylo úřadování ani ne celoroční. Období úřadování končilo volbou nového perkmistra, o níž byl učiněn zápis do úředních knih.

Jako při všech městských úřadech v té době, nebyl ani při viničném úřadě ustanoven plat. Skutečné perkmistrovy příjmy omezovaly se na výtěžky pokut, které mu byly placeny jak v penězích, tak i v nemovitostech. V prvém privilegiu Karlově Pražanům se ustanovuje, že škůdci na vinicích, ve dne chycení, propadají pravou rukou, leč by ji vyplatili 20 kopami; jejich ostatní majetek měl připadnouti perkmistrovi.[4]) Kdyby však byl kdo v noci přistižen ve škodě, propadl hrdlem a statek jeho spadl na perkmistra.[5]) Kdo by byl usvědčen před soudem z podobného činu, ten propadal hrdlem a statek jeho měl dostati perkmistr.[6]) Jiná pokuta připadala perkmistrovi na základě druhého Karlova privilegia o zákazu dovozu cizích vín ze 6. ledna 1373, neboť si směl ponechati tře-

---

[3]) Neurčité zprávy o tom jsou z polovice 16. století v přílohách ke spisům viničného úřadu královské komoře, jinde není nejmenší zmínky. (Archiv min. vnitra W 2/1.)

[4]) »der sal seinen rechte hant verlorn haben, loset er sei nicht mit czweinczig schocken, und sin andir habe sal geualen uff den bergmeister.

[5]) »der hat sinen hals werlorn und sin gut sal geuollen uff den bergmeister.«

[6]) »so sal er sins hals bestanden sin und sin gut sal dan uff den bergmeister geuollen.«

tinu zabaveného cizího vína, které bylo v zakázaný čas do země přivezeno, když dvě třetiny odvedl královské komoře.[7] Tato pokuta byla skutečně také po celou dobu trvání perkmistrovského úřadu největším zdrojem příjmů a zaručovala zároveň, že perkmistr bude ostražitě dbáti, aby se cizí víno mimo ustanovený čas do města nedováželo. Jsou však i dosti časté zprávy o tom, že pro zpuštění vinice,[8] vraždu,[9] zlodějství[10])

[7]) »und das dritte teil ym behalden und in seinen nucz wenden sulle muge.«

[8]) Rkp. č. 2099 fol. 104. »Nos magister civium, consules et scabini Maioris civitatis Prag. recognoscimus, quod inter Johannem Rulant, tunc temporis magistrum moncium vinearum ex una, necnon dominum Johannem de Tahencze, capellanum seu rectorem altaris s. Marie in ecclesia s. Laurencii sub monte Petrino, et Jessconem Kokot tamquam patronum... parte ex altera, pro et racione III sex. gr. census, quas olim magister Ludwicus, rector scole s. Marie in pede pontis, pro dicto altari emit erga Bernassconem de Olschan super certa vinea, que sita est in bonis ibidem in Olschan..., de qua vinea idem Johannes Rulant tamquam magister moncium vinearum se intromisit ex eo, quod ipsa vinea inculta iacuit, tales inter ipsos tulisse sentenciam, sic videlicet, quod ipse Johannes... de omnibus censibus retentis in eadem vinea ab omni impeticione antedicti domini Johannis et successorum suorum, necnon Jessconis Kokot debet esse liber et solutus, sed quod ipse de eadem vinea et omnes heredes ipsius et eiusdem vinee possessores debent... perpetuis temporibus prefato domino Johanni et successoribus suis altaristis et prefato Jessconi, tamquam patrono suo, III sex. gr. census perpetui dare et censuare debet, prout eciam idem census in libro civitatis plenius continetur, et debet incipere in festo... Actum feria V. proxima ante festum Pentecostes (6. června) anno ut supra« (1416).

[9]) Rkp. č. 2002, fol. H 11: »[Ad] illam vineolam, videlicet unum strichonem mensure habentem, quem (!) Johannes Hawra[nek], filius Bartossii de Hradczan, habuit et possedit, qui (!) iacet et situata est penes eundem Bartossium, per magistrum moncium vinearum Andream, pro tempore existentem, investivit et introduxit Procopium, ut ipse laboret, putet et fodiat tamquam suum proprium omni eo iure, prout idem Johannes habuit, tenuit et possedit ad habendum, tenendum, utifruendum. Sed hoc factum est propter causam prochdolor legitimam, nam idem Johannes morte mortificavit Friczkonem vinitorem. Ideo magister moncium investivit iam dictum Procopium, nam propter tale nephas perpetrandum ille strichones vinee et bona ipsius Johannis sunt devoluta super magistrum moncium vinearum. Acta sunt hec coram magistrum moncium Andream feria tercia ipsius beati Gregorii pape anno XLVIII°.« [12. března 1448.]

[10]) Rkp. č. 2004 fol. N 12: »Nicolaus cognomine Czapek, incola Maioris civitatis Prag., inquilinus ad Wenceslaum dictum Nosek, deprehensus in opere nefario furti, videlicet quod subtraxit hospiti suo pretacto et in vinea ipsius vites propagium, vulgariter vytahoval stpicě rozvodnie et pro se usurpabat, ob quod per Martinum a scrofa, tunc temporis magistrum moncium, vinculis est correctus per aliquot septimanas; tandem mediante supplicacione proborum hominum de captivitate super fideiussoria est emissus, post amicabili paciacione ad concordiam amicabilem est deductus sic, quod pro tali dampno, proprio hospiti illato, unam sex. gr. misnensium refundat in duabus septimanis et post domino magistro moncium prius non semel et ipso tempore culpabilem se reddidit et graciam obtulit. Quod opus iniquum et nefarium magister moncium cum suis consulibus magis secundum

nebo odběhnutí z města[11]) vinice nebo jiná nemovitost připadla perkmistrovi. K peněžitým příjmům perkmistrovým patřily dále ještě různě označované pokuty za nedodržení nařízení viničného úřadu, opominutí práv nebo poplatky za úřední výkony jakéhokoliv druhu.[12]) Někdy i král, uznávaje věrné služby perkmistrovy, daroval mu vinici, která připadla královské komoře odúmrtním právem.[13])

---

gracium, quam eius demerita pensantes, talem in eum sentenciam diffinitivam tulere, quod idem Nicolaus Czapek annis perpetuis liber sit et alienatus ab omnibus montibus vinearum circum circa Pragam iacencium, et 1 strichonem vinee, quam a Katharina, quondam relicta Hruby, comparavit, quod super illam vineam non ambulet ammodo, quam magister moncium pro se usurpat, sobě osobuje. Idem Nicolaus respondit, pane přeji ji rád a jie sě s svými budúcími odřiekám. Et alios fundos vinearum, quos habet, quod vendat finaliter usque medium Quadragesime. Quam pronuncciacionem idem Nicolaus gratanter suscepit, domino magistro moncium ipsiusque consulibus grates referens. Actum in die s. Nicolai anno etc. LXXXVIII°. [6. prosince 1488.]

[11]) Tamže fol. P 5. »Jakub alias Kubik, filius Rachautonis, emit pro se, Anne, contorali sue, heredibus et successoribus suis vineam IV strichones cum media pomerii mensure tenente, que sita est penes murum regis vinee ex una et Joh. Chudolaczek parte ex altera, cum via libera erga Gallum de Ugezd pro XL sex., super quo foro arravit mox VI sex. et circa Nativitatem Christi dedit XI sex., a nezaplativ jí zúplna, učinil jest skutek nešlechetný, vztahuje tu ruce, kde vztahovati neměl, škody čině králi pánu J. Mti i jiným nákladníkóm, ježto jsú poznávali své ščepy i jiné věci na tom kruntu; ješto i s jistinú jest popaden i znaje sám, že jest nešlechetně a neprávě učinil proti králi pánu J. Mti a proti nákladníkóm a své cti, ušel a utekl jako vinný. Ten krunt se všiem příslušenstviem, jsúc odběžný, připadl jest a připadá pravým právem na perkmistra hor viničných, ty časy Martina od svině, v kterúžto vinici i s tiem všiem příslušenstviem uvázal sě jest a mocí uvazuje, k tomu právo a spravedlivost maje, tak jakož práva vysazená hor viničných ukazují; a přijav tu vinici s příslušenstvím a maje ji v moci své, náklad jest činil, jakož na vinici slušie, rámováním, řezániem, kopániem, i co k tomu příslušie, nelituje práce, nákladu činiti, jako na svú dědičnú. Při tom nebyvši táž vinice zúplna zaplacená tomu, číž jest prve byla, jakožto Havlova z Újezdu, perkmistr svrchupsaný, jsa již v držení té vinice odběžné, i doplatil jest túž vinici odběžnú Havlovi svrchupsanému z Újezda docela a doplna hotovými penízi; z kteréhožto zúplna zaplacenie Havel již jmenovaný kvituje, propúštie a svobodna činie perkmistra pana Martina od svině, kterúžto vinici vkládá a zapisuje v knihy viničné sobě, Kateřině manželce své, dědicům i budúcím svým tím všiem právem k měnie, k drženie a ku požívánie, jakož sám Havel z Újezdu držel, vládl a požíval. Actum...« (7. dubna 1490.)

[12]) Schranil uv. m. str. 92, D 23. »Když koho perkmistr na vinici zvede pro dluhy, nemá viec ot něho vzieti, jedno pět grošuov. Pakli by kterú vinici rozdával v úrok, tehda nemá viec vzieti než pět grošuov od každé osoby... Pakli by komu list dal k dědictví, tehdy jmá perkmistr deset grošuov jmieti... Pakli by kto mezi druhému překopal, tehda jmá perkmistru kopu dáti.«

[13]) Rkp. č. 2003, fol. L 15. »Ex mandato et donacione serenissimi principis et regis, regis Georgii . . ., ad relacionem strenuissimi militis Samuelis, tunc temporis subcamerarii terre Bohemie, Wenceslaus, tunc temporis magister moncium, inductus est per dominos consules vinearum Mathiam Pellician, Martinum Kosteczkam, Johannem saponistam et Sigis-

Podle znění některých zápisů o perkmistrově volbě byli mu přidáváni k radě[14]) čtyři konšelé (consules vinearum, consules, scabini magistri moncium vinearum, konšelé hor viničných, konšelé páně perkmistrovi a pod.).[15]) V žádném z Karlových privilegií ani v prvých městských statutech není ustanovení, které by se jich týkalo. Po prvé jsou jmenováni r. 1404, a lze usuzovati, že byli po městském vzoru přidáni perkmistrovi hned při založení úřadu, aby byla zajištěna všechna práva obce a měšťanů. Byli perkmistrovými rádci a první z nich i jeho zástupcem po dobu nepřítomnosti. Podle snesení z r. 1496[16]) měli se konšelé účastniti s perkmistrem sázení nájmu, a to jim bylo přikázáno i ve Vladislavově privilegiu z r. 1497. Ve vinařských artykulech z 20. let 16. století[17]) bylo ustanoveno, aby s perkmistrem a šestipanskými úředníky zkoušeli dovezené cizí víno. Ve skutečnosti nebyla však jejich povinnost tím vyčerpána. Zúčastnili se vůbec všeho jednání společně s perkmistrem, nebývají však jmenováni, jsouce pouze poradním sborem. V případě, že jednou stranou před úřadem byl sám perkmistr, vystupovali společně jako úřad. Od 20. let 15. stol. bývali uváděni jménem ve viničných listinách, a to v intitulaci za perkmistrem a podobně byli jmenováni ve viničných zápisech nebo jen hromadně připomenuti titulem. Zúčastnili se též s perkmistrem jednání poradních sborů všech nákladníků ve viničných záležitostech.

Někdy býval první konšel jmenován perkmistrem, a proto byli konšelé rovněž vybíráni ze zámožných měšťanů Starého města pražského. Obnova konšelů dála se pravděpodobně zároveň s perkmistrem. Někdy bývali vystřídáni i v době úřadování jednoho perkmistra, ale pravidelně zůstávali mnozí konšelé při úřadě i za několika perkmistrů. Po r. 1547 byl počet konšelů zvětšen na osm a zároveň s perkmistrem byli jmenováni králem, ale z měšťanů všech tří měst pražských. Viniční konšelé mívali též určité, ovšem nepravidelné příjmy z různých pokut a poplatků, o něž se s nimi dělil perkmistr. Není však nikde výslovného dokladu, kolikátá část jim náležela, a speciálně ze kterých úkonů.

Všichni tito mužové, perkmistr i konšelé, bývali sice zkušenými nákladníky, ale pravidelně neznalí práv. Proto byl při viničném úřadě zaměstnán úřední písař nebo notář (notarius magistri moncium vinea-

---

mundum ab ave, cives Maioris civitatis Prag., in vineam Pauli, quondam magistri civium Nove civitatis Prag., que sita est supra piscinam de Olssan et contra eandem curiam in Olssan, eo omni iure, prout devolucio super dominum regem venit ipsumque Wenceslaum, heredes et successores eius, donans pro fideli servimine eius, ad habendum, tenendum, vendendum et hereditarie possidendum et cum ea faciendum prout voluntati sue placuerit. Actum f. III post Reliquiarum a. d. M° CCCC° LXIX°.« (18. dubna.)

[14]) Rkp. č. 2008, fol. 45. »cui pro consilio, more vetusto, hii consules attributi sunt.«

[15]) Nikdy nebyli označováni »úředníky«, byť byli členy úřadu.

[16]) Rkp. č. 994, fol. 81.

[17]) Rkp. č. 2007 na začátku knihy.

rum, scriptor, písař viničný, perkrechtní, písař pana perkmistra), který připravoval všechny soudní výroky i radil ve všelikých právních potřebách podle požadavků obecného práva. Kromě toho vedl viničné knihy a perkrechtní registra, psal listiny, zastupoval perkmistra při některých aktech a spravoval úřední pokladnu. Také o něm není nikde ustanovení. V některých dobách bývali zaměstnáni při úřadě i dva písaři, a tehdy druhý písař, mladší, býval pouhým ingrosátorem. Prvým známým písařem úředním je Blažek, uvedený už před rokem 1397.[18]) Také písaři byli staroměstskými měšťany a nejeden z nich stal se i perkmistrem. Písař, který býval trvale při úřadě zaměstnán, neboť býval přijímán na čas života a přetrhoval službu jen svou nebo panskou vůlí, zaručoval jednotnost ve vedení úřadu a zachování určitých zvyklostí, což by bylo nemožné, když někdy perkmistr se všemi konšely odešel z úřadu a byli vystřídáni úplně novými osobami. Plat písaře nebyl nijak přesně stanoven. Není také v knihách, kromě několika náhodných poznámek, nejmenší zmínky o tom, kolik mu příslušelo za zápis určitého právního aktu,[19]) za čistopis nebo vyhotovení listiny.[20]) Jenom delencionales bylo ustanoveno nařízením rady Starého města pražského z r. 1499[21]), které pod nadpisem »decretum dominorum tocius consilii« předpisovalo: »Písař páně perkmistruov nemá viece bráti delencionales, než od čtvrce vína jeden bielý peniez, od týnského dva penieze biela, od věrtele IV d. bielé, od svídnického VIII d. bielých; a což méně jest nežli čtvrce, od toho jeden peniez malý.« Není také nikde zprávy o tom, kde písař bydlil. Domněnka, že by bydlil v perkmistrově domě, je nemožná, neboť úřad neměl vlastní budovy a písař se nemohl s každou novou volbou stěhovati do jiného domu. Ale nebydlil-li v perkmistrově domě, jistě v něm úřadoval podle zvyklostí úřadu, kdežto jinak mohl býti nalezen stranami ve svém soukromém stálém obydlí.

V prvém privilegiu Karlově určuje se výměra pozemku jako základ pro odvádění perkrechtu. Toto vyměřování vinic prováděl úřední měřič, zvaný nejčastěji geometer (sc. moncium vinearum, mensurator vinearum, měřič přísežný nebo měřič páně perkmistruov). Zastával asi při úřadě i jiné práce, poháněl před soud, prováděl obstávku, vymáhal perkrechty a pod., a proto bývá zván i sluhou, služebníkem páně perkmistrovým (servus, nunccius magistri moncium). Zdá se, že obě funkce nelze od sebe oddělovati a předpokládati pro ně dvě osoby, neboť rozsah úřadu toho nedovoluje. Také bývá táž osoba střídavě nazývána oběma názvy.[22]) Snad

[18]) Tomek, Dějiny m. Prahy V., str. 184 a Základy starého místopisu pražského, II., (Praha 1870), str. 154.

[19]) Rkp. archivu Národního musea v Praze sign. F 177, fol. 22. Od zápisu zvodu 16 gr.

[20]) Schranil, uv. m. str. 92, čl. D 23. Při vysazení pod úrok má písař od každé osoby dostati groš, od vyhotovení listu k »dědicství« má míti pět gr.

[21]) Rkp. č. 994, fol. 83.

[22]) Na př. v rkp. č. 2004, fol. B 6, G 17 a j. je zván Jeremiáš geometer i servus magistri moncium.

když už měřič byl starší, nebo když chtěl od úřadu odejíti, byl přibírán k pomoci druhý. Konečně míval perkmistr, jako mnozí bohatí měšťané, i osobního sluhu, který byl určován titulem svého pána a vyskytoval se proto v zápisech jen na krátký čas. Nového měřiče ustanovoval sám perkmistr, a proto přijímal od něho přísahu. Také měřič musil býti staroměstským měšťanem. Zůstával při úřadě trvale a měl proto i ustanovený plat od měření vinic,[23]) od soudních pokut a pod.

O všech těchto věcech není však nikde určitých zpráv, neboť se nezachovaly úřední manuály, kde bylo vše to asi poznamenáváno. Zbývají proto jen dohady. Také o dosazování písaře a měřiče nejsou zachovány zprávy a rovněž ne o jejich přísaze. Lze toliko souditi z analogie, podle jiných městských úřadů, na příklad městského rychtáře, šestipánů a pod., kteří si své zaměstnance sami vybírali a jimž tito skládali přísahu, že tomu bylo stejně i u viničného úřadu. Přísaha, složená při nastoupení úřadu, platila pro celou dobu pobytu v úřadě a neobnovovala se při dosazení nových představených.

K perkmistrovu úřadu patřili ještě přísežní vinaři.[24]) Prvá zmínka o nich je ve svědomí o trhu vinice z r. 1450,[25]) zapsaném v prvé kontraktní knize viničného úřadu. Tehdy byl podle výpovědi »přísežný Klíma vinař« přizván k »rokování trhu«. Instituce těchto přísežných vinařů vyvinula se zcela samostatně, jistě však na podkladě samosprávy cechovního zřízení. Staří zkušení vinaři znalostí práce na vinicích i pamětí toho, jak bývalo, povznesli se nad mladší vinaře, kteří jim svěřovali řízení společných záležitostí a starost společných zájmů, a jejich počínání bylo pak pro ostatní směrodatné. Potřeba jejich účasti na trzích, sporech o meze a jiných právních aktech jako svědků a pomocníků vyžádala si, že byli vzati úřadem pod přísahu, aby tak byla dána plná hodnověrnost jejich výpovědem i jednání. V poslední čtvrti 15. stol. byla instituce těchto přísežných vinařů nově organisována, povinnosti jich přesně vymezeny a v čelo postaveni starší na způsob cechmistrů. To se stalo po prvé začátkem r. 1488[26]) v přítomnosti dvou městských konšelů, posla-

[23]) Schranil, uv. m. str. 92, čl. D 23. Při vysazení vinice pod úrok má dostati měřič »od každého strycha puol groše«.

[24]) Tomek, Dějepis m. Prahy VIII., str. 288—90; Schranil, uv. m., str. 29, poz. 4. vysvětluje je jako »gennanty« v městském zřízení.

[25]) Archiv český XV., str. 541, č. 32, ale na konec uvedený »Leonard pistor magister moncium« byl ve skutečnosti v té době purkmistrem. Omyl vznikl nesprávně čtenou zkratkou »magister civium«.

[26]) Rkp. č. 2004 fol. M 17: »Anno quo supra (1488), ipso die s. Mathei apostoli (25. II.), per dominum Martinum magistrum moncium et consules eius, presentibus eciam duobus dominis scabinis, per magistrum civium ex consilio missis, videlicet Jeronimo tonsore et Bohuslao cognomine Legatus, presentibus eciam quam pluribus vicinis, qui vineas habent et colunt omnium trium civitatum, vinitores seniores electi sunt. Iuramentum eciam eisdem est prestitum. Qui iurati semper debent adesse convencioni mercenariorum in utraque civitate, videlicet Maiori et Nova, qui subscribuntur. Isti in Maiori civitate... Isti infrascripti in Nova civitate... Item isti vinitores

ných z rady purkmistrem, a velkého počtu nákladníků ze všech tří pražských měst. Volba starších přísežných vykonána perkmistrem Martinem od svině a jeho konšely, jimž přísežní složili také přísahu. Jejich hlavní povinností bylo, aby byli přítomni nájemním smlouvám ve Starém i Novém městě pražském. Kromě těchto starších byli voleni i jiní přísežní vinaři, kteří měli dohlížeti na mezníky a vypovídati ve sporech. Starších bylo patnáct, a to osm na Starém a sedm na Novém městě. Z ostatních vinařů ustanoveni vždy dva na jednu horu, kterých bylo sepsáno třináct. Hned příštího roku[27]) byli voleni však jen starší vinaři, a to pro Staré město šest, pro Nové pět. Tak byl upravován zvyk, který r. 1496[28]) ve shromáždění perkmistra, konšelů a nákladníků byl prohlášen za normu, aby totiž při každoročním sázení nájmu perkmistrem a konšely byli vždy přítomni 4 přísežní, 2 ze Starého a dva z Nového města.[29]) Vladislavovo privilegium z r. 1497 potvrdilo toto ustanovení.[30]) Zápis o volbě zachoval se z r. 1497, avšak je velice stručný, neboť udává jen jména seskupená pod čtyřmi hesly: »Přísežnie za vodú (7), přísežnie za Nový[m] místem (6), (z) Starého města (10), s Nového města (10).«[31]) Na léta 1500—1501, 1503—1505 a 1506—1507 jsou zapsány zase volby vinařů,[32]) ale počet přísežných se ještě stále mění. Zápis z r. 1507[33]) je obšírný, podrobně rozlišuje přísežné pro opatrování mezníků od starších, kteří měli býti při smlouvách. Tu je zavedena novota, neboť byli ustanoveni i dva vinaři z Malé strany. Na konec připojena jména starších a přísežných vinařů· Roku 1509[34]) byli ustanoveni čtyři starší k najímání dělníků,[35]) a tento počet se pak už udržel i později. Další zápisy o volbě jsou až z r. 1522—28 v knize sentencí.[36]) Jmenováni byli vždy jen čtyři přísežní vinaři, kteří byli někdy označováni »starší«, a k nim v zápisu je vždy připojeno »et cetera« v náhradu za jména ostatních vinařů, kteří se asi neměnili. V r. 1539 je zápis o volbě přísežných vinařů napsán velmi obšírně v manuálu. Byly tedy i tyto obnovy v tuto knihu zapisovány a jen podle písařovy vůle opisovány do knih kontraktních nebo soudních.

---

subscripti eciam sunt iurati propter metas conspiciendas et dampna, hominibus illata, discernenda et conspicienda...«

[27]) 1. března 1489. Rkp. č. 2004. fol. N 17.

[28]) 18. ledna Rkp. č. 994, fol. 81'.

[29]) Tamže: »Item nájem aby sázen byl každý rok perkmistrem a jeho konšely a k tomu čtyřmi přidanými přísežnými. dva s Starého města a dva s Nového.«

[30]) Čelakovský, Privilegia měst praž., str. 308, č. 189: »Item což se nájmu na vinice dotýče, ten má saditi perkmistr s konšely svými a jinými přísežnými.«

[31]) Rkp. č. 2004 na prvém listu.

[32]) Rkp. č. 2007, fol. I a LII.

[33]) Rkp. č. 2005, fol. L 2 a doslova stejně zapsáno i v rkp. č. 2006 na prvém nefoliovaném listu.

[34]) Rkp. č. 2006 nefoliovaný čtvrtý list na začátku knihy.

[35]) ibid. »Seniores pro convencione operariorum.«

[36]) Rkp. arch. Národ. mus. č. F. 177, fol. 194.

Lze z toho také usuzovati, že volby přísežných byly konány asi každoročně, ale protože jsou manuály zachovány jen neúplně, nelze ani pořad voleb doplniti. V uvedeném zápise v manuálu se praví, že »posazeni jsú panem perkmistrem najprve starší čtyři nad jinými staršími«. Konečně od r. 1542 připisována vždy jména čtyř starších přísežných vinařů na konec zápisu o perkmistrově volbě.

Ve Zřízení z r. 1516 jsou obsaženy povinnosti starších vinařů.[37]) Dávali troubou znamení k započetí i ukončení práce, a jen oni určovali, kde se na hoře směl udělati oheň. Starší (seniores) patřili tím k úřadu, rozšiřujíce při řešení speciálních otázek perkmistrův poradný sbor, neměli však samostatné pravomoci. S perkmistrovým měřičem vysazovali mezníky. Přísežní (iurati) měli důležitost jen v otázkách majetkových, chránili mezníky a vysvědčovali ve sporech, kde šlo o podrobnou místní znalost, vycházeli se stranami na vinice a sami je smiřovali. Odvolání od nich šlo k perkmistrovi. Funkce vykonávali však jenom jako ubrmané, ovšem přísežní. Zda tito vinaři dostávali nějaký předepsaný poplatek za své výpovědi, nelze určiti, byli však, zvláště při východu na vinice pro stanovení hranic, stranami odměňováni.[38])

Koncem 15. stol. vyvinul se při viničném úřadě samostatný poradný sbor, obdobný velké obci v městském zřízení, skládající se ze všech nákladníků vinic okolo Prahy, a jednající o potřebách a opatřeních, jež by byla na prospěch viničnému hospodářství. Prvá zpráva o tomto sboru je z r. 1488,[39]) kdy v přítomnoti dvou staroměstských konšelů a perkmistra viničných hor i jeho konšelů došlo k volbě přísežných vinařů. Hned příštího roku[40]) konalo se podobné shromáždění s týmiž účastníky

[37]) Rkp. č. 2006, fol. 408 a násl.: »Item žádný prve nemá s dělníky z rázu choditi k snídanie, k obědu neb k svačinám a ohně dělati, leč starší na těch horách zatrúbí.«

[38]) Rkp. č. 2077, fol. 38. Strany obě »pánuom starším poděkovali a od mezníkuo zaplatili.

[39]) Rkp. č. 2004, fol. M 17, 25. února 1488.

[40]) Rkp. č. 2004, fol. N 16: »Anno, quo supra (1489), f. III die b. Mathie apostoli (24. II.) ad dominum Martinum a scrofa, magistrum moncium..., et ante dominicam Esto michi in domo magistri moncium memorati, presentibus eciam consulibus eius . . . , ubi eciam per dominum magistrum civium Maioris civitatis dominum Adam et per totum consilium missi sunt duo consules et scabini ex consilio pretacto, videlicet dominus Johannes Humpolecz et dominus Johannes Nastoyte alias Halerz, ibique coram omni cetu et conventu dominorum vicinorum ac cunctorum cultorum vinearum omnium civitatum Pragen. trium aut ubicumque residencium circumcirca Pragam, intus et extra civitates prescriptas, ad officium magistri moncium pertinencium, fuit tractatum de universis necessitatibus ac utilitatibus, que currunt vel possent evenire erga talem culturam vinearum, et quomodo vinitores et ceteri mercenarii circa culturam et laborem vinearum honeste et decenter debeant se conservare et omnes deordinaciones, sermones inhonestos, scirules, detractorios, calumpniosos personarum tam spiritualium quam secularium evitare, qui essent contra deum omnipotentem et ipsius precepta, coram sexu femineo honestum modum eciam quod observent et ipsis

v perkmistrově domě, kde se jednalo zase o potřebách viničných hor, jak se mají vinaři chovati při práci na vinicích, i o jiných záležitostech, jež však až v pozdějších letech došly statutárního upravení. Jindy se však scházeli nákladníci na staroměstské radnici, když asi perkmistr ve svém domě neměl dosti veliké místnosti. Samostatné kompetence tento sbor neměl, a ani jeho schůze nevyvinuly se v pravidelné a nutné.

Viničný úřad neměl až do 18. století úřední budovy, stěhoval se vždy s novou volbou k nově ustanovenému perkmistrovi. Tu pak se vlastně stěhovala skříň, truhla i všechny úřední knihy.[41]) Novému perkmistrovi bylo odevzdáno stříbrné viničné pečetidlo[42]) a klíč od truhly, v níž byly uloženy staré kontraktní knihy, ve škatulích listiny stran[43]) i úřadu, peníze, perkrechtní registra a pod. Manuál běžný, který míval písař ve své správě, zůstával s ostatními knihami ve skříni, kde byla uschována i viničná míra, konopný provazec. Nebylo ustanovení nebo přesně dodržovaných zvyklostí o době úřadování, o soudních dnech a pod., jako to bylo zavedeno při jiných městských úřadech. Ráno přicházeli do perkmistrova domu konšelé s písařem a měřičem, a začlo úřadování. Úřadovalo se denně i v neděli, kdy, hlavně v letní době, přicházeli přísežní

---

presentibus nequaquam scandalosa ut non proferantur. Eciam circa talem culturam et laborem ut iusticia observetur et bonus modus seu ritus circa inicium laboris et eciam descensum ac terminacionem laboris, ut debito modo a labore uniformiter recedant; secundum quod eis fuerit limitatum, circa comesticionem eciam ut precaveatur excessus, ut diu non sedeant et tempus inaniter ne consumant, per vineas semitas novas et inconsuetas hominibus in dampnum ut non faciant, dampna non inferant, sit circa plantacionem vitium sive surculorum deplantacionem, abs[que] voluntate sive scitu hospitum, et sic omnia mala precaventes et bonum ritum et seriem observantes, perque altissimus deus possit placari placatusque afflictionem suam ammovere dignetur, quam prochdolor hiis annis transactis sua ex permissione divina permisit propter scelera hominum infinita. De electione autem iuratorum et seniorum circa convencionem, ut modus debitus observetur ad conspicienda dampna, metas sive gades etc., dilatum est ad dominicam proxime venturam, videlicet Esto mihi in deum.«

[41]) Všechny následující údaje jsou čerpány z inventáře z r. 1604. Archiv min. vnitra W 2/1.

[42]) Pečeť míval perkmistr stále při sobě. Když odejel nebo nemohl býti přítomen pečetění, tu se vše buď odkládalo do jeho příjezdu nebo pečetil prvý z konšelů svojí osobní pečetí. V únoru r. 1530 žádal Vít Orudka viničný úřad o výpis zápisu s kvitancemi, který potřeboval za doklad ve sporu. Konšelé viniční vydali o tom list, do nějž byl pojat žádaný zápis. Prvý z konšelů, Bohuslav kožišník, »toho času úřad perkmistrský držící«, nemaje »na tento čas pečeti úřadu perkmistrského pro odjezd perkmistra«, dal list zpečetiti »pečetí svú vlastní«. (Rkp. č. 1968 list B.)

[43]) Matouš Bumbal z Chlumce dostal od Jana, kaplana u sv. Jiří v Kutné Hoře, list, jímž mu postupuje dluh na Matěji Hlaváči, kožešníku z Nového města. Zápis vykonán 12. listopadu 1538 a zapsán do 7. knihy kontraktní. V manuálu napsal písař k zápisu: »Týž Matouš Bumbal nechal listu svého při úřadu, jest složený při knihách v truhle v škatuli«. (Rkp. arch. Národ. mus. č. F 177, fol. 168.)

vinaři,[44]) aby vyslechli nová nařízení nebo určení času k obhlédnutí mezníků se stranami. V letní době agenda soustřeďovala se téměř jen kolem okamžitých potřeb na vinicích. Na podzim, brzo po vinobraní, vybírán byl perkrecht a v zimě, hlavně po vánocích, docházelo k majetkovým transakcím. Vyhlášky úřadu byly publikovány vyvěšením na branách,[45]) v starší době vyvoláním na náměstí biřicovým hlasem,[46]) po případě je oznamoval kněz s kazatelny v kostele.[47])

III.

Kompetence viničného úřadu.

Teritoriálně vymezena byla pravomoc pražského perkmistra Karlovým výsadním privilegiem na okruh tří mil okolo pražských měst.[1]) Na tomto území měli býti nejvyšší instancí staroměstští konšelé, před nimiž se rozsuzovaly všechny otázky týkající se viničných práv, škod a vražd.[2]) Měli též jménem královským a na jeho místě každoročně nebo podle potřeby perkmistra saditi a sesazovati.[3]) Jejich právem měl býti »aktován«[4]) škůdce vinic, když by utekl a na obeslání při soudě nestál. Tím zbývala perkmistrovi prvotně vlastně velmi malá

[44]) Mnohé zprávy jsou o tom v manuálu z r. 1538. Rkp. č. F 177 fol. 40: »Odloženo ad dominicam, když páni přísežní tu budú«; fol. 152: »Memoriale. K neděli starší vinaře míti o troubení« a pod.

[45]) V snesení Pražanů z r. 1544 se ustanovuje, aby perkmistrem, konšely a přísežnými usazený nájem byl provolán a rozepsán po branách.

[46]) Po smrti Anny z Hrušova spadl na krále plat 3 kopy gr. na vinici a byl po třikráte hlasem biřicovým na náměstí provolán. (»proclamacione facta voce preconica trina vice hac in urbe«.) (Rkp. č. 2004. fol. D 6.)

[47]) Purkmistr a rada Starého města pražského v odpovědi na nařízení české komory, aby svolali nákladníky viničných hor a oznámili jim, že vinice, z nichž se králi odvádí perkrecht, budou znovu vyměřeny, ujišťují, že tak učiní a že bude nákladníkům v neděli se všech kazatelen oznámeno, aby se všichni dostavili v pondělí na radnici. (Archiv min. vnitra W 2/1.)

[1]) »dry mile umb die stat zu Prage.«

[2]) Podle privilegia z 16. února 1358: »alle die recht umb die weingorten, umb schaden, totslege und umb alle andir sache.«

[3]) Tamže: »von unser und unsir nachkomen, kunige zu Beheim wegen und von unsir gewalt sullen und mogen alle jar und so oft des not wirt einen bergmeister seczen und entseczen.«

[4]) Tamže: »Wer aber schaden den bei der nacht tete und briffen wurde. der hat sinen hals werlorn und sin gut sal gevollen uff den bergmeister. Geschehe is aber, das der vbeltetiger, der den schaden tete, is were einer odir mer, bei solichem schoden wurde erslagen, so sal der, der yn odir sei zu tote sluge, nicht mer haben werlorn dan alleine zwene heller, die er vff des lib, den er hette erslagen, sal legen. Wer aber, das der den schaden tete by tage odir nachte hene queme, so sal man yn inheiszen; queme er dan nith und wolde sin recht nicht tragen, so sal man yn achten und in die achte tun nach recht der Groszen stat zu Prage.«

moc. Označoval pozemky vhodné k vysazování,[5]) podle předepsané míry je dával vyměřovati úřednímu měřiči a odevzdával majiteli, nebo když ten nechtěl vinici vzdělávati, pod plat jinému člověku. Pozdějším Karlovým privilegiem o zákazu dovozu cizích vín mimo ustanovený čas, rozšiřovala se perkmistrova pravomoc i na tato vína, jež směl, byla-li mimo vykázanou dobu dovezena, zabrati, ponechati si třetinu a zbylé dvě odvésti královské komoře.[6]) To byly však jen vnější směrnice, vytknutí úkolů nového úředníka a zabezpečení pro případ, že by se někdo jeho nařízením vzepřel. Uvnitř vyvíjel se úřad úplně samostatně. S vysazením a vyměřením vinice souviselo i vydání listiny pod úřední autentickou pečetí, která od počátku mu byla dána, což bylo zvláště nutné v tom případě, když od vlastníka přejímala vinici cizí osoba emfyteutickým právem. Bylo proto samozřejmé, že i ostatní transakce, jako trhy, vzdání, zastavení v dluhu a vysazení pod plat byly projednávány před perkmistrem a vydávány o nich listiny pod jeho úřední pečetí, vyžádal-li si to nový majitel. Tím se ovšem nevylučovalo jednání před městským soudem, avšak v přítomnosti nebo alespoň s vědomím perkmistrovým, neboť musil věděti o každé změně a jiném právním aktu, aby znal držitele vinic i jeho podmínky pro přijímání královského perkrechtu. Proto byl i dost problematický výsledek městského statutu z r. 1381,[7]) jímž se omezovala perkmistrova pravomoc jen na vysazování vinic, a všechna ostatní jednání byla vyhrazena městskému soudu, kde jedině se měla provolávati a zapisovati. Snad při tom šlo o akci proti vzniku nové právní enklavy v městské jurisdikci. Ale jednou získanou moc nelze tak lehce potlačiti. Při viničném úřadě všechny tyto záležitosti byly projednávány dále, jak svědčí vydané listiny a městské knihy, v nichž je velice málo zápisů na vinice. Ještě r. 1433[8]) pokusili se konšelé udržeti pro sebe jednání o vinice nařízením nuceného zápisu všech vinic do městských knih. Od r. 1435 zachované autentické knihy viničného úřadu dosvědčují však, že pravomoc perkmistrova nad vinicemi v ustanoveném území byla velmi rozsáhlá. Pozdějšími statuty bylo sice mnoho doplněno a precisováno, ale základy nebylo už hýbáno. A jako v otázce příslušnosti vinic k viničným knihám dosáhl perkmistrovský úřad úplné samostatnosti, tak tomu bylo i v soudnictví. Původně jen staroměstským

---

[5]) V privilegiu z 12. května 1358.

[6]) V privilegiu z 6. ledna 1373: »emphelhen und gebieten wir dem perkmeister der weingarten zu Beheim, der nue ist oder in czeiten wirdet, und geben ym ouch des volle und gancze macht, das er alle sulche weine, die wieder sulche unser gesecze und gebote gefuret, geschenket oder vorkauft wuerden, wo er die begreiffen und ankomen muege in sulchen steten, merkten, dorfern und guetern, die uns, die krone zu Beheim und geistlich lewte oder closter der selben kron angehoren, ofhalde, sich der vnterwinde und der czweiteil in unserr kuniglichen camer antwurte und das dritte teil ym behalden und in seinen nucz wenden sulle, muge.«

[7]) Rössler, Das Altprager Stadtrecht str. 93 č. 136.

[8]) Rkp. č. 992 fol. 144.

konšelům vyhrazené rozsuzování všech viničných záležitostí ponenáhlu se přeměnilo na pouhé právo odvolací. Sice ještě Soběslavská práva[9]) zdůrazňují původní stav ve prospěch městské rady, ale v té době bylo již pozdě, vývoj byl dokončen, a jistě městská rada sama k tomu přispěla, když v husitských válkách a potom v dlouhém bezvládí úřad měla v ruce.

Od druhé polovice 15. stol. perkmistrova kompetence[10]) zabírala všeliké trestní věci, na př. krádeže nebo vraždy na vinicích a pod., ale i sporné soudnictví, majetkové spory, rušení držby a pod. s právem odvolání k staroměstským konšelům, dále nesporné soudnictví, trhy, vzdání, přípovědi, zvody a jiné, moc správní, dosazování písaře, měřiče, přísežných vinařů, moc policejní, dohled nad chováním viničných dělníků, zkoušení domácího i cizího vína a j., vybírání perkrechtu a účastenství v radě při zasedání velké obce.

Základem nesporného soudnictví byly zápisy ve viničných knihách a listiny o nich vydávané. Trh, který byl hotově mezi stranami sjednán v přítomnosti svědků, obyčejně i přísežného vinaře, byl před perkmistrem oznámen a zapsán do manuálu.[11]) Podle ustanovení z r. 1496 mělo se oznámení trhu perkmistrovi státi do třetího dne. Kdyby se tak nestalo, mohl perkmistr trh zrušiti.[12]) Ale přece jsou ve viničných knihách dosti časté poznámky, že trh byl zapsán až po delší době, někdy teprve, když nemovitost přecházela do jiných rukou. Tuto nesrovnalost lze vysvětliti jedině existencí t. zv. perkrechtních register, kde byly stručně poznamenány přesuny majetku, takže perkmistr přece jen znal vždy skutečný stav pro odvádění perkrechtu. Mimo obě strany zúčastnili se jednání o trhu i přátelé a sousedé, kterým kupující dával džber, »vedle řádu

---

[9]) Schranil, uv. m. str. 64, čl. B 31: »Item nemá ižádný súditi vinic ve třech mílech okolo Prahy i vinařóv, než konšelé staroměstcí, buďto v duchovniem zboží neb v světském.«

[10]) Rössler: Darstellung der vorbestandenen und gegenwärtigen bürgerlichen Gerichtsstellen und der sogenannten Nebenrechte Prag's. Praha 1844, sine pag. (Odd. V. Das k. k. Weinbergamt.) Pozdní kompetenci viničného úřadu vymezuje takto: 1. soud kausální nade vším vínem, páleným vínem a kořalkou; 2. soud nade všemi pozemky viničnými v určitém okruhu; 3. soud osobní a) nad vinaři, kteří jen zde mohli nevyplacenou mzdu od svých pánů žalovati; b) viničný úřad prováděl inventarisaci u osob zemřelých na vinici, dříve publikoval i jich testamenty; 4. vykonával na vinicích trestní a hrdelní právo (Strafjustitz a Blutbann); 5. měl i policejní moc, dohlížel nad sázením vína a nad chováním vinařů; 6. vymáhal placení královského perkrechtu.

[11]) Rkp. č. 3574 fol. 118: »každý trh, kterýž se vykoná a v moci podle pořádku, ten se litkupem tvrdí a potom se vysvěďčuje, kdež náleží, při úřadu pana perkmistra, i k zápisu přichází.«

[12]) Statut z 18. ledna 1496 v rkp. č. 994 fol. 81: »Item, ktož by vinici svú jinému prodal, tehda ten trh od prodávajícieho a kupújícieho má býti před perkmistrem a jeho úřadem oznámen a konečně do třetieho dne zapsán. Pakli by se toho nestalo, ten trh od perkmistra zdvižen býti má, a to proto, aby perkmistr držitele vinic věděl a znal pro perkrecht a práva J. král. Mti dopomahánie.«

a obyčeje starodávného«.[13]) Účastníci i pamětné, a někdy i »boží peníz«,[14]) hlavně na začátku vývoje viničných knih, kdy k zápisům byli ještě rovnocenni svědkové jednání, bývali poznamenáni v zápise. Později s rozvojem významu knih odpadli svědkové, stačil jen zápis. Někdy posílaly strany některé z těchto účastníků k perkmistrovi, aby vysvědčili, že trh se stal, pod kterými podmínkami, a aby požádali o zapsání.[15]) Tento zvyk byl rozšířen nejvíce začátkem druhé polovice 15. stol., kdy téměř u každého zápisu je poznámka o takových relátorech. Nemohla-li se některá strana dostaviti k jednání pro nemoc nebo z jiných příčin, požádala perkmistra o účast. Ten pak přišel buď sám nebo poslal svého písaře. Známé osoby nebo šlechtici oznamovali trh listem, vydaným buď pod vlastní pečetí nebo pod pečetmi přizvaných osob. List byl pravidelně opsán do knih v plném znění.

Po zapsání nemovitosti při perkmistrově úřadě býval trh buď ještě oznámen na městském soudě, a pak tu býval i zapsán do knih, nebo byl vyhlášen jen perkmistrovským úřadem a do viničných autentických knih zapisován, až když se žádný nepostavil na odpor. Zvedl-li někdo nárok, tehdy musil před úřadem dokázati své právo listinami, zápisy[16]) nebo svědky.[17]) Když se tak nestalo do určité doby nebo na obeslání, ztrácel právo a »zápis se dokonal bez jeho překážky«.[18]) Bylo-li už všechno vykonáno, byl nový majitel uveden ve vlastnictví vinice. Při koupi vinice byla oznamována trhová cena, po případě lhůty splátek, povinné platy mimo perkrecht, příslušenství,[19]) které tvořily boudy, lis a zeď[20]) s vraty, a zaručován příjezd, obracedlo, skládka pro tyče a jiné věci, po případě i pěší stezka, ustanoveno, kdo má opravovati hráze, a kam až se smí kopati. Neměla-li vinice vlastního lisu, patřila k pozemku pravidelně i po-

---

[13]) Rkp. č. 2003 fol. G 28.

[14]) Rkp. č. 3574 fol. 119.

[15]) Zvlášť důležité bylo toto opatření v případě, že před oznámením trhu u perkmistra prodávající zemřel. (Rkp. č. 2007 fol. 242.)

[16]) Zápisy v autentických knihách měly přednost a větší průkaznou moc než zápisy v manuálu. Rkp. č. 3574 fol. 45': »Tomu manuálu místa se nedává a dáti nemuože proti knihám.«

[17]) Svědkové jsou však přemáháni zápisy v knihách. Rkp. č. 3574 fol. 23. Svědkům nemá býti »dáno místo a proti knihám a zápisu býti nemohou, aby to mělo svědky přemoženo býti, což jest knihami a zápisem stvrzeno.«

[18]) Rkp. č. 2007 fol. 140: »jest oznámeno, že N. učinil jest k též zahradě přípověď, právě se k ní míti lepší spravedlnost mimo jiný, i jsa obsílán k tomu, aby túž spravedlnost před úřadem ukázal, státi jest zanedbával, až najposléze bylo jest jemu pod tou pří ztracení položeno, a on vždy státi jest zanedbával, i z té příčiny jest se tento zápis dokonal bez překážky jeho.«

[19]) Rkp. č. 2002 fol. K 6. Svědkové o trhu vinice praví, že prodávající »jměli položiti listy na tu jistú vinici, na přiekop i na cestu k té vinici« kupujícím »v moc« při konečné splátce trhové ceny.

[20]) Rkp. č. 1968 fol. 7: K vinici patřila podle soudního ustanovení zeď, která podle vrchního a městského práva patří k domu, totiž »jdúc po pravé ruce do domu.«

vinnost opravovati a udržovati společný lis na hoře za povolení míti tam svobodný »štokfas« nebo moci v čas vinobraní tu víno zpracovati. Doba k očištění, zpravení vinice prodávajícím kupujícímu, trvala podle ustanovení práv Starého města pražského rok a den od prvého provolání na soudě,[21]) což dodržováno i při viničném úřadě. Nemohl-li kupující v určité době smluvenou sumu zapraviti a chtěl-li se proto vzdáti smlouvy, mohl tak učiniti jen tehdy, neměl-li ještě z vinice užitku, sebral-li užitek, musil vykonati i všechny jarní práce a přípravy pro novou žeň.[22]) Zvláštní je ustanovení, zachované jen v pozdním opise[23]) a patřící před rok 1518,[24]) jež však bylo jen návrhem[25]) ustanovených osob k zlepšení obecného dobrého, vypracovaným na rozkaz purkmistrů a rad všech tří měst pražských. V artykulích »O úřadu páně perkmistrovu se praví o trhu vinice: »Item, když by koli [kdo] chtěl vinici koupiti, aneb že by ji koupil a přišel by ku panu perkmistrovi, pan perkmistr má se jeho optati, má-li městské právo. Okáže-li, že má, buď jemu zapsáno, neukáže-li, aby jemu zapsáno nebylo. Item, kteří pak jsou, ježto jsou sobě vinic nakoupili, a pan perkmistr nezná jich, dobří-li jsou čili zlí, ty a takové aby pan perkmistr vyhledal a je k tomu držal, nemají-li městského práva, aby je sobě zjednali. A nezjednali-li by sobě ve čtvrti létě pořad zběhlém, takové aby pan perkmistr k tomu držal, aby tu vinici prodal v tom času, jakž by jemu pan perkmistr uložil, a více aby jemu žádného zákupu nedopouštěl.« Když vinici prodávali příbuzní bývalého vlastníka, který byl již dlouhou dobu nezvěstný, smělo se tak státi jen s povolením viničného úřadu,[26]) jinak zůstaly tam peníze ještě nějaký čas uloženy.

Nechtěl-li vlastník sám vinici vzdělávati, mohl ji vysaditi pod úrok buď jednomu nebo několika nájemcům. Perkmistr mohl však i sám ze své moci vysaditi opuštěnou vinici s tříletým osvobozením, aby se tak z ní platil úrok majiteli půdy. Nutno však tu vždy odlišiti vysazení nevzdělané půdy pod viničné dílo a vysazení již kultivované vinice. Oba

---

[21]) Schranil, uv. m. str. 100, C 44: »Kdyžby který měštěnín duom anebo vinici komu prodal, tehda ten nemá tomu, komuž prodal jest, dále zpravovati, než od prvnieho súdu, v kterémžto jemu tu vinici aneb ten duom prodaný vzdá, až do roka a do dne.«

[22]) Rkp. č. 2006 fol. 108. Purkmistr a konšelé potvrzují rozsudek perkmistrův v této věci a ustanovují pro budoucí časy: »Ktož by svévolně a s ziskem svým kterého trhu držeti nechtěl, aby to žádnému neprocházelo, než ktož by, nemaje s toho gruntu žádného zisku a odjinud nejměl, čím téhož gruntu platiti, že ten má při právě zuostaven býti.«

[23]) V rkp. č. 203 fol. 75.

[24]) 9. září 1518 došlo k spojení Starého a Nového města pražského. (Tomek, Dějepis m. Prahy IX. 295.)

[25]) Rkp. č. 203 fol. 72.

[26]) Rkp. č. 2006 fol. 283: Říha ponocný prodává vinici a »tento zápis od úřadu jest mu dopuštěn bez Víta, syna jeho, z té příčiny, že se od drahně let k otci nepostavil, jsa v cizí zemi; a také pro starost a chudobu jeho velikú, a také aby grunt ten nehynul pro starost jeho.«

druhy vysazení měly stejné právní důsledky, ale v počátcích se různily. V prvém případě platila jednak ustanovení Karlova prvého privilegia, aby takové pozemky rozděleny byly perkmistrem,[27]) a až třináctý rok aby se z nich platilo pánu pozemku,[28]) jednak druhého privilegia, aby listy o tomto vysazení vydával pán pozemku na perkmistrovu i příjemcovu žádost pod svojí pečetí.[29]) Podobný druh vysazení byl v 16. století už velice vzácný, za to byl obvyklý druhý způsob, jímž si kláštery i jednotlivci pojišťovali, že jejich pozemky budou náležitě vzdělávány a za užívání jim bude placen pevný plat (census), tedy zúročení kapitálu, uloženého v pozemku. Přitom ovšem zůstala nemovitost ve vlastnictví majitele a nájem, plat, směl býti prodáván nebo postoupen dále jen s jeho vědomím a svolením. Nutno pak tento plat odlišovati od platů na vinicích, jež byly vlastně trvalou rentou, a jež zatěžovaly a komplikovaly poměr k nemovitostem. Plat na vinicích mohla míti jiná osoba, než byl uživatel i vlastník, zpravidla to bývaly odkazy ke kostelům, klášterům, na světlo, mše a pod.[30]) Tyto věčné platy na vinicích se rozmohly zvláště v 15. století, kdy obecními ustanoveními i královskými privilegiemi byly zrušeny na domech, ale pro vinice, chmelnice a zahrady toto osvobození neplatilo.[31])

Při vysazování vinice pod úrok bylo vždy přesně ustanoveno, v kterých lhůtách má býti plat odevzdáván, a kdyby se tak nestalo do osmi dnů nejblíže následujících, měl perkmistr nájemce napomenouti, neboť jinak přirůstala k dlužnému platu pokuta 2 gr. týdně. Konečně se majitel mohl s pomocí perkmistrovou nebo jeho služebníkem uvésti znovu v držení vinice do zaplacení celé dlužné sumy i s úroky. Držitelé byli povinni vinice řádně vzdělávati, pěstovati a neopouštěti pod ustanovenou pokutou.[32]) O vykupování platu a nájmu držitelem vinice platilo usta-

---

[27]) Privilegium z 16. února 1358: »wil er aber das nit selber buwen odir vermache er is nicht selber zu buwen, so sullen dan die da buwen, den ist der bergmeister verlihet.«

[28]) Tamže: »und welche die weingarten buwen verden, die sollen von dem tage, als sie anheben zu buwen, zwelf jar, die ane vndirlasz nach ein ander folgen, friunge haben und in dem driczehensten jare sollen sie dem, des das erbeteil odir das gebirge ist, den zehenden und vns und vnsern nachkomen kunigen zu Beheim und der krone des selben vnsers kunigriehs von enne iclichen weingorten einen halben schuber wins jerliche geben.«

[29]) V privilegiu z 12. května 1358: »quatenus cultoribus vinearum huiusmodi iuxta eorum et magistri moncium et vinearum requisicionem et desideria super novis vineis huiusmodi literas vestras atenticas dare debeatis favorabiliter, de quibus digne valeant contentari.« Prvou podobnou listinu vydal 8. ledna 1359 opat kláštera sv. Ambrože, jíž vysazuje klášterní pozemky k vzdělání na vinice několika osobám. (Opis v rkp. č. 993, pag. 42, č. 79.)

[30]) Často bylo při tom ustanovováno, aby perkmistr dohlížel, zda se náležitě plní vůle odkazovatele.

[31]) Tomek, Dějepis m. Prahy IX. str. 110.

[32]) Rkp. č. 1968 fol. 65: »kdož by opustil vinici a ji zpustil, je povinen pokutou pánu gruntu deseti kopami gr.«

novení purkmistra a konšelů Starého města pražského z r. 1491:[33]) »Na kteréžkolivěk vinici jest plat a úrok od pána gruntnieho, kterýž jest svú horu anebo pole své k štiepení a k vzdělávání vinice lidem vydal anebo vinici svú dědičnú, zštiepenú a zdělanú pod úrok, toho platu takového žádný vinice držitel splatiti nemuož bez vuole téhož pána, kterýž ten plat má a jej vybierá. Než ktožbykoli a kterýkolivěk plat svuoj viničný komu jinému než držiteli té vinice prodal, tehdy držitel vinice, muož-li s to býti, bližší jest s sebe a s své vinice plat splatiti a ty penieze pánu toho platu položiti, než by jej jiný kto měl, a to pro osvobozenie a obtiežnie a břemen s vinic zdviženie, aby tiem dostatečněji dělány býti mohly a králi J. Mti perchrest(!) snáze placen býti mohl.[34]) Při vykupování platila pak všobecně zásada, že jednu kopu gr. ročního nebo věčného platu lze vykoupiti 10 kopami gr.

Vinici, plat na ní nebo užitek bylo lze zastaviti v určité sumě na ustanovenou dobu. Také se mohl dlužník zaručiti věřiteli rukojmími, jimž pak zastavil vinici neb plat na ní pro případ nedodržení smlouvy. Jednání o tom konalo se před úřadem a pořízen o něm zápis, který v případě, že nemovitost přešla na rukojmí, zapsán byl do autentických knih jako základ nového právního stavu. O nárocích rukojmí platilo ustanovení z r. 1498, zachovávané při městském soudě[35]) a nálezem z r. 1508[36])

[33]) Rkp. č. 994 fol. 81 a doslova opsáno i v 3. knize viničné rkp. č. 2004 fol. T 24.

[34]) Nařízení je zahájeno dlouhým úvodem o příčině vydání: »My purkmistr a rada Starého města pražského známo činíme mocí zápisu tohoto všem vuobec, nynějším i budúcím, že Martin od svině, ty chvíle perkmistr hor viničných, před nás do rady představoval jest žádaje nás za naučenie i zprávu, kterak se má zachovati při ouřadu svém viničném, že se často přiházie, kterak před úřad jeho často přistupují lidé vo platy a úroky, ježto se s vinic platie a na vinicech jsou zapsány, takže držitelé těch vinic, ježto úroky platie, chtěli by s vinic svých ty úroky splatiti, a ti, ktož ty platy berú a na vinicech je mají, toho přijieti a dopustiti nechtie, praviec, že takové splacenie býti nemuož. A jestliže by kto plat svuoj, kterýž na vinici a hoře kterézkolivěk má, jinému prodal, tehdy ten, ktož vinici drží, a plat nebo úrok s nie dává, tomu trhu odpierá, pravě, že by on bližší byl ten plat s vinice své splatiti a penieze prodávajícíemu plat viničný položiti a dáti, nežli by jej jiný na něm a na vinici jeho kúpiti měl: my pak o ty puotky a nesnáze o platy a úroky viničné jsúce často od perkmistra nadepsaného za naučenie a zprávu, jakož se svrchu dotýče, požádáni, nahlédše s pilností v práva, svobody a vysazenie vinic okolo měst pražských, s potazem také starších obecních, takto za naučenie a právo nalézáme.« Nařízení je ukončeno datovací formulí: »Actum in consilio f. V. ante Marie Magdalene (21. VII.) anno etc. XCI° Johanne Ziez magistro civium existente.«

[35]) Rkp. č. 994, fol. 83: »Decretum magne communitatis feria V. in vigilia Bartholomei a. d. M° CCCCXVIII.« (23. VIII.)

[36]) Tamže, fol. 83: »Tento nález svrchupsaný potvrdila jest veliká obec v úterý po sv. Matěji léta páně M^O^V^C^VIII (29. II.) za purkmistrstvie Daniele Rauše, žádajíce a prosiece pánuov, aby se při tom tak ráčili zachovati. A k tomu toto jest přidáno, aby perkmistr a rychtář při soudiech svých a úřadech tak se také zachovali.«

platné i pro soud perkmistrův. Zní: »Item, kdyby někteří sousedé byli za někoho v jednom listu rukojmiemi, jestliže by se který z těch rukojmí napřed k statku toho, za kteréhož sú rukojmie, připověděl, ta připověd aby jiným ke škodě nebyla, než aby se všichni jednostajně tiem statkem vypravili.« Nebyl-li dluh zaplacen podle úmluvy, věřitel mohl obstaviti víno,[37]) zadržeti vyplácení platu, který byl pak složen u perkmistra, uvázati se v držení vinice, než byla suma zcela zaplacena nebo dokud z ní nevytěžil své pohledávky, nebo konečně mohla k dluhu přirůstati týdenní pokuta.[38]) Někdy dlužník se zaručil věřiteli, že v případě nedodržení smlouvy postaví se do vězení na staroměstské radnici a bude tu tak dlouho, až suma bude úplně zaplacena.

Všechna tato jednání dála se před perkmistrem a byla zapisována do manuálu, později do obligačních knih, nebo na žádost stran byly vydávány o tom listiny. Zněla-li pohledávka na užitek vinný, mohl věřitel přijmouti buď za nejvyšší platnou cenu víno nebo v této ceně mohlo býti víno prodáno a dluh zplacen hotově. Někdy bylo vyminěno, aby dluh splacen byl v stejně hodnotné minci, v jaké vyplacen. Nebyly-li vyplněny na všechny urgence podmínky, sjednané při trhu, vysazení pod úrok nebo dlužní smlouvě, došlo ke zvodu. Jednání toto bylo velmi zdlouhavé. Věřitel musil půl roku napřed zvod dlužníkovi ohlásiti a složiti při úřadě peníze na zvod, 1 kopu gr.[39]) Jestliže do této lhůty pohledávka nebyla zaplacena, perkmistr uvedl věřitele v držbu vinice. Zvod měl trvati podle práva do dne a do roka a ve dvou nedělích po ohlášení zvodu měl býti o tom učiněn zápis do knih. V roční lhůtě mohl se dlužník s věřitelem vyrovnati, ale nestalo-li se tak, nebo neodpíral-li při úřadě nikdo zvodu, došlo ke zmocnění.[40]) Po všecku tu dobu užíval dlužník svého majetku. Zvod děl se perkmistrem nebo jeho písařem za osobní účasti obou stran nebo za účasti jich zástupců, relátorů. Výjimečný je případ,[41]) že od perkmistrovy účasti upuštěno na žádost purkmistra Starého města pražského i dlužníka, který »povolil a místo dal, jako by se to skutečně podle práva stalo a vykonalo«, ale aby na tu jeho vinici »nebylo uvozováno pro jeho lehkost i té vinice«, a slíbil, že tam sám věřitele uvede. Tento ohled vysvětluje osoba dlužníka, jímž totiž byl

[37]) Víno bylo pak buď složeno u perkmistra nebo perkmistrem v dlužníkově domě zapečetěno, aby nemohlo býti vyměněno nebo zhoršeno.

[38]) Když se někdo o pokutu nepřihlásil, a neoznámiv nic u perkmistra, prodlužoval dlužníkovi lhůtu, a mezitím přešlo vlastnictví vinice na jiného, ztrácel věřitel své právo, neboť »právo jest bdícím a ne spícím«. (Rkp. č. 1541, fol. 131.)

[39]) Kromě toho platilo se právo na zvod 12 gr. a za zápis zvodu 12—16 gr. Soběslavská práva ustanovují: »Item, když koho perkmistr na vinici zvede pro dluhy, nemá viec ot něho vzieti jedno pět grošuov.« (S c h r a n i l, uv. m., str. 92, čl. D 23.)

[40]) Když přišla takto nemovitost v židovské ruce, bylo při zápisu ustanoveno, že dál smí se prodati jen křesťanu.

[41]) Rkp. č. 2067, fol. 417.

bývalý perkmistr a staroměstský konšel, mistr Jiří Ježíšek, kdysi hospodář koleje Řečkovy a děkan artistické fakulty Karlovy university.

Nejjednodušší jednání bylo při vzdání, resignaci. Vlastník odevzdával před perkmistrem buď osobně nebo relátory pozemek nebo plat na něm zúčastněné osobě, a to k užívání ihned, nebo až v případě smrti. O jednání byl učiněn zápis, který, nepostavil-li se nikdo na odpor, mohl býti zapsán podle přání některé strany do autentických knih. Vzdání pro případ smrti nahražovala testamentární ustanovení a bývala někdy i stejně projednávána, a hlavně v tom případě, když se pořizovatel nemohl pro nemoc dostaviti osobně k úřadu. Tu v obojím případě byl povolán perkmistr nebo jeho písař a několik přátel za svědky, a odkaz nebo testament byl vyslyšen v domě odkazujícího. Vzdání zapisováno hned po jednání do manuálu, testament, upravený i sepsaný stejně jako při městských knihách, až po smrti pořizovatele, a tu býval opsán buď celý, týkal-li se pouze nemovitostí, patřících pod viničné právo, nebo byly do knih převzaty jen odstavce, týkající se těchto pozemků, a ostatní vynecháno. Odkazoval-li člověk nesvobodný, musilo býti zapsáno i povolení jeho vrchnosti k odkazu.[42])

Spadla-li vinice nebo plat na ní z jakýchkoliv příčin na krále, bylo to veřejně ohlášeno, aby se mohl přihlásiti každý, kdož by měl lepší právo než král.[43]) Nepřihlásil-li se nikdo, král mohl libovolně s vinicí naložiti, mohl ji darovati nebo komukoliv zastaviti. Výprosy byly oznamovány královým relátorem perkmistrovi, aby obdarovanou osobu uvedl v držení vinice nebo platu na ní. Nejvíce je podobných darování zapsáno za krále Vladislava, někdy bývá opsána i darovací listina a připojena jen poznámka o zvodu.

Spory vzniklé ze všech těchto právních případů byly řízeny před perkmistrovým soudem. Nemuselo-li dojíti k soudu, byly strany dány na přátelské úmluvce, ubrmany, které si každá strana vyvolila, a jejich výpověď musely pak strany přijmouti a dodržeti. To se ovšem dálo mimo úřad, a proto sjednaná smlouva byla zapisována do autentických knih jen na žádost stran. Když se strany nespokojily výrokem ubrmanů nebo přímo žádaly o projednání na soudě, bylo zavedeno celé složité řízení středověkého práva, kde rozhodovaly formality, a při němž hlavním znakem byla dlouhá doba trvání. Žalobce oznámil před perkmistrem a jeho konšely toho, koho chtěl pohnati, a příčinu sporu a jmenoval

[42]) Rkp. č. 2006, fol. 360': Jakož Havel Šmach řečený z Hlubočerp učinil jest kšaft, jsa člověk nesvobodný, než kmecí, takže ten kšaft státi jest nemohl«, a protože jím odkázal svou vinici k záduší sv. Václava na Zderaze, osadní tohoto kostela žádali »na panu purkmistru a pániech J. Mtech skrze pány úředníky mostské«, aby jim ta vinice byla dána. Ti jim vinici »propustili« a své všechno právo, které k té vinici měli, a nařídili úředníkům mostským, »aby relací toho k úřadu páně perkmistrovu učinili.«

[43]) Rkp. č. 2004, fol. D 6: »proclamacione facta voce preconica trina vice hac in urbe.«

svědky. Perkmistr obeslal žalovaného úředním sluhou, aby se k určitému roku dostavil před viničný soud a zodpovídal se z viny na něj vznesené. Obžalovaný byl povinen obsílku přijmouti a k soudu se dostaviti, jinak ho k tomu měl donutiti purkmistr a konšelé. Toto ustanovení je obsaženo v Snesení z r. 1496[44]) a nařizuje: »Item, ktož by ku pravu perkmistrovu nechtěl státi a byl obeslán, v kterémkoli městě byl, buďto na Starém nebo na Novém nebo na Malé straně, toho města pan purkmistr i s pány svými má tomu, ktož by byl obeslán, rozkázati, aby před úřadem perkmistrovým stál ku odpoviedání žalobě. Item, ktož by škodu jeden druhému učinil na vinici, a takový byl obžalován a nechtěl ku právu státi, a byl obeslán, tomu páni purkmistři mají rozkázati, aby stál, tak jakož se svrchu píše.«

Strany si přiváděly k jednání svého zástupce (přítele, řečníka), který za ně před soudem mluvil, ovšem v jejich přítomnosti. Svědky, stranami oznámené, vyslýchal úřední písař, a to každého svědka odděleně, a zapisoval jejich výpovědi do zvláštní knihy svědeckých výpovědí.[45]) Přitom platila zásada, že jeden svědek, žádný svědek,[46]) že svědkem nemá býti člověk náchlebný nebo člen rodiny[47]), nebo kdo už někdy byl pokutován nebo trestán.[48]) Měla-li výpověď určitou důležitost, musil svědek přísahati, že vypověděl pravdivě a úplně vše, co věděl. Kdo byl už nějakou úřední přísahou vázán, na př. konšelé, písaři, obecní zřízenci a pod., ti odvolávali se jen na tuto přísahu. Když podle svědeckých výpovědí a oznámení stran byl připraven materiál sporu, došlo k prvému stání. Strany přicházely se svými zástupci, kteří za ně při jednání mluvili. Šlo-li o spory pro rušení držby, o meze,[49]) příchod na vinici, opravování cesty nebo hráze a pod., vyžádaly si strany mezi jednáním od perkmistra výchoz. Ten ustanovil den a hodinu a poslal starší vinaře. Výchoze zúčastnili se kromě stran i sousedé, bývalí majitelé, a lidé, kteří pamatovali, jak tomu od nepamětna bylo. Když strany nepřijaly výpovědi starších, vyjel na obhlídku sám perkmistr se svými konšely. To všechno trvalo ovšem velmi dlouho, mezi tím došlo k několika stáním, pak odloženo jednání pro zaneprázdněnost perkmistrovu nebo nemoc některé strany, a často než došlo k rozsudku, byl vystřídán perkmistr i konšelé a nově ustanovení se musili teprve seznamovati s celým postupem jednání. Před posledním rokem, kdy měl býti vynesen rozsudek,

---

[44]) Rkp. č. 994, fol. 81.

[45]) Od zápisu každého svědka platilo se pravidelně 2 gr., ale i více, podle délky výpovědi.

[46]) Rkp. č. 1968, fol. 182: »neb jeden svědek ku právu, žádný svědek.«

[47]) Rkp. č. 3574, fol. 107: »jeden a první svědek jest dcera jeho, kteráž za svědka býti nemuože, neb jest náchlebnice jeho.«

[48]) Rkp. č. 1968, fol. 19: Výpověď svědka nebyla přijata, »protože jest N. člověk podezřelý v tom, že jest vodou víno falšoval, když někdy perkrecht dával, a proto že jest i pokutován«.

[49]) S c h r a n i l, uv. m., str. 92, čl. D 23: »Pakli by kto mezi druhému překopal, tehda jmá perkmistru kopu dáti.«

písař sestavil všechny výpovědi v jediný zápis a napsal koncept ortele. Podle usnesení perkmistra a konšelů bylo pak něco opraveno nebo přidáno a definitivní rozsudek oznámen perkmistrem stranám s podotknutím, že se jim vyšší právo nezavírá. I mezi jednáním, šlo-li o zásadní rozhodnutí, bral perkmistr potaz v radě, jak se má v tom případě zachovati.[50]) Do 14 dnů od vyhlášení ortele perkmistrem mohly se strany odvolati k radě Starého města pražského. Stalo-li se tak, musila se složiti 1 kopa gr. na vedení práva u perkmistra, a pak teprve písař napsal celé jednání na zvláštní list, připojil v důležitých případech i některé výpovědi svědecké a přečetl vše stranám. Když tyto potvrdily, že se přečtené shoduje se skutečností, byl list zapečetěn úřední pečetí, napsána adresa[51]) a poslán do městské rady. Potvrzení nebo změna perkmistrova rozsudku vyšším právem byla zapisována přímo do zaslaného listu. Před zúčastněnými stranami byl pak tento nový ortel při viničném úřadě přečten. Po roce 1547 šlo odvolání od perkmistrova soudu ke královským apelačním radám na hradě pražském.

Vedle těchto dlouhotrvajících žalob byly jiné, též civilního rázu, jako na př. na nedodržení nájemné smlouvy, že se vinař u jednoho pána zjednal a v nejpilnější práci odešel k jinému nebo nepřivedl tolik dělníků, na kolik vybral mzdu, nebo že se s dílem opozdil. Jejich souzení bylo krátké. Po předvolání obojí strany se svědky bylo zjištěno, najal-li se skutečně vinař u dvou pánů, a vzal-li u obou plat, musil nejprve vrátiti peníze tomu zpět, u kterého se zjednal později, a za trest byl dán do vězení. Stejně tomu bylo i v ostatních dvou případech, neboť, byla-li vinaři prokázána vina, byl zavřen. Když se takto prohřešil přísežný vinař, byl nejen potrestán vazbou, nýbrž zbaven nad to své přísahy. Nákladníci však vyručili pravidelně své vinaře z vězení, aby se práce na horách neobmeškávala, neboť bylo nemožno sehnati v nejpilnější čas jiné lidi. Porušil-li smlouvu nákladník, mohl se vinař jedině před perkmistrem ucházeti o právo. Nejčastější případy jsou zadržení platu, odnětí nářadí k práci, ublížení na těle, utrhání na cti a pod. Dokázal-li vinař svou spravedlnost, musil nákladník zaplatiti smluvenou mzdu, nebo dopustil-li se násilí, zaplatil vinaři za práci, a ten s povolením perkmistrovým mohl si hledati práci u jiného nákladníka. Důležitými svědky byli starší nebo přísežní vinaři. Zápisy o tomto druhu soudního jednání byly zapisovány také jen do manuálů, ale zprávy jsou jen kusé a nahodilé.

Trestní věci jakéhokoliv druhu, spáchané na vinicích, krádeže, loupeže i vraždy, byly projednávány před perkmistrem a jeho konšely, ale protože byly zápisy o tomto jednání zapisovány pouze do manuálů, které

---

[50]) V manuálu z r. 1538 je mnoho takových poznámek s heslem, nač se má perkmistr ptáti.

[51]) Její stylisace je různá. Obyčejně podává jen stručný regest, na př.: »Mezi M. a N. od úřadu perkmistrova výpověď učiněná a ku právu vyššímu odvolaná.« nebo »Výpověď o ... mezi M. a N. při úřadu perkmistra her viničných učiněná a k vyššímu právu odvolaná«.

jsou téměř všechny ztraceny, nelze postup tohoto řízení bezpečně rekonstruovati.[52]) Zbývají jen nepatrné zmínky o nemovitostech, spadlých na perkmistra pro oběhnutí majitele, který se dopustil vraždy nebo krádeže, o disposici statkem zabitého a o náhradě pozůstalým.[53]) Častější jsou zmínky o nářku cti, kdy se z rozsudku bylo také možno odvolati k městské radě. Jednání končilo buď odsouzením, když vina byla prokázána, nebo neměl-li žalující svědků, musil obžalovaného odprositi, že mu činil křivdu, a že naň neví nic zlého,[54]) nebo byl dán pro tu »všetečnost« do vězení.[55])

O bezpředmětných žalobách kteréhokoliv druhu platilo zmíněné už ustanovení velké obce z r. 1498,[56]) jehož platnost byla r. 1508 rozšířena i na perkmistrův soud. Praví se v něm: »Skrze pře a soudy mnohé a neužitečné obecné dobré opuštěno bývá, protož, jestliže by kto s křívú pří před pány předstúpil, a v tom že by shledán byl, aby páni takového i jiné všecky k tomu podobné trestali a pokutovali, a takový každý, který by při prohrál, aby obsielky zase navrátil tomu, kteréhož jest obeslal.«

Největší část úřední agendy soustředila se však v policejní kompetenci. Zachované manuály obsahují tolik heslovitých poznámek a nařízení, které si písař zapisoval při jednání, že těžko si lze představiti, že by jediný úřad mohl je všechny provésti. Důležitými činiteli, a hlavně

[52]) Schranil, uv. m., str. 92, čl. D 22, »O popadení v vinici. Item, když by kto byl v vinici popaden bez vuole toho, čiež jest vinice, ten jmá svlečen býti od perkmistra. Pakli by nalezen byl, an víno béře aneb les vinný, aneb že by co ukradl v vinici, ten jmá hrdlo ztratiti. Pakli by stoje před vinicí, i lámal ovoce anebo víno, přes zeď rukú sahaje, ten jmá ruku ztratiti. Pakli by se bránil perkmistrovi a on jej zabil, tehdy nemá zaň viece dáti nežli tři haléře. A byl-li by kto v cizoložství v vinici popaden, ta poprava slušie na perkmistra.«

[53]) Rkp. č. 2002, fol. A 28'. »A. d. M^O^CCCC^O^XXXVII^O^ sabbato post Valentini Swata relicta olim Premonis vinitoris coram Ctiborio, magistro moncium vinearum, personaliter constituta, libere et sponte propria fassa est se suo heredum et successorum suorum nomine percepisse totam sumam pecunie a Wankone a s Katherina, racione fideiussionis, sicut exbrigaverat Polaczkonem homicidam, qui occidit prefatum Przemam in vinea, virum dicte Swate. Ideo prefata Swata iam percepta pecunia pro capite viri sui a dicto Wankone se suo et heredum suorum nomine dimittit prefatum Wankonem, heredes et successores eorum, necnon Columbum cingulatorem et Marziczkonem cingulatorem, fideiussores dicti Wankonis, quittos, liberos et solutos ab omni ulteriori monicione eviterne et in secula seculorum amen.«

[54]) Rkp. č. 3574, fol. 129. Nákladník obvinil cizího vinaře, že mu v noci řezal víno, neměl však na to svědků. Protože »se poctivosti dotýkalo«, bylo žalobci perkmistrem a konšely nařízeno, aby odprosil a nápravu slovy učinil; »jakož pak to učiniv, jeho (obžalovaného) pro pána boha prosil, aby jemu to odpustil, což sem na tebe mluvil, žeť sem v tom křivdu učinil a nevím na tě nic zlého«.

[55]) Rkp. č. 1968, fol. 34. Bratr žaloval bratra, že mu béře tyče s vinice. Nedokázal to však, »i z té příčiny pan perkmistr s konšely svými pro takovú všetečnost berou jeho v svú kázeň.«

[56]) Rkp. č. 994 fol. 83.

pomocníky, byli starší i přísežní vinaři, kteří se vždy v neděli scházeli u perkmistra, aby jim přidělil úkoly k vykonání a provedení. Největším a nejbohatším zdrojem pro všechna tato ustanovení byly snesení a řády, vydané shromážděními nákladníků perkmistru a jeho úřadu. Určovaly povinnosti vinařů a plat, chování jejich při všech pracích na vinicích a stanovily tresty za přestoupení. Podle ustanovení prvého Snesení z r. 1496[57]) nájem na vinicích usazoval perkmistr s konšely a 4 přísežnými vinaři. Za nedodržení měl býti vinař pokutován a zbaven zaměstnání. Stejné ustanovení přinášelo i privilegium krále Vladislava z r. 1497, podrobnější ve výměře trestu za překročení, stanovíc kopu gr. pokuty nákladníkovi, vinaři trest a sesazení s práce. Nejdůležitější jest však Zřízení z r. 1516,[58]) jež vyčerpává úplně všechny případy. Nikde však není

---

[57]) Tamže fol. 81.

[58]) Rkp. č. 2006 fol. 408'. »Zřízenie při horách viničných okolo Prahy za perkmistrzví pana Martina Holce«.

Léta od narozenie syna božího patnádctistého šestnádctého pan Martin Holec z Květnice, perkmistr hor viničných okolo Prahy, s konšely svými znamenav toho pilnú potřebu a užitek netoliko všech pánuov nákladníkuov vinic, ale všech obyvateluov měst pražských, kdyby při těch horách některaký řád a správa zachována byla, tyto artykule dolepsané s povolením a schválením pánuov purkmistruov všech měst pražských i vší rady, též všech pánuov nákladníkuov hor viničných, jsú za řád a za právo nalezli a ustanovili, aby je všickni chudí i bohatí zachovávali a jimi se spravovali nynie i časy budúcí věčně. Pakli by který artykul, méň potřebný a užitečný, tuto položený, potomně skutečně a rozumně poznán a zkušen byl, ten sě bude moci opraviti, jakžby najslušněji a najužitečněji panu perkmistru nynějšímu neb budúcímu, jeho pánóm i všem pánóm nákladníkóm sě zdálo a vidělo; též pro lepší zpuosob a řád víc artykuluov, kteřížby časy budúcími potřební, užiteční a chvalitební těm horám i všem nákladníkóm a obyvatelóm býti mohli etc. přičiniti a tuto přidati. Item, najprve ustanovili a na tom sě všickni svolili, aby žádný vinař neb nákladník na žádné dielo viničné viec pacholkuov neb dělníkuov nenajímal, než kolikž strychuov vinice má, tolik neb raméřuov neb řezcuov neb kopáčuov etc. aby měl a víc nic. Jestli že by se pak vinař který tak nezachoval, má ho perkmistr vazbú trestati, pakli který súsed neb nákladník, ten má pokuty 1 sex. perkmistru položiti. Pakli by kto prve počal dělati na horách, nežli by jiní dělali, anebo že by sě opozdil kto dielem, jako pod zelené, když větší počet nákladníkuov zkopá a dělníkuov by zbývalo na nájmě, tehdy ten, ktož by jich víc potřeboval, bude moci najíti, co bude chtíti, s vědomím však a povolením perkmistra. Item, každý vinař se všemi dělníky má v rázu býti hned, jakž slunce počne z hory vycházeti, a sám několiký, jednoho nemá čekati. Kteříž by sě pak koli zpozdili a s jinými té chvíle v ráz nezastúpili, těch a takových nemá vinař toho dne přijieti pod trestáním vinaře. Item, na krytbě aby všickni v rázu byli hned, což sě rozední. Item, aby pacholci prostranně v rázu stávali, jeden od druhého najméň dva lokty vzdáli, ti aby bez forteluov spravedlivě a pilně dělali, všech řečí, rozprávek daremných a zvláště nestydatých, oplzlých a hanebných, aby nechali, kteréž jsú i proti pánu bohu všemohúcímu i proti každému dobrému. Pakli by kto, napomenut jsa od vinaře, aby od toho mluvenie neb jiné stydkosti přestal, nechtěl uposlechnúti, má jemu z vinice preč rozkázati. A neučinil-li by toho vinař, má jej perkmistr vazbú trestati i toho pacholka nestydatého. Item, ktož

ustanovení ve prospěch a na ochranu vinaře, jako tomu bylo na př. při všech horních právech. Nehrozilo sice na vinicích tak velké nebezpečí, ale práce sama byla velmi těžká, namáhavá a hlavně dlouho trvající.

---

by žen potřeboval, ty mají samy v svém rázu tiem zpuosobem jako pacholci stávati a těm méň než pacholkóm, o dva peníze, placeno býti má. Item, žádný prve nemá s dělníky z rázu choditi k snídanie, k obědu neb k svačinám a ohně dělati, leč starší na těch horách zatrúbí. Hned starší neb jiný vinař kaž ženě aneb pacholku některému oheň udělati a sám buď při čeledi, a jakž počne hořeti, kaž dělníkóm k ohni. Item, aby žádný při snídanie, při obědě neb při svačině déle neseděl, než jakž sě nají, hned starší aby zatrúbil, a hned všickni do rázu šli, nic nečekajíce. Item, ohňuov ráno i vždycky bezpotřebných dělati nemají, lečby toho pilná potřeba kázala, a tyčí neb dříví potřebného aby nepálili; pakli [by] kto v tom shledán byl, má jej perkmistr vězením trestati. Item, s vinic doluov žádný vinař nemá prve čeledi púštěti, leč starší přísežný své pacholky pustí. A ten žádný přísežný nemá prve púštěti, než na hodinu před večerem. Pakli by který přísežný prve pustil, takovému přísaha má zdvižena býti a k tomu jej má perkmistr vazbú trestati. Jestliže by pak to který nákladník učinil, má perkmistru pokuty 1 sex. dáti. Item, žádný vinař ani pacholek tyčí s vinic bráti nemá, též s nuošemi a putnami na vinice choditi nemají. Ktož by pak v tom postižen byl, že by cožkoli tyčí neb jaké dříví s vinice nesl, má jej perkmistr jako zloděje trestati. Item, což se sázenie nájmu dotýče, ten, kterakžkoli usazen bude, tak jej mají všickni vinařové i nákladníci zachovati. Pakli by který vinař z obecných nájem přestúpil, toho má perkmistr vazbú trestati. Jestliže by sě pak přísežný podle nájmu nezachoval, tomu přísaha má zdvižena býti a perkmistr jej má k tomu vazbú trestati; pakli súsed, ten 1 sex. pokuty dáti má. Item, při hájenie vína vinařové s ženami na vinicech nemají bývati, též s žádným v lisích kvasiti ani kterého neřádu dopúštěti. Pakli by sě kto toho dopustil, má jej perkmistr podle zdánie svého trestati. Item, v lisích při dělánie vína též vinařové s ženami bývati nemají a mají pilnost přičiniti, aby dostatečně vydělávali a vína v mlátě nenechávali. Pakli by kteří tak sě nezachovali, má je perkmistr podle vuole své trestati. Item, což sě pak jiných věcí, horám viničným náležících, dotýče, při těch všech tak sě všickni zachovati mají, jakž majestátové císaře Karla svaté paměti i krále J. Mti, nynějšího pána našeho všech milostivého, ukazují. Item, perkmistr nynější neb budúcí má a povinen bude mezi hory vyjezditi a opatrovati, kterak sě na horách dělá, a shlédne-li kde co neslušného, má vinaře trestati jakžto mrhače statku pána jeho. Item, žádný z vinařuov ani z nájemníkuov aby čeledi po hospodách neb kdekoli jinde nenajímali, než na nájmě, a jeden druhému čeledi aby nelúdil žádným obyčejem. Jestliže by pak to vinař který učinil, má vazbou trestán býti, pakli nákladník, ten kopu grošuov dáti má. Item, žádný z nákladníkuov a obyvateluov všech měst pražských, z zahradníkuov i z sedlákuov žádného réví nižádnému dávati ani réflinkuov, sazenic, štěpuov jakýchžkoli prodávati ani z vinic nositi nemá bez vědomí a bez cedule pana perkmistra. Pakli by ktokoli v tom shledán a postižen byl, má perkmistru kopu pokuty dáti a k tomu vězením trestán býti. Item, všickni na vinicech i na zahradách húsenky s štěpuov, prve než sě rozlezú, sebrati mají. Pakli by ktokoli toho neučinil, ten kopu pokuty perkmistru dáti má. Item, žádný vinař neb pacholek na dielo nemá k žádnému do měst, do vsí, ku pánóm neb k zemanóm choditi a jiných s sebú voditi. Pakli by kteří tak sě nezachovali, ti času zimního s ženami i s dětmi v městech pražských bývati nemají. Item, vinařové ani pacholci přes cizí vinice choditi nemají a přílezuov dělati. Pakli by který v tom postižen byl, má jej perkmistr podle zdánie svého trestati. Item, myslivostí všech

V pozdější době bylo Zřízení doplněno a nová ustanovení připsána k předcházejícím pod titulem »Na vinaře«.[59]) V uvedeném již návrhu[60]) na zlepšení vinic a jich výnosu nařizuje se o udržování nájmu, stanoveného vinařům: »Item pan perkmistr, když nájem osadí, v tom se jemu děje překážka, a nejvíce některými osobami z pánův, že nájmu zachovati nechtí, platíce podle své vůle, a chudším v tom veliké obtížení jest, aby to též pány purkmistry a pány opatřeno i zastaveno bylo, aby se toho více nedálo.« Tamtéž uloženo »starším«: »Pan perkmistr aby nájem často opatroval, aby nákladníci hor nákladův příliš velikých a daremných nevedli. Item dělníci, kteří tyče dělají na vinice, aby těm od tisíce více dáváno nebylo, než po osmi gr. míš.« Tyto návrhy vystihují však jen potřebu doby v letech dvacátých 16. století, a nelze určiti, zda skutečně došlo k jich projednávání. R. 1544[61]) ustanoveno, aby perkmistr se řídil privilegiem krále Vladislava, a »vedle téhož privilegium aby perkmistr s konšely i s přísežnými svými při každém díle viničném nájem ženám i mužům sadil a jej provolati i rozepsati po branách dal, aby se každý věděl, čím spraviti. Item každý nákladník aby svého vinaře při ouřadě perkmistrským dal zapsati, a každej vinař má při témž zápisu slíbiti perkmistru poslušenství a pánu svému věrnost a pilnost.« Poznámky, vztahující se k policejní činnosti perkmistrově a zapsané písařem do manuálu,[62]) obsahují údaje o výši platu dělníkům za jednotlivé

---

aby prázdni všickni byli po vinicech. Pakli který bude postižen, bude trestán. Jámy kteří po vinicech mají, ty aby zbořili pod pokutú starodávní. Kto by jí nezbořil a léčel by, etc. Item, aby sě žádný vinař za vinaře u žádného nejednal, kterýž by vinici svú měl. Pakli sě zjedná, že ten každý takový trestán bude podle zdánie perkmistrova, a kterýž by sě nákladník toho dopustil, že by takového za vinaře přijal, ten jednu sex. gr. čes. panu perkmistru propadne bez milosti.«

[59]) »Na vinaře. Item, také jsme se na tom všickni svolili, znamenajíce a to uvažujíce, kterak vinařové rok od roku vždy sobě mzdy přitahují a přivětšují, protož aby již žádný z nákladníkuov více vinařovi mzdy nedával, nežli z strychu po XX gr. míš. na bližších horách a na dálších horách aby jim placeno bylo po XXIV gr. míš. Jestliže by tak z pánuov nákladníkuov ktokoli přes toto svolení jináč učinil a z toho vystúpil, ten každý takový panu perkmistru ½ sex. gr. pokuty propadne; a vinař, který by se toho dopustil, a) zjednajíc se u jiného, potom zase k prvnímu pánu by se obrátil a), aby toho roku u žádného za vinaře se nejednal b) a k tomu skutečně vězením trestán byl b). A potomně aby se podle téhož zřízení choval a jednal; jestliže by pak pro touž příčinu který z vinařuov ven z města na jiné hory dělati odšel, ten takový každý, na kohož by to pokázáno bylo, hor viničných pražských i měst c) prázden býti má. Actum dominico die in festo Scolastice virginis anno etc. 27 (10. II.) Johanne Legat magistro moncium, Georgio Welik de Ssonow. notario existente. a)-a) připsáno nad zápisem rukou pozdější, b)-b) připsáno po straně rukou pozdější, odlišnou od předešlé poznámky, c) připsáno nad řádkou stejnou rukou jako přípis b).

[60]) Rkp. č. 203 fol. 75.

[61]) Archiv min. vn. W2/1.

[62]) Rkp. arch. Národ. mus. č. F 177.

druhy prací na vinicích podle ročních dob,[63]) zákazy provozovati na vinicích myslivost, dělati jámy a léčky, ustanovení o škodách způsobených psy, dobytkem a pod., o vzetí vinaře ve vazbu, že výše platil čeledi než ustanoveno, o pokutování nákladníka, který mimo zvyk dal dělníkům při práci pivo a pod.

Velmi obsáhlá a namáhavá, ale i výnosná, byla perkmistrova péče o víno. Musil zkoušeti, zda vyrobené víno je dobré jakosti a nezávadné lidskému zdraví. Zakázáno bylo jakékoliv opravování a zlepšování vína cukrem, sírou, míchání horšího s lepším, barevného s přirozeným a pod. Nejdůležitější však byla při tom evidence dováženého cizího vína, ať v zemi rostlého, nebo z ciziny přivezeného. Prvým omezením,[64]) vydaným na ochranu českého vína, jsou obě privilegia Karla IV. z r. 1370 a 1373[65]). V prvém zakazuje se dovoz všech cizích vín do českého království, kromě drahých vín, a s výjimkou tří měst, v době od vinobraní do Svátostí. Ve druhém privilegiu nařizuje se nad to perkmistrovi, aby vína, proti zákazu přivezená, zabral a naložil s nimi podle zmíněného už způsobu. Dovoz cizích vín zůstal však palčivou otázkou po celou dobu trvání viničného úřadu, jíž se snažili panovník i sami nákladníci s perkmistrem rozřešiti. Soběslavská práva[66]) povolují prodej vín, v zemi pěstovaných, do léta, ale od sv. Jiří nesměla se již přivážeti.[67]) Cizí vína mohla se prodávati od sv. Jiří do sv. Havla,[68]) kromě těžkých vín. Rozsáhlá ustanovení přinesla schůze purkmistrů a konšelů Starého a Nového města

[63]) Fol. 43: »Vinařuom přísežným i jiným rozkázáno, aby na rozvodích platili po 16 penězích alb. a na tyčech po 10 d. alb., na vázání po 9 d. alb.« Fol. 15. »Starším vinařuom posazeno, aby na rozvodích placeno bylo po 4 gr. a pod.

[64]) 12. března 1364 vydáno bylo královnou Annou v Praze privilegium osadníkům vesnice Obory sv. Jana pod Petřínem, jímž mimo jiné jim povoluje, »vina domestica seu exotica seu peregrina, que nominari possint, sine omni impedimento libere [ut] propinarent, sub pena inclemencie nostre.« (Čelakovský, Privilegia měst pražských, str. 127 č. 79.) Nebylo však v té době žádného nařízení, jímž by se zakazovalo jmenovaná vína volně prodávati.

[65]) Čelakovský uv. m. str. 147 a 153, č. 90 a 94.

[66]) Schranil, uv. m. str. 84, čl. B 128.

[67]) Tamže: »Item, všecka vína zemská, kteráž se rodie dále tří mil okolo Prahy, mají šenkována býti až do nového léta, a potom nemají šenkována býti ani vezena do Prahy, až do sv. Jiřie.«

[68]) Tamže: Vína cizí mohou býti šenkována od sv. Jiří až do sv. Havla. »Item, vína cizie, z jiných zemí přivezená, ta nemají šenkována býti než do sv. Havla, ani sem mají vezena býti pod ztracením toho vína, kteréž by přivezeno bylo. Ale vína těžká, totižto malvazie, romanie, vlasské, ryvola, ty mají šenkována býti; a ta vína mají konšely posazena býti, po čem mají býti šenkována. Ta všecka vína těžká, i všecka vína lehká, z jiných zemí přivezená, nemají načínána býti, než po čem purkmistr se dvěma konšeloma posadí. A k tomu sudu, v kterémž jest to víno, má lístek přilepen býti s purkmistrovú pečetí, a na tom lístku má býti napsáno, po čem jest víno načato. A ta vína cizie, kteráž ostanú po sv. Havlu, ta nemají šenkována býti, jeliž po sv. Jiří, pod ztracením toho vína.«

pražského, perkmistra a jeho konšelů i všech nákladníků viničných,[69]) vyvolaná velkými nešvary při prodeji vína, hlavně cizího.[70]) Nařizovalo se proto: »Najprve, aby do těchto slavných měst pražských všech žádných vín neznámých nevezli, ani byla vezena, jakožto vína uherská, rakúská, moravská, litomiřická, anižto z hor jiných, kteréž by to hory nepřiležely k horám, okolo těchto měst pražských ležícím, i všecka jiná vína, jakož v majestátu sčastné ciesaře Karla [paměti] popsáno stojí, a to od sv. Havla až do Svátostí, krom těžkého pitie, jakožto malvazie, vlaského, ryvolí, a jiná k těm podobná, ta mohú a mají vezena býti každý čas, z roku do roku, bez všeliké překážky, jakož v témž majestátu ukazuje. Pakli by kto, mimo právo vydané ciesaře Karla a utvrzené a upevněné toto svévolně vezl, buďto že by skládal nebo šenkoval, tehdy perkmistr hor viničných, který nynie jest aneb potom bude, má na to nebo na ta vína sáhnúti a vzieti vysazeným právem aneb ustaveným právem ciesaře Karla, a tu je perkmistr má obrátiti, jakož práva ukazují. Pakli by se kto proti tomu zpěčoval a proti právu a svolení obojích měst chtěl býti, tehdy páni purkmistři všech měst pražských i s nákladníky mají všichni radni a pomocni býti perkmistrovi vedle svolenie.« »Item, vína žádná nemají skládána býti okolo těchto měst pražských, buďto v městech, městečkách, na tvrzech, ve dvorciech, ve vsech·« »Item, šenkéři aby se neskládali s súsedy na vína k šenku, ani spolku s nimi mievali, pod pokutú měsckého [práva] ztracenie, ani také k své ruce aby nešenkovali. Item vína, která by zuostaly (!) po sv. Havle, buďto domácie nebo hostinská, ta hned aby druhý den byla ohledána na každém městě, a která by vína zkažena a nehodna byla pití, ta aby vytažena byla a sekána, aneb roztočena. Item, ktož by vína stará a zkažená dával na mláto a je s novým chtěl opravovati, takový má trestán býti jako na falešníka přislušie, kto by v tom postižen byl.« Vladislav ve svém privilegiu spojoval nařízení o zápisu všech vinic do perkmistrových knih se zákazem dovozu cizích vín do Prahy tím způsobem, že zakázal dovoz vín do pražských měst z těch hor, které nebyly ve viničných knihách zapsány, a připojil i nařízení o zkoušení vín, která měla býti vylita, byla-li by falšována nebo opravována.[71])

---

[69]) Konána byla 18. ledna 1496. Rkp. č. 994 fol. 81'—82.

[70]) Zmínka o tom je hned v úvodu: »A. d. mill. quadringentesimo nonagesimo sexto fer. II. die Prisce virg. páni purkmistři a jiní páni z rady Starého i Nového měst praž., Martin od svině, v tu chvíli perkmistr hor viničných, s konšely úřadu svého, i také všichni nákladníci a držitelé hor viničných okolo nadepsaných měst pražských, znamenavše mnohé nedostatky, které běžie po horách viničných, i tudiež škody své nemalé a mnohé neřády, které se dějí při šenkování vína v městech pražských proti právóm, svobodám a výsadám od slavné paměti ciesaře Karla, i ssědše se na rathúz Starého města pražského, rozmyslně a s radú společnú, svolenie jsú učinili na kusy nížepsané vedle práv a svobod viničných, od nadepsaného ciesaře Karla vydaných, a to svolenie aby držáno a zachováno bylo v městech pražských na časy budúcie a věčné.«

[71]) Čelakovský, Privilegia měst pražských str. 308, č. 189. »Item naj-

Mnoho nesprávností dálo se také neurčitě stanoveným jarním termínem, od kdy se cizí vína směla v Praze prodávati. Nařízení císaře Karla stanovilo den Svátostí,[72]) což však byl pohyblivý svátek a řídil se datem velkonočních svátků. Tím byly rozdíly v jednotlivých letech značné. Proto na žádost[73]) perkmistra Jana Legáta ustanovila rada Starého města pražského, ve shodě se staršími obecními, den sv. Jiří za termín, od kdy se napříště mohla cizí vína přivážeti. V téže době byly vydány i vinařské artykule,[74]) v jichž posledním odstavci odstraněno

---

prvé aby každý, ktož má vinici buď z Starého, Nového aneb Menšieho měst pražských, s Hradčan aneb s Vyšehradu, duchovní anebo světský, aby ji v knihy perkmistrovy zapsati dal. A ktožby kolivěk neměl vinice své a v knihách perkmistrových zapsané, ani k právu jeho slušeti chtěl, z té hory aby nebylo dopúštěno vína voziti ani prodávati do měst pražských. Item, při každém sv. Havle aby se vína ve všech městech svrchupsaných vohledávala, a byla-li by která nalezena, že by se falšovala anebo zkazila buď sírú aneb jinými jakýmiž kolivěk věcmi škodlivými a lidem k nezdraví, taková mají ven vytažena a vosekávána býti.«

[72]) Totiž pátek po neděli Průvodní.

[73]) Rkp. č. 2007 na začátku knihy: »Jan Legát, toho času perkmistr hor viničných pražských, měštěnín pražský, znamenav toho pilnú potřebu, kterak lidé naň častokrát nacházejí, což se vín hostinských a cizozemských dotýče, že někteří chtí sem táž vína hostinská do měst pražských vézti při Svátosti, táhnúc se na majestát a právo, a někteří při času sv. Jiří, táhnúc se též na právo a majestát, i uznamenav toho pilnú potřebu, jakož nahoře oznámeno, a znajíc rozdíl majestátuov i rozdíl času, že někdy prve Svátosti a někdy sv. Jiří bývá, žádal jest pana purkmistra, v ty časy mistra Jana z Vratu, a pánuov J. Mtí za správu a naučení, kterak by se při úřadu svém v takové věci zachovati měl. Tu pan purkmistr a rada s potazem pánuov starších i obecních naučení jemu jsú dáti ráčili takové, a to i za právo aby držáno bylo, ustanovili, a tím perkmistr nynější, i kterýž v budúcích časích bude, aby se budúcími časy spravovali. Což se vín hostinských, uherských aneb jakýchžkoli jiných dotýče, těch aby žádný nevezl do měst pražských, ani na Menší město pražské, než na sv. Jiří od najprv příštího počna, a tak budúcími časy, a zase též při sv. Havle aby jich vybývali pod pokutú starobylou, na to uloženou. Actum f. III. ante Penthecosten anno etc. 26. (15. V.) Georgio Welik de Ssonow, tunc temporis scriba existente.«

[74]) Tamže: »Ve jméno svaté a nerozdílné Trojice amen. Poněvadž město Praha s větší strany horami viničnými již času tohoto netoliko v své povaze stojí a trvá, ale také roste a vzdělává se, ježto veliký počet i měšťanuov i robotného a pracovitého lidu těmi horami své provodí živnosti, ale že mnohý veliký a škodlivý nepořádek k zlehčení a zkažení týchž hor proti jich výsadám a proti právu města tohoto k znamenité škodě všech obyvateluov i k odjití živností všech lidí robotných, kteříž se těmi horami v těchto městech drží a jedni druhými své živnosti provodí, a tak i k zpuštění s nemalé strany města tohoto až posavad dopouštěn jest a trpín, takže nákladníci den ode dne, rok od roku veliké a znamenité náklady prvotně pro vzdělání města tohoto a potom také pro své živnosti městské na ty hory činiti nepřestávajíce a velmi znamenitý počet lidu pracovitého a robotného při těchto městech držíce a sebou živíce, pro takový však veliký nepořádek vín svých z týchž hor, na kteréž bez přetrže náklady takové činí, vybývati a vyšenkovati slušně nemohou, a tak netoliko k škodám, ale mnozí i o statky své přicházejí; kte-

staré povolení, vydané židům, aby si k své potřebě mohli cizí vína dováželi. Při známé jejich obchodní podnikavosti byly tím způsobovány značné nepřístojnosti, neboť přiváželi mnohem více vína, než mohli spotřebovati, a svobodně je pak, i v zakázaný čas, šenkovali. Proto se jim

---

rýžto škodlivý nepořádek, ačkoli i odjinud, ale však najvíce skrze vezení nepořádné vín cizozemských a hostinských do těchto měst, neb také skrze města tato na zámek pražský i na jiné zámky a tvrze, vymyšlenú chytrostí proti právu až posavad dopouštěl se, a protož pro vzdělání obecného dobrého takový škodlivý nepořádek přetrhnúti a zkaziti a dobrý, prospěšný i užitečný městuom pražským i všem obyvateluom pořádek uvésti, zřéditi a zpuosobiti chtějíce, s dobrým rozmyslem i s dotazem a s povolením pana purkmistra toho času pana Martina od Helmuov i vší rady v starší obci a potom i u veliké obci toto svolení a artykulové, níže tuto sepsaní, časy budúcími k držení a zachovávání společnému obecnému oblíbení, jednostajně přijati jsú za právo bez přerušení. První artykul. Item, poněvadž vína cizozemská a hostinská proti právu a svobodám města tohoto, a zvláště proti zápovědi slavné paměti krále Vladislava, do těchto měst a skrze tato města rozličně vymyšleným zpuosobem až posavad vezena býti vždy nepřestávají k nemalé záhubě obecného dobrého, a protož jsme se všickni spolu na tom podle téhož majestátu krále Vladislava jednostajně svolili, aby žádná vína uherská, rakouská ani jiná hostinská od sv. Havla až do sv. Jiří do měst pražských ani skrze města pražská pod žádným zpuosobem vezena nebyla. Druhý artykul. Item, kteráž vína cizozemská a hostinská od času sv. Jiří do sv. Havla svobodně podle znění téhož majestátu do těchto měst vezena a v nich skládána i šenkována bývají, těch vín hned, kdyžby přivezena byla, perkmistr s konšely svými a s pány úředníky šestipanskými koštovati má, proto a z té příčiny, aby jich žádný nesměl temperovati, cukrovati a jinak opravovati k nezdraví lidem a k lehkosti města tohoto, ale aby tak šenkována byla beze všeho temperování, kterakž jsú přivezena a koštována. Pakli by je ktožkoli kterakkoli temperoval, aby hned perkmistr ta vína beze vší milosti osekati kázal jakožto falešná. Třetí artykul. Item, také jsme se na tom všickni svolili jednostajně, aby ta cizozemská vína pány ouředníky sázena byla každému tak a tím zpuosobem, kterýž se jest při tom vždycky od starodávna zde zachovával a všudy se ještě zachovává, a bez sázení aby jich žádný nešenkoval žádným obyčejem. Čtvrtý artykul. Item, kterýchž by kolivěk hostinských vín kteříkolivěk podle téhož majestátu do času sv. Havla nevyšenkovali a nevybyli, těch vín aby na hrad pražský neb blíže čtyř mil od Prahy nevozili a neskládali. Pakli by kteří ta vína na zámek pražský neb blíže čtyř mil od Prahy uvezli, těch vín zase do měst pražských při sv. Jiří vézti, skládati ani šenkovati nemají pod ztracením těch vín. A šrotéři přísežní od takových vín cajchy tajně i zjevně bráti mají a je znamenati a ty cajchy perkmistru k chování dáti. Potom při sv. Jiří to pilně opatrovati mají, aby nádoby ohledávali, a najdú-li kterú cejchovanú, mají to hned perkmistru oznámiti pod pokutú zdvižení přísahy a ztracení živnosti, a nepokáže-li toho ten, čiež by ta vína byla, že blíž od Prahy čtyř mil složena nebyla, mají hned pobrána býti perkmistrem. Pátý artykul. Item, na tom jsme se také svolili, aby žádný z souseduov a obyvateluov měst pražských těchto v takových cizozemských a hostinských vínich s těmi, ktož by osedlí sousedé a měšťané pražští nebyli, žádných spolkuov nemíval; pakli by se ktokoli toho dopustil, to víno perkmistr těm společníkuom hned pobrati má aneb peníze za to víno vyšenkované, kdyžby o tom neřádu zvěděl. Šestý artykul. Item, aby žádný z souseduov žádnému s městem

nařizovalo, aby si své víno připravovali z pražských vín, jinak že cizí vína, která by přivezli, jim budou pobrána a oni potrestáni podle perkmistrovy vůle. O židovském víně jest ustanovení již v Soběslavských právech,[75]) kde se však zakazuje jen šenkování vína křesťanům, a užitek z dovozu vína se rozděluje mezi konšely městské a perkmistra. Ve všech branách bylo strážcům vydáno nařízení, aby pilně střehli, zda se nedovážejí do pražských měst cizí vína. Kdyby na něco přišli, měli vůz zastaviti a obeslati vozku k panu perkmistrovi. Kdyby se však dali podplatiti a propustili nějaké víno bez oznámení, měli býti zbaveni služby a nad to potrestáni. Všechno dovezené víno bylo u perkmistra sepsáno[76]) a poznamenáno jméno kupce nebo hostinského, u něhož se složilo, aby se zkouškou bylo lze přesvědčiti, zdali je vše v pořádku.

Se zkoušením vína domácího, jak ustanovovalo Vladislavovo privilegium, »hned po sv. Havlu«, souviselo vybírání perkrechtu. Z každé vinice určité základní míry odváděl se do královské komory desátek, půl džberu nebo 8 pinet vína. Víno se sváželo do perkrechtnice v králově dvoře.[77]) Perkmistr zkoušel občas odváděný perkrecht, zda víno není falšováno, mícháno se starým, zda skutečně se urodilo na pražských horách a nebylo špatným, odjinud koupeným, nahrazováno, zda míra je dobrá a pod. Kdo odvedl správně perkrecht, byl zapsán do perkrechtních register, kam připisovány i dlužné desátky. Kdo se nějak provinil při odvádění perkrechtu, byl pokutován. Když přišla neúroda nebo kroupy a mrazy zničily květ a hrozny, panovníci buď snižovali nebo úplně odpouštěli na ten rok perkrecht podle návrhu perkmistrova, nebo dovolovali, aby perkrecht byl placen penězi, a tu se dávalo 5 bílých peněz za pintu.[78]) V letech 1535 usilovali Pražané o to, aby vinný desátek se

---

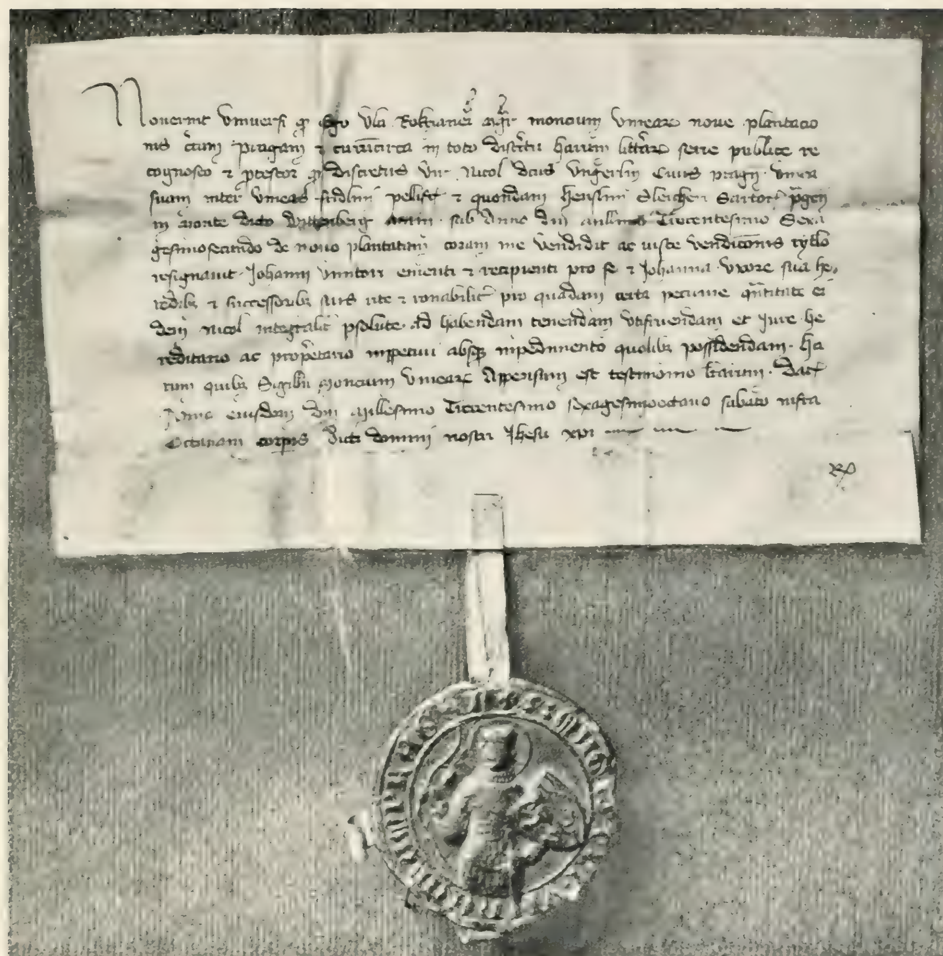
netrpícímu a neusedlýmu sousedu žádných skladuov těch vín cizozemských a šenkuov v sklepích a v domích svých nižádným obyčejem nedopouštěl; pakli by kto v tom nalezen a shledán byl, ten každý VI½ sex. pokuty perkmistru hned položiti má a to víno pobráno býti má bez milosti. Sedmý a poslední artykul. Item, což se pak židuov dotýče, na tom jsme se také svolili, aby již posavad žádných vín cizozemských ani litoměřických a hostinských sobě a k své obci nevozili nižádnýho času. Ale poněvadž měst pražských užívají, aby také vína pražská od nákladníkuov sobě kupovali a obyčejem svým dělali. Pakli by se kteří tak nezachovali a přes toto naše svolení litoměřická neb jiná vína hostinská sobě přivezli, ta vína hned perkmistr jim pobrati má beze vší milosti a ty židy trestati podle vuole své. Actum ut supra die et [anno].«

[75]) Schranil, uv. m., str. 83, čl. B 125. »Item, když by židé sobě víno přivezli z jiných zemí, tehdy mají dáti pánóm puol kopy grošóv ot dreilinku, a ot fudru pětaštyřidceti grošóv, a těch peněz má jíti třetina na purkmistra. A toho vína nemají židé šenkovati křesťanóm, jedno sami sobě, pod ztracením toho vína.«

[76]) Rkp. č. 2067, na lístku: »Seznam cizích vín (r. 1546): U pana Šimona z Tišnova v apatece fudr, drajlink a desítka etmburský; u p. Fraňkový VI desítek rakouských« atd.

[77]) Archiv min. vn. W 21.

[78]) Tamže. Zpráva komorních radů z r. 1563.

Nejstarší listina perkmistra hor viničních na trh vinice z 10. června 1368.
(Veřejná a universitní knihovna v Praze, listiny zrušených klášterů č. 347.)

mohl odváděti jen v penězích, ale komora nechtěla přistoupiti na cenu jimi nabízenou, určujíc sama 7 peněz bílých za pintu.[79]) Zástupci Pražanů obrátili se proto přímo ke králi Ferdinandovi do Znojma na sněm, ten však odložil vyřízení záležitosti až do svého návratu do země.[80]) Výnos perkrechtu byl veliký. R. 1441 žádala Barbora, vdova císaře Zikmunda, aby jí byl vrácen purkmistrem Starého a Nového města výnos z ungeltu a perkrechtu, jehož se pražské obce zmocnily v revoluční husitské době a pak v bezvládí po smrti Albrechta Rakouského. Velká obec však rozhodla, aby jí byla dávána jen polovice, a to až do nastoupení nového krále.[81]) Roku 1580, kdy již nebylo hospodaření na vinicích tak intensivní jako dříve, a kdy již bylo mnoho vinic přeměněno v pole a zahrady, perkmistr Jan Ornyus z Paumberka oznámil královské komoře rozpočet,[82]) kolik by které město mohlo platiti perkrechtu, mnoho-li to je na sudy a mnoho-li na penězích. Podle toho Staré město pražské odvádělo $32^1/_2$ svídnického sudu, Nové $16^1/_2$, Malá strana $3^1/_2$, v celku $52^1/_2$ sudu. Při tom svídnický počítán za 8 věder a každé vědro mělo míti 32 pinty pražské míry.[83]) Z toho byly ovšem vyňaty v tu dobu už vinice v Libni, v Ovenci, za Zlíchovem, u Dehnic a na Šárkách, které byly od perkrechtu osvobozeny. Kdyby i odtud byl šel desátek do komory, »mohlo by se na 100 [sudů] i více perkrechtu sejíti«.

Základem odvádění perkrechtu byla výměra vinice, která byla při vysazení měřičem perkmistrovým zjištěna a zapsána do perkrechtních register. Podle Karlova privilegia základní jednotkou viničné míry byla plocha 60 prutů na délku a 8 prutů na šířku. Každý prut měl míti 8 loktů.[84]) Později měřilo se však na strychy a na čtvrtky. Míra vinic byla obnovována jen tehdy, vznikl-li o ni spor. Proto nařídil Vladislav,[85]) aby všechny vinice byly znovu vyměřeny a nové výměry zapsány do knih, aby tím perkmistr měl novou kontrolu a základ pro příští odvádění perkrechtu. Ještě za krále Ferdinanda učiněn podobný pokus o zvýšení perk-

---

[79]) Rkp. č. 323a fol. 832. Koncept listu purkmistra a rady Starého města pražského, poslaný Ferdinandovi 14. února 1535.

[80]) Tamže; T o m e k, Dějepis města Prahy XI. str. 157.

[81]) T o m e k, uv. m. VI. str. 85.

[82]) Archiv min. vn. W 2/1/2.

[83]) T e i g e, Základy starého místopisu pražského: Staré město pražské I. str. 56. Pinta = 4 žejdlíky (= 1·369 l).

[84]) Č e l a k o v s k ý, Privilegia měst pražských str. 108, č. 66. »Und sal ein iczlich weingarte schezig ruten lang und acht ruten breit sein und sal ieclich rute acht elen haben.«

[85]) Královská registra z r. 1497: »A perkmejstr má bez meškání kázati volati, aby všickni se před ním seznali, a to aby sepsáno bylo perkmistrem, co kdo drží na kderé vinici strychův, a to sepsání aby se stalo do sv. Václava pod ztracením své vinice od každého, kdož by se neseznal. A jakž vína sebrána budou, perkmistr má rozkázati všeckny vinice změřiti konečně do sv. Martina; a kdežby se koliv tak nenašlo vedle sepsání prvnějšího, ten aby svou vinici ztratil bez milosti.« (Archiv města Prahy, sbírka listin I—234, 252.)

rechtu na základě nového vyměření.[86]) Ale bránili se nákladníci i města, že každá vinice při vysazení byla měřena, že je proto zbytečno je měřiti znovu, aby se tak stalo jen u vinic nově vysazených a dosud nezapsaných »v knihách městských perkmistrových«. Podobné nařízení prý »směřuje proti svobodám městským, a knihy by tím mohly přijíti ve zmatek«.[87])

O účastenství perkmistrově ve velké obci jsou psané zprávy až od r. 1477,[88]) kdy se zúčastnil jako starši přísežný skládání počtů. Jmenován byl pravidelně mezi staršími, vybranými z obce, na prvém místě, s celým titulem. Někdy bývá mezi staršími jmenován i bývalý perkmistr, (antiquus pergmistr). Od r. 1484[89]) býval ustanovován pravidelně řečníkem. Nelze předpokládati, že by se tak stalo jen náhodně, pro výmluvnost a význam některého z perkmistrů. Podle zápisů je patrno, že bez ohledu na perkmistrovu osobu byli vybíráni od obce také za relátory ke knihám. Před novými konšely a před staršími z obce, ustanovenými purkmistrem a konšely, skládali vždy bývalí konšelé po určité době počet ze všech veřejných peněz, které přijali i vydali v době svého úřadování. Relátor, jímž, jak už pověděno, býval perkmistr, oznamoval, že byl počet shromážděním přijat, poděkoval konšelům za jejich práci a námahu a propustil je i jejich dědice z ručení a ujistil, že nebudou z počtů těch nikdy více upomínáni, nýbrž že budou svobodni tak, jako byli v době, než přijali konšelský úřad. Při tom bylo oznámeno vložení počtu do městských knih. Nedlouho potom skládali počty šestipanští úředníci z obecních důchodů, které k nim příslušely, a z vydání na potřeby obce před konšely, novými úředníky a staršími, vybranými z obce. Konšelé pak poručili řečníku, jímž býval zase perkmistr, aby úředníkům poděkoval, kvitoval je a oznámil, že počet a kvitance budou zapsány do městských knih. Podobně skládali počty i úředníci mostští. Výsledek jednání oznamoval perkmistr ve shromáždění velké obce. Po všechnu dobu až do r. 1545[90]) byl perkmistr téměř bez výjimky tímto relátorem. A jistě by tato funkce byla bývala trvale spojena s perkmistrovským úřadem, kdyby nebyl přišel neblahý rok 1547, který sice povýšil úředníka městského na královského, ale tím ho zároveň vyloučil ze zastupování a účasti na městských záležitostech.

Ale nejen při počtech, nýbrž i při jiných potřebách, projednávaných v radě a oznámených velké obci, býval perkmistr mluvčím. Tak na př.

---

[86]) Archiv min. vn. W 2/1.

[87]) Tamže. Přípisy purkmistra a rady Starého města pražského komoře ze 4. a 9. března 1528.

[88]) Rkp. č. 994.

[89]) Tamže fol. 7. »Per pronuncciacionem Procopii a flavea auca pro tunc temporis magistri moncium vinearum ex parte communitatis.«

[90]) Toho roku jmenován perkmistr Duchek Chmelíř z Semechova, ale jen jako účastník mezi staršími z obce, ne jako relátor, neboť velká obec podle rozkazu krále nesměla se sejíti.

r. 1496,[91]) když došel list krále Vladislava z Budína o znovuuvedení mnichů do klášterů, veliká obec »skrze Jana Pytlíka, v ty časy perkmistra hor viničných«, oznámila usnesení. Podobná zmínka o perkmistrově účasti při veřejném zastupování obce je ve zprávě o výpravě, již z nařízení krále učinili Pražané 19. června 1480 na sněm do Kutné Hory, a kdy mezi několika obecními staršími byl i perkmistr Martin od zlatého kola. Král, jsa špatně informován, považoval měšťany za buřiče v obci, a dal je proto zajmouti a uvězniti na hradě Křivoklátě. Teprve po delší době byli propuštěni.[92]) A podobných dokladů o zvláštním postavení perkmistrově v obci dalo by se uvésti ještě více.

III.

Úřední listiny a knihy.

1. Listiny viničného úřadu.

K důležitým právům perkmistra viničných hor patřilo od prvopočátku vydávání listin pod pečetí viničného úřadu. Toto právo mělo význam zvláště v 2. polovici 14. a začátkem 15. století, kdy nejvíce vinic vznikalo a kdy listina byla ještě důležitým dokladem nabytých práv. Viničná listina sice podržela důležitost i v 2. polovici 15. století, zatlačily ji však do pozadí zápisy autentických knih viničného úřadu. V té době přestalo vydávání listin na pergameně s přivěšenou pečetí a nahrazeno bylo výpisem z knih, psaným na papíře a zpečetěným přitištěnou pečetí pod papírovým krytem.

Listiny byly vydávány od začátku úřadu na všechny právní záležitosti, před úřadem projednávané aneb s perkmistrovou pravomocí související, když už řízení před úřadem bylo úplně skončeno. Předpokládalo to často vyplnění všech podmínek, jako zaplacení splátek trhové ceny, očištění nemovitosti ode všech břemen a pod.[1]) Listiny byly vydávány na žádost stran,[2]) psal je viničný písař, a to i tehdy, byla-li vydavatelem soukromá osoba. Jen v jedné listině, zachované v originálu, určené zderazskému klášteru, lze zjistiti cizího písaře, patrně klášterního, ač listina byla spolupečetěna i perkmistrem viničných hor. A zdá se, že

---

[91]) Rkp. č. 994 fol. 82. 5. října.

[92]) Čelakovský, O vývoji středověkého zřízení radního, uv. m., str. 332.

[1]) Prodávající povoloval kupujícímu zhotovení listiny o jednání. Tak na př. v jednom zápisu se praví: »Et ad literam, quam vult sibi conficere N. super illa vinea, M. plenam potestatem dedit, ut ipse conficiat, prout sibi videbitur, a magistro moncium vinearum.« (Rkp. č. 2003 fol. B 22.)

[2]) Za zápisem vzdání je připsáno: »Et secundum hanc resignacionem prenominatus Mathias diligenter poscebat dominum magistrum moncium vinearum et dominos consules eius, ut eidem litera conficeretur in pergameno cum sigillo eiusdem magistri moncium et officii eorundem.« (Rkp. č. 2002 fol. L 21.)

listina byla v klášteře také pečetěna, neboť barva a jakost vosku u všech tří přivěšených pečetí je úplně shodná a podobné tmavé barvy vosku se při viničném úřadě nikdy neužívalo, takže jiná pečeť taková není zachována. Tohoto případu nelze bezpečně vysvětliti, snad klášter dodal napsanou listinu i vosk k pečetění, k němuž byl perkmistr pozván do kláštera. Jinak byly postup a zvyklosti při vydávání listin u viničného úřadu stejné jako při městských listinách.

Viničných listin se uchovalo velice málo v originálu, více v opisech, zapsaných ve viničných i městských knihách a v klášterních i městských kopiářích. Pokud jsou v originálu, jsou uloženy v universitní knihovně, v oddělení listin zrušených klášterů, v archivech klášterů a církevních ústavů a v archivu Národního musea. Příčina nepatrného počtu zachovaných listin vysvitne ze samé podstaty viničných listin.

Nejstarším typem listin viničného úřadu jsou listiny, jež byly vydány na vysazení hor pod viničné právo a jimiž se zaručovala příjemci účast na všech osvobozeních a právech, daných královskými privilegiemi a obecními statuty. Koncipovány byly na základě zápisů perkrechtních register a byly vydávány majiteli pozemku hned po ustanovení a vyměření vinice perkmistrem. V obecním statutu z 21. ledna 1381 mluví se o tomto druhu listin jako o náležitosti při zakládání vinic, a právo je vydávati přisuzuje se perkmistrovi.[3]) Psány byly výhradně perkmistrovým písařem. Zachováno je jich málo, neboť po projití dvanáctileté lhůty osvobození od perkrechtu, po případě i změnou vlastníka pozbývaly ceny.

Poměrně nejvíce listin bylo vydáno na převody nemovitostí, koupě, prodeje, vzdání, přisouzení vinice v dluhu a na transakce platů na vinicích. Podle vydavatelů lze v této skupině rozlišovati tři druhy listin. Do prvého druhu lze pojmouti listiny, jichž bylo nejspíše používáno, a jež byly vydávány perkmistrem na potvrzení právního skutku, který byl před ním projednáván, a takové listiny byly zpečetěny pečetí viničného úřadu. Na rozdíl od těchto listin byly v těchže záležitostech, když byly provolány na městském soudě, a k témuž účelu vydávány listiny městskou radou nebo městským rychtářem pod městskou pečetí. A ještě byly listiny, vydávané soukromou osobou nebo korporací, zpečetěné jejich pečetí, po případě zúčastněných přátel jako svědků, a pro lepší průkaznost i pečetí perkmistra viničných hor. Všechny tyto tři druhy listin byly psány na základě zápisů, vložených do viničných knih. Perkmistrovy listiny byly psány přímo podle těchto zápisů, listiny pod městskou pečetí však podle zápisů městských knih, předpokládajících ovšem výpis z viničných knih nebo perkmistrovo předběžné oznámení. A listiny soukromých osob byly psány téměř výhradně na základě zápisů ve viničných knihách, jen výjimečně podle městských knih. Shody v stylisaci perkmistrových listin s viničnými zápisy lze sice sledovati až od doby, kdy jsou viničné knihy zachovány, lze však podle nich sou-

[3]) Rössler, Das Altprager Stadtrecht, str. 93, č. 136. »Wer einen weingarten anfeht von rauher wurz, der sal daruber nemen des perges sigel.«

diti, že stejný stav byl i v dřívějších časech. To potvrzuje i ta okolnost, jež je důležitá i pro zjištění zápisu, z něhož listiny byly koncipovány, že totiž mnohé listiny mívají dřívější datum, než je vloženo v zápisech městských knih, ale téměř u všech je vždy na víc o podrobná ustanovení platebních lhůt i jiných podmínek, jak to bylo zapisováno do viničných knih. A možnost, že by hotové listiny byly předkládány perkmistrovi k zpečetění, vylučuje přesné zachovávání stereotypní formy v listinách, určených nejrůznějším příjemcům.

Kdo má listinu v určitých případech vydávati, o tom nebylo ustanovení. V zmíněném městském statutu se sice předpisovalo, že prodeje vinic a platů na nich mají býti projednávány a provolány na městském soudě, a pak má býti o tom vydána listina pod městskou pečetí[4]) — tím se vylučovaly podobné listiny perkmistrovy — ale v praxi, jak svědčí zachované listiny, to nebylo dodržováno. Naproti tomu v soudní knize trhových zápisů z let 1404—1413 Starého města pražského[5]) je ohlášeno pečetění listin velkou městskou pečetí, z nichž 20 se vztahuje na vinice (»super vinea, resignacio vinee, super . . . sex. census super vinea«). Údaje jsou však příliš stručné, nežli aby bylo lze zjistiti mezi nimi některou ze zachovaných listin, ač mnohá jména by souhlasila. Jinak se listin této skupiny zachovalo poměrně dosti, ač i při nich platilo, že se změnou majitele pozbývaly ceny. Dokonce jsou v zápisech, hlavně v prvých knihách, poznámky a ustanovení, aby staré listiny, které by existovaly, byly zmařeny a zničeny a neměly moci, kdyby je kdo předložil, protože jinak vznikala prodávajícímu povinnost vinici očistiti. Při převodu nemovitostí odevzdávaly se totiž všechny listiny, dříve už na tu nemovitost vydané, a to při uzavření smlouvy, nabyvateli. Jsou však v úředních knihách i samostatné zápisy, v nichž na př. prodávající prohlašoval, že nemá listů na vinici, nebo že listiny byly zničeny ohněm, ztratily se a pod. Kdyby byl kdo takovou některou listinu předložil, neměla míti účinku.[6]) Podobného druhu jsou i zápisy, potvrzující znění nějaké listiny ve všech jejích částech, aniž by tato listina byla do knih opsána.[7]) V pozdějších dobách se ostatně odkazovalo místo na listiny na zápisy v knihách.

---

[4]) Tamže: »Aber darnach, vorkaufft man ein weingarten oder zins daruff, man sol in ausgeben vor gericht in unser stat und lautmeren und stattbrieff daruber nemen, way es ist auch erbe.«

[5]) Čelakovský, Soupis rukopisů archivu m. Prahy uv. m., str. 56, rkp. č. 2101 fol. 22: »Anno domini M° CCCC° IV° fer. tercia proxima post festum sanctarum Undecim milia virginum (28. X.), quando presentes fuerunt iudex — (et) consules —, tunc infrascripte litere fuerunt in stuba consilii maiori sigillo civitatis Pragensis sigillate, quarum quedam in antiquo registro precedenti continentur et quelibet in folio suo, iuxta numerum in registro registrate, poterint inveniri.«

[6]) Rkp. č. 2002 fol. F 3'. Mařík Húžvice koupil vinici u Jana, Sulkova syna. Když vznikl spor, »na ten trh Mařík ukázal jesti před námi dva listy s pečetmi perkmistrovými, jeden za Vlasáka a druhý za Tomáška.«

[7]) Rkp. č. 2003 fol. C 22. Markéta prohlásila před perkmistrem, »quia

Listiny se soudními rozsudky perkmistra viničných hor jsou zachovány jen dvě, jedna pod viničnou pečetí a městským sekretem, druhá vyšla jen od perkmistra a jeho konšelů. Podobných listin existovalo asi jen málo, neboť z počátku byly soudní výroky zapisovány pro větší jistotu do městských knih, jak jsou toho mnohé doklady, a nebyly už proto o nich vydávány zvláštní listiny. Obyčejně byla jen zhotovena listina o novém právním stavu, vzniklém rozsudkem, v níž se dála zmínka o soudním řízení. Lze však i trhovou listinu nebo jinou takto doplniti na základě zápisu o soudním jednání, obsaženém v knihách. Soudní listina měla také význam jen při potvrzení určitého práva, dříve vykonávaného, ne pro vytvoření nového právního stavu, neboť tu bylo potřebí nové listiny. Obě zachované listiny to svým obsahem potvrzují.

Docela samostatně stojí listina, jejíž výjimečnost je dána obsahem. Perkmistr poslal na rozkaz Karla IV. do Mostu opis jeho privilegia, jež dal pražským městům na vinice, aby se jím tam řídili při zakládání vinic. Jiná taková listina se už nenaskýtá, a jistě sotva byla vydána, neboť na př., když byl v Žatci za Václava IV. zřizován viničný úřad, byla o tom vydána jen královská listina.

Formu všech listin, vydaných perkmistrem, lze redukovati na jeden vzor, upravovaný toliko v podrobnostech. Sice ve dvacátých letech 15. stol. došlo k zásadnější změně ve stylisaci úvodního protokolu, avšak původní forma zůstala nedotčená, ať se listina týkala kteréhokoliv právního aktu. Tím se ovšem omezuje předloha jen na čistě formální údaje, obsažené v protokolu úvodním a závěrečném. Od tohoto universálního formuláře lze postoupiti k speciálnějším druhům rozdělením všech listin na tři skupiny, kde se v každé skupině rozšiřuje společná formule na všeobecná ustanovení v textové části.

Listiny začínají všeobecnou adresou, »Noverint universi«, za níž jde hned intitulace, připojená spojkou »quod, quia, quoniam«, se jménem vydavatele listiny a určením stavu a titulu: »Ego N. (civis Maioris civitatis Pragensis ac) magister moncium vinearum nove plantacionis circum Pragam et circum circa toto in discrictu«. Výjimku činí jediná listina z 10. prosince 1393, vydaná perkmistrem břevnovskému klášteru. Začíná slovnou invokací: »In nomine domini amen«, za níž následuje už pravidelná intitulace, uvozená zájmenem »Ego«. V listinách od r. 1421, ale ne důsledně, jsou připojena hned za touto formulí jména čtyř viničných konšelů s hromadným udáním titulu: »pro tunc consules et iurati moncium vinearum.« Podle vzoru městských listin kontext nezačíná arengou, která je vůbec vynechána, nýbrž promulgační formulí dvojího typu. Starší forma je obšírnější, ale užito jí jest jen v nejstarší zacho-

nullam literam confectam habui neque habeo super vinea Wenceslai a pueris, quam circa me emit... neque est mihi notorium de aliqua litera; et si aliqua litera talis temporibus futuris in lucem devenerit, quod absit, super illa vinea, tunc nullum vigorem neque ius aliquod debet obtinere eviterne.« (13. I. 1457.)

vané listině. Zní: »Harum literarum serie publice recognosco et protestor«. Později všeobecně užívaná forma je: »Tenore presencium publice recognosco«. Připojení na další formuli kontextu děje se důsledně spojkou »quod«. Tu však již přicházejí formule, podléhající speciální stylisaci pro ten který případ. Vliv formulace městských listin projevuje se také v pozdější úpravě začátku listin, kdy je vynechána všeobecná adresa a listina začíná intitulací, uvozenou zájmenem »Já« nebo »My«. Jinak je úprava pravidelná. Výjimkou jsou dvě české listiny, prvá z r. 1426, druhá z r. 1463, jichž začátek je stylisován podle obvyklé formy listů té doby. »Já (My) N, v ta doby pergermistr vinic okolo Prahy (perkmistr hor viničných okolo Prahy a měštěním Velikého města pražského, konšelé přísežní nadepsaných hor a měščené svrchupsaného města), vyznávám (vyznáváme) tiemto listem obecně všem nynějším i budúcím, ktož jej uzřie nebo čtúce uslyšie, že... (jakož...)«. Ty listiny jsou však jen výjimkou, neboť ostatní listiny z té doby, ať latinské nebo české, zachovávají starou formu. Kontext uzavírá korroborační formule, v níž je ohlášeno zpečetění pečetí úřadu viničných hor. Stylisace této formule v prvých dvou listinách z r. 1368 a 1374 odpovídá stylisaci, obvyklé v té době v městských listinách: »Harum quibus sigillum moncium vinearum appensum est testimonio literarum«. V ostatních listinách subjektivní stylisace, zachovávaná ve všech ostatních formulích, přechází v této části v objektivní a zní: »In cuius (huius) rei testimonium (evidens et robur) sigillum magistri moncium (vinearum Pragensium ad preces dictarum parcium) presentibus est appensum«. Důležitou odchylkou je stylisace korroborační formule v zmíněné už břevnovské listině z 10. prosince 1393, která zní: »Super quo eis do presentes meas literas, sigilli officii mei appensione roboratas, pro maiori fide et testimonio omnium premissorum«. V českých listinách je úprava této formule úplně samostatná, ale vždy v subjektivní formě. Tak v listině na vysazení hory Vysoké pod viničné právo z 21. prosince 1426 zní korroborace: »Toho na potvrzenie pečet úřadu mého pergermaistrského přivěšena jest k tomuto listu a pro lepšie svědecstvie a ku prosbě obojie strany pečet menšie Starého města pražského přivěšena jest k témuž listu.« V soudní listině z 14. srpna 1428 jeví se stylisace odlišná: »Protož těm všem věcem svrchupsaným na svědomie našěho vyrčenie pečet hor viničných k tomuto listu jest přivěšena«. Konečně ve třetí listině trhové z 29. října 1463 se praví: »Těch všech věcí na potvrzení a na jistotu pečet úřadu našeho s naším dobrým vědomím přivěsili jsme k tomuto listu.« Z eschatokolu je v listině jen datovací formule, obsahující udání místa, roku a dne vydání listiny. Místo bylo zapsáno jen v některých listinách a jen všeobecně »Prage«. Den určen pořadem v týdnu (dominica, feria II.—VI., sabbatum) a podle křesťanského svátku, zřídka jen číslem s udáním měsíce. Některé listiny nemají denního data, jen letopočet. Pravidelně začíná formule: »Datum (et actum Prage) anno domini...«. V českých listinách se buď připojuje datovací formule ke korroborační

relativní větou »jenž jest dán léta«, nebo spojkou »a to sě jest stalo léta«, buď stojí samostatně, jsouc překladem latinské formule »dán a psán léta«.

Jednotnou formu lze zjistiti i v jediné německé listině, obsahující opis viničných práv, zaslaný městu Mostu. Bez jakéhokoliv úvodu začíná listina opisem Karlova privilegia a teprve za něj je připojeno vysvětlení, začínající pravidelnou intitulací (»und ich Niclas von Bernecke, burger in der Grössern stat zu Prage, bergmeister der weingerten und umb den ganzen gepiet zu Prage«), za níž následuje obšírná promulgace: »bekenne offenlich und tu kund mit disem brieffe allen den, dy in sehen und horen lesen«. Korroborační formule připojuje se hned na disposici a má samostatnou stylisaci, danou královým rozkazem, aby opis pražských viničných práv zpečetěn byl pečetí úřadu (»des bergessiegel der weingerten umb Prage von rechtem gewissen czu einer urkund gehangen«). Datovací formule je podle pravidla jednoduchá, obsahuje udání místa, roku a dne vydání listiny (»geben czu Prage nach Cristi geburt.«)

V listinách, daných na vysazení hor, lze sledovati společnou předlohu i dál v kontextu. Narrace je vynechána, a po spojce »quod« následuje hned disposice, v níž je udáno jméno osoby, která přijala od perkmistra podle obvyklého způsobu vinici v užívání. Ke jménu osoby bývají připojena bližší určení, jako stav, zaměstnání, jméno otcovo. O vinici je řečeno, kterým právem ji osoba drží (vineam suam nebo sibi a.. suo patre pie memorie relictam a pod.), kde leží, což bývá určeno buď jen sousedícími vinicemi nebo bývá uvedena i hora, na níž vinice byla. Když byla vinice už dříve vysazena, bývalo připojeno i číslo roku, kdy se tak stalo. Schema této formule, jež bývá rozhojněna nebo upravena jen v některých slovech, zní: »discretus vir N.... vineam de novo plantatam (plantatam anno domini...) sitam... a me, sicut (veluti) de iure debuit, (et prout opportunitas moncium vinearum Pragensium exposcit), rite et racionabiliter suscepit (et acceptavit) pro se, heredibus et successoribus suis ad habendum, tenendum et iure hereditario ac proprietario utifruendum, necnon in perpetuum absque impedimento quolibet (pacifice) possidendum.« K tomu je pak připojena pravidelná korroborační formule. Jediná česká výsadní listina má stylisaci úplně samostatnou: »že s povolením držiteluov zbožie... vydal jsem a vysadil a mocí tohoto listu vydávám a vysazuji, horu..., kteráž leží..., v pravé právo viničné a dědičné... slovutnému muži... tak, aby on anebo ten, ktožby tento list s jeho dobrú vuolí jměl, ji dělal, osazoval a jie požíval...«. Dál už následuje jen překlad znění latinské formule. Na víc je ovšem před eschatokolem připojené ustanovení o odvádění platu vlastníku půdy, neboť šlo i o propůjčení vinice nájemcům, o užívání cesty a svobodu stavby v těchto vinicích.

V trhových listinách je společná formulace kontextu omezena na minimum. Stejným způsobem jako v předcházející skupině je určeno

jméno prodávajícího a poloha vinice. Do konce 14. století bývalo připojeno udání roku, v kterém byla vinice vysazena. Suma, za kterou vinice byla prodána, nebyla ze začátku zapisována, až v pozdějších listinách. Původně bylo jen poznamenáno, že celá suma byla hotově nebo úplně zaplacena. Výměra vinice nebývala až do začátku 15. století uváděna, stačilo asi určení polohy. Kontext bývá rozhojněn o formuli pertinenční, obsahující výčet všeho příslušenství. Ustanovení o odvádění platu se všemi podmínkami, vždy velmi obšírně vypsané, bývá připojeno k disposiční formuli. V poslední listině je zmínka o králově majestátu, osvobozujícím vinici od perkrechtu. Typická formule by tedy zněla: »discretus vir N. vineam suam, sitam (sub anno domini... plantatam), coram me vendidit ac iuste vendicionis titulo resignavit M., ementi et recipienti pro se... heredibus et successoribus suis, rite et racionabiliter, pro quadam certa pecunie quantitate, eidem N. integraliter persolute, ad habendum...« — dále už stejně, jako v předcházející skupině. Pořad jednotlivých těchto složek není ovšem vždy stejný, mění se a upravuje i rozhojňuje podle přání stran. Česká stylisace odpovídá zcela latinskému vzoru. Podobně je upravena i formule při prodeji platu na vinici; v ní bývá uvedena výše povinnosti, suma, za níž prodáno, platební termíny, po případě i způsob vykoupení. Nahrazením slova »resignavit« za »vendidit« obdrží se formule pro vzdání.

Ve třetí skupině obě soudní listiny, jak bylo už uvedeno, jsou zcela samostatně koncipovány, a nelze proto z nich abstrahovati společnou formuli.

Listiny vydané soukromými osobami shodují se téměř úplně s formou, obvyklou v těchto případech ve viničných listinách. Odchylky jsou jenom v tom, že v intitulaci je jmenován pořizovatel, ne perkmistr, a že se v korroborační formuli ohlašuje zpečetění pečetí vydavatele nebo i zúčastněných osob a na žádost stran, pro lepší průkaznost, i viničnou pečetí. To platí pro tři listiny z 16. června 1402, 17. září 1405 a z 31. května 1407. Listina z 8. května 1407 byla psána, jak bylo zmíněno, ve zderazském klášteře, a podobně i listina z 29. dubna 1435, psaná česky a svědčící o trhu platu na vinici hospodáře kláštera na Slovanech, byla psána asi v tomto klášteře.[8])

[8]) V žateckém formuláři ze 14. stol. (Schlesinger, Urkundenbuch der Stadt Saaz bis zum J. 1526, sv. II. 1892, str. 223, č. 525) je zachována listina perkmistra viničných hor pražských o přijetí vinice pod viničné právo. V listině je vynecháno jméno perkmistrovo a nahrazeno písmenou N., což doplňuje vydavatel formuláře na »Nicolaus« a zařaďuje listinu, chtěje ji užíti pro Žatec, do let 1377—1396; opírá se o zprávu Tomkových Základů starého místopisu pražského, neboť tam se uvádí »Nicolaus vineator 1378—1392« a »Lipoldus pictor 1377—1396«, kterýž se později stal žateckým měšťanem a jemuž s jeho bratrem povoleno vysaditi vinici. Datování je však chybné, Tomkovy Základy udávají jen data pro vlastnictví určité nemovitosti, a nelze proto podle nich datovati určitě rokem tam, kde jde o dobu úřadování (Nicolaus) nebo o vlastnictví jiné nemovitosti (Lipoldus). Nemůže také býti v žádném

Listiny viničného úřadu byly psány až do dvacátých let 15. století výhradně latinsky. Výjimkou je německy psaná listina z r. 1374, obsahující opis německého privilegia Karlova na viničné hory, zaslaná městu Mostu. Tyto dvě příčiny byly asi pohnutkou, aby listina byla sepsána německy. Prvá česká listina je z konce roku 1426. Písaři viničných listin zachovávali ve všech druzích listin, hlavně však v latinských, stereotypní formule a nezbývalo jim proto místa na samostatné vložky, zachycující okolnosti, za nichž jednáno, vnější vlivy a pod. Písaři spokojovali se zachováním formy, užité předchůdcem, aniž vnášeli v jednání stopy své osobnosti. Z těchto pravidelných forem důležitou výjimkou je břevnovská listina z r. 1393, koncipovaná samostatně a lehce, oplývajíc obraty a myšlenkami. Lze se proto domnívati, že její znění bylo sestaveno v břevnovském klášteře, aby vystihovalo všechna přání a požadavky kláštera, a pak byla listina buď tamtéž i napsána nebo jen opsána viničným písařem a zpečetěna perkmistrovou pečetí. České znění listin odlišuje se od latinského větší samostatností, značnou zásobou slov a frází, neboť to byla už proti latině řeč běžná, přirozená, nebyl tedy písař odkázán otrocky napodobovati předlohu.

Všechny v originálu zachované listiny psány jsou na pergameně v různých velikostech, řídíce se délkou obsahu. Prvé listiny mají velmi malé rozměry, teprve koncem 14. století jsou větší. Při dolením konci je pergamen ohnut a činí pliku, na níž byla upevňována pečeť. Na dvou listinách jsou na plice registrační záznamy, přičinil je však registrátor zderazského kláštera, neboť obě listiny byly vydány tomuto klášteru a byly patrně vloženy do klášterního kopiáře, shrnujícího listinné bohatství kláštera; a to potvrzují i jiné listiny téhož kláštera, pocházející od jiných vydavatelů, pokud se uchovaly. Písaři si před psaním pergamen linovali, aby zachovali stejné vzdálenosti od krajů a mezi řádky, a toto

případě »vineator« pokládán za perkmistra viničných hor, a pravomoc pražského perkmistra vztahovala se jen na obvod 3 mil, takže nemohl proto vysazovati vinice u Žatce. V Praze byl sice v letech 1374 perkmistrem Nicolaus Bernecke, v letech 1374—1377 Mikuláš Rost a v roce 1380 Mikuláš z Jindřichova Hradce, v listině není však zmínky, že by právě za některého z těchto perkmistrů listina byla vydána. Pro pražského perkmistra svědčí jen stylisace intitulační formule. Podle věcného obsahu náležela by listina až za rok 1399, neboť teprve 6. února 1399 udělil Václav IV. městu Žatci viničná práva v úplně stejném rozsahu jako byla dána Karlem IV. Praze. Bylo by tedy pochopitelno, kdyby se až po tomto roce objevila ve městě viničná listina a byla zachována ve formuláři, neboť teprve po tomto roce se mohla ukázati při perkmistrovském úřadě potřeba vzoru pro výsadní listinu. Proti zařadění do listin pražského perkmistra v plném znění mluví i místní údaje listiny, neboť se v ní dává právo vysaditi: »vineam ..., sitam ultra rivum Hutlam, (Hutna, Gutna, potok pramenící pod Kralupy a ústící u Žatce), in promontorio communitatis ville Stankowicz (Stankovice, farní ves), iacentem inter vias, quarum una ducit versus Mynicz (Minice, farní ves)...«, což svědčí pro žatecké okolí. Zbývá tedy jen fakt, že na základě listiny, vydané pražským perkmistrem, sestaven byl formulář pro výsadní listiny žateckého perkmistra.

ohraničení přesně dodržovali. Linování u většiny listin je vymazáno a jeho stopy jsou proto zřetelně patrny jen pod plikou. Některým písařům však stačilo, že si naznačili jen ohraničující rámec, řádek už nenaznačujíce. Začáteční písmeno listiny bylo vždy psáno hodně veliké, někdy i jednoduše ozdobeno. Jednotlivé části textu nebyly od sebe nijak odděleny. Poslední řádka, nebyla-li dokončena, bývala někdy doplňována psanými ozdobami až k ohraničující čáře. Inkoustu při psaní užíváno černého nebo tmavohnědého, nikde se nespatřuje ozdoba, provedená barevně.

Zpečetění, ohlášené v korroborační formuli, dálo se přivěšením pečeti viničných hor. Pečeť byla zavěšena na pergamenovém proužku, jehož konce v pravém úhlu vybíhaly z pečeti. Zavěšení dálo se jednoduchým nebo dvojitým zářezem do pliky. Listina z r. 1428 má dvě pečeti, v pravo od středu viničnou, v levo od středu menší pečeť Starého města pražského. Prostředek je prázdný. Požádal-li soukromý vydavatel listiny perkmistra o spolupečetění, v jednom případě, na listině z r. 1405, byla viničná pečeť zavěšena na levé straně a pečeť měšťana na pravé straně, v druhém případě, v listině z r. 1407, pečeť viničná je na pravé straně a ve středu visí pečeť vydavatele, v levo je pak pečeť přizvaného novoměstského měšťana. Dálo se tedy přivěšení libovolně, ne v stupni hodnosti. Pečeť viničných hor je okrouhlá, o průměru 57 mm. V poli pečetním je zobrazen v pokolení sv. Václav, oděný v drátěnou košili, velmi jemně provedenou, s okružím u krku. Na hlavě má knížecí čepici, kolem hlavy je kruhová svatozáře, začínající při pravé straně nad okružím, při levé končící pod okružím. V levé ruce sv. Václav drží dolů meč s dlouhou rukojetí. Hrot meče vybíhá z pečetního pole a přerušuje legendu mezi písmenami »*i*« »*n*« ve slově »vinearum«. Na téže paži světec má trojhranný štít, na němž je zobrazen český lev. V pravé ruce drží větev révy, zobrazenou v křivce, s listy a plody. Legenda, ohraničená zevně i vnitř perlovcem a psaná gotickou majuskulou, zní: ✝ S: magistri vi//nearum Pragen. Křížek začíná přesně v ose pečeti. Na zadní straně otisky mívají pravidelně hřbet, do něhož jsou vtlačeny prsty důlky nebo tupým předmětem udělány zářezy. Všechny zachované pečeti jsou zhotoveny z přirozeného vosku, barvy obyčejně hodně světle žluté. Výjimkou je zmíněná pečeť z tmavého vosku na listině z r. 1407. Typář viničné pečeti se nezachoval. Podle úplně shodných otisků[9]) lze souditi, že celou dobu trvání úřadu byl užíván jediný, zhotovený při založení úřadu. Na tu dobu ukazuje písmo legendy i provedení obrazu, a s Karlovou dobou spojuje pečeť i užití obrazu sv. Václava, o jehož kult se Karel IV. velice zasloužil.

Listiny, vydané nebo pověřené perkmistrem, byly skládány podle velikosti, pravidelně na polovic a potom po délce na třikrát, nebo jen na třikrát bez přeložení a pod. Všech takových listin bylo lze shledati

[9]) Listiny, pečetěné později přitištěnou pečetí z červeného vosku pod krytem papírovým, vykazují stejný typ pečetidla, jako byl užíván při přivěšených pečetech.

jen 44, z toho je 17 zachováno v originále, ostatní v soudobých opisech.

Co se týče písma viničných listin, nelze podati jeho vývoje, poněvadž listiny jsou náhodně zachované pozůstatky a není mezi nimi časové souvislosti. Ale i kdyby toho nebylo a viničné listiny byly zachovány v početné a souvislé řadě, bylo by zbytečné podrobněji se jimi obírati, poněvadž náleží plným právem mezi městské listiny, t. j. listiny, které byly městskými úřady vydány nebo aspoň pověřeny, znějíce ať na vnitřní úřední potřeby nebo na soukromé náležitosti stran. Písaři viničného úřadu byli totiž stejného školení s jinými městskými písaři, jejich postavení bylo namnoze stupněm v jejich životní kariéře, a soukromí písaři, pokud snad posluhovali při psaní viničných listin, vyšli a pracovali v týchž okolnostech. Proto viničné listiny písmem mohou představovati užitečný materiál pro poznání povšechného vývoje písma městských písemností, ašak samy nemohou býti pokládány za svérázné produkty speciálního zařízení. A tak bylo by marnou prací, kdyby se rozebíralo a charakterisovalo písmo jednotlivých listin, zvláště když by tento postup nepřinesl ani pomoci pro určení úředních písařů, kteří ve psaní viničných listin měli díl. Sice v některých letech jiné prameny podávají jména písařů viničného úřadu, poněvadž však tehdy mohli býti v perkmistrových službách i písaři dva, je marné jméno spojovati s určitou rukou.

Povšechně možno říci, že se ve viničných listinách projevuje kancelářská polokursiva pozdního středověku, která má rozmanitou povahu. Je někdy pečlivě psaná, jindy zběžně a plynně, někdy má tvary oblejší, jindy lámavější, prohýbané i zjednodušené. První druh písma nemá spojování písmen, druhý však do značné míry k tomu dospívá a má i ligatury, které však nejsou zvláštností. Také zkratky jsou stereotypní a zkracovací znaménka jsou běžná; nejobvyklejším zkracovacím znaménkem je vodorovná čárka, která se mění zhusta v oblouček, mírněji nebo více prohnutý — je zajímavé, že diplomatické zkracovací znaménko uplatňuje se toliko v listině z r. 1368. Stadia ve vývoji písma odrážejí se ve viničných listinách určitě, a nezdá se, že by měly viničné listiny v tom ohledu některé zpoždění proti jiným českým listinám.

V zachovaných viničných listinách možno stanoviti řadu písařů a jen při některých kusech projevuje se táž ruka, jako při listině z roku 1374 a 1376 nebo z r. 1399 a 1402 nebo při listině z r. 1405, 1407 a 1408, a snad při listině z r. 1420, 1426 a 1428, ač průkaz byl by obtížný, poněvadž první je latinská a obě mladší české. Jestliže se jiné listiny, ačkoliv časově blízké, písařem od sebe odlišují, může býti toho příčina různá; buď ji napsal jiný úřední písař, současně působící, nebo se právě písaři vyměnili v úřadě anebo byl požádán k napsání písař mimo úřad perkmistra viničných hor stojící; že některá listina mohla býti napsána písařem církevního ústavu, který byl příjemcem listiny, na takový příklad bylo už ukázáno a není nic zvláštního. Ale listiny vyšlé z jedné písařské ruky jsou kancelářské provenience, neboť zní různým příjemcům.

2. Stav viničného knihovnictví do roku 1547.

Do r. 1547 je zachováno z dřívějšího velmi bohatého archivu viničného úřadu nemnoho, ač knihy poměrně úplněji, než v pozdějších letech. Archiv byl uložen vždy v domě úřadujícího perkmistra, neboť až do r. 1753 neměl viničný úřad stálého sídla. Teprve toho roku po smrti perkmistra Rudolfa z Pettersdorfu byl domek při Karlově mostě ustanoven za úřední budovu viničného úřadu.[1]) Avšak nejen nedostatek místností a časté provisorium, nýbrž i jiné příčiny zavinily mnohou ztrátu. Tak r. 1783, když byl zrušen Josefem II. viničný úřad, agendu i archiv převzala komorní prokuratura. Odtud byly v polovici 19. stol. 52 knihy odevzdány při založení okresního soudu v Karlíně jeho knihovnímu úřadu. Později, po zřízení okresního soudu na Král. Vinohradech, byly přeneseny do tamního knihovního úřadu, z něhož r. 1895 byly vydány archivu hlavního města Prahy, a ten mimo to získal koupí z rukou soukromníka ještě 26 knih[2]) a darem z buchlovského archivu 2 knihy.[3]) O tom, kam se poděla část ostatních knih, je zpráva v novinách z máje r. 1875. Tehdy c. k. finanční prokuratura v Praze prodala akciové společnosti Bohemii do stoupy 80 foliantů z bývalého perkmistrovského úřadu; nejvzácnější byly prý v tom knihy svědomí ze 16. stol.[4]) Některé zlomky viničných knih jsou uloženy v archivu Národního musea v Praze.

První soupis viničných knih je zapsán v inventáři, který byl pořízen po smrti perkmistra Vavřince Břekovce Šotnovského z nařízení české komory 4. září 1604.[5]) Seznam zachovává stará označení u knih, které byly písaři už dříve srovnány a signovány, ale je nespolehlivý ve výčtu a určení neoznačených knih. Podle tohoto inventáře do r. 1547 bylo by lze zahrnouti:

»Knihy contractuum: No 1. Knihy od let 1437; no 2. Knihy od let 1454; no 3. Knihy od let 1472; no 4. Knihy od let 1496; no 5. Knihy od let 1508; no 6. Knihy od let 1521; no 7. Knihy od let 1534; no 8. Knihy od let 1543. Knihy actionum et sententiarum: No 1. Knihy od let 1522; no 2. Knihy od let 1549. Knihy vejchozní: No 1. Knihy vejchozní starý Jana od ruky perkmistra, vztahující se na léto 1541; no 2. Knihy vejchozní starý mistra Tomáše z Javořice perkmistra od let 1544—1555.«

Vedle toho byly signovány »knihy obligací od l. 1549 a manuály protokolní actionum od l. 1569, manuale actionum

---

[1]) Ruth, Kronika král. Prahy III., str. 635. V přízemí bydlil komorník, v 1. patře písař, výše byla zasedací síň, archiv a j.

[2]) Nováček, Výpisy z knih viničných v Arch. českém XV. str. 509.

[3]) Roku 1928 byly obě knihy porozuměním velkostatkáře J. Berchtolda a přičiněním buchlovského archiváře L. Noppa věnovány městu Praze; do buchlovského archivu přišly pravděpodobně z pozůstalosti ryt. Jeníka z Bratřic. Viz Jirásek, Z pamětí čes. důstojníka. Zvon VI., str. 259.

[4]) Winter, Z knih perkmistrových. Květy 1896.

[5]) Archiv min. vnitra W 2/1.

et sententiarum od l. 1552, knihy zápisův na grunty purkrabský od l. 1583, knihy svědků od l. 1556, kniha notulí od l. 1590, registra obeslání od let 1558 a knihy manuální od let 1590. Z neoznačených: »Registra obsílací čtverá; kniha dlužní, v níž se všelijací dluhové poznamenávají; kniha pře vedení v černé kůži svázaná; kniha svědkův v bílé kůži; manuál v zelený kůži, manuál v žlutý kůži a manuál v modrý kůži; knihy vejchozí; knihy depositií; liber copiarum v pargameně ušitý; knihy outokův; knihy rukojemství; registra vinařská 1; koštův 3; outokův, přípovědí a rukojemství dvoje.« »Mimo to se nacházejí v krabicích a truhlicích dvouch rozličné věci k spravedlnosti lidských vyhledání, ku právu náležející, jako apelací, dekretové, suplikací a jiná instrumenta allegata, též listův vyřízených v svazcích i jiných všelijakejch listův v šublatkách, v rozličných příčinách složeno množství etc. Knihy ouřadní staré contractuum, obligationum, testimoniorum a register citationum, kterejch se již od mnoha let neužívá, jichž v počtu jest 47.« Ještě bylo shledáno podle inventáře: Práva městská, Zřízení zemská, šňůra k měření vinic, loket k doplnění míry, truhla nová černá pro peníze perkrechtní, almary 2 pro knihy ouřadní i jiné potřeby.«

Winter udává k r. 1753 počet všech viničných knih na 214 svazků.[6]) Nyní je uloženo v archivu města Prahy 80 foliantů. Je viděti, jak nepatrný zlomek je tedy zachován. Z toho v skupinu knih do r. 1547 lze počítati: Libri contractuum: No 1. 1434—1453, no 2. 1453—1472, no 3. 1472—1496, no 4. 1496—1508, no 5. 1508—1520, no 6. 1520—1534, no 7. 1534—1543, no 8. 1543—(24. XI. 1547, volba královského perkmistra Jiříka z Jelče). Liber senteneiarum No 1. 1521—1547. Protocollum iudiciale antiquum na r. 1541 (1539—1542). Liber testimoniorum inchoatus anno 1542 (—1547). Zlomek manuálu Jakuba Lvíka z r. 1536. Kniha ouřadu viničného anno 1545—1547 (manuál). Zlomek manuálu obligacionum z r. 1503. Manuale obligacionum et indictuum (1538—1539).

Ve viničných knihách přicházejí často odkazy na jiné knihy, předcházející i současné, a z nich lze, třebas bývají nepřesné a někdy neurčité, buď poznati blíže povahu známé knihy nebo si ujasniti druh a stáří ztracené knihy.[7]) Někdy se nalezne ve viničné knize odvolání na předchozí zápisy »in isto manuali«, ale nemožno je vztahovati na knihu, v níž se vyskýtá, nýbrž jde o nezachovanou příruční knihu, a je patrno, že označení bylo mechanickým opisováním převzato, když se přepisovalo z manuálu do autentické knihy. Jinak se často děje odkazování jenom

[6]) Winter, Z knih perkmistrových, Květy 1896 str. 204.

[7]) Tak odkaz na registra perkmistrova z r. 1448 znamená zápis v manuálu, zmínky z r. 1457: »proscripcio in libro maiori magistri moncium« a z r. 1459: »in maiori volumine« se vztahují na autentickou kontraktní knihu, která se rozměry lišila od manuálů.

všeobecně na zápisy »in libro magistri moncium« nebo »in libro moncium«, což předpokládá nevelký počet knih v polovici 15. stol. Roku 1475 v druhé knize kontraktní je přesnější označení tohoto druhu knih slovy »ut in libro fori comparato proscriptum est«.[8]) Roku 1488 je prvá zmínka o »libellum obligacionum«, z čehož lze bezpečně souditi na počátek tohoto druhu knih. Písař založil je jen pro vlastní potřebu, nešlo tu o systematické opisy, neboť prvá kniha čistopisů je až z r. 1549. Začátkem 16. stol. (ve čtvrté knize kontraktní) jsou už odkazy na »knihy obligacionum« běžné. Podle zachovaného listu manuálu obligací z r. 1503 lze souditi, že do těchto knih byly zapisovány jen krátkodobé dluhy. Zápisy dluhů na vinice a na jiné nemovitosti se děly až do 1. čtvrti 16. století do kontraktních knih, potom teprve do obligačních. Zachovaný manuál, označený současným písařem za »Manuale obligacionum et indictuum«, neobsahuje výhradně jen dlužních zápisů, nýbrž je i běžným manuálem. Mřežované obligace byly podle marginálních poznámek převzaty do obligační knihy, z níž jsou udána folia 156—274. V obligačním zápise z r. 1541[9]) je připsána poznámka »v knihách žlutých f. II°, XII°«. V inventáři z r. 1604 je jmenován »Manuál v žlutý kůži«. Písař tímto označením jistě nemyslil na běžný manuál, nýbrž na knihu obligací. Úředníci komory označovali při sepisování inventáře knihy jen náhodně, přihlížejíce pouze k zevní stránce. V druhé trhové knize objevuje se často označení téže knihy jako »codex«. Knihy byly už v současné době označovány čísly 1, 2 a pod. Dokladem toho je odkaz z r. 1496 ve čtvrté knize na zápis, zapsaný v knize třetí. Zároveň jest to i dokladem, že kniha z r. 1435 jest skutečně teprve prvou autentickou knihou úřadu.

V manuálu k r. 1546 je při výchozu starších v mnohých případech připsána poznámka »Transchriptum ad li. rubeum«. Existovala tehdy v této době samostatná kniha výchozů na vinice, jak je potvrzeno i inventářem, který určuje prvou k r. 1541 za perkmistra Jana od ruky (Jan od žáby 1539—1542), druhou na léta 1544—1555 za mistra Tomáše z Javořice (1543—1545). Kniha výchozů starších vinařů i perkmistra na vinice byla však už dříve založena, asi kolem r. 1526. Do té doby jsou o výchozech zmínky v soudních zápisech nebo jsou stručně poznamenány v trhových knihách i v manuálech, a konečně soustavné zápisy z let 1521—1526 jsou na prvých listech soudní knihy. Od té doby byly asi výchozy psány zvlášť, ale jen na složky; v knihu byly složeny až teprve r. 1541. V zápisu z r. 1541[10]) je odkaz na »Manuale senteneiarum minus Wenceslai Motcyl f. 10«. Obsahem zápisu lze zjistiti, že citovaná kniha je totožná s »Protocollum iudiciale antiquum«, která je zachována. V Manuálu obligacionum na r. 1538—1539 jsou při mřežovaných zápisech po straně poznámky, že byly přejaty do knih »Indictuum« a »proscripcío«

---

[8]) To už existovaly 2 autentické trhové knihy.
[9]) Rkp. č. 3574 fol. 1'.
[10]) Tamže.

num«, které jsou promiskue citovány se sedmou knihou trhovou. Při knihách je pravidelně udáno folium.

Kromě těchto knih, určených k prospěchu viničných nákladníků, existovaly ještě jiné, zvané perkrechtní registra, jimiž perkmistr vydával počet z příjmu královského perkrechtu králi nebo jeho komoře. Vznik těch perkrechtních register lze těžko stanoviti, možno jen předpokládati, že v nich byly zapisovány výměry vinic i jiných pozemků, ze kterých se odváděl perkrecht, peníze, kolik kdo odevzdal perkrechtu nebo dlužil, po případě i platy z královských vinic a různé pokuty, které náležely králi. Čím registra při úřadě byla, dovoluje vyvozovati Prokop písař novoměstský traktátem Praxis cancellariae z r. 1451.[11]) Podle jeho charakteristiky za vzor perkrechtních register možno asi pokládati berniční registra, neboť při nich také nezáleželo na očištěné nemovitosti, nýbrž jen na tom, komu patřila a které z ní plynuly povinnosti a jak byly plněny. Až teprve začátkem 16. stol. přicházejí určitější zmínky o perkrechtních registrech. Jireček[12]) sice se domnívá, že »při právu viničném byla záhy založena také Registra perkrechtní hor viničných, první, Liber contractuum, zahrnuje dobu 1404—1413, druhý dobu 1413—1445«, ale ten názor vznikl asi omylem, neboť citované knihy jsou soudní knihy Starého města pražského s trhovými zápisy, uložené v archivu města Prahy pod č. inv. 2101 a 2102.[13]) Za to má význam, jestliže král Ludvík ve dvou privilegiích z 1. listopadu 1523 a v třetím z 26. července 1526, vydaných různým příjemcům na osvobození jich vinic od perkrechtu,[14]) nařizuje perkmistrovi, aby vinice byly vepsány »v registra perkmistrská«. Ostatně již dříve z 23. května 1522 je zápis osvobození vinice M.

---

[11]) Mareš, Prokopa písaře novoměstského Praxis cancellariae (v Praze 1908) str. 27: »Numerus vero librorum civilium, qui ad bonum utile ordinantur, supra traditus est, inter quos primus liber dicitur registrum hereditatum, in quo hereditates, ut agri, domus, vinee, humuleta, silve necnon ville ad civitatem spectantes describuntur. Et hec racio libri, ut sciant officiales, quantum quelibet persona et incola civitatis sive ville, dum berna seu steura inponitur, debeat censuare.« Tamže str. 28: »Liber hereditatum est quasi exemplar registri bernarum et censuum.« Rozdíl a povahu obou druhů knih určuje Prokop ve zvláštním oddíle, nazvaném »De differencia libri hereditatum et bernarum« (tamže, str. 28—29). O berních knihách na rozdíl od jiných praví, že do nich byly nemovitosti zapisovány bez provolání (»in libro bernarum hereditas empta, puta domus vel ager, ante publicacionem in iudicio potest scribi et per talem scripturam registri bernarum non indicatur proprietas possessionis libera et disbrigata«), byly uchovávány berníky (»liber bernarum servatur a bernistis«) a zapisováno do nich bez svědků (»in libro bernarum nichil interest scribere, sive sint testes presentes sive non, etc.«).

[12]) Právnický život v Čechách a na Moravě (Praha 1913), str. 135. Odtud cituje Kapras, Právní dějiny zemí koruny čes. I. 1913, str. 76, ač rozlišuje tato registra od vlastních viničných knih.

[13]) Čelakovský, Soupis rukopisů archivu města Prahy uv. m., str. 56 a 57.

[14]) Rkp. č. 2007 fol. 147', 210' a 211'.

Konáče z Hodištkova[15]) od perkrechtu, uděleného rovněž králem Ludvíkem, a to se stalo na prosby Konáčovy i na zprávu, »kterak by on Mikuláš z rozkázání Vladislava krále někdy registra perkrechtní hor viničných pražských, ježto před tím žádných register správných nebylo, sepsal a způsobil...« A právě tuto zprávu lze přijmouti za první určitější údaj o perkrechtních registrech, zvláště když v současných viničných knihách není o nich zmínek a když i o placení perkrechtu je v nich vůbec nepatrně poznámek. Příčina je jasná a je v ní i podpora pro domněnku o existenci samostatných perkrechtních register: záznamy práv stran musily býti odděleny od zápisů povinností ke králi. Také organisace úřadu byla v Konáčově době už rozvitější a pokročilejší, než v primitivních poměrech 15. stol., avšak ani nyní nemohla nastati náprava hned. Vinice stály v této době na výši produkce, výnos z nich byl veliký. Záleželo tedy také panovníkovi na tom, aby i jemu náležitě bylo odváděno, co mu patřilo. K tomu směřovalo nařízení a privilegium Vladislavovo z r. 1497, proto dbal asi i Ludvík, aby byly pořádně vedeny knihy, které by zaručovaly, že každý náležitě povinnou dávku odvádí a že i v jiných platech král nebude zkracován.

Práva krále zastupovala komora. Celá korespondence o vinicích mezi Starým městem pražským a komorou pohybovala se vlastně jen v okruhu vymáhání nezaplaceného královského perkrechtu. Prvým dokladem je list ze 4. listopadu 1527, jímž purkmistr a rada města Prahy[16]) odpovídali na psaní české komory, a v němž se ohražovali proti výtkám, že bohatí nákladníci zadržují perkrecht. Staroměstští slíbili podporovati perkmistra ve vymáhání perkrechtu, ale žádost komory, aby vinice z knih městských byly vypsány pro srovnání s »registry perkrechtními, zda se tak neděje újma na důchodech královských«, pokládali za bezúčelnou, neboť prý vinice byly vždy zapisovány jen do perkmistrových knih. Byly tedy do perkrechtních register zapisováni všichni nákladníci hor viničných s uvedením výměry vinice a výše perkrechtu, po případě i s poznámkou o osvobození (úplném nebo částečném), neboť v majestátech, jimiž vinice byly od placení perkrechtu osvobozeny, byl vždy, jak ukazují už zmíněná Ludvíkova privilegia, obsažen rozkaz perkmistrovi, aby osvobození bylo v knihách zapsáno. Že byly do knih zapisovány i jiné poplatky, náležející králi, je patrno z přílohy k soudním aktům,[17]) kterou vyhotovil písař perkmistrovského úřadu 8. srpna 1548, a která obsahuje opis »z manuálu register úřadu perkmistrského«. Jde o rukojemství, jímž se musil zavázati pražský měšťan, když přes zákaz a napomenutí přivezl do Prahy litoměřická vína a čepoval je ve svém domě. Tomu všemu neodporuje ani relace[18]) puchhalterského úřadu české komoře z 28. června 1581, že registra o placení perkrechtu nebyla nalezena dříve, než od r. 1560. Zprávu

[15]) Mikuláš Konáč z Hodištkova byl viničným písařem v l. 1506—1516.
[16]) Archiv min. vnitra W 2/1.
[17]) Tamže, W 2/1/2.
[18]) Tamže, W 2/1.

vyvrací poznámka v osmé knize trhové[19]) z r. 1545, že na vinicích se platí perkrecht »podle registr perkrechtních«, a konečně r. 1546 praví písař, že »z registr perkrechtních, kterýmiž se úřad perkmistrský zpravuje, též z knih zápisných, toho se vyhledati nemohlo... aby perkrecht.. s té vinice kdy jměl dáván býti.«[20])

Existovala tedy perkrechtní registra a byla vedena úředním písařem. Nezachovala se však vůbec, a lze připustiti i domněnku, že byla úmyslně zničena z určitých důvodů, aby se zamezilo možné kontrole. Zachován je totiž přípis Ferdinanda české komoře,[21]) který byl asi v městech publikován: jím žádal bezpodmínečné zaplacení všech zadržených perkrechtů z doby krále Ludvíka, neboť, jak prohlásil, muse platiti dluhy, vzniklé v té době, chce také užíti příjmů, které v té době byly zadrženy. A perkmistr, sám nákladník a úředník odpovědný radě Starého města pražského, neměl v té době nejmenších vztahů ke králi aniž zájem, aby ve prospěch králův se obracel výtěžek z vinic.

3. Vznik a vývoj viničných knih i jejich vztahy k městským knihám.

Knihy perkmistrovského úřadu bývaly nazývány viničné knihy, perkrechtní, latinský libri magistri moncium vinearum, libri vinearum, libri iuris montani. Označení libri montium viniferorum se před polovicí 16. stol. vůbec nevyskytuje.

Tak jako u jiných úřadů snaha po zachování a pojištění paměti vedla ke vzniku knih, v nichž býval ve stručných slovech zachycen obsah jednání, stejný začátek lze také předpokládati u viničných knih. Jejich vývoj byl však mnohem rychlejší, takže za necelých sto let došlo k zařízení autentické knihy, předpokládající přesně vedený manuál. Velký vliv mělo tu samozřejmě rozvité městské knihovnictví. Hlavním účelem vedení viničných knih bylo zachytiti povinnost odvádění perkrechtu,[1]) po případě desátku majetníku půdy. Proto také nejstarší viničná kniha, již lze však jen předpokládati, totiž perkrechtní registra, obsahovala asi jen seznam osob, které samy vzdělávaly vinice nebo je přijaly od perkmistra pod plat, a proto byla uvedena i výměra vinice. Tyto poznámky byly vedeny chronologicky, ale jenom podle let.[2])

[19]) Na fol. 100.

[20]) Rkp. č. 1968 fol. 259'.

[21]) Archiv min. vnitra W 2/1.

[1]) Ještě hodně pozdě, až koncem 15. stol., praví se v svolení městském k některým článkům viničných práv o zápisu do perkmistrových knih, že se děje za tím účelem, »aby perkmistr držitele vinic věděl a znal pro perkrecht a práva J. Mti král. dopomáhánie.« (Rkp. č. 994 fol. 81.)

[2]) V nejstarších listinách, které vydával perkmistr na prodej vinic, je vždy uvedeno, kterého roku byla vinice vysazena. Tak na př. v prvé viniční listině, zachované v originálu, z r. 1368 oznamuje perkmistr Oldřich Rokcaner,

Dalším důvodem vedení úředních knih, ale z počátku jistě jen vedlejším, bylo pojištění práv soukromých osob zápisem určitého právního pořízení, vztahujícího se k vinici. Že však podobná praxe existovala, dokazuje městský statut z 31. ledna 1381,[3]) který stanovil, že na vysazení vinice má býti vydána listina pod perkmistrovou pečetí. Další transakce měly však býti projednávány na městském soudě a tu i provolávány, neboť šlo o nemovitosti, o pozemky.[4]) Tímto statutem byla způsobena roztříštěnost viničných zápisů, neboť vinice byly pak zapisovány do viničných i městských knih. Důkazem jsou městské knihy. Ačkoliv podle zachovaných listin došlo do r. 1381 k řadě právních aktů o vinicích, přece není jediného zápisu o tom v městských knihách. Tak na př. v soudní knize Starého města pražského z r. 1351—67 není nejmenší zmínky o vinicích. Ale už v starém registru (Antiquum registrum) z let asi 1390—1400, rekonstruovaném Čelakovským podle rejstříku, zapsaného v soudní knize trhových zápisů z let 1404—13,[5]) je doklad mnoha zápisů o vinicích, provolávaných na zahájeném soudě. V tomto rejstříku je uvedeno vždy folium starého registra, na kterém byl zápis vložen. Na základě takových zápisů byly vydávány listiny pod městskou pečetí.

Novota v zapisování vinic do městských knih souvisí úzce s vnějšími příčinami. Vinice se začínaly již majitelům vypláceti, stávaly se výnosně uloženým kapitálem a jejich význam tím velice stoupl. Tím se množila i poptávka po viničném pozemku a zároveň docházelo k častým převodům i k vysazování pod úrok a pod. O začátku těchto dobrých časů viničného hospodářství podávají zprávu hojné, ale přece jen suché zápisy v městských knihách, soudních i radních. Tím spíše nezůstaly novými poměry nedotčeny viničné knihy. Zápisy, pořizované při viničném úřadě ve všech záležitostech, souvisících s vinicemi, hned v přítomnosti stran, nabyly v této době významu a důležitosti. Tím vlastně soukromé záznamy, dříve při soupisu perkrechtu jen dodatečně zapisované, staly se hlavními. Perkrecht byl sice i nadále zapisován, ale už jen jako kterákoliv jiná složka úřední činnosti. Z perkrechtních register vyvinuly se tak během času manuály, zachycující veškeré jednání před viničným úřadem. Pro přehled zaplacených i dlužných platů králi byla vedena dále registra, ovšem už jen v původním, omezeném rozsahu. A v této podobě udržela se pak až do královských nařízení z 2. polovice 16. stol.

V době po r. 1381 byly převody nemovitostí po oznámení při viničném úřadě provolávány na městském soudě, po případě zapisovány do městských knih. Mnohé záležitosti byly však projednávány jenom na

že před ním Mikuláš Vngerlin prodal vinici »sub anno domini millesimo trecentesimo sexagesimo secundo de novo plantatam«. Výměra tu sice není udána, ale to je až pozdější zvyk. Vinice však byly podle majestátu Karlova vyměřovány dříve, než byly dány k vysazení.

[3]) Rössler, Das altprager Stadtrecht, str. 93, č. 136. Tomek, Dějiny města Prahy II., str. 346.

[4]) »way es ist auch erbe.«

[5]) Čelakovský, Soupis rukopisů archivu města Prahy uv. m., str. 55.

soudě nebo v městské radě, jejíž význam se už vyrovnával významu městského soudu, aniž byla poznamenána přítomnost perkmistrova. Tyto právní akty nebyly pak už ani vkládány do viničných knih, a to ani v pozdějších dobách, kdy je možno městské a viničné knihy srovnávati. S touto praxí jistě souviselo, že od začátku 15. stol. městský písař pravidelně uváděl v úvodním výčtu zápisů soudních knih trhových také trhy vinic. Tak v Liber contractuum Veteris urbis Pragensis ab anno 1400—1404[6]) protonotář Jan Weilburg určuje, že v ní budou zapisovány »contractus domorum, censuum, vinearum«. Za rok bylo v ni vloženo pravidelně 20 až 30 právních pořízení o vinicích, a to trhy vinic nebo platů na nich, vzdání, zřídka jen přípovědi k penězům za vinice pro dluhy, kvitance a vysazení vinice pod plat. Ale i tu se objevuje v složitějších případech, že záležitost byla dříve projednávána před perkmistrem.[7]) Následující městská kniha, Liber contractuum ab anno 1404 ad a. 1413,[8]) má největší počet zápisů o vinicích v roce 1408, kdy bylo zapsáno 16 koupí vinic, 30 koupí platů, 12 vzdání a 5 přípovědí k vinicím. V jiných letech kolísá celkový počet záznamů mezi 15 až 45. A asi pro snadnější evidenci seskupovali písaři viničné zápisy dohromady, na rozdíl od zápisů ostatních aktů, projednávaných v týž soudní den. Od r. 1410 byla v zápisech o vinicích pravidelně uváděna i výměra pozemku. Podle některých známek lze souditi na to, že vklady byly do městských knih činěny jen pro větší průkaznost,[9]) jsouce s právními pořízeními, jež podávají, účinky předchozího řízení a předchozích aktů před perkmistrem.[10]) Tento předpoklad potvrzují i další městské knihy. S předcházející knihou souvisí Liber contractuum ab anno 1413 ad a. 1445,[11]) avšak v ní celkový počet viničných zápisů klesl, největší číslo bylo 45, nejmenší r. 1433 tři. Zvláště zápisy o platech na vinicích jsou od r. 1420 vzácností. Příčinou bylo úplné zpustošení vinic. Roku 1439 byl vložen jen jeden zvod. Zmínky o perk-

[6]) Rkp. č. 996; Čelakovský, Soupis rukopisů arch. m. Prahy uv. m. str. 55.

[7]) Rkp. č. 996 fol. 97': »Ludmila... deputat atque proscribit sex. gr. Prag. census annui et perpetui super vinea sua Hermanno... cum consensu et voluntate magistro [!] moncium vinearum pro et loco unius sex. gr. debiti... prout hoc ipsum coram magistro moncium vinearum, scabinis moncium edocuit et est demonstratum.«

[8]) Rkp. č. 2101; Čelakovský, Soupis rukopisů archivu m. Prahy uv. m., str. 56.

[9]) Rkp. č. 2101 fol. 55. »Judicium (20. srpna 1405): Johannes Kunigswerder... resignavit vineam... et notanter 3 sex. gr. census... Wenceslao Lawterbach... eo omni iure, prout sibi eadem vinea per magistrum moncium et consules vinearum pro censibus suis retentis... dinoscitur esse appropriata et adiudicata.«

[10]) Tamže, fol. 68. »Judicium (16. ledna 1406): Ludwik... emit... vineam... Insuper Barbara. ...constituta coram magistro moncium vinearum dimisit eandem vineam a solucione 1 sex. gr. census perpetui... liberam et solutam.«

[11]) Rkp. č. 996; Čelakovský, Soupis rukopisů arch. m. Prahy uv. m., str. 57.

mistrovi, který vykonával zvody, jsou však velmi časté. Některé případy se lépe objasní až ve srovnání s viničnými knihami.

Ze soudních knih práva vedení pro větší dluhy jest zachována toliko soudní kniha zápisná větší z let 1400—1483.[12]) Zvody tu zapsané byly prováděny obyčejně z rozkazu konšelů (de mandato dominorum) nebo podle znění listiny, ale vykonával je vždy perkmistr, který bývá často i jmenován. Někdy bývá uvedeno i datum zvodu, které je vždy dřívější data zahájeného soudu, ke kterému byl zvod zapsán.[13]) Stejným způsobem děly se i zápisy do soudních knih práva vedení pro menší dluhy. V soudní knize pro menší dluhy z let 1400—1449[14]) jsou zapsány velmi četné zvody na vinice, vykonané zase dříve perkmistrem, jehož jméno je rovněž pravidelně uvedeno.[15]) Z radních trhových knih není zachován ani jeden kus před rokem 1434. Některé zápisy o viničných trzích podává však pamětní kniha z let 1400—1454.[16]) Kromě trhových zápisů jsou v ní opsány i nálezy ve sporech o vinice a důležité soupisy vinic z let 1421—1423 pod heslem: »Notantur daciones vinearum profugorum«[17]) a »Notantur daciones ortorum in Minori parte«.[18]) Jinak však tyto zápisy neposkytují nic nového.

Do začátku 15. stol byl dokončen vývoj manuálu z perkrechtních register, takže již v prvých letech tohoto století existovaly při viničném úřadě manuály v tom smyslu, jak se shledává určení u Prokopa písaře;[19]) byly to úřední knihy, do nichž bylo zapisováno vše, co se při úřadě projednávalo, ať už v soudních záležitostech sporných nebo nesporných, vše co souviselo s trestní pravomocí perkmistrovou, nařízení rady městské, obnovy úřadu, stanovení výše platů dělníkům viničným, cen vína a pod. Při řízení se stranami dělal si písař stručné poznámky, které potom upravil v určitou formu a zapsal do manuálu. Zápisy, jichž podmínky byly vyplněny (obligace) nebo které pozbyly novou smlouvou významu, byly prostě kancelovány, přeškrtnuty, nebo k nim byla připsána poznámka o příčině škrtnutí. Datum denní, které bylo napsáno nad zápisy, projednanými v jednom dni, rozdělovalo

———

[12]) Rkp. č. 997; Čelakovský, uv. m., str. 59.

[13]) Rkp. č. 997 fol. 31'. »Judicium (24. července 1404): Wenceslaus... ductus est super vineam pie memorie notarii actorum Nicolai pro L sex. gr. ex mandato dominorum per Marcum, magistrum moncium vinearum. Actum [15. července], publicavit iudicio I°—IV°.«

[14]) Rkp. č. 998; Čelakovský, uv. m., str. 60.

[15]) Rkp. č. 998 fol. 24'. »Judicium bannitum secundum (12. ledna 1402). Thoma vitricus ecclesie quondam Prag. ductus est super vineam Marsiconis braseatoris pro LXXII gr. per Marcum, magistrum moncium vinearum. Publicavit iudicio I°—IV°.«

[16]) Rkp. č. 2099; Čelakovský, uv. m., str. 61 a 46.

[17]) Rkp. č. 2099 fol. 1111'.

[18]) Tamže, fol. 1112.

[19]) Mareš, Prokopa písaře Praxis cancellariae, str. 6. »Liber manualis sive manuale..., in quo indifferenter acta coram consulibus notantur.«

knihu na malé oddíly. Zápisy z doby úřadování jednoho perkmistra představovaly větší oddíly, po případě samostatné knihy.

Zápisy i všechny poznámky v manuálu byly psány latinsky, neboť opisy z těchto knih, zapsané v městských knihách, listiny, psané na základě těchto zápisů, a ostatně i zachovaná autentická kniha, obsahující čistopisy zápisů, jsou psány jen v této řeči. Čeština, která vítězila v městských knihách nad latinou a němčinou již koncem prvé polovice 15. stol., ovládla všeobecně ve viničných knihách až koncem téhož století. V žádné z viničných knih není však až do r. 1547 německého zápisu.

Manuály, v nichž byla obsažena do všech podrobností každodenní úřední agenda, a jež by proto byly základním pramenem pro poznání úřadu, nezachovaly se ani v jediném exempláři z nejstarší periody. Hlavní příčinou asi bylo, že manuálů se vzrůstem úřadu a jeho důležitosti přibývalo, a proto byly pravděpodobně po delší době ničeny, neboť po čase zápisy v nich vložené pozbyly platnosti, zvláště když později byly zápisy opisovány do hlavních knih. Manuály sice požívaly veřejné průkaznosti, chráněny jsouce autoritou úřadu i přísežného písaře,[20]) ale před jinými pomůckami k zajištění paměti měly postavení příručních knih. Uchovávány byly s listinami a viničnou pečetí i s jinými úředními věcmi v úřední truhle v perkmistrově domě[21]) v místnosti, kde písař úřadoval. Manuály byly v té době všeobecně zvány viničnými knihami.

Prvou zprávou o viničných knihách je zápis záruky Zikmunda Pertoldova na zaplacení vinice, koupené od Herše z Chotěše a Unhoště v prosinci 1419. Záruka měla býti zapsána ve viničné knize na staroměstské radnici.[22]) Důležitým dokladem o existenci viničných knih je dále zápis v pamětní knize Starého města pražského z let 1417—1480.[23]) Je to opis perkmistrova ortele, datovaný 9. září 1426, z viničných knih, který jen pro větší jistotu a pevnost byl zapsán do městských knih.[24]) Z 2. čtvrtiny

---

[20]) Tamže, str. 15. »Usus autem plurimarum obtinet civitatum, quod manuale habeat eandem auctoritatem, sicut alii libri.«

[21]) Tamže, str. 15. »Et hic liber (sc. manualis) custoditur et servatur in communi cistula, a qua magister civium clavem solet habere... In civitatibus autem Pragensibus manualia habentur sub potestate notariorum.« V inventáři z r. 1604: »V truhle úřadní knihy úřadní staré...«

[22]) Rkp. č. 2080 fol. A 1 [z 15. prosince 1419]: Sigismundus Pertoldi in pleno juratorum consilio personaliter constitutus confessus est se teneri 50 sex. gr. Prag. circumspecto viro domino Herssoni de Chotiss et de Unhossi pro vinea, erga ipsum empta, et promisit sibi persolvere... sub condicione infrascripta: si persolvere non poterit in termino predicto, ex tunc 5 sex. gr. census annui et perpetui prefato domino Herssoni de prescripta vinea solvere debet Sigismundus memoratus, heredes et sui successores et in libro vinearum in pretorio Maioris civitatis Prag. proscribere et ratificare.

[23]) Rkp. č. 992 fol. 86.

[24]) Rkp. č. 992 fol. 86. »Magister civium et domini consules Maioris civitatis Pragensis visa copia prescripte materie, ex libro magistri moncium extracta, eaque de verbo ad verbum audita, ipsam sentenciam superius, ut prefertur, latam, decisam et determinatam in omnibus suis punctis, clausulis et articulis ratificaverunt, confirmaverunt et approbaverunt virtuteque pre-

15. stol. je v městských knihách už dosti zpráv o viničných knihách, a bývají proto jmenovány jen všeobecně. Tak v rozsudku purkmistra a jeho konšelů ve sporu o plat z vinice, vyneseného 2. července 1427 v plné radě,[25]) děje se odvolání na »výpisy z knih našich městckých i viničných«. Většinou vztahují se poznámky v zápisech městských knih na soudní výnosy perkmistrovy. Tak na př. v soudní knize trhových zápisů z let 1404—1413[26]) je zapsána připověď ke dvěma vinicím, učiněná na městském soudě 22. listopadu 1431, a poznamenáno, že žalobci byli perkmistrem na vinice zvedeni podle znění rozsudku, zapsaného ve viničných knihách.[27])

Je pochopitelné, že všechny záležitosti před perkmistrem projednávané byly také do jeho knih zapisovány. Staroměstští konšelé nesli však to nelibě, majíce to za omezování své moci, zvláště při trzích vinic, neboť tím by vlastně v perkmistrových knihách bylo zapsáno mnohem více nemovitostí než v městských knihách. Ale Karlova privilegia neměla žádného ustanovení o zapisování vinic a městský statut z r. 1381, který přisoudil vinice jako jiné nemovitosti k městskému soudu, upadl brzy v zapomenutí. Po bouřlivých letech husitských válek, kdy se znovu upevňoval řád, naskytla se konšelům příležitost zesíliti moc centrálního městského úřadu na úkor podřízeného úřadu. Proto bylo také vydáno nařízení, zapsané do pamětní knihy Starého města pražského,[28]) jímž se na příště měla zaručiti příslušnost viničných trhů k městským knihám.[29])

sentis scripti patrocinio efficacius ratificant, confirmant et approbant, perpetue firmam in eadem confirmacione esse volentes. In cuius maiorem et firmiorem perpetuitatem ac evidenciam libro nostro registrari, copiari et inscribi de verbo ad verbum iussimus et mandamus. Actum in consilio anno etc. XXVIII° f. IV. ante Translacionem s. Wenceslai [3. března] tempore regiminis Nicolai Knyezewesky, pro tunc magistri civium.« Ze stejných důvodů došlo jistě i k zápisu vinice svatotomášského kláštera do městských knih r. 1382. Poznámka o tom je zachována v kopiáři kláštera, zv. codex Thomaeus, fol. 67: »A. d. MCCCLXXXII° post dominicam, qua cantatur in ecclesia dei Judica [23. března], intitulata est hec vinea conventui in libro antiquo Maioris civitatis, que fuit nobis recepta per regem, quam dederat rex Daliborio et Nadrzynkoni, quam exsolvimus ab eis cum septem sex. gr.«

[25]) Rkp. č. 992 fol. 81'.

[26]) Rkp. č. 2101 fol. 350; Čelakovský, Soupis rukopisů arch. m. Prahy. uv. m. str. 56.

[27]) »Ad quasquidem vineas virtute sentencie consulum vinearum per magistrum moncium sunt inducti, prout sentencia, in libro dicti magistri moncium proscripta, hoc idem clarius declarat et ostendit...« (Judicium 22. Novembris 1431.)

[28]) Rkp. č. 992 fol. 144. Teige, Základy starého místopisu pražského III., str. 26. Tomek, Dějiny města Prahy VIII., str. 288—290.

[29]) Statut zní: »Léta Páně 1433 ve čtvrtek po božiem Ščastném [3. září] za rychtářstvie Petra z Chrástu stal sě jest nález pány purkmistrem a konšely v plném a zahájeném súdě o zapsánie vinic [na] vznesenie některých osob, kteréž jsú vinic na rathúze v knihách měsckých zapsáno neměli, takový, aby všichni trhové, kteříž sě o vinice dějí, byli na rathúze v knihy měscké zapisováni, nebo jest tu tvrz a pevnost. A jestliže by sě kteří zápisové prve u perkmistra o vinice stali, aby hned ten den aneb na zajtřie perk

Tento požadavek mělo podporovati i ustanovení Soběslavských práv,[30]) která přisuzovala zapisování viničných trhů menšímu městskému písaři. Samy knihy jsou však svědectvím, že se na starém zvyku nic nezměnilo. Důležitou příčinou byla jistě i finanční otázka, neboť by se tímto způsobem bylo za jeden zápis dvakrát platilo. A tak se i nadále zapisovalo do viničných knih, a jen pro zvláštní pojištění nebo průkaznost na žádost stran i do městských knih. O tom svědčí i ta okolnost, že ani od r. 1434, kdy už jsou viničné knihy zachovány, neodpovídají jejich zápisy stejným zápisům v městských knihách.

Až do konce 15. stol. je však patrná nadřaděnost městských knih nad viničnými. Zápisy všech druhů, kromě soudních, byly sice pravidelně zapisovány dříve do viničných knih a pak teprve do městských, ale podle vnitřních známek šlo v těchto případech o jednání ne dosti jistá, jimž oprávněnosti měl dodati zápis v městských knihách. Tento stav podporovala také závislost viničného úřadu na městské radě, která dosazovala viničné úředníky a byla vrchním právem odvolacím. Rozvojem úřadu, a hlavně uvolněním poměru představeného viničného úřadu k městské radě za husitských válek, postaveny viničné knihy na roveň městským knihám. Tato praxe byla uzákoněna Vladislavovým privilegiem r. 1497. Již o něco dříve, v ustanovení ze 6. července t. r., pojatém do register královských, nařizoval král nákladníkům všech pražských měst, »jistoty všechny aby sobě kladli do knih perkmistrových a zapisovali i všechny trhy viničné a jinde nikdyž.« Tomu předcházelo obecní Svolení z r. 1496, jež předepsalo: »Item, ktož by vinici svú jinému prodal, tehda ten trh od prodávajícieho a kupujícieho má býti před perkmistrem a jeho úřadem oznámen a konečně do třetieho dne zapsán.« Tak obec, která kdysi proti všeobecnému zvyku nařídila nucený zápis do městských knih, po 60 letech napravila svůj omyl a statutárně upravila dosavadní praxi. Artykulu dostalo se potvrzení zmíněným nařízením, zapsaným ve Vladislavových registrech, i v pozdějším jeho privilegiu z 21. července 1497, jež vydal Vladislav Starému městu pražskému, a kde o knihách perkmistrových se ustanovuje: »Item najprve aby každý, ktož má vinici, buď z Starého, Nového aneb Menšieho měst pražských, z Hradčan aneb z Vyšehradu, duchovní aneb světský, aby ji v knihy perkmistrovy zapsati dal. A ktožbykolivěk neměl vinice své a v knihách perkmistrových zapsané ... z té hory aby nebylo dopúštěno vína voziti ani prodávati do měst pražských.« Avšak ani toto nařízení nepomohlo. Nákladníci vinic nedopustili sebe omezovati a zapisovali nadále každý podle své vůle. Dokladem toho jsou výtky české komory purkmistru a radě Starého města

mistr s ním k knihám měsckým na rathúz šel a tam jim ten trh zapsal. Actum, ut supra, tempore regiminis Petri a pomis paradisi, pro tunc magistri civium, pronuncciatum per Simonem ab albo leone.«

[30]) Schranil, Die sogenannten Sobieslaw'schen Rechte, str. 69, č. 61. »Item, písař menší ten má jmieti čtrmezcietma kop grošuov a k tomu má jmieti trhy viničné...«

pražského ze 4. listopadu 1527,[31]) že vinice, nedávno vzdělané, jsou zapisovány i v městských knihách. Měšťané se ostře ohradili, tvrdíce, že »nikdy nikdá žádný grunt viničný nevcházel jest zápisem do knih trhových... než všecko to v knihách perkmistrových se zapisuje.« Knihy by však byly usvědčily Pražany z nepravdy. Vždyť ještě v Snesení Pražanů všech tří měst pražských[32]) z r. 1544 se znovu ustanovovalo o zápisu vinic: »Item aby každý svou vinici dal zapsati v knihy perkmistrovy, a kolik strychů míry drží, a když by toho neučinil, aby se k němu perkmistr s ouřadem svým hned tak zachoval, jak privilegium krále Vladislava o tom vyměřuje etc.« Hlavní příčinou nezapisování do perkmistrových knih, což bylo právě možné jen u nově vysazených vinic, byla snaha vyhnouti se placení perkrechtu. Proto docházelo k opětovným nařízením a k ustanovením privilegiemi královskými i později instrukcemi královskému perkmistru viničných hor. Stesky na nedodržení těchto ustanovení vyskytují se po celé 16. stol., kdy už vinice začínaly upadati, výnos z nich se zmenšoval a králové chtěli přece pro sebe zachrániti alespoň určitý stálý příjem.

Prvá kontraktní kniha viničného úřadu počíná r. 1435.[33]) Co vedlo k jejímu založení, nelze zjistiti. Snad to byla snaha, vyrovnati se městskému úřadu, který před tím svým statutem vlastně snížil perkmistrovy knihy, které dosud byly jen manuály. Snad k tomu vedl prostě vývoj a potřeba odděliti trhové zápisy i jiné, trvalého významu, od podřadných zápisů dočasné platnosti. Obojí druhy zápisů byly do té doby poznamenávány jen v manuálech[34]) a z nich teprve přecházely do městských knih, nebo byly podle nich vydávány listiny pod pečetí viničného úřadu. Správnost této domněnky potvrzují mnohé zmínky v samých knihách i jeden zachovaný manuál z pol. 16. stol. Tak v ortelní perkmistrově knize[35]) praví o tom písař, že »nachází se to i při jiných úřadech, že zápisové najprve do manuálóv a potom teprva z manuálu do knih se ingrosují.« Později dokonce je vypsán celý postup jednání se stranami a vložení do knih: »Poněvadž všeliký trh vinice, štěpnice i pole tím se stvrzuje, když kupující s prodávajícím při úřadu trh svuoj oznámí, k němu vuoli dávajíce, za ztvrzení a zápis žádajíce, že podle jich vlastního přiznání to se zápisem stvrzuje a do manuálu předkem se vkládá a odtud do knih ingrosuje.«[36]) Těžko však lze stanoviti lhůtu, ve které se děly

---

[31]) Archiv min. vnitra W 2/1.

[32]) Tamže.

[33]) Maasburg, Die Entwicklung des Instituts der öffentlichen Bücher, str. 64, píše, že knihy kontraktní založeny byly r. 1398. Omyl ten vznikl nedopatřením, že na prvém listu knihy kontraktní z r. 1434 jsou zapsány dvě listiny viničné, z nichž prvá je z r. 1398; ale jejich vložení stalo se v době mnohem pozdější.

[34]) V 1. knize nazývají se »registry« na fol. J 5' a J 12', v 5. knize »Manuál« i »registra«.

[35]) Rkp. č. 1968 fol. 145'.

[36]) Tamže, fol. 146.

přepisy z manuálu do knihy čistopisů. Nelze také vždy určiti, zda zmínky o opožděném vložení týkají se zápisů do manuálu nebo čistopisu.

První viniční kniha má na začátku zápisy z r. 1435, pak jeden z r. 1436 a přechází k zápisům z r. 1434. Založena byla však teprve asi v srpnu 1436.[37] Tím s touto knihou ze začátku nelze počítati. Od března r. 1435 jsou už sice zápisy psány alespoň v přibližném chronologickém pořadu, nelze z nich však nic zjistiti. Pravděpodobně byly zápisy, zapsané v manuálu pod určitým datem denním, po delší době, dvou nebo jednoho roku, přejímány do knihy věčné. Při opisování doplnil někdy písař zápis přejímaný už novým ustanovením, změněným.[38] Jen tehdy, když strany si výslovně přály, aby zápis byl opsán do autentické knihy a zaplatily, stalo se podle jich vůle. Tím jedině lze vysvětliti zápisy, datem ani obsahem nesouvisící s ostatními.

Lhůta mezi zapsáním do manuálu a opisem do autentické knihy, na začátku první knihy téměř dvouletá, zkracovala se v pozdějších knihách až na necelý rok a ještě méně[39]), a řídila se asi jen časem písaře, kdy

---

[37]) Na fol. A 1: »Procopius... Buben... emit vineam... erga Hanussium Perzinecznik pro IV^or sex. gr.... et in hoc foro subarravit unam sex., et in festo s. Galli tenetur dare 1 sex.; et finales II sex. in Assumpcione Marie anno revulutorio... Actum f. II. ante Bartholomei (22. VIII.), presente Mathia, magistro moncium vinearum, anno etc. 35 (1435). Hned za tím následuje kvitance, kterou podle ustanovení zápisu nutno zařaditi do r. 1436. »Hanussius Perzinecznik fassus est se percepisse totam sumam pecunie a Procopio dicto Buben pro vinea ab ipso empta... Acta sunt hec presente Mathia Drdak, magistro monsium vinearum, f. II. post Assumpcionem Marie anno etc. [1436 20. VIII.].

[38]) Tak na př. na foliu D 4 pod titulem: »Lucas natus Hanussii de Smyechow cum Gyra, fratre suo germano«, zapsáno vzdání části vinice Lukášem ze Smíchova bratru Jírovi, řečenému Psota, a manželce jeho Maruši, před perkmistrem Řehořem oznámené. Datovací formule zní: »Actum presentibus ut supra anno XLII°.« Hned za tím jest zápis začínající: »Post elapsum aliquot annorum . . .«, jímž Jíra přijímá od perkmistra Václava Břízky a jeho konšelů ke vzdělání vinice pole na pozemcích jeptišek u svaté Anny, z něhož bude platiti roční plat. Časové určení tohoto zápisu je: »Acta sunt hec ut supra a. d. M° CCCC° XL quarto.« Na foliu E 13 jsou tytéž zápisy opsány pod týmž titulem úplně doslova, rozdíl je toliko v tom, že prvý oddíl není rozdělen datem od druhého, nýbrž obě části souvisí a datum uprostřed je vynecháno. Také koncové datum je na tomto foliu rozhojněno o přesnější udání časové, totiž »ante Nativitatem domini«. Celý zápis je přeškrtán, patrně písař zjistil, že jej už jednou zapsal. Oba zápisy byly asi zapsány v manuálu koncem r. 1444, po případě jen druhý, s odkazem na zápis z r. 1442. Když písař opisoval zápisy tohoto roku, zapsal oba najednou a zapomněl asi zápis mřežovati. Proto převzal při přepisování zápisů z r. 1444 znovu oba. Stanovena tím také lhůta opisů z tohoto období.

[39]) Tak už v 3. knize fol. L 9' poznamenal písař: »Acta feria V... in octava Viti [22 6.] anno etc. LXXXVI°, codici vero huic talia sunt inserta feria V. post Francisci conf. [5. X.] anno vero [ut] supra [1486].« A brzy na to na fol. 17': »Quam resignacionem... fecit... feria V. post translacionem s. Wenceslai [8. III.], inserta autem eadem resignacio presenti codici feria V. post Benedicti [22. III.] anno etc. LXXXVII°.« Podobných dokladů poskytují knihy mnoho.

mohl k čistopisům zasednouti.[40]) Jistě nebylo třeba, aby zápisy určitou, stanovenou dobu byly zapsány v manuálu, a tím se roztřídily na dočasné a t. zv. věčné. To potvrzuje mřežování zápisů, poznámky o námitkách vznesených proti aktu a zápisy obligací a kvitancí do autentických knih. Teprve počátkem 16. stol., kdy už existovaly knihy čistopisů obligací a svědomí a vznikala kniha sentencí, byly zápisy v manuálu tříděny, a vyznačené přejímány do autentických knih napořád, čímž zbyly v manuálech jen běžné poznámky písaře. Někdy však ze zvláštních příčin přepisy se staly opožděně. Tu obyčejně písař za »actum« uvádí příčinu toho. Někdy to byly důvody vnitřní, plynoucí z právního jednání, jindy vnější, zapomenutí, nezaplacení a pod.[41])

Způsob vedení manuálu v 16. stol. odpovídá i nadále zvykům dřívějším. Jednání se stranami[42]) si písař poznamenával na zvláštní lístečky, ale zase jen v hlavních rysech, nezapisoval někdy ani jména stran, a když pak některé jméno anebo údaj zapomněl, nechal v přepisu prázdné místo. Podobné lístečky jsou zachovány v manuálu z r. 1545–1547. Někdy byly psány poznámky přímo do manuálu a seskupeny k určitému dennímu datu, a pak byly do téhož manuálu přepsány s týmž datem na čisto, ale už upravené v určitou formu.[43]) Písař si někdy také vypomáhal, jak zrovna mohl.[44])

[40]) Kniha byla jistě jako městské knihy otevírána jen v přítomnosti většiny konšelů. Mareš, Prokopa písaře Praxis cancellariae str. 25: »ad hunc librum (sc. memorialem) notarius non scribat aliqua negocia nisi presentibus omnibus aut maiori parte consulum civitatis.«

[41]) Tak v knize ortelní (rkp. č. 1968 fol. 146) vysvědčuje písař, že strany přišly s přáteli k úřadu »a o témž trhu té vinice oznámili, závdavek i placení rokuo jmenovali a podle téhož trhu zápisu se dožádali, kterýž jest jim zpuosobem úřadu vykonán a do manuálu vložen i v knihy hned tehdáž dojíti měl, kdyby v to odpor Z. nevkročil...« Když Z. od odporu pustil, »tu jemu J. ten trh z manuálu do knih jest vložen.« Ve 4. knize (fol. K 8) při »actum — a. 1497 presente Johanne Pytlík, magistro moncium« je poznámka: »A tento zápis svrchupsaný prve za úřadu Jana Pytlíka měl jest vjíti v tyto knihy, ale že ta věc jakžkoli písařem jeho obmeškána jest, že teprův jest všel v knihy za Jiříka perkmistra, neb doptavše toho poručníci, že není v knihách zapsán, než toliko v manuálu, žádali sú téhož Jiříka perkmistra, aby byl v knihy vložen pro vyvarování budúcích nesnází. Anno etc. 1503.« V šesté knize fol. 77 je při trhu vinice z 20. dubna 1521 poznamenáno písařem: »A tento zápis měl prve vepsán býti a v knihy vložen, ale že práva nedal, i z té příčiny etc.« [11. XI. 1522].

[42]) Podle statutu městského z r. 1496 trhy vinic měly býti před perkmistrem oznámeny stranami a do třetího dne zapsány.

[43]) Tento způsob je asi dvakráte užit na začátku zachovaného manuálu z r. 1547.

[44]) Tak na př. r. 1543 vysvědčuje písař Václav Motýl, že asi před 4 léty přišli dva novoměští měšťané, oznámili trh před perkmistrem a jeden z nich žádal, »aby takový trh jemu v knihy vložen byl. Pak já (t. j. písař), na ten čas jsa zaneprázdněn jakýmžkoli jiným zápisem, toho jsem hned vykonati nemohl.« Mezitím poslali pro kteréhos z měšťanů, »a já že bych ten trh křídou na stole sobě poznamenati měl, a chvíli k tomu maje, takový trh do manuálu podle zpuosobu knih... jsem položil...« (Rkp. č. 1991 fol. 52.)

Na zápisu v manuálu nesmělo býti bez svolení všech účastníků jednou stranou nic měněno; žádal-li někdo opravu, písař připsal vyžádanou poznámku k původnímu zápisu, aby tak v případě sporu knihy vydaly úplné svědectví.[45]) Zápisy, které už byly z manuálu opsány, byly přeškrtnuty[46]) a napsáno k nim v poznámce, kam byly přejaty. Tak na př. v zachovaném manuálu jsou připsány poznámky: »Positum ad librum 8, Transchriptum ad librum« a pod., anebo jsou po straně hlinkou udělány čárky a kroužky, podle zvyku písaře.

Manuály psal písař nejprve na složkách, které teprve později byly upravovány v knihu. Každý manuál obsahoval totiž pravidelně vždy jen dobu úřadování jednoho perkmistra. Když byl manuál hotov, sestavil písař bez ohledu na obsah zápisů abecední rejstřík jmen, který měl usnadňovati hledání v manuálu. Formát zachovaného manuálu je podlouhlý, úzký, a v této formě byl jistě i před tím užíván. Manuály byly označovány podle písařů[47]) nebo perkmistrů,[48]) někdy byly zvány prostě manuál nebo registrum.

Důležité pro posouzení poměru viničných knih k městským knihám v pohusitské době je srovnávání zápisů obou druhů knih. Z městské soudní knihy trhových zápisů z let 1413—45[49]) lze srovnávati zápisy teprve od r. 1434, kdy existuje již prvá viničná kniha. V těch letech už se hodně zmenšil počet zápisů na vinice proti dřívějším letům. S prvou viničnou knihou je společno 43 zápisů, z nichž se asi 5 shoduje doslova, avšak s tím rozdílem, že datum zápisů ve viničných knihách je až o rok dřívější doby řízení na zahájeném soudě. Při ostatních zápisech, vyjma několika málo případů, je tomu podobně. Stylisace těchto zápisů v obou knihách je však zcela samostatná. V knihách viničných při trzích bývají udány platební lhůty, kdežto v městské knize se mluví už o zaplacené nemovitosti. Tím je určen i poměr těchto obou zápisů. Zcela ukončené jednání při viničném úřadě bylo ještě ohlašováno na městském soudě stranou, z jejíž vůle se zápis dál. Tu pak zapisováno jednání buď samostatně podle hlavních údajů, oznámených pořizovatelem, anebo na

---

[45]) Rkp. č. 2008 fol. 159. »Jan Pelikán, měštěnín Starého města pražského, kúpil sobě...« Tu podle značky zapsána na kraji listu poznámka: »Dorotě manželce své a dědicuom svým. Ač jest potom týž Jan Pelikán, dav tak do manuála zapsati tu vinici, po některém dni zase k úřadu se navrátil a pověděl, že nechce, než aby ta vinice jemu samému byla zapsána a ne jeho manželce a dědicuom a budúcím jeho; a proto jest tuto in margine to postaveno, dá-li tomu místo ten, kohož taková věc doleží.«

[46]) Rkp. č. 2007 fol. 7. Ve sporu o zaplacení dluhu vyznal Mikuláš, písař viničný, že zápis »překanceloval, chtě jej vepsati z manuálu v knihy obligacionum... a nápis non debet že jest proto napsal, že jest kancelován neměl býti.«

[47]) »in manuali Jacobi« (t. j. Jakuba Lvíka z Telče, písaře viničného.) Rkp. arch. Nár. mus. F 177 fol. 28.

[48]) »prout in libro Brziezkonis continetur.« Rkp. č. 2002 fol. C 22' k r. 1442.

[49]) Rkp. č. 2102; Čelakovský, Soupis rukopisů arch. m. Prahy uv. m. str. 57.

základě listiny nebo výpisu z knih, které vydal perkmistr pod svou pečetí. Toliko ve třech případech převzaty do perkmistrových knih zápisy i s označením »Judicium bannitum« a s uvedením purkmistra. Podobně je tomu i v další soudní knize trhových zápisů z let 1445—1532,[50]) obsahující zápisy zahájených soudů, určených »ad publicandas domos, vineas ceterasque hereditates.« Společno s prvou knihou do r. 1455 je 38 zápisů, a asi 15 je jich vloženo jen v městské knize. Ta jednání dála se sice také před perkmistrem, ale zápisy o nich zůstaly při viničném úřadě zapsány jen v manuálu, neboť majitelé si asi nezaplatili zápisu do autentických knih a dali přednost zápisu do městských knih.

V pamětní knize z let 1400—1454,[51]) podávající též zápisy o prodejích a vzdání nemovitostí, jsou obsaženy 2 zápisy, doslovně pak opsané do prvé viničné knihy.[52]) Že skutečně šlo při vkladech do městských knih jen o projev vůle soukromé osoby, ne o zvyk nebo náležitost jednání potvrzuje manuál radní z let 1434—1436,[53]) v němž kromě jednoho zápisu dluhu — ten však je zapsán i v prvé viničné knize — není jiného zápisu o vinice. Před městskou radou nebyla tedy také podobná záležitost projednávána. Sice je v připojující se radní knize trhových zápisů z let 1437—1451[54]) hodně zápisů o vinice, ale tu jde o městský majetek, náležející pod šestipány, a ještě mnoho z právních aktů bylo projednáváno v přítomnosti perkmistra nebo byly dříve už zapsány ve viničných knihách. V radní knize trhových zápisů z let 1492—1507[55]) je jen jeden zápis o koupi vinice. Vůbec v té době objevují se už ve všech městských knihách zápisy toho druhu jen sporadicky a odpovídají vždy jen předchozímu zápisu v knihách viničných, hlavních nebo pomocných. Z radní knihy zápisné z let 1475—1518,[56]) vyplněné dlužními zápisy, narovnáními, úmluvami a pod., je v třetí viničné knize přepsána doslova přátelská smlouva, k níž je připojena písařem poznámka: »Liber oblig. f. CXVIII. Ostatní zápisy, které jsou však také pojaty do viničných knih, ale s dřívějším datem, týkají se zástav vinic, rukojemství, přijetí vinice odkázané testamentem, přijetí otcovského podílu a pod. V další knize zápisů dlužních a smluv, jakož i mocných poručníků při sporech z let 1518 až

[50]) Rkp. č. 2103, Čelakovský, uv. m. str. 58.
[51]) Rkp. č. 2099, Čelakovský, uv. m. str. 61.

[52]) Jeden je z r. 1450 a začíná v pamětní knize slovy: »Subscripti contractus ex libris magistri moncium extracti ad peticionem Procopii...«. a následuje zápis sporu o zeď viničnou, který měl býti rozhodnut ubrmany; zápis přátelské smlouvy je také doslova přejat do městských knih. Druhým zápisem potvrzuje městská rada právo majitelky k vinici. Ve viničných knihách je tento zápis uveden titulem: »Ortel pánuov konšeluov z plné rady... Tím vztah obou zápisů k samé knize je určen.

[53]) Rkp. č. 87, Čelakovský, uv. m. str. 61.
[54]) Rkp. č. 90, Čelakovský, uv. m. str. 61.
[55]) Rkp. č. 2107, Čelakovský, uv. m. str. 61.
[56]) Rkp. č. 94, Čelakovský, uv. m. str. 63.

1538[57]) je toliko jeden zápis dluhu na vinici a dům, poznamenaný i v páté viničné knize. V přátelských smlouvách jsou velice často jmenováni ubrmany perkmistr nebo jeho písař.

V městských knihách soudních není dokladů o tom, že by byly před městským soudem některé sporné záležitosti projednávány. I v tom ohledu osamostatnil se perkmistr od konšelů a jen odvolání jako k vyššímu právu byla do rady posílána.

Zápisy o vinicích jsou však obsaženy i v knihách ostatních pražských měst. Nejčetnější jsou záznamy v novoměstských knihách, ale zase jde pravidelně o pozemky, položené v ohradě a okruhu tohoto města, získané hlavně konfiskacemi za husitské revoluce, a většinou městu poplatné. Ve větším manuálu radním Nového města pražského z let 1432—1440[58]) je zapsáno mnoho viničných trhů, rozsudků ve sporech, výpovědí ubrmanů, vysazení vinic, vzdání a pod., ale žádný z těch právních aktů není vložen do viničných knih. Lze to vysvětliti jedině tím, že tu jde o městský majetek, zapsaný jen v perkrechtních registrech, a jinak se řídící městskými knihami. Podobně je tomu i u následujících dvou manuálů z let 1440—1446[59]) a 1446—1455.[60]) Zápisy běžného manuálu z let 1446—1451[61]) i dalšího z let 1451—1453[62]) shodují se úplně se zápisy v knihách právních.

V zachovaných knihách Menšího města pražského z této doby není zápisů na vinice. V menší knize soudní města Hradčan z let 1418—1520[63]) je sice jen málo zápisů o vinicích, ale žádný z nich není zapsán v perkmistrových knihách, a to jistě ze stejných důvodů, jako v novoměstských knihách.

4. Formy zápisů viničných knih a právní řády při nich platné.

Až do začátku 16. stol. vykazují viničné kontraktní knihy zápisy všeho druhu, převládají však záznamy převodů nemovitostí. Stylistickou úpravu zápisu lze redukovati na stereotypní formu, užívanou v městských knihách. Téměř až do konce 15. stol. byly viničné knihy psány latinsky, pak teprve česky. V prvých dvou knihách jsou skoro jen latinské zápisy, pouze výjimkou české. V třetí knize,[1]) činící přechod k úplně českým knihám, jsou již české vklady hojnější a v latinských se objevují meziřádkové české překlady i celé české věty. Někde při zvláštních

[57]) Rkp. č. 99. Čelakovský, uv. m. str. 63.
[58]) Rkp. č. 2082. Čelakovský, uv. m. str. 88.
[59]) Rkp. č. 2083. Čelakovský, uv. m. str. 88.
[60]) Rkp. č. 2084. Čelakovský, uv. m. str. 88.
[61]) Rkp. č. 88. Čelakovský, uv. m. str. 101.
[62]) Rkp. č. 89. Čelakovský, uv. m. str. 102.
[63]) Rkp. č. 72. Čelakovský, uv. m. str. 122.
[1]) Z r. 1472—1496.

slovech nebo obratech je připojen český překlad. V těchto knihách jsou česky psány testamenty, výnosy perkmistrova soudu, nařízení městské rady, inserované listy a pod.[2]) Čtvrtá[3]) i všechny ostatní knihy jsou psány jen česky. V latině byla psána i později ještě datovací formule, marginální poznámky a obnovy úřadu.

Datování je u zápisů všech druhů stejné. Skládá se z určení doby, v níž bylo před perkmistrem jednáno (Actum, acta sunt hec), ze jména perkmistrova (coram N magistro moncium, presente N), po případě jeho konšelů, a to buď všech čtyř nebo jen některých, z určení dne v týdnu (dominica, feria II.—VI. a sabbatum) a svátku, který na jmenovaný den připadal, předcházel nebo následoval, a konečně z udání roku, a to buď úplného nebo s vynecháním století a s určením jen desítek a jednotek. Někdy bývá místo roku nebo i místo celého časového udání napsána toliko zkratka »ut supra«, je-li zřetelná časová spojitost. Pořad a počet jednotlivých složek ve formuli není vždy stejný. Místo právního řízení není nikdy udáno, jenom jednou je výjimkou napsáno: »Actum in medio Quadragesime in domo Thomasconis, tunc magistri moncium vinearum . . .«.[4]) Ale tu se jedná o přátelskou smlouvu, ve které byl ubrmanem perkmistrův písař. Podobné určování bylo zbytečno z toho důvodu, že se jinde až do polovice 18. stol. nejednalo než v perkmistrově domě. Cisiojánu není v kontraktních knihách vůbec užito. Jen v obligačním manuálu z r. 1538—1539 několikrát napsal písař pod denní datum, určené svátkem, příslušné slabiky latinského cisiojánu.[5])

Výmaz z knih děl se mřežováním, po případě i připsáním poznámky o příčině škrtnutí.[6]) Nejvíce bylo škrtáno v prvé knize, později už jen zcela zřídka. Škrtány byly zápisy, které písař napsal omylem dvakrát, které ztratily platnost novým právním skutkem, které měly článek, že se vyplněním určité povinnosti zápis ničí,[7]) nebo které vyplněním podmínek pozbyly významu. Výmaz byl však prováděn jen zřídka, ze zvláštních důvodů, výjimečně. Z toho ovšem nutno vyjmouti obligace, u nichž

---

[2]) N o v á č e k. Výpisy z knih viničných, Archiv český XV. a XVIII. podává přetisk všech českých zápisů z 1. a 2. viničné knihy, ale většinou nesprávně.

[3]) Na několika prvých stránkách jsou ještě latinské zápisy.

[4]) Rkp. č. 2002 fol. A 8.

[5]) Rkp. arch. Národ. musea F 177 fol. 21, 24 a 26.

[6]) Rkp. č. 2002 fol. I 9'. »Eadem vinea sentencia magistri moncium et dominorum consulum eius appropriata est.« — fol. A 29. Perkmistr Ctibor od desk dal zapsati na žádost Vaňka, bratra špitálského mistra Martina, majestát cís. Zikmunda z r. 1437. Zápis je mřežován a dole připsáno: »Tento majestát jest kancelován i trh, protože jesti stala plná jse smlúva skrze pana Pavla purgermistra Jetřichovic z Nového města pražského a jeho pány konšely, kteráž úmluva zapsána jest v těchto knihách slovo od slova. Dole hledajte.« (na fol. E 12').

[7]) Rkp. č. 2003 fol. M 3'. Barbora přiznává se k dluhu, který zapisuje na své vinici, »et post explecionem illius sume hec proscripcio nullum possem nec vigorem ulterius obtinebit.«

mřežování vždy znamenalo vyplnění závazku.[8]) Časté mřežování vysazení vinic pod úrok znamená asi vykoupení platu v pozdějších letech. Možno z toho všeho vyvoditi, že zápisy nemovitostí ani novým trhem nebo jiným převodem nepozbývaly platnosti, neboť šlo o zachování zřetelnosti právní kontinuity, kdežto zápisy závazků na vinicích byly bezcenné, jsouce vyplněny, a jen které zůstaly nemřežovány, znamenaly trvající povinnost.[9]) Až v pozdější době zápis mladšího data ruší eo ipso zápis data staršího.

Zápisy, povolené v době úřadování jednoho perkmistra, činily celek, ohraničený v knihách na začátku zápisem volby tohoto perkmistra a ukončený zápisem volby jeho nástupce, po případě novým zvolením téhož perkmistra. Ten zvyk, jak už dříve uvedeno, byl převzat z manuálů, kde zápisy z období úřadování jednoho perkmistra představovaly pravidelně samostatnou knihu. Obnova úřadu byla někdy i dělidlem v rejstříku knihy při jednotlivých písmenech. Zapisováno bylo však jen zvolení perkmistrovo, ne konšelů. Od začátku 16. stol. byli zapisováni do trhových knih i nově ustanovení viniční starší. V první knize vystřídalo se 7 perkmistrů, ale teprve za čtvrtého, Říhy, r. 1437 byla zapsána volba. Pak už byly změny v úřadě poznamenány bez výjimky vždy, pravidelně na nové stránce. Zápis byl stručný, začínal udáním roku a dne, kdy se volba stala, který purkmistr ji vykonal, a kdo byl zvolen. Pak připojena jména viničných konšelů. Až v 16. stol. připomíná se i úřední písař. Stylisace sama řídila se schopností písaře, ač pravidelně nevybočuje z určitého zvyklého způsobu. Schema těchto zápisů by znělo: »Anno domini (sub anno) in die (feria) electus est (atque constitutus) N., magister moncium vinearum, per dominum M, (per dominos consules Maioris civitatis), magistrum civium, et dominos consules Maioris civitatis Prag...; consules autem vinearum sunt isti...«[10]) V zápisech od r. 1524 užito je obratu »electus et totaliter confirmatus (constitutus, effectus)«. R. 1525 se po prvé připomíná písař, »N, scriba existens«. Přes dávnější český ráz

[8]) Rkp. č. 2008 fol. 7. Zapsán spor, který byl v knihách přeškrtnut. Písař perkmistrův Mikuláš uvedl, že zápis je sice kancelován, ale nad ním napsáno je »non debet že jest kancelován neměl býti.«

[9]) Někdy se strany pojišťovaly samy v zápisu pro případ opomenutí výmazu. V knize 2. fol. L 2 je na konci dlužního zápisu napsáno: »si aliquod proscriptum non cancellaretur sive incurabilitate N sive ignorancia notarii..., omnia creditores anichilant et mortificant.«

[10]) Rkp. č. 2005 fol. N 16. R. 1489 užito je slovesa »confirmatus est«, ale neopakuje se už později. Když byl r. 1510 zvolen znovu Jiří Ježíšek (rkp. č. 2007 fol. 97), užito obratu »constitutus ac denuo electus est.« R. 1512 zvolen Zikmund Vaníčkovic po druhé (tamže fol. 145), což označeno slovesem »reassumptus est.« Samostatná jest stylisace volebního zápisu zapsaná v páté knize (fol. 271): »Prefectura magistratus moncium innovata est in dominum Martinum Holecz de Kwietnicze, denuo convoluta est feria tercia luce suborta dive Katherine a. d. 1516. Cui assessores pro consilio ex ritu sunt additi domini cives...« Po tomto pokusu vrací se zase písař k původnímu vzoru, jenže jednoduchou formuli ozdobuje květnatými frázemi

viničných knih teprve v osmé knize r. 1543 začínají české zápisy voleb. Forma zůstala stejná, jen ke konci uvádějí se ještě jména čtyř starších přísežných: »Léta... v (den)... zvolen jest za perkmistra N a konšelé jemu jsou k radě přidáni... a starší přísežní...« Stylisace obnov úřadu se nezměnila ani tehdy, když perkmistr se stal královským úředníkem.

R. 1488[11]) je po prvé uvedena volba starších přísežných vinařů, a to pro Staré a Nové město i hory v okolí. Začíná udáním roku a dne volby, kým provedena, a stanoveny i všechny povinnosti vinařů. Další zápisy jsou až z let 1497, 1500—1509.[12]) Pak už volby starších nebyly oznamovány v autentických knihách, a zůstaly asi jen zapsány v manuálech, jak svědčí zápis[13]) k roku 1539. Konečně od r. 1543 byla připisována jména 4 starších vinařů při perkmistrově volbě za jména viničných konšelů.

Zápisy trhů, vzdání, také ortelů a pod. bývají stylisovány ve formě objektivní, jen v prvních knihách také v subjektivní. Nejobvyklejší typ zápisů trhových je: A emit vineam (humuletum a j. nebo x sex. gr. census annui et perpetui), sitam (super vineam, sitam; in vinea sita), erga B pro y sex. gr.[14]) K tomuto základnímu schematu bývají připojeny různé speciální údaje, řídící se povahou věci nebo ustanovením stran. Bývá to obyčejně určení platebních lhůt, bližších podmínek koupě. platů z vinice, o udržování a vzdělávání vinice, o předkupním právu a pod. Důležitou součástí zápisů na vinice je udání výměry a očištění vinice (disbrigacio), které se dělo buď podle městského práva nebo častěji podle viničného. Častá a velice obšírná byla ustanovení pro případ, že by kupující neplatil smluvených splátek trhové sumy, úroků, po případě že by vinici zanedbával. Pro nesložení peněz k určité lhůtě nebo během 8 dní následujících platil pokutu (nomine pene), a to za každý týden 2 gr. Kdyby ani pak nezaplatil nebo vinice byla zanedbávána, prodávající mohl se s pomocí perkmistra (cum auxilio magistri moncium) nebo jeho sluhou (vel per nunccium magistri moncium) uvázati v držení vinice nebo si mohl v té sumě vložiti zástavu na jiný dlužníkův majetek (potest inpignorare in bonis suis mobilibus et inmobilibus ubicumque ha-

[11]) Rkp. č. 2005 fol. M 17'.

[12]) Tamže fol. (1). R. 1497 jsou zapsáni pod titulem »Anno etc. XCVII přísežní.« Rozděleni byli na 4 čtvrti s hesly: »[Z] Stareho města, z Noveho města, přísežnie za vodú, přísežnie za Novým místem.« Rkp. č. 2006 fol. 1 a L 2. Rkp. č. 2007 fol. 4'. R. 1507 přehlédl písař, že v 4. knize už jsou zapsáni noví starší vinaři na ten rok, a zapsal je znovu na prvém listu knihy 5. Výčet i stylisace se shoduje doslova. Byly tedy i tyto záznamy přejímány z manuálu.

[13]) Rkp. arch. Nár. mus. č. F 177.

[14]) Forma, kterou udává Prokop písař v Praxis cancellariae pro zápisy prodeje vinice do manuálu, je utvořena úpravou z běžné formy. Vyd. Mareš str. 10: »Forma vendicionis vinee. Jacobus de Verona, studens Pragensis, emit vineam cum fundo, cum cremento et cum totali circumferencia pro se, fratre suo Petro, similiter studente, erga A de B, heredibus et successoribus suis. sitam in monte Zizkonis inter vineas A et B eo omni iure, quo dictus A de B tenuit, pro L sex. gr. dicto vendenti pleniter persolutis. Disbrigat idem vendes secundum ius moncium alias vinearum.«

bitis vel repertis in civitate vel extra civitatem... usque ad satisfaccionem . . .). Kvitance k trhům byly připisovány ještě v manuálu a pak se zápisem byly převzaty do čistopisu, nebo v pozdějších dobách necháváno za zápisem volné místo. Podávají prohlášení prodávajícího (N fassus est), že přijal od kupujícího určitou nebo celou sumu (se percepisse totam sumam), (x sex. gr.) za vinici (pro vinea). Kvitance bývají datovány, a to v prvých dobách jen podle perkmistra, později býval udán i den a rok placení. Někdy bylo zaplacení poznamenáno prostě jen přetrhnutím sumy v hlavním zápisu nebo poznámkou in margine »dedit«. V prvé trhové knize jest zvláštní druh kvitance zcela samostatné, zapsané za vlastním trhem a datované plně jako pravidelný zápis. Má také ustanovení o provolání na soudě, které se už nikde víc nevyskytuje.[15]) Subjektivní stylisace trhových zápisů není častá. Jde tu obyčejně o listinu, jak byla pro určité právní řízení při úřadě skutečně zhotovena i s ohlášením zpečetění. Dosti je však i zápisů takto stylisovaných, které nemají ohlášeno zpečetění, nýbrž mají jen pravidelnou datovací formuli zápisů.

Zajímavé jsou zápisy na vysazení vinice pod viničné dílo a pod úrok. Druhý způsob vyskytuje se v knihách častěji, neboť koncem 15. a zvláště v 16. stol. nebyly už skoro vinice nově zakládány. Stylisace obou druhů jest stejná, rozdíl je pouze v tom, že při vysazení pole na vinici se uvádí lhůta dvanáctiletá, kdežto v druhém případě bývá obyčejně připojena poznámka o špatném stavu vinice. N exposuit atque locavit . . . vineam . . . in censum annuum ac hereditarium . . . hominibus infrascriptis . . . (sub condicionibus). Actum . . . feria . . . anno . . . presente . . . K této základní formuli bývaly přidávány podrobnosti a podmínky vysazení, jako doba, na jak dlouho se vinice osvobozovala od platu (absolam, vulgariter lhuotu, susceptores habent ad . . .), nebo na kolik let se vysazovala (exposuit ad annos a data presencium . . .), výše platu ze strychu (prefati susceptores dicte vinee ac heredes et eorum successores debent et tenentur dare et solvere XX gr. (XV gr.) de quolibet strichone) a zaručení pro případ, že by plat nebyl správně odváděn. (Quod si autem non dederint censum in pretacto termino vel infra octavam continuam, tunc statim sequenti septimana crescent duo gr. nomine pene et sic postea qualibet septimana eadem pena crescet super dictum censum, donec eum non dederint plene et in toto, tunc dictus N cum nunccio magistri moncium vinearum inpingnerare poterit in eorum bonis. Et si in eorum bonis non posset conquirere dictum censum et hoc duraverit ad unum quartale anni, tunc prefatus N potest se intromittere de dicta vinea omni sine contradiccione.) Nájemci byli povinni spraved-

---

[15]) Na fol. A 1. »Hanussius Perzineczník fassus est se percepisse totam summam pecunie a Procopio dicto Buben pro vinea, ab ipso empta, et idem Hanussius promisit et tenetur dictam vineam disbrigare in tribus iudiciis, qui post Assumpcionem Marie inchoabuntur. Acta sunt hec presente Mathia Drdak, magistro moncium vinearum, f. II. post Assumpcionem Marie anno etc.« [1436].

livě na vinici pracovati[16]) a jí neopouštěti. Připojeno zase hned opatření pro případ nedodržení.[17]) Při některých zápisech byla poznamenána i možnost vykoupení platu z vinice za obvyklých podmínek.[18]) Někdy bývalo zapsáno i ustanovení, kdyby nájemce chtěl prodati vinici jinému.[19]) Zvláštním druhem těchto vysazení bylo to, které činil perkmistr z moci svého úřadu, když vinice již dlouho ležela opuštěna. Takové zápisy začínaly pravidelně: N, magister moncium vinearum, considerans atque perpendens nimiam desolacionem vinee (ex suo officio exposuit) . . . Perkmistr zároveň určil, na jak dlouhou dobu měla býti vinice osvobozena od placení desátku i perkrechtu. Po uplynutí lhůty měl ten, kdo vinici přijal, platiti úrok tomu, čí byl pozemek. Jednou je tento zápis zapsán ve formě subjektivní, a to když perkmistr v dohodě s mistry[20]) kolegiáty koleje Všech svatých vysadil jejich vinici pod úrok. Ale tu šlo o koncept listiny, která byla jistě také kolegiátům vydána. Nebylo-li oznámeno vysazení vinice, nájemci sami si pořídili zápisy, jimiž přijali vinici pod plat. Dělo se tak touto formou: A (acceptavit et) assumpsit . . . (vineam, silvam a pod.) a B sub onere censu . . . Actum . . .

Časté byly případy směny (commutacio) vinic, buď za jiné s připlacením určité částky, anebo za dům či jinou nemovitost. V druhé polovici 15. stol. zván tento převod »frajmark«, a od tohoto substantiva utvořeno i sloveso »frajmarčiti« (fecit commutacionem). Stylisace těchto zápisů je velice jednoduchá, ač samy zápisy jsou hodně obšírné, hlavně podrobnostmi a vedlejšími údaji, vztahujícími se k nemovitostem: N fecit commutacionem (stal se frajmark mezi N a M) cum M . . . cum (vinea sua) . . . pro (vinea, domo) . . . Actum . . .

S vlastnictvím vinice souviselo nejen právo svobodného prodeje, vysazení pod plat a směny, nýbrž i právo ji komukoliv svobodně postoupiti nebo zastaviti v určité sumě. Vzdání (resignacio) vinice nebo jiné nemovitosti bylo kolikeré, a to jednoduché, nebo s určitými podmínkami, v sumě dlužní a pod. Podle toho byla i základní forma zápisu rozšiřována a upravována: N . . . resignavit et condescendit partem vinee . . . nullum ius sibi reservans (cum condicionibus subscriptis, in iusto et vero debito,

[16]) »Et eciam tenentur dictam vineam diligenter laborare, prout mos est vineas laborare. Si autem non curaverint laborare et sic desertare [!] dicto N et sibimet ipsis in dampnum, tunc dictus N poterit se de dicta vinea viceversa intromittere omni absque contradiccione eorum.«

[17]) »Et hoc cum auxilio magistri moncium vinearum, qui pro tempore fuerit.«

[18]) »Item expressum est, nam prenominati susceptores, heredes ipsius possunt de se reemere censum a N et ab heredibus ipsorum de iam dicta vinea, prout moris est ab antiquis temporibus census versus Pragam reemere, mediam sexagenam cum quinque sexagenis gr., et hec cum parata pecunia.«

[19]) »Item, si aliquis intenderet vendere, debet prius scire dare dicto N., si vult emere sicut aliquis alius, quod si noluerit, tunc potest alteri vendere cum scitu et voluntate dicti N.«

[20]) Rkp. č. 2003 fol. H 9'.

etc.) M . . . omni eo iure . . . V zápisech prvé knihy, kde se resignace ještě neopíraly o zápisy v dřívějších knihách, bývá také uvedeno, kterým způsobem majitel vinice nabyl, zda trhem, zvodem, na základě viničné listiny a pod. Později byly už zápisy vzdání jednodušší. Zvláštním druhem vzdání bylo ustanovení pro případ smrti, kdy k pravidelné formuli vzdání přidán je za »resignavit« obrat »post mortem suam«. Tu listina vystavená perkmistrem měla význam právoplatného testamentu. K zápisu vzdání býval někdy připojen hned zápis nového majitele, jímž si tento pojišťoval práva. Resignace byly vždy psány jen ve formě objektivní, ač i na ně byly vydávány listiny, ovšem jen zřídka. České zápisy zachovávaly postup zcela týž jako latinské, neboť byly vlastně jen doslovným jich překladem.

Samostatný oddíl činily dlužní zápisy. Lze je rozděliti na dvě skupiny, jak jsou rozděleny i v samých knihách, jednak na zápisy dluhů na nemovitostech, jednak na platech z vinice, výnosu a pod. V druhé skupině byly pravidelně jen krátkodobé dluhy, a proto byly zapisovány do manuálů. Větší význam měly dlužní zápisy na vinice, které přecházely do knih kontraktních, neboť nezaplacením měnil se právní poměr majitele k vinici, která mohla takto přejíti v majetek věřitele. Konečně i samotným zapsáním dluhu na určité nemovitosti byl zakládán zvláštní právní stav, jímž se trhová cena vinice snižovala. Při eventuálním prodeji musel kupující věděti o všech těchto zatíženích. Kontrola a důkaz byly možny srovnáním zápisů z knih. Obligační zápisy, ač zase lze je redukovati na jednoduchou formuli, jsou velice odlišné a různotvárné. Je to dáno tím, že není nikde stejných podmínek, záruky a způsoby splácení jsou individuální podle vůle stran, také objekt, lhůta i suma se neshodují. Obligace byly z počátku zapisovány do trhových knih, a to až do konce 15. stol. Poslední zápis je z r. 1509.[21]) Dlužních zápisů je do té doby v těchto knihách hodně. Mnohé byly mřežovány na potvrzení splnění závazku. Forma obligačních zápisů z trhových knih zachovala se později i v samostatných knihách. Dlužník prohlásil před perkmistrovým úřadem, že určité osobě dluhuje určitou sumu, kterou zapsal na své vinici. (N veniens ad W., magistrum moncium vinearum,... fassus est se teneri in vero et iusto debito et obligari x sex. gr . . . M; in quoquidem debito N obligavit eo (censum annuum) . . . in (censitis suis). N . . . osobně stoje před . . . dobrovolně oznámil, že jest dlužen spravedlivého dluhu . . . M . . ., i nemaje odkud dluhu toho zaplatiti . . ., prosil jest . . ., aby v tom dluhu (vinici jeho ujali). Někdy bývala hned připojena kvitance nebo převod dluhu na trhovou sumu. Došlo li věřitelem k prodeji vinice, musil dáti dlužník souhlas.[22]) Když vinici v dluhu ujímal žid, mohlo se tak státi jen s výslovným souhlasem perkmistra a jeho konšelů. Bý-

[21]) Rkp. č. 2007 fol. 30.

[22]) Rkp. č. 2005 fol. C 9': »Mathias pictor emit vineam erga Augustinum pro 3 sex 20 gr... Et Barthoss Marssalek quittat debitum suum, quod habuit in eadem vinea, et volutantem dedit ad forum.«

vala pak ještě připojována klausule, že v případě, že by došlo k prodeji, nesmí vinici dostati jiný než křesťan.[23]) Jen zřídka byla zapisována kvitance dluhu samostatně, a to jen tehdy, když věřitel prohlásil, že vše dostal zaplaceno. Podobná kvitance podávala i text celého dlužního zápisu, který byl zapsán v manuálu. Druhem těchto kvitancí je prohlášení věřitele,[24]) že přijal už určitou sumu na dluh, z které dlužníka propouští, a ostatek že má dostati v stanovený den. Kdyby se tak nestalo, mohl se okamžitě uvázati v držení vinice beze vší překážky a jí užívati až do zaplacení. Někdy býval toliko závazek na určité vinici ohlášen s odkazem na znění městských knih.[25])

Když už nebyly obligace psány do trhových knih, byly přepisovány do zvláštních knih, které se však nezachovaly. K obligacím patřily i zápisy na vinici za rukojemství, které bývalo postaveno buď za dluh, za přestupek, na propuštění z vězení a pod. V knihách trhových je jich málo, později byly zapisovány do obligačních knih. Tu buď majitel sám, nebo jeho manželka ujišťovali rukojmím zaplacení pohledávky na svých statcích.[26]) Úpis nebyl přepisován do knih, leč že si to ručitelé sami vymínili. Podobně jen do manuálu byly zapisovány obligace na užitek vinný, neboť už při nejbližší sklízni bývala pohledávka vyplněna. Vínem se platilo pak jen v tom případě, když se věřiteli líbilo, a chtěl-li je odebrati za nejvyšší platnou cenu toho roku. Jinak prodával víno dlužník a platil hotově. Sudy s vínem, které byly zapsány v dluhu, byly perkmistrem zapečetěny, aby jakost nebyla změněna, po případě byly složeny v perkmistrově domě. Někdy bylo v dlužním zápisu naznačeno opatření proti dlužníkovi pro případ, že nezaplatil, totiž že »na ten čas, jakž dotčeno, má se do vězení na rathúz Starého města postaviti beze všeho odporu, jako by právo na vrch i do západu slunce vykonáno bylo, a toho vězení prázen býti nemá, leč dluh svrchu psaný . . . zaplatí i s škodami na to vzešlými.«[27]) Smrtí dlužníka zůstával dluh nadále na vinici a dědicové byli povinni jej převzíti. Formulace těchto všech zápisů pro ma-

[23]) Rkp. č. 2006 fol. 30: »Bohuslav kameník... osobně stoje před úřadem dobrovolně oznámil, že jest dlužen spravedlivého dluhu 30 sex. míš. Žalmanovi řečenemu Ox a Josefovi, Lévovu zeti, kterúžto sumu na dílo viničné se vdlužil; i nemaje odkud dluhu toho zaplatiti, prosil jest s přáteli svými židuo nadepsaných, aby v tom dluhu vinici jeho... ujali. Též pana perkmistra snažně s přáteli prosil, aby toho dopustil. Ale pan perkmistr takovú snažnú znamenaje prosbu, a jeho potřebu a nedostatek znaje, nechtě také dopustiti, aby vinice zpušťovány byly, skrze kterážto zpušťování perkrecht J. král. Mti a pánóm gruntovním poplatkové scházeti by mohli, toho jest na tento zpuosob dopustil, aby židé nadepsaní na té vinici sumu svrchupsanú sobě porazili a vinici tak opuštěnú ujali... Jestliže by oni neb dědicové jich chtěli tu vinici prodati, nemají žádnému jinému prodati, než křesťanu hodnému, kterýž by ji dostatečně dělati mohl. Actum [12. III.] 1509.

[24]) Rkp. č. 2003 fol. L 2.

[25]) Tamže, fol. H 10.

[26]) Tamže, fol. D 8.

[27]) Rkp. č. 2067 fol. 40'.

nuál byla dosti stručná, obsahovala bez zbytečných slov jen hlavní údaje. Ovšem i tu byl téměř každý zápis jiný, podle ustanovení pořizovatelů.

Zabezpečení práva k vinici v sumě dlužní dělo se zvodem (inducció). Podle toho, bylo li právním podkladem k provedení zvodu nařízení purkmistra a rady Starého města pražského nebo pravomoc perkmistra samého, podle toho i formálně se dělily zvody na dvě skupiny. Stylisace obou byla vždy velice stručná. Byla uvedena jména stran, příčina, pro kterou se zvod stal, a objekt, na který věřitel byl zveden. Již v samém textu zápisu se pravidelně uváděl perkmistr s konšely, a proto v datovací formuli už nebyli znovu jmenováni. »Ex mandato domini magistri civium N et dominorum consulum Antique civitatis Prag. inductus est A in vineam B, que sita est..., per magistrum moncium vinearum G... omni eo iure . . . ad habendum, tenendum et possidendum. Actum . . .,« nebo »Per magistrum moncium vinearum N, consules iuratos vinearum.. A introductus est potenter in (vineam) . . . pretextu (debiti veri) . . .« Někdy použito i slovesa »investitus«, jednou »intronisatus est«.[28]) České zápisy začínají obyčejně hned obsahem jednání: »Zveden jest N na vinici . . . pro sumu x, na témž gruntu ujištěnú a zapsanú . . .« Nezaplatil-li dlužník pohledávky, následovalo po zvodu zmocnění, které však už obyčejně nebývalo do knih zapsáno. Příklady jsou vzácné, stačil asi nemřežovaný zápis zvodu.

Testamenty, kšafty byly sepisovány za účasti viničných úředníků perkmistrovým písařem a zapisovány do úředních knih. Docházelo k tomu však jen tehdy, šlo-li při odkazu o vinici nebo jiné nemovitosti, které patřily k perkmistrovu soudu. Tehdy na žádost pozůstalých byly vkládány do knih, kam byly zapisovány i kšafty jinak sepsané, ale to už ne celé, nýbrž zapsána jen ta část, která se týkala objektu náležejícího pod viničné právo. Zápisem testamentu do viničných knih nabývala ustanovení, v nich obsažená, moci práva a nahrazovány tak zápisy speciální. Stylisace kšaftů není jednotná, jak konečně lze předpokládati při různém právním pořízení, které kšaft obsahoval, a větší volnosti písaře při skládání. Actum v přepisu bývá udáno dvojí, totiž samého kšaftu s uvedením přítomných osob, a zápisu do knih se jmény viničných úředníků. Za kšafty bývalo připisováno vyplnění podmínek a přání, ustanovených pořizovatelem. Jinak se neliší testamenty úpravou od jiných, zapisovaných do městských knih. Nebyl-li sepisován testament, stačilo, když přišly hodnověrné osoby, před kterými se stal ústní odkaz, a před perkmistrem vysvědčily odevzdání majetku.[29]) Výpověď jich byla zapsána i s jmény svědků. Někdy byla testamentem odkázána větší vinice několika osobám. Tehdy docházelo k dělení vinice perkmistrem. Zápisy těchto rozdílů (divisio) jsou velice vzácné.[30]) Začínají určením dne a roku, kdy se dělení

[28]) Rkp. č. 2005 fol. 15.

[29]) Rkp. č. 2009 fol. 214' a rkp. č. 2010 fol. 190.

[30]) V knize 1. fol. A 7' a v 3. fol D 6.

stalo, pak jsou jmenovány osoby, mezi které nemovitost rozdělena, a co komu losem připadlo: »Anno domini . . . feria . . . facta est divisio vinee..., que sita est..., inter M et N ita, quod... devoluta est sorte ad . . . Actum . . .«. Odúmrti, spadlé na krále a od příbuzných nebo cizích vyprošené k užívání nebo k vlastnictví, byly zapisovány znovu do perkmistrových knih po oznámení relátorem, vyslaným králem k úřadu. Připojen pak zápis zvodu nového majitele na výprosu.

Z nejsložitějších viničných zápisů jsou soudní výroky, jež byly zapisovány do kontraktních knih a asi od r. 1521 na zvláštní složky, které teprve r. 1546 byly svázány v samostatnou knihu.[31]) Přece však ještě v VI. kontraktní knize z těchže let jsou některé zápisy ortelů. Kniha svědomí, která byla vlastně základem soudního řízení, se zachovala toliko jedna z r. 1542—1547,[32]) ale z jejího vedení je patrno, že je pokračováním knih předchozích. Asi dvakráte byly také výpovědi svědků zapsány v kontraktních knihách, ale jen náhodně.[33]) Ve všech výpovědech se však perkmistr dovolával pronesených svědomí. Tyto výpovědi svědků už velice záhy byly zapisovány zvlášť, i z toho důvodu, že ztrácely cenu a rozsahem by byly jiné knihy zatěžovaly. Výpovědi psal písař hned při jednání. Pro usnadnění práce přejímal celé věty doslova tak, jak byly proneseny. Tím poskytují tyto zápisy barvitý obraz mluvy i myšlení. Soudní výroky byly sestavovány ze zápisů všech roků, zapsaných v manuálu, ze svědeckých výpovědí a konečného ortele perkmistrova. Obsahují tedy přehled celého jednání předběžného i konečného rozhodnutí. Ze svědeckých zápisů přechází sem zvyk užívání přímé řeči, čímž se zápisy zpestřují a oživují, a ač lze všem podložiti základní schema společné, přece se od sebe odlišují a různí. Pravidelným úvodem soudních zápisů je obrat: »In causa dissensionis et controversie (que vertebatur). V té při a nesnázi, která trvala (vznikla)«; a pod., který se udržuje po všechen čas jen s malými slovními obměnami. Na to následují jména obou stran (inter — mezi) a předmět sporu (pretextu vie, vinee, impeticionis vinee — o kus zdi viničné, o vinici a chmelnici a j.). V tomto středním oddílu bývají pak uvedeny všechny podrobnosti jednání předchozího, odvolání na listy nebo zápisy v knihách, po případě i dřívější ortele. Výrok a shrnutí obsahuje poslední část, upravená obyčejně tímto způsobem: »Tunc (quapropter) N, magister moncium vinearum,... consules et iurati vinearum, nolentes . . . (perspectis cum omni diligencia) mandaverunt eligi amicabiles compositores... nebo »edixerunt inter partes pretactas . . .« Českých zápisů soudních je už v první knize mnohem více než latinských a jejich stylisace poslední části zní: »Tu perkmistr N . . . s konšely vyslyševše . . . tímto zápisem potvrzují a vynášejí ortel, aby . . . (takto jsú vyřkli ortelem . . ., obú stran jsú na přátelskú smlúvu podali . . .).« Je však mnoho zápisů, které jsou stylisovány až k rozsudku objektivně, po

[31]) Prvá kniha soudní z r. 1521—1553, rkp. č. 1968, na fol. 1.
[32]) Rkp. č. 1991.
[33]) Rkp. č. 2002 fol. K 6 z r. 1449 a v rkp. č. 2006 na posledním listu z r. 1501.

případě i jen střední část, pak ale subjektivně. »Nos visis . . . adiudicavimus et presentibus adiudicamus . . . (ediximus . . .); A to my vyslyševše . . . ortelem naším pravým sme rozsúdili, nalezli a vypověděli . . .« Subjektivní stylisace třetí části není ve spojitosti se způsobem stylisace prvé části, která bývá někdy stylisována subjektivně a začíná úvodní formulí listiny, třetí část pak objektivně, jako zápis nebo naopak. I zde lze předpokládati pravděpodobné vydání listiny, kterou písař upravil do formy zápisu. Jen zřídka jsou listiny, obsahující soudní jednání, opsány doslova.[34]) Celý zápis soudní býval ukončen datováním, pravidelně latinským, složeným stejně jako u kontraktních zápisů, jen konšelé bývali vždy uvedeni všichni.

Z perkmistrova rozsudku šlo odvolání k vyššímu právu, ke konšelům Starého města pražského. Ti buď rozsudek, který jim byl poslán perkmistrem zapečetěný, schválili nebo opravili. Do knih kontraktních byly zapisovány pak odvolané rozsudky až po výroku vyšší instance, když už perkmistr stranám ortel rady přečetl. Perkmistrovy výpovědi byly zapisovány na dvojlistu, po případě připsány i výpovědi svědků ještě zvlášť. Na přední straně byla na složeném už listu napsána adresa a list zapečetěn červeným voskem přes lístek papíru. Nový ortel byl připisován obyčejně staroměstským kancléřem pod perkmistrův ortel a list poslán zpět. Písaři na prvých složkách soudní knihy opisovali tyto došlé ortele znovu, později však přejímali listy přímo do knihy. Podobným způsobem byly zařaděny listy také do soudního protokolu, ač rozměry této knihy jsou o polovinu menší knihy soudní.

Velice často byly spory, předložené perkmistrovu soudu, vyřešeny smírným způsobem tím, že byly podány na přátelské úmluvce (compositores, ubrmané), na jichž výroku musily přestati pod trestem desíti kop. gr. Tyto dobrovolné smlouvy byly zapisovány do knih perkmistrových, aby tím rozhodnutí nabylo právní průkaznosti.[35]) Přátelské smlouvy byly někdy připojovány k výroku perkmistrovu, jímž odkázal strany na úmluvce, nebo byly pojaty úplně samostatně. Tu pak začínají obyčejně určením: »Facta est amicabilis concordia (Stala sě jest přátelská úmluva) per discretos viros, videlicet . . . (skrze múdré a opatrné lidi, ubrmany, totiž . . .) pretextu vinee (o mezi, listy viničné a pod.) ita, quia . . . (protož takto vypověděno a vyrčeno jest konečně mezi nadepsanýma stra-

---

[34]) Výjimkou z těchto pravidelných způsobů stylisačních je zápis v prvé kontraktní knize (fol. A 1'): »Per Thomaskonem, magistrum moncium vinearum,... consules et iuratos vinearum sentecialiter edictum est inter A ex una et B pretextu vinee..., pro qua multa iurgia et dissensiones vertebantur inter partes pretactas. Primum confirmaverunt... et A mandaverunt... Et hec est nostra bona voluntas. Actum...«

[35]) Rkp. č. 2002 fol. G 21. Za zápisem smlouvy připsáno: »Quam edicionem confirmamus proscripcione ista.« Rkp. č. 2006 fol. P 11'. Podobně připsáno za zápisem: »A toho pro lepší pevnost a jistotu s obú stranú sobě to zapsati rozkázali.«

Úřední kniha (manual) z let 1545—1547.

Zatímní trhové zápisy z r. 1546.

(Písmo písaře Petra Kosteláka. — Rkp. arch. m. Prahy č. 1067 fol. 29', 30.)

Liber contractuum č. VIII. z let 1543—1551.

Trhové zápisy převzaté z manualu z r. 1546.

(Písmo písaře Petra Kosteláka. — Rkp. arch. m. Prahy č. 2009 fol. 145.)

112:

Protocollum iudiciale antiquum z let 1538—1542.

Výpověď ve sporu Václava Kapalína s Václavem Lopatským z Liběchova z r. 1541.

(Písmo písaře Václava Motýla. — Rkp. arch. m. Prahy č. 3574 fol. 112.)

Protocollum antiquum iudiciale z let 1538—1542.

Výpověď ve sporu Václava Kapalína s Václavem Lopatským z Liběchova z r. 1541 s rubrem a potvrzením vyššího práva.

(Písmo písaře Václava Motýla s přípiskem kancléře Jakuba Vršovského z Kapí hory. — Rkp. arch. m. Prahy č. 3574 fol. 112'.)

nama, tudíž osobně stojícíma, skrzě M. nadubrmana najvyššieho,...) Actum . . .«

Kromě všech těchto pravidelných zápisů byly do kontraktních knih zapisovány různé příležitostné záznamy na žádost stran, jako listiny, vydané před časy perkmistrem majiteli vinice, nebo listy, jimiž kupující oznamoval perkmistrovi trh vinice, listiny panovníka na osvobození od platu nebo na darování, přípisy rady městské všech tří měst pražských v záležitostech týkajících se viničného úřadu, opisy zápisů o převodech nemovitostí z knih městských, statuta a privilegia viničná.

O veřejných událostech není v knihách žádných zpráv,[36]) ač mnozí perkmistři i písaři byli veřejně činni.

5. Popis, rozbor a písaři zachovaných viničných knih.

Libri contractuum.

No. 1 od r. 1435—1453. (Archiv města Prahy, rkp. č. 2002.)[1]) Rukopis papírový, středního formátu, svázaný v puvodních dřevěných deskách, od nichž utrženy přezky, s novým koženým hřbetem. Na přední desce napsáno rukou 15. stol.: »Anno salutis Christi 1435 presens liber notificatur«. Rukou 18. stol. napsáno pod tím: »Liber primus« a na hřbetě písařem 19. stol.: »Liber contractuum No. 1.« Kniha má 394 listů v rozměrech 205×290 mm. Listy měly dříve větší rozměry, ale byly při vazbě seříznuty. Někde je seříznuto buď foliování při hořejším okraji nebo poznámky při delší straně listu. Původní foliace jde od A 1—N 9, při čemž každé písmeno abecedy obsahuje 30 listů.

Na prvém listu, nefoliovaném, jsou humanistickým písmem zapsány dva perkmistrovy listy, vydané r. 1398 a 1406. Za fol. D 4 následuje sedm prázdných listů, také nefoliovaných. Na fol. D 5 zapsána volba nového perkmistra. Tímto zápisem lze vysvětliti předcházející mezeru, záznamy z určitého období úřadování perkmistrů činily samostatné složky, v nichž na prvém listě byla zapsána volba, a další zápisy už tím byly určovány. V knize této není však ještě dodržován pravidelně tento zvyk. Dále pokračují zápisy pravidelně až na fol. H 6, pak jde 13 listů nefoliovaných, z nichž na 7 napsán rejstřík a 6 je prázdných. Foliace pokračuje pak na nové složce, označené zápisem volby nového perkmistra, a je odtud pravidelná až do konce knihy (do fol. N 9). Kniha jest složena ze 6 složek o nestejném počtu listů. Foliováno bylo až po sestavení složek v knihu pro vazbu. Někde totiž se foliování vyhýbá poznámkám, které byly připisovány až později (na fol. G 19 z r. 1450), také prázdné listy nejsou nikde foliovány. Pravidelně je napsáno písmeno s číslicí foliovací v hor-

[36]) Výjimkou je stručná poznámka v knize 2. na fol. M 5, připsaná k datovací formuli: »Actum sabbato in vigilia Mathie apostoli anno etc. LXXI°, et eadem die sepultus est reverendus magister Johannes de Rokyczano etc.«

[1]) Čelakovský, Soupis rukopisu arch. m. Prahy uv. m. str. 70.

ním rohu pravé stránky knihy, neboť podle udání v rejstříku foliován je list skutečný, ne otevřená kniha. Rejstřík začíná na fol. H 6 a zapsán je na listech, které uprostřed knihy zůstaly prázdné tím způsobem, že na nové, další složce byly psány zápisy z doby úřadování nového perkmistra, a tato složka byla prostě k předcházející přiřaděna. Rejstřík sestaven až po uspořádání celé knihy,[2]) tedy jistě až po březnu r. 1453. Opsán byl z předlohy najednou, neboť odstavce, tvořené jednotlivými písmenami, následují bezprostředně za sebou, aniž by byla vynechána nějaká mezera, kterou by předpokládalo postupné připisování. Celý je psán stejným inkoustem a jedním písařem, ač ve psaní této knihy vystřídalo se několik písařů. Rejstřík postupuje abecedně podle jmen stran nebo podle obsahu zápisů. Odstavce jsou podle toho uvedeny buď: »Sequitur de A (— X)«, nebo »Sequitur de concordiis, Sequuntur exposiciones, introducciones, resignaciones.«

Na listu jsou zápisy umístěny v rámci, utvořeném čtyřmi, po případě jen dvěma čarami svislými a nakreslenými hrudkou, perem nebo rydlem. Mez tato nebývala vždy přesně dodržována, zvláště přípisky k zápisům ji porušují. Mezi jednotlivými zápisy ponecháváno volné místo na kvitance a pod. Iniciálka vlastního jména, jímž zápis začíná, je provedena vždy ozdobně. Mřežováno je přetrháváním zápisů. Zřídka jen připsána poznámka, rušící zápis, aniž by byl tento mřežován.

Zápisy v celé knize jsou psány latinsky, výjimkou česky. Tak psány obyčejně soudní nálezy, přepisy jednání před soudem a radou městskou a zápisy stylisované ve formě listin, ač i tu pravidelně »actum« je latinské. Latinské zápisy jsou často přerušovány českým meziřádkovým překladem slov v češtině běžných, která latinský překlad zcela nevystihoval.[3]) Rejstřík je psán celý latinsky. Písaři hodně zkracovali slova, ale zkratky i zkracovací znaménka jejich jsou většinou stereotypní. Nesnáz působí zkrácená vlastní a místní jména.

Ve psaní této knihy vystřídali se 3 písaři, Václav, písař Petr a C, kterého nelze určiti jménem. Písař Václav[4]) píše od fol. A 1—B 18, kde poslední zápis je z 12. března 1439. V knize je málo zpráv o něm. Z 1. března 1439[5]) je zápis, jímž Václav prodává svoji vinici, kterou koupil 24. března 1435[6]). Je sice ještě jiný zápis ze 7. června 1441,[7]) kde vdova »quondam Venceslai scriptoris« prodává vinici, nelze však zjistiti, zda je tu míněn viničný písař. Zápisy, které psal Václav, jsou úpravné, přehledné a dobře čitelné. Píše pravidelnou kursivou 15. stol., do široka rozloženou, s hra-

---

[2]) Čelakovský uv. m. na str. 71 uvádí, že byl napsán po roce 1448.

[3]) Vas vini — věrtel, habere absolam — míti lhuotu, redimere — splatiti, cum agro desolato — úlehly, na pokrutě, hastio, hastiollo — vratce, redere — postúpiti, infestare — nařěkati, překážeti, contra frontem — proti čely a pod.

[4]) Tomek, Dějepis města Prahy IX., str. 324. Václav 1431—1435.

[5]) fol. B 17'.

[6]) fol. A 8'.

[7]) fol. C 9.

natými a krátkými tahy, vybíhajícími nepatrně nad výšku středních písmen. V některých zápisech však je patrno, že takto psal jen čistopis, na němž si dával záležeti, jinak že užíval tvarů mnohem zjednodušenějších. Písmo samo jest značně veliké. Na fol. B 18 je zapsán jeden zápis neznámou rukou, která se už více nevyskytuje. Písař Petr píše od fol. B 18—K 28, na nichž jsou zápisy z 30. března 1439 — 29. září 1450, pak znovu od L 15—N 9 se zápisy z 26. ledna 1452 — 19. března 1454. Psal i rejstřík a pokračuje v druhé knize až do r. 1466. Tomek[8]) jej zve k roku 1461 »Matěj od černých slúpuov«, v knize samé není však pro toto jméno dokladu, ač v určené době osoba ta několikráte je zapsána, nikdy však není uvedena ani jako scriptor. Písař C píše na fol. K 29—L 15 se zápisy z 25. listopadu 1450—6. ledna 1452. Písmo jeho je sice kursivní, ale přece jeví stopy umělosti, napodobování určitého vzoru. Nad zápisy píše pravidelně jména obou stran, jednajících v zápisu, »A erga B.« Písař Václav označoval takto zápisy jen výjimečně, obyčejně jen soudní jednání. Písař Petr přejímá způsob písaře C, když pokračuje po něm, a označuje tak téměř všechny zápisy až do konce knihy.

No. 2 od r. 1454—1472. (Archiv města Prahy, rkp. č. 2003.)[9]) Rukopis papírový, středního formátu, svázaný v dřevěných deskách, od nichž jsou přezky utrženy. Kožený hřbet je nový. Na přední desce je nápis rukou 15. stol.: »Ab anno Cristi nati 1454 libri inscripcio«. Pod tím toutéž rukou kursivním písmem: »Liber secundus«. Na hřbetě je nápis psaný v 19. stol.: »Liber contractuum No. 2.« Kniha čítá 367 folií v rozměrech 212×308 mm a jeden vložený list menších rozměrů 198×295 mm. Na začátku knihy jsou prázdné tři listy, na konci celá složka o dvanácti listech. Celá kniha se skládá ze dvanácti složek, ale počet listů v jednotlivých složkách není stejný. Foliována byla otevřená kniha, takže vždy při otevření knihy se objeví obě stránky jednoho folia. Foliaci provedl písař, který psal do konce knihy, pravděpodobně až když knihu připravoval k svázání. Prázdné listy na začátku a na konci knihy nejsou označeny. Rozměry listů byly původně větší nebo snad nestejně veliké. Při vazbě je knihař přiřízl na všech třech stranách, takže někde schází část značky foliovací nebo po stranách přípisy o zaplacení. Kniha nemá rejstříku. Poslední prázdná složka byla asi pro rejstřík připravena, ale k sestavení už nedošlo. Kniha je rozdělena na oddíly po třiceti listech, označené písmenami abecedy a číslicemi od 1—30. Poslední složka, označená písmenem M, má jen dvacetšest listů. Prvý list nového písmene je označen zkratkou »primum«, ostatní listy římskými číslicemi.

Zápisy jsou umístěny na prvých devíti složkách (do fol. L 7) v rámci, který je však jen při delších stranách vyznačen inkoustem. Vzdálenost od kraje při kratších stranách zachovává písař při horním kraji pravidelně stejnou, při dolním podle potřeby. Od 9. složky je rámec vykreslen

---

[8]) Dějepis města Prahy IX., str. 324.

[9]) Čelakovský, Soupis rukopisů arch. m. Prahy uv. m. str. 71.

inkoustem úplně při všech čtyřech stranách (až do fol. M 25). Obojí hranice jsou dodržovány přesně. Za vykreslenou mezi psány jsou kvitance nebo heslem určena poloha vinice, o které se v zápisu jedná (Michel, Hlubočerpy, Botič a pod.), někdy jsou připsány i odkazy na další knihy, psané pozdějšími písaři. (Vide liber 4 f. I 6). Zápisy jsou od sebe oddělovány mezerami, do nichž byly psány kvitance nebo dlužná suma, která při zaplacení byla škrtnuta. Někdy bývá i do textu nebo na okraj psána zkratka »dedit«. Mřežovány jsou většinou jen obligace. List, který má menší rozměry ostatních listů, byl přidán k poslednímu listu 5. složky a foliován značkou J 20' až J 21. Na přední straně má stručné mřežované zápisy, ale obráceně položené a psané pozdějším písařem. Na druhé straně je opis českého listu kostelníků sv. Havla, psaný předcházejícím písařem, ale neukončený. Pro tento zápis asi list pojat do knihy. Mřežované zápisy byly na dalších listech knihy přepsány téměř doslova. Písař, dělaje si asi poznámky o jednání stran, užil prázdného papíru, aniž si povšiml čistopisu, psaného písařem dřívějším. Chronologie zápisů není úplně správná, nejvíce je přeházená za posledního písaře knihy od fol. L 9', kdy jednotlivé zápisy se liší od sebe o měsíc i více. Na mnohých stránkách, kde bylo místo při dolním okraji listu, byly připisovány i pozdější zápisy. Nejvíce zápisů je psáno latinsky; prvý písař užívá hodně meziřádkového českého překladu.

Druhou knihu psali čtyři písaři. Prvý z nich, písař Petr, psal už mnoho let prvou knihu a v druhé konal povinnost až na fol. K 7', do 1. července 1466. Na jeho písmu lze pozorovati větší vypsanost a tvoření nových tvarů. Z dřívější knihy převzal zvyk, v němž důsledně pokračuje, nadepisovati jméno osob jednajících v zápisech jako heslo nad zápis. Tento zvyk nebyl už pozdějšími písaři dodržován. Písař byl zaměstnán při viničném úřadu dlouhou dobu, jistě až do vysokého věku. V práci mu proto pomáhal mladší písař, který se po r. 1466 stal samostatným písařem. Je to písař B, který psal několik zápisů už na fol. F 23, 25 a 26 z 29. února 1461—18. srpna 1466, ovšem jen občasně. Pak psal zase až na fol. G 18, H 8, K 7 a K 8, a od toho listu psal již sám až na fol. L 8, do 11. listopadu 1468. Jeho písmo je ze začátku úhlednou kancelářskou kursivou, značně lámanou, ale později přechází do zběžné kursivy. Slovesa »emit« a »exposuit« zkracuje svým způsobem, píše totiž jen majuskulní E. Na krátkou dobu převzal po něm práci písař C, od fol. L 8' až L 10 (17. října 1468—30. prosince 1468). Jeho písmo je nápadné a ostře se odlišuje ode všech písem ostatních písařů. Je umělou frakturou, co nejvíce lámanou a zahrocenou, písmena se k sobě přirážejí hodně těsně. Zápisy jím psané vypadají umělkovaně, ale jsou dobře čitelné.

Na fol. L 9' psal už 2 zápisy následující písař, který dříve se projevuje na fol. J 20', na listu konceptů, avšak trvale se uplatňuje až od fol. L 10' (29. listopadu 1468) do konce knihy (30. listopadu 1472). Je to

Martin zv. Krištof,[10]) o němž bližší určení poskytuje až následující kniha, kterou založil. V druhé knize jmenuje se pouze jedinkrát, na konci r. 1473[11]) jako relátor kvitance. V třetí knize je obsažen trhový zápis z 19. listopadu 1484, v němž se Martin uvádí celým titulem: »Martinus Cristoff, civis Maioris civitatis Pragensis ac notarius magistri vinearum.«[12]) Ve třetí knize jeho ruka přichází až na fol. K 8 (25. ledna 1486), do obnovy perkmistrovského úřadu. Už na fol. K 9', v zápise z 21. ledna 1486, je jmenován relátorem jako »Martinus, notarius antiquus huius officii.« Odešel tedy pravděpodobně z úřadu před nastoupením nových úředníků 26. ledna 1486. Zápis sám stal se ještě za písařství Martinova a nový písař připojil asi jen poznámku, svědčící o tom, že v době přepisu Martin už v úřadě nebyl zaměstnán. Písař Martin užíval pak dále svých právnických vědomostí a znalostí řízení a zvyklostí v kanceláři viničného úřadu ve svůj prospěch. V mnoha zápisech trhových je jmenován jako účastník, jinde jako relátor a pod. Poslední zpráva o něm je v zápisu z 12. dubna 1496,[13]) a pravděpodobně i toho roku zemřel. Martin Krištof folioval celou druhou knihu a připravil ji tedy k vazbě. Písmo jeho je neupravené, místy i těžko čitelné. Zkracuje libovolně a co nejvíc. Zvláště nečitelné jsou jeho zkratky vlastních jmen. Užívá hodně arabských číslic, které vkládá i do textu místo slov. Ostatní písaři užívali dosud vesměs římských číslic. Česká slova píše pravopisem diakritickým, ač nedůsledně.

No. 3 od r. 1472—1496. (Archiv města Prahy, rkp. č. 2004).[14]) Rukopis papírový, středního formátu, svázaný v dřevěných deskách, od nichž byly utrženy přezky. Kožený hřbet je nový. Na přední desce je nápis, psaný písmem 15. stol.: »Ab anno 1472 libri presentis institucio, et nunc in ordine tercius liber est positus.« Na hřbetě je nápis z 19. stol.: »Liber contractuum No. 3.« Kniha obsahuje 355 listů o rozměrech 215×329 mm. Listy byly původně větší, při vazbě byly přiříznuty, a tím scházejí při delších stranách i při dolejší, kratší, části kvitancí nebo připsaných zápisů. Ze začátku jsou tři listy prázdné, z nichž jen na jedné stránce jsou poznamenáni starší přísežní na r. 1497. Potom jdou zápisy pravidelně až do fol. J 7, které je prázdné, neboť papír byl špatný a inkoust prosakoval příliš na druhou stranu. Z téže příčiny je prázdné i fol. J 8, N 6 a N 14. Na konci knihy je složka o 19 listech, která však zůstala prázdná. Celou knihu lze rozděliti na větší počet složek, které mají pravidelně 12 listů. Foliována byla otevřená kniha, jako tomu bylo u knihy předcházející, a to současně se psaním zápisů. Je to patrno z různého druhu označování i tvaru značek, jak je to podmíněno různými písaři. Také jsou v knize

---

[10]) Tomek, Dějepis m. Prahy IX., str. 324. Martin Kryštof, měšťan staroměstský 1484.

[11]) Fol. M 12.

[12]) Fol. I 15'.

[13]) Fol. F 17'.

[14]) Čelakovský, Soupis rukopisů arch. m. Prahy uv. m. str. 71.

už současně psaná odvolání na zápisy téže knihy. Lze však tím vysvětliti také seskupování nestejného počtu listů k jednomu písmenu. K foliování bylo užito zase písmen a číslic. Z písmen se vystřídala A—T; A—E má po deseti listech, F—J po 15, K 10, L—P po dvaceti, Q—S po třiceti a T 25 listů. Prvá číslice při novém písmenu, po případě i druhá bývá napsána slovem, zkratkou, ostatní římskými číslicemi. Kniha nemá rejstříku. Poslední prázdná složka byla asi pro něj připravena. Na začátku i na konci knihy na volné listy si vypsal písař několik málo jmen s udáním folia, ale jen pro okamžitou potřebu, bez systemu. Zápisy byly na stránce upravovány do rámce, který byl vyznačen inkoustem nebo hnědou hrudkou, buď na všech stranách, na třech (při delších stranách a hořejší kratší) nebo jen při obou delších stranách. Ohraničení dělal písař napřed, neboť i prázdné stránky uprostřed knihy jsou tak upraveny. Poslední prázdná složka však ne, což potvrzuje pronesenou domněnku, že byla připravena pro rejstřík. Zápisy jsou od sebe oddělovány větší nebo menší mezerou, podle toho, jak bylo podle ustanovení zápisu třeba. Mezery jsou vyplňovány kvitancemi při určených lhůtách. Pozdější písař 17. stol. připisoval na kraj poznámky o poloze vinice, o majiteli, odkazy na zápisy pozdějších knih a pod. Hesla, připisovaná k zaplacené sumě, jako »dedit, solutum«, se už nevyskytují. Zápisy nejsou už mřežovány, až asi na tři, které písař škrtl, neboť je napsal omylem dvakrát. Ale i to je výjimka, neboť v jiných podobných případech písař nechal platiti oba zápisy. Zápisy nedodržují správného chronologického postupu a rozcházejí se často o mnoho měsíců. Jeden z písařů knihy snaží se však o nápravu, přepisuje zápisy pokud možno přesně, a kde některý zápis přece vybočuje z pravidelné řady, připisuje poznámku, kdy jednání bylo do knih skutečně zapsáno.

Zápisy jsou psány dosud většinou latinsky, ač u mnohých písařů je patrno, že jim zapsání latinského zápisu umožňuje jen stereotypní formule. Složité nebo hodně užívané obraty jsou psány jen česky. V mnohých zápisech vlastně se střídají věty latinské a české. Viničné řády jsou psány latinsky i česky, privilegium Karla IV. z 16. února 1358 a svolení obce je přeloženo do češtiny, ale překlad je někde dost násilný a nesrozumitelný. Zvláštností v knize je dvojí označení vystřídání nových konšelů viničných, což nebylo nikdy před tím ani potom děláno. Při zápisu totiž, kde v Actum jsou vypsána jména všech čtyř nových konšelů, je po straně připsána poznámka: »Nota consules«.

Knihu třetí psali tři písaři, Martin, který vyplnil druhou knihu až do konce, píše tuto od začátku až na fol. K 8. Píše úhledněji, ač písmo značně sráží; jeho sklon k velikému písmu se objevuje zřetelněji. Zavádí nový zvyk, ozdobovati iniciálkami prvé slovo zápisu, ale dlouho v tom nevytrval. Na písmu si dával jen málokdy záležeti, jinak psal nedbale a neupraveně. Zvláštnosti v stylisaci více vynikají; oblíbeným jeho slovem je »mox«, které vkládá velmi často do vět bez ohledu na platnost. Píše na př. »Actum mox ut supra; iisdem penis et condicionibus sub-

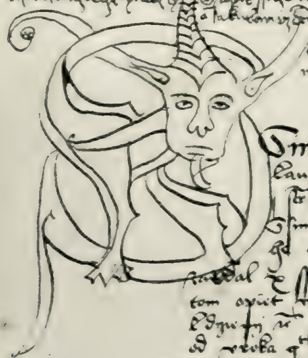
iectis mox supra notatis; condescendit et mox in vita sua dedit; hanc vineam, foro comparatam, mox post mortem suam resignat a pod. Často užívá místo »ad hoc — aduc«. Na fol. K 9, od 26. ledna 1486, pokračuje v psaní jinak neznámý písař, zvaný Johannes a picis, který píše až na fol. O 9, do 9. prosince 1489. Od Martina lze jej snadno rozeznati podle úhledné kancelářské kursivy. Tvary písmen jsou okrouhlé, široké a nízké. Všeobecné zkracovací znaménko nad slovem psal hodně vypoukle. Zápisy pečlivě upravoval a mezi dvěma zápisy nechával dosti velké mezery. Slova zkracoval hodně, zvláště nadepsanými písmenami, a mnohé zkratky tvořil libovolně. Od fol. O 9 do konce knihy psal písař Johannes Lacus, jehož písmo přešlo i na začátek čtvrté knihy. Tam je také dvakráte jeho jméno doloženo. Po prvé,[15]) když »Jan písař« ujal od Pavla, syna perkmistra Václava, dva strychy vinice pod právo viničné při vysazení hory Pytlíkovské z nařízení krále Vladislava, v listopadu r. 1497. Příští rok v březnu[16]) koupil Jeronym od skřidlice vinici u »Jana, písaře hor viničných« za 7 kop. Ve 4. knize lze jej pozorovati až na fol. A 27, t. j. do 7. dubna 1498. Také za něho psal už nový písař, kterého asi seznamoval se zvyklostmi úřadu než sám odešel. R. 1501[17]) koupil Lukeš krejčí vinici už od »Jana, starého písaře«. Míněn tu jistě viničný písař, neboť poloha vinice odpovídá té, kterou kdysi Jan koupil. Písmo Janovo se úplně odlišuje od způsobu psaní předcházejícího písaře. Písmena jeho jsou veliká, hodně roztažená, na stránku proto mohl napsati sotva 3 zápisy, ač předcházející písař jich napsal 7—9. Tímto způsobem píše až na fol. P 10. Odtud písmo hodně zmenšil, čímž získalo na čitelnosti a úpravnosti. Směr písma je kolmý, a tím se odlišuje na konci slov psané okrouhlé s, které je úplně ležaté. Opisoval také viničné řády, přidané zvlášť ku konci knihy.

No. 4 od r. 1496—1507. (Archiv města Prahy, rkp. č. 2005.)[18]) Rukopis papírový, středního formátu, nově svázaný. Na koženém hřbetě je nápis psaný rukou 19. stol.: »Liber contractuum No 4.« Na horní ořízce knihy je napsáno současným písařem: »Liber quartus« dosti zřetelně, nejasný je letopočet 1496. Vše napsáno černým inkoustem. Listů v knize je 410 o rozměrech 215 × 317 mm. Listy byly při vazbě seříznuty. Stará foliace je upravena stejně jako v předešlých knihách, skládá se z písmen abecedy a číslic. Počet listů u jednotlivých písmen není stejný, nejčastěji 20 (B—Q), jednou 37 (A) a 15 při posledním písmenu (R). Číslice jsou psány římským i arabským způsobem. Prvá číslice je vypsána obyčejně slovy, někdy však i druhá až šestá. Foliována byla otevřená kniha, což tentokráte označeno i graficky, na pravé půlce knihy je písmeno abecední, na levé číslice. Foliováno bylo hned při psaní knihy; už v téže knize jsou také odkazy na folia nepříliš vzdálená. Na začátku knihy je

[15]) Fol. A 26.
[16]) Fol. A 25.
[17]) Fol. G 191.
[18]) Čelakovský, uv. m. str. 71.

jeden list prázdný a na něm je přilepen útržek papíru s poznámkou, psanou rukou 17. stol. »Liber contractuum 4.« Na druhém listu začíná rejstřík, psaný písařem z konce 16. stol. Je napsán na 14 listech. Další list je prázdný, jen s poznámkou současného písaře, že na foliu L 18 je zapsán majestát: »na vohradu v Menším městě pražském.« Za tímto listem je zase prázdný list a na dvou dalších jsou zapsáni starší přísežní z let 1498, 1501—1507. Na dalším foliu začíná původní foliace »A primum«. Na konci knihy na fol. R 15' začíná rejstřík, který byl pořizován současně se zápisy, jak je patrno ze střídání písařů a také z velké mezery, která vznikla za jednotlivými písmenami, neboť při počátečním rozdělení písař nevěděl, mnoho-li zápisů bude od jednoho písmene. Při písmenu G nestačilo místo, připsal proto písař poznámku: »Verte folium,« a tam pak pokračoval za následujícím písmenem, kde bylo volné místo. To se opakuje u více písmen. Rejstřík je psán na stránce v jednom nebo dvou sloupcích. Písmena abecedy jako hesla jsou buď nadepsána nebo odstavce začínají na nové stránce bez označení. Rozdělení a úprava je přejata písařem pozdějším do rejstříku, napsaném na začátku knihy, který měl býti čistopisem. Červenou barvou napsal tu písař písmena abecedy a hesla, v sloupcích pak začáteční písmena křestních jmen, předmět jednání, zkrácený siglemi, (vi[neam], po[le], chmel[nice], zah[radu], ště[pnici] a pod.) a také písmeno foliovací; ostatní je psáno černě. Přepsaný rejstřík byl psán až do písmene N velmi pečlivě, pak už jen zběžně; červenou barvou doplňován rejstřík až na konec. Současný rejstřík rozdělil písař po zvyku své doby na jmenný a věcný. Jmenný obsahuje písmena A—N, P, R, S a SS, T, W, Z. Pak začíná věcný s nadpisy: »Cambium, concordiarum; Exposiciones; Introducciones; Resignaciones; Debita.« Předmět udaný heslem není vždy zachován. Zvláště pod směny a úmluvy je pojato i dělení vinice, výpovědi, kvitance, obligace a testamenty. Pod »Debita« je pojat toliko jeden zápis. Rejstřík je napsán na 38 listech. Na dalším foliu je zapsán majestát Vladislavův z 21. července 1497, na posledních 2 listech jsou zapsány poznámky písaře, jako svědomí, soupis platů odváděných z vinic panu z Lanštejna místo desátku a j. Zápisy jsou na stránce upraveny různě. Na fol. A 1—26' jsou ohraničeny třemi čarami (při obou delších stranách a při hořejší straně listu), nakreslenými inkoustem. Tento způsob se už dále nevyskytuje, písaři ponechávají od kraje určitou vzdálenost, kterou však už neohraničují; mezi jednotlivými zápisy jsou ponechány mezery. Na stranách jsou pozdější přípisy, marginální poznámky psané ponejvíce pozdějšími písaři, obsahující buď odkazy na zápisy téže knihy nebo pozdějších, po případě i udání dalšího osudu vinice. Žádný zápis není mřežován. Chronologický postup je dosti přesně udržován od r. 1500. Kromě několika latinských zápisů na prvých listech jsou ostatní psány vesměs česky.

Knihu psali tři písaři. Prvý, Jan, je znám už ze třetí knihy, a přešed i do této knihy, prokazuje svou ruku až na fol. A 27. Změn v jeho rukopise ani v úpravě zápisů není. Nový písař pokračuje až na fol. N 8', do

Liber contractuum č. VI. z let 1521—1534.

Trhové zápisy z r. 1530 s juxtami.

(Písmo písaře Jiříka Velika ze Šonova. — Rkp. arch. m. Prahy č. 2007 fol. 321.)

21. září 1504, a jím se mění i písmo foliace. Psal již za dřívějšího písaře a je znám, je to Jan Hrozen, měšťan Starého města pražského.[19]) Stal se písařem u perkmistra asi již v starším věku, neboť v té době kupoval vinici, která sousedila s vinicí jeho zetě. V úřadě nesetrval dlouho, a pak už není o něm v knize zpráv. Psal hezkou a úpravnou kancelářskou kursivou, písmena mají silné, energické a výrazné tahy. Dlouhé dříky, začáteční a konečná písmena slov ozdoboval vlnovitými tahy. Písmena k sobě prostě přiřaďoval, nesrážel jich však těsně dohromady. Zkracovací znaménko psal ve formě oblouku. Užíval spřežek, ale někdy dělal i tečky a háčky nad písmenami. Směr písma je většinou kolmý, jen málo nakloněný v pravo. Na začátku své činnosti ozdoboval prvá slova zápisu pěknými iniciálkami, později od toho upustil. Od fol. N 8' (29. září 1508) až do konce knihy pokračoval třetí písař, Mikuláš Konáč z Louže.[20]) Prvá zpráva je o něm 25. listopadu 1505,[21]) kdy »Matěj, podruh u Mikuláše, písaře páně perkmistrova,« koupil vinici. Zmínky jsou pak četné,[22]) hlavně v další knize, kterou založil a k níž napsal úvod. Po prvé je označen jako impressor v zápisu ze 7. července 1513,[23]) od té doby užíval tohoto titulu vždy. Pro bližší určení zval se také »od matky boží u Lúže« nebo »ze zahrad«. V úvodu k páté knize podepsal se: »Nicolao de Lacu, calcographo, tunc scriba existente.« Naposledy se jmenuje 3. července 1515, kdy koupil 2 strychy vinice za 70 sex. gr. Poslední zápis jím psaný je ze 7. února 1516. V té době asi odešel, neboť 12. srpna t. r. koupil Valentin Holček vinici od Marty, manželky Mikuláše, někdy písaře hor viničných.[24]) Konáč psal běžnou kancelářskou kursivou s patrným vlivem humanistického písma, nerozlišuje tahů vlasových a stínových. Písmo je skloněno do prava, písmena jsou malá, dosti neobratně psaná, někde jsou srážena hodně k sobě. V celku vypadá písmo neupraveně. Užíval spřežek i diakritických znamének. Zápisů na straně neohraničoval a psal téměř až na sám kraj.

No. 5 od r. 1508 až do konce r. 1520. (Archiv města Prahy, rkp. č. 2006.)[25]) Rukopis papírový, středního formátu, nově svázaný, ale původní dřevěné desky, od nichž byly přezky utrženy, byly přelepeny barevným papírem. Na hřbetě je nápis rukou 19. stol.: »Liber contractuum No. 5.« Na hoření ořízce je napsán vybledlou červenou barvou letopočet 1508 a

---

[19]) Tomek, Dějepis města Prahy IX., str. 324. Jan Hrozen, měšťan staroměstský, 1504. Fol. M 12: Jan Hrozen, t. č. písař u perkmistra, koupil vinici. Actum 1. III. 1504. Kvitance je vydána za rok, 4. března 1505.

[20]) Tomek, Dějepis města Prahy IX., str. 324. Mikuláš Konáč z Louže, impressor, 1506—1516.

[21]) Fol. P 4'.

[22]) Šimák, Mikuláš Konáč z Hodištkova v Časop. Národ. musea, roč. LXX. (1896), str. 128. Jireček, Právnický život v Čechách a na Moravě (Praha-Brno 1903), str. 324. Erben, Výbor v literatury české, str. 1189—90.

[23]) Fol. 179'.

[24]) Rkp. č. 2006 fol. 262.

[25]) Čelakovský, uv. m., str. 71.

nápis: Liber quintus«, psaný inkoustem, je však hodně nezřetelný. Kniha obsahuje celkem 439 listů v rozměrech 206 × 318 mm. Papíru je užito několikeré jakosti, jednak je tuhý, silný, má obyčejně i filigrán, a byl užívan v dřívějších knihách, a pak hodně tenký, bez filigránu. Foliace je původní, zavádějící nový systém, totiž pouhé označování číslicemi, jde od fol. 1—408, ale při tom vyskýtá se mnoho chyb; schází fol. 91 a 100, za fol. 159 nenásleduje 160, nýbrž znovu 150 atd. Písař chybu později zpozoroval a proto vynechal za fol. 189 následující a píše hned 200. Foliováno bylo římskými číslicemi[26]) a červenou barvou až do fol. 403 Mikulášem Konáčem, který si nejdříve číslice předkreslil. Potom pokračoval ve foliování písař už současně se zápisy, ale inkoustem. Foliována byla otevřená kniha; číslice byly na obou stránkách rozděleny tak, že na pravé straně jsou desítky, po případě sta, na levé jednotky, nebo na obou stranách stejné číslice. Na začátku knihy je jeden list prázdný a na něm přilepen papírek s poznámkou: »Liber contractuum 5«, psanou rukou 17. stol. Na druhém listu si písař poznamenal folia dvou zápisů. Na třetím listě začíná předmluva, psaná Mikulášem Konáčem, která obsahem i pro poznání osobnosti písaře je zajímavá.[27]) Na čtvrtém listu jsou uve-

---

[26]) Zajímavé je sestavení číslic od 49—59, které se opakuje u všech následujících stovek, 49—XLIX, 50—XLX, 51—XLXI, 59—XLXIX.

[27]) »Anno 1508. Člověk, byl-li by ctností dokonalý, jest ze všech zvieřat najvýbornější. Tak také, byl-li by odlúčen od zákona a spravedlnosti, jest ze všech najhorší. Primo polliticorum. Ten mudrce smysl že pravý jest, ne nesnadno poznáno býti muože, neb člověk ctnostmi ozdobený, nižádnému svévolně útiskuov a nesnázie netoliko nečiní, ale od jiných křivdy sobě činěné trpělivě snáší; kterýžto dosti maje na ctnostech, rozličných hadrování, najvíce z lakomstvic pocházejících, a hrozné závisti, kteráž se z pýchy rodí, snadně usedává. A takovým marným úsilím lidským pracem nesnesitedlným a nečíslným nesvornostem se posmívá. Ale spravedlnosti a práva neb zákona zbavený člověk (ač však takového člověkem jmenovati sluší), co nad sebe horšího, co škodlivějšieho mieti muože, kterýžto ani přirozeným ani psaným nespravuje se zákonem, ctností také všech prázden jsa, samú lakomú žádostí, z kteréž všickni jiní hříchové, jakžto z kořene podlé apoštola pocházejí, veden jsa, v nečíslná se vydává nebezpečenstvie; a ani svému vlastniemu, ani také cizímu životu odpouští, tohoto o statek z lakomství, onoho z závisti o čest připraviti usiluje, tomu spravedlnosti od sebe svévolně učiniti nechce, jinému skrze nelibost divné úklady až k smrti strojí etc. Takové přirození převráceného lidí onen Julius ciesař znamenav, a že by přirozeného práva neb zákona zachovávati nechtěli, srozuměv, práva jim psaná, jichž podnes všecky germánské země užívají, ustanovil, a pokuty těžké uložil, kterýmiž by aspoň, poněvadž přirozením výborným nechtějí, k spravedlnosti a k řádu navedeni býti mohli. Nechám Numa Pompilia, prvnieho římského krále, kterýž nemoha jinak lidu hlúpého a svévolného sobě v poddanost uvésti, vymyšlenú chytrostí pod zpuosobem jakéhos náboženstvie toho dovedl. Co pak, všecky jiné opustě, velmé slavné paměti ciesař Karel, kterýž hodně Otec vlasti slúti má, královstvie české nad jiná zvelebiti chtěje, a Větší město pražské, jakžto hlavu téhož království, nad jiná města vyzdvihnúti, tím jiného mínil, když práva hor viničných okolo Prahy ustanovil, když pokuty mnohé uložil, když perkmistra usadil, jediné aby před takovými, již pověděnými, převráceného rozumu

dení přísežní vinaři na r. 1509, potom začíná rejstřík, který je napsán na 27 listech a pak teprve jsou listy foliovány až do konce. Rejstřík je jmenný a věcný. Založil jej a začal psáti písař Mikuláš; při tom zavedl novotu v rozdělení jednotlivých sloupců, obsahujících zápisy téhož písmene nebo právního jednání, na období úřadování jednotlivých perkmistrů. (Proscripciones sub officio N. magistri moncium.) Rejstřík byl psán současně s knihou; byl založen latinsky, ale veden převahou česky. Začíná abecedním rozdělením jmen, pro snazší hledání pozdější písař upravil po straně listy tak, že po celé stránce průběhem listů se vystřídají písmena abecedy, psaná červenou a modrou barvou (utrženo G, K a od M až do konce). Čtvereček, na listu nechaný, přísluší podle množství zápisů u jednotlivých písmen i k více listům. Za písmenem Z začíná věcný rejstřík, po straně už neoznačený, který se rozděluje podle nadpisů na: »Exposiciones camporum in culturam vinearum; resignaciones et condescensiones necnon testamenta hic notantur; Cambia et guerrarum omnium concordie necnon convenciones (tu připsáno pozdějším písařem »Frajmarky a smlúvy nebo porovnání mezi stranami, ortelové a nájmové«); Introductiones« (připsáno »Zvodové«). Na stránce jsou zápisy ohraničeny rámcem na všech 4 stranách, kresleným hnědou hlinkou. Tato úprava byla zachována i pozdějšími písaři v celé knize. Mezi zápisy jsou ponechávány mezery pro kvitance. Když nestačily, psáno na okraji nebo pod zápisy. Od fol. 33 psal Martin a po něm všichni ostatní písaři prvé slovo zápisu velkým, ozdobným písmem.

Chronologický pořad zápisů není zachován, často je poznámka, kdy teprve byl zápis zapsán. V měsících, kdy bylo málo jednání, je lépe udržován sled podle manuálu. Novotou v datovací formuli je vynechání jména úřadujícího perkmistra a tím i konšelů, zavedené od fol. 240 písařem Bartošem. Místo toho psána do hořejšího rohu stránky poznámka: »Presente domino N. magistro moncium«, která se vztahuje na všechny zápisy toho folia. Zápisy jsou psány česky, jen někdy kvitance nebo Actum je latinské. Volby perkmistrů dosud jsou jen latinské.

Knihu psali 4 písaři. S předcházejícím rukopisem je společný písař Martin Konáč, jehož písmo zaujímá knihu až na fol. 253. Je mnohem lehčí nežli dříve, jeho tvary jsou pravidelné, tahy výrazné. Po slavném impressoru převzal písařskou činnost neméně slavný kronikář doby,

---

ne lidmi, ale šelmami hroznými, je ubezpečil a svobodné učinil, aby takoví, jakžto některakými uzdami, od škod zdržáni byli právy a pokutami, a dobří svobodu majíce, živnosti své pod jeho panováním slušně provozovali. Ale aby takový řád a práva slušně usazená mohla před se jíti a zachována býti, Václav Thoniš, perkmistr týchž hor viničných, Sigmund Tvárský z Léstkova, Jan Legáth, Michal železník a Mates uzdář, konšelé jeho, měšťané Většieho města pražského, tyto kniehy tak na tento zpuosob udělali, v nichž by pořádně všickni ortelové, smlúvy i jiní zápisové hor viničných zapisováni byli. Let božích patnáctistého osmého. Nicolao de Lacu, calcographo, tunc scriba existente.«

Bartoš písař,[28]) zvaný v knize Bartoloměj. Vyznačuje se úhledným kursivním písmem, kolmo postaveným, jehož tvary jsou širší než vyšší, a dříky pod základnu jsou psány silnými a energickými tahy. Ve viničném úřadě zustal Bartoš jen dva roky. Poslední zápis jím psaný je z 19. července 1518 (fol. 330'). Po Bartošovi pokračoval písař Duchek Čejka. Zprávy o něm jsou už z r. 1519,[29]) kdy byl požádán, aby přišel k Bartoši sladovníkovi sepsati testament. 30. července 1520 zastupoval osadu Matky boží před Týnem jako poručník. Jeho písmo je typické kancelářské písmo 16. stol., úhledné, ba krasopisné. Je skloněno poněkud do prava, rozděluje přesně tahy stínové a vlasové; je lehce naneseno, a ozdobně se zakončují slova i jednotlivá písmena. Majuskulní písmena jsou ostrá, hranatá, dole lomená, složitých a umělých tahů. Poslední zápis jím psaný je na fol. 335 z 8. října 1518. Odtud se pozoruje nový písař D, neznámého jména, píšící jen krátce, od 17. října 1518 do 9. listopadu téhož roku, do fol. 341. Jeho písmo je úhledné, zachovává poměr mezi výškou a šířkou písmene, láme mnohé tahy, písmo staví kolmo. V celém rázu písma je patrno vědomé napodobování kursivy knihové. Mnohdy se však prozrazuje vliv humanistického písma v lehkém sklonu do prava. Rozeznává tahy vlasové a stínové, zvláště dříky dlouhých písmen hodně zesiluje. Každé písmeno ve slově je samostatné, nijak nespojené. Na fol. 341' (4. prosince 1518) začal psáti znovu Duchek Čejka a pokračoval až na fol. 407' (14. XII. 1520). Několik zápisů na témže foliu (prvý z 20. XII. 1520) zapsal už nový písař, který pak přešel v následující knihu, kde je také uveden jménem. Na fol. 408' zapsal Bartoš písař »Zřízení při horách viničných okolo Prahy« z r. 1516. Dodatek z 10. února 1527 zaznamenal pozdější písař, Jiřík Velík ze Šonova.

No. 6 od r. 1521—1534. (Archiv města Prahy, rkp. č. 2007.)[30]) Rukopis papírový, středního formátu, nově převázaný, ale původní dřevěné desky, od nichž byly utrženy přezky, byly zachovány a přelepeny barevným papírem. Na hřbetě je nápis rukou 19. stol.: »Liber contractuum No. 6.« Na hoření ořízce listů je nápis, psaný majuskulou černým inkoustem: »Anno 1521«. Kniha má 493 listy, v rozměrech 206×311 mm. Papír je různé jakosti. Původní foliace jde od fol. 1—433. Foliována byla otevřená kniha, na pravé straně je pravidelně napsáno slovo »folium« (folio), na levé příslušné číslo. Číslice jsou psány římským způsobem, ozdobně upraveny a provedeny jsou červenou, méně často modrou barvou, poslední folium inkoustem. Foliováno bylo současně s psaním knihy, neboť na tvaru číslic je patrná změna písaře knihy. Kromě toho jsou v zápisech odkazy na předcházející folia téže knihy. Kniha byla svázána, až když složky, které byly určeny pro knihu, byly popsány. Potvrzuje to i psaní zápisů těsně do hřbetního ohbu, aniž by poloha písma se tím nějak zněnila, což by

---

[28]) Šimák, Bartoš písař, v Českém časop. histor. VII. 1901, str. 310 násl., kde jsou vypsány všechny životní podrobnosti i údaje z knih viničných.

[29]) Fol. 347, z 18. února.

[30]) Čelakovský, Soupis uv. m., str. 73.

nebylo vůbec možné při svázané knize. Prvý list v knize je prázdný a přilepen na něj papírek s poznámkou, psanou písařem 17. stol.: »Liber contractuum No. 6.« Na následujícím listu je napsána invokace: »Sancti spiritus assit nobis gracia«, pod tím dlužní zápis z r. 1524, svědčící panu Sylvestrovi, t. č. perkmistru. Na následujících dvou foliích je zapsáno Snesení obce pražské o čepování cizího vína v Praze a Ustanovení, podobného obsahu, z r. 1526. Za tím je ponechán list prázdný, na následujícím začíná rejstřík titulem: »Sequitur registrum«. Rejstřík je jmenný a věcný. Při jmenném jsou zase po straně vyřezány čtverečky pro písmena od A—Z, která jsou napsána červenou barvou, a jen každé čtvrté modrou. Každému písmeni jsou reservovány dva listy. Tím usnadněno bylo hledání v rejstříku. Věcný rejstřík se rozděluje podle hesel na »Exposiciones; Resignaciones, condescensiones; Cambia, frajmarkové; Sentencie; Concordie senienciales; Introducciones; Testamenta; Concordie. Tato hesla jsou psána červeně nebo modře. Jmenný i věcný rejstřík dělen ještě na oddíly podle období úřadování jednotlivých perkmistrů. Při kraji v rejstříku jsou psány poznámky pozdějšími písaři o dalším osudu vinice, odkazy na knihy dřívější nebo pozdější. Rejstřík byl psán současně s knihou, rukopis se tu střídá podle písařů. Některým písmenám nestačilo vyměřené místo, pokračováno proto za následujícím písmenem nebo přidán list (k písmeni G přidaný list má menší rozměry ostatních 208×246 mm). Celý rejstřík je psán česky, jen výjimečně latinsky. Napsán byl na 42 listech. Za rejstříkem začíná teprve původní foliace, která postupuje celkem pravidelně. Fol. 23'—24 bylo vyříznuto, fol. 146 označeno dvakráte, mezi fol. 205 vlepen list se smlouvou trhovou z r. 1596, který nemá vztahu k obsahu okolních zápisů a podle odkazu patří k zápisu v druhé knize fol. L 15. Na posledním listu vypsány jsou z trhových knih 6. až 22. platy k záduší sv. Jindřicha.

Zápisy jsou na stránce umístěny v rámci, který je nakreslen hnědou hrudkou v značné vzdálenosti od krajů listů. Od sebe jsou zápisy odděleny mezerami. Kde nestačilo místo, psány poznámky i při vnějším okraji. Tam také připisovali pozdější písaři odkazy a pod. Prvé slovo, po případě celá prvá řádka, je psána větším a ozdobným písmem. Začáteční písmena v této řádce bývají ozdobována i červenou barvou.. Písař Velik i Jakub Lvík vyznačovali některé zápisy pěknými a složitými iniciálami, které si předkreslovali hnědou hrudkou. Písař Velik vpisoval do iniciál písmeno S, nakreslené v různých polohách. Výběžky a stuhy, vinoucí se z iniciálky, zakončoval obrazem lidské hlavy. V levém rohu folia versa byl zapisován úřadující perkmistr. Chronologický pořad není zachován. Někdy byly zápis i kvitance psány najednou, a tím lze zjistiti, že některé zápisy byly přepisovány až po roce, po případě až tehdy, když už nemovitost přišla do dalších rukou. Zápisy jsou psány česky, Actum je však vždy latinské. Marginální poznámky jsou české a latinské. V českých zápisech je užito mnoho slov, upravených z němčiny.

Knihu psali dva písaři, oba známí jménem. Poslední list předcháze-

jící knihy psal písař Jiří Velik, který v této knize zaujal přední část až na fol. 369'. Uvádí se jménem při nesčetných příležitostech, dokonce i při zápisu volby perkmistrovy, což se dříve nevyskytovalo. Vždy se jmenuje plným jménem Jiřík Velik ze Šonova, vlastně nejvíce latinsky, Georgius Velik de Ssonow. Někdy se však podepsal také Jiřík Veliko (1. února 1524),[31]) a v kterés kvitanci[32]) Jiřík Veliký z Drást. Podle kvitancí lze ho sledovati až do 31. prosince 1540.[33]) Při perkmistrovském úřadu byl zaměstnán velice dlouho. Poslední zápis jím psaný je z 20. května 1532 a při volbě perkmistrově 28. června 1532 je teprve jmenován jeho nástupce. Psal pěkným humanistickým kancelářským písmem, ale úhledná je i jeho zběžná kursiva drobných, úměrných tahů. Tímto dvojím písmem odlišuje od textu datovací formuli, ač někdy píše i celé zápisy jen jedním písmem. Obojí písmo svědčí o vypsané ruce. Ze zvláštností jeho mluvy je užívání slova »kšeft« místo »kšaft« a označování některých roků, po prvé roku 1524, »anno parthus Theogonie«. Zapsal obě obecní ustanovení na začátku knihy. Od fol. 370 (21. května 1532) nastoupil Jakub Lvík z Telče. Písmem liší se hodně od Jiříka Velika, ale jinak ho co nejvíce napodobuje, zvlášť je to patrno ve skladbě jména. Po prvé se jmenuje 28. června 1532,[34]) kdy se připojil k zápisu perkmistrovy volby obratem »Jacobo Lwiik de Telecz, scriba existente«. Psal až do konce knihy a založil i následující knihu, v níž psal až do fol. 236 (13. března 1538). Umřel buď koncem r. 1539 nebo začátkem r. 1540.[35]) Písmo jeho, kancelářská kursiva, je skloněno do prava a je mnohem větší než u písaře předešlého. Dlouhé tahy píše stejnoměrně silné. Slova přiráží k sobě, neporušuje však tím nijak čitelnosti. Od Jiříka písaře přejímá slovo »kšeft« a často se u něj vyskytuje obrat: »že by toho žádný člověk, ani snad Turek, nežádal.«

No. 7 od r. 1534—1543. (Archiv města Prahy, rkp. č. 2008). Rukopis papírový, středního formátu, nově svázaný. Kožený hřbet je nabílen a na něm je nápis rukou 19. stol.: »Liber contractuum No. 7.« Kniha čítá 524 listy v rozměrech 203 × 316 mm. Vloženo je porůznu několik listů o menších rozměrech, hlavně pozdější doplňky rejstříku. Původní foliace jde od 1—501, ale chyby ve foliaci jsou časté; tak fol. 6 je psáno dvakrát, podobně i fol. 145, 313, 383, za fol. 269 následuje hned fol. 300, ač neschází žádný list, neboť zápis, začínající na pravé straně knihy, pokračuje dál na straně levé; mezi fol. 338 a 339 není foliován jeden list a při převazbě knihy přehozeno fol. 486 za fol. 492. Psáno je tedy jen na 474

[31]) Fol. 111.

[32]) Rkp. č. 2006 fol. 336', z 25. srpan 1525.

[33]) Rkp. č. 2008 fol. 193.

[34]) Fol. 402'.

[35]) V rkp. č. 2008 fol. 154 je zápis o prodeji vinice Jakubem Lvíkem z r. 1536; kvitance na zaplacení jsou až do 19. listopadu 1539 vystaveny na jméno Jakubovo. 25. listopadu 1540 poslední peníze »vyzdvihla Kateřina, manželka někdy Jakuba Lvíka, s knězem Adamem Lvíkem, synem svým«.

listech. Foliována byla otevřená kniha, a to tak, že na pravou stranu bylo psáno slovo »folium«, na levé příslušné číslo. Tento způsob foliace je užíván písařem Jakubem, který, ač psal až na fol. 236, provedl foliaci jen do fol. 224. Po něm na krátký čas přejal tento způsob písař Václav, ale později jej změnil za foliaci jednoho listu, při čemž slovo »folium« často vynechával. Foliace písaře Jakuba je provedena červenou barvou. Na začátku knihy je nechán list prázdný, na 2. začíná věcný rejstřík. Rozdělen je hesly na oddíly, z nichž nejrozsáhlejší je ten, který podává trhové zápisy. Tento oddíl jest rozdělen v písmeny abecedy a každé písmeno pak na období úřadování jednotlivých perkmistrů. Trhové zápisy mají po straně abecední rejstřík, napsaný červenými písmenami na vyřezaných čtverečcích těch stránek, na nichž zápisy příslušného písmene začínají. Celkový přehled tohoto postranního rejstříku je porušen celými listy, které byly později vlepeny za písmena C, H, I, L, M. Za trhovými zápisy následují: »Exposiciones, Resignaciones, Cambia, Concordie, Introducciones.« Tyto zápisy nemají však postranního rejstříku. V trhových zápisech jsou prvá slova u většiny písmen psána červenou barvou, jen při K, L, M černě. Nadpisy ostatního věcného rejstříku jsou psány taktéž červenou barvou, až na Concordie. Někdy i jméno perkmistrovo je napsáno červenou barvou. Rejstřík byl psán současně se zápisy knihy, neboť rukopis rejstříku se mění, když také zápisy v knize píše jiný písař. Rejstřík založil a rozdělil písař Jakub Lvík. Celý rejstřík je psán na 50 listech, z nichž 5 posledních je prázdných, a na 6. jsou zapsány kšafty. Za rejstříkem začíná teprve původní foliace. Na konci knihy je prázdné fol. 500 a 501 a neoznačený list, na nějž si písař napsal poznámku o tom, kdo r. 1544 odevzdali perkrecht. Kniha vznikla z mnoha složek nestejně silných a svázána byla až po napsání a uzavření celé knihy, neboť kvitance jsou psány hluboko ke hřbetu knihy.

Zápisy jsou psány v chronologické řadě, která není zcela přesně zachována. Datování je obdobné předešlým knihám. Někdy se objevuje i česká stylisace data. Zvláštní je zápis na novém listu, označující střídání osob v úřadu. Umístění zápisu na stránku je individuální u každého písaře. Jakub Lvík ohraničuje zápisy na stránce rámcem, přesně vzdáleným od krajů listu, udělaným hnědou hlinkou nebo rydlem. Od listu 158 dělal čáry jen při delších stranách listu a konečně je vůbec vynechával. Písař Václav nedělal orámování, ač zachovával téměř stejné umístění zápisů jako Jakub Lvík. Písař Petr ohraničoval ze začátku zápisy rámcem na všech čtyřech stranách, později kreslil jen červenou hlinkou dvě delší čáry a konečně zahýbal pouze nebo vyrýval čáru při vnějším okraji listu. Úřadující perkmistr byl zapisován v levém rohu každého listu u Jakuba důsledně, Václavem ne vždy a u Petra jen ze začátku. Zápisy jsou od sebe odděleny mezerami, do nichž byly psány kvitance. Často se vyskytuje u písaře Jakuba prázdné místo, které si nechal na zápis, ale pak už nedošlo k doplnění. Zápisy se od sebe rozlišují vynikajícími a ozdobně provedenými jmény kupující strany. Písař

Lvík ze začátku knihy psal prvý řádek červenou barvou. Pěkně jsou provedeny některé iniciálky. Písař Václav a Petr upravovali začátek zápisu jednodušeji. Forma zápisu zůstává stejná jako v předešlých knihách. Samostatnější jsou stylisace zápisů o volbě nového perkmistra, psány jsou však jen latinsky, kdežto ostatní zápisy výhradně česky. V kvitancích objevují se latinská slova jen sporadicky.

Od začátku knihy do fol. 236 přichází písmo písaře Jakuba Lvíka z Telče, který psal už v předešlé knize. Rukopis jeho jeví se v některých zápisech hodně zběžným. Od fol. 236 (13. dubna 1538) do fol. 444 (18. ledna 1542) pokračoval písař Václav Motejl, bakalář svobodných umění, od 27. ledna 1542 perkmistr viničných hor. Po roce, když zvolen byl nový perkmistr, Václav se stal písařem úřadu šestipanského, v němž již před tím působil, ale v r. 1547 vrátil se znovu do viničného úřadu, kde zůstal i po reformě Ferdinanda I. Zápisy jím psané nevypadají úhledně, jsou roztříštěné. Ale písmo je energické, výrazné a jednoduché. Zvlášť příznačné jeho způsobu psaní je zesílený obloukovitý tah na začátku písmene p, v a w. Písmen ve slově nespojuje. Od tohoto svérázného písma liší se ostře vyumělkované, drobné a pečlivě psané kancelářské kursivní písmo písaře Petra Kosteláka,[36]) který psal od fol. 445' (27. ledna 1542) do konce knihy (12. června 1543), a pokračoval i v následující knize až do fol. 203 (6. listopadu 1547). Odešel z úřadu viničného asi v druhé polovině měsíce listopadu, neboť v knize svědeckých výpovědí nalezne se jeho ruka do 23. listopadu. V knize osmé nazývá se Petrem Kostelákem z Tuchoraze[37]) a sídlil u modrého lva na Starém městě pražském.[38]) V kvitancích se připomíná ještě v prosinci r. 1553. Psal pečlivě úhlednou kancelářskou kursivou, některé zápisy téměř kaligraficky. Písmena jeho jsou nízká a téměř kolmo postavená; ozdobuje je, zvláště g, z, h, y, vlasovými tahy pod základnou.

No. 8 od r. 1543—1551. (Archiv města Prahy, rkp. č. 2009). Rukopis papírový, středního formátu, nově svázaný v lepenkových deskách. Na hřbetu je nápis rukou 19. stol.: »Liber contractuum N 8.« Na horní ořízce je napsáno černým inkoustem »8 contr«. Kniha se skládá ze 486 listů, v rozměrech 190 × 310 mm, stejné vodní značky. Někde jsou stopy toho, že při vazbě byly listy značně seříznuty, neboť scházejí někde celé kusy kvitancí, které byly psány in margine. Původní foliace jde od 1'—447. Chyb ve foliaci je málo, fol. 51 není označeno, fol. 159 je dvakrát a za fol. 447 následuje nefoliovaný popsaný list. Foliováno bylo tehdy, když už určitý počet listů, po případě složka, byly popsány. Od fol. 199 čísloval listy písař Václav, ač zápisy jsou až na fol. 203' psány písařem Petrem. Způsob foliování je různý podle písařů. Písař Petr označuje otevřenou knihu, při čemž zaznamenával ze začátku na pravou stránku slovo »folium« —

---

[36]) Fol. 434 v kvitanci: »N. přiznal se přede mnú, Petrem Kostelákem, písařem pana perkmistra.«

[37]) Fol. 21'.

[38]) Fol. 110.

od toho však brzy upustil — a na levou stránku římskou číslici. Později psal číslice na straně pravé. Do fol. 83 jsou číslice provedeny v červené barvě, pak už jen v černé. Písař Václav folioval list, na jehož přední stránce píše číslici černou barvou. Kniha vznikla z mnoha nestejně velkých složek. Poslední stránka každé složky je prázdná. Na prvém listu knihy je přilepen proužek papíru s nápisem, psaným písařem 17. stol.: »Liber contractuum 8.« Na druhé straně listu přepsán z r. 1548 list královské komory perkmistrovi Jiřímu z Jelče. Druhý list je prázdný. Na třetím začíná rejstřík, který je upraven věcně. Největší část zápisů podává trhové smlouvy. Proto je rejstřík těchto zápisů postaven na začátek a upraven zcela samostatně, rozdělen na písmena abecedy, která se dělí chronologicky podle období úřadování jednotlivých perkmistrů. Po straně připojen index, psaný červenou barvou. Za trhy následují rejstříky jiných právních pořízení, označené nadpisy »Resignaciones, Introducciones, Exposiciones, Cambia, Smlúvy, Kšaftové.« Rejstřík založil písař Petr Kostelecký a byl pořizován současně, podle toho, kdy připsána foliace. Poslední oddíl »kšaftové« vznikl až po r. 1549. Za rejstříkem jsou 2 prázdné listy, na třetím zapsal písař Václav trhový list z 2. září 1514. Za tím následují dva prázdné listy, po nichž začíná teprve původní foliace se začátkem nové složky. Na fol. 207′ jest zápis jmenování královského perkmistra Jiříka z Jelče, vykonaného 24. září 1547. Tím končí staré období úřadu perkmistrovského a začíná nové. U zápisů se doba mezi čistopisem a vlastním »Actum« hodně zkrátila, zvláště u písaře Petra. Svědčí o tom kvitance, připisované často v krátké lhůtě po jednání k původnímu zápisu. Písař Petr ohraničoval zápisy na listu 4 čarami, kreslenými černou nebo hnědou hrudkou, v nestejné vzdálenosti od kraje. Začátky zápisů vyzdvihoval tím způsobem, že je psal ozdobným velkým písmem, někdy i červenou barvou. Rozměry velkého písma jsou udány dvěma liniemi, v prvé řádce nakreslenými. Až do fol. 197′ psal v levém horním rohu listu jméno úřadujícího perkmistra. Písař Václav od tohoto zvyku upustil. Mezi jednotlivými zápisy jsou mezery, které jsou vyplněny kvitancemi nebo poznámkami. Kde nestačilo pro ně místo, psány po stranách nebo nad zápisem. Řeč zápisů je výhradně česká, datovací formule až na malé výjimky jen latinská. Někdy i udání perkmistra bývá stylisováno latinsky. Novotou je česká stylisace zápisů voleb perkmistrových.

Do listopadu 1547 vystřídali se 2 písaři, již z předešlé knihy známí, Petr, který zapisoval až do fol. 203′, a Václav, pokračující od fol. 204 (9. listopadu 1547).

Libri sententiarum.

No. 1. od r. 1521—1553. (Archiv města Prahy, rkp. č. 1968.)[39]) Rukopis papírový, středního formátu, svázaný v světlé kůži s tla-

[39]) Čelakovský, Soupis uv. m., str. 73 s titulem »Kniha výpovědí a výchozů perkmistra a konšelů hor viničných«, který je konstruován podle obsahu. Kniha sama byla nazvána současným písařem »Knihou orteluov«.

čenými renaissančními ornamenty. Uprostřed přední desky je vytlačen erb Starého města pražského s heslem: »Arma civitatis Pragensis« a letopočtem 1525.[40]) Kolem znaku je rámec, v němž jsou podobizny reformátorů i M. Jana Husi. Desky knihy jsou ze dřeva a přezky od nich byly utrženy. Na nabíleném hřbetu je napsáno rukou 19. stol.: »Liber sententiarum N 1.« Kniha čítá 624 listy rozměru 210 × 307 mm, nestejně silných a různých vodních značek. Mnohé listy, zvláště ze začátku knihy, byly při vazbě přiříznuty, neboť leckde je foliace porušená. Složení knihy je různorodé. O tom, jak vznikla, poučuje zápis, psaný písařem Petrem Kosteleckým: »Léta Krista Pána, spasitele našeho, podlé člověčenství tisícího pětistého čtyřidcátého šestého urozený vladyka pan Duchek Chmelíř z Semechova, měštěnín [města] Prahy u lilium, držíc úřad perkmistrský, tyto knihy orteluo předešlých pánuo perkmistruo, i kteří jsou učiněni za úřadu jeho, v jedno složené, rozkázal jest svázati, a to pro užitečnú a budúcí správu všech, kteříž řád a spravedlivost milují.« V knize lze skutečně dobře rozeznati jednotlivé složky, už dříve psané, od zápisů, psaných v svázané už knize po r. 1546. Že vazba má archaický ráz, není nic divného.

Poznámka písaře Petra o svázání knihy je napsána hned na prvém listu knihy. Pak je jeden list prázdný a na dalších 7 listech napsán je abecední rejstřík pro písmena A—P a pro folia od 370. Tento rejstřík byl napsán za úřadování král. perkmistra mistra Tomáše z Javořice.[41]) Za rejstříkem je 36 prázdných listů, které skládají 5 nestejně velikých složek. Nová další složka zahajuje starší oddíl knihy. Začíná rejstříkem, který je psán na 8 listech, jedné složce, a založen byl písařem Václavem Motýlem. Pokračoval v něm písař Petr Kostelecký. Začíná nadpisem, provedeným ozdobným písmem v červené barvě: »Registrum introductionum, exituum ac sententiarum.« Po straně je vyřezán index písmen rejstříku, psaný též červenou barvou, ale opravený později černou barvou. Rejstřík je abecední, jmenný, podle křestních jmen osob, které pohánějí před soud. Je však uvedena i strana obžalovaná, a písař Václav uváděl heslem i předmět jednání, na př. ortel, smlúva, výchoz a pod. Rejstřík sahá až do fol. 274. Písař Petr rozlišil i v rejstříku zápisy starší od zápisů, psaných za doby úřadování perkmistra Duchka Chmelíře[42]), tím, že při jednotlivých písmenech, ale nedůsledně, dělá odstavce, podávající zápisy, projednané za udaného perkmistra. Do rejstříku nebyly pojaty listy, označené písmenami A—Q, které vztahují se k některým zápisům, v knize zapsaným. Rejstřík pro fol. 1—118 napsán byl najednou písařem Václavem, který počal psáti ortele v květnu 1538. Pokusil se už jistě tehdy o upravení a uspořádání soudní knihy z jednotlivých složek, psaných dřívějšími písaři. Proto založil i rejstřík. Ale po starém zvyku svazovala se kniha až po určité době, když obsah byl už definitivně uzavřen.

[40]) Tvar dvojky je v letopočtu vytisknut negativně.
[41]) Zvolen r. 1550.
[42]) Od fol. 242'.

Musila býti proto kniha uspořádána znovu r. 1546, ale na základě, položeném písařem Václavem. Sám Václav zapisoval do rejstříku za své doby činnosti při úřadě jen do fol. 124, ostatní doplnil a dále vedl jeho nástupce, písař Petr. Ten najednou zapsal do rejstříku všechny zápisy až do fol. 270. Na fol. 271' bylo zahájeno nové soudní období za perkmistra Benjamina z Vlkanova.[43]) Z té doby už není záznamů v rejstříku, neboť doba jeho úřadování byla krátká. Poslední zápis z jeho období je na fol. 274 z 10. října 1547. Za rejstříkem na nové složce začíná další oddíl knihy ozdobně psaným titulem, provedeným písařem Jiřím Velikem: »Znamenají se výpovědi pánuov přísežných za úřadu perkmistrstvie pana Víta Orudky z Oujezdce léta tisícího pětistého druhého dvacátého. A téhož léta přísežní volení jsú tito«; následuje několik jmen vinařů a měřiče. Za tím jsou uvedeni perkmistři a starší přísežní z let 1523—1528. Na následujícím foliu začíná rejstřík, psaný písařem Velikem. V záhlaví každé stránky je nápis: »Sequitur de litera . . . (A et B . . . S et T)«. Rejstřík je upraven zvláštním způsobem. Při pravé delší straně listu je svorka, před níž napsáno »mezi«, za svorkou při levé straně slovo »výpověď«. Ve svorkách udána jména obou zúčastněných stran a folium. Na př.: »mezi — panem Benešem Rohem a Jiříkem Strýcem od bratří f. 3 — výpověď«. Písař Velik registroval najednou výpovědi do fol. 4, pak postupně do fol. 8. Více už nebylo zapisováno. Rozdělení použil písař, píšící po r. 1549. Při vazbě byly listy hodně seříznuty a tím leckde i původní foliace odpadla.

Písař Velik označoval foliem stránky, ale jen do č. 8., a to arabskými číslicemi a černou barvou. Znovu folioval písař Jakub Lvík, ale barvou červenou a římskými číslicemi. Ze začátku převzal číslování Velikovo, označování stránek, ale od fol. 4 označuje už skutečné listy až do fol. 12, kdy končí. Folioval otevřenou knihu a způsob ten je zachován až do konce. Vlastní zápisy začínají na fol. 2 z 22. července 1521, ale z toho roku jsou jen 4. Dále jsou zápisy z r. 1522 a 1523. Podle červeného číslování na fol. 6—8 jsou zapsány výchoze z r. 1524—1526. Na fol. 8 je zapsán i soudní výrok z r. 1527. Na následujícím listu je zase zápis výchoze, psaný písařem Velikem z r. 1536. Na témž foliu začíná se už rozsudkem z r. 1534 pravidelná řada soudních výpovědí, která jde až do r. 1553. Na fol. 8 je v horním levém rohu nového listu označení úřadujícího perkmistra, což se pak delší dobu udrželo. Na témže foliu končí zápisy písaře Jiřího Velika. Po něm pokračoval písař Jakub Lvík. Od fol. 12, kde končí červená foliace, čísluje dále černou barvou, arabskými číslicemi, písař Václav. Na fol. 9 jsou zapsány zápisy z března 1536, ale dodatečně. Pak jsou zápisy z r. 1534. Mezi nimi je prázdné fol. 14.

Zápisy obsahují ortele a výchozy. Odvolání a nový rozsudek purkmistrův je psán najednou s celým zápisem. Na fol. 20 končí složka psaná písařem Lvíkem, odtud až na fol. 44 jsou zapsány na 2 složkách zápisy

---

[43]) Zvolen v únoru r. 1547.

písaře Jiřího Velika od dubna 1523 do ledna 1528. Obsah zápisů je týž jako u předcházejícího písaře. Odvolání připisováno současně. Fol. 45 až 49 je prázdné. Pak je vložena řada listů, označená písmenami A—Q, za nimiž pokračuje foliace dále. Listy obsahují vypsání celé pře, po případě i svědecké výpovědi, a byly poslány k vyššímu právu při odvolání. Rozhodnutí bylo potom připsáno cizím písařem. Na zadní stránce jsou patrny stopy složení a pečetění a uprostřed jsou napsána jména obou stran. Listy jsou z různých dob[44]) a psány byly proto i různými písaři. Pouze prvý list je přepsán v knize na fol. 50, ale bez svědeckých výpovědí. Ostatní byly zařaděny pro úplnost při srovnání složek v r. 1546, neboť nebyly už opisovány. Od fol. 50 začínají zápisy z r. 1531 a psány jsou písařem Velikem až na fol. 61. Od fol. 55—61 jsou zařaděny zápisy ve formě konceptů, neboť mají mnoho oprav a škrtů. Jeden z těchto konceptů je přepsán v téže knize na čisto. Mnohé z těchto zápisů jsou nedokončeny, nebo až pozdější písař připsal rozsudek. Od fol. 61—118 psal písař Jakub Lvík. Tato partie byla při vazbě hodně přeházena. Tak fol. 79 je založeno za fol. 98, fol. 80 a 81 za fol. 77. Některé listy jsou prázdné. Chronologická řada celkem zachována. Fol. 96—97 nese přepisy 2 listů, psané písařem Petrem z r. 1544, vztahující se k zápisu z r. 1536. Od fol. 118 pokračuje písař Václav v r. 1538. Mezi fol. 123 a 124 vložena je příloha K 3, obsahující opis z perkmistrových knih. Formát těchto listů je mnohem menší ostatních. Zápisy Václavovy končí na fol. 131 v témže roce, kdy začal. Pak nastupuje písař Petr, který už od fol. 122 knihu folioval. Zápisy jeho tvoří zvláštní oddíl, od doby úřadování perkmistra Václava Motýla r. 1542. Zapisoval odvolané pře. K některým zápisům, ale jen výjimečně, připojoval nadpisy se jmény obou stran. Od fol. 157 zařaděny jsou listy se zápisy odvolané pře i s výrokem vrchního soudu. Na zadních stranách jsou zapsány adresy. Novou složku činí období úřadování M. Tomáše z Javořice od r. 1543 na fol. 198—237. Zase jsou to jen zařaděné listy, chronologicky sestavené, v nichž ortel rady městské píše staroměstský kancléř Jakub Vršovský z Kapí Hory. Fol. 237—242 jsou prázdné. Volbou perkmistra Duchka Chmelíře ze Semechova je uvedeno nové období od r. 1545, které jde až do fol. 270. Začíná krásně psaným zápisem o volbě: »Léta od narození Pána Ježíše Krista, spasitele našeho, M° V^{c} XLV v středu před svatým Václavem (23. září) urozený vladyka pan Duchek Chmelíř z Semechova zvolen jest za perkmistra hor viničných; a konšelé k radě jemu přidáni pan Jan Legát, pan Jiřík Koník z domu Hrdinova, pan Jan Šmerhovský, vážný, z Rosic a pan Václav Bruncvík, měšťané Starého města pražského. A starší přísežní pan Pavel Nykulanda, pan Jiřík Chudoba, pan Václav Lopatský a pan Štěpán. A za úřadu jeho tito nálezové učinění tuto jsou pořádně sepsáni.« Většinou následují na čisto přepsané odvolané soudní zápisy, ale kromě toho i smlouvy. Někde děje se čísly odvolání na zápisy předchozí. Na fol. 271 začíná nová

---

[44]) Z let 1526—1542.

složka volbou perkmistra Benjamina z Vlkanova r. 1547. Zápisy jdou však jen do fol. 274. Odtud až do fol. 340 jsou prázdné listy. Tam už začínají zápisy za král. perkmistra Tomáše z Javořice. Foliace písaře Petra jde až do fol. 344; tedy už dopředu svázanou knihu označil.

Chronologický pořad je u dřívějších zápisů určen sestavením před vazbou. Porušován však byl tím způsobem, že nejprve zařaděny zápisy psané souvisle a pak připojeny listy, obsahující odvolání, které však už nebyly přepisovány. Písař Petr shrnul zápisy jednoho období na jednu složku, při čemž označoval volbu nového perkmistra. To se před tím nedálo. Jistě je to už dáno tím, že upravoval knihu pro vazbu a později i do svázané psal. Zápisy výchozů odděloval písař Velik od sebe mezerou. Prvá řádka se slovy: »Výchoz, kteráž jest byla od pánuov přísežných«, je psána význačným písmem. Datovací formule odlišuje se jiným druhem písma, než jakým je psán celý zápis. Při delší i při kratších stranách nechával jen malé mezery, které byly mnohdy zmenšeny ještě seříznutím při vazbě. Začátky zápisů jsou však vždy přesně vzdáleny od kraje. Soudní zápisy téhož písaře psány jsou v určité zachovávané formě, nejsou však ohraničeny čarami. Ozdobným písmem psal nadpis, pak prvou řádku odstavce, podávající vylíčení postupu pře i dalšího oddílu, rozsudku perkmistrova, a v případě, že jedna strana se odvolala, i začátek této odvolací formule. Podle povahy rozsudku vrchního práva býval připojen další odstavec, začínající buď: »Stvrzení« nebo »Napravení panské téhož ortele.« Bylo-li nutno, aby byl učiněn výchoz, napsána o tom zvláštní poznámka před perkmistrovým výrokem, začínající vždy: Tu na žádost obú stran přísežní jsú na ty grunty vyšli...«. Taková úprava je pak zachována u všech písařů. Ve zvláštních případech připojeno i »Juramentum«. Písař Jakub Lvík ohraničoval své zápisy čarami hnědou nebo černou hlinkou. Rozdělení to zachovával úplně přesně. Písař Václav ohraničil také své zápisy, ale psal přesto leckde až k okraji listu. Úzkostlivějším při zachovávání zevní úpravy byl jeho nástupce, písař Petr Kostelecký, který si určoval mez pravidelně jen rydlem. Všechny zápisy jsou české, jen Actum a označení perkmistra v horním rohu listu je latinské.

P r o t o c o l l u m i u d i c i a l e a n t i q u u m od r. 1538—1542. (Archiv města Prahy, rkp. č. 3574.)[45]) Rukopis papírový, malého čtvercového formátu, svázaný v dřevěných deskách, které jsou polepeny hnědým papírem. Kožený hřbet je natřen bílou barvou a na něm je nápis z 19. stol.: »Protocollum iudiciale antiquum«. Kniha nemá současného pojmenování. Pozdějším písařem, který knihu definitivně upravil asi koncem 16. stol., označena jako: »Manuale sententiarum Wenceslai Moteyl«,[46]) ač jinde ji nazývá »Protocollum iudiciale antiquum«. Kniha se skládá ze 179 listů o nestejných rozměrech, nejčastěji 157—159×207—215 mm. Vložené listy

[45]) G. N o p p, Gräflich Berchtoldsches Archiv auf der Burg Buchlau. Archivalien f. neuere Gesch. Öster. I. 1903, str. 571.

[46]) Rkp. č. 2008 fol. 436.

mají rozměry 160—167×209—213 mm. Listy dávají nestejně velké složky, které byly svázány až v pozdější době. Foliována byla otevřená kniha neznámým pozdějším písařem arabskými číslicemi. Na každém desátém listu je napsáno k číslici slovo »folio«. Tímtéž písařem byly označeny i složky, a to humanistickou majuskulou (A—W) v levém dolním rohu prvého listu jednotlivé složky. Písař tento asi definitivně upravil k vazbě písařem Petrem sestavenou knihu. Tím lze také vysvětliti některé nesrovnalosti pořadu rejstříku se skutečným postupem zápisů v knize. Ke srovnání jednotlivých soudních zápisů, psaných písařem Petrem na zvláštní listy, došlo asi v době reorganisace soudních knih při viničném úřadu s nastoupením perkmistra Duchka Chmelíře ze Semechova. Na začátku knihy je neoznačená složka o 14 prázdných listech. Na fol. 13 je napsáno písařem, který folioval knihu: »Protocollum iudiciale antiquum ab anno 1541«. Rejstřík byl sestaven a najednou napsán písařem Petrem Kosteleckým. Umístěn je v prvé složce (A), kde po sestavení knihy zbylo prázdné místo. Pozdějším písařem připsán k rejstříku titul a vysvětlení: »Toto registrum jest, co vejchozí a vejpovědí v těchto knihách jest, ale ne podle folií, kde by se která najíti měla.« Skutečně také rejstřík obsahuje pouze výčet zápisů s pořadovým číslem, je tedy vlastně jen repertářem celé knihy. Čísla jdou až do 72, ač ve skutečnosti všech zápisů je více. Na př. pod číslem 4 jsou zapsány 2 pře. Některé listy před vazbou po uspořádání písařem Petrem byly přeházeny. Tak čís. 5 s čís. 7, 8 s 9, 57 s 58.

Složka A obsahuje 8 listů. Prvých 6 zabírá odvolaná pře ze srpna 1541, potvrzená v listopadu téhož roku, s vlastnoručním přípisem městského kancléře Jakuba z Kapí Hory. Na zbývajících listech složky je zapsán rejstřík a poslední stránka je prázdná. Tak je tomu i u všech ostatních složek, jen někdy bývá na poslední stránce napsáno několik řádků nebo adresa. Složka B se skládá z 9 listů a přináší zápisy z června, července, září a listopadu r. 1541. K jedné při je přiložen lístek, na němž je připsána oprava prvého perkmistrova rozsudku, ale psán byl písařem Václavem. Další složka C má 5 listů, na nichž je napsána jen jedna pře ze srpna 1541, která se protahovala různými odpory. Papír další složky D se liší od papíru v celé knize užívaného. Na čtyřech listech zapsána je jediná pře, nemající však časového označení. Složka E skládá se vlastně ze dvou polovin, z nichž jedna má pět, druhá 4 listy. Na každé je zapsána jedna pře s ortelem vrchního práva; prvá z března až dubna a září 1540, druhá z července až srpna 1541. Poslední list je porušen tím, že pečeť, jíž spis při odeslání byl uzavřen, byla odtržena. Složka F, čítající 8 listů, přináší jen 2 pře, z nichž jedna je odvolaná. Prvá je ze září 1540, druhá není datována, ale potvrzení ortele je z prosince 1541. Poslední 3 listy jsou prázdné. Na složce G (10 listů) jsou zapsány 2 pře. Tu byl druhý spor opsán, neboť následuje hned za ukončeným prvým zápisem v půli stránce. Prvá pře je bez data a má dvojí ortel, z června a listopadu 1541. Druhá pře je z ledna 1540 a připsána k ní formule o odvolání, ale nemá ortele.

Proto necháno dál prázdné místo, aby ortel dodatečně mohl býti připsán. Složka H má 4 listy, na nichž je zapsán do slova týž spor, jako ve složce E, na fol. 28—30 ze září 1540 až z ledna 1541. Tam byla tato pře přičleněna k dřívější týchž stran, zde je zapsána úplně samostatně a připojeny jsou nově dvě svědecké výpovědi. Tato složka byla poslána k vyššímu právu, neboť ortel je zapsán městským kancléřem, na poslední straně jsou stopy pečetění a všemi čtyřmi listy jdou zářezy, jimiž byl protažen proužek papíru, upevněný pečetí, aby zaručena byla neporušenost obsahu. Do složky E zapsána pře asi jen pro úplnost. Složka I má 6 listů, na nichž napsány jsou 3 pře, prvá je nedatovaná s panským ortelem z dubna 1541, druhá vůbec bez data a třetí z února 1541. Na složce K (8 listů) je vloženo několik zápisů. Prvý list podává výchoze perkmistra a na základě toho vynesený rosudek, k tomu jest připsána přátelská smlouva jiných dvou stran a oboje je z konce roku 1538. Další tři pře jsou bez data, lze je však zařaditi do téže doby. Poslední pře z dubna 1539 byla čtena (»lectum«) až v červnu t. r. Zapsány jsou tu pře tak, jak se dály za sebou. Další složka L jest z největších. Skládá se ze 13 listů se zápisy z dubna až července 1540; mnohé pře nejsou datovány a z poslední je napsán jen začátek. Na složce M (4 listy) jsou zapsány 2 pře z jednoho dne, totiž 31. října 1541. Další dvě složky, N a O, mají po 12 listech. Druhou, O by bylo lze předřaditi prvé, neboť má zápisy z května až září 1539, kdežto N z konce r. 1539 a začátku r. 1540. Ve složce N na fol. 98—99 je nedokončená pře, která je však úplně zapsána na fol. 47—48. V obou složkách je mnoho zápisů nedatovaných nebo vůbec nedokončených. Složka P se skládá ze 4 listů, na nichž napsány 2 pře. Každé dvojlistí je samostatné, se zachovanými stopami pečetění i s adresou. Prvá pře je z konce r. 1541, druhá z března r. 1540. Složka Q má 10 listů se zápisy z r. 1538. Doprostřed vloženo později dvojlistí se zápisem z konce r. 1541. Spor, zapsaný na fol. 117—118 bez data, je přepsán v knize sentencí týmž písařem na fol. 130—131 r. 1538. Je tedy asi tato složka pokračováním přerušených zápisů v liber sententiarum. Poslední zápisy jsou také bez data, ale lze tu rok 1538 doplniti podle začátku zápisu, který byl už jednou napsán na fol. 81. Složka R čítá 4 listy, na nichž napsány 2 pře. V prvé, z konce r. 1540, odvolané k radě městské, patří obal s adresou, jenž byl zařaděn dřív už jako fol. 83 a 84. Druhá pře jest z března r. 1541. K prvé při náleží ještě pokračování z konce ledna 1541, které bylo napsáno až později, po zapsání druhého zápisu. I následující složka S jest malá, má jen 3 listy, se zápisem z března 1541. Složka T má 14 listů s mnoha zápisy od srpna do září r. 1539. Na fol. 140 je koncept výpovědi perkmistrovy ve sporu, zapsaném na fol. 135—138, a podobně koncept na fol. 141 patří k zápisu na fol. 139—140, kde však tato výpověď schází a kam měla býti přepsána. K zápisu pře na fol. 144—146 náleží koncept ortele na fol. 142. Všechny tyto koncepty jsou psány na jednom dvojlistu, který nepatřil do knihy a na nějž si písař připravoval znění rozsudku před konečným líčením, když už měl samotnou při sestavenu. Složka U

čítá 11 listů se zápisy z července 1541, mezi něž vložen dvojlist se zápisem z dubna 1542. Na konec přidán podobně zápis z ledna t. r. Předposlední zápis má formu konceptu a byl přepsán na fol. 31—34, kde je zapsán i rozsudek vyššího práva městským kancléřem. Na složce W (8 listů) jsou zapsány 2 odvolané zápisy z dubna 1540 pro stejné strany. V rejstříku označeny jako »dva pořad nálezy«. Prvá pře už byla zapsána na fol. 151—153 jako čistopis, ke kterému je zápis tento konceptem. 4 poslední listy složky (od fol. 161) nejsou označeny a jsou při vnitřní straně od plísně hodně poškozeny. Na prvém listu jsou zapsány výpovědi stran, doplňující při na fol. 144—146. Potvrzuje to stejný inkoust a papír. Poslední složka, která byla značena písmenou Z, není zachována úplná. Podle rejstříku jistě obsahovala ještě 2 zápisy, určené č. 71 a 72, totiž: »Pan Martin Farkas a pan Zikmund Fraysguth s Hanušem Albrechtem« a »Tobiáš Tatárek s Vítem Hadem«. Listy snad se ztratily nebo byly už před vazbou odstraněny. Na konci knihy zbyly ještě prázdné listy, z nichž jsou nyní jen 3 zachovány. Na dvou listech písařem, foliujícím knihu, byly zapsány lístky, které měl písař Václav jako doklady nebo poznámky k některým zápisům. Listy jsou při vnitřním kraji hodně poškozeny. Na prvém listu je opis třetí »škarty«, která byla přiložena k fol. 122, ač patří ke při zapsané na fol. 133—135, neboť podává koncept ortele, který je zde doslovně opsán. »Čtvrtá škarta našla se mezi listy folio 144«; je na ní koncept perkmistrova výroku ve sporu, zapsaném v Liber sententiarum fol. 123, kde je zapsán doslova. V Protokolu není pře tato vůbec obsažena. List druhý začíná pokračováním ortele, zapsaným na fol. 110—111 doslovně, v čistopisu je však určitější datum, udán totiž ještě den v měsíci. Za tím je to, co »z druhé škarty takto napsáno«, totiž přiznání dvou osob v různých záležitostech, které nelze zařaditi k žádnému zápisu v této knize. Poslední list je prázdný.

Zápisy byly umístěny na stránce tak, že po stranách byly ponechávány mezery, ač dolejší mezera nebývá pravidelná. Ortele, zapsané městským kancléřem, psány jsou po celé šířce listu. Zápisy začínají pravidelně na nové stránce význačnějším písmem. Jsou však také mnohé zápisy, které byly připojeny hned, bez vynechání mezery, k zápisu předcházejícímu. Stylisace zápisů je táž, jako v knize sentencí. Někde je však stručnější. V datovací formuli, která jest zpravidla latinská, bývá uveden i úřadující perkmistr.

Celou knihu psal písař Václav Motýl v letech 1538—1542, t. j. v době, ze které scházejí úplně zápisy tohoto písaře v knize ortelů. Poslední zápis v Liber sententiarum je z října 1538, prvý zápis v této knize z konce října téhož roku. Není také shod mezi tímto manuálem a knihou sentencí, až na dva případy. Jednou jde o doslovný opis, ale to se vztahuje ještě k r. 1538, po druhé lze oba zápisy redukovati na společný záznam, jinak se úplně liší. Písař Václav sestavoval na základě poznámek, zapsaných v běžném manuálu, průběh celé pře, což si pak přepsal na čisto. K hlavnímu, poslednímu, líčení si připravil koncept rozsudku, který, když

byl schválen, byl zapsán na volné zbylé místo. Když se strany odvolaly k vyššímu právu, zhotoven čistopis najednou, složen a zapečetěný poslán purkmistrovi. Tam připisován byl buď pozměněný rozsudek nebo byl perkmistrův ortel potvrzen. List, po přečtení stranám, zařaděn pak k ostatním zápisům. Zápisy písaře Václava byly seřaděny chronologicky, ovšem s tím omezením, pokud od vyššího práva byly vráceny. Písař Petr porušil tento pořádek, seřadiv zápisy zcela libovolně, bez ohledu na datum zápisu. Sebral pravděpodobně vše, co písař Václav napsal a co se vztahovalo k soudnímu jednání. Tím lze vysvětliti, že v knize jsou zapsány mnohé pře dvakrát, v přepisu i konceptu, někde pak jen koncepty ortelů a pod. Nelze určiti, proč písař Václav opustil dřívější zvyk psáti do knihy sentencí a založil novou knihu. Jisto je, že před ním ani po něm podobná kniha neexistovala. Vzorem byly tu asi knihy obligací, kde měl každý písař svou knihu, která byla také podle něj zvána. Za Václava vzniklá kniha obligací má i formát shodný s touto knihou.

Libri testimoniorum.

Liber testimoniorum od r. 1542—1547. (Archiv města Prahy, rkp. č. 1991.) Rukopis papírový, podlouhlého úzkého formátu, nově svázaný. Na přední desce je nápis na štítku, psaný písařem knihy, Petrem, »Liber testimoniorum, inchoatus anno 1542«.

Kniha má 133 listů nestejně velkých. U většiny rozměry kolísají mezi 105×317 a 109×333 mm. Mezi listy jsou vloženy lístky a listy. Z toho je 27 listů z manuálu z let 1545—1547 a 1 list z nezachovaného manuálu písaře Jakuba Lvíka z r. 1536. Listy byly do knihy přidány při převazbě. Původně měla kniha asi 97 listů, nyní chybí fol. 30, 31 a 41—49. Foliována byla otevřená kniha arabskými číslicemi písařem Petrem, který knihu psal. Prvý list není foliován. Na něm je napsán titul knihy: »Registrum testimoniorum 1542 . Pod tím si zapsal písař poznámky k svědeckým výpovědem a při dolejším okraji je napsána invokace ducha svatého. Na druhém listu začíná rejstřík za nápisem »Registrum svědkuov«. Je jmenný a řídí se podle zápisů na jednotlivých foliích. Rozdělen je od fol. 150 na nové oddělení zápisem volby perkmistra Tomáše z Javořice. Rejstřík je veden do fol. 62. Mezi fol. 54 a 55 vloženo v knize pět listů a zápisy na nich obsažené jsou v rejstříku označeny kroužky. Číslice v rejstříku jsou arabské a římské. Rejstřík psal najednou písař Petr po srovnání celého manuálu, a doplňoval jej písař Václav. Pokračování rejstříku vloženo tam, kde bylo prázdné místo; tak na zbylých nečíslovaných foliích, vložených mezi fol. 54 a 55, je rejstřík pro fol. 90—94, a na fol. 38′ pro fol. 96—97. Při vazbě byla přehozena fol. 21 a 22 za 23 a 24, fol. 38 je foliováno dvakrát a je posledním listem prvé složky. Druhá jeho strana je hodně zašpiněná a napsány na ní hodně zběžně poznámky o jednání soudním. Mezi fol. 39 a 40 vloženy dva listy, které do knihy nepatří, neboť písař si na nich udělal jen poznámky; na jednom listu je napsán seznam

osob, které neodvedly perkrechtu, na druhém jsou zrušené výpovědi svědecké, které jsou zapsány doslova na fol. 53. Na fol. 50 je zápis volby perkmistra Tomáše z Javořice. Mezi fol. 54 a 55 vložených 5 listů podávají dodatečné svědecké výpovědi, lišící se datem i inkoustem od ostatních zápisů. Připojen i list, zaslaný úřadu, s výpovědí, svědkem vlastnoručně psanou, neboť pro nemoc se nemohl k úřadu dostaviti. Fol. 61 a následující dvě folia se škrtnutými čísly 67 a 68 jsou prázdná. Obě čísla jsou v knize obsažena, a písař, označuje si kupředu složku, do níž psal, při psaní si asi omylu všiml a listy vyřadil. Mezi fol. 74 a 74' je vloženo 6 listů, z nichž jeden je prázdný. Na posledním listu je neukončený zápis, který pokračoval na ztraceném posledním listu.

Kniha vznikla skládáním složek, které písař při psaní folioval. Dodatečně byly pak vkládány listy, když přibývalo k jednomu sporu svědeckých výpovědí. Zápisy v knize jsou čistopisy, napsané na základě poznámek, které si písař dělal hned při výslechu. Jednotlivé zápisy byly seřaděny za nadpisem, obsahujícím jména sporných stran a datum. Když byly připisovány výpovědi, datována každá zvlášť. Výpovědi svědecké v jedné záležitosti začínají pravidelně na nové stránce. Mezi jednotlivými výpovědmi je necháno prázdné místo a křestní jméno svědka je posunuto trochu do leva, aby nová výpověď vynikla. Z pravé strany listu, při začátku řádků, je zachována přesně určitá mezera, asi 2 cm. Při dopisování řádků vynecháno jen asi $^1/_2$ cm. Dodatečné výpovědi připisovány tam, kde bylo zrovna místo, nebo psány na zvláštní vložené listy. Chronologický postup zápisů jest zcela přesně zachován. Všechny zápisy jsou psány česky, většinou zachovávají přímou řeč, se všemi barvitostmi a úslovími vypravovatelů. Datum výpovědi a jméno úřadujícího perkmistra jsou pravidelně latinské.

Písařem knihy byl Petr Kostelecký. Ze zvláštností jeho zápisů jest zkracování siglemi. Tak na př. začáteční formule svědecké výpovědi je zkrácena za jménem svědka tímto způsobem: »N u. p. p. p^a s. takto = N učiniv přísahu podle práva svědčil takto.« Jinak v textu kráceno málo a pravidelným způsobem. Z uspořádání a definitivní formy zápisů lze souditi, že už před tím byly podobné záznamy vedeny. Při reorganisaci soudních knih za perkmistra Duchka Chmelíře r. 1546 uspořádal písař Petr zápisy, psané od začátku jeho úřadování,[47]) a pokračoval až do 24. listopadu 1547, kdy zvolením perkmistra Jiříka z Jelče stal se úřad královským. Poslední zápis Petrův je z 23. listopadu 1547. Přidaný list z manuálu Jakuba Lvíka, zařaděný za fol. 97, je menších rozměrů než ostatní listy v této knize. Podle svého původu patří do oddělení manuálů. Naproti tomu zlomek, několik listů z manuálu Petra Kosteleckého[48]), má stejné rozměry jako listy této knihy, a rovněž papír je hodně poškozen plísní, tak jako v celém manuálu. Z toho je patrno, že až v nejnovější době došlo k roztržení knihy.

[47]) 27. ledna 1542, ale prvý zápis v této knize je z 1. února t. r.
[48]) Rkp. č. 2067.

Libri obligationum.

Zlomek obligační knihy. (1 list v archivu Národního musea, odd. F, viničný úřad). List papírový, podlouhlého širšího formátu, rozměrů 157×398 mm, bez foliace. Má tři zápisy, z 22. listopadu, 4. a 5. prosince 1503; poslední zápis má připsanou poznámku, datovanou 14. října 1504 a psanou stejným písařem jako ostatní tři zápisy, totiž písařem Janem Hroznem, který v té době psal ve 4. trhové knize. Zápisy mají definitivní formu a byly přejímány z běžného manuálu. Podle obsahu lze souditi, že list nebyl částí manuálu, nýbrž obligační knihy. Také všechny odkazy ve čtvrté knize trhové na obligační zápisy zmiňují se jen o knize. Zápisy i poznámka jsou mřežovány, což naznačuje, že závazky plynoucí ze smluv byly vyplněny. Zápisy jsou od sebe odděleny mezerou. Při začátku řádků je dodržována jistá vzdálenost od kraje, při konci řádků dopisováno téměř až na sám kraj. Zápisy psány jsou česky, datovací formule je latinská. Úřadující perkmistr není jmenován, ač v jiných zápisech z té doby je to pravidlem. Zkratek je málo.

Manuale obligacionum od r. 1538—1539. (Archiv Národního musea F 177). Rukopis papírový, malého čtvercového formátu, svázaný v pergamenovém listu, který je na vnitřní straně popsán velkým gotickým písmem s barevnými ozdobami. Na přední desce je napsán písařem knihy titul: »Manuale obligacionum et indictuum«. Kniha má 220 listů nestejného formátu i vodní značky a skládá se ze složek o nestejném počtu listů. Mezi listy byly přivázány lístky s poznámkami. Rozměry listů kolísají mezi 150—160×220—213 mm. Na konci vložen dvojlist, který má rozměry 165×214 mm. Celá kniha je poškozena vlhkostí v horním rohu knihy. Písmo je v těch místech rozmazané a vybledlé. Kniha nemá původní foliace; úředník musea, který knihu popsal, také ji označil. Rovněž nemá kniha rejstříku a rozdělena je na mnoho oddílů nadepsaným datem denním. Obsah knihy neodpovídá však titulu. Kromě obligací a připovědí jsou tu i zápisy trhové, soudní, vzdání, zvody, poznámky agendy úřední a pod. Kniha byla běžným manuálem, ač nutno při ní předpokládati poznámky, zapisované přímo při jednání a obsahující jen hlavní údaje. V trhové knize, kam přejímány zápisy z tohoto manuálu, je jich mnoho ještě na víc, podobně i podle údajů folií pro ostatní knihy by někde bylo vynecháno více listů.

Prvý a poslední list knihy je prázdný a tvoří předsádku. Na druhém listu zapsal musejní úředník obsah knihy a titul. Na témže listu začínají už zápisy. V záhlaví stránky je napsán rok »1538«, pod tím »magistro moncium Johanne Geniczko existe[nte]«. Až do fol. 21. psané zápisy mají většinou formu konceptů nebo okamžitých záznamů. Shrnuty jsou pod určité datum denní, kdy byly při úřadě projednávány. Jen výjimkou mají též vlastní, odlišné datování. Jsou většinou mřežovány a opatřeny poznámkou, kam byly opsány. Na fol. 21 napsán znovu letopočet 1538 a pak

datum, tentokráte udané latinským cisiojánem.[49]) Následují pak znovu zápisy z fol. 9—12, avšak na čisto opsané. Vynechány ty, u nichž poznamenáno, kam byly opsány. Na fol. 24 je podobně upravený oddíl, s cisiojánem následujícího dne, obsahující čistopisy zápisů z fol. 14—15. Stručné záznamy jsou rozvedeny a upraveny v definitivní formu. Vynechány poznámky písaře. Třetí skupina a poslední je na fol. 26, shodně upravená s dřívějšími dvěma. Opsány tu zápisy z fol. 16—16'. Připovědi k penězům nebyly opisovány na čisto. Odpadají tedy zápisy jinam opsané nebo s dočasnou platností. Tato úprava se již dále nevyskytuje, neboť zápisy mají většinou formu čistopisů. Nejsou už také mřežovány, mají-li poznámky se jménem knihy, do které byly přejaty. Jinak byly škrtány jen ty, se kterých sešlo, nebo kde nebyly podmínky dodrženy. Na konci knihy není již ani poznámek, kam byly zápisy trhové, vzdání a připovědi opsány. Na fol. 182—185 shrnuty jsou záznamy obligační a trhové z delší doby, a tento druh zápisů nevyskytuje se pak už vůbec až do konce knihy. Řada chronologická byla porušována, což lze vysvětliti přejímáním odjinud, ať to byly už lístky nebo běžný manuál. Datování je skupinové; den byl nadepsán význačným písmem a určován dnem v týdnu s připojením některého svátku. Datování je latinské. Cisioján se vyskytuje jen ve třech případech. Zápisy trhové a obligační mívaly své datum, buď shodné nebo odlišné od nadepsaného. Tak potom přejímány i do zvláštních knih.

Na listu jsou zápisy psány bez určitého ohraničení. Jen při začátcích řádků je zachována stejná vzdálenost od kraje. Na začátku knihy psáno prvé slovo zápisu význačným písmem, později toto slovo vysunuto z řádky, aby se tím zápisy do sebe odlišily. Mezi zápisy nechána vždy mezera. Poznámky písařovy nebo rozkaz perkmistrův byl psán jen do poloviny šířky listu. Tím už na prvý pohled se oddělovalo, co písař psal pro úřední potřebu a co jen v zájmu stran. Poslední přidaný dvojlist přináší týmž písařem upravené koncepty dvou pří, sestavené na základě poznámek, zapsaných v manuálu. Poznámka o odvolání je připsána pozdějším písařem. Papír v knize je hodně špatný a písmo se na něm rozpijí do nečitelnosti. Forma zápisů je táž jako v hlavních knihách. Výpovědi svědecké bývají udány leckde v hodně stručné formě. Všechny zápisy jsou české. Latinské je datum a poznámky.

Celou knihu psal písař Václav Motýl. Písmo jeho je mnohdy nečitelné rychlopisem, při němž assimilace písmen je co nejvíce provedena, a špatným inkoustem i papírem. Zkratek je málo, zvláštní jsou dvě: R^{e} — rukojmí a Me^{le} — memoriale. Zápisy opisovány do sedmé knihy trhové (Positum li. 7), která zvána i »Liber proscripcionum«, do knihy dluhů (Li. obligacionum), do knihy pří (Li. causarum), což se vztahuje pravidelně na výchoze, sázení mezníků a pod., a do knihy připovědí (Li. indictuum). V mnohých případech, zvláště u knihy trhové a obligační, bývá připsáno i folium. Podle těchto údajů bylo lze přibližně rekonstruovati stav knihovnictví viničného úřadu v té době.

[49]) Emler, Rukověť chronologie křesťanské, zvláště české, str. 36—37.

Zlomky manuálu obligationum Václava Motýla jsou uloženy v archivu Národního musea odd. F, viničný úřad. Je to předně list, vytržený z manuálu a hlásící se do něj jednak písařem, jednak datováním a hlavně porušeným horním rohem, jak je tomu v celé knize. List byl při vnitřní straně sestříhnut. Rozměry jeho jsou 155 × 227 mm. Popsán jest pouze na přední straně, kde je rejstřík zápisu trhových a resignací, zapsaných v manuálu a opsaných do sedmé trhové knihy na fol. 265—303, od 11. listopadu do 16. prosince 1538. V rejstříku je zapsáno jméno kupujícího, předmět, jméno prodávajícího a folium. Rejstřík psal písař Václav. List patřil podle způsobu porušení na konec knihy. Poznámky a odkazy v manuálu (na př. »Positum li. 7 fol.... «), psány stejným inkoustem jako rejstřík. Fol. 182—185 manuálu činilo samostatnou vložku, na níž byly psány jen trhové zápisy, resignace a obligace. Data zápisů jsou rozdílná. Složka byla asi původně na konci knihy, a písař si na ni pro usnadnění práce vypisoval přímo všechny označené zápisy, jak si je na papírku při jednání poznamenal. Tím lze také vysvětliti, proč od určitého času v manuálu žádné zápisy toho druhu se nevyskytovaly. Proti zařadění na nynější místo mluví ta okolnost, že zápisy jednoho dne, totiž 22. ledna 1539, na fol. 181, byly touto složkou roztrženy od sebe a pokračují až na fol. 186. Složka musila býti větší, neboť rejstřík k ní zhotovený obsahuje více hesel, a zápisy zachované složky značí v rejstříku právě střed. List byl popsán a označen úředníkem musejním zcela chybně jako »List z rejstříku libri VII. obligacionum«. Knihy obligační nebyly označovány čísly, nýbrž obyčejně písařem, v těch letech pak jich nemohlo býti ještě tolik, co trhových, a pak zápisy, označené v manuálu foliem, se shodují se zápisy na týchž foliích, zapsanými v sedmé knize trhové.

Pak je ještě pět poznámkových lístků, které byly psány písařem Václavem, ale u nichž nelze určiti, zda patřily skutečně do tohoto manuálu. Nesou poznámky k výpovědem soudním, oznámení smlouvy, placení a pod. Musejní úředník některé z nich zařadil k určitým zápisům v knize, ale bez vnitřního vztahu. Tak na př. lístek, který je datován jen dnem, totiž »fol. VI«, zařadil jako »vložku z manuálu perkmistrovského« k fol. 122 jen podle toho, že tam je také datum »f. VI«, ale úplné. Na lístku je však napsána poznámka písaře, že pan perkmistr si z neoznačených peněz, položených v almaře, vzal ke své potřebě 2 sex., totiž uherský zlatý a ostatek v drobné minci. Lístky s podobnými poznámkami bývaly zařaďovány obyčejně na konec knihy, kde v nich byl i lepší přehled.

Manualia officii magistri moncium vinearum.

Zlomek z manuálu Jakuba Lvíka zachován v knize svědeckých výpovědí v archivu města Prahy, rkp. č. 1991, kde je zařaděn za fol. 97. List papírový, podlouhlého formátu, rozměrů 105×325 mm. Zapsány jsou na něm 4 trhové smlouvy a přípověď k penězům pro dluh.

Zápisy jsou z konce listopadu a začátku prosince r. 1536. List začíná kvitancemi, které se vztahují na nějaký předcházející trhový zápis. List sám není nijak označen. Zápisy jsou psány česky s latinskou datovací formulí. Trhové smlouvy opsány jsou doslova v sedmé knize kontraktní na fol. 159/160. I vnější úprava se shoduje s knihou autentickou. Křestní jméno kupce psáno význačným písmem, vzdálenost od krajů přesně dodržována. Zápisy v manuálu, které psal písař Jakub Lvík, mají formu čistopisů a psány byly na základě poznámek, zapsaných při jednání se stranami.

Manuale obligacionum et indictuum od r. 1538—1539. (Archiv Národního musea, sign. F 177.) Je to vlastně běžný manuál, dávající zápisy všeho druhu i poznámky písaře, jak vyplynuly z denní agendy úřadu. Podrobnější rozbor byl učiněn při obligačních knihách.

Kniha ouřadu viničného od r. 1545—1547. (Archiv města Prahy, rkp. č. 2067.) Rukopis papírový, podlouhlého úzkého formátu, nově svázaný. Na přední desce je štítek s nápisem, psaným písařem Petrem Kosteleckým a opravovaný později černou tuší: »Kniha ouřadu viničného. Anno 1545—1547«. Kniha má 72 listy o rozměrech 104×332 mm. Na konci je přilepeno 22 lístků různých dat i rozměrů. Původní foliace jde od 1—120 a byla psána dvěma písaři. Až do fol. 86 označil listy písař Petr, neboť obsahují uzavřené období úřadování perkmistra Duchka Chmelíře. Pro toto období napsal také písař Petr najednou rejstřík. Takto upravená kniha měla býti svázána. Písař Petr pak pokračoval ve psaní, ale listů neoznačil. Když odešel z úřadu, složky uspořádal a folioval jeho nástupce, písař Václav. Přiřadil nově vzniklé oddělení ke starému, uspořádanému, a tak vznikl celý manuál. Do rejstříku on i jeho nástupce připisovali některá hesla, ale jen náhodně, podle potřeby, ne důsledně. Písař Petr folioval list římskými číslicemi uprostřed nebo v rohu listu, písař Václav arabskými číslicemi. Při čísle připsáno slovo »folium« nebo jen zkratka »fo«. Mnoho listů schází, tak fol. 14, 31, 50—73, 87—89 a 101, ač na fol. 100 začatý zápis pokračuje na fol. 102; jde tu asi nejspíše o chybu ve foliaci. Všechny tyto listy nejsou však ztraceny. V knize svědomí jsou zařazena fol. 88, 89, CIII až CXII; v archivu Národního musea jsou zachována samostatně fol. XIV, LII, LIII, LVIII, LIX, LXII, LXIII, LXXII a LXXIII.

Papír knihy i zlomků je stejný a všechny listy byly hodně poškozeny plísní, čímž už se samy určují. Kniha měla rejstřík, z něhož je zachována jen část, 5 listů, a to v té části knihy, která je uložena v archivu Národního musea. Rejstřík je jmenný i věcný a obsahuje písmena G—Z. Zapsána jsou v něm všechna jednání, bez rozdílu obsahu. Obsahuje jména obou stran, předmět jednání, udaný buď substantivem nebo slovesem (»Jíra vinici od Pavla [koupil], Jindra obligavit Janovi«) a folium. Zápisy jednotlivých písmen jsou odděleny od sebe mezerami. Majuskulní tvar příslušného písmene bývá nadepsán nad novým odstavcem. Kniha začíná volbou perkmistra Duchka Chmelíře ze Semechova 23. září 1545.

Druhá volba, Benjamína z Vlkanova, znamená druhý oddíl knihy. Za posledním zápisem z období předcházejícího perkmistra nechána velká mezera prázdná a následující zápis škrtnut. Připsal pak k němu písař poznámku: »Tento zápis je přetržen z té příčiny, že jest přepsán jinam, neboť se jest stal za pana Benjamína z Vlkanova, nového perkmistra, a je první za jeho uřadu. Verte duo folia.« Za těmi 2 listy začíná nová složka, kam byl skutečně zápis zapsán za ozdobně psaným ohlášením změny ve vedení úřadu.

Zápisy byly do knih zapisovány na základě poznámek, které si písař psal na papírek. Mnohé jsou pak ještě opravovány a hlavně forma zdokonalována. Pořad chronologický jest zcela přesně zachováván. Zápisy z tohoto manuálu byly podle obsahu opisovány do různých knih. To označováno ze začátku (na fol. 1—16) křížkem nebo čárkou, kreslenou hnědou hlinkou po straně zápisu, později označovány poznámkou, psanou současným nebo pozdějším písařem. Mnohé zápisy nebyly označovány, ač byly opsány, na př. do 8. trhové knihy. K zápisům připisovány i poznámky o osvobození od perkrechtu. Obligace jsou většinou mřežovány. Připisovány k nim kvitance s poznámkou o propuštění zápisu. Při výchozech bývá poznámka: »Positum (transchriptum) ad li. rubeum.« V 8. trhové knize jsou zápisy, obsažené v tomto manuálu, zapsány na fol. 113' — 194. Zápisy byly ohraničeny 2 čarami při delších stranách listu. Později dělal písař čáru jen na jedné straně při začátku zápisu. Čáry dělal inkoustem, hnědou hrudkou nebo rydlem. Ohraničení bylo dodržováno při psaní přesně. Zápisy byly od sebe oddělovány mezerou, do které připisovány poznámky nebo kvitance. Nebylo-li místa pod zápisem, psáno oboje i po straně. Začáteční slovo zápisu bylo psáno ozdobným větším písmem. Forma zápisu je pravidelná. Psány jsou česky, jen datovací formule a poznámky jsou latinské. Knihu založil a psal písař Petr Kostelecký. Kvitance a jiné poznámky psal pak Václav Motýl nebo pozdější písař.

Lístky, které jsou ke knize připojeny, jsou různého obsahu. Jsou to listy od stran v nejrozmanitějších záležitostech, poznámky písaře o jednání, kvitance, záznamy soudních výpovědí, platy a pod. Stylisace je co nejstručnější, zachyceno je jen jádro věci. Datovány jsou pouze dnem. Psal je většinou písař Petr a jen málokteré z nich se vztahují k zápisům, obsaženým v samé knize.

V části manuálu, chované v archivu Národního musea, je zařaděn také jeden dvojlist, stejného formátu jako manuál. Na něm zapsány písařem Petrem poznámky k zápisům, výčet složených peněz při úřadě, koncept porovnání, zapsaný na čisto v manuálu na fol. 62 a zápisy jiného druhu, opsané pak na fol. 63.

———

Přílohy.

I.

Perkmistři viničných hor pražských do r. 1547.*)

Vla Rokczaner 1359 (8. I.) — 1368 (10. VI.).
Nicolaus (Niclas von Bernecke) 1374 (3.—24. II.).
Nicolaus Rost 1374 (16. IX.) — 1377 (15. VII.).
Mauricius, králův čeledín 1378.
Nicolaus de Nova domo 1380 (11. VIII.).
Petrus Luthmericzer 1380 (18. VIII.).
Augustinus apothecarius 1380 (30. XI.).
Procopius 1385.
Woytiecho (Woyta) de Sotalicz 1387 (1. VI.) — 1389.
Petrus de Zelakowicz 1390 (30. VIII.).
Petr z Holešova, písař královské kuchyně, 1392.
Petrus de Selacowycz 1392 (8. III.) — 1394 (5. I.).
Nyczko, camerarius regis Romanorum et Boemie, 1394 (16. V.).
Hanco Bernhardi 1396 (30. VIII.).
Symon, Romani et Boemie regis hospes, (curie regalis hospes) 1398 (2. XII.) — 1399 (14. VI.).
Marcus scutellator de Longa platea 1400 (13. XII.) — 1405 (20. I.).
Hansa Lythomeriensis 1405 (26. III. — 14. IV.).
Johannes Rulant 1406 (6. X.) — 1408 (13. IX.).
Johannes Lisy 1409 (31. X. — 28. XI.).
Johannes Rulant 1410 (6. XI.) — 1413 (6. II.).
Sigismundus Beranco 1417 (8. II.) — 1419 (1. VI.).
Nicolaus Rol (Rollonis) 1420 (14. I.) — 1421.
Petrus de Slupnicz 1421 (17. XI.) — 1423 (22. I.).
Materna syn Henzlóv 1426 (9. IX. — 21. XII.).
Tomassko ab argenteo anulo 1428 (14. VIII.) — 1429 (15. XI.).
Vlasák 1430 (16. I.).
Tomášek (syn Šimonův od bílého lva) 1430 (16. XI.) — 1435 (8. IV.).
Matěj Drdák 1435 (29. IV.) — 1436 (20. VIII.).
Ctiborius a tabulis 1436 (13. IX.) — 1437 (26. III.).
Rzyha, filius olim Krtkonis, volba 26. III. 1437 — 8. V. 1443.
Wenceslaus Brziezka de Zdiar, bývalý mincmistr, volba 8. V. 1443 — 10. II. 1448.
Andreas (Ondráček) filius Mathie a Cristoforo (filius Oremus), a tribus regibus, volba 10. II. 1448 — 9. IX. 1448.
Thomassko de Klobuk ab argenteo anulo, volba 9. IX. 1448 — 30. IV. 1461.
Wenceslaus ab anulo (aureo), filius quondam Thomasskonis, volba 30. IV. 1461 — 8. III. 1477.
Martinus ab aurea rota, volba 8. III. 1477 — VII. 1480.
Matěj Volek (ab ove), officium magistri moncium supplens, regens, VIII. 1480 — II. 1481.
Thomassko institor II. 1481 — 7. VII. 1481.

---

*) Seznamy perkmistrů, konšelů, písařů a měřičů byly sestavovány zcela samostatně, jen v seznamu perkmistrů byly některé údaje doplněny z Tomkova Dějepisu města Prahy sv. V., str. 84.

Martinus a s. Georgio in Thauchsmork (a vetulis), volba 7. VII. 1481 — 18. I. 1484.
Procopius Babatus (Podkova) (a flavea auca), volba 18. I. 1484 — 26. I. 1486.
Jarossius ab ethiopibus, volba 26. I. 1486 — 21. II. 1488.
Martinus a scrofa de vico dicto Kunssonis, volba 21. II. 1488 — I. 1496.
Jeronymus pannitonsor a rupibus, I. 1496 — 19. III. 1496.
Johannes Pytlik, volba 19. III. 1496 — 21. II. 1502.
Georgius dictus Gezissek, volba 21. II. 1502 — 24. XII. 1506.
Wenceslaus Thoniss, volba 24. XII. 1506 — 16. IV. 1509.
Sigismundus Waniczkonis, volba 16. IV. 1509 — 14. XI. 1510.
Georgius Gezissek, volba 14. XI. 1510 — 13. I. 1512.
Sigismundus Waniczkonis, volba 13. I. 1512 — 15. XII. 1513.
Wenceslaus de Pomberk (V. Šlechta z Pomberku), volba 15. XII. 1513 — (21.—26.) XI. 1514.
Daniel Rauss de Wlkanow, volba 21.—26. XI. 1514 — 26. XI. 1515.
Martinus Holecz de Kwietnicz, volba 26. XI. 1515 — 8. XII. 1517.
Johannes dictus Opicze de Trzebsko, volba 8. XII. 1517 — 4. XII. 1518.
Wenceslaus baccalarius ab albo leone, volba 4. XII. 1518 — 7. XII. 1519.
Vitus Orutka de Vgezdecz, volba 7. XII. 1519 — 21. III. 1524.
Sylvester de Lacu, volba 21. III. 1524 — 17. III. 1525.
Nicolaus Konacz de Hodisstkow ab albo leone, volba 17. III. 1525 — 7. IV. 1526.
Johannes Legatus, volba 7. IV. 1526 — 12. VI. 1527.
Thomas Zachlubil, volba 12. IV. 1527 — 5. X. 1528.
Johannes Legatus, volba 5. X. 1528 — 10. VI. 1530.
Johannes Hlawsa de Liboslaw, volba 10. VI. 1530 — 19. III. 1532.
Johannes dictus Ziaba de Wlkanow, volba 19. III. 1532 — 28. VI. 1532.
Johannes dictus Legath, volba 28. VI. 1532 — 1. III. 1535.
Symon de Hyrssuow dictus Trzesstik, volba 1. III. 1535 — 7. IX. 1537.
Johannes pellifex dictus Geniczek, volba 7. IX. 1537 — 1539.
Johannes a rana de Wlkanow, 1539 (2.—5. VI.) — 27. I. 1542.
Wenceslaus dictus Motayl, arcium liberalium baccalarius, volba 27. I. 1542 — 18. VIII. 1543.
Tomáš z Javořice, mistr učení pražského, volba 16. VIII. 1543 — 23. IX. 1545.
Duchek Chmelíř z Semechova, volba 23. IX. 1545 — 25. II. 1547.
Benjamín z Vlkanova, volba 25. II. 1547 — 24. XI. 1547.
Jiřík z Jelče, ustanoven 24. XI. 1547.

Konšelé viničných hor z let 1421—1547.

1421.
Blahuto
Jacobus Czremenecz
Marzico dictus Malech

1421 (17. XI.) — **1423** (22. I.)
Wenceslaus de Orzech
Blazco pannifex
Wenceslaus (Krbice) a tribus angelis
Wanco Tanlerz (Václav z Dlúhé třiedy)

1426 (9. XI.)
Petrus Langast
Francz carnifex
Anthonius ab asinis
Janco Otticonis

1428 (14. VIII.)
Mařík uzdař
Jakub železník
Mařík pláteník
Jan provazník

1435 (2.—25. III.)
Wanko a carponibus
Johannes a rana
Nicolaus (Kalas) a tribus faciebus

1435 (16. V.) — **1436** (8. III.)
Jan Vlčíhrdlo
Kříž platnéř
Jindřich Kbelský
Materna

1436 (12. IV. — 16. VIII.)
Vaněk od kaprů
Mikuláš Kalas (Kuklík)
Vaněk Břízka
Petr Sata.

1436 (13. IX.)
Francz carnifex
Clemens cirothecarius
Anthonius ab asinis
Petrus pellifex

1436 (25. X.)
Francz carnifex
Anthonius ab asinis
Andreas Raz
Petrus pellifex (18. X.)

1437 (26. III. — 13. VIII.)
Anthonius ab asinis
Francz carnifex
Andreas Raz
Petrus pellifex dictus Trayzl

1437 (7. XI.) — **1438** (17. VI.)
Kříž platnéř
Matěj od bílého jelena
Jindřich Kbelský
Fridrich (institor) od jednorožce

1438 (30. X.) — **1443** (7. IV.)
Francz carnifex
Wenceslaus Brziezka
Wanko a carponibus
Johannes Studniczka

1443 (8. V.) — **1447** (9. V.)
Mathias Oremus, tonsor, a Cristophoro
Wenceslaus quondam antiquus iudex, gener Krczkonis, alias W. Holy de (Chwalessin) Chwalyssow
Michal aurifaber
Johannes sartor penes Oremum, dictus Chlupaty

1447 (13. VII. — 30. X.)
Petrus Pala
Jindrzich Kbelsky
Johannes a cucumeribus dictus Kninsky
Francz carnifex

1448 (10. II. — 15. VIII.)
Francz carnifex
Henricus Kbelsky
Petrus Pala
Johannes Knynsky

1448 (9. IX.) — **1449** (6. V.)
Symon a nigro urso dictus Múdrý
Petrus Sopussek
Martinus Wostnik
Franiek calcariator

1449 (12. VIII.) — **1450** (27. VIII.)
Mauricius a flabellis
Wenceslaus Hedwica, sartor
Johannes dictus Kokuotek
Laurencius (Wawra) a tribus regibus

1450 (19. XI.) — **1451** (17. XI.)
Mathias Mydlo
Nicolaus Sserlink
Augustinus ab argenteo cancro

1452 (20. I. — 22. XII.)
Johannes Studniczka (a fontibus)
Franco calcariator
Johannes cultellifaber a glandibus, dictus Klamperna
Paulus a rebecis

1453 (22. I. — 19. XII.)
Stephanus a nigro ortulo
Mathias Mydlo
Weliko (a) Golia
Georgius smigmator (Jira saponista)

1453 (31. XII.) — **1454** (28. X.)
Wenceslaus a pueris (circa pontem Pragensem)
Blasco de leta curia (de Tyn)
Mauricius a pectinibus
Johannes Prazak

1455 (1. I. — 5. XI.)
Mauricius a pectinibus
Wenceslaus a pueris
Georgius saponista
Paulus a rebecis (a vetulis)

1455 (8. XII.) — **1456** (5. XI.)
Mauricius a pectinibus
Wenceslaus a pueris
Martinus a rostro lupi
Johannes frenator de domo Peczoltonis

1457 (13. I. — 21. XI.)
Wenceslaus a pueris

Johannes Prazak
Hanussius braseator
Martinus a rostro lupi

1457 (21. XII.) — **1460** (27. XI.)
Johannes Studniczka
Wanya de Kwietow
Johannes Prazak
Martinus a rostro lupi

1461 (19. II. — 16. IV.)
Johannes Studniczka
Wanya de Kwietow
Franco calcariator
Jarossius Porybny (filius quondam porybného)

1461 (30. IV.) — **1462** (21. I.)
Johannes Studniczka
Wanya de Kwietow
Jarossius Porybny
Franc calcarista

1462 (26. I. — 1. IX.)
Wenceslaus a pueris
Wanya de Kwietow
Franc calcarista
Jarossius Porybny

1462 (21. IX.)
Franc calcarista
Wenceslaus Peniezek
Jarossius Porybny

1463 (1. III.) — **1468** (30. XII.)
Martinus a rostro lupi (do 21. IX. 1463, 24. III. 1464 již mrtev)
Wenceslaus Colinsky (do 2. V. 1467)
Jarossius Porybny (ab ethiopibus)
Mathias Pellician, carnifex

1469 (16. I. — 20. VI.)
Mathias Pellician
Johannes saponista
Martinus Kosteczka
Sigismundus ab ave

1469 (29. VI.) — **1471** (17. X.)
Jarossius Porybny ab ethiopibus
Jeremias tonsor
Sigismundus ab ave (do 27. XI. 1470.)
Johannes pellifex Labuczky

1471 (17. X.) — **1474** (3. II.)
Jarossius ab ethiopibus
Johannes saponista
Laurencius (Wawra) a tribus regibus
Kylianus de platea czaletny

1474 (22. VIII.) — **1475** (30. III.)
Johannes saponista
Laurencius a tribus regibus
Jeremias tonsor
Thomassko institor (mercator de domo Oremus)

1475 (29. V. — 5. VII.)
Laurencius a tribus regibus
Gregorius gladiator
Thomassko mercator
Blasius ab aureo luceo

1476 (9. III. — 31. V.)
Jarossius ab ethiopibus
Martinus a vetulabus [!] (a capite)
Sigismundus a fontibus
Johannes Slansky

1477 (8. III.) — **1478** (13. VI.)
Procopius a babato
Georgius ab ave
Mathias a bove
Daniel filius Piknuoskonis de domo Lichuczky

1478 (13. VI.) — **1481** (7. VII.)
Mathias a bove, Wolek
Johannes Slansky
Wratislaus
Jacobus saponista dictus Laurein

1481 7. VII. — **1484** 18. I.
Johannes Slansky
Jeremias tonsor
Wratislaus filius Halerz
Martinus de domo Polaczkonis (Poloni)

1484 18. I.
Johannes Slansky
Johannes Pytel
Wenceslaus Hucz Hawel
Paulus gladiator

1484 (22. VII.) — **1486** 26. I.
Prokop Podkova
Jan Slánský
Václav Huc Havel
Jakub mydlář
Pavel mečíř

1486 26. I. — **1488** 21. II.
Martinus pellifex a sue
Jeronymus tonsor (panni) de domo sub rupibus

Sylvester
Jacobus saponista
1488 21. II. — **1489** 17. II.
Jacobus saponista dictus Laurin
Procopius sartor de domo contigua pretorio Antique civitatis. dicta Ssmerhow
Paulus cultellifaber dictus Sstahlawecz
Johannes auripercussor dictus Zambersky
1489 17. II. — **1490** 17. IV.
Gregorius tonsor panni de foro carbonum a nigris statuis
Jacobus saponista (smigmator)
Georgius ab aureo cervo
Bartossius dictus Marssalek
1490 (16. V.) —**1496** 19. III.
Gregorius pannitonsor
Jeronymus pannitonsor (od skřidlice)
Stanislaus sartor
Michael de vico ferreo
1496 19. III.
Martinus a vetulis
Michael de platea ferrea
Johannes de Bozkowicz
Georgius dictus Gezissek
1498 (30. VI.) — **1502** 21. II.
Johannes a falcastro
Michael sutor
Wenceslaus Trybaussek
1502 21. II. — **1506** 24. XII.
Severinus institor
Georgius ab aurea aquila (dictus Chaniczky)
Wenceslaus Toniss
Wenceslaus Cholpiczky (Colupiczky)
1506 24. XII.
Severinus institor
Michael de ferrea platea
Sigismundus Twarsky de Leskow
Johannes Legatus
1508
Sigmund Tvárský z Lestkova
Jan Legát
Michal železník
Mates uzdař
1509 16. IV.
Georgius Gezissek
Johannes a falcastris
Johannes Legatus
Georgius a turri
1510 14. XI.
Georgius Lopata de Libiechow
Johannes Legatus
Gregorius de Wssehrd arcium liberalium baccalarius
Georgius de tuba
1512 13. I.
Johannes Legatus
Gregorius (Chaniczky) de Wssehrd
Johannes a rana
Wenceslaus a scropha
1513 15. XII.
Sigismundus Twarsky de Lestkow
Georgius a turri
Johannes Bawor de Citolib
Johannes Legatus
1514 (21. — 26.) XI.
Johannes Legatus
Johannes Zaba
Georgius a tuba (dictus Řehaček)
Sylvester de Lacu
1515 26. XI.
Johannes Legatus
Georgius Lopata
Sylvester de Lacu
Johannes Wopicze de Trzebsko
1516 25. XI.
Johannes a rana
Johannes Legatus
Georgius Rzehaczek
Petrulus
1517 8. XII.
Wenceslaus dictus Peczka
Johannes Legatus
Georgius Lopatsky de Libiechow
Petrulus ab aurea aquila (de domo Hessolt)
1518 4. XII.
Wenceslaus Peczka
Johannes Legatus
Gregorius
Johannes dictus Cziezek
1519 7. XII.
Sylvester
Gregorius dictus Tlacziswiet

David dictus Humpolecz
Johannes dictus Naawara

1524 21. III.
Gregorius dictus Tlacziswiet
Johannes Legatus
Johannes dictus Ssip de Straďomnicz
Benessius ruczníkarz

1525 17. III.
Georgius dictus Gezissek
Johannes Legatus
Benessius ruczníkarz
Johannes molendinator a s. Petro

1526 7. IV.
Petrus ab aquila
Benessius rucznikarz
Johannes swiecznik de Piisnicze
Bartossius a nigra rosa de Hradisco

1527 12. VI.
Sylvester
Benessius rucznikarz
Johannes Medarz
Georgius dictus Hurt

1528 5. X.
Symon Trzesstik
Bohuslaus pellifex
Modestus de Poksstayn
Bohuslaus de Sukorad

1530 10. VI.
Sigismundus Waniczkonis
Johannes cantarista Clatoviensis
Martinus de Wlkanow
Paulus dictus Lanczman

1532 9. III.
Sylvester
Johannes Clatoviensis cantarista (canulator)
Johannes Medarz
Martinus de Wlkanow ab aurea cruce

1532 28. VI.
Johannes cantarista Clatoviensis
Clemens zonista (od pávuov) z Železné ulice
Wenceslaus dictus Trubka (sartor a maiori lilio)
Martinus dictus Farkass (kožišník)

1535 1. III. — 1536
Johannes Legat
Johannes magister dictus Kulata
Wenceslaus Trubka ab argenteo lilio
Johannes dictus Waczek (de domo quondam Swatkonis)

1536 (7. IV.) — 1537 (29. VIII.).
Magister Johannes Kulata
Clemens a pavonibus de platea ferrea
Wenceslaus Trubka ab aliena, jinak od měny
Johannes Waczek de domo quondam Swatkonis

1537 7. IX.
Martinus pellifex dictus Farkass
Johannes Kulata magister arcium liberalium
Wenceslaus Trubka sartor
Georgius Pikhart

1539 (2. — 5. VI.)
Benedictus Roh de Wlkanow
Matheus cantarista (od fortny)
Georgius Pikhart
Mathias Peczka

1542 27. I.
Sigismundus Pytel
Matheus cantarista
Mathias Peczka
Johannes Ssmerhowsky

1543 16. VIII.
Jan Mikšuo z Hrobčice
Jan Vajvoda mečíř
Jan Šmerhovský, vážný z Šmerhova
Jiřík pargameník od mostu

1545 23. IX.
Jan Legát
Jiřík Koník od Hrdinuov
Jan Šmerhovský vážný z Rosic
Václav Bruncvík

1547 25. II.
Jan Legát
Jiřík Koník z domu Hrdinova
Jan Šmerhovský z Rosic
Václav Trubka od měny (ab aliena)

1547 24. IX.
Jan Legát
Václav Trubka od měny
Jan Černohorský od jednorožce
Jakub svíčník.

Písaři viničného úřadu.

Blazco (notarius olim vinearum) 1397
Johannes 1411
Blazco 1421
Wenceslaus 1430 - 1439 (1. III.)
Petrus de Chlum 1439 (30. III.) — 1466 (1. VII.)
Martin Krištof 1468 (29. XI.) — 1486 (12. IV.)
Johannes a picis 1486 (26. I.) — 1489 (9. XII.)
Johannes Lacus 1497 (III.) — 1498 (7. IV.)
Jan Hrozen 1504 (21. IX.) — 1508 (IX.)
Jacobus 1505 (22. IV. a 21. IV.)
Nicolaus de Lacu, Mikuláš Konáč z Hodištkova, od r. 1513 impresor od Matky boží s Lúže 1506 (29. IX.) — 1516 (7. II.)
Bartoš (Bartoloměj), spisovatel kroniky o pražských bouřích, zvaný Bartoš písař 1516 (11. VIII.) — 1518 (19. VII.)
Duchek Čejka 1518 (8. X.) — 1520 (14. XII.)
Jiřík Velik (Veliký z Drast) z Šonova 1520 (20. XII.) — 1532 (20. V.)
Jakub Lvík z Telče 1532 (21. V.) — 1538 (21. III.)
Václav Motýl, bakalář svobodných umění, 1538 (13. IV.) — 1543 (18. I.)
Petr Kostelák z Tuchoraze od modrého lva 1542 (27. I.) — 1547 (6. XI.)
Václav Motýl bakalář 1547 (9. XI.).

Měřič, služebník.

Johannes 1421
Blazko před r. 1425
Jakub 1428 — 1460 (15. IX.)
Stephanus služebník před r. 1444
Johannes nunccius 1449 (29. III.)
Jeremias (Remiáš) služebník a měřič 1463 (31. V.) — 1495 (30. XI.)
Jiřík služebník 1498 (15. III.)
Jan starý porybný, služebník 1502—1512
Matěj měřič 1512 — 1536 (21. II.)
Bohuslav Žatecký služebník 1525 (15. VII.)
Jan služebník 1535 (1. III.) — 1548 (6. I.)
Bartoš služebník 1542 (11. XII.) — 1544 (11. V.)

II.
Listiny perkmistrovského úřadu.

1.

Perkmistr Oldřich Rokczaner vysvědčuje, že Mikuláš Vngerlin, pražský měšťan, prodal vinici, ležící na Vítkově hoře, Janovi vinaři a Janě, jeho manželce.

[Praha] 10. června 1368.

Originál pergamenový s přivěšenou viničnou pečetí v universitní knihovně v Praze, odd. Listiny zrušených klášterů č. 347. Na plice v levém rohu nese registrační znaménko, které nasvědčuje, že náležel do archivu zderazského kláštera v Praze. Na rubu napsáno kursivou 15.

stol.: „Super vineis conventualibus donatis per dominam Hanussii". Pozdním písařem připsána je signatura „N 30". Úředníkem universitní knihovny je přičiněno datum a naznačen původ: „[Pragae] 1368 sabbato infra octavam Corporis Christi. Ex praepositura custodum s. Sepulchri in Zderas Neo Pragae."

Regest podává *Schubert*, Urkundenregesten aus den ehemaligen Archiven der von Kaiser Joseph II. aufgehobenen Klöster Böhmens (Innsbruck 1901) v oddělení augustiniánského řádu kanovníků u sv. Petra a Pavla na Zderaze, str. 38 č. 392. Pečeť však určuje jako „Siegel Rokczaners".

Noverint universi, quod ego Vla Rokczaneri, magister moncium vinearum nove plantacio||nis circum Pragam et circumcirca in toto districtu, harum literarum serie publice re||cognosco et protestor, quod discretus vir Nicolaus, dictus Vngerlin, civis Pragensis, vineam || suam, inter vineas Fridlini pellificis et quondam Henslini Sleicheri, sartoris Pragensis, in monte dicto Wittenberg[1]) sitam, sub anno domini millesimo trecentesimo sexagesimo secundo de novo plantatam, coram me vendidit ac iuste vendicionis tytulo resignavit Johanni vinitori, ementi et recipienti pro se et Johanna, uxore sua, heredibus et successoribus suis, rite et racionabiliter, pro quadam certa pecunie quantitate, eidem Nicolao integraliter persolute, ad habendam, tenendam, utifruendam et iure hereditario ac proprietario in perpetuum absque inpedimento quolibet possidendam. Harum quibus sigillum moncium vinearum appensum est testimonio literarum. Datum anno eiusdem domini millesimo trecentesimo sexagesimo octavo, sabbato infra octavam Corporis dicti domini nostri Ihesu Christi.

2.

Perkmistr Mikuláš vysvědčuje, že Pešek, dveřník císařovny Alžběty, přijal od něho vinici, ležící u jeho domu, pod viničné právo.

[Praha] 3. února 1374.

Opis v druhé kontraktní knize viničního úřadu z let 1454-72 (archiv hlav. m. Prahy rkp. č. 2003 fol. E 16), pořízený asi na žádost nového vlastníka vinice.

Noverint universi, quod ego Nicolaus, magister moncium vinearum nove plantacionis circum Pragam et circumcirca in toto districtu, tenore presencium publice recongnosco, quod discretus vir Pessco, portulanus seu hostiarius preclare domine et domine Elisabet imperatricis, vineam suam de novo plantatam in superiori parte domus sue[1]), quam inhabitat, sitam et domum domini Jan de Wartimberg[2]) ab uno latere continguam, et penes domus aliorum vicinorum, videlicet domini Sazema de Vsk[3]), canonici, et domini Potonis de

1. [1]) V í t k o v a h o r a, německy Witkenberg (označení Wittenberg vzniklo asimilací písmene k). S c h u b e r t, uv. m. str. 297 a 298 myslí na Bílou horu. Proti tomu svědčí listina, uvedená pod č. 4., v níž jde o vinici, která v té době byla ještě v majetku rodiny Sleicherů a kterou 16. září 1374 přijal syn Henzlina Sleichera, Štěpán, od perkmistra pod viničné právo. Tato vinice sousedila s vinicí Wernera Grabnera, z níž se podle listiny pražského arcibiskupa Jana ze 17. listopadu 1377 odváděl plat ke kostelu sv. Mikuláše. O poloze této vinice se praví: »sita est in monte Vitkonis.«

2. [1]) Polohu vinice a domu na Hradčanech nelze určiti. I dům pana Jana z Vartenberka zůstal v T o m k o v ý c h Základech starého místopisu pražs. zařaděn mezi domy nejisté polohy. Když r. 1377 Pešek zapsal vinici a dům do městských knih, určena poloha označením: »supra fossatum et sub domibus domini Sazeme, prepositi Tynensis et canonici, et domini Johannis dicti Zabrdowecz.« (T o m e k, Základy místopisu odd. IV. str. 172.)

[2]) Nejvyšší purkrabí pražský v l. 1356—1378.

[3]) Sezema starší z Oustí, kanovník pražského kostela, 1358—1380.

Potenstain[4]), canonici. et unius domine dicta[!] Ledeczka, a me, sicut de iure debuit, rite et racionabiliter suscepit pro se, heredibus et successoribus suis ad habendam, tenendam et iure hereditario ac proprietario utifruendam, necnon in perpetuum, absque impedimento quolibet, possidendam. Harum quibus sigillum moncium vinearum appensum est testimonium[!] literarum. Datum die sancti Blasii martyris anno domini millesimo CCC septuagesimo quarto.

3.

Perkmistr Mikuláš z Bernecke posílá na rozkaz císaře Karla IV. pražské privilegium na vinice ze 16. února 1358 mosteckým měšťanům, aby se jím řídili při zakládání vinic.

Praha 24. února 1374.

Originál pergamenový s přivěšenou viničnou pečetí v archivu města Mostu č. 19—34. Vydal Dr L. *Schlesinger*, Stadtbuch von Brüx bis zum Jahre 1526. (Prag 1896 str. 46, č. 108.)

4.

Perkmistr Mikuláš Rost vyznává, že Štěpán, syn někdy Henzlína Sleichera, přijal od něho vinici, ležící na Vítkově hoře, otcem mu odkázanou, pod viničné právo.

[Praha] 16. září 1374.

Originál pergamenový, hodně plísní poškozený, bez pečeti, v archivu metropolitní kapituly u sv. Víta v Praze. Stará signatura Litt. Z, scrin. I., fasc. VII., nro. 5, nové XIV—24. Na rubu listiny je poznamenána stará signatura, poškozená plísní.

Noverint universi, quod ego Nicolaus Rost, civis Maioris civitatis Pragensis, necnon || magister moncium vinearum nove plantacionis circum Pragam et circumcirca toto in districtu, || tenore presencium publice recognosco, quod discretus vir Stephlinus, filius quondam || Henslini dicti Schleicher, vineam[1]), sibi a predicto Henslino Sleicher, suo patre pie memorie, relictam, plantatam anno domini millesim[o] trecentesimo sexagesimo secundo, sitam inter vineas Wernheri Grabner[2]) ex un[a] parte et Hanuschii Owser parte ex alia, in monte dicto Wittenberg[3]), a me rite et racionabiliter suscepit et acceptavit pro se et heredibus ac successoribus suis ad habendam, tenendam, possidendam, utifruendam iure hereditario ac proprietario absque quolibet impedimento. In cuius rei testi[m]onium sigillum moncium vinearum presentibus est appensum. Datum anno d[omini] M° C°C°C° septuagesimo quarto in die s. Ludmile, vidue gloriose.

5.

Perkmistr Mikuláš Rost vyznává, že Řehoř, prodavač ryb, prodal vinici, ležící na pozemcích řádu německých rytířů od sv. Benedikta proti kříži a podle cesty, jdoucí do vsi Vršovic, Hanušovi vinaři a Janě, jeho manželce.

---

[4]) Arcijáhen a pražský kanovník 1369—1378.

4. [1]) Zmínka o ní je v listině č. 1.

[2]) Této vinice, ležící »in monte Vitkonis«, dotýká se listina arcibiskupa Jana ze 17. listopadu 1377, potvrzující darování ročního důchodu z různých domů a vinic Vincencem Pesslinem Ditreichem ke kostelu sv. Mikuláše na Starém městě pražském. (Borový, Libri erectionum sv. I., Praha 1875, str. 146, č. 268.)

[3]) Vítkova hora. Viz poznámku předcházející a č. 1 v listině č. 1.

Praha 1376.

Originál pergamenový s přivěšenou viničnou pečetí v universitní knihovně v Praze, odd. Listiny zrušených klášterů č. 398. Na rubu listiny napsáno rukou 16. stol.: „De vinea quadam forte olim ad ff. Theutonicos spectantes[!] No 44“. Úředník universitní knihovny připsal provenienční záznam: „Ex prepositura custodum s. Sepulchri in Zderas Neo-Pragae. Pragae 1376“. Na plice v levém rohu je připsáno registrační znaménko zderazského kláštera.

Regest má *Schubert* uv. m. str. 42 č. 408, avšak s chybami ve jménech.

Noverint universi, quod ego Nicolaus Rost, civis Maioris civitatis Pragensis ac || magister moncium vinearum nove plantacionis circum Pragam et circumcirca toto in districtu, || tenore presencium publice recognosco, quod providus vir Gregorius, venditor piscium, || vineam suam, de novo plantatam sub anno domini millesimo trecentesimo septuagesimo, sitam inter vineas Jeskonis dicti Strycz ex una, ex opposito ymaginis sancte Crucis,[1]) iuxta viam, qua itur ad villam Werschowicz ad sinistram manum, et Marschonis Soboteze parte ab alia, in bonis religiosorum dominorum Cruciferorum de domo Theutonica ecclesie sancti Benedicti,[2]) hanc vineam vendidit et possessionem ipsius coram[a]) me resignavit discreto viro Hannussio vinitori et Johanne, sue uxori, pro quadam certa pecunie quantitate, ad habendam, tenendam, utifruendam, necnon in perpetuum absque quolibet impedimento pacifice possidendam. In huius rei testimonium sigillum magistri moncium vinearum Pragensium presentibus est appensum. Datum et actum Prage anno domini M° C°C°C° LXX° VI^to^.

6.

Perkmistr Mikuláš Rost vysvědčuje, že mostský měšťan Henslinus Arnolth přijal vinici, ležící na hoře »Leyssnyk«, na pozemcích zderazských křižovníků, pod viničné právo.

Praha 2. října 1376.

Text listiny inserován v pergamenové listině pod pečetí pražského oficialátu, ul ožené v universitní knihovně v Praze, odd. Listiny zrušených klášterů č. 778.

Regest má *Schubert* uv. m. str. 60 č. 518, ale s mnohými chybami ve jménech osob.

Noverint universi, quod ego Nicolaus Rost, civis Maioris civitatis Pragensis ac magister moncium vinearum nove plantacionis circum Pragam ac circumcirca toto in districtu, tenore presencium publice recognosco, quod discretus vir Henslinus Arnolth, civis Bruxensis, vineam suam, de novo plantatam sub anno domini millesimo trecentesimo septuagesimo tercio, que vinea sita est inter vineas Hansonis Lainwatter ex una et Nicolai Wylhelm parte ab alia, in monte dicto Leyssnyk[1]), in bonis et hereditate religiosorum virorum dominorum Cruciferorum Zderasiensium, vineam antedictam prefatus Henslinus Arnolt pro se et suis heredibus seu successoribus a me rite et racionabiliter suscepit ad habendam, tenendam, utifruendam, iure hereditario ac proprietario pacifice in perpetuum, absque quolibet impedimento, possidendam. Datum Prage anno domini millesimo trecentesimo septuagesimo sexto, proxima quinta feria post festum sancti Wenceslai, martyris gloriosi.

---

5. a) ‚m' opraveno touž rukou z ‚n'.

[1]) Kříž stával při rozcestí tří cest ve Vršovicích již od r. 1360.

[2]) Řád německých rytířů byl s vyšehradskou kapitulou hlavním vlastníkem pozemků vesnic Nuslí a Vršovic, kde mu také téměř všechny vinice patřily pod úrok.

6. [1]) V nejbližším pražském okolí měl zderazský klášter dvě vinice, jednu při cestě do Vršovic, druhou na Vítkově hoře. O obě vinice vznikl dlouholetý spor, často dokládaný listinami. Nikde však se už nevyskytuje označení mons Leyssnyk«, které ani jinými pomůckami nelze určiti. Schubert na uv. m. v rejstříku uvádí jej jako »horu u Prahy«.

7.

Perkmistr Mikuláš Rost vyznává, že Ješek švec, zvaný Šerý, prodal vinici na pozemcích obce košířské Črninovi a jeho manželce Bonuši, měšťanům Menšího města pražského.

Praha 15. července 1377.

Opis v kopiáři kláštera Augustiniánů u sv. Tomáše, zv. Codex Thomaeus, fol. 67'.

Noverint universi, quod ego Nicolaus Rost, civis Maioris civitatis Pragensis ac magister moncium vinearum nove plantacionis circum Pragam et circumcirca toto in districtu, tenore presencium publice recognosco, quod discretus vir Jesco sutor, dictus Siery, vineam suam, de novo plantatam sub anno domini millesimo trecentesimo septuagesimo quinto, sitam inter fontem Friczne Grunerii ex una et Franconis pullatoris parte ab alia, in communitate hominum de Kossyerz, vel qui in dicta communitate aliquit habet accionis seu participacionis, vendidit et ipsam in mei presencia rite et racionabiliter resignavit discreto viro Czrnynony[1]) et Bonussie, ipsius conthorali, civibus Minoris civitatis Pragensis, et ipsorum heredibus seu successoribus pro certa pecunie quantitate ad habendam, tenendam, utifruendam ac in perpetuum absque quolibet impedimento hereditario iureque proprietario pacifice possidendam. In huius rei testimonium sigillum magistri moncium vinearum Pragensium presentibus est appensum. Datum Prage anno domini millesimo trecentesimo septuagesimo septimo in die Divisionis apostolorum.

8.

Perkmistr Mikuláš z Jindřichova Hradce vyznává, že pražští měšťané Hanuš z Würzburku a Dětřich zvaný Sirník prodali dvě vinice, ležící na pozemcích německých rytířů od sv. Benedikta u vsi Vršovic na hoře Sunperk, kanovníkům kostela sv. Jiří na pražském hradě.

Praha 11. srpna 1380.

Originál pergamenový s přivěšenou viničnou pečetí v universitní knihovně v Praze, odd. Listiny zrušených klášterů č. 447. Na rubu listiny je uprostřed poznámka úředníka universitní knihovny o její provenienci: „Ex abbatia monialium ordinis s. Benedicti ad s. Georgium, Pragae 1380 in crastino s. Laurentii martyris". Při levé straně listiny je napsáno kursivou 15. stol.: „Due vinee prope villam Wrssowicz pro canonicis", a humanistickým písmem „1380. St. Georg". Při pravé straně listiny gotickou kursivou jméno „Theodricus".

Regest uvádí *Schubert* uv. m., v odd. opatství benediktinek u sv. Jiří na Hradčanech, str. 99 č. 789.

Noverint universi, quod ego Nicolaus de Nova domo, civis Maioris civitatis Pragensis, pro nunc magister moncium vinearum nove plantacionis circum et circa || in toto districtu Pragensi, tenore presencium publice recognosco, quod discreti viri Hannus de Wierczburg et Theodricus dictus Sirnig, cives Pragenses, duas || vineas ipsorum contiguas, liberas, de novo ab anno domini

7. [1]) O dalších osudech vinice je poznámka v uvedeném listáři tomášského kláštera: »Anno domini MCCCLXXXII° post dominicam, qua cantatur in ecclesia dei Judica, intitulata est hec vinea conventui in libro antiquo Maioris civitatis; que fuit nobis recepta per regem, quam dederat rex Daliborio et Nadrzynkoni, quam exsolvimus ab eis cum septem sex. gr.« Později doplněno: »Ista vinea iam est vendita et alienata ex conventu Wenczeslao dicto Husswyczka perpetuis temporibus pro XXV sex. gr. per fratrem Matiam Cuten, pro tunc priorem. De qua summa pecunie sunt dati XV sex. gr. pro censu alio in bonis Cozmycz, et residuam, videlicet X sex. gr., expendit idem prior et frater Petrus de Marssowycz, quo modo placuit.«

millesimo trecentesimo septuagesimo secundo plantatas, sitas prope villam Wrsowicz, || inter vineas domini Rivini[1], archidiaconi Pilznensis, ex una et Ambrosii notarii parte ex altera, in hereditate seu fundo religiosorum dominorum de domo Theutunica, Cruciferorum sancti Benedicti,[2] in monte dicto Sunperk[3], cum omnibus suis iuribus, libertatibus et proprietatibus, domo, fossatis et aliis suis pertinenciis universis, sicut ipsi possiderunt et fruebantur, sponte suorum heredum, uxorum et successorum ipsorum nomine vendiderunt et in mei presencia possessionem earundem vinearum more solito resignaverunt et tradiderunt honorabilibus et discretis viris, domino Cunschoni[4]), domino Jarossio,[5]) domino Karolo,[6]) domino Johanni quondam plebano in Lippa,[7]) domino Nicolao dicto Nemczek[8]), domino Petro dicto Oskird[9]), domino Benessyo[10]) et domino Stiborio[11]), canonicis alias perpetue prebendatis ecclesie sancti Georii in castro Pragensi, ementibus et recipientibus pro se et successoribus suis pro quadam certa pecunie quantitate, dictis Hannussio et Theodrico integraliter persoluta. Idcirco supradicti domini, videlicet Cunsscho, Jarossius, Karolus, Johannes, Nicolaus, Petrus, Benessius et Stiborius et successores eorum habent et habere debent de et cum vineis predictis ac ipsarum pertinenciis universis plenam et omnimodam licenciam atque liberam potestatem agendi et faciendi decetero perpetuis temporibus, quitquit eorum voluntati placuerit, contradiccione qualibet non obstante, isto condicionis articulo signanter expresso: si unum ex predictis dominis migrari contigerit ab hac luce, extunc illius defuncti porcio ad reliquos superstites prenominatos debet devolvi, quociens fuerit oportunum; si autem predicti domini omnes viam universe carnis ingressi fuerint usque ad unum solum, extunc ille solus superstes habebit plenam licenciam et omnimodam potestatem agendi et faciendi atque disponendi cum predictis vineis et pertinenciis earum, quitquit sibi melius et utilius expedire videbitur, impedimento quolibet proculmoto. In quorum omnium testimonium sigillum magistri moncium vinearum ad preces dictarum parcium presentibus est appensum. Datum Prage anno domini millesimo trecentesimo octogesimo, in crastino s. Laurencii martiris gloriosi.

9.

Perkmistr Petr Litoměřický vyznává, že Petra, vdova po Mikuláši vinaři z Mostu, prodala vinici, ležící na pozemcích německých rytířů od sv. Benedikta na hoře Sunperk, kanovníkům kostela sv. Jiří na pražském hradě.

Praha 18. srpna 1380.

Originál pergamenový s přivěšenou viničnou pečetí v universitní knihovně v Praze, odd. Listiny zrušených klášterů č. 450. Na rubu listiny poznamenána úředníkem universitní

---

8. [1]) Řěvín de Radětín, kanovník pražský a vyšehradský v l. 1367—80.

[2]) Viz poznám. 3. v list. č. 5.

[3]) Horu nelze přesně určiti běžnými místopisnými pomůckami. I listina pražského arcibiskupa Olbrama z 22. I. 1399, obsahující potvrzení vysazení zde uvedené vinice kanovníků od sv. Jiří pod úrok staroměstskému měšťanovi Prokopovi, synu Mikuláše Longa, určuje polohu jen přibližně: »In monte Sunperk prope viam, qua itur ad s. Procopium.« (P o d l a h a, Libri erectionum sv. VI. str. 94). S c h u b e r t uv. m. v rejstříku má jen všeobecné určení »vinice u Prahy«.

[4]) Kuneš z Prahy, kanovník u sv. Jiří v l. 1368—85.

[5]) Mistr Jaroslav (Jaroš), kanovník u sv. Jiří v l. 1375—85.

[6]) Karel, kanovník u sv. Jiří v l. 1374—84.

[7]) Jan, farář z Lípy, kanovník u sv. Jiří v l. 1374—80.

[8]) Mikuláš Němček, kanovník u sv. Jiří v l. 1374—80.

[9]) Petr Oškrd, kanovník u sv. Jiří v l. 1375—96.

[10]) Beneš, před tím farář ve Vysokém Újezdě, kanovník u sv. Jiří v l. 1380—85.

[11]) Stibor, kanovník u sv. Jiří 1380.

knihovny její provenience a datum: „Ex abbatia monialium ordinis s. Benedict adi s. Georgium. Datum Pragae 1380, sabbato proximo post festum Assumptionis beatae Mariae virginis 1380.“

Regest u *Schuberta* uv. m., str. 99, č. 790.

Noverint universi, quod ego Petrus Luthmericzer, civis Maioris civitatis Pragensis, pro nunc magister moncium || vinearum nove plantacionis circum et circa in toto districtu Pragensi, tenore presencium publice recognosco, quod || Petra, Nicolai vinitoris de Ponte relicta, vineam suam liberam, de novo plantatam, sitam inter vineas dominorum || de sancto Georgio[a]) subscriptorum ex una et Cunadi prolocutoris parte ex alia, in hereditate seu fundo Cruciferorum dominorum de domo Theutonica sancti Benedicti in monte dicto Sunperg,[1]) cum omnibus suis iuribus, libertatibus, proprietatibus, domo, fossatis et aliis suis pertinenciis universis, sicut ipsa eandem possedit et fruebatur, sponte suo, heredum et successorum suorum nomine vendidit et in mei presencia possessionem eiusdem vinee more solito resignavit et tradidit honorabilibus et discretis viris et dominis, Cunsschoni, Jarosschio, Karolo, Johanni quondam plebano in Lippa, Nicolao dicto Nemczek, Petro dicto Oskyrd, Benesschio et Styborio canonicis[2]) alias perpetuis prebendatis ecclesie sancti Georii predicti in castro Pragensi ementibus et recipientibus pro se et successoribus suis pro quadam certa pecunie quantitate, dicte Petre integraliter persoluta. Idcirco supradicti domini, videlicet Cunsscho, Jarosschius, Karolus, Johannes, Nicolaus, Petrus, Benesschius et Styborius ac successores eorum habent et habere debent de et cum vinea predicta et eius pertinenciis universis plenam et omnimodam licenciam et liberam potestatem agendi et faciendi decetero perpetuis temporibus, quidquid eorum voluntati placuerit, contradiccione qualibet non obstante, isto condicionis articulo signanter expresso: si unum ex predictis dominis migrare contigerit ab hac luce, extunc illius defuncti pars ad reliquos superstites prenominatos debet devolui, quociens fuerit opportunum; si autem predicti domini omnes viam carnis ingressi fuerint universe usque ad unum solum, extunc solus superstes habebit plenam licenciam et liberam potestatem agendi, faciendi et disponendi cum predicta vinea et eius pertinenciis, quidquid sibi melius et utilius expedire videbitur, impedimento quolibet proculmoto. In quorum testimonium sigillum magistri moncium vinearum ad preces dictarum parcium presentibus est appensum. Datum Prage, sabbato proximo post festum Assumpcionis beate Marie Virginis, anno domini millesimo trecentesimo octuagesimo.

10.

Perkmistr Augustin lékárník vyznává, že Petr Nos, měštěnín Menšího města pražského, prodal vinici na Újezdě, při hoře Petřín, Václavovi zvanému Húžva, rovněž měšťanu Menšího města pražského.

Praha 23. listopadu 1380.

Opis v kopiáři kláštera strahovského z r. 1405 v archivu strahovského kláštera sign. XVII A 5 fol. H 8.

Vydal Dr. J. *Emler:* Decem registra censuum bohemica, Praha 1881 v VIII. odd. Registrum bonorum monasterii Strahoviensis anno MCCCCX° compilatum, str. 298.

Noverint universi, quod ego Augustinus apothecarius, civis Maioris civitatis Pragensis ac magister moncium vinearum nove plantacionis circum Pragam et circumcirca toto in districtu recognosco tenore presencium universis publice protestans, quod constitutus personaliter coram me discretus vir Pe-

9. a) Opraveno touž rukou z »Georii«.
[1]) Viz poznámky při listině č. 8.
[2]) Vysvětlivky k osobám viz výše při listině č. 8.

trus Noss[1]), civis Minoris civitatis Pragensis, suo heredumque omnium suorum nomine et consensu, bona deliberacione prehabita, sponte et libere vineam suam, de novo plantatam sub anno domini M CCC° LXVII, sitam in Vgyezd,[2]) foris Minorem civitatem Pragensem, in monte Petrino, inter vineam monasterii Placensis[3]) ex una et vineam monasterii Cartusiensis[4]), quam pro tunc tenet dominus Vlricus de Rozenberg, iuxta murum vinee dicti monasterii Placensis parte ex altera, ascendendo a prima porta vinee monasterii Placensis usque ad summitatem montis Petrini eiusdem, cum omnibus iuribus et pertinenciis ipsius universis, infra limites et terminos predictos consistente[m], sicut muri et fossata superius et inferius includunt, salvo iure moncium et decima, rite et racionabiliter vendidit, tradidit et iusto vendicionis titulo resignavit provido viro Wencesslao dicto Huzwa, civi eiusdem Minoris civitatis Pragensis, et heredibus suis, ementi et recipienti et a me, sicut de iure est, suscipienti pro se, heredibus et successoribus suis, pro certa summa pecunie quantitate, eidem Petro integraliter persoluta, ad habendum, tenendum, utifruendum et iure hereditario quomodolibet possidendum et de ipsa vinea faciendum, prout ipsi Wencesslao et heredibus suis melius et utilius videbitur expedire, inpedimento quolibet non obstante. In cuius rei testimonium sigillum magistri moncium vinearum Pragensium presentibus est appensum. Actum et datum Prage, in domo habitacionis mee, anno domini M°CCC LXXX°, XXIII. die mensis novembris, die s. Clementis martyris.

11.

Perkmistr Augustin lékárník vyznává, že Václav zvaný Húžva, měšťan Menšího města pražského, se souhlasem manželky Kuny prodal Petrovi zvanému Nos, také měšťanu Menšího města pražského, roční plat 4 kop gr. praž. na své vinici, ležící na Újezdě na hoře Petříně.

Praha 30. listopadu 1380.

Originál pergamenový s přivěšenou viničnou pečetí v archivu břevnovského kláštera, sign. B XI—322.

Noverint universi, quod ego Augustinus apothecarius, civis Maioris civitatis Pragensis ac magister moncium vinearum nove plantacionis circum || Pragam et circumcirca toto in districtu, recognosco tenore presencium universis publice protestans, quod constitutus personaliter coram me discretus || vir Wenczeslaus dictus Huzwa[1]), civis Minoris civitatis Pragensis, sponte et libere fassus est, publice et in veritate recognovit, quod ipse || bona et matura deliberacione prehabita de consensu Cune, conthoralis sue, heredum et amicorum suorum, rite et racionabiliter tradidit, vendidit et resignavit discreto viro Petro dicto Noss, civi eiusdem Minoris civitatis, ementi et recipienti, censum annuum perpetuum quatuor sexagenarum grossorum Pragensium denariorum, ab omnibus collectis, iuvaminibus et exaccionibus liberum et exemptum, in et super vinea sua, sita in Wgezd foris Minorem civitatem Pragensem

---

10. [1]) Viz listinu č. 11 o prodeji platu na této vinici Václavem Húžvou Petrovi Nosovi a č. 15 o sporu o plat z této vinice.

[2]) Újezdem rozuměla se v té době celá západní část nynější Malé strany od městských zdí mezi Petřínem a Vltavou.

[3]) Vinice kláštera Cisterciáků z Plas připomíná se již v nadací listině téhož kláštera z 12. stol. (falsum k r. 1146; F r i e d r i c h, Codex diplomaticus sv. I. str. 408, č. 396.)

[4]) Klášter blíže Újezda, založený r. 1341 králem Janem Lucemburským. Vinice klášterní sousedila na západní straně s vinicí plasského kláštera.

11. [1]) Viz listinu č. 10, jíž Petr Nos prodal tuto vinici Václavovi Húžvovi, a listinu č. 15, obsahující spor o plat z této vinice. Při listině č. 10 jsou potřebné poznámky.

in monte Petrino, inter vineam monasterii Plassensis ex una et vineam monasterii Carthusiensis, quam pro nu[n]c tenet dominus Vlricus de Rosemberg, parte ex alia, ascendendo a prima porta vinee monasterii Plassensis usque ad summitatem montis Petrini eiusdem, pro quadraginta sexag. gr. predictorum, eidem Wenczeslao Huzwa plene et integraliter persolutis pecunia in parata, ad habendum, tenendum, percipiendum et possidendum. Predictum censum, per Petrum predictum ementem seu alium, qui presentes literas ab ipso Petro habuerit, in terminis infra scriptis, videlicet in die s. Vrbani [25. května] proxime affuturo duas sex. gr. et in die s. Martini [11. listopadu] tunc sequenti similiter duas sex. gr. predictorum in omnem eventum, et sic deinceps annis singulis et perpetuis temporibus, prefatus Wenczeslaus, heredes et successores ipsius, possessores vinee supradicte, huiusmodi censum dare et solvere tenebunt[ur] et debebunt eidem Petro, seu qui literas presentes habuerit, in terminis suprascriptis occasione qualibet non obstante. Et si umquam presens moneta postmodum fuerit inmutata, extunc valor dictorum grossorum, pro nunc currencium, solvi debent pagamento tunc dativo seu transitivo in singulis terminis suprascriptis. In quocumque autem dictorum terminorum termino et infra ipsius octavam, inmediate sequentem, prefatus census non fuerit integraliter persolutus, extunc mox super huiusmodi censum non solutum quatuor grossi nomine pene crescent et consimilis pena crescere debet singulis septimanis sequentibus post terminum non solucionis predictum. Si autem predictus census non solutus una cum penis eidem accrescentibus infra terminum solucionis secundum eidem Petro, vel qui presentes literas habuerit, non solverentur, extunc eadem vinea ad ipsum Petrum, seu qui presentes literas hauberit, cum omnibus iuribus et pertinenciis suis libere auctoritate magistri moncium vinearum devolvetur, quovis inpedimento cessante. Et qui presentes literas, de certa sciencia ipsius Petri habuerit, eidem plenum ius compet[it] et competere debet omnium premissorum. In cuius rei testimonium sigillum magistri moncium vinearum Pragensium presentibus est appensum. Datum Prage anno domini millesimo trecentesimo octogesimo in die s. Andree apostoli.

12.

Perkmistr Vojtěch ze Satalic vyznává, že Prokop zvaný Rema prodal vinici, ležící v Radlicích na pozemcích kláštera sv. Vavřince v Starém městě pražském, Svatoňovi od sv. Jana a jeho manželce Kristě.

Praha 1. června 1387.

Originál pergamenový, s přivěšenou viničnou pečetí v archivu metropolitní kapituly u sv. Víta v Praze, sign. Lit. Z, scrin. I., fasc. V, nro. 6; nová XVII—10. Na rubu listiny napsáno kursivou „Litera super vinea Swaranonis“ a humanistickým písmem připojeno udání místa: „in villa Radlicz“.

Vydal *Teige*, Základy místopisu Starého města pražského, Praha 1910, díl I. str. 3.

Noverint universi, quod ego Woytiecho de Sotalicz, magister moncium vinearum nove plantacionis circum || Pragam et circumcirca toto in districtu, tenore presencium publice recongnosco, quod providus vir Procopius || dictus Rema vineam suam, de novo plantatam sub anno domini millesimo trecentesimo octoagesimo || quinto, sitam in bonis ville Radlicz, religiosarum virginum monasterii sancti Laurencii in Maiori civitate Pragensi[1]), iusto vendicionis ti-

---

12. [1]) Jeptišky řádu dominikánského při dvoře někdy Templářů u sv. Vavřince nebo u sv. Anny. Ves Radlice náležela k jich nadání.

tulo pro certa pecunie summa, videlicet pro IIII^or^ sexagenis cum triginta grossis, sibi plene persoluta, vendidit discreto viro Swatononi, residenti circa sanctum Johannem retro,[2]) et Kriste, uxori sue legitime, et heredibus ac successoribus suis universis; [quiquidem Swaton] rite et racionabiliter suscepit a me, veluti de iure debuit, ad habendam, tenendam, utifruendam et iure hereditario im perpetuum, absque quolibet impedimento, pacifice possidendam. In huius rei testimonium evidens sigillum moncium vinearum presentibus est appensum. Datum Prage anno domini millesimo trecentesimo octuagesimo septimo, sabbato ante festum s. Trinitatis.

13.

Perkmistr Petr z Čelákovic vyznává, že Jan zvaný Berka prodal vinici na Petříně Janovi zvanému Noha a jeho manželce Markétě.

[Praha] 30. srpna 1390.

Opis v kopiáři strahovského kláštera z r. 1405, archiv strahovského kláštera sign. XVII A 5 fol. H 6.

Vydal Dr. J. *Emler*, Decem registra censuum str. 297.

Noverint universi, quod ego Petrus de Zelakowycz, magister moncium vinearum nove plantacionis circum Pragam et circumcirca toto in districtu, tenore presencium publice recognosco, quod honestus vir Johannes dictus Berka vineam suam, de novo plantatam sub anno domini M°[CCC] LXXXV°, sitam in monte Petrino[1]) penes vineam Nicolai fabri parte ex una et retro vineam monachorum de Plass[2]) parte ex alia, iam dictam vineam vendidit et iusto tytulo vendicionis coram me resignavit discreto viro Johanni dicto Noha[3]) et Margarete, ipsius legitime conthorali; quiquidem Johannes et Margareta a me, veluti de iure debuerunt, rite ac racionabiliter acceptaverunt et susceperunt pro se ipsis ambobus et heredibus ac successoribus suis universis ad habendam, tenendam, vendendam et iure hereditario ac proprietario utifruendam, necnon in perpetuum absque inpedimento quolibet pacifice possidendam. In cuius rei testimonium sigillum magistri moncium vinearum presentibus est appensum. Datum anno domini M° CCC° XC. feria tercia ante festum s. Egidii.

14.

Perkmistr Petr z Čelákovic vyznává, že Petr zvaný Rexa prodal vinici proti hradu pražskému nad horou Bruskou, za křížem, na pozemcích vesnice Bubny, Ondřejovi, měšťanínu Menšího města pražského, a jeho manželce Ele.

[Praha] 8. března 1392.

Opis v kopiáři kláštera Augustiniánů u sv. Tomáše, zv. Codex Thomaeus, fol. 67.

Noverint universi, quod ego Petrus de Selacowycz, magister moncium vinearum nove plantacionis circum Pragam et circumcirca toto in districtu, tenore presencium publice recognosco, quod discretus vir Petrus dictus Rexa vineam suam, de novo plantatam, ex opposito castri Pragensis supra montem, qui dicitur vulgariter Brusca[1]), retro crucem[2]), in hereditate ville Buben, iam

---

[2]) Kostel sv. Jana v Oboře na Menším městě pražském.

13. [1]) Viz listinu č. 13.
[2]) Viz poznámku č. 4 při listině č. 10.
[3]) Viz listinu č. 17, v níž je zmínka o vinici Jana Nohy.

14. [1]) Vrch Bruska začínal u západního konce Pohořelce a táhl se mimo Pohořelec, Hradčany a hrad k úvozu nad východním koncem Opyše.
[2]) O kříži není nikde v pramenech zmínky. Snad stál při rozcestí nad úvozem, kde se dělila cesta, jdoucí z Malé strany okolo Opyše k Ovenci, ve dvě, z nichž jedna směřovala do Ovence, druhá k hliništi za Bruskou branou.

dictam vineam vendidit et iusto titulo vendicionis coram me resignavit honesto viro Andree[3]), civi Minoris civitatis Pragensis, et Elee, ipsius conthorali legitime, et ipsorum heredibus universis; quiquidem Andreas et Ela a me, veluti de iure debuerunt, rite ac racionabiliter susceperunt pro se ipsis ambobus ad habendam, tenendam, vendendam, utifruendam et iure hereditario ac perpetuario [!] in perpetuum absque quolibet inpedimento pacifice possidendam. In cuius rei testimonium sigillum magistri moncium vinearum presentibus est appensum. Datum anno domini millesimo trecentesimo nonagesimo secundo, feria sexta post festum Translacionis s. Wenczeslai.

15.

Perkmistr Petr z Čelákovic, přesvědčiv se, že Petr Nos, měštěnín Menšího města pražského, právem a se souhlasem krále Václava odkázal opatu a konventu kláštera břevnovského roční plat, který koupil listinu z 30. listopadu 1380 na vinici Václava Húžvy, položené na Újezdě na hoře Petříně, a obdržev úřední zprávu o nálezu konšelů a přísežných Starého města pražského ve sporu břevnovského kláštera s tímto Václavem Húžvou o zadržalý plat, potvrzuje klášterská práva k platu a povinnosti Václava Húžvy ke klášteru.

Praha 10. prosince 1393.

Opis v diplomatáři Národního musea v státním histor. vydavatel. ústavu v Praze který je určen jako výpis z kopiáře kláštera sv. Tomáše, Codex Thomaeus, fol. 67, avšak v uvedené knize nebyl nalezen. Odkud byla listina v pravdě opsána, nebylo lze zjistiti. Inserovaná listina v originálním znění (viz č. 11.) je uložena v archivu břevnovského kláštera.

In nomine domini Amen. Ego Petrus de Selacowicz, magister moncium vinearum nove plantacionis circum Pragam et circumcirca in toto districtu, tenore presencium recongnosco publice coram universis, quod cum olim discretus vir Petrus dictus Nos[1]), civis Minoris civitatis Pragensis, emerit et iusto emcionis titulo comparaverit quatuor sex. gr. Pragensium census et redditus annui, perpetui, liberi, in et super vinea discreti viri Wenczeslai dicti Huzwa, civis dicte Minoris civitatis Prag., sita in Vgezd, foris dictam Minorem civitatem Pragensem in monte Petrino, inter vineam monasterii Plassensis ab una et vineam monasterii Cartussiensis, quam olim tenuit nobilis dominus Vlricus de Rosemberg, parte ab altera, fueritque in possessione percepcionis huiusmodi census pacifica et quodque[!] huiusmodi censum quatuor sex. occasione mortis et nomine perpetui testamenti donavit de consensu et voluntate serenissimi principis et domini, d. Wenceslai, Romanorum et Boemie regis, honorabilibus et religiosis viris, dominis abbati et conventui monasterii Brewnoviensis ordinis s. Benedicti prope Pragam, in sue anime remedium salutare, quod facere potuit virtute literarum pro tunc magistri moncium desuper confectarum, quas literas, sanas et illesas, venerabilis pater, dominus Divissius,[2]) abbas dicti monasterii Brewnoviensis, coram me exhibuit et quarum tenor de verbo ad verbum sequitur in hac verba. Sequuntur litere de dato Prage a. d. 1380 in die s. Andree apostoli, incipientes: [viz list. č. 11.] Demum orta inter prefatos dominos abbatem et conventum monasterii Brewnoviensis ab

[3]) Ondřej Rak odkázal »in agone mortis« vinici klášteru sv. Tomáše, který ji r. 1404 prodal Milhostovi ševci. (Tomek, Základy starého místopisu pražského, odd. IV. str. 170, Codex Thomaeus fol. 67.) O vinici i dalších majitelích jsou zprávy v rozpravě Fr. Vacka, Dějiny Bubenče, Dejvic, Šárky a okolí. Sborník příspěvků k dějinám hlav. m. Prahy sv. II. (v Praze 1910) str. 152.

15. [1]) Viz listiny č. 10 a 11, kde jsou potřebné poznámky.
[2]) Byl opatem břevnovského kláštera v l. 1385—1408.

una et prescriptum Wenceslaum Huzwam occasione renitencie solucionis census huiusmodi parte ab altera materia questionis et ad decisionem consulum iuratorum Maioris civitatis Prag., ad quos cognicio et decisio causarum huiusmodi pertinet, legitime introducta, supradicti consules et iurati dicte Maioris civitatis Pragensis eisdem partibus presentibus et super hiis declarari et pronuncciari petentibus sentencialiter et diffinitive ac conclusive decreverunt, declaraverunt et diffinierunt prefatam literam in omnibus et singulis articulis et punctis, prout in eadem sunt expressa, vigorem roboris obtinere ipsumque Wenceslaum Huzvam, heredes et successores suos ad solucionem dicti census in modo, in ipsa litera expresso, dictis dominis abbati et conventui, possessoribus dicte litere, teneri et rite ac racionabiliter obligari, prout de huiusmodi decisione et diffinicione certis relacionibus dictorum consulum iuratorum facta est michi legitima fides. Igitur ego Petrus, magister moncium predictus, auctoritate mei officii dico, fateor et approbo omnia et singula in eadem litera contenta unacum sentencia dictorum consulum iuratorum memorata, et quod huiusmodi litera et census ad dictos dominos abbatem et conventum ex causa iuste et legitime donacionis iusto titulo pervenerit ipsique domini abbas et conventus poterint deinceps iuste et licite ac pleno iure, eciam virtute presencium huiusmodi censum singulis annis iuxta modum et condiciones expressos in predicta litera a prefato Venceslao Huzwa, heredibus et successoribus suis, dicte vinee possessoribus repetere, exigere, percipere et levare et de eodem disponere tamquam de re propria et eundem censum hereditario, proprietario et pleno iure tenere, habere, possidere, vendere, commutare et alias de eo disponere, ubi, quando et prout eis utilius et conveniencius videbitur expedire, cuiuscunque contradiccione et opposicione cessante. Super quo eis do presentes meas literas, sigilli officii mei appensione roboratas, pro maiori fide et testimonio omnium premissorum. Datum Prage anno domini millesimo trecentesimo nonagesimo tercio, die decima mensis decembris.

16.

Perkmistr Petr z Čelákovic vyznává, že Vaněk zvaný Kabele, syn jeho Petr zvaný Smolka, mnich kláštera řádu sv. Benedikta na Slovanech, a vnukové Lexiko a Šimon prodali vinici, ležící při cestě do Nuslí, Petrovi z Nuslí, a vyhradili si placení ročního platu.

Praha 5. ledna 1394.

Opis v kopiáři Registrum Slavorum z archivu kláštera v Emauzích, sign. MSS 1, pag. 77., který je sice mladší redakcí, avšak úplnější než starší, v majetku Vereinu für Geschichte der Deutschen in Böhmen.

Otisk podle starší redakce *Helmling-Horcicka*: Das vollständige Registrum Slavorum, Praha 1904. str. 145. č. 67.

Noverint universi, quod ego Petrus de Selakowicz, magister montium vinearum novae plantationis circum[a]) Pragam et circumcirca[b]) in toto districtu, tenore praesentium publice recognosco, quod discreti viri Wanik dictus Cabele[c]) et dominus Petrus dictus Smolka,[1]) filius ipsius, professus monasterii Slavorum in Nova civitate Pragensi ordinis s. Benedicti, necnon Lexiko et Simon, nepotes dicti Wankonis Kabele[c]), suo, heredum et successorum

---

16. a) V kopiáři stojí »circa«.
b) V kopiáři »circa circum.«
c) V kopiáři »Rabele«.
1) Petr Smolka byl v l. 1387—95 převorem klášterním, pak sakristanem až do r. 1405.

suorum nomine in mei praesentia personaliter constituti recognoverunt sponte et libere ac benivole se vendidisse iusto venditionis titulo et resignasse vineam ipsorum sua cum area, sitam subtus vineam religiosorum virorum dominorum dictorum de domo Theutonica ecclesiae s. Benedicti Maioris civitatis Pragensis[2]) juxta viam, qua itur in Nossel, ad manum dextram parte ex una et ex opposito vineae Trojani parte ex altera, discreto viro Petro de Nossel et ipsius heredibus et successoribus sive posteris, tali tamen conditione mediante, quod in eadem vinea dicti vendentes, videlicet Waniek dictus Kabele[d]), dominus Petrus dictus Smolka, Lexico et Simon, duas sex. gr. Pragensium denariorum census annui et perpetui, ab omni exactione liberi et securi pro se et ipsorum haeredibus et successoribus reservaverunt et in eadem vinea reliquerunt. Ad quem censum prefatus Petrus de Nossel emens se, heredes et successores suos sponte et benivole submisit et obligavit, ita quod tenetur et tenebitur censuare et solvere eundem censum duarum sex. gr. Pragensium denariorum jam dictorum simul et semel in festo s. Galli (16. října) proxime venturo, quolibet anno perpetue, negligentia qualibet praetermissa. Quandocunque autem dictum censum in eodem termino et infra octo dies dicti possessores eiusdem vineae solvere neglexerint, ex tunc super quamlibet sexagenam censualem non solutam crescent tres grossi nomine paenae septimana qualibet, donec et quousque idem census plenarie fuerit persolutus. Pro quibus quidem censu et penis non solutis quandocunque praefati Wanik dictus Cabele[e]), dominus Petrus Smolka, Lexiko et Simon vel ipsorum alter, seu haeredes et successores ipsorum voluerint, possunt jam dictum Petrum de Nossel, haeredes et successores suos in praedicta vinea et ipsius area autoritate magistri montium pro tunc existentis aut sua propria poterunt pignorare. Si vero dictus census ad annum unum cum paenis neglectus sive protractus fuerit aut non solutus, extunc praenominati vendentes, puta Wanik dictus Kabele,[e]) dominus Petrus Smolka, Lexiko et Simon vel eorum alter, haeredes et successores ipsorum in praefatam vineam cum ipsius area jure haereditario et ipsius veram possessionem se intromittere habebunt omnimodam potestatem. Et quicunque praesentem literam de bona voluntate jam dictorum vendentium seu eorum alter habuerit seu habuerint, eidem vel eisdem jus competit omnium praemissorum. Harum quibus sigillum magistri montium vinearum praesentibus est appensum testimonio literarum. Datum et actum Pragae, feria secunda proxima ante Epiphaniam domini, anno nativitatis ejusdem 1394.

17.

Perkmistr Nicek, komorník římského a českého krále, vysvědčuje, že Mikuláš zvaný Šlechta přijal od něho pro sebe a manželku Markétu vinici, nově vysazenou na pozemcích opata a konventu strahovského kláštera, pod viničné právo.

[Praha] 16. května 1394.

Opis v kopiáři strahovského kláštera z r. 1405, archiv strahovského kláštera sign. XVII A 5 fol. H 9.

Vydal Dr. *J. Emler*: Decem registra censuum str. 299.

Noverint universi, quod ego Nyczko, camerarius regis Romanorum et Boemie ac magister moncium vinearum nove plantacionis circum Pragam et circumcirca toto in districtu, tenore presencium protestor ac publice recognosco, quod discretus ac honestus vir Nicolaus dictus Slechta vineam suam,

[d]) V kopiáři »Czabele«.
[e]) V kopiáři »Gabele«.
[2]) Komenda řádu německých rytířů od sv. Benedikta měla nejvíce pozemků v Nuslích a ve Vršovicích, nelze proto vinici Vaňka Kabele přesně lokalisovati.

sub anno domini M°CCC LXXXIIII° de novo plantatam, sitam in bonis seu in campo communi religiosorum virorum abbatis necnon tocius conventus monasterii Strahoviensis[1]), a meta, quod sermone vulgari dicitur stele, inter vineas religiosarum virginum monialium monasterii s. Anne in Vgezd[2]) parte una et Johannis dicti Noha[3]) parte ex alia, a me rite et legitime, sicut de iure debuit, suscepit sibi et coniugi sue Margarethe, heredibus et successoribus suis ad habendam, tenendam, utifruendam ac iure hereditario in perpetuum, absque inpedimento quolibet, pacifice possidendam. In cuius rei testimonium sigillum magistri moncium vinearum presentibus est appensum. Datum anno domini M°[CCC]LXXXIIII°, sabbato ante dominicam quartam post Pascha.

18.

Perkmistr Šimon vysvědčuje, že Vít a Mikuláš z Malé strany přijali od něho pro sebe a Mikulášovu manželku Martu vinici, nově vysazenou na pozemcích strahovského kláštera, pod právo viničné, se souhlasem klášterských bratří.

[Praha] 2. prosince 1398.

Opis v kopiáři strahovského kláštera z r. 1405, archiv strahovského kláštera sign. XVII A 5 fol. H 10.

Vydal Dr. *J. Emler*: Decem registra censuum str. 300.

Noverint universi, quod ego Symon, magister moncium vinearum nove plantacionis circum Pragam et circumcirca toto in districtu, tenore presencium publice recognosco, quia honesti viri Vitus et Nicolaus de Minori civitate Pragensi vineam ipsorum, de novo plantatam sub anno domini M°CCCXC°VIII°, sitam in bonis seu hereditate religiosorum virorum ordinis s. Augustini monasterii Strahoviensis[1]), penes vineam carboniste dicti Kothas[2]) parte una et penes campum seu agriculturam monasterii predicti parte ex alia, de certa sciencia et voluntate dominorum seu fratrum monasterii sepedicti, a me, veluti de iure debuerunt, et prout iuris, moris et consvetudinis opportunitas exigit moncium vinearum Pragensium, rite ac racionabiliter susceperunt pro se et Maretha, uxore eiusdem Nicolai legitima, heredibus ac successoribus eorum universis ad habendam, tenendam, plantandam, utifruendam ac iure hereditario absque impedimento quolibet pacifice possidendam. In cuius rei testimonium sigillum magistri moncium vinearum presentibus est appensum. Datum et actum anno domini M°CCC IX°VIII°[!], in octava s. Katherine virginis et martyris gloriose.

19.

Perkmistr Šimon, hospodář římského a českého krále, vyznává, že Alžběta, vdova po Hanušovi vinaři, prodala vinici, ležící na pozemcích kláštera sv. Ambrože, Václavovi zvanému Balšán a jeho manželce Hodě z Vesce, měšťanům Nového města pražského.

---

17. [1]) Vinice strahovského kláštera byly na stráni pod úvozem cesty jdoucí na Pohořelec a na stráni Petřína. Na Petříně byla také vinice Mikuláše Šlechty, jak svědčí listina č. 13.

[2]) Klášter sv. Anny na Malé straně měl pozemky na území vesnice Nebovidy, jejíž část patřila však klášteru u sv. Jiří.

[3]) Viz list č. 13, v níž Jan Noha kupuje vinici na Petříně.

18. [1]) Viz poznámku č. 1 v list. č. 17. Dvůr s polnostmi strahovského kláštera byl jako dodnes, na úpatí Petřína.

[2]) V listině č. 21 je uveden trh vinice Václava Kothase a jeho manželky Anny.

[Praha] 8. prosince 1398.

Opis v prvé kontraktní knize viničného úřadu z let 1435—1453 (archiv hlav. m. Prahy rkp. č. 2002 fol. 1), psaný však neznámým písařem 16. stol.

Noverint universi, quod ego Simon, Romani[a]) et Boemie regis hospes ac magister moncium vinearum nove plantacionis circum Pragam et circumcirca toto in districtu, tenore presencium coram universis publice recognosco, quia honesta matrona Elizabeth, relicta quondam Hanussii vinitoris, coram me personaliter constituta, recognovit et sponte propria fassa est vineam suam, plantatam sub anno domini M° trecentesimo octuagesimo sexto in bonis seu hereditate religiosorum virorum abbatis et conventus monasterii s. Ambrosii[1]), inter vineas Johlini serratoris parte una et Mikssonis linicide parte ex alia sitam, se vendidisse pro quatuor sex. gr. Pragensium denariorum, sibi in toto integraliter persolutis, quam et coram me iusto vendicionis tytulo resignavit prudenti viro Wenceslao dicto Balssan et Hode de Wesceze, uxori ipsius legitime, concivibus Nove civitatis Pragensis, heredibus et successoribus eorum universis; et quia supradicta Elizabeth eandem vineam suam secundum iura Maioris civitatis Pragensis et statuta moncium vinearum supradictis Wenceslao et Hode plenarie et totaliter disbrigavit, quapropter ipsi Wenceslaus et Hoda, heredes et quilibet eorum successores habent et habere debent plenariam licenciam et potestatem vineam predictam plantare, frui, vendere, alienare, obligare, commutare et secundum voluntatem suam absque impedimento quolibet in perpetuum pacifice possidere. In cuius rei testimonium sigillum magistri moncium vinearum presentibus est appensum. Datum anno domini M° trecentesimo nonagesimo octavo proximo die dominico post festum s. Nicolai episcopi, confessoris gloriosi.

20.

Perkmistr Šimon, hospodář králova dvoru, vyznává, že Ondřej Jetrnička, měštěnín Menšího města pražského, přijal od něho vinici, ležící na Petříně na rohu mezi cestou Berounskou a cestou, jdoucí ke klášteru břevnovskému, na pozemcích břevnovského kláštera, pod právo viničné.

Praha 14. června 1399.

Originál pergamenový s přivěšenou viničnou pečetí v archivu Národního musea, bez sign. Na rubu napsán písařem 16. stol. regest: „Andrea Gitrniczka dat facultas novam vineam plantandi, in ditione abbatis Brevnoviensis sitam" a číslo „No 25". Regest je psán na rasuře, na níž jen jednotlivé tahy původního písma jsou zřetelny.

Noverint universi, quod ego Symon, curie regalis hospes necnon magister moncium || vinearum nove plantacionis circum Pragam et circumcirca toto in districtu, || tenore presencium publice recognosco, quia discretus vir Andreas dictus || Gyetrnyczka, civis Minoris civitatis Pragensis, vineam ipsius, sitam in bonis seu hereditate religiosorum virorum abbatis et conventus monasterii Brev|n|oviensis[1]) in monte Petrino[2]) in acie, inter stratas publicas inmediate[3]), quarum per unam itur in civitatem Weronensem, per alteram vero monaste-

19. [a]) V knize: Romanus.

[1]) Klášter u sv. Ambrože mnichů řádu sv. Benedikta měl vinice na Olšanech, u Vršovic a v Nuslích. Kde však byla prodávaná vinice Alžbětina nelze určiti.

20. [1]) Klášter Benediktinů v Břevnově měl vinice za klášterem směrem k Veleslavínu, na vrchu Brusce a na Petříně.

[2]) K Petřínu se počítaly všechny pozemky od Malé strany až k Bílé hoře.

[3]) Při tomto rozcestí hořejší cesty k Břevnovu a cesty do Berouna začínaly nově vysazené vinice břevnovského kláštera.

rium ad predictum, a me, veluti de iure debuit, et prout opportunitas moncium vinearum Pragensium exposcit, rite ac iuridice de novo plantandam racionabiliterque suscepit pro se, heredibus et successoribus ipsius universis, ad habendam, tenendam, utifruendam ac iure hereditario proprietarioque in perpetuum, absque impedimento quolibet pacifice possidendam. In cuius rei testimonium sigillum magistri moncium vinearum Pragensium presentibus est appensum. Datum Prage anno domini millesimo trecentesimo nonagesimo nono, in vigilia sancti Viti martyris gloriosi.

21.

Perkmistr Marek z Dlouhé třídy vysvědčuje, že Václav Kothas s manželkou Annou prodali za 3 kopy gr. Michalovi z Obory u sv. Jana a jeho manželce Alžbětě vinici na horách strahovského kláštera při městské zdi.

[Praha] 13. ledna 1401.

Opis v kopiáři strahovského kláštera z r. 1405, archiv strahovského kláštera sign. XVII A 5 fol. H 7.

Vydal Dr. J. *Emler*, Decem registra censuum, str. 298.

Noverint universi, quod ego Marcus de Longa platea, civis Maioris civitatis Pragensis ac magister moncium vinearum nove plantacionis circum Pragam et circumcirca toto in districtu, tenore presencium publice recognosco, quia discretus vir Wenceslaus Kothass[1]) et Anna, uxor eius legitima, coram me personaliter constituti, recognoverunt et sponte propria fassi sunt, quod vineam ipsorum, sitam in montibus monasterii Strahowiensis[2]) penes vineam Stephani Kut sartoris ex una et murum civitatis[3]) parte ex altera, vendiderunt pro tribus sexag. gr. Pragensium denariorum, eisdem in toto et integraliter persolutis, quam coram me iusto vendicionis tytulo omni eo iure, sicut ipse Wenceslaus Kothass et Anka eandem vineam habuerunt et tenuerunt, prudenti viro Michaeli de Obora prope s. Johannem in Obora[4]) et Elizabet, uxori sue legitime, heredibus et successoribus ipsorum resignaverunt. Quapropter ipse Michael et Elizabet, uxor ipsius, heredes et successores eorum habent et habere debent plenariam licenciam et potestatem predictam vineam plantare, utifrui, vendere, alienare, obligare, commutare et secundum voluntatem ipsorum absque impedimento quolibet in perpetuum pacifice possidere. In cuius rei testimonium sigillum magistri moncium vinearum presentibus est appensum. Datum anno domini M° CCCC° primo, feria quinta in octava Epiphanie.

22.

Perkmistr Marek z Dlouhé třídy vyznává, že Václav kovář ze Starého města pražského přijal od něho vinici, vzdělanou na pozemcích kláštera sv. Ambrože na hoře nad Olšany, pod právo viničné.

[Praha] 14. července 1404.

Opis ve třetí kontraktní knize viničného úřadu z r. 1472—96. (Archiv hlav. m. Prahy rkp. č. 2004 fol. K 8).

---

21. [1]) Viz listinu č. 18, v níž jest uvedeno Kothasovo zaměstnání, carbonista, a je též zmínka o jeho vinici.

[2]) Viz list. č. 17 poznám. 1 a list. č. 18 poznám. 1.

[3]) Městská hradba, vystavěná r. 1360 Karlem IV. na rozšíření Malé strany, vedla z Hradčan okolo Strahova přes Petřín k řece.

[4]) Vesnice Obora byla pod zahradou strahovského kláštera a Jánským vrškem. Blíž města byl kostel sv. Jana v Oboře.

Noverint universi, quod ego Marcus de Longa plathea, civis Maioris civitatis Pragensis ac magister moncium vinearum circum Pragam et circumcirca toto in districtu, tenore presencium publice recognosco, quod discretus vir Wenceslaus faber de Maiori civitate Pragensi vineam suam, de novo plantatam, sitam in bonis religiosorum virorum dominorum abbatis et conventus monasterii s. Ambrosii, penes [vineam] dicti monasterii, inter vineas Jacobi Wozka ex una et Wenceslai Bachmieze parte [ex] altera in monte supra Olssanum[1]), a me veluti de iure debuit, rite ac racionabiliter pro se, Margareta, uxore ipsius legitima et heredibus ipsorum suscepit et acceptavit ad habendam, tenendam, utifruendam et iure hereditario ac proprietario pacifice im perpetuum possidendam, eciam ad agendum et faciendum cum eadem vinea tamquam cum hereditate ipsius propria, quitquid voluntati sue placuerit, contradiccione et impedimentis quibuslibet proculmotis. In quorum testimonium sigillum magistri moncium vinearum presentibus est appensum. Datum anno domini M° CCCC° quarto, f. II. post Margarete.

23.

Perkmistr Hanza Litoměřický vyznává, že opat a konvent kláštera sv. Tomáše na Malé straně koupili pro konvent od malostranského měštěnína Mikuláše Skřídlaře roční plat na jeho vinici, ležící na hoře Zámyšli nad Košířemi.

Praha 26. března 1405.

Opis v kopiáři kláštera Augustiniánů u sv. Tomáše, zv. Codex Thomaeus, fol. 66'.

Noverint universi, quod ego Hanza Lythomerisslii[!], magister moncium vinearum circum Pragam et circumcirca toto in districtu, tenore presencium publice recognosco, quod religiosi viri frater Wenczeslaus prior[1]) et totusque[!] conventus fratrum s. Augustini monasterii s. Thome Minoris civitatis Pragensis[2]) emerunt pro conventu ipsorum unam sex. gr. Pragensium census annui et perpetui iuxta indultum literarum serenissimi principis, domini Wenczeslai, Romanorum et Bohemie regis, quas desuper habere dinoscuntur, erga Nicolaum Skrzydlarz et heredes et successores suos, civem Minoris civitatis Pragensis, pro decem sex. gr., super vineam ipsius, sitam in monte Zamisslo, ex opposito ville Kossyers, inter vineas Nyemeczkonis de eadem Minori civitate Pragensi ex una et Michahelis vinitoris parte ex altera; cuiusquidem census medietatem, videlicet triginta gr., eis solvere debent et tenentur in festo s. Georii martyris [23. dubna] nunc proxime venturo, et aliam medietatem in festo s. Galli [16. října] deinde sequenti, ac sic singulis aliis annis et terminis in futurum; quandocumque alio terminorum et infra quatuordecem dies sequentes predictus Nicolaus aut heredes et successores sui huiusmodi censum non solverent, extunc ab hoc in penam quatuor gr. inciderint eo ipso. Et si infra alios quatuordecem dies huiusmodi censum cum pena non solverint, pro quibus censu et penis non solutis antedictus prior totusque

22. [1]) Ves Olšany patřila buď celá neb z větší části klášteru. Nad vesnicí, vedle poplužního dvora, byla zahrada a vinice, která se táhla přes celý vrch za vsí až k silnici do Kutné Hory.

23. [1]) Václav Chochol z Mýta byl převorem v l. 1401—1408.

[2]) Klášter neměl viničných pozemků jako jiné kláštery v té době, nýbrž užíval jen platů z nich, které buď koupil nebo získal odkazem. O způsobu nabytí tohoto platu uvádí zmíněný Codex tuto podrobnost: »Et istam sexagenam census emit Katherina de Pyesek conventui, et debent eum tollere tempore vite sue a conventu de manu procuratoris conventus«. Později připsáno: »Jam est devolutus.«

conventus cum nuncio magistri moncium, qui pro tunc fuerit, poterint inpingnorare ipsum Nicolaum, heredes et successores suos in huiusmodi vinea usque ad percepcionem plenam dicti census et penarum non solutis. Et si pignora ibidem reperiri non poterint, tunc dictus magister moncium aut nunccius suus ducet ipsum priorem aut conventum in possessionem huiusmodi vinee in censu et penis non solutis, eisque dabit possessionem facturum de ea, velud de re propria, quitquit eius placuerit voluntati. In cuius rei testimonium sigillum magistri moncium vinearum presentibus est appensum. Datum Praga [!] anno domini millesimo quadringentesimo quinto, feria quinta ante dominicam, qua cantatur Letare.

24.

Perkmistr Hanza Litoměřický vyznává, že Jiří Sěrka, oltářník sv. Benedikta v kostele pražském a kaplan krále Václava, přijal právo vysaditi vinici pro sebe a krále Václava IV. za svým domem při hradském vodovodu a jdoucí až k hradčanským hradbám.

Praha 14. dubna 1405.

Originál pergamenový s přivěšenou viničnou pečetí, v archivu metropolitní kapituly u sv. Víta v Praze, sign. XXIII-2. Na rubu napsáno současným písařem: „Litera super vinea pro altarista s. Benedicti". Později doplněno jméno majitele vinice „Georgii Sierka", a v 17. stol. připsáno „in ecclesia Pragensi, anno 1405".

Noverint universi, quod ego Hanza Lythomeriensis, magister moncium vinearum circum Pragam [et] circumcirca toto || in districtu, tenore presencium publice recognosco, quod honorabilis vir dominus Georgius dictus Syerka, || altarista sancti Benedicti in ecclesia Pragensi[1]), vineam de novo plantandam, sitam retro muros domus[2]) ipsius || domini Georgii, a domo quondam domini Gire de Roztok, a loco illo, ubi aqua fuit ducta super castrum Pragensem, usque quo domus illius domini Georgii, altariste et capellani domini regis, se extendit, in longitudine et latitudine a vinea Nicolai dicti Curarz[3]) usque ad murum civilem Gradczanensem, a me, sicut de iure debuit, rite et racionabiliter suscepit et acceptavit pro se et illustrissimo principe, domino, domino Wenceslao, Romanorum rege et Boemie rege, et successoribus suis ad habendam, tenendam et iure hereditario ac proprietario utifruendam, necnon in perpetuum absque impedimento quolibet pacifice possidendam. In cuius rei testimonium sigillum magistri moncium presentibus est appensum. Datum Prage anno domini millesimo quadringentesimo quinto, feria tercia post dominicam Palmarum.

25.

Perkmistr Jan Rulant vyznává, že Petr kožišník zvaný Pastuška, měšťan Nového města pražského, a jeho manželka Petra přijali od něho nově vysazenou vinici, ležící na hoře u Olšan, pod právo viničné.

24. [1]) Jiří Sěrka byl oltářníkem v l. 1403—1422.

[2]) Jeho dům býval při věži hradčanských hradeb, nejisté polohy, již Tomek (v Základech místopisu odd. III. str. 155) nazývá »brána špitálská č. 75«, ale v Dějepisu m. Pr. (sv. II., str. 96) praví: »jinde kdesi připomíná se věž.« R. 1413 daroval Jiří zvaný Sěrka oltářníkům a oltáři Panny Marie, sv. Petra a Pavla, sv. Václava a sv. Kateřiny dům s věží »cum ortis et vineis, tam intra muros quam retro turrim extra muros per ipsum de novo plantatis«. (Tomek, Základy místopisu odd. III. str. 155.)

[3]) Mikuláš, syn Fraňka kuraře, měšťan Starého města praž., byl od r. 1376—1408 majitelem vinice t. zv. královské, která byla mezi cestami, z nichž jedna šla od potoka Brusnice k domku v zahradě u Prašného mostu a druhá vedla od hradčanské branky na Brusku severovýchodním směrem. (Fr. Vacek, Dějiny Bubenče, Dejvic, Šárky a okolí. Sborník příspěvků k děj. hlav. m. Pr. d. II. str. 139.)

[Praha] 6. října 1406.

Opis v prvé kontraktní knize viničného úřadu z l. 1435—1453 (archiv hlav. města Prahy rkp. č. 2002 fol. 1), psaný však humanistickým písmem rukou neznámého písaře.

Noverint universi, quod ego Joannes Rulant, civis Maioris civitatis Pragensis et magister moncium vinearum nove plantacionis circum Pragam et circumcirca toto in districtu, tenore presencium publice recognosco, quod honestus vir Petrus pellifex dictus Pastusska, civis [Nove][1]) civitatis Pragensis, vineam suam, de n[o]vo plantatam in monte prope Olssan, sitam inter vineas Materni pellificis parte una et Gironis ortulani parte ex alia, sub anno domini M° CCCC sexto, et hanc[a]) a me, veluti de iure debuit[b]), rite ac racionabiliter acceptavit et suscepit pro se, uxore sua legitima Petra ac heredibus et successoribus eorum ad habendam, tenendam, vendendam, permutanda[m] necnon in perpetuum absque impedimento quolibet iure hereditario pacifice possidendam. In cuius rei testimonium et robur sigillum magistri moncium vinearum presentibus est appensum. Datum anno domini M° CCCC° sexto, feria quarta proxima post festum s. Francisci.

26.

Perkmistr Jan Rulant vyznává, že probošt a konvent zderazského kláštera vykoupili ze své vinice, ležící při cestě do Vršovic, roční plat od Marše Šráma.

Praha 27. března 1408.

Originál pergamenový s přivěšenou viničnou pečetí, v universitní knihovně v Praze č. 697. Na rubu napsáno při okraji současným písařem: „super vinea, eundo in Wrssowycz." Později připsáno datum listiny „1408" a číslo „N. 52".

Regest uvádí *Schubert* uv. m. odd. augustiniáns. řádu kanovníků u sv. Petra a Pavla na Zderaze str. 57 č. 502.

Noverint universi, quod ego Johannes Rulant, civis Maioris civitatis Pragensis, ac || magister moncium vinearum nove plantacionis circum Pragam et circumcirca toto in districtu, || tenore presencium publice recognosco, quod honorabilis dominus prepositus totusque conventus || monasterii Sderasiensis fratrum Cruciferorum sacro[!] sepulcri domini Jerosolimitani[1]) emerunt et exsolverunt pro se et successoribus ipsorum unam sex. gr. Pragensium census annui et perpetui erga Marssonem Schram pro quinque sex. gr., quam ipse Marsso habuit super vinea ipsorum, sita prope stratam, sicut itur in Wrssowicz[2]), ad sinistram manum, inter vineas Johannis dicti Striczek ex una et vineam olim Marssonis Sobotka parte ex altera sic, quod vinea ipsorum decetero et in antea perpetue a solucione dicti census debet esse libera et soluta. In quorum testimonium sigillum vinearum Pragensium presentibus est appensum. Datum Prage anno domini millesimo quadringentesimo octavo, feria tercia proxima post Letare dominicam.

27.

Perkmistr Zikmund Beránek vyznává, že Žibřid, opat břevnovského kláštera, koupil pro konvent roční plat na vinici někdy Vojtěcha, kuchaře té-

25. [a]) V rukopise nesprávně »hoc«.
[b]) Sloveso »debuit« napsáno v rukopise až za »racionabiliter«.
[1]) Petr Pastuška měl dům na Novém městě praž. na Poříčí. (Tomek, Základy místopisu odd. II., str. 257.)

26. [1]) Viz poznámku 4. při listině č. 6.
[2]) Byla to cesta, vedoucí od bývalé Svinské brány k vršovickému rozcestí, o němž je zmínka v listině č. 5, uvádějící také vinici Marše Sobotky, souseda této vinice zderazského kláštera.

šínského knížete, pak Diviše staršího a Diviše, bratra Fráni, písaře konsistorního, ležící na pozemcích kláštera sv. Jiří při cestě do Motola, od Doroty, manželky rytíře Dobrohosta z Hlubiny.

Praha 5. ledna 1419.

Originál pergamenový s přivěšenou viničnou pečetí, v archivu Národního musea, bez signatury. Na rubu listiny je poznamenáno písařem listiny „folio CLXIIII", vztahující se na zápis vinice, pořízený břevnovským klášterem v soudní knize Starého města praž. z l. 1413 až 1446. (Archiv města Prahy rkp. č. 2102.) Písař z konce 16. stol. připsal: „Literae, quibus continetur census annuus ex quibusdam vineis Pragensibus monasterio Brevnoviensi debitus. datae anno 1419." Při okraji listiny poznamenáno: „Brevnoviensis monasterii. No 42."

Noverint universi, quod ego Sigismundus Beranco, civis Maioris civitatis Pragensis ac magister moncium vinearum nove plantacionis circum Pragam || et circumcirca in toto districtu, tenore presencium publice recognosco, quod dominus Siffridus[1], abbas monasterii Brzewnoviensis, emit pro conventu mona||sterii predicti duas sex. gr. Pragensium census annui et perpetui erga dominam Dorotheam, conthoralem Dobrohostonis militis de Hlubina, pro viginti || sex. gr., sibi plene et integraliter persolutis pecunia in parata. Quem censum predicta domina Dorothea habuit super vinea olim Woytiechonis, coci ducis Tessynensis, quam nunc in simile tenent Divissius senior et Divissius[2]), frater Frane, olim notarii actorum[3]), cives Minoris civitatis Pragensis, que sita est in bonis monasterii sancti Georgii[4]), sicut itur in Motol in dextra manu, penes vineam Tyburcii, filii Jessconis Rak[5]), inmediate et campum monasterii sancti Georgii predicti, omni eo iure sicut predicta domina Dorothea eundem censum habuit ad habendum, tenendum, possidendum et recipiendum, sub condicionibus et pactis infrascriptis, ita videlicet, quod prefati possessores vinee suprascripte, ipsi heredes et successores eorum, predicto domino abbati et conventui monasterii iam nominati debent et tenebuntur dare et solvere de predicta vinea duas sex. gr. in terminis infrascriptis, videlicet in festo s. Georgii [23. dubna] proxime venturo unam sex. gr. et in festo s. Galli [16. října] inmediate sequenti similiter unam sex. gr. predictorum, et sic deinceps singulis annis et perpetuis temporibus, contradiccione qualibet non obstante, ut in libro civitatis melius continetur[6]). Quandocumque autem in aliquo predictorum festorum, videlicet in festo s. Georgii, vel in festo s. Galli, vel infra octavam post quemlibet terminorum predictorum deinde continuam, census, ut premittitur, debitus predictis domino abbati et conventui monasterii iam dicti non fuerit exintegro persolutus, extunc super

---

27. [1]) Žibřid, dříve břevnovský probošt, byl opatem v l. 1409—1419.

[2]) Tomek lokalisuje vinici na území pozdější usedlosti Šafránky, a jako majitele této vinice v posledních letech vlády krále Václava IV. uvádí Diviše staršího a Diviše mladšího z Ejzíře, sousedy malostranské.

[3]) Frána písař byl s některými přestávkami malostranským konšelem v l. 1396—1418. Mimo to byl v l. 1392—1407 »notarius actorum consistorii«.

[4]) Jeptiškám kláštera sv. Jiří patřil dvůr v Motole, k němuž byl odváděn plat z většiny vinic v okolí.

[5]) Tiburcius Rak, malostranský měšťan, spojil r. 1417 dvě sousedící vinice, jednu v Košířích na místě pozdější usedlosti Ladronky, a druhou už na území Motola. Spojená vinice byla pak nazývána horou Tiburciovou, a byla kromě motolské části poplatná dvoru v Košířích.

[6]) Odkaz na uvedený již zápis v Soudní knize Starého města praž., provolaný na městském soudě 11. prosince 1417. Zápis shoduje se s textem listiny v základních ustanoveních. Začíná slovy »Dominus Siffridus...« a pokračuje doslova shodně až po slova »Dorothea eundem censum habuit«. Pak už následuje hned očištění: »Quem censum dicta Dorothea et cum ea Michael Pernyczek promiserunt disbrigare secundum ius civitatis. Et publicavit iudicio 1°«.

ipsum censum non solutum quatuor grossi nomine pene crescent et consimilis pena deinde crescet septimana qualibet super ipsum censum, quamdiu non fuerit persolutus cum omnibus penis desuper accretis. Et si contingerit, quod predicti possessores huius vinee suprascripte non solverent censum iam nominatum cum omnibus penis accretis a festo sancti Georgii usque festum sancti Galli, vel in termino medii anni, tunc predictus dominus abbas et conventus monasterii iam nominati poterint se intromittere ad vineam predictam cum adiutorio magistri moncium vinearum, qui pro tempore fuerit, et de illa vinea non descendere, donec talis census et cum penis omnibus non fuerit persolutus. In cuius rei testimonium sigillum magistri moncium vinearum ad preces dictarum parcium presentibus est appensum. Datum Prage anno domini millesimo quadringentesimo decimo nono, in vigilia Epifanie domini nostri Ihesu Christi.

28.

Perkmistr Zikmund Beránek vyznává, že Barbora, vdova po Čeňkovi suknakraječi, koupila se svolením konšelů v dluhu Václava od srpů roční plat od jeho vdovy Kateřiny na vinici její a jejích dětí, ležící na Petříně.

Praha 19. května 1419.

Současný opis v pamětní knize Starého města pražského z let 1417—1480. (Archiv hl. města Prahy rkp. č. 992 fol. 130.)

Noverint universi, quod ego Sigismundus Beranek, civis Maioris civitatis Pragensis ac magister moncium vinearum nove plantacionis circum Pragam et circumcirca toto in districtu, tenore presencium publice recognosco, quod honesta domina Barbara, relicta olim Czenconis pannicide, emit pro se et successoribus suis legitimis decem sex. gr. Pragensium census annui et perpetui erga Katherinam, relictam olim Wencesslai a falcibus[1]), pro centum sex. gr., sibi plene persolutis, super vinea ipsius Katherine et puerorum suorum cum scitu, consensu et voluntate dominorum consulum pro tempore existencium, propter onera debitoria, in quibus ipse Wencesslaus mansit obligatus, que quidem vinea sita est in monte Petrino inter vineas olim Friczonis Newgruner[2]) ex una et Carthusiensium parte ex altera, sub ea condicione notanter expressa: quandocumque ipsa Katherina, heredes et eiusdem vinee sue possessores alias decem sex. gr. predictorum census perpetui super una alia vinea vel duabus vineis seu super aliis certis bonis in terra demonstraverint et comparaverint, quem censum domini consules pro tempore existentes dixerint fore equerectum, extunc ipsa Barbara et successores ipsius eundem censum recipere debent; et sic tunc decetero et perpetue dicta vinea a solucione dictarum decem sex. gr. census debet esse libera penitus et soluta, ut in libro civitatis melius continetur[3]), videlicet in festo s. Georgii [23. dubna]

28. [1]) Václav od srpů, zvaný Lauterbach, měšťan Starého města pražského. Jeho vinice za Petřínem měla více než 80 korců výměry a hraničila s vinicí kartouzského kláštera již u Košíř. Později byla zvána Srpovou horou. Viz také listiny č. 30 a 31.

[2]) Jeho vinice ležela západním směrem od vinice Srpovy. Frycek Neugrüner byl bohatý staroměstský měšťan, a zmíněná vinice patřila mu v 2. polovici 14. stol. Dlouho byla pak nazývána Fryckovou horou.

[3]) V soudní knize trhové Starého města praž. z let 1413—1446 (archiv města Pr. rkp. č. 2102, fol. 69') je zapsán trh platu 10 kop gr. na vinici kdysi Václava od srpů vdovou Barborou, který se doslova shoduje s textem viničné listiny od slov »Barbara relicta« až »debet esse libera penitus et soluta«. Pak následuje už jenom záruka očištění platu: »Quem censum ipsa Katherina et cum ipsa Johannes filius ipsius promiserunt disbrigare secundum ius civitatis. Et publicavit iudicio I°—IV°«. Zapsáno při soudě 15. března 1415.

quinque sex. gr. et in festo s. Galli [16. října] quinque sex. gr. similiter vel infra octavam ipsorum inmediate sequentem, et sic deinceps singulis annis et perpetuis temporibus. Quandocumque autem in aliquo terminorum predictorum vel infra octavam ipsorum, deinde inmediate continuam, census, ut premittitur, debitus eidem domine Barbare et successoribus eius non fuerit persolutus, extunc super ipsum censum non solutum duo grossi nomine pene super quamlibet sex. gr. crescent, et consimilis pena deinde crescere debet omni septimana, quamdiu idem census et cum penis super ipsum accretis non fuerit plene persolutus; pro quoquidem censu et penis sic accretis prefata domina Barbara et successores eius poterint se intromittere ad vineam suprascriptam cum adiutorio magistri moncium vinearum, qui pro tempore fuerit, et de illa non descendere, donec talis census et cum penis omnibus, super ipsum accretis, non fuerit integraliter persolutus. In cuius rei testimonium sigillum magistri moncium vinearum presentibus est appensum. Datum Prage anno domini M°CCCC° XIX°, feria sexta ante festum s. Urbani.

29.

Perkmistr Mikuláš Rol vyznává, že Jakub, oltářník při oltáři sv. Markéty v kapli Betlémské, prodal pod plat dvě vinice někdy Mikuláše lékaře, ležící v Bráníku za Vyšehradem, s dvorem, polmi a vším příslušenstvím Petrovi Tuersmidovi, měšťanu Starého města pražského, za těch podmínek, že z těchto vinic a ze svého domu U černého orla na svatohavelském trhu má Petr platiti věčný plat 5 kop gr. Jakubovi nebo jeho nástupcům, oltářníkům zmíněného oltáře, jehož podací právo má příslušeti Václavovi Křížovi a jeho dědicům.

[Praha] 6. března 1420.

Originál pergamenový s přivěšenou viničnou pečetí, uložený v archivu Národního musea, bez signatury. Na rubu napsal současný písař: „Super villa Branik", písař 16. stol. doplnil „5 sex. gr. altaristis s. Margarethe". V dalším století bylo doplněno: „No 6 X. Fundatio 5 sex. gr. in villa Branik pro altarista s. Margarethe in capella Betlehem. A. 1420".

Noverint universi, quod ego Nicolaus Rol, civis Maioris civitatis Pragensis, pro tunc magister moncium vinearum circum Pragam et circumcirca toto || in districtu, tenore presencium recongnosco universis, quod honorabilis vir dominus Jacobus, altarista altaris s. Margarethe in capella || Betleem[1]), duas vineas, que olim fuerunt Nicolai medici, cum curia, agris, pratis, humuletis ac omnibus et singulis ipsorum pertinenciis, que || omnia simul sita sunt in villa Branyk, retro Wyssegradum[2]), rite et racionabiliter vendidit pro census onere infrascripti et in publico Maioris civitatis Pragensis iudicio more solito resignavit[3]) discreto viro Petro Tuersmid, civi dicte Maioris civitatis Pragensis, ementi et recipienti pro se, heredibus et successoribus suis, sic videlicet, quod idem Petrus, heredes et successores ipsius, haberent et habere debent de et cum premissis singulis bonis in Branik plenam licenciam atque liberam facultatem agendi et faciendi decetero, tamquam cum rebus et hereditate ipsorum propria, quidquid eorum placuerit voluntati, contradiccione qualibet non obstante, quia ipse Petrus executus est et fecit plene cum premissis bonis, quod de iure dicte civitatis fuerat faciendum; de quibus vero omnibus bonis predictis idem Petrus, necnon de domo sua, dicta ad ni-

---

29. [1]) Jakub byl oltářníkem oltáře sv. Markéty a Kateřiny, jinak sv. Matouše a Matěje v letech 1412—1432.

[2]) Vesnice Bráník náležela z větší části německým rytířům od sv. Benedikta a pražskému proboštu. Přímo o uvedené vinici a dvoru není však odjinud zpráv.

[3]) Stalo se tak zápisem o trhu vinice na zahájeném soudě 10. ledna 1419 zapsaném v Soudní knize trhové Starého města pražského z let 1413—1446 (Archiv m. Pr. rkp. č. 2102, fol. 202.)

gram aquillam[1]), que sita est in foro s. Galli[2]), inter domos Georgii pannicide ex una et uxoris Jacobi Rzehorz parte ex altera, ac aliis omnibus bonis suis, mobilibus et immobilibus, nunc habitis aut in futurum habendis, quinque sex. gr. Pragensium census perpetui, divisim in terminis infra scriptis, videlicet dimidiam terciam sexag. gr. super festo s. Georgii [23. dubna], proxime venturo, incipiendo, et dimidiam terciam sex. gr. in festo s. Galli [16. října], deinde inmediate secuturo, et sic deinceps annis singulis et perpetuis temporibus prefatus Petrus, heredes et successores ipsius, bonorum predictorum possessores, huiusmodi censum dare et solvere tenebuntur et debebunt antedicto domino Jacobo altariste et suis successoribus, altaristis altaris predicti, occasione qualibet non obstante. Et quandocumque in termino vel terminis supradictis, aut infra octavam, ut premittitur, sanctorum Georgii et Galli, prefatus census non fuerit persolutus, extunc mox super huiusmodi censum non solutum quatuor grossi nomine pene crescent et consimilis pena crescere debet singulis septimanis tam diu, donec predictus census, cum omnibus penis, desuper accretis, plene et integre non fuerit persolutus. Et si post premissa festa sanctorum Georgii aut Galli infra spacium unius mensis census predictus una cum penis non fuerit persolutus, extunc prefatus Jacobus altarista vel sui successores altaris predicti cum nunccio magistri moncium, qui pro tempore fuerit, poterint inpingnerare ipsum Petrum, heredes et successores ipsius in dictis vineis et bonis superius expressis usque ad dicti census et penarum non solutarum percepcionem plenariam et totalem. Eciam est expressum, quod predictus Petrus et sui successores dictum quinque sex. censum super nulla alia bona traducere nec reemere debet nec poterit, quamdiu ipse dominus Jacobus vitam duxerit in humanis, sed post mortem dicti domini Jacobi prefatus Petrus, heredes vel successores sui aut dictorum bonorum possessores predictum quinque sex. gr. censum super alia certa et valencia bona traducere poterit seu poterint sine dicti domini Jacobi altariste aut suorum successorum, altaristarum dicti altaris s. Margarethe, quolibet impedimento, dummodo tamen domini consules, pro tempore existentes, ipsum censum dixerint bonum et equecertum, ea tamen condicione notanter expressa, quod jus patronatus dicti altaris ad Wenceslaum Crucis, heredes et successores ipsius debet omnimode et perpetue pertinere. In huius evidenciam sigillum dicti magistri moncium presentibus est appensum. Datum feria quarta post dominicam Reminiscere anno domini millesimo quadringentesimo vicesimo.

30.

Perkmistr Petr ze Sloupnice a konšelé viničného úřadu vyznávají, že z rozkazu purkmistra, konšelů, i vší obce měst pražských přiřkli v dluhu 120 kop. gr. praž. část vinice, někdy Václava od srpů, Barboře, vdově po Čeňkovi suknakraječi.

[Praha] 17. listopadu 1421.

Současný opis v Pamětní knize Starého města pražského z let 1417—80. (Archiv města Prahy rkp. č. 992, fol. 130).

Noverint universi, quod nos Petrus de Slupnicz, civis Maioris civitatis Pragensis ac magister moncium vinearum nove plantacionis circum Pragam et circumcirca toto in districtu, Wenceslaus de Orzech, Blazco pannifex, Wenceslaus a tribus angelis et Wanco Taulerz, pro tunc consules et iurati

---

[1]) Dům u černého orla (čp. 400/I) patřil Petrovi Dursmidovi v l. 1412 až 1424. (Tomek, Základy místopisu I. str. 132.)

[2]) Nynější Rytířská ulice.

moncium vinearum Pragensium, tenore presencium publice recognoscimus coram universis, quia de mandato magistri civium et dominorum consulum, consilio pleno tunc temporis presidencium, una cum unanimi consensu et plena voluntate tocius communitatis civitatum nostrarum Pragensium, partem vinee, sedecim strichones continentem, que fuit Wenceslai a falcibus[1]), dedimus et donavimus et virtute presencium donamus ac hereditarie deputamus Barbare, relicte olim Czenczonis pannicide, heredibus et successoribus ipsius universis racione debiti, videlicet centum cum viginti sex. gr., in quibus [Wenceslaus] eidem Barbare debitorie remanserat obligatus, et quod eciam debitum ipsa Barbara coram dominis consulibus bono, lucido et evidenti testimonio pleno in consilio demonstravit; quapropter ipsa Barbara prenominata, heredes et successores ipsius universi habent et habere debent plenam licenciam atque liberam potestatem agendi, faciendi et disponendi de et cum eadem vinea et ipsius pertinenciis, tamquam de et cum hereditate propria, quitquid ipsorum placuerit voluntati, impedimento et renitencia cuiusvis hominis non obstante. In cuius rei testimonium sigillum magistri moncium vinearum Pragensium presentibus est appensum. Datum et actum feria II. ante festum s. Elizabet, anno domini M° CCCC° XXI°.

31.

Perkmistr Petr ze Sloupnice a jeho konšelé vyznávají, že z rozkazu purkmistra, konšelů i vší obce pražských měst přiřkli v dluhu 100 kop gr. vinici, zvanou Srpovou, ve výměře 17 strychů, Barboře, vdově po Ceňkovi.

[Praha] 22. ledna 1423.

Současný opis v Pamětní knize Starého města pražského z let 1417—80. (Archiv hlav. m. Prahy rkp. č. 992 fol. 130.)

Noverint universi, quod nos Petrus de Slupnicz, civis Maioris civitatis Pragensis ac magister moncium vinearum nove plantacionis circum Pragam et circumcirca toto in districtu, Wenceslaus de Orzech, Blazco pannifex, Wenceslaus a tribus angelis et Waniek Taulerz, pro tunc consules et iurati moncium vinearum Pragensium predictarum, tenore presencium publice recognoscimus coram universis, quia de mandato magistri civium et dominorum consulum, consilio pleno tunc temporis presidencium, una cum unanimi consensu et plena voluntate tocius communitatis civitatum nostrarum Pragensium vineam a falcibus nuncupatam[1]), mensure sedecim strichonum, sitam penes vineam quondam monachorum Carthusiensium, tunc temporis vero relicte Martini dicti Zninberger[2]) parte una et vinee a falcibus predicte parte ex altera, deputavimus, donavimus et virtute presencium damus, donamus ac hereditarie deputamus honeste matrone relicte Barbare quondam Czenconis, heredibus et successoribus ipsius universis, racione centum sex. gr. Pragensium vel citra, eiusdem Barbare iusti et veri debiti, testimonio bono, lucido ac evidenti per eandem Barbaram coram dominis consulibus pleno in consilio iuridice aprobati;quapropter ipsa Barbara prenominata, heredes et successores ipsius universi habent et habere debent plenam licenciam atque liberam potestatem agendi, faciendi et disponendi et cum eadem vinea et ipsius area tamquam de et cum hereditate ipsorum propria, quitquid eorum placuerit

30. [1]) Viz listinu č. 28 na trh ročního platu 10 kop gr. na téže vinici, jímž vyrovnán byl dluh 100 kop gr. Václava od srpů vdově Barboře.

31. [1]) Viz listiny č. 28 a 30, jimiž byl vdově Barboře zaručen jednak roční plat z téže vinice, jednak i vlastnictví jedné části.

[2]) Vinice byla s jinými zkonfiskována r. 1421 ve prospěch pražských měst, v seznamu jich není však uvedeno jméno nového majitele. (Archiv hl. m. Prahy, rkp. č. 2099 fol. 1111.)

voluntati. In cuius rei testimonium sigillum magistri moncium vinearum Pragensium presentibus est appensum. Datum et actum anno domini M°CCCC XXIII, feria VI. ante Conversionem s. Pauli apostoli.

32.

Perkmistr Materna, syn Henzlův, vysvědčuje, že s povolením majitelů radlického zboží vysadil horu Vysokou u Radlic, mající 20 strychů míry, pod právo viničné Janovi Rozvodovi ze Stakor, s povinností platiti 2 kopy gr. ročního platu.

[Praha] 21. prosince 1426.

Originál pergamenový s přivěšenou viničnou pečetí a menší pečetí Starého města pražského v universitní knihovně v Praze, odd. Listiny zrušených klášterů, č. 37 čes. Na rubu napsáno rukou 17. stol. „List na výsadu vinice; dvě sex. grošův z vinice, jenž Vysoká slove u Radlic léta 1426", a písařem 18. stol. doplněno: „od pana perkmistra pražského". „Nro 36." Po straně připsáno „St. Anna N. 60."

Já Materna syn Henzlóv, v ta doby pergermistr vinic okolo Prahy, vyznávám tiemto listem obecně všem nynějším i budúcím, || ktož jej uzřie nebo čtúce uslyšie, že s povolením držiteluov zbožie radlického[1]) vydal jsem a vysadil a mocí tohoto listu vydávám || a vysazuji horu, jenž slove Vysoká,[2]) kteráž leží na zboží svrchupsaném radlickém, a ta jest prvá hora od Prahy do Radlic jdúce || na pravé ruce, v pravé právo viničné a dědičné tak, jakož jest diel jie osazeno proti slunci, a dále vše vuokol hory té na východ, na polodne i na západ slunce až zasě k osazenému, jakož jest již dvadceti strychóv jmenováno i přijato,[a]) slovutnému muži Janovi Rozvodovi z Stakor[3]) tak, aby on Rozvoda svrchupsaný, anebo ten, ktožby tento list s jeho dobrú vuolí jměl, ji dělal, osazoval a jie požíval a s ní učiniti mohl jakožto s svým vlastním zbožím, prodati, zastaviti anebo najieti, diel anebo všicku, kolikrátž toho potřebie bude, beze všie překážky všelikterakých lidí, a zvláště svrchupsaných držiteluov radlických, kteříž nynie jsú anebo v budúcích časiech budú. A ta jistá vinice aby súdy i všelikterakými jinými věcmi, jakožto jiné svobodné vinice k úřadu pergmajstrskému přiležela a příslušela. S kterěžto vinice, tak, jakož jest řečeno, vysazené, svrchupsaný Jan Rozvoda, anebo ktož tento list mieti bude, mají dvě kopě grošóv peněz dobrých střiebrných rázu pražského platiti a plniti, počnúc hned na svatého Havla nynie příštieho polovici a druhú polovici na svatého Jiřie hned potom toho léta, a tak po všecka jiná léta budúcie věčně hotovými penězi beze všeho prodlení i vymlúvánie držitelom radlickým toho zbožie, kteříž nynie jsú anebo v časech budúcích budú. Pakli by toho na který rok svrchupsaných rokóv neučinili, tehda práva na ně když požádají, má právem a úřadem viničným dopomoženo býti. Také jest vymluveno, že svrchupsaný Rozvoda, anebo ten, ktožby s jeho dobrú vuolí tento list měl, mají mieti k svrchupsané vinici svobodnú cestu, kdež sě jim najpodobněje zdáti bude, na tom zboží radlickém. A jestliže by sě tu na té vinici chtěli stavěti její držitelové a tu bydleti anebo vinaře posaditi, na tom jim držiteli rad-

31. [a]) Psáno na rasuře.

[1]) Ves Radlice patřila k nadání jeptišek kláštera sv. Anny na Starém městě pražském, byla jimi však r. 1419 se vším příslušenstvím a s vinicemi i s desátky z vinic prodána zákupním právem pražskému měšťanu Šimonovi od bílého lva za 65 kop gr.

[2]) Byla to stráň nad údolím, souběžným s košířským, v němž ležely Radlice.

[3]) Zván Rameš ze Stakor. Byl mezi předními rádci knížete Zikmunda Korybutoviče, později však se proti němu obrátil. Stal se hejtmanem vojenské moci na Novém městě pražském a zahynul na výpravě Pražanů proti Zikmundovi Těšínskému v říjnu r. 1428.

lickými nemá překáženo býti. A ktož tento list mieti bude, ten má též právo k té vinici, jakož Jan Rozvoda svrchupsaný. Toho na potvrzenie pečet úřadu mého pergermajstrského přivěšena jest k tomuto listu; a pro lepšie svědecstvie a ku prosbě obojie strany pečet menšie Starého města pražského přivěšena jest k témuž listu. Jenž jest dán léta od narozenie syna božieho tisícieho čtyřstého šestmezcietmého, tu sobotu den svatého Tomáše apoštola božieho.

33.

Perkmistr Tomášek se svými konšely rozsuzuje spor o odvádění platu z vinice, ležící na zboží kláštera sv. Ambrože při cestě do Kutné Hory, proti Vítkově hoře, mezi Hanušem ševcem na jedné a Vojtěchem, Petrem Mstětickým, Antochem Tynterem soukeníkem, Michalem z Těšnova, Jankem jehlářem a Mikulášem vinařem na druhé straně, tak, že napříště má býti plat skládán Hanušovi a jeho nástupcům při viničném úřadě.

[Praha] 14. srpna 1428.

Originál pergamenový s přivěšenou viničnou pečetí v archivu Národního musea, bez signatury. Na rubu rukou 16. stol. napsáno uprostřed listiny: „28. Úrok proti Vítkově hoře." Nad tím písařem 18. stol. poznamenán obsah listiny: „Lis dirimitur per magistrum moncium de quodam censu privatorum quorundam hominum. Q No 35."

My Tomášek, mistr hor viničných okolo Prahy i ve všem okolí, Mařík uzdař, Jakub že||lezník, Mařík pláteník, Jan provazník, konšelé a přísežní svrchupsaných hor viničných, vyz||náváme přede všemi zjevně, kterak mezi Hanušem ševcem s jedné strany a Vojtěchem, || Petrem Mstitický[m], Antochem Tynter súkeníkem, Michalem z Těšnova, Jankem jehlářem, Mikulášem[a] vinařem strany druhé svárové a hněvové z dávných časóv sú trvali až dosavad mezi stranama nadepsanýma pro neplněnie úrokóv Hanušovi, kteréžto má na vinici, ustavené na zboží kláštera svatého Ambrože,[1]) jenž leží proti hoře Vítkově[2]) vedle cesty, jížto jdú do Hory, vedle pole Sylinkova, počnúc od rybníčka[3]) nahoru až do rohu jiných vinic, s kteréžto vinice svrchupsaní držitelé obvyklí sú byli z dávných časóv úroky[b]) dávati a platiti řečenému Hanušovi jakožto dědici pravému té vinice. Protož my, ohledavše všecka práva Hanušova, před námi položená a okázaná, jakožto list hlavní s visutými pečetmi i vzvod, na tu vinici z přikázanie pánóv úředníkóv perkmistrem řádně učiněný, i také ortel panský, toho zvodu na potvrzenie z plné rady vydaný, tudíž také druhé strany práva, týmž obyčejem před námi okázaná, jakožto list perkrechtní, z plné rady města Starého jim vydaný, na srážku Hanušovi na jeho úrociech, i jiná práva, kterážto mají řádná, váhu zdravého rozumu v naší plné radě jasně převáživše, takovúto výpověď konečnú mezi stranama nadepsanýma, tudíž osobně stojícíma, jsme učinili a ortelem naším pravým sme rozsúdili, nalezli a vypověděli a mocí tohoto listu vypoviedáme: Aby všichni nadepsaní držitelé té vinice i jich budúcí úrok úplně a docela na svatého Havla nynie příštieho beze všeho obsielánie u perkmistra položili a kladli Hanušovi i jeho budúcím, a tak po všecka jiná léta budúcie na rok svatého Havla dávali a platili beze všie odpornosti i každého dalšieho vymlúvánie. A dále

33. [a]) psáno: »Mikulávšem«.
[b]) Substantivum »úroky« psáno dvakrát.
[1]) Klášteru sv. Ambrože náležela krajina od cesty olšanské až k cestě horské a ještě jižní stráň Žižkova.
[2]) Zvána tak podle pražského měšťana Vítka z Hory od polovice 14. stol. Od r. 1420 byla jmenována Žižkovou horou. Původní označení hory, v listině zachovávané, přejato ze zápisů, v listině také dále uvedených, které byly pořízeny ve starší době.
[3]) Rybník při poplužním dvoře v Olšanech.

vyřiekáme, aby ta srážka, kterážto jim, úročníkóm, za perkrecht Hanušovi sražována má býti na jeho úroce, aby se nedála skrze ně samy, ale skrze perkmistra, kterýžto tehdy bude; pakli by který z nich úroku nepoložil na který rok svatého Havla neboli osmý den potom, tehdy inhed druhý týžden mají vzrósti čtyře groši jménem pokuty na ten úrok, a jestliže by toho úroku nedánie tr[v]alo až do roka, tehdy perkmistr, kterýžto v ten čas bude, má nadepsaného Hanuše v těch zadržených úrociech a v pokutách zasě na tu vinici uvésti a jeho jie mocna učiniti jakožto jeho vlastnieho dědicstvie, a to beze všeho súdu ohlášenie. A také jestliže by který z nich úročníkóv svój kus komu prodal, tehdy nadepsaný Hanuš, bude-li chtieti, muož toho jistého ssúti jakožto dědic těch vinic v tích penězích, což by kto měl jiný dáti. A také těch jistých pokut, kteréž by to vzrostly pro neplněnie úroka, má jich jíti polovice na perkmistra a polovice na Hanuše. Protož těm všem věcem svrchupsaným na svědomie našeho vyrčenie pečet hor viničných k tomuto listu jest přivěšena, a to s túto výměnkú: jestliže by buoh neuchoval [vinice] náramného zkaženie, buďto od nepřátel, nebo od krup, aby se jim o úrok dělo, jakožto se bude jiným díti okolo Prahy. A to sě jest stalo léta tisícieho čtyrstého dvadcátého osmého, tu sobotu před Matkú boží na nebe vzetie.

34.

Perkmistr Tomášek vysvědčuje, že Petr z Dlážení přijal od něho 3 strychy vinice, ležící při cestě do Motola, na pozemcích kdysi mistra Náza pod právo viničné, a že se zavázal k ročnímu platu vdově Voxově a jejím nástupcům, majitelům zboží v Košířích.

[Praha] 11. listopadu 1429.

Současný opis v Pamětní knize Starého města pražského z let 1400—1454. (Archiv hl. města Prahy rkp. č. 2099 fol. 90.)

Notum facimus universis, quod ego Tomassko, civis Maioris civitatis Pragensis ac magister moncium vinearum Pragensium circum et circa toto in districtu, tenore presencium publice recognosco, quod discretus vir Petrus de Dlazenie vineam suam, de novo plantatam, tres strichones mensure in se continentem, sitam in bonis quondam magistri Naaz[1]) penes vineam Galli vinitoris divisim supra viam, qua itur in Motol, ex una et sub vinea quondam Tiburcii[2]) parte ex altera, a me, sicut de iure debuit, rite ac racionabiliter acceptavit pro se, coniuge sua legitima, heredibus et successoribus ipsorum universis in ius vinearum nove plantacionis; sic tamen, quia predictus Petrus, heredes et successores sui, tenetur censuare de quolibet strichone nominate vinee per VI gr. relicte quondam Voxonis[3]), que nunc possidet dicta bona in Kossierz, aut cui ipsa deputaverit, a data presencium incipiendo anno tercio in festo s. Galli, et sic postea annis singulis de post sequentibus et temporibus perpetuis censuabit, bergrecht vero anno XIII°, prout mos est vinearum nove plantacionis, dabit et solvet. Ideo prefatus Petrus, heredes et succes-

34. [1]) Mistr Jan Náz, churský biskup, syn Jindřicha Náza, staroměstského měšťana, jemuž patřil dvůr v Košířích dědictvím po otci. O celé složité otázce vlastnické dvora v Košířích podrobně pojednává Fr. Vacek, Zvláštní případ husitské konfiskace, Časop. Společnosti přátel starožitností čsl. v Praze, roč. XXXVIII, č. 1, str. 27.

[2]) Viz poznámku č. 5 v listině č. 27.

[3]) Eliška, vdova po Vokovi z Valdštejna, nejvyšším dveřníku krále Václava, užívala zboží košířského po smrti Vokově, jemuž král Václav r. 1416 dvur zastavil, i později se svým druhým manželem, Mikulášem z Kněževsi. (Sedláček, Místopisný slovník historický, Praha 1908, str. 445 a Teige, Zprávy o statcích venkovských z archivu města Prahy, Archiv čes. sv. XXVI, 1909, str. 425.)

sores ipsorum, habet et habere debet plenam licenciam atque liberam potestatem agendi, utpote vendendi, alienandi, permutandi, conveniendi et decetero faciendi tamquam de re sua propria et hereditaria, quitquid sue voluntati placuerit, contradiccione qualibet non obstante. In cuius rei testimonium sigillum moncium vinearum predictarum per me presentibus est appensum. Actum in die s. Martini anno domini etc. XXIX°.

35.

Perkmistr Tomášek a jeho konšelé vyznávají, že Petr Mazanečník z Nového města pražského prodal Blažkovi z Pairlíkova domu a jeho manželce Vance vinici, a že týž Blažek vykoupil roční plat z této vinice od Matěje brašnáře a jeho manželky Reginy.

Praha 2. března 1435.

Opis ve 4. kontraktní knize viničného úřadu z let 1496—1508. (Archiv hl. m. Prahy rkp. č. 2005 fol. A 6'.)

Nos Thomassko, civis Mayoris civitatis Pragensis ac magister moncium vinearum circum Pragam et circumcirca toto [in] districtu, Wanko a carponibus, Johannes a rana, Nicolaus a tribus faciebus, consules et iurati vinearum, presencium tenore publice coram universis protestamur, quod discretus vir Petrus Mazaneczník de Nova civitate vineam suam, tres strychones cum una quarta mensure in se continentem, sitam in vinea olym Johannis Coldicz, inter vineas Columbi cingulatoris ex una et Michaelis textoris parte ex altera, cum omni eo iure, sicut solus habuit, tenuit et possedit, libere et sponte propria condescendit et resignavit discreto viro Blazkoni de domo Pairlikonis a sculpta turri[1]), ementi et recipienti pro se et Wanka, coniuge sua, heredibus et successoribus eorum, pro octo sex. et viginti gr., dicto Petro iam plene et in toto pecunia cum parata persolutis[2]). Et eciam idem Blazko, similiter coram nobis constitutus, reemit mediam sex. gr. census annui et perpetui erga Mathiam bursificem et Reginam, coniugem suam, filiam olym dicti Coldiczonis, pro tribus sex. gr., dictis coniugibus iam integre et ad plenum pecunia cum parata persolutis;[3]) quem censum dicti coniuges habuerunt in pretacta vinea dicti Blazkonis. Quiquidem Mathias cum coniuge nominata sua recognoverunt se suo, heredum et successorum suorum nomine totam summam pecunie percepisse pro dicto censu a sepefato Blazkone; quapropter dimittunt eum liberum, pariter et quittum et solutum ab omni ulteriori monicione de dicto censu. Ideo pretactus Blazko, heredes et successores eius, habet et habere debet plenam licenciam atque liberam potestatem de et cum dicta vinea et nominato censu, utpote vendendi, permutandi, alienandi et decetero faciendi tamquam cum hereditate sua propria, quitquid sue, aut ipsorum voluntati placuerit, contradiccione qualibet non obstante, quia dictus Blazko fecit plene omnia cum nominata vinea, necnon censu pretacto, que de iure civitatis Mayoris erant facienda. In cuius rei testimonium sigillum moncium vinearum presentibus est appensum. Datum Prage anno domini millesimo quadringentesimo tricesimo quinto, in Carnisprivio.

---

35. [1]) Paierlík alias Otlinger byl majitelem domu v nynější Perlové ul., čp. 504, 505, 469, 468, 467 a 466, který se od r. 1426 nazýval »domus sculptae turris«.

[2]) Předcházel zápis ze září r. 1434 o trhu téže vinice, v němž se však ještě uvádělo placení trhové ceny ve lhůtách. Kvitance není datována. (Prvá kontraktní kniha viničného úřadu, archiv m. Prahy rkp. č. 2002 fol. A 3.)

[3]) Předcházel rovněž zápis z listopadu r. 1434, kde je také uvedeno placení trhové ceny ve lhůtách. (Rkp. č. 2002 uv. m.)

36.

Perkmistr Václav Břízka ze Žďáru vyznává, že Jan uzdař zvaný Svačina s manželkou Dorotou prodali na své vinici roční plat Janovi vozataji z Malé strany a jeho manželce Kateřině.

Praha 8. ledna 1446.

Současný opis v Pamětní knize zápisné Starého města pražského z let 1400—1454 Archiv hl. města Prahy rkp. č. 2099 fol. 1061).[1])

Notum sit universis, quod ego Wenceslaus Brzezka de Zdiar, civis Maioris civitatis Pragensis ac magister moncium vinearum circum Pragam et toto in districtu Pragensi, tenore presencium coram universis publice recognosco, quoniam constitutus coram me Johannes frenator de Maiori civitate Pragensi, dictus Swaczina, in propria persona una cum uxore sua legitima Dorothea, non compulsi neque coacti, sed bona prehabita deliberacione, ambo manu indivisa, suo heredumque suorum nomine vendiderunt censum suum in vinea sua hereditaria, videlicet Lta gr. argenteos cum II½ gr. — que locata est et situata ex una penes vineam Tiburcii,[2]) ex altera vero penes vineam Blasii — Johanni vectori de Minori civitate Prag., uxori sue Katherine, heredibus et successoribus ipsorum, pro certa summa pecunie, videlicet pro VII ½ gr., eidem Johanni dicto Swaczina, Dorothee, uxori ipsius, in toto et plenarie cum pecunia parata persolutis[3]), omni eo iure, prout antefati coniuges, videlicet Johannes Swaczina cum uxore sua, habuerunt, tenuerunt et possederunt, ad habendam, tenendam ac hereditarie possidendam. Quiquidem coniuges, videlicet Johannes Swaczina, Dorothea, uxor sua, heredes et successores ipsorum in iamdicta vinea nullum ius neque aliquam potestatem neque robur aliquod peramplius in perpetuum et in evum sibi ipsis neque heredibus suis obtinent, sed ut Johannes vector, uxor sua Katherina, heredes et successores ipsorum sepenominatam vineam teneant, possideant pacifice et quiete absque impedimento Johannis Swaczine, Katherine, uxoris ipsius, heredum et successorum ipsorum, sed ut talem vineam possint dare, vendere, alienare, commutare et resignare et facere, quitquid ipsorum placuerit voluntati, tamquam cum re propria sua et hereditaria. In cuius rei testimonium et robur sigillum magistri moncium vinearum ad preces utrarumque parcium presentibus est appensum. Datum Prage anno domini M CCCC XLVI, sabbato post Epiphaniam domini.

37.

Perkmistr Tomášek a jeho konšelé vyznávají, že Matěj Straboch s manželkou Aničkou koupili roční plat od Kateřiny, vdovy po Mikuláši Húžvičkovi, a od Václava, jejího syna, na jejich vinici, ležící podle vinice v Ráji.

[Praha] 24. července 1459.

Současný opis v druhé kontraktní knize viničného úřadu z let 1454—1472. (Archiv hl. města Prahy rkp. č. 2003 fol. E 23.)

---

36. [1]) Za opisem listiny napsána poznámka: »Ex mandato dominorum magistri civium et consulum suprascripta litera registrata est ad librum civitatis ad peticionem Johannis vectoris de Alia parte, et hoc. feria III. post Egidii (2. IX.) anno domini etc. XLIX., Procopio sartore magistro civium pro tunc existente.

[2]) Viz poznámku 5. v listině č. 27.

[3]) Předcházel zápis ze 13. prosince 1444, zapsaný v prvé kontraktní knize viničného úřadu, kde je však placení uvedeno na lhůty, do narození Kristova příštího roku. (Archiv m. Prahy, rkp. č. 2002 fol. E 11'.)

Nos Thomassko, civis Maioris civitatis Pragensis ac magister moncium vinearum circumcirca et toto in districtu Pragensi, Johannes Studniczka, Wanya de Kwietow, Johannes Prazak, Martinus a rostro lupi, consules iurati predictarum vinearum ac cives supranominate civitatis Pragensis, tenore presencium publice coram universis protestamur, quoniam discretus vir Mathias Strabochonis, civis iam dicte civitatis Pragensis, emit et foro legitimo comparavit pro se et Aniczka, conthorali sua legitima, heredibus et successoribus suis unam sex. gr. census annui et perpetui in vinea et in fundo ipsius vinee, situate et locate penes Wenceslaum Corandam ex una et Margaretham, relictam Simonis quondam a nigro urso, que nuncupatur Raig,[1]) ex parte altera, erga Katherinam, relictam quondam Nicolai Huzwiczka, et Wenceslaum, natum ipsius, pro decem sex. gr. bonorum argenteorum monete Pragensis, eisdem in toto et plenarie persolutis pecunia in parata; quamquidem sex. gr. Katherina, Wenceslaus filius ipsius, heredes et successores ipsorum d bent et tenentur censuare annuatim, in festo s. Galli nunc proxime venturo incipiendo, prenominatis coniugalibus, heredibus et successoribus ipsorum. Et sic semper censuabunt singulis annis quolibet festo s. Galli dilacionibus et iudiciis proculmotis. Et hec tamdiu censuabunt, quousque capitalem pecuniam, videlicet decem sex. gr. bonorum argenteorum plene et integre non dederint et non persolverint iamdictis coniugalibus, heredibus ipsorum, unacum censu unius sexagene illo anno adveniente. Dum autem id fecerint et suppleverint capitalem pecuniam cum censu, prout superius tactum est, sepius nominatis coniugalibus, heredibus ipsorum, tunc vinea Katherine et Wenceslai debet esse libera et exempta ab illa sexagena gr. censuali futuris et eviternis temporibus. Horum omnium premissorum in testimonium et robur firmius sigillum magistri moncium vinearum ad preces ipsarum presentibus est appensum. Datum anno domini millesimo quadringentesimo quinquagesimo nono, feria tercia in vigilia s. Jacobi gloriosi.

38.

Perkmistr Václav a jeho konšelé vyznávají, že královský podkomoří Vaněk z Valečova koupil u Štěpána formana za 60 kop gr. dům s vinicí a vším příslušenstvím, ležící před Horskou branou proti šibenici; král Jiří osvobodil tento statek na věčné časy od placení úroků a perkrechtu.

[Praha] 29. října 1463.

Současný opis v druhé kontraktní knize viničného úřadu z let 1454—1474. (Archiv hl. m. Prahy rkp. č. 2003 fol. H 18'.) Ve sbírce listin téhož archivu (sign. II-6/2) je opis vidimusu, vydaného 7. ledna 1616 na žádost purkmistra a rady Nového města pražského převorem a konšely práva kláštera Matky boží konec mostu podle originálu, zpečetěného zavěšenou pečetí perkmistrovského úřadu.

My Václav, perkmistr hor viničných okolo Prahy a měščenín Velikého města pražského, Jaroš od múřenínuov, Matěj Pellician, Václav Kolínský, konšelé přísežní předepsaných hor a měščené předepsaného města, vyznáváme tímto listem obecně přede všemi nynějšími i budúcími, ktož jej čísti anebo čtúce slyšeti budú, jakož urozený pan Vaněk z Valečova, podkomoří království českého,[1]) kúpil jest k dědictví sobě a dědicóm svým duom s vinicí s dědi-

---

37. [1]) Vinice v Ráji nebo Ráj byla tak označována pro krásnou polohu na stráni petřínské. Byla částí velké vinice plasského kláštera, která zaujímala téměř celou plochu nynější Kinské zahrady. Roku 1424 koupil vinici »in paradiso« Šimon Múdrý.

38. [1]) Podkomořský úřad zastával v l. 1452—1468.

nami, s štěpnicemi, s chmelnicemi i se vším právem a příslušenstvím, kterýž leží pod branú Horskú proti šibenici,[2]) u Štěpána formana, měščenína Nového města pražského, za šestdesáte kop gr., který jest témuž Štěpánovi úplně a docela zaplatil. Protož týž Štěpán odřekl jse jest i odříká jménem svým a svých dědicuov a budúcích jménem toho domu i s vinicí, s chmelnicí i se všemi příslušenstvími, práva sobě ižádného nepozuostavuje. Kterýžto duom s vinicí, s dědinami i s štěpnicemi, s chmelnicemi i se vším právem a příslušenstvím najjasnější kníže a pán, pan Jiří, král český etc. vysvobodil jest u věčnosti ode všech úrokuov a perkrechtuov i jiných všelikých poplatkuov a obtížení předepsanému panu Vaňkovi a dědicóm i budúcím jeho, dav jemu na tu[a]) svobodu list svuoj královský, mně, i budúcím perkmistróm po mně přikazuje, abychom mimo jeho milosti list a obdarování a svobody na to svrchupsanému panu Vaňkovi ani dědicóm a budúcím jeho nikterakž nesahali, ani kterakžkoli překáželi, že já to jmám i chci rád zdržeti a zachovati jej i dědice a budúcí jeho v té královĕ milosti, svobodě a obdarování. A pakli by kto jemu na tom chtěl překážeti anebo škoditi, že já podle úřadu mého chci jeho v tom i dědice a budúcí jeho obraňovati. A ktož by tento list jměl s předepsaného pana Vaňka anebo dědicuov jeho dobrú vólí a svobodnú, ten jmá i jmíti bude též právo a svobodu ke všem věcem v něm položeným a zapsaným, jakožto on často psaný pan Vaněk podkomoří. Těch všech věcí na potvrzení a na jistotu pečet úřadu našeho s naším dobrým vědomím přivěsili jsme k tomuto listu. Dán a psán léta od narozenií syna božího tisícího čtyřstého šestdesátého třetího, tu sobotu po svatých Šymona a Judy, apoštoluov božích.

---

[a]) V rukopise psáno »to«.

[2]) Šibenice stávala na rozcestí na Žižkově, a proto býval vrch nazýván také šibeničnou horou (mons patibuli).

Miloš Kratochvíl:

Šestipanské úřady v Starém a Novém městě pražském do r. 1547 a jejich knihy.

Staroměstský šestipanský úřad.

I.

Vznik úřadu.

(Stav boje o městskou samosprávu na předělu XIV. a XV. stol. — Počátky samosprávných orgánů. — Doba vzniku šestipanského úřadu. — Jeho původ. — Analogické instituce: baumeistři v Augšpurku a plzeňští paumistři.)

Praha, která již od počátku městských dějin stála v čele českých měst, bojovala za ně nejen na bojišti politickém, nýbrž i na poli samosprávném. Boj byl všude týž, u nás stejně jako za hranicemi: město, nový útvar středověku, zakládané zeměpánem nebo vrchností jakožto politická zbraň a hospodářská i strategická opora, záhy si uvědomovalo svou cenu a sílu, a proto se snažilo využitkovati zdroje svého výnosu a svou politickou váhu pro sebe. Důsledným postupem, zesíleným někdy výbuchem revoluce, domáhalo se město stále samostatnějšího postavení, stavíc se namnoze proti svému zakladateli. Osvoboditi správu města z rukou vrchnosti a podříditi ji vlastnímu vedení a rozhodování stalo se cílem, k němuž města houževnatě a vědomě postupovala. Cesta k tomuto cíli, to jsou vlastně městské dějiny. S pokročilou etapou těchto snah shledáváme se na předělu XIV. a XV. stol., pátrajíce po prvních stopách šestipanského úřadu.

Boj mezi městskou samosprávou a zeměpanskou mocí omezoval se tehdy vlastně již jen na boj o posledního exponenta královské svrchovanosti, městského rychtáře. Městská rada ve jménu obce měla již úplně v rukou správu finanční, trhovou i politické vedení, representovala obec při veřejných projevech a ze všech těchto oborů vytlačila již dávno veškerý vliv královského rychtáře. Ale pokračujíc důsledně ve svém programu, hleděla záhy získati si půdu i na poli, které poslední zůstávalo vyhrazeno rychtářově pravomoci, na poli soudním.

Konšelé, kteří dovedli odstraniti vliv královského rychtáře z městské rady, byli zároveň kmety, zasedajícími s rychtářem na městském soudě. Při rostoucí agendě dovedli způsobiti, že některé drobnější záležitosti byly odtamtud již velmi záhy přeneseny do rady, jež tím nabyla charakteru soudní instance, byť prozatím jen subsidiární. Ale hned se šlo dále. Když r. 1299 bylo Staroměstským povoleno míti vlastního písaře, což znamenalo záhy vedení vlastních městských knih, dostalo se tím obci do rukou prostředku k dosažení soudní autonomie nad jiné cenného. Zápis v radní knize a městská pečeť staly se zárukou všech jednání —

zvláště řízení nesporného — konaných před radou. Zajištění bylo rovnocenné výroku zahájeného soudu. Uvažme dále, jak zahájený soud, poslední bašta rychtářovy moci, měl nevýhodnou posici při tomto soupeření. Jeho těžkopádný formalismus, občasné svolávání — jen několikrát do roka — a konečné rozhodnutí, které teprve složitým postupem několikerého provolávání mohlo dojíti právní účinnosti, všechny tyto okolnosti samy již působily, aby bylo vyhledáváno forum zaručující snazší a »modernější« postup. Mimo to nebyla na zahájeném soudě platnost právního skutku nijak zvlášť utvrzována, neboť takový právní skutek stal se vlastně samočinně pravoplatným teprve tehdy, když nebyl do roka a dne zdvižen proti soudnímu rozhodnutí odpor. »Proto strany, chtějíce míti nepochybné zabezpečení svých práv, obracely se na radu městskou a v ní znovu dodatečně ohlašovaly své náležitosti, v soudu zahájeném provolané.«[1]) Byl pak již jen krok k tomu vynechati stadium projednávání u zahájeného soudu vůbec. Tak se znenáhla změnil subsidiární charakter radního soudnictví v autonomně dispositivní.[2]) Jestliže vymaňování z královské moci našlo příznivé podmínky za Jana Lucemburského, který na konec vyňal Staré město i z podkomořské moci, známý zásah Karla IV. z r. 1350, jímž bylo dosazeno 18 konšelů místo 12 dosavadních, přišel na pomoc rychtářskému soudu již pozdě. Měla-li tím soudní kompetence býti rozdělena od správní ve dvou sborech, výsledek byl vlastně opačný, neboť všech 18 konšelů splynulo v jedno těleso, zesílenou radu.[3]) Při převaze rozhodující a nalézací moci městské rady stával se rychtář vlastně jen výkonným orgánem jejich usnesení. Královský rychtář měnil se tím spíše v městského úředníka, který nakonec měl dostávati stálý roční plat z obecních peněz, jak o tom podává zprávu staroměstský statut z r. 1404. Na Novém městě byl podřízen rychtář výslovně obci a radě,[4]) a ten stav utvrdila zanedlouho husitská revoluce.

Při koncentraci veškeré administrativy v rukou městské rady vzrostla její agenda nesmírně. Rozsah jejích povinností a úkolů vysvítá již z prostého výčtu: »rada městská byla orgán správy politické, finanční, trhové a řemeslné, jí náleželo vydávati statuta pro tyto záležitosti, jejím právem bylo nařizovati berně a stanoviti jejich výši i voliti berníky. Rada městská zastupovala také obec, opatrovala a používala její pečeti, plnila a vykonávala její příkazy, spravovala její jmění a vydávala o něm počty, měla dozor na jmění záduší, jichž byla obec patronem, a schvalovala počty kostelní, ustanovovala zřízence městské i nižší úřady, volila

---

[1]) Citát i popis čerpán z článku V. Vojtíška: Soud a rada v královských městech českých. Sborník věd právních a státních roč. XXI. 1921 str. 56. (Při další citaci Vojtíšek: Soud a rada.)

[2]) Soudy zahájené přestaly na Starém městě r. 1532. J. Čelakovský: Soupis rukopisů chovaných v archivu hlav. města Prahy ve Sborníku příspěvků k dějinám hlavního města Prahy, díl I/2 (v Praze 1920) str. 13.

[3]) V. Vojtíšek: O vývoji samosprávy pražských měst. Samosprávná knihovna hlavního města Prahy, I. sv. (1927) str. 23. (Dále Vojtíšek: O vývoji samosprávy.)

cechmistry řemeslníkům a rychtáře i konšely poddaným vesnicím, bděla nad jich řády, přijímala nové měšťany a propouštěla je a starala se o sirotky a odkazy.«[4]) Se soudní pravomocí přistupovaly pak úkoly další: »ke konšelům jdou odvolání... konečně vedení knih a vydávání listin.« Nebylo myslitelno, aby podobný program činnosti byl prakticky uskutečňován jediným orgánem. A tak nutně docházelo k tomu, že městská rada část své moci delegovala nižším orgánům, které pak jednaly jejím jménem. Rada si ponechávala jen aprobaci, takže se dospělo k určité specialisaci činnosti. Orgány, s nimiž se rada takto o agendu dělila, respektive jimž svěřila určitý obor, aby ho v jejím zastoupení vykonávaly, byly buďto nově vytvořeny,[5]) nebo převzaty instituce již před tím zřízené ze zeměpanské moci,[6]) nebo konečně vznikly jakýmsi odštěpením, a to tak, že část jejich úředníků byla zároveň členy rady, a ostatek doplňován z obce (ex communibus). A tímto posledním způsobem vznikl i šestipanský úřad, o němž máme zachovánu první zprávu z r. 1405, druhou až z r. 1414.

Vznik úřadu byl vykládán různě a doba jeho zařízení kladena většinou do doby husitských válek, přesněji řečeno do doby, kdy pražská obec konfiskacemi domů a statků odběhlých měšťanů nabyla nemovitého majetku takových rozměrů, že si k jeho správě, prodeji a vůbec k vedení evidence všech důsledků a závazků, z transakcí těchto vyplývajících, zřídila zvláštní úřad »šestipanský neboli hospodářský«. První jej do tohoto období datoval Tomek.[7]) Znal sice zápis z r. 1406, ale vysvětluje jej tím způsobem, že se tu jedná o dočasný úřad, »který poznáme až po smrti Václava IV. pod určitým názvem šestipanského«.[8]) Podobně soudil i Teige,[9]) »že správu statků obecních vedli na Starém městě úředníci, zvaní nejdříve ungeltní, týnští, pak šestipanští,«[10]) a poněvadž před tím uvedl,

---

[4]) Vojtíšek: O vývoji samosprávy, uv. m. str. 25.

[5]) Tak různé orgány městské policie uvádí Čelakovský: O vývoji středověkého zřízení radního v městech pražských, ve Sborníku příspěvků k dějinám hlavního města Prahy sv. I./2 (v Praze 1920), str. 166. (Dále Čelakovský: O vývoji zřízení radního.)

[6]) Na př. uhléřský rychtář a j. v.

[7]) Tomek: Dějepis města Prahy VIII., str. 291. »Většina majetku zabaveného byla rozprodána, značná část pak podržena při obci. K řízení těchto prodejů a ke správě nového tohoto obecního jmění byl zřízen zvláštní onen úřad, ne-li dříve, aspoň r. 1424.« — Pokud jsou zde jednotlivé díly citovány, je užito dílů I., II., IV. v druhém vydání (1892, 92, 99), dílu VIII. a X. ve vydání prvním z let 1891 a 94.

[8]) Tomek: Dějepis města Prahy II. str. 294. »Do třídy úřadů dočasných patří i t. zv. úřad šestipanský, o němž první zmínku nacházíme na Starém městě r. 1406, ač tehdejší obor jeho moci nedá se ještě udati.«

[9]) V úvodu k XXVI. sv. Archivu čes. (v Praze 1909) str. VIII.

[10]) Na chybnou identifikaci týnských (ungeltních) úředníků s šestipány upozornil již Čelakovský (O vývoji zřízení radního str. 190). Nejvíce obtíží způsobuje neustálenost názvů a konečně i určitá nejasnost v otázce kompetence. Jako se užívalo označení »úředníků týnských« pro šestipány podle sídla jich úřadu, stejně se setkáme s úředníky nazvanými »officiales de Leta

že obec před rokem 1420 neměla nemovitostí, klade vlastně i vznik úřadu do doby husitských konfiskací. Jediný Čelakovský[11]) pokládal úřad za starší, z doby ještě před husitskými válkami, a na něj vztahoval i četné zmínky o »officiales communitatis«.

Názory Čelakovského jsou jistě pravdě nejbližší. Při podrobnějším přihlédnutí k zápisům, které Čelakovský uvádí na doklad svého tvrzení, možno však jíti ještě dále. I Čelakovský dovolává se zprávy z r. 1406. Zápis[12]) podává zprávu o uhlířích, kteří přišli před šestipány se svými statuty, žádajíce, aby »při nich byli zachováni«, a prosíce zároveň o potvrzení jejich se strany šestipánů. Poněvadž v uvedených statutech jsou zmínky o mírách, velikosti pytlů a pod.,[13]) jistě se tu setkáváme s dokladem funkce šestipánů, později často dosvědčené, s oborem tržní

curia«, kteří nemohou býti s šestipány totožní. Tak zápisy z třicátých let je již přesně rozlišují, uvádějíce na př. r. 1431 kladení počtů před radou »cum officialibus officii sex dominorum et officialibus officii de Leta curia... ab eisdem utriusque officialibus racione audita...« (Rkp. arch. m. Prahy č. 2099 fol. CCCXLIII. otiskl Teige v Základech starého místopisu praž. III. dodatek — chybně s vynecháním šestipánů. Z téže doby jsou záznamy o tomto úřadě, kde vystupuje ve funkci úřadu rovněž obecního, který na př. r. 1431 vydával straně svědectví ve sporu o Butovice, r. 1433 činil si nárok na plat z téže osady, r. 1432 vysvědčil smlouvu dvou kontrahentů z Klíčan. Tedy ve všech třech případech (rkp. č. 2099 fol. CCCIX' CCCXLI, CCCXVII) nalézáme projev vrchnostenského postavení jmenovaného úřadu vůči zúčastněným stranám. Uvedené projevy byly učiněny v zájmu obce. Ve funkci správce nemovitého majetku obce (zcela analogicky funkci šestipánů) však záhy úřad mizí a již v polovici XV. století ustálené názvy ‚šestipanský' a ‚ungeltní' vylučují možnost záměny. Vysvětlení obdobných úkolů dvou odlišných obecních úřadů nelze, při malém rozsahu materiálu, dojíti jinak než dohady: královský ungelt, úřad starý a již pevně organisovaný, dostal se do držení obce spolu s královskými statky, zabranými za husitských válek. V celém souhrnu ostatních konfiskací činil královský majetek jistě nejucelenější jednotku. A není nemožným, že jednota správy nebyla porušena z důvodů praktických — dokud ovšem nebyly statky rozprodány — a že tato jednota správy trvala i při jednáních, vyplývajících z emfiteutických převodů královských statků. A vskutku obě vesnice zde uváděné náležely před husitskými vojnami králi (Butovice českým královnám, Klíčany Zikmundovi), takže by byl pravděpodobný závěr, že královský nemovitý majetek byl ve svém jednotném celku svěřen úřadu, dříve rovněž královskému. Konečně i brzký zánik jeho správní funkce po rozprodání statků by tomu nasvědčoval.

[11]) Čelakovský: O vývoji zřízení radního, uv. m. str. 190, praví: »pro existenci úřadu šestipanského máme už doklady z doby předhusitské a není pochybnosti, že úřad ten potrval v době husitské, kdy Praha stala se malým státem a nutně potřebovala úřad pro finanční a hospodářskou správu.«

[12]) Rukopis archivu hlav. města Prahy č. 993 pag. 174. »Anno domini CCCC°VI° iidem carboniste supranominati venerunt ante sex dominos principales officiales, rogantes et petentes eosdem dominos, ut iuxta tenorem literarum antiquarum tenerentur, et ut articuli infrascripti per eosdem dominos ipsis carbonistis confirmentur.« — Rukopisy v poznámkách citované jsou všechny z archivu hlav. města Prahy, pokud není jinak uvedeno. Jsou proto nadále citovány pouze Rkp. s číslem.

[13]) »und die sullen mit dem statzeichen gezeichent sein.«

policie. Těsně před touto šestipanskou konfirmací je zápis, kde se praví, že si uhlíři dali totéž o rok dříve potvrditi městskou radou. Kdo by snad chtěl z toho vyvozovati terminus, a quo šestipanský úřad byl uveden v život a začal se uplatňovati, dopouštěl by se jistě dosti odvážného závěru. Již sama prostá a obvyklá stylisace konfirmační žádosti téměř vylučuje, že by šlo o instituci právě zřízenou. Podřízení uhelného trhu nově ustanovené instanci bylo by snad aspoň stručně naznačeno. Uhlíři se obrátili na šestipány buď proto, že bylo nezbytné, aby úřad přímo na ně dozírající spolupotvrdil jejich statuty, buď proto, že si toho uhlíři ve svém vlastním zájmu přáli. V obojím případě je tu doklad o důležitosti šestipanské konfirmace a tím i o důležitosti úřadu samého. Že nebyl jen přechodným zařízením, jak pro toto období o něm soudil Tomek, je konečně zřejmo i z prosté úvahy: rada, když si pro určitý obor vytvořila nový úřad, rozšiřovala tím svoji základnu, o niž by se opřela v době bojů s rychtářem, a sotva by se byla sama dobrovolně vzdala nového, expansivního úspěchu. Čelakovského poukaz na další zápis[14]) může rovněž opravňovati k novým dedukcím. Zápis týká se sporu o správku kanálu mezi dvěma sousedy a obsahuje rozsudek vynesený »per dominos officiales«. Rozsudek je datován: »actum in officio sex dominorum etc. V něm máme doklad oboru, který pak v zachovaných šestipanských knihách vyplnil dobře 70% soudnictví šestipánům delegovaného.[15])

Není tedy opravdu třeba vázati vznik tohoto úřadu až na dobu nových úkolů, daných správou konfiskovaných statků. Na totéž poukazuje i vznik analogického úřadu na Novém městě, kde také jeho kořeny nesouvisely přímo s nemovitým majetkem obce.[16]) Ovšem, jak dalece lze posunouti zpět hranici jeho vzniku, nevíme. První zprávy vedou na samý začátek století. A že nejde o instituci náhle nově zřízenou, to snad dostatečně ukazuje důležitost úřadu, která vysvítá z prvního svědectví, stejně jako okolnost, že tyto první doklady svědčí o funkcích tak rozsáhlých a zvláště později rostoucích: stavebních a policejních. Vznik šestipanského úřadu byl nesporně článkem rostoucí kompetence městské rady, novou posicí a posilou v jejím boji. Ale absolutní nedostatek starších zpráv o šestipánech přece jen brání klásti datum jejich vzniku příliš daleko zpět od rozhraní XIV. a XV. století. Jméno sex viri sice zaznělo již jednou dříve v dějinách městské správy; byli to zeměpanští úředníci, ustanovení králem Václavem II., kteří měli za úkol s městskou radou nebo rychtářem a přísežnými bdíti nad mírem v městě, zakazovati a

---

[14]) Rkp. č. 2099 fol. CCXCVI. — Teige: Základy starého místopisu pražského, Staré město pražské I. (v Praze 1915), str. 252. — (1414.)

[15]) Tomek se ostatně domníval, že soudnictví stavebních a mezních pří bylo svěřeno úřadu až po rozdělení konfiskovaného majetku r. 1429.

[16]) Konečně se o počátcích šestipánů zmiňují ještě J. F. Schmidt von Bergenhold: Geschichte der Privatgesetzgebung und Gerichtsverfassung im Königreich Böhmen (Prag 1866), str. 144 a K. J. Erben: Die Primatoren der kgl. Altstadt Prag (Prag 1858), str. 233, aniž by však přinášeli něco nového.

trestati jednoty a dozírati na dodržování slušných cen na trhu.[17]) Tento »soud šesti přísežných«, který byl zřízen ad hoc za poměru vzniklých braniborskou vládou, nepřetrval snad ani jednoho roku, aby pak vůbec zapadl v zapomenutí. Bylo by jistě příliš odvážné chtíti z tohoto náhodného úřadu dedukovati po 150 letech jakékoli vztahy k nové instituci. Orgán podporující samosprávu nezdědil ostatně jistě ani jména po úřadu, králem městu vnuceném, který byl kromě toho nepochybně pro odpor samého měšťanstva odstraněn. Spíše je pravdě bližší domnění, že si domácí poměry vynutily na základě samosprávného vývoje nový orgán, který by převzal část povinností od přetížené městské rady.[18]) Pokud se vnější, technické stránky týče, usnadnila vznik analogie podobných pomocných a podřízených úřadů jinde, kde již existovaly. Cizí vzory však nejen že vznik usnadnily, nýbrž měly i vliv na celé vytvoření nového orgánu.

Již samo přenášení části kompetence na pomocné výbory má obdoby v poměrech zahraničních měst,[19]) kde městské rady, mající původně na starosti jen hospodářský život obce, ubíraly půdu úředníkům pána města a zas dále ji delegovaly svým podřízeným institucím, jako byli na př. berníci (losunger) v Norimberce, úředníci pokladu (schatzmeister) v Hildesheimu nebo baumeistři v Augšpurku.

Zvláště poslední případ může upoutati pozornost pro zajímavé srovnání s pražským úřadem. Augšpurští baumeistři[20]) sahali ovšem svými kořeny až do XIII. století a vznikem jsou úzce spiati s péčí o městské hradby. Opevnění města Augšpurku a udržování jeho hradeb bylo svěřeno r. 1251 péči měšťanů. Koncem XIII. stol. setkáváme se už se zvláštní pokladnou t. zv. grabenkassa, z níž pak plynuly prostředky na opravy a stavbu hradeb. Současně s touto pokladnou se objevili i baumeistři v charakteru úřadu jak stavebního, tak i finančního, neboť péče o hradby nemohla býti oddělena od svého finančního podkladu. A již ve dvacátých letech XIV. století význam baumeistrů vzrůstal. Původně dva, při šíření své kompetence volili si dva pomocníky ze řemeslnictva. V polovici XIV. stol. zvýšil se jich počet na čtyři. Každý rok vždy dva z nich byli vystřídáni novými, čímž se zachovávala kontinuita tradice. Baumeistři byli voleni městskou radou o Hromnicích, a to tak, že dokud byli dva, zvolen

---

[17]) Tomek: Dějepis města Prahy I., str. 214. — Čelakovský: O vývoji zřízení radního, uv. m. str. 132. — Emler: Regesta Boh. et Mor. II., str. 610, č. 1418.

[18]) Setkáváme-li se s šestipány ve funkci stavebních úředníků, snadno pochopíme, proč se rada hlavně tohoto oboru ráda zbavovala; stačí připomenouti si, že na Starém městě počítá Tomek v XV. stol. na 1200 domů. Podle berního seznamu z r. 1427 (rkp. č. 20) je jich 1000, ovšem jen domů měšťanských.

[19]) L. Schönberg: Die Technik des Finanzhaushaltes der deutschen Städte im Mittelalter. Münchner volkswirtschaftliche Studien (Stuttgart-Berlin, 1910).

[20]) E. Schumann: Verfassung und Verwaltung des Rates in Augsburg. (Rostock, 1905.)

druhý doplňující z členu rady; když byli čtyři, jeden z dvou doplňujících zvolen z městské rady (tehdy řemeslnické), druhý z patriciátu. Každoročně skládali obci účty z činnosti, dávek, ungeltu a jiných příjmu i vydání.[21]) Vyúčtování se dálo před výborem, zvláště k tomu deputovaným, jenž se skládal z šesti členů malé rady (naší: rady) a šesti členů velké rady (naší: velké obce). Kompetence baumeistru opustila záhy původní obmezené pole působnosti. Do hradební pokladny »an den graben« nebo »an der stet baue« plynuly pokuty, ungelt a zanedlouho i všecky nepřímé dávky, takže »steuermeistrům« byly nakonec vyhrazeny jen berně v užším slova smyslu. Baumeistři obsáhli většinu městské finanční správy[22]) a dokonce i sami berníci odváděli někdy část své pokladní hotovosti do pokladny baumeistru, zvláště bylo-li třeba krýti mimořádně veliká vydání. Posléze jim byly přiděleny i židovské dávky. Baumeistři spravovali přirozeně také nemovitý majetek obce. (Ví se na př., že dávali v pacht solné kotce.) Z jejich základní funkce pak již vyplývalo, že jim přináležela i stavební policie. Aprobovali nové stavby, zvláště výstupky a přístavky do ulice podléhaly jejich rozhodnutí. Rozsuzovali stavební pře a do jejich pokladny náležely pokuty z přestoupení stavebních neb jiných nařízení. Jim byl podřízen »lechmeister«. Termín je ovšem ryze augšpurský, pro srovnání je však důležitá jeho funkce: dohlížel totiž nejen na říční záležitosti, nýbrž i na kanalisaci a pod.

I tady tedy jde o instituci, která vznikla tím způsobem, že jí rada postupně delegovala některé úkoly. Baumeistři byli původně stavebním úřadem. Třeba však uvážiti, že dům, podklad městského práva, jediné původní uložení majetku, zdroj příjmů soukromých i obecních, přímý nebo nepřímý předmět právních jednání (koupě, prodeje, renty), dům, base městského organismu, jistě působil, že se také městská instituce, o dům a jeho osudy pečující, stávala důležitým orgánem. Město přivádělo úřad dozírající na domy, na zdroj obecních příjmů, do nejpřednější řady městských orgánů.[23]) A jako v Augšpurku nebo třeba u norimberských losungrů (tam opět lokálně odlišně) hromadil se kolem stavební instituce znenáhla všechen městský finanční život, úřad rostl, kompetencí i hospodářským významem, až se z něj nakonec vytvořil správní a hospodářský orgán, důležitostí první po radě.

Analogie s augšpurskými baumeistry nevede v Praze tak daleko, aby byl oprávněn závěr, že péče o městské hradby byla i tu základem a po-

---

[21]) »zins, ungelt und ander gult, di sy denn iengenomen haund.«

[22]) Meyer: Der Haushalt einer deutschen Stadt im Mittelalter. Vierteljahrschrift für Sozial- und Wirtschaftsgeschichte. Bd. 1. (1903) str. 564: »Die Baumeister führen Rechnung über die gesamten Einnahmen und Ausgaben, an sie werden alle von den einzelnen Rezepturen vereinnahmten Gelder abgeführt.« (Citováno podle Schumanna: Verfassung und Verwaltung des Rates in Augsburg, str. 85.)

[23]) Schönberg, uv. m. str. 28. Die Tatsache,... dass gerade die Bauherren der Finanzverwaltung vorgesetzt wurden, lässt sich dadurch erklären, dass eben damals der grösste Teil der Ausgaben Bauzwecken gewidmet war.

čátkem šestipanských povinností. Právo na opevnění bylo podstatnou částí každého městského založení. Byl to především vojenský zájem městské vrchnosti, aby město činilo bezpečnou strategickou oporu. Proto si pán města ponechával opevnění ve své pravomoci. Za to stavba a udržování hradeb bývalo svěřováno měšťanům, kteří používali jejich ochrany. Vrchnost jen tuto povinnost ulehčovala promíjením některých poplatků a dávek.[24]) Stejný byl v této otázce poměr královských měst k zeměpánu. Podle vysloveného mínění[25]) byly městské zdi na Starém městě pražském již ve XIV. století majetkem obce, novoměstská opevnění, která vystavěl Karel IV. na svůj náklad, stala se naproti tomu během času předmětem četných vlastnických sporů mezi městem a králem. Husitské bouře však vydaly i hradby do rukou města, jak je to zřejmé z některých svědectví o nájmech půdy v hradebních příkopech, uzavíraných obcí,[26]) anebo z fakta, že r. 1518 při sjednání jednoty obou měst byly hradby dělící Staré město od Nového rozbořeny a příkopy zasypány. Hradby byly ovšem r. 1547 ztraceny spolu s ostatními statky a právy městskými. Do té doby byly však skutečně záležitosti spojené se správou hradeb svěřeny šestipánům, jak toho zanechaly stopy zvláště zápisy o vyměřování míst pro zahrady v hradních příkopech. Ale jistě to nebylo první odvětví delegované novému úřadu. Daleko více zatěžovaly čas radních pánů záležitosti stavební, věci tržní a policejní. Ještě r. 1400 platil nájemce krámu úrok »ad pretorium«,[27]) r. 1402 přecházely krámy na třetí osobu »cum scitu et voluntate dominorum consulum«,[28]) ale již r. 1406 se nalezne, jak už známo, první stopa policejně tržní funkce šestipánů a r. 1414 první šestipanský stavební rozsudek. A zatím co mizely z radních knih zápisy o transakcích s krámy — tak, jak výše bylo uvedeno, kde plat šel ještě přímo k obci bez zmínky o šestipánech — ve stavebních záležitostech pokračují ještě paralelně rozsudky šestipánů i městské rady, a to po celou první polovici XV. století.[29]) Při tom nelze předpokládati, že by tyto současné roz-

---

[24]) V Čelakovského Privilegiích král. měst venkovských je sneseno hojně dukazů o úlevách, které poskytovaly vrchnosti městům při stavbě hradeb. Již Přemysl Otakar II. osvobodil Kolínské na čtyři léta od placení všech platů a úroků do královské komory, chtěje, aby se za to město opevnilo silnými hradbami. Podobně je to u Čáslavě, které při tom předpisuje, jak mají hradby býti postaveny. Stejně u Vysokého Mýta, Ústí n./L. a pod. Řada úlev je z doby Jana Lucemburského a Karla IV.; tento na př. daroval Plzni clo s koně, vezoucího zboží, aby ho vybírali na opravu hradeb a j. v. (Codex iuris municipalis regni Boh. II., (v Praze 1895), str. 85, 197, 331 atd.)

[25]) Jos. Teige: O účasti měst pražských při stavbě městských hradeb v XVII. a XVIII. stol. Almanach města Prahy, ročník I., 1898, str. 212—213.

[26]) Rkp. č. 2152 fol. D XXIIII.

[27]) Rkp. č. 996 fol. 17': »X emit maccellum... de eodem... unam sexagenam grossorum census annui et perpetui ad pretorium Maioris civitatis Pragensis debet censuare«; stejně fol. 12, 25' atd.

[28]) V témž rukopise při všech zápisech o převodu krámu na nového majitele.

[29]) Rozsudky konšelů ve stavebních věcech z let 1418 až 1452 jsou v rkp.

sudky městské rady byly samými rozsudky apelačními, poněvadž při odvolání bývalo vždy vzpomenuto předcházejícího šestipanského rozsudku.[30]) Sotva bude kdy možno bezpečně určiti první krok, první projev života nového úřadu. Pro základní stavební povahu svědčí augšpurská analogie a také rozsah podobného úkolu, pro povahu tržně-policejní jakožto základní, svědčilo by, kromě časově přednějšího zápisu, i srovnání s obdobným úřadem na Novém městě, jak o něm později bude řeč.

Vliv jihoněmeckého souseda, který působil na domácí základ, ať již jakéhokoli druhu, lze však poznati ještě jinak a téměř na první pohled. Kromě očividně shodných stránek augšpurského i pražského orgánu stává se zajímavým argumentem také fakt, že i v Plzni nacházíme »paumistry«. Tam vznikli ovšem až později, když si obec po rozprodání většiny konfiskovaného majetku »odběhlých« měšťanů přece některé statky podržela. Bezpečné zprávy jsou o nich teprve z doby velmi pozdní, ale rozsah i povaha jejich úřadu, která se jistě mnoho od své starší formy nezměnila, zasluhuje zmínky zvláště pro své shodné rysy jak s typem pražským, tak s augšpurským. Počet plzeňských paumistrů ustálil se po dlouhém kolísání na čísle čtyř.[31]) Dva byli vždy voleni z rady, dva ze starších. Je přirozeno, že neměli příležitosti tak se rozvinouti jako pražští šestipáni, a tak neměl jejich úřad ani zvláštního písaře ani úředních knih; jejich zápisy byly vpisovány do knih radních. Paumistři byli voleni na rok, aby »spravovali všechno jmění obce, přijímali odkazy k obci činěné, ve sporných věcech ohlašovali nárok obce, bděli nad správou statků obecních a nad zachováváním stavebních řádů a bezpečnosti požární v městě, platili náklady na díla obecní a o všem vedli počty, které předkládali radě městské, jí jsouce i přísahou zavázáni.«[32]) Radní knihy smluv, testamentů a j. vydávají o tom hojná svědectví.[33]) Jak věrně čerpáno z jihoněmeckých pramenů, někdy snad též oklikou přes

---

č. 992 fol. 12', 21', 22', 26', 40, 42', 75', 104' atd. až fol. 234 a v rkp. č. 2099 fol. 15, 79, 192', 295', 343'. 1042', 1093, — v orig. foliace řím. číslicemi.

[30]) Rkp. č. 2099 fol. CCXCVI': Magister civium et domini consules... audientes causam vertentem... considerantesque... sentenciam prescriptam, per officiales sex dominorum pronuncciatam... confirmaverunt...; nebo tamže fol. CCCXI: audientes partes predictas cum accusacionibus et responsionibus ipsorum necnon et deposicionem officialum sex dominorum.

[31]) Před rokem 1620 počet kolísal. Nejméně jich bylo 1543, tehdy byli tři, nejvíce pět r. 1606.

[32]) V. Vojtíšek: Z nejstarších právních dějin města Plzně. Sborník městského historického musea v Plzni, sv. V., (1920) str. 59—60.

[33]) Tak na př. se o paumistrech častěji zmiňují knihy kontraktů, smluvní, testamentů (archiv města Plzně, rkp. č. 219, 220, 228, 229, 226 a j. v.). V zápisech prodávají paumistři dům »na místě pana purkmistra, pánův a obce města tohoto« (rkp. č. 219 fol. 327'), jindy účtují s vdovou po řemeslníkovi, »jenž udělal díla k obci« (ibidem fol. 304'), nebo se ujímají majetku po měšťanu, jenž odpadl od víry a odešel z města (rkp. č. 220 fol. 342), jinde konečně nalezneme jejich stavební výrok o přístavku nebo ujetí »poustky«. — Používám této příležitosti, abych poděkoval panu dr. F. Macháčkovi, archi-

Prahu, ukázáno již výčtem úkolů plzeňského úřadu a přímo programově je to napověděno již samotným jménem — paumistrů. Úkaz jistě pochopitelný při živém styku Plzně s jihoněmeckými městy.

Kompetence a organisace pražského šestipanského úřadu vykazuje rovněž tolik shod a analogií s augšpurskou institucí, že vliv německého vzoru je netoliko nepochybný, ale tak pronikavý, že možno mluviti přímo o napodobení augšpurského orgánu, ovšem s výhradou odchylek, jak si je odlišné pražské poměry vyžádaly. Proto, když popis baumeistrů byl předeslán, lze srovnání se staroměstskými šestipány za daných předpokladů vynechati, neboť bude vlastně již obsaženo zároveň v popisu jejich organisace, kompetence, vzrůstu a života.

II.

Vývoj existenčních podmínek úřadu.

(Vítězství městské samosprávy za husitských válek. — Nové úkoly šestipanského úřadu. — Jeho stav za spojení Starého a Nového města r. 1518. — Rok 1547 a jeho účinky.)

Šestipány, kteří měli dosud na starosti věci tržního pořádku a stavební záležitosti, čekaly již záhy nové úkoly, dané velkým převratem, jenž postavil Prahu v čelo nového hnutí. Byla to husitská doba, jež dopomohla městské samosprávě ke konečnému vítězství. Napětí, které již dlouho viselo ve vzduchu, živeno politickými, sociálními, náboženskými a národnostními spory a nesnázemi, vybilo se konečně prudkou bouří. Novoměstská defenestrace a převzetí městské správy do rukou veliké obce byl mocný úvod k novému období městského života. Když Václav IV. zemřel, zmocnily se obce pražských měst všech královských důchodů a práv. Na prvním místě ovšem městské rychty a rychtáře. Poslední krok na cestě k plnosti městské autonomie byl tedy učiněn. Jakmile bylo zřejmo, že smír se Zikmundem je vyloučen a že nastává boj, hleděly se obce na něj připraviti hospodářským posílením sebe a svých stoupenců. Zároveň se tím chtěla pražská města zbaviti vnitřního nepřítele. R. 1420 byla zřízena zvláštní měšťanská komise, která vyšetřovala, kdo se nesrovnává ve víře se zastanci kalicha. Kdo přijímal pod jednou, byl z města vypověděn.[1]) Dnem 26. července téhož roku je datováno usnesení, jímž

váři města Plzně, za vzácnou ochotu, s kterou mi poskytl své zápisky i ukazatele po materiálu archivu města Plzně a tím, spolu s cennými pokyny, mně usnadnil potřebnou orientaci.

[1]) Vavřinec z Březové (Fontes rerum boh., svazek V., strana 379) vypravuje: Et tunc communi consensu omnium taliter, ut prefertur, unitorum electe sunt ex incolis et advenis certe persone, que diligenter investigarent, si qui Pragensium nondum sub utraque specie, corpori domini et sanguini communicarunt, quatenus omnes tales, cuiuscunque condicionis existant aut sexus, de civitate educantur... Quidam eciam, presertim Theutonici, quam-

města se uvázala ve vlastnictví takto opuštěných domů a statků.[2]) Konečně 7. června příštího roku vstoupila Praha v čele ostatních královských měst po prvé na zemský sněm v Čáslavi, aby tu zasedla vedle ostatních stavů, a to nejen jako rovný vedle rovného, nýbrž jako vůdce odboje, »hlava království«.[3])

Obce pražské neměly dosud nemovitého majetku za hradbami, t. zv. statků »na zemi«. Byli to vždy jen jednotliví soukromníci, kteří si takové pozemské zboží zakoupili. Vypovídacím nálezem byla rázem opuštěna řada domů ve městě i množství venkovských statků zabaveno. Podle Tomkova odhadu odešlo asi 1400 německých sousedů z Prahy, a pokud mu bylo lze zjistiti, napočítal jen na Starém městě 317 zkonfiskovaných domů,[4]) a většinou to byly domy výstavnější a dražší.[5]) Největším výtěžkem konfiskací byly však právě statky za městskými hradbami. Tomek odhaduje[6]) jejich počet »nejskrovněji na 160 rozličných dvorů a tvrzi s vesnicemi, s poli, lukami, lesy, lidmi poplatnými a všelikým jiným příslušenstvím«. Byly to objekty, které dříve náležely králi nebo duchovním a klášterům a konečně též vyhnaným měšťanům. Obce pražských měst však nehodlaly si ponechati takto nabytý majetek ve vlastním držení a režii.[7]) Mělo ho býti použito jednak na odměny a náhrady stoupencům a bojovníkům, jednak měl býti rozprodán neb vysazen pod plat pro obecní užitek. Městská rada, zaměstnaná v prvé řadě politickými a vojenskými starostmi, nemohla se přirozeně podejmouti tohoto nového, ohromného komplexu hospodářských povinností. Proto byl svěřen výkon vrchnostenských práv nad nově nabytým majetkem i obchodní stránka při zcizování objektů úřadu, jenž měl nejvíce co dělati s příjmy obce a městskými stavbami, úřadu šestipanskému.

Než došlo ke spojení obou pražských měst, Starého i Nového, v červ-

---

vis iam ad veritatem accessissent,... quia tamen aliqui eorum promptuaria habuere plena, de civitate exire sunt compulsi.

[2]) Palacký: Urkundliche Beiträge zur Geschichte des Hussitenkrieges, sv. I. (Prag 1872), str. 44 a Archiv čes. III., str. 217: Quapropter ipsa communitas... omnia et singula bona, domos et areas, census, curias, agros aliasque res intus et extra huiusmodi nostram civitatem consistencia... post excessum huiusmodi profugorum quomodolibet derelicta seu derelictas, usibus ipsius civitatis, tamquam ad eandem ex lege divina... devoluta, applicavit et fiscavit... Quorum bonorum universitas nomine huiusmodi communitatis vendi, alienari, distribui et donari poterit personis idoneis iuxta magistri civium, consulum et scabinorum... arbitrii voluntatem, prout ipsis usui... communitatis... melius visum fuerit, expedire.

[3]) V. Vojtíšek: O vývoji samosprávy, uv. m. str. 30.

[4]) Tomek: Dějepis města Prahy, IV., str. 166 v pozn.

[5]) B. Mendl: Z hospodářských dějin středověké Prahy. Zvlášt. otisk ze Sborníku příspěvků k dějinám hlavního města Prahy, sv. V. (v Praze 1925), str. 3.

[6]) Tomek: Dějepis města Prahy, IV., str. 167.

[7]) J. Teige: O statcích obcí pražských v l. 1420—1546. Sborník příspěvků k dějinám hlav. města Prahy, sv. III. (v Praze 1922), str. 117. (Dále Teige: O statcích obcí pražských.)

nu r. 1421, byly zcizovány spíše jen domy ve městech než venkovské statky, poněvadž by lehko bývaly mohly vzniknouti spory ze střetnutí zájmů obou měst. A zvláště Staroměstští se zdržovali větších změn, rozdavše jen několik málo domů.[8]) Pokud se zápisy o příslušných transakcích zmiňují, týkají se prodejů vlastně až od r. 1423,[9]) kdy se mluví o »empciones erga officiales communitatis«[10]) nebo »erga communitatem«, ale i v druhém případě lze předpokládati, že jednali šestipáni, ovšem v zastoupení obce. Liknavost Staroměstských při zcizování konfiskovaného majetku začala buditi nevoli, a tak konšelé, chtějíce vyhověti hlavně Táborům,[11]) museli se znovu usnésti (dekretem z 13. března 1421) »o prodávání domuov odběhlých, zboží kněžských,... aby svým domátcím spoluměšťanóm a súsedóm věrným takové domy, tvrze i zbožie bylo prodáváno vedle milosti, každý, ktož seč muož býti... a zvláště, kteříž viece v boji božiem a k obecnému dobrému v prolévání krvi pracovali, těm vedle větčie milosti buď prodáváno.«[12]) Teprve po spojení v jednu obec mohlo dojíti k většímu zcizování také venkovských statků. Ale když se ujal vlády Zikmund Korybutovič a město mu ponenáhlu začalo postupovati stará královská práva, a když se kníže domohl i vlivu nad důchody a statky obecními, byla jeho podkomořímu přidělena správa »zboží mnichovských i jeptišských, . . . kterýchž sme byli v držení až do nynějšie chvíle«, ač výslovně bylo řečeno »kromě a bez úrazu práv a svobod měst našich . . . i všech těch zboží a poplatkuov všelijakých,[13]) kteréž sú jeptišky, mnišie, kanovníci i jiné duchovnie i světské osoby a zvláště

---

[8]) Čelakovský: O vývoji zřízení radního, uv. m. str. 185.

[9]) Novoměstští prodávali již r. 1420 (tamže str. 185 v pozn.).

[10]) Čelakovský (na uv. m.) snad právem poukázal na to, že zmínky o »officiales communitatis« nutno vztahovati na šestipány. Lze to z mnoha míst takřka s určitostí dokázati: tak r. 1414 byl vynesen rozsudek ve sporu o kanál »per dominos officiales« (rkp. č. 2099 fol. CCXCVI) a hned na další straně následuje rozhodnutí rady, na niž byla vznesena apelace proti sumě »per officium sex dominorum prescripte« — tedy v tomto případě jsou domini officiales šestipáni. Že to lze i jinde předpokládati, kde úředníci jsou uváděni bez titulu ‚sex domini', ukazuje i ta okolnost, že marně pátráme po nějakém jiném úřadě, jemuž bychom mohli tento název přiřknouti. Jiní úředníci jsou vždy uváděni speciálními tituly: officiales pontis, ad bernam colligendam a pod. I jiné důkazy se nabízejí v hojnosti: rkp. č. 20 (z let 1427—34. — Teige: Základy III., str. 34—44) uvádí na př. k r. 1430, XII. 8, mezi jinými položakmi: »item ad officium sex dominorum racione equi empti pro communitate circa Johannem a cantaris I ½ sexag. gr., it. officialibus cum aliis officialibus stipendiariis... pro libacionibus VI. gr.« Ani rozdělení zápisu na část »officialibus« a »ad officium sex dominorum«, nesmí svésti s cesty, neboť účty přesně rozlišují, co bylo vydáno ‚ad officium', jakožto do úřadu (jsou to obyčejně berně: ad officium per collectas), a co vydáno, ‚officialibus' — pro osobní sustentaci úředníků (obyčejně: »officialibus pro Swidnicensi cerevisia post prandium« a pod.).

[11]) Čelakovský: O vývoji zřízení radního, uv. m. str. 187.

[12]) Archiv český, sv. IV., str. 382. — Rkp. č. 2099, fol. MCXIII'.

[13]) V originále: »všelikakých«.

měšťané, pro zákon boží od nás utekli a vyběhlí, na domiech, na viniciech, na dvořiech, na mlýniech i na jiném zboží . . . jměli a drželi, ižádnú mierú napředpsaný podkomořie . . . [aby] nepřekážel, ani na úroky svrchupsaných zboží sahal ani vybieral.«[14]) Rovněž si obec ponechala právo spolurozhodovati při dalších majetkových transakcích, neboť v následujícím odstavci uvedeného zápisu se praví: »Dále jesti znamenitě vymienčno, aby měšťané naši při těch dvořiech, kteréž sú kupovali, byli zuostaveni takú měrú, jestliže by který z nich takové dvory za rovné penieze kupovali, ježto by s těch dvoruov hojnější a znamenitější puožitek k obecnému dobrému mohl jíti, . . . takoví aby byli napředpsaným podkomořím a úředníky našimi k němu na to vydanými opatřeni a ohledáni... Pakli by který z nich jich vyřčení a opatření obvyknúti nechtěl, takovému nákladové jeho . . . mají zase bez škody navráceni býti, a dvuor takového moci budú již jmenovaný podkomořie a úředníci jinému súsedu našemu anebo panoši k nám příchylnému prodati, najieti, beze všeho zmatku.«[15]) Po Zikmundově odchodu ujala se obec (od ledna 1424 opět rozdělená) nezkráceně postoupených práv, aby se jich znovu zřekla ve prospěch knížete při jeho druhém návratu. Tenkráte si také Zikmund vymohl své zástupce v šestipanském úřadě, jehož hospodářskou důležitost jistě pochopil,[16]) podle všeho, aby tak měl jistotu o všech statcích, jež mu měly zase připadnouti.

Jeho panování však bylo již nakrátko. A hned následujícího roku po jeho vypuzení byla 1. září 1428 obnovena přátelská dohoda obou měst, když rostoucí nebezpečí nutilo k soudržnosti. Obce Starého a Nového města si navzájem slíbily šetřiti svých svobod a konati též společná radní sedění pro zachování shody v důležitějších otázkách.[17]) Při tom rozřešena definitivně také otázka rozdělení konfiskovaného majetku, která až dosud zavdávala tolik příčin k sporům a nesvárům mezi oběma městy.[18]) Devátý artykul smírčí smlouvy o tom praví: »Aby zbožie obecná, buďte to kněžská neb královská, jež držíe měštěné neb žoldnéři v službách, ta buďte obcí vzdvižena a také těmi osobami, kteříž od obcí k tomu budú vydáni, rozdělena tak, aby Starému městu polovice toho zbožie a Novému městu polovice byla oddána, kteréžto zbožie tak aby [bylo] opatřeno, aby služby obecnie s toho nesešly... A kterékoli dědiny, vinice, chmelnice, zahrady, dvory i domy, kteříž sú obcí neb úředníky od obcí usazenými

---

[14]) Rkp. č. 993 fol. 137. Archiv český I., str. 218.

[15]) Tamže.

[16] Čelakovský: O vývoji zřízení radního, uv. m. str. 204. Tam jsou uvedeny trhy z r. 1426: ‚ab officialibus ducis et communitatis', ‚erga officiales illustrissimi principis Sigismundi et communitatem'.

[17]) Vojtíšek: O vývoji samosprávy, uv. m. str. 32.

[18]) Höfler: Geschichtsschreiber der hussitischen Bewegung, sv. I (Wien 1856), str. 57: »nam antea amaricabantur propter sacerdotes, divitias et cetera huiusmodi«. Také ostré výtky Želivského, které činil konšelům o rozdávání statků, spolu přispěly k jeho pádu.

prodány aneb v úroky vysazeny, tiem aby nebylo hýbáno.«[19]) Smluvní strany zvolily pak ubrmany, Křížka s Koňského trhu a Václava Štrabocha, kteří rozdělení provedli a 15. října 1429 vydali o tom výpověď: ». . . napřed a přede vším . . . míru i všeho jiného, což jest . . . prvními ubrmany vypovědíno, potvrzujem, dále toho všeho, což jest ouředníky v Týně[20]) od obou měst na to vydanými [ustanoveno], tomu také moc dáváme, aby již tím jinak hýbáno nebylo, však vždy toto přidávajíce, což by tím dvorův nerozdělených po tom rozdíle pozůstalo, ti dvorové týmiž úředníky buďte rozděleni.« Na to učinili rozhodnutí o dělbě jednotlivých statků, ovšem jen těch, u nichž příslušnost k Starému nebo Novému městu byla sporná, a při tom týnští úředníci jsou ještě v jednom artykulu výslovně uvedeni: »Pak toto také vypovídáme, aby ti dvorové i jiná všechna zboží, kteráž jsou měšťané obou měst sobě kupovali a jsou jich v držení, ti svá práva před ouředníky v Týně z obou měst na to vydanými okážíce, při svých trzích zůstaňte a na tom jim nemá překáženo býti.«[21]) A teprve při této příležitosti zřídili si asi Novoměstští samostatný úřad k správě nemovitého majetku, jenž rozdělením připadl Novému městu.

Staroměstští šestipáni byli zatím již v plném proudu práce. Koncem dvacátých let měli nejen svého notáře, nýbrž i dalšího pomocného písaře s titulem subnotarius a kromě toho několik služebníků a poslů. Šestipáni prodávali jménem obce statky i domy nebo při prodejích sjednaných konšely měli na starosti hospodářskotechnickou stránku transakcí, jako bylo vkládání smluv do knih, vybírání předepsaných dávek, přijímání úroků a pod.[22]) Jak bude zřejmo z oddílu, týkajícího se šestipanské kom-

---

[19]) Rkp. č. 993, pag. 143. Otiskl Teige. O statcích obcí pražských, uv. m. str. 118, též Archiv český I., str. 221.

[20]) T. j. šestipány.

[21]) Otištěno Teigem (O statcích obcí pražských, uv. m., str. 120) z Zimmermannova vydání Pokračování kroniky Beneše z Hořovic (v Praze 1819) str. 151 až 154.

[22]) V III. dodatkovém díle Teigových Základů místopisu Starého města pražského je v oddíle, který shrnuje zprávy o městském hospodářství, obsaženo mnoho zápisů, týkajících se šestipánů. Jsou to záznamy z berní knihy (rkp. č. 20) a uvádějí šestipány jakožto příjemce platů, které jim byly dány »per collectas retentas« nebo prostě »per collectas« — ovšem tím šestipáni nikterak nezasahovali do činnosti vyhrazené berníkům, nýbrž jde tu spíše o platy, které byly placeny opožděně nebo jinak nepravidelně, a šestipáni je inkasovali na místě berníků, snad ve dnech, kdy tito nevybírali. Takové zpožděné nebo nevčas placené peníze mohly tím spíše býti uloženy »ad officium sex dominorum«, poněvadž často většina berníků, ustanovených k vybírání, byla zároveň úředníky šestipanskými. O tom svědčí podobné zápisy jako »quarum collectarum electi N. N. N., qui domini officiales residentes eciam in officio sex dominorum receperunt...« takže nepřekvapí rozkaz »censum solvere officialibus ad officium collectarum seu sex dominorum«. Byly to jistě důvody praxe stavební (a odhadní při nedávných konfiskacích), které daly podnět k často se vyskytující volbě šestipána k berním úkolům — když na př. měšťan, který učinil velké náklady na dům, žádal

petence, znamenal příděl pozemských statků ještě další řadu starostí, než ty, které byly při zcizovacím aktu vyřízeny. Ať byla ves vysazena pod úrok nebo ať se na druhé straně pravomoc obce omezila třeba jen na pouhé »právo vrchního panství« (t. j. vzdání vlastnických práv až na malý uznávací poplatek), zbývala šestipánům přece velká řada povinností k zcizeným statkům, zvláště správních a soudních. Aspoň přibližně úplný seznam míst, která byla v majetku Starého města, ukázal by rozsah takového úkolu. Takový seznam vztahuje se k r. 1436, je však dochován teprve v konfirmaci Zikmundova zápisu od krále Jiřího z r. 1459, a mimo to týká se jen majetku odňatého duchovenstvu. Starému městu byly jím potvrzeny statky: Běloky, Bráník, Dědibaby, Dušníky, Dvorce, Holišovice, Hostovice, Hrnčíře, Chrabry, Jinočany, Kněževěs, Kobylisy, Korycany, Košíře, Kyje, Libeznice, Liboc, Libuše, Lobček, Modřany, Motol, Myškovice, Ovenec zadní, Podlešín, Sedlec, Středokluky, Střížkov, Šešovice, Štěchov, Újezdec, Únětice, Vodolka a Zbuzany.[23]) Z tohoto seznamu, který tedy nevypočítává všech staroměstských statků, nutno vyjmouti jen několik málo, jež nebyly spravovány šestipanským úřadem, jako statky ležící při vltavských březích, které spadaly do kompetence mostského úřadu.

Za to ve městě samém si obec vůbec neponechala nemovitostí. Ale trvalo deset let, než byly všechny domy prodány. Transakce se zabaveným majetkem byly houževnatě hájeny proti případným nárokům bývalých majitelů nebo jejich nástupců. Aby ani vyšší moc nemohla proti pravoplatnosti těchto zcizení vystoupiti, vymohla si města na králi Zikmundovi schválení, »že kdo jsou kterakkoli ty časy měst prázdni byli, buďte světší neb duchovní, k jich zasě přijetí a k statkuom navrácenie aby od žádného mimo jich [t. j. obcí] vuoli tištěni nebyli«.[24]) Ovšem i kdykoli později, když staroměstská obec získala nějaký majetek nápadem jakéhokoli druhu nebo zase prodávala, šestipanský úřad prováděl potřebná jednání.

Jak se kompetence šestipánů ustálila po husitských válkách, trvala v celku nezměněna dále. Jen některé menší úkoly, které si časem nové poměry vyžádaly, řadily se k starému základu.[25]) Byly to jednak některé

o slevu berně, tu musili šestipáni učiniti výchoz na odhadnutí stavby — ale při spojování berniční funkce s šestipanskou byla to, možno-li tak říci, unie personální a nikdy ne reálná. Instituce berníků byla tak vžitá, odedávna samostatná a mimo to příliš obsáhlá, než aby splynula jako podružná s nějakým úřadem.

[23]) Teige, O statcích obcí pražských, uv. m. str. 122.

[24]) Tamže str. 118 (s citovanými prameny). Na následujících stránkách jsou uvedena ještě snesení velké obce, která dodatečně zabraňovala obcházení tohoto zákazu, na př. tím, že vyhnanec umíraje za hranicemi odkázal svůj majetek někomu v Čechách. Ba stávalo se, že takové odkazy byly i od měšťanů kupovány.

[25]) »Přijímání« vína a piva koncem XV. století, opatrování chleba roku 1478 a j. v.

povinnosti delegované radou, jednak nově stanovené, které se však nijak nevymykaly z rámce charakteru úřadu, jak je znám z polovice XV. století.

Větší změna nastala až počátkem století XVI. Když totiž byla r. 1518 uzavřena znovu jednota obou pražských měst, která se pak již ani jménem nechtěla rozlišovati, tehdy byly sloučeny i oba hospodářské úřady. Ovšem při zvětšení místní kompetence dosavadní počet zaměstnanců nemohl již stačiti. Úřad byl rozmnožen o další dva členy a zvláštní nový úředník byl přidělen k vykonávání soudní moci nad poddanými na pozemských statcích obou měst, takže o tento obor, jistě nemalý, bylo šestipanské agendě ulehčeno.[26]) Vnitřní složení úřadu se však nezměnilo, dva členové byli ustanovováni z konšelů, ostatní (6) z obecních. O místa v obou kategoriích rozdělila se města rovným dílem. Když Ferdinand r. 1528 spojení měst zrušil, obnovilo si každé město vlastní úřad a na Starém městě fungoval zase samostatný úřad o šesti úřednících.

Zatím majetek měst znamenitě vzrostl zvláště za krále Jiřího a Vladislava II. Statků přibývalo většinou darem nebo zástavou. Od koho Praha nic nedostala, byl Ferdinand I. Přes to dovedl Teige zjistiti přes sedmdesát jmen vsí a dvorů, které těsně před r. 1547 patřily Starému městu. Ačkoli cena vlastnictví u jednotlivých objektů kolísala, spočívajíc někde jen na vrchním právu, jinde se obmezujíc na vlastnické právo k dílu statků a vsí, na př. k jednotlivému domu nebo jen k určitým poddaným, přes to byl vzrůst obecního majetku veliký a hospodářská moc pražských měst nepochybná. A byla to právě moc a sebevědomí měst, které bylo trnem v oku protistavovské politice Ferdinandově. Když král vyzval proti zásadám zemského zřízení a proti stavovským právům k tažení za hranice na pomoc císaři Karlovi proti protestantským říšským knížatům, uzavřela Praha v čele ostatních měst spolek s vyššími stavy na obranu porušovaných svobod českého království. A opravdu se na chvíli zdálo, »že se vrací staré vůdčí postavení pražských měst a že v čele silného stavovského svazu Praha půjde k vzrůstu a zvelebení moci«.[27]) Ale podmínky byly nyní zcela jiné než před stoletím. Nebylo již nezlomného přesvědčení, že jde o společnou spravedlivou věc, a nebylo již týchž nositelů přesvědčení. Po bitvě u Mühlberka zaleknutá šlechta opustila města, a nestalo se bez pocitu uspokojení, když vyšší stavové viděli svého konkurenta klesati do stavu bezmoci a ponížení pod tíží panovníkových trestů. Ferdinand dovedl tohoto momentu využíti k naprostému rozdělení jednotné stavovské fronty, a trestaje šlechtu velice mírně, soustředil odvetu na města. Města byla hospodářsky zničena odnětím všech statků, důchodů i privilegií a konečně velkými pokutami. Rozsah pohromy pro Staré město pražské se ukáže jasněji, uváží-li se, jak velké bylo bohatství obce před povstáním. Roku 1540 přiznali Staroměstští na majetku »sumu 37.220 kop gr. č. vedle statkův městských úvěrných i na nemovi-

[26]) V. Vojtíšek, Radnice staroměstská v Praze (1923), str. 37. Tomek: Dějepis m. Prahy X., str. 453.

[27]) Vojtíšek, O vývoji samosprávy, uv. m. str. 53.

tostech 153.291 kop, zádušních 7780 kop«.[28]) Když zároveň města klesla na část královy komory, nové dosazení královského rychtáře, odvěkého nepřítele městské samosprávy, ustanovení královského hejtmana nad každým ze tří pražských měst, jmenování městských rad pomocí šlechtických komisařů, zrušení odvolacího práva ostatních měst k staroměstskému soudu zřízením královského apelačního soudu na hradě — to byla rána za ranou zasazovaná městské autonomii. A nová a nová omezení a nařízení zasahovala do správního, cechovního a měšťanského života. Jestliže odnětí zlatých pečetí a maršálského úřadu bylo spíše potupou, jiné tresty podvazovaly a znemožňovaly hospodářský rozkvět měšťanstva, ať už to bylo zrušení cechů nebo zvláště zákaz kupování svobodných statků. Za co tak dlouho bojováno, nyní ztraceno naráz a ve svých samosprávných snahách sražena Praha daleko zpět, hloub, než byla před husitskými válkami.

Odnětí obecních statků muselo zasaditi ránu úřadu, kterému jich správa značila největší část povinností, největší ne snad přesně kvantitou, jako spíše významem. Šestipanský úřad, který se stal svým posláním strážcem samostatnosti městského hospodářského a finančního života, jenž vzkvétal jeho růstem, klesl nyní jeho pádem; trval sice dále, osazen ovšem po odboji novými úředníky, ale z dřívější důchodkové funkce mu zbyly jen městské dávky z domů a těžiště jeho činnosti se pomalu přesunovalo z důležitého pole hospodářského na obor nevýznamný, policejní. Tu mu přibývaly četné drobné úkoly. Jeho hlavním oborem se stala stavební policie a udržování čistoty ve městě; soudní kompetence zahrnovala spory čelední, činžovní, rozsuzování stavebních rozepří mezi sousedy.[29])

V následujících letech byly sice některé statky obci vráceny,[30]) na př. r. 1549 strašnický dvůr, Vltava s břehy a mlýny, také některá cla, porybné, platy s kotců a krámů, ale vše, co bylo restituováno, podobalo se plevě vrácené za plné zrno, jak si bezmocně stěžoval staroměstský kancléř Sixt z Ottersdorfu. Navrácením některých statků a platů přibylo i šestipánům kompetence, třeba daleko ne v bývalé míře.

Šestipáni, složka samosprávného organismu, prošli pak spolu úpadkem městské autonomie. Bílá hora, dílo zkázy urychlila a josefínské reformy dokonaly. Tehdy byl při zbyrokratisování a zestátnění kdysi svobodné pražské radnice zrušen 14. dubna 1783 mezi jinými úřady i šestipanský úřad na Starém městě pražském.

---

[28]) Teige, O statcích obcí pražských, uv. m. str. 170.

[29]) R. 1589 byly obnoveny staré předpisy o hlášení obchodníků. V době moru dohlédali šestipáni na odklizování mrtvol, dávali malovati bílá znamení na vrata postižených domů. S rychtářem zkoušeli vinné míry a r. 1597 povolán dokonce rychtář a šestipáni, aby přivedli dva z vraždy obviněné šermíře a u mrtvoly je usvědčili.

[30]) Čelakovský: Privilegia měst pražských, v úvodu str. XLI. a další.

III.

Organisace úřadu.

(Jméno úřadu. — Jeho složení. — Poměr úřadu k městské radě a obci. — Volba úředníků. — Doba úřadování. — Skládání počtů. — Kontrola účtů. — Způsob účtování. — Sídlo úřadu. — Kdy jednáno před úřadem. — Příjmy úředníků. — Poměr k jiným úřadům.)

Úřad byl osazován šesti úředníky a jich počet dal úřadu záhy jméno, které se ustálilo ve formě officium sex dominorum, úřad šestipanský. Jeho členové nazýváni officiales officii sex dominorum, úředníci šesti pánuov. Varianty bývaly nepatrné. Toto jméno však nepotkáváme hned od začátku a i svou stavbou ukazuje, že vzniklo spontánně a užíváním se vžilo, takže se stalo oficiálním. R. 1423 najde se ojediněle, jistě jen nouzový titul officiales hereditatum, vinearum et curiarum. Rovněž byli nazýváni podle místa svého, aspoň dočasného, působení officiales de Leta curia, což později zavdalo podnět k jich záměně s ungeltními úředníky. Konečně zbývá ještě všeobecné označení officiales communitatis. Tímto jménem bývá jednak označován skutečně souhrn všech obecních úředníků (šestipánů, ungeltních, berníků atd.), jednak, jde-li jen o úřad jeden, možno toto pojmenování takřka s určitostí přiřknouti šestipánům, jak tomu svědčí obsahová stránka zápisů, kde jsou takto uváděni.

Úředníci byli voleni vždy dva z konšelů a čtyři z obecních, při spojení měst 1518—28 dva z konšelů a šest z obecních. O volitelnosti jednotlivého člena znovu na bezprostředně následující období nebylo ustálených pravidel. V řadě šestipánů objeví se některá jména jen jednou, jindy zůstávali někteří úředníci na svém místě, resp. byli při dalším dosazování znovu voleni v souvislé řadě let nebo se znovu vraceli po delší přestávce a pod. Tak na př. Mikuláš Hessolt byl volen v letech 1447—53 a ještě ve dvou volbách r. 1459—61, podobně Václav Krabec r. 1427—51 a znovu 1453—57.[1]) To jsou případy nejdelšího úřadování, ale zjev trojnásob opakované volby neb s přestávkou i vícenásobné byl zcela běžný. Někdy prodlužoval celý sbor dobu své činnosti, aniž došlo k nové volbě. To ovšem vedlo k různým zlořádům a k radikálnímu jich vymýcení, jak k tomu došlo při známé pražské bouři v roce 1483, kdy byly ovšem krví vyřízeny i rozpory hlubší. Po vzbouření nastalo zlepšení, i pokud se doby úřadování týče. Většinou byly pak při každé volbě dosazovány nové osoby a jednotlivý úředník býval znovu volen až po uplynutí aspoň jednoho období. Ale stále to nebylo prováděno důsledně, a tak asi u pěti úředníků lze doložiti setrvání v úřadě, než (kromě Lukáše a rubeo cervo) ne přes dvě období. Mimo to býval to nanejvýše jeden až dva z celého sboru. Tato nová úprava se však neudržela ani plných dvacet let a prodlužování úřední funkce opětnou volbou zase se vracelo. Zjev měl také dobrou stránku, neboť pomáhal udržovati tradici v úřadování, a zvo-

---

[1]) Viz přílohu I. Seznamy šestipánů.

lením jen části nového členstva nebyla porušena kontinuita. To však nevyvážilo špatných stránek, pochopitelně zvláště v očích Ferdinanda I., který v prvé řadě musil s nelibostí poznati zesílení moci úředníků i zpevnění úřadu opětovanými volbami týchž osob. A nepochybně bylo to jeho vlastní zakročení, že se od r. 1528 pravidlo o střídání úředníků ustálilo. Do r. 1547 nalezneme pak už jen dvě výjimky: dvakrát za sebou se opakovala volba Jiřího Ježíška a Jana Zvuonka z Ottersdorfu.

Šestipanský úřad byl podřízen městské radě, která vůči němu byla opět zástupcem obce. Dispositivní moc úřadu měla ráz moci odvozené, úřad, »jemuž předkem opatrování věcí městských« náleželo, měl okruh své činnosti delegován městskou radou. Závislost úřadu jakožto pomocného a městské radě podřízeného byla charakterisována nejen okolnostmi při jeho vzniku, nejen tím, že radě za svou činnost odpovídal a byl jí po případě soudně vyšetřován, ale byla často i při jednotlivých úkonech úřadu výslovně připomínána. Nejsamostatněji se šestipáni uplatňovali v okruhu své soudní moci, kde soudili »k rukám obce« hlavně stavební věci, zvláště hraniční rozepře a pod. Ve vesnicích, kde obci příslušela soudní moc z jejího vrchnostenského postavení, soudili však jen menší případy, při hrdelních zločinech připadala jim (moderně řečeno) jen soukromoprávní stránka procesu (nárok pozůstalých na hmotné odškodnění, nárok zraněného na peněžní náhradu), kdežto trestní stránku ponechávali městské radě. K radě šla ovšem též veškerá odvolání, aby je »z plnosti práva« napravila nebo potvrdila.[2]) V první polovině XV. stol. kdy se ještě střídala rada s šestipány v souzení stavebních záležitostí, tu i v šestipanském rozsudku se uvádělo, že k němu došlo »z povolenie pánóv purkmistra a konšelóv«.[3]) Disponování obecním majetkem bylo vždy vázáno na souhlas obce (vyjádřený výrokem rady), který obyčejně předcházel. A tak stejně roku 1437 jako roku 1512 lze se setkati se zápisem o zcizení domu nebo stavebního místa, které se stalo »z rozkázánie a povolenie panského« (cum consensu consulum). I kotce vykazovány úřadem »na místě pana purkmistra a pánuov«. R. 1534 rozkázala městská rada, aby šestipáni rozprodali »místa k zahrádkám v příkopích«,[4]) a pod. případů více.[5]) S hlediska poměru k městské radě byl tedy šestipanský úřad, pokud se obecního majetku týče, orgánem výkonným a hospodářsky správním; v oboru soudní moci byl instancí nižší (pro svůj okruh působnosti: první) a rovněž policejní moc (zvláště tržní dohlédací) byla mu radou delegována. Na tomto posledním poli najde se poměrně málo přímých zásahů rady do jeho činnosti — jsou to spíše jen direktivy,

---

[2]) První apelaci z šestipanského rozsudku k radě nalezneme již r. 1414 při známém nálezu ve sporu o kanál. Definitivní rozsudek rady je v rkp. č. 2099 fol. CCXCVI'.

[3]) 1435. Rkp. č. 2099, fol. CCCLXXVI.

[4]) Rkp. č. 2155, fol. 200.

[5]) Tak i koupě: »Páni ouředníci šestipanští... kúpili duom k obci s povolením panským...«; rkp. č. 2103, fol. 252. — »X emit vineam a communitate et ab officialibus sex dom.«; rkp. č. 2099, fol. DVI'.

obsažené v některých radních usneseních (na př. o zkoušení chlebů a pod.) a zvláště ve statutech velké obce.

Z rozhodnutí městské rady začínalo i každé jednotlivé období šestipanského úřadování. Osazení úřadu bylo z prvních činů nově zvolených konšelů. Srovnávají-li se data nastoupení nové rady s epochou období šestipanského úřadování,[6]) je viděti, že někdy obé splývá v jediný den, většinou je mezi nimi interval 3—7 dnů a jen zcela výjimečně větší.[7]) Volbou byli vždy vybráni dva konšelé a na ostatní místa voleny z obecních osoby čelnější, jak o tom svědčí na př. okolnost, že se s týmiž jmény později setkáváme v seznamech konšelů. Tak r. 1518 a 1525 polovina konšelů zastávala již před tím šestipanské funkce, r. 1526 dokonce jedenáct z osmnácti.[8]) Náleželi tedy k důležitějším rodinám měšťanů a řemeslníků.[9]) S mnohými se setkáváme i ve větší roli na politickém jevišti.[10])

Nově zvolení úředníci složili přísahu, že budou dobrými »hospodáři města a obecních duochoduov rozmnožitelé i také správci«.[11]) Doslovné znění přísahy je zachováno až z 2. polovice XVI. stol. a její původní forma je již přizpůsobena změněným poměrům. Vyjadřuje větší vázanost ke králi a jeví stopy nového ovzduší i po náboženské stránce. A tak spíše než pravděpodobné rekonstrukci lze dáti přednost poukazu na přísahu novoměstských šestipánů, která se dochovala z 20tých let XVI. stol. a jistě nejevila značnějších odchylek od svého staroměstského vzoru. Je uvedena níže v kapitole o novoměstském úřadu.

Po složení slibu převzali šestipáni úřad, jeho knihy, po případě i část resultující sumy peněz od předchůdců a započalo se nové období, zásadně jednoleté, ačkoliv úchylky byly velmi časté. Šestipáni měli totiž ponejvíce společný osud s městskou radou. A tak nejsou řídké případy, kdy zápisy o kladení počtů souhlasně vypovídají o konšelech, šestipánech a úřednících mostu pražského, že učinili »rationem quatuor annorum«,[12]) jindy jsou to dvě léta, jindy opět více.[13]) A bouře, která na př. r. 1483 smetla purkmistra i s městskou radou,[14]) stejně postihla i šestipány. Jen

---

[6]) Umožňují to zápisy o skládání účtů z let 1477—1547. — Rkp. č. 994 fol. 3—42' (otištěno v Teigových Základech III., str. 58—72, do r. 1526).

[7]) Tak na př. r. 1502 2 měsíce.

[8]) Teige, Základy III., str. 72 — v letech dřívějších je identifikace obtížnější, poněvadž osoby jsou většinou označovány jen křestními jmény a povoláním.

[9]) O řemeslnictvu mezi konšely Winter, Dějiny řemesel a obchodu v Čechách v XIV. a XV. století v Praze, 1906, str. 401 a Čelakovský, O vývoji zřízení radního, uv. m. str. 174 v pozn. 276.

[10]) Mistr Jan Albus, Mikuláš Pernikář, Jan Hlavsa, Jan Karban, Jan Ježíšek, děkan artist. fakulty, a j. v.

[11]) Označení šestipánů při jich dosazení v rkp. č. 994 fol. 22'.

[12]) Roku 1502.

[13]) Tak sedm let: 1490 VI.—1497 V. — Ale tu městská rada do r. 1493 není známa, od r. 1494—97 zůstává nezměněná a pod.

[14]) Staří letopisové čeští (vyd. Fr. Palackého v Praze 1829), str. 235. — Rkp. č. 94 fol. 7': anno domini millesimo quadringentesimo octuagesimo

dva byli z předešlých ponecháni, ostatní »postea . . . additi predictis officialibus post commocionem communitatis in consules, communes, officii sex dominorum officiales«. Nedočkal-li se některý člen úřadu konce svého období, byl nahrazován jiným. Tak na př., když r. 1515 zemřel úředník mistr Jan Albus, »hned místo něho Daniel z tarmarku . . . zvolen a ten tolikéž nedlúho potrvav také umřel. Po nich Jakub Trubka byl přidán«.[15]) Jen jednou se stalo, že »ač podle pořádku šest osob voleno bylo, však jedno tři počet učinili«. Stalo se to r. 1514. Jeden z »obecních« zemřel před ukončením období a oba konšelé, kteří seděli v šestipanském úřadě, »smrt vohavnú vzali«. Byl to nepochybně Vilémek z Troskovic a Havlíček od koníkuov, kteří byli toho roku na rynku popraveni[16]) (21. VIII.), a tehdy na zbývající dva měsíce nebyli již zvoleni náhradníci.

Když uplynula doba úřadování, složili šestipáni radě účty z činnosti, a rada jménem velké obce jim ověřila, že to, co vykonali, uznává za správné a že se také zříká všech možností jakkoli je nebo jejich dědice postihovati. Účty nebyly však skládány přímo městské radě, nýbrž zvláštní »počtové« komisi, která byla radou k tomu ustanovena. Do ní byli deputováni jednak konšelé, jednak přibráni někteří z obecních, »discreti viri consules et communes, per nos (t. j. consilium) ad racionem audiendam deputati«. První záznam o takovém kladení počtů, ovšem ve formě ještě primitivní, je z r. 1422 a zní: »Racio facta est ex mandato dominorum consulum cum officialibus hereditatum, vinearum et curiarum de omnibus perceptis pecuniarum in eisdem hereditatibus et vineis emcionis foro comparatarum,« a dále se popisuje způsob účtování: »sic, quod de ipsorum officio Wenceslao Wostnik II^C cum VI sexag. gr. dederunt et effectualiter presentaverunt. De eodem Wostniko[!] coram dominis plenariam fecit cognicionem presentibus . . .«[17]) Podobně, jen před jedním konšelem, účtovali šestipáni i následujícího roku.[18]) Pravidelné zápisy počínají však až o více než deset let později, od r. 1437, a pokračují už jen s jedinou přestávkou nepřetržitě. Poněvadž se způsob kladení počtů po zmíněné přestávce podstatně změnil, možno rozlišovati dvě období.

Do prvního období spadá účtování, o němž máme dochované vklady až do r. 1466. Počet členů vysílaných do počtové komise kolísal: konšelé byli 3—6 (jednou i 8), obecních bývalo 6—12. Když bylo účtování skončeno a počty šestipánů nalezeny správnými (racio pro rata, grata, iusta et racionabili), podala komise o tom relaci do městské rady, která jménem obce úředníky kvitovala a jim poděkovala, o čemž byl učiněn zápis

---

tertio feria IIII. ante festum s. Wenceslai facta est commotio in urbibus Pragensibus communitatum magnarum in officiales et consules propter nonnullas iniurias et traditiones. (Teige: Základy III, str. 61.)

[15]) Rkp. č. 994 fol. 19.

[16]) Lze tak téměř s určitostí tvrditi podle zpráv Starých letopisů, str. 370—75, když r. 1514 jmenovaní měšťané byli popraveni za zradu. Vynášeli totiž, co bylo usnášeno v radách.

[17]) Rkp. č. 2099 fol. CXX'.

[18]) Tamže.

do pamětní knihy.[19]) Zněl stereotypně: »dictos officiales presentibus quittos, liberos et solutos facientes et temporibus affuturis facere promittentes, eis multas graciarum acciones de fideli ipsorum labore reddentes.«[20]) V druhém období, které po jedenáctileté pause zanechalo stopy od r. 1477 již v nepřetržité řadě, postup se poněkud změnil. Počet konšelů zasedajících v komisi se ustálil na průměru čtyř, za to počet obecních starších (seniores iurati communes) se značně zvětšil. R. 1477 bylo jich 52, později 20, nejméně 16. Odstupující úředníci kladli v tomto období počty již zároveň před svými nástupci; po prvé r. 1510.[21]) Zápis z téhož roku věrně popisuje další postup a relace: »ti páni jmenovaní a k vyslyšení toho počtu vydaní, právě a upřiemě těch ouředníkuov počet slyševše, příjem s útratú jsú srovnali a konečně při tom obém omylu žádného nenalezše, těm ouředníkóm jsú děkovali a jich práci pečlivú, hned i od nich přijetie počtu v plné radě jsú oznámili. A páni v radě to k sobě přijavše, když obec veliká spolu byla, žádnú mierú toho jsú neopominuli, ale pořádek toho počtu jsú na obec vznesli. Obec slušný počtu příjem i útratu slyšiece, jej jsú k sobě přijali a přijavše poručili sú Jiříkovi Ježíškovi, aby oznámil, že jej obec přijímá, a pánóm ouředníkóm velice děkují, že jsúce v ouřadu v tom věrně a právě i spravedlivě se měli, a jako na dobré a upřím[n]é lidi slušie, při tom při všem jsú se zachovali. Protož obec je z toho propúštie, kvituje, dědice i budúcie jich prázdny a svobodny činí nynie i věčně. A vajpověď této kvitancí beze všeho odtahu aby v knihy měscké zapsána byla, panu purkmistru a pánóm to poručivše, páni to poručenstvie k sobě přijavše, tuto kvitancí v měscké knihy vepsati jsú rozkázali. Actum . . . Relator ex parte communitatis Georgius Ježíšek, magister moncium vinearum.« Tedy komise byla jen výkonným orgánem městské rady bez vlastní moci zasahovací, rada počet aprobovala, velká obec pak vzala jakožto nejvyšší instance výsledek na vědomí a ze své moci definitivně aprobaci schválila.[22]) Posledním účastníkem tohoto složitého postupu byl jeden z konšelů, jenž ve funkci relátora usnesení obce promulgoval. Podle místa, kde je jeho jméno uvedeno v zápisu (t. j. až za datováním), lze souditi, že dozíral též na vložení do knih, odpovídaje za správné znění zápisu. Tato druhá, složitější forma kladení počtů nalezne se již při prvním zápisu z r. 1477, kde se uvádí »pronunciacio in congregacione communitatis«. Účinek toho byl, že datum aprobace, které se uvádí ve formuli »actum in congregacione«, bylo dosti vzdáleno od doby, kdy odstoupivší šestipáni přestali úřadovati. To,

---

[19]) Rkp. č. 992, 2099, 994.

[20]) Častá je stylisace, kde i »heredes et successores« jsou chráněni proti eventuálnímu postihování.

[21]) Rkp. č. 994 fol. 15'. Teige, Základy III, str. 65. č. 48.: »udělali jsú počet... před pány a ouředníky novými, při tom majíce jisté osoby z obce staršie vybrané.«

[22]) Projednávání počtů »in congregacione tocius communitatis« (»magne communitatis«) v prvém období stalo se jen jednou — pokud lze doložiti — a to r. 1451 (rkp. č. 2099 fol. CCCXLIII). Proč se tak stalo, nevíme.

co je při složitosti postupu účtování dosti pochopitelné, s tím se však setkáme již i v období prvém: až do r. 1458 jsou tyto intervaly nepatrné — týden, nanejvýše měsíc, ale hned v roce dalším jsou to tři měsíce, a ty se opakují až do konce prvého období zpráv.[22])

Ačkoli revise nebyla nikdy příliš podrobně prováděna, přece se někdy stalo, že byly při ní objeveny některé nesrovnalosti; tu pak byla aprobace odepřena a úředníci vyšetřováni. Tak se nalezne aspoň stopa jedné fáze podobného procesu v zápise z r. 1454.[24]) Když totiž Matěj Oremus a Pavel Hoštka,[25]) byvše úředníci v úřadě šestipánóv Starého města pražského, a potom počet když činili, tehda nemohúce z něho vyjíti slušně,« obvinili písaře úřadu, a když při výslechu »na písaře takého nároku provésti nemohli..., též úředníci sami se vinně přede vší obci davše, žádného jiného neviníce,« byli usvědčeni. Nato byl písař z vězení propuštěn, ale jak bylo naloženo s vinníky, není známo, ačkoli to musel býti již velmi nápadný schodek, že vůbec na sebe upozornil.

Způsob účtování a kontroly nevymykal se totiž z rámce tehdejších názoru na finanční manipulace vubec. Když dáván obecní majetek ve správu úřadu, tehdy to, co úředníci při nastoupení dostali v aktivech, dále, co během úřadování přijali (v dávkách a pod.), to byli obci »dlužni«.[26]) Od této sumy byla odečtena vydání. Zbývalo tedy vždy zjistiti rozdíl těchto dvou položek.[27]) Hlavní pokladnu, ovšem ne v moderním slova smyslu, měla ve správě městská rada. Radní pokladna byla centrální právě jen potud, že se do ní sbíhaly všechny přebytky (»restat«) z jednotlivých pokladen speciálních: šestipanské, mostské a j. Podobná centrální pokladna byla spravována v Norimberce berníky, jinde komorníky a pod. Jí připadalo hraditi z přijatých peněz obecní vydání, pokud nespadala do resortu jed-

---

[23]) I na rozhraní let 40. shledají se dvě velká spacia, která by se však nepochybně dala vysvětliti individuálně jinak: první, téměř roční, kdy úředníci odstoupili 1. IX. 1448 a počet složen 1. IX. 1449, lze snad prohlásiti za přepsání písařovo, tím spíše, že v této době se vskutku někdy data účtování a odstoupení těsně stýkají. Druhý interval je pětiměsíční: 2. XII. 1452 — 24. IV. 1453, a poněvadž se tehdy vyskytuje zcela ojediněle, mohl býti po případě zaviněn nějakým procesem, jenž mohl zpozditi vydání počtu a jeho schválení. Pochopitelně, že v období, kdy byla žádána aprobace velké obce, interval snadno vzrůstal na 4 (r. 1516—17), 7 až i 9 měsíců (r. 1506 9. III. — ratifikace z r. 1507 18. II.).

[24]) Rkp. č. 2141 fol. CCLXXVII.

[25]) V městských knihách nejsou při kladení počtů uvedeni. Je to pochopitelno, neboť, když jim bylo schválení odepřeno a zavedeno vyšetřování, museli za ně nepochybně nastoupiti při účtování jiní. Zápis (výše citovaný) mluví o nich jen neurčitě: » byvše úředníky... potom... tehdáž...«, takže by se snad dalo datum jich úřadování klásti do let 1452—53, kdy se shledává nezvyklé zpoždění aprobace, jak bylo již dříve uvedeno.

[26]) Tomu zcela odpovídají výrazy v zápisech: »quibus omnibus computatis officiales remanserunt CCXXXIII... communitati obligati, quas dominis ad consilium presentaverunt«.

[27]) Schönberg: Die Technik des Finanzhaushaltes der deutschen Städte uv. m. § 3.

notlivých úřadů. Při tomto systému neměla však hlavní pokladna toho nejmenšího styku s pokladnami úřadů vedlejších kromě výročního účtování.[28]) Tyto podřízené pokladny byly tedy úplně nezávislé, byly uzavřeným celkem, stejně samostatným a hospodařícím na vlastní zodpovědnost, jako hlavní pokladna. Připojí-li se k tomu ještě středověká zásada, že se úřad musí sám uživiti, jasně vysvitne postavení takového úřadu: byl to opět, byť v malém měřítku, stát ve státě — úkaz ve středověku tak běžný. Jistě ne nejmenší vadou tohoto systému byla úplná nemožnost jakéhokoli kontaktu mezi jednotlivými pokladnami tehdy, když jedna potřebovala úhradu pro obecní potřeby. V takovém případě nešlo jednoduše poukázati potřebný peníz z přebytku jiné resortní pokladny, rovněž obecní. Na př. r. 1423 vyrovnala šestipanská pokladna Václavu Voštníkovi účet za salytr, koupený pro obecní potřeby, teprve při konečném vyúčtování, ačkoli ho zatím Voštník, který tehdy byl také v obecní službě, již dávno ze svých peněz zaplatil.[29]) Tak individuálně postavený úřad, který ze svých příjmů hned kryl vydání (někdy přímo protiúčtem, při čemž pak zaznamenávána jen difference), který se sám vydržoval, ten ani nemohl býti kontrolován tak, aby bylo lze mluviti o skutečné nějaké revisi. Podrobná revise, konaná podle moderních názorů o účtování, byla úplně cizí širokým a často pružným zásadám středověkého úředníka.[30]) Nejlépe o tom poučí způsob výročního závěrečného vyúčtování.

Když šestipáni skončili úřadování, učinili z manuálu — z register příjmů a vydání — po sečtení položek stručný výtah, který předložili spolu s přebývajícími penězi počtové komisi. Právě zde je nutno spokojiti se spíše s dohady, po případě analogiemi, poněvadž nebyla zachována ani jedna registra šestipanského úřadu. Že však bylo postupováno podobným způsobem, na to poukazuje zmínka při kladení počtů r. 1463, kde se praví: »prout hoc distinccius in ipsius officii manuali continetur«; mimo to nasvědčuje tomu srovnání s účetní technikou v německých městech, na př. v Norimberce.[31]) Výraz »kladení počtů« (in summa perceptorum posite sunt...) by pak napovídal i způsob takového přepočítá-

[28]) První, podle Schönberga, upozornil Bülow na okolnost, že středověku byly zásady ústřední finanční organisace (das Princip der fiskalischen Kasseneinheit) zcela cizí. Schönberg to pak (v citovaném díle str. 157 nsl.) rozvádí a upozorňuje, jak právě těmito názory a jich důsledky je obraz středověké finanční správy tak zcela odlišný od moderních zásad. Nebyla možná fluktuace přebývajících peněz do pokladen jiných, které peněz potřebovaly, nemohlo zde býti rozpočtu ani přesnější kontroly, o nějaké celkové přehlednosti ani nemluvíc.

[29]) Rkp. č. 2099 fol. CXX.'

[30]) P. Sander: Die reichstädtische Haushaltung Nürnbergs (Leipzig 1902). Na str. 297 důrazně autor připomíná široké svědomí středověkého úředníka (die Weitherzigkeit der mittelalterlichen Amtsmoral) a upozorňuje na důsledky z toho plynoucí.

[31]) Sander (uv. m. str. 290) uvádí, že losungři pořizovali z podrobných ročních register přehledný výtah, který zapisovali do »velkých register«.

vání před komisí, totiž pomocí počítacích známek na zvláštní desce, t. zv. rechentuchu[32]) tak, jak to bylo všeobecně rozšířeno ve všech jihoněmeckých městech a snad i na severu Německa. Tato technika také jedině vyhovovala při počítání římskými číslicemi, které se proto (a to i u nás) mnohem déle udržely při počítání, než tam, kde početních manipulací nebylo, to jest v letopočtech.

Pokud je možno opříti se o zápisy v městských knihách, které jsou v tomto směru jediným zachovaným pramenem, ze začátku nepovídají mnoho o způsobu předkládání počtů, jen tolik, že »racio facta de omnibus perceptis et distributis.« Co se zaznamenávání položek týče, připojován až do r. 1441 jen zápis o sumě, která »omnibus computatis remanserat«. Od r. 1445 jsou zapisovány mimo přebytek i obě jmenované položky. Funkce komise záležela nepochybně tehdy jen v tom, že stanovila, zda peníz, který šestipáni vydali, je správně odečten od příjmů, zda počáteční kapitál, jenž svěřen úředníkům před rokem při jejich nastoupení, není větší než aktiva uváděná při účtování. Při tom všem se komise opírala jen o velmi stručný výtah šestipány zhotovený, který podával pouhé součty příjmů a vydání. Tato nedostatečná možnost kontroly přiměla však záhy ke změně dosavadního systému, zvláště když i obyvatelstvo začalo důrazně upozorňovati na nepořádek v počtech. R. 1476 se pražská obec vzbouřila proti konšelům a zajala je »chtěvše je kázati stínati, a to proto, že sú počtův nečinili, sami se tím dělili a užívali, neb sú byli několiko let na konšelstvie.«[33]) A vskutku od roku 1463 zápisy o počtech chybějí. Žaloby pronášené s takovým důrazem měly účinek: hned r. 1477 skládán počet veiké obci, ne již jen radě. Vzpomeňme dále rozmnoženého počtu obecních starších (52); a nebyly to již jen nic nepovídající součty, jež úředníci byli nuceni předkládati, nýbrž účty detailní »de verbo ad verbum.«[34]) Za tím účelem byly toho roku nově založeny i zvláštní kni-

---

[32]) Schönberg a zvláště podrobně Sander (uv. m. str. 286 a násl.) popisují počítání pomocí počítacích známek a zvláštních tabulek: byla to deska, rozdělená na pole, kde byly vyznačeny určité číselné hodnoty, a kolikráte se do některého pole položila počítací známka (t. zv. legpfennige), tolikrát se znásobilo číslo v poli označené.

M	C	X	I
D	L	V	Ɨ

Když byly na př. při počítání položeny tři plíšky na pole »C«, tu representovaly číslo 300 atd. Při sečítání celé sumy stačilo pak při psaní zaznamenati tolikrát římskou číslici, kolik plíšků v jejím poli leželo. Při tom vždy pole v levo ležící bylo desetkrát vyšší hodnoty, takže převádění počtu plíšků, jenž přesahoval 10, na vyšší římská čísla bylo velmi snadné. S čísly arabskými by při tomto systému nebylo vůbec možno tak jednoduše a přímo »opticky« jasně počítati.

[33]) Staří letopisové čeští str. 211.

[34]) »Fecerunt racionem ... de omnibus perceptis et distributis, quocunque modo singulatim cunctis partibus perceptorum et distributorum non per co-

hy.[35]) Ovšem o přísné revisi v době, která neznala ani dokladů ani příloh, nemůže býti ani po této reformě řeči. Byť obec slavnostně prohlásila »nihil se in omnibus distributis invenisse impensum aut erogatum sine causa inutiliter,« přece se nedalo nikdy zjistiti, zda každá jednotlivá položka odpovídá částce skutečně vydané, nebo zda vůbec byla vyplacena. Připomeňme konečně naturální dávky, úřední pohoštění, a ukáže se jasně, jak tento, jistě už pokročilý, stav městského účetnictví zcela se vymykal detailní kontrole. A že přesné účetnictví bylo věcí středověkému úředníku naprosto cizí i tam, kde měl možnost přesnost uplatniti, je patrno z často uváděné zmínky, kde při menší diferenci bývá prostě poznamenáno: »post coequacionem distributorum cum perceptis nihil penitus resultavit.« Ve většině případů byla přirozeně aktiva vyšší výdajů. Tehdy resultující suma ukládána »ad cistam consilii«, někdy však odevzdána městské radě jen část, kdežto druhá část (menší) dávána jakožto finanční základ nově nastupujícím úředníkům.[36])

Po šestipánech, kteří skládali počty vždy první po konšelích, ještě téhož dne účtovali úředníci pražského mostu a později obyčejně též úředníci při mlýnech Helmových a obecních vůbec a zároveň uzavírán i špitálský počet. Když byla ukončena nepříjemná úřední stránka účtování, pohostila obec úředníky slavnostní hostinou.

Co se sídla úřadu týče, je o něm zpráva teprve z dob husitských konfiskací. Jestliže dříve nepochybně byl umístěn v staroměstské radnici, byl v husitských válkách přenesen do Týna, zabaveného králi. Tam zasedal, rozprodávaje a rozdíleje zkonfiskované statky, jak tomu nasvědčují již citované zprávy o »ouřednicích v Týně od obou měst na to vydaných«. K roku 1426, kdy tam úřad ještě byl umístěn, objevuje se zmínka[37]) o rozsudku proneseném úřadem »in estuario sex dominorum«, čímž je asi míněna šestipanská síň, kde byly pořádány též hostiny pro uctění poselstev a pod.[38]) Když pak byl Týn vrácen králi, přeneseno sídlo šestipánů zpět do staroměstské radnice, kde mu byla vykázána zvláštní

lumnas, sed de verbo ad verbum pronunceiatis et auditis«. (Rkp. č. 994 fol. 3.) — Teige: Základy III, str. 59.

[35]) Je to rkp. č. 994. V čele knihy (fol. 2') vepsáno: »Anno domini millesimo quadringentesimo septuagesimo septimo magistro civium Iacobo Sobek existente decretum est per seniorem communitatem, ut quittancie racionum consilii, officii sex dominorum et pontis fiant et conficiantur non interpositis seu nominatis summis perceptorum seu distributorum, et hoc decretum communi consensu ore multorum est pronunceiatum.« — Teige: Základy III, str. 58.

[36]) Tak v zápise z r. 1444 (rkp. č. 2099 fol. DCCCCII. — Teige: Základy III, str. 49, č. 6) stojí: »Quibus omnibus computatis... remanserunt prefati officiales dominis et communitati centum cum duabus sex. minus VI gr., ex qua summa resultante ad consilium dominis LXXX sex. cum LIIII gr. parate pecunie et officialibus novis in officio XXI sex. reliquerunt.«

[37]) Rkp. č. 2099 fol. CLXXII'.

[38]) Byla tam vítána spojenecká poselstva, tak r. 1429 v září obědval tam Prokop Holý, v říjnu téhož roku pražští kněží, kněží Táborů a Sirotků »post argumentationem« a pod. Rkp. č. 20. — Teige: Základy III, str. 35—36.

místnost. Rozměry nebyla asi skromná, vždyť v 70tých a 80tých letech občas v ní zasedala dokonce celá rada.[39]) Šestipanská světnice, jak později byla jmenována, nalézala se asi v bezprostřední blízkosti radní síně, jak lze aspoň souditi ze zprávy Starých letopisů, která uvádí, že při volbě rady (r. 1514) pomocí lístků »volenec odstoupil do světnice šestipanské, a kdo neměl nic napsáno, odešel«.[40]) Ve staroměstské radnici zůstala kancelář již trvale, vyjma dvouleté přerušení v letech 1518—20, kdy spojený šestipanský úřad přesídlil do radnice »města hořejšího«, t. j. Nového. Až pozdější prameny z druhé polovice XVI. století lokalisují určitěji šestipanskou kancelář v staroměstské radnici: vcházelo prý se do ní z radního mazhauzu.

Co se doby úřadování týče, t. j. zda určité dny byly vyhrazeny určitým záležitostem, nebylo opět ustálených pravidel. Až do r. 1521 (terminem a quo je tu ovšem teprve rok 1518, od kteréhož data jsou souvislé zápisy v zachovaných knihách) byla sporným soudním záležitostem určena první polovice týdne; v letech dalších přibírány i čtvrtky, od r. 1523 často i pátky.[41]) Od r. 1531 jsou však i soboty někdy vyplněny soudním řízením. Za to lze již od začátku zjistiti sobotní datum u kvitancí a dalším srovnáním s daty nesporného řízení (aspoň z počátku) dojde se k závěru, že je mu vskutku vyhrazena druhá polovice týdne. Ale čím dále, tím více se hranice stírají. Nelze při tom nepřipomenouti, že se data zápisů řízení sporného vztahují jen na den vynesení rozsudku, kdežto všechna stadia předchozí nelze časově určiti. A přece ve většině případů nemohlo býti řízení provedeno najednou. Podobně při posuzování správní činnosti a nesporného soudního řízení nutno míti na paměti, že velká část, ba, možno říci, většina úřední činnosti nezanechala v knihách stopy. Připojí-li se k tomu celý oddíl prací správněfinančních a tržněpolicejních, pak jistě šestipáni byli hodně zabráni úředními úkoly. Ovšem nejvíce byli zatíženi jednak na začátku, jednak v mladší době; na počátku XV. stol., při ohromných transakcích majetku, lze často nalézti v seznamu městských výdajů položky, které vysvědčují, že úředníci po celý týden neopustili úřadu, kam za nimi posílány pokrmy.[42]) V mladší

---

[39]) Zvláště zápisy v rkp. č. 94 mají často zřetelné údaje: »X fassus est in consilio... actum in officio sex dominorum presente N magistro civium et aliis consulibus...« se jmény konšelů, kteří toho roku nebyli šestipány. — Snad se tak dělo, když byla radní síň jinak okupována; na př. Staří letopisové (str. 320) podávají zprávu k r. 1509 o tom, že purkmistr s konšely odešel do šestipanské světnice, zatím co na rathúzu, t. j. nepochybně v hlavní zasedací síni, rokovali zástupci obou měst; ale je také možné, že tehdy radní síň byla přestavována nebo upravována.

[40]) Staří letopisové, str. 378.

[41]) V rkp. č. 2153 fol. 125' je soudní zápis, datovaný v sobotu, ale spor se týkal obecních poplatků, a tím spadal spíše do řízení finančního.

[42]) Rkp. č. 20 (8. II. 1430 — Teige, Základy III, str. 39.: »X. X. officialibus... pro prelibacione et potagiis propter sessionem tota die in pretorio VI. gr.«; (7. III. 1429 — tamže str. 38): »X. X. officialibus simul in officio prandentibus pro piscibus, allecibus, pane et potagiis ob non discessum de pretorio

době byla to opět stále rostoucí řada policejních úkolů (a nebyla to již jen tržní policie), která si činila nárok na čas šestipánů.

Plný počet šestipánů zasedal při projednávání soudních záležitostí, kde, zvláště při závěru, musil býti soudní tribunál úplný, aby rozsudek mohl býti pravoplatně vynesen. Jistě však neplatila tato zásada při některých předběžných a přípravných stadiích procesu, na př. při výchozu a pod. Rovněž při kladení do knih dostačila asistence písaře a aspoň dvou úředníků.[43]) Také při smlouvách uzavíraných před úřadem nebyla snad vyžadována přítomnost všech úředníků. Lze tak souditi aspoň z toho, že při důležité smlouvě »o řeku bránickú«[44]) jsou v datovací řádce uvedeni jménem všichni šestipáni, zjev při jiných zápisech pomíjený, takže sotva byl plný počet pravidlem. Na bližší určení, jak a v kterém počtu páni při jednotlivých úředních úkonech byli účastni, zachované prameny nepostačují.

Šestipanský úřad patřil mezi úřady čestné, takže úředníci nedostávali platu za svou práci, kterou věnovali prospěchu obce. Je známo, že na začátku městského života bylo potřeba i trestů, které donucovaly měšťana, obdařeného ctí zastávati takovou funkci, aby volbu přijal. Avšak praktický život a praktický člověk poměry záhy změnili. Středověký městský úřad byl sice i nadále čestným (platí to ovšem jen o úřadech vyšších) bez stálých příjmů, ale již sama okolnost, že ten, kdo byl jednou v úřad zvolen, snažil se tam udržeti někdy tak houževnatě, že až vis maior — bouře měšťanů — ho musela odstraniti, dosti jasně napovídá, že čest úřadu měla již lákavější podklad — materiální. Do doby tak pokročilých poměrů spadá i doba trvání šestipanského úřadu, a byť to byly jen nepatrné zlomky údajů, jež možno v tomto směru postihnouti, přece nasvědčují, že se šestipáni vyvinuli v nejvýnosnější z městských úřadů vůbec.

Ve středověku platila známá zásada, že úřad živí sám sebe. Tím se ovšem vymykal kontrole jakékoli vyšší instance. Není účetních dokladů o vnitřní finanční agendě úřadu, ale i kdyby byla zachována, jistě by v tomto ohledu sotva co dovedla objasniti. Mějme však na paměti charakter úřadu; šestipáni, kteří sice zastupovali obec »s poručením pana purkmistra a pánuov«, byli přece jen fakticky přímou vrchností na pozemském zboží Starého města; i když si obec neponechala nemovitého majetku ve vlastní režii, přece plynuly šestipánům, generálnímu zástupci obce, různé užitky mimo nájem, census, který musel úřad obci vyúčtovati. Byly tu jednak naturální dávky (neboť často se ještě část úroku

propter sigillacionem racione collectarum pro acquirendis pecuniis pro campo VI gr.«

[43]) Jen při kšaftech, jak známo, stačilo napsání listiny jen městským (t. j. přísežným) písařem za přítomnosti svědků. Práva Soběslavská (rkp. č. 993 pag. 250; vydal Schranil: Die sogenannten Sobieslaw'schen Rechte. Prager staatswissenschaftliche Untersuchungen, Heft 4. München, Leipzig 1916 str. 69.): »I také jiní písaři městští mohú k kšaftóm choditi a od toho nemocného jmá jmieti za práci čtyry groše.«

[44]) Rkp. č. 2152 fol. A VIII.

platila slepicemi, vejci nebo zajíci), které byly do úřadu odváděny a tam aspoň částečně i konsumovány,[45]) ale i jiná vrchnostenská práva, která si obec vyhradila a která musila býti osobně uplatněna a vytěžena, šla výkonnému orgánu k užitku. Takovým bylo na př. právo honu a rybolovu, při čemž poddaní byli povinni pomocnou službou. Pokud se naturálních požitků dotýče, pečovala o šestipány také sama obec, hostíc je na radnici vínem, pivem i hojnými pokrmy vždy, když byli nějakým zvláštním úkolem déle zaneprázdněni. K tomu nutno ještě přičísti příležitostné dary o hlavních svátcích a slavnostních příležitostech.

Ovšem všechny výhody tohoto druhu byly jen nepatrným zlomkem u srovnání s příjmy v penězích. Sotva kdy bude možno dopátrati se bližších údajů v tomto směru, ale analogie pomůže přece aspoň k velmi pravděpodobným dohadům. Nemalými zdroji příjmů byly jednak taxy za různé úřední výkony (na př. za výchoz), zvláště taxy zápisné, jednak celá řada pokut, které plynuly do pokladny úřadu, aby byly pokládány za režijní příjem osobní. Zvláště to byly pokuty vyměřované úředníky v jejich funkci živnostenskopolicejní, kde se ovšem někdy úřad dělil s příslušným cechem. Mimo to byla řada příjmů příležitostných, plynoucích z pokladny obce, ať již ve formě jakýchsi diet, ať ve formě remunerací, či jak zní neurčitý středověký termín: stipendií. Ostatně úřad, kde fluktuoval kapitál na základě transakcí nemovitého majetku, jdoucí ročně do set kop, nemohl býti již z tohoto důvodu úřadem nevýnosným. Vždyť názor na taxu, na peněžitou podporu, pomocí níž strana zdůraznila svůj požadavek u úředníka a pod., byl daleko liberálnější. A nemožnost jakékoli jen poněkud ostřejší kontroly sotva pomohla zpevniti hranice pružného lidského svědomí. Ale jistě ani nejúzkostlivější úředník nemohl si stěžovati do výnosu svého postavení. Co se zmíněných stipendií týče, byla, zdá se, zjevem obvyklým, neboť i charakter úřadu je často vyznačován jménem odvozeným z tohoto příjmu: šestipánům byl totiž často přidáván název officiales stipendiarii,[46]) a byli přísně rozlišováni od ostatních obecních úředníků, »kteří za úřady plat berú«.

Za to, že nedostávali stálého platu, dostalo se jim ještě další a ne malé výhody: spolu s radními pány a s úředníky pražského mostu byli totiž osvobozeni od obecních dávek a platů domovních, poněvadž »vedli práci o obecné dobré«. K statutárnímu rozhodnutí o tom došlo sice až v 70tých letech XV. stol., ale stalo se tak jistě na základě staré zvyklosti. Zápis o tomto osvobození stojí v »Řádu vojny a k tomu berně« z r. 1478,[47]) kde se zároveň rozsahově vymezuje jen na dům, kde šesti-

[45]) Rkp. č. 2152 fol. A IX'. Na př. zápis o koupi dvoru: »a úroku má platiti s toho dvoru... při sv. Jiří II kopy gr. míš. a kopu vajec a při sv. Havle II kopy gr. míš. a čtvero kur.«

[46]) Rkp. č. 20 k r. 1430 8. II. (Teige, Základy III, str. 39) »officialibus cum aliis officialibus stipendiariis.«

[47]) Rkp. č. 994 fol. 78': »Item jestliže by páni v radě nebo z těch který obecní buď u mostu nebo v šestipánech viec než jeden duom měl, aby z toho, v kterémž osobně sedí, neplatil, ale z jiných vedle obce platil a dával... (jiní

panský úředník »osobně sedí«. Již toto nařízení naznačuje, že v praxi hleděli šestipáni zbaviti veškerý svůj nemovitý majetek tíživých poplatků. Osvobození týkalo se poměrně velké řady platebních povinností. Kromě censu byl to plat z domu žoldnéři (t. j. sustentace žoldnéře na dobu čtyř neděl), dávky z převodů a svodů domovních a pod. Uváží-li se souhrn okolností, více méně ovšem v detailech neznámý, zesiluje se poznání, že šestipanská funkce byla pro jejího nositele velmi výhodnou.

Šestipanští úředníci měli pomocníky při vykonávání povinností, a z nich první byl jejich písař, notarius. Byl stálým členem kanceláře a záhy se jmenuje též jeho druh, subnotarius. Písař byl ustanovován městskou radou a přirozeně nestřídal se v jednotlivých obdobích, nýbrž byl trvale a za stálý plat zaměstnán, dokud ho smrt, stáří nebo nějaké provinění, jehož se při své činnosti dopustil, nezbavilo místa. Po svém ustanovení přísahal obci, radě a šestipánům, slibuje, vedle řádného konání povinností a nepodplatitelnosti, zvláště zachovávati úřední tajemství. Bližší zprávy o vnitřní organisaci úřadu jsou obsaženy v oddíle, týkajícím se šestipanské kanceláře.[48])

Nedostatek záznamů o vnitřní agendě šestipanského úřadu je nejvíce na překážku, když jde o to, aby byl vyšetřen vztah šestipánů k jiným úřadům, zvláště jeho poměr k nižším, podřízeným. Jestliže vztah k radě byl zachycen aspoň několika záznamy při výročním účtování a zmínkami v apelačních zápisech, mohla to býti opět jen účetní registra, která by objasnila rozsah závislosti podřízených orgánů vůči šestipánům. Takový záznam však se pro období do r. 1547 vůbec nezachoval a jedině na Novém městě naznačuje přehled příjmů a vydání i prameny, odkud platy plynuly, a tím i pokladny podřízených úřadů a osob. Na Starém městě nutno spíše jen z činnosti šestipánů usuzovati, s kým asi přicházeli do styku ve fukci nadřízeného úřadu.

Při rozvětvené činnosti tak velikého a důležitého úřadu nelze předpokládati, že by jeho členové mohli všude přímo zasahovati. O tom by nás poučil již pouhý výčet jich kompetence. I menší úkoly, které teprve časem přibývaly, vyžadovaly namnoze pro sebe dosti času. Na př. při zakročování proti malé váze chleba žádalo se, aby páni jej šli zkoušeti a vážiti třikráte týdně, a podobných příkladů našlo by se více.

Nebyly to sice celé úřady, které by byly šestipánům podřízeny, za to však četní jednotliví úředníci a zřízenci. Jako hospodářům města byla jim podřízena všechna nižší čeleď, pokud byla zaměstnána v okruhu šestipanské kompetence. K ní patřil hospodář radního domu, orlojník, rourmistr, který se svými lidmi měl na starosti menší správky rour a měl hlídky ve vodárenské věži, pohodný, kat a jeho pacholci, dále všechny orgány tržní správy, porybný, úředník ovocného trhu, rychtář uhelného a dřevného trhu, tržní (t. j. výběrčí na trzich), slánci, hlídači a hlásní

úředníci), ježto za... úřady své od obce berú, ti aby sě úřady svými nevymlúvali (a platili).«

[48]) Viz opět přísahu šestipanského písaře na Novém městě.

(ponocní) trhů a stánků v ulicích, měřiči a vážní (je na př. zachován doklad, že byl šestipánům přiřčen důchod z kořenné váhy). Tito posledně jmenovaní byli účastni při cejchování měr a pytlů, při »přijímání« vína nebo piva, vybírali dávky a poplatky, dříve než se mohlo začíti s prodejem nebo dříve než zboží složeno s vozu. Rovněž celní, mýtní a branní účtovali před šestipány a odváděli do úřadu známky, které kupec branou vyjíždějící odevzdával na důkaz, že na trhu zaplatil dávky. Všechny tyto orgány měly většinou přímý služební vztah k šestipanskému úřadu, jímž byli ustanovováni, placeni, nebo od něhož dostávali úřad v nájem, jako na př. porybný. Šestipánům také přísahali a patrně týdně odváděli výtěžky pokladen, z nichž zase byli vypláceni. Při obecních stavbách náleželo šestipánům najímati dělníky, uzavírati smlouvu na dílo, kupovati materiál. Smlouvy s výrobci salytru, s puškaři a pod. naleznou se proto také v úředních šestipanských knihách. Konečně byli šestipánům podřízeni rychtáři a konšelé poddanských vesnic, vůči kterým zastupovali ve správním i soudním ohledu obec. A když městská rada se snažila uplatňovati a rozšiřovati svůj vliv v cechovním životě řemesel, byli to opět šestipáni, kteří spolu s cechmistry, ve skutečnosti však výše postaveni jich, vykonávali dozor nad výrobou a prodejem řemeslnických výrobků.

Poněvadž však byly o všem zachovány jen nepatrné zmínky, je zde ponechán jen výčet podřízených orgánů, a těch několik bližších údajů, které se přece projevují, je připojeno k oddílu tržní kompetence, kam zároveň spadají svým charakterem správněpolicejním.

IV.

Kompetence.

Bylo-li možno na předešlé otázky odpovídati jen na základě nedostatečných prostředků, lze naproti tomu řešiti otázku kompetence poměrně detailně. Čeho se však opět nedostává, je možnost sledovati její vývoj, takže je nutno omeziti se na vylíčení statické, vylíčení stadia, daného zachovanými úředními knihami. V nich zanechala stopy téměř veškerá činnost úřadu. A jen v tom případě, kde se náhodně naskytla možnost datovati určitý obor počátečním termínem, bude toho vzpomenuto. Ovšem zdaří se to jen na velmi omezeném poli, vlastně jen v oboru policejní moci, tehdy, když uvedena v život nějaká nová dohlédací funkce šestipánů legislativní mocí velké obce, statutem, jenž byl pak zapsán do pamětní knihy.

Základní složky charakteru šestipanského úřadu, jeho poslání a účel, samy rozdělí jeho kompetenci v přehledné skupiny. Je třeba si při tom uvědomiti, že šestipáni byli městským orgánem, který za prvé sloužil obci, za druhé soukromému jednotlivci.

Obci sloužili hlavně ve funkci úřadu důchodkového a hospodářského. Tam, kde obec vystupovala v soukromoprávních jednáních jako jedna

z kontrahujících stran, v takovém případě byla úřadu svěřena technicko-právní stránka transakcí,[1]) vlastně vše mimo nejvyšší aprobaci. Souhlas obce, jakožto vlastníka, mohl se projeviti buď v iniciativním stadiu, popudem, buď v konečném, schválením.[2]) Často byla aprobace ztajena v generálním zplnomocnění úřadu. Kde z kontraktů vyplývaly obligační závazky vůči obci, tam měl šestipanský úřad výkonnou a dozírací moc nad plněním těchto důsledků (odvádění dávek a pod.).

Další funkce úřadu, obor živnostenské a tržní policie, byl jednak v zájmu obce, jednak přesahoval již na pole veřejných zájmů, kam úplně přecházel funkcí stavební policie. Ovšem termínů »veřejný« a zvláště »veřejnoprávní« nutno používati s výhradou, že se tak děje spíše pro srozumitelnost a přiblížení k vžité moderní klasifikaci. Obsahově nelze je však vnucovati středověkému právnímu životu tam, kde mu byly cizí, kdy veřejnost jako pomyslná právnická osoba vlastně neexistovala, kdy v právní praxi bylo iniciativě, vycházející od státu, resp. obce, vyhrazeno spíše pole správní nežli právní (vyjma legislativu). Je třeba pamatovati, že to byla doba, kdy nebylo ani státního návladního a de facto ani trestního práva, kde na př. otázka iniciativy při stíhání vraždy byla ponechána soukromému žalobci. Právo, to jest moderně řečeno zákon, vytyčovalo jednání jednotlivého člena společnosti hranice, jichž překročení mohlo býti naříkáno, ale popud ponechalo v každém případě soukromé osobě.[3]) Kdežto moderní právo určuje, co právní subjekt může a co nesmí

[1]) Rkp. č. 90 fol. 148': »Prout officiales officii sex dominorum gazam seu testudinem, sitam in minori parte kotzonum..., dederunt Alberto Czotr, domini magister civium et consules audita et visa huiusmodi donacione eandem confirmaverunt, ratificaverunt et per presentes confirmant, ratificant et approbant tribuentes eidem Alberto plenam et omnimodam potestatem predictam testudinem tenendi... possidendi... Actum pleno in consilio feria IIII. ante Viti [anno 1447].«

[2]) Když strana učinila zadost svým závazkům vůči šestipánům, vyžádala si někdy na nich, aby ji kvitovali před radou a aby kvitance byla zapsána do radní knihy. Na př. r. 1425: »sex dominorum officiales fassi sunt et recognoverunt se percepisse quinque sexag. gr. in et super foro contracto domus ad Moisem a Nicolao Florek, quiquidem supradicti officiales dictam summam pecunie ulterius pro communi bono distribuerunt, promittentes... dictum Nicolaum pro dicta summa pecunie... reddere quittum et solutum. Actum in pleno consilio...« Rkp. č. 2099 fol. CLX, podobně fol. CCCCXXIX'.

[3]) Proto snad není na místě výtka na př. W i n t r o v a, kterou činí šestipánům v Kulturním obraze českých měst I. (v Praze 1890) na str. 500, že r. 1519 Brož Zelenohorský bez překážky zastavil půl ulice, než byla tato záležitost urovnána rozsudkem — ovšem až po žalobě sousedů. Sotva by byli šestipáni bez žaloby zakročili, leda v případě, že by se podobný přestupek přímo dotkl zájmu obce, na př. že by nějakým přístavkem bylo bráněno jízdě na cestě, důležité i pro soukromé zájmy obce. Chtíti snad dokazovati existenci iniciativních zákroků řády, resp. prováděním řádů policejněživnostenských, není rovněž dobře možno, poněvadž v tom případě šlo jednak o zdroj obecních příjmů (pokut), na nichž obec, úřad byl interesován, jednak byl to též přímý zájem obce, která by byla při eventuálním podvodu v postavení poškozené strany jako kterákoli soukromá osoba. Ostatně nutno vždy pamatovati, že

dělati, středověké právo vymezuje naproti tomu, co může a co nemá dělati, bez automaticky následujícího trestního stíhání.

Veřejné povinnosti (přesněji a méně anachronisticky řečeno: služba soukromníku) zahrnovaly další velký oddíl šestipanské kompetence. Sem spadalo pojišťování práv soukromých osob, které byly oprávněny požívati ochrany úřední moci. Tímto úkolem přejde se konečně na poslední obor šestipanské činnosti, soudní. Soudnictví dělí se pak dále na sporné a nesporné.

Funkce důchodkové a hospodářské.

(Správa obecního majetku. — Hospodářská činnost v užším slova smyslu. — Tržní příjmy. — Pokuty.)

Šestipanský úřad byl hospodářským správcem obce v nejširším slova smyslu. Z jeho oboru se vlastně vymykalo jen několik málo speciálních oddílů městského hospodářského života: most, ungelt a pod. Jinak však byla činnost úředníků, »kteří jsú vydáni k spravování důchoduov městských«, dalekosáhlá.

Již transakce s majetkem, zkonfiskovaným za husitských válek, byly svěřeny úřadu se všemi důsledky. Zápisy o těchto koupích označují (aspoň v 1. polovici XV. stol.) ovšem pravé kontrahenty: kupujícího a obec jako skutečnou vlastnici; teprve v 2. polovici století jsou uváděni šestipáni i v tomto nejpodstatnějším stadiu transakce (vložení do knih), jakožto zástupci obce i při dovršení jednání,[4]) zatím co první typ zápisů trvá paralelně dále. Pochopitelně je rozdíl mezi oběma druhy toliko formální: i v druhém případě muselo povolení knižního vkladu vyjíti od městské rady. Ve funkci jednajících zástupců při prodejích a pod. zůstali šestipáni i v periodě ohraničené zachovanými knihami

---

je třeba přesně od sebe odlišovati středověký termín »obec« s konkretní náplní tohoto slova a moderní »veřejnost« s podkladem sociálně-právním. Ovšem z praktických důvodů, pro názornost a jasnost, bude někdy nutno použíti anachronisticky právních termínů: soukromoprávní — veřejnoprávní, civilní-trestní, ale stane se tak vždy z důvodů srozumitelnosti při popisování s vědomím, že tyto názvy s věcnou částí látky nemohou míti styčných bodů.

[4]) Na př.: »Domini magister civium et consules Maioris civitatis Pragensis emerunt pro communitate aream desertam... Actum pleno in consilio...« (Rkp. č. 2105 fol. XXXVIII'.) — »X emit domum erga dominos magistrum civium et consules« (tamže fol. LVII.). Po prvé jsou šestipáni uváděni jakožto kontrahenti až r. 1457: »Wenceslaus pileator emit aream desertam... erga officiales officii sex dominorum... Actum pleno in consilio« (tamže fol. LXIIII.). J. F. v. Bergenhold (Gesch. der Privatrechtgesetzgebung und Gerichtsverfassung im Kg. Böhmen, str. 145.): »Diese Ämter (t. j. Sechsherrenämter) wurden mit der Verbücherung der Contracte über solche Alienierungen und Benützungsrechte betraut, jedoch hatten dieselben keine Cognitionsrechte, d. i. keine Verbücherungsbewilligungsbefugniss, sondern blos den Vollzug der Eintragung der von den Magistraten decretierten Verbücherungen in die geführten Bücher.«

v případech, kdy obec jakýmkoli způsobem získala nějaké nemovitosti. Většinou byla příčinou odúmrť,[5]) jindy odkaz, jindy konfiskace nebo opuštění statku. Když někdo »od statku i gruntu svého bez pořízení umřel, dědicuov ani přátel přirozených po meči ani po přeslici jest neměl etc., při tom páni ouředníci úřadu šestipanuov, majíce péči o věci obecní, ten statek jsú přijali k vobci Starého města pražského, kterýž jest připadl na obec jakožto na pány gruntovní«.[6]) Když na statku vázly dluhy, pak je ovšem vyplácel věřitelům šestipanský úřad. Přihlásil-li se však oprávněný nástupce, jenž chtěl statek »k sobě přijieti«, tu mu páni úředníci »toho dopřáli, že příbuzný jest«.[7]) Zabavován býval majetek těm, kdo se »proti městu provinili«,[8]) také když někdo sběhl a dům opustil. Někdy šestipáni objekt koupili, na př. r. 1520 »s povolením panským kúpili duom k obci«.[9])

Majetek, který obec uvedenými způsoby získala, nepodržela si však ve vlastní režii, nýbrž záhy jej darovala nebo prodala pod plat, někdy také pronajala.[10]) Když si prodaný dům vyžadoval nákladnějších oprav, což bylo skoro pravidlem u opuštěných domů, tehdy šestipáni poskytli kupujícímu slevu ve výši nákladů, potřebných k restaurování.[11]) Na statcích prodaných pod plat zachovala si městská vrchnost některá vlastnická práva: zmíněné již právo honiti zvěř a loviti ryby, pravidelný úrok, někdy také předkupní právo. Nabyvatel byl pak k obci v poměru podobném emphiteutickému. K tomu přistupovala vždy ještě soudní svrchovanost, která umožňovala kontrolovati další převody pozemků a mimo to poskytovala i jinou výhodu: důchody z pokut. Platy odváděné obci byly jednak peněžité, jednak naturální a vyměřovány podle ceny objektu.

---

[5]) Za husitských válek sice strhla pražská obec právo odúmrti fakticky na sebe, ale stalo se tak bez právního titulu (Čelakovský: Právo odúmrtné v Čechách. — Právník XXI. r. 1882, str. 83.) Až na samém konci století dosáhla Praha této výsady i de iure, od panovníka. 24. VIII. 1499 je v Budíně datováno privilegium krále Vladislava, vydané Starému městu pražskému, kde povoleno, »kdyžby kto v témž městě pražském osedlý umřel, kšaftu a zřiezenie neučině, ani kterého přietele s městem trpícieho nemaje po meči ani po vřeteně, aby statek takového všecek, movitý i nemovitý, na potřeby a dělánie aneb opravovánie obecná téhož města Starého dán a obrácen byl a jinam nic nynie i na budúcie časy.« (Čelakovský, Privilegia měst pražských str. 313.)

[6]) Rkp. č. 2155 fol. 2.

[7]) Rkp. č. 2152 fol. B XI'.

[8]) Rkp. č. 2105 fol. 307': »páni purkmistr a rada Starého města pražského... duom... ta všecka léta ve mnohých berniech, šacuncích, ponuockách, výjezdách a v jiných rozličných městckých poplatcích a tak v veliké summě peněz zadržaný a zuostavený a na ně i jich obec pro jeho [dřívějšího majitele domu] lsti, nevěru a nepravost připadlý, spravedlivě úředníkuom svým kázali jsú k obci zdvihnúti a jej prodadúce na obecné potřeby naložiti ty penieze.«

[9]) Rkp. č. 2103 fol. 252.

[10]) Roku 1424 je řeč o smlouvě, týkající se pronájmu mlýna šestipány — Rkp. č. 2099 fol. CXLV'.

[11]) Rkp. č. 90 fol. 181.

Úrok byl odváděn buď najednou nebo častější způsob bylo placení ve dvou termínech, na sv. Jiří a sv. Havla. Tyto termíny se vžily již ve XIV. stol., zřejmě per analogiam selských dávek, řídících se dobou výmlatu a zpeněžení obilí.[12])

Někdy se stalo, že šestipáni prodali statek a kupující nezaplatil celé sumy, nýbrž zbytek zůstal dluhem na nemovitosti. Přešel-li pak takový statek na nového nabyvatele koupí, při které opět část trhové ceny byla doplácena ve splátkách, tu se tak mohlo státi pochopitelně opět jen s vědomím šestipánů,[13]) kteří si však v takovém případě vymiňovali, že z těchto splátek se budou nejdříve sami hojiti a teprve další splátky poplynou do rukou prodávajícího.[14])

Některé dvory byly však nesvobodné, a kdo na ně dosedl, byl vázán člověčenstvím: »držitelé jeho vždycky jsú povinnosti a člověčenství závazek k úřadu šestipánuov na místě panu purkmistru, pánuom a všie obci [!] činili a leč propuštěním vajhostu, jináč odtud se hnouti svobody neměli.«[15]) Osvobození od těchto těžkých závazků mohlo býti uděleno jen městskou radou, jak se to stalo na př. r. 1529 a v knihu šestipanskou bylo zapsáno: závazek nabyvateli nesvobodného statku prominut, poněvadž kupující byl »městský rodič«. Na místě člověčenství »připověděl jest zachovati se a držeti všeliků povinnost a poslušenstvie, což najvajše býti muože, v témž řádu, jako by člověčenstvím byl zavázán.« avšak pakli by se čeho proti obci dopustil, »páni úředníci šestipanští, aby tu moc měli jemu rozkázati se vyprodati a jiným člověkem vosaditi«.[16])

V městě mimo prodeje domů a nájmy krámů (o nichž níže) byla ještě »vysazována« místa, která měla obec k disposici. Byla to jednak místa pustá nebo nezastavená, jednak to byly plochy hradebních příkopů a parkánů; místa posledně uvedená byla určena ovšem spíše pro zahrádky, na př. r. 1534 hromadně vyměřeny parcely »v příkopích pod plat... z těch míst, z lokte II gr. míš...., na sv. Havla... a sv. Jiří« (po jednom groši).[17]) Úřad si však při pozemcích v opevňovacím pásmu vždy vyhradil právo dotyčné pozemky v případě potřeby zabrati.

Kromě transakcí s nemovitým majetkem podnikal šestipanský úřad i jiné finanční manipulace: půjčoval peníze soukromým osobám[18]) stejně

---

[12]) M e n d l, Z hospodářských dějin středov. Prahy, uv. m. str. 40.

[13]) Rkp. č. 2099 fol. CCCCXLII.

[14]) Bližší nejlépe objasní příklad z r. 1526: »Jiřík Homole koupil dvuor Popovský od Václava mlynáře za LIIII sex. míš., jemuž ihned zavdal VIII sex. míš. a platce má býti po III sex. míš. o každý sv. Václav..., však na tento zpuosob, že páni úředníci na témž dvoru, když jsú jemu mlynářovi prodali, mají XXX sex. míš., aby každého roku z těch tří kop položených vyzdvihovali dvě a mlynář jednu až do vyplnění sumy dotčené.« — Rkp. č. 2155 fol. 53.

[15]) Rkp. č. 2152 fol. D XVI'.

[16]) Tamže.

[17]) Rkp. č. 2155 fol. 200.

[18]) Rkp. č. 2152 fol. B IIII. — Jindy nařídila rada šestipánům zaplatiti nějaký dluh obce — rkp. 2099 fol. CCCCXCVI'.

jako naopak si vypůjčoval od soukromníků na obecní potřeby. Od dlužníků žádáno rukojmí, věřitelům poskytována zástava z obecního majetku, na př. louka, její držení i užívání až do zaplacení sumy.[19]) Jindy zase přijal úřad na sebe »poručenství platu« mezi dvěma soukromými kontrahenty. Tak r. 1429 vyvolili si Mikuláš Florek z Rybňan s manželkou »pravé a mocné poručníky úředníky, jenž slovú šestipánóv... dvadceti kop gr. platu ročnieho a věčného věnné zástavy dvú stú kop gr., kterýchžto mají na slovutném Zachařovi z Krp,... tak, aby svrchupsaní... manželé ten jistý plat... brali..., dokudž sú živi,... a jestliže by jim Zachař... kterého úroku nechtěl, nedbal nebo nemohl dáti na který rok obyčejný, tehdá jim toho úroku k dobývání svrchu jmenovaní úředníci mají radni i pomocni býti proti každému živému člověku, kolikorát by toho potřebie bylo« — dále svěřili též manželé šestipánům poručenství kšaftu. Za to »pakli by pán buoh dopustil obú s tohoto světa sjíti, dětí nemajíce, tehdá těch jistých dvadceti kop gr. platu... bude mieti a má připadnúti na obec města... Starého, kterýžto plat úředníci šestipánóv mají vybierati.«[20]) Je to typická ukázka zápisů toho druhu, která jasně ukazuje, jak zájmy soukromníka někdy úzce pronikaly zájem úřadu.

K důchodům plynoucím ze zprávy nemovitého jmění bylo by třeba zařaditi ještě příjmy z krámů a trhů. Pro jejich vnitřní souvislost s tržní správou bude však o nich promluveno až před odstavcem, věnovaným trhům. Proto zbývá jen ještě se zmíniti o několika chudých stopách, které zanechala hospodářská činnost šestipanského úřadu — a to hospodářská v užším slova smyslu. Jestliže byly r. 1430 úřadu předkládány účty ze stavby šatlavy, dalo by se to vysvětliti jeho stavební funkcí, ale je-li v šestipanské knize r. 1529 zapsána smlouva pražského orlojníka (při staroměstském orloji) o vyučení nástupce, rovněž »hospodáře ráthúzu«, dokazuje to, že byla úřadu svěřena též vlastní domácnost obce, respektive městské rady.[21]) Proto mu byla podřízena veškerá čeleď a služebnictvo radního domu i ostatní obecní služebníci a zřízenci, jak byli výše uvedeni. V zachovaných knihách šestipanského úřadu nalezne se řada dokladů o vedení obecní domácnosti. Když šestipáni uzavřeli nějakou smlouvu na obecní práci, byl o tom učiněn zápis do příslušné knihy (v tomto případě do knihy smluv); tak r. 1541 byl přijat puškař[22]) za týdenní mzdu XXIIII gr. míš., »a to dokudž by na té službě byl, věrně se chovaje,« a šestipánům skládal také přísahu. Byl sjednán na roční výpověď. Jindy[23]) zapsána zase smlouva s výrobci »salitru«. O jich vztahu

[19]) Rkp. č. 2152 fol. C VII. — Dvě louky u Strašnic za půjčku 300 kop míš.

[20]) Rkp. č. 992 fol. CVI.

[21]) Rkp. č. 2152 fol. D XXI. — Rkp. č. 20 přináší zajímavé zprávy, jaké úkoly museli někdy šestipáni vzíti na sebe, totiž pořádání hostin zde již zmíněných, o čemž svědčí položky jako: »ad officium sex dominorum pro faciendo prandio arbitris utriusque civitatis LXXX gr«... »pro prandio comparando pro invitato magistro civium et sacerdotibus Pragensibus« etc.

[22]) Rkp. 2154 fol. L.

[23]) Rkp. č. 2154 fol. LXV'. — k r. 1542.

k úřadu nejlépe informuje zápis sám: »cožkoli salitru nadělají, ten aby předkem, nežli se jím hne, s vědomostí pánuov úředníkuov odvážen byl a z toho ze všeho odváženého salitru pánuom úředníkuom na místě obce dávati povinni budú třinástý centnýř, též třinástú libru a tak podle velikosti váhy a malosti. Při tom toto jest vymíněno, což se prsti k tomu salitru braní dotýče, buď při věcech obecních aneb v domích, těch aby bez vědomosti a ohledání p. úředníkuov nikdyž nebrali.«

K přehledu šestipanských příjmů, jak z důchodkové kompetence úřadu vysvítá, nutno ještě zařaditi příjmy tržní dříve, než přejdeme k tržní funkci správní a policejní. Do skupiny tržních příjmů lze zařaditi tři druhy položek, platy z důchodkových a dohlédacích úřadů, které byly pronajímány soukromým osobám, platy z míst, kotců a stolic a pokuty. Mezi tržní důchodkové úřady nutno počítati ty orgány, které zastupovaly obec jakožto podílníka trhového peněžního obratu. K nim náležel rychtář uhelného trhu (iudex carbonistarum), který si úřad najímal od obce (a nobis et officialibus nostris), na př. r. 1419 za 16 kop ročního platu. Uhelný rychtář byl, jak již řečeno, podřízen šestipánům. Dřevný trh měl též své strážné úředníky. Slánci, písaři solní, kteří kupovali sůl pro obecní komoru, patří rovněž do téže kategorie; od obecních slánců přecházela teprve sůl do drobného prodeje hokyním. Stejně plynuly šestipánům příjmy z kořenné váhy (braní pepře).[24]) Kolem 2 grošů vybíráno za vína v sudech. Z tržních příjmů náleželo určité procento hlásnému za pomůcky. I hlásný skládal přísahu v šestipanském úřadě. Šestipáni pronajímali také úřad porybného a brali od něj nájemné. R. 1437 byl na př. pronajat trh živých ryb Zikmundovi Chanie a jeho manželce na dobu jednoho roku za 8 kop, které nájemce úřadu odváděl v termínech Suchých dnů vždy po dvou kopách.[25]) Pronájem se stal opět »cum consensu et voluntate magistri civium et consulum« a podobně byla to městská rada, která r. 1439 (když nájem obnovován) kvitovala nájemce »spolutovaryše přísežného«, jenž »tržné porybné městské u úředníkóv našich šestipánóv od dánie tohoto listu až za tři léta, pořád čtúce zběhlé, ze [!] třidcat a z šesti kop gr. pronajal a týmž úředníkóm našim ty jisté penieze úplně a docela pro pilné a užitečné potřeby města našeho napřed vydal jest.«[26]) Větší spory mezi stranami a porybným rozsuzovali rovněž šestipáni.[27]) Pronajímali konečně i úřad pro zpracování chmele, místo tržného na ovocném trhu, takže tu byla řada nájemců, vázaných přísahou,

---

[24]) Roku 1503 nařízeno šestipánům vybírati o jarmarce sv. Václava po třech librách, o Hromnicích po dvou librách od kupců, hostí. — Teige, Základy I, str. 36. — Rkp. č. 203 fol. 89.

[25]) Rkp. č. 2099 fol. CCCCLXVI'.

[26]) Rkp. č. 2099 fol. CCCCLXVII'.

[27]) »Tehdy porybný královský k sobě požádati z ungeltu úředníkuov jmá a druhý porybný z úřadu šestipánuov... Jestliže by pak čemu vyrozuměti nemohli, aby se o to utekli do úřadu šestipánuov a tu o to radu vzali a konec učinili.« — Rkp. č. 332 fol. A 29'.

jimž byly některé šestipanské úkoly delegovány. Tito zřízenci byli přímo podřízeni šestipánům, jakožto svému jedinému představenému.

Co se pokut týče, byly vybírány za nejrůznější přestupky, ať v ohledu správním, ať v policejním. Pokuty byly určovány v řádech, úřadem vyhlašovaných. Tam, kde se pokuty týkaly špatné jakosti tovarů, při nichž bylo třeba odborného posouzení, dělili se někdy šestipáni o pokuty s příslušným cechem, jehož zástupci byli k ohledání vysláni. Ale panský díl byl vždy větší.

Funkce správní a policejní.

(Krámy a stolice. — Správa tržní a živnostenská policie. — Součinnost s cechy. — Policie v užším slova smyslu.)

Všechno nezastavěné místo, náměstí, ulice byly majetkem obce. Co na takovém místě vzniklo, náleželo městu, avšak mohlo jakožto superficies přejíti na osobu třetí. Ovšem přesně se takový stav s pojmem práva superficiárního nekryl, poněvadž byla pravému vlastníku ponechána dosti velká možnost zásahu na úkor volní moci t. zv. superficiáře, jemuž naproti tomu byla zcela regulárně poskytnuta obrana vlastnickými žalobami. Nejspíše by se vzniklý poměr mohl označiti jakožto dědičné držení s povinností uznávacího úroku. Je to stav právně dosti komplikovaný, který patří do skupiny známého středověkého dvojího vlastnictví; obci by v těchto případech náleželo »vrchní vlastnictví« (obereigentum), superficiáři »užitkové vlastnictví« (nutzungseigentum). Vysazování míst pod plat bylo svěřeno šestipánům.[28]) Při hromadném vysazování úředníci nejprve krámy, resp. místa na ně vyměřili a řemeslníci je pak zabrali v tom pořadí, jak na ně losem připadla.[29])

Krámy, kotce (institae, gazae) byly asi stálé konstrukce na ulicích nebo náměstích při domech, krámy dřevěné, kotce zděné; stolice měly spíše provisorní ráz, zachovávaly snad podobu našich stánků, a byly umístěny na trzích.[30]) Cena krámů se řídila jejich velikostí a polohou. Některý bylo lze koupiti již za jednu kopu, v »bohatých krámech«, u radnice, stoupala cena až na 30—35 kop. Časem se pochopitelně ceny měnily podle různých hospodářských poměrů. Nejdražší byly krámy masné a soukenické, na začátku XVI. stol. až za 40 kop čes. grošů. Ti, kdo si krám najali, byli povinni odváděti do úřadu určitý plat, vyměřený podle hodnoty krámu. Platy byly odváděny vždy na suché dny. Krám mohl býti užitkovým vlastníkem postoupen, prodán, odkázán, zatížen připsá-

[28]) R. 1419 je to ještě rada, která povoluje stavění: »institæ sub gradu lapideo« (rkp. 993 fol. 128). R. 1428 propůjčuje již šestipanský úřad »gazam pannirasoriam, vulgo kotecz« — rkp. č. 20 fol. 17.

[29]) Rkp. č. 2099 fol. CCCCXCVII'. Viz též ukázku z novom. šestipanské knihy (rkp. č. 2133 fol. 30) otištěnou na tab. II.

[30]) O druzích a umístění krámů: Z. Winter v Dějinách řemesel a obchodu v Čechách v XIV. a v XV. století str. 328 a nsl. — Zápisy o trzích otištěny Teigem v Základech starého místop. praž. Staré město pražské I. str. 33, 42, 52, 669, 773, 774; II. str. 1, 69.

ním dluhu, jak lze spatřiti toho stopy v zápisech šestipanských knih. Při tom bylo podmínkou, že se podobné transakce mohly státi jedině »s vólí panskú«, což se praktikovalo tím způsobem, že jednání byla prohlašována v šestipanském úřadě a tam i zapisována. Poněvadž bylo pravidlem soustřediti v ulici vždy jedno řemeslo, mohlo se další postupování krámu díti toliko mezi členy téhož řemesla.[31]) Jak dalece mohl užitkový vlastník měniti vzhled krámce, záviselo na tom, v kterém stavu jej přijal, zda mu bylo teprve vykázáno místo k postavení krámce, či jej přijal již hotový. V druhém případě ponechána dispositivní moc, co se stavebních změn týče, šestipánům, a ti prováděli opravy na obecní groš. Tak na př. r. 1530 byl přestavován hrstnický krám patřící kterés Dorotě, a poněvadž její soused by si byl přál, aby mu byla část krámu přenechána pro úpravu a přestavbu jeho stavení, tu »páni úředníci na to vyšedše, ten krámec Dorotin k tomu domku Švehlovu (tak se soused jmenoval) připojivše, kuchyni z něho udělali a jie místo toho jiný krámec dali.«[32]) Jestliže si obchodník opravil krám z vlastních peněz, byla mu za to poskytnuta sleva úroku. Když bylo místo straně zadáno, tu jím »nikdo hýbati nemá, leč by obecní potřeba přišla.«[33]) Naopak nesměli obchodníci a řemeslníci sobě vykázaná místa opouštěti nebo měniti pod ztrátou prodejního povolení. Totéž platilo i o přesednutí se stánkem na trhu.[34]) Chtěl-li si kdo sám krám v ulici postaviti, musil si dříve vyžádati úředního svolení.[35]) Obec sama nových krámů nestavěla, nýbrž ponechávala stavbu zájemci, kterého za to podpořila poskytnutím části materiálu a platebními úlevami. Ale i takto postavený krám byl obci poplatný a v jejím vrchním vlastnictví. Z šestipanské pravomoci vymykaly se jen prodejny nezasahující dále, než kam »krůpěj deštivá padala.« To byly většinou sklepy, t. j. přízemní komory s oknem na vykládání zboží. Tam směl však prodávati jen majitel domu, ovšem domu svobodného.[36])

Spolu s monopolisováním udílení míst bylo spojeno i výhradné právo šestipánů přijímati oprávněné osoby v živnost samu. Řád o hokyních ustanovoval, že jedině ta smí prodávati, která byla již před tím přijata od pánů v úřadě.[37]) Tam musela v prvé řadě slíbiti řádné odvádění platu, potom byla zapsána od městského tržného do rejstříku, jakožto opráv-

---

[31]) Statut z r. 1441. »A jestliže by kdy z nich kto chtěl svého krámu odbýti a jej odprodati, tehdá s vólí panskú bude to moci učiniti, ale však žádnému jinému nežli z jich řemesla.« — Rkp. č. 2099 fol. CCCCXCVII'.

[32]) Rkp. č. 2152 fol. D XXVIII'.

[33]) Rkp. č. 2154 pagina versa listu vevázaného před fol. I.

[34]) Z. Winter: Kulturní obraz čes. měst, sv. I, str. 541.

[35]) Rkp. č. 1128 fol. 99: »Item novoměštští měšečníci, budú-li chtíti, aneb tobolečníci, na Starém městě sedati, toho se jim má příti tu, kdež jim bude úředníky z šesti pánuov ukázáno.« (r. 1512).

[36]) Winter: Kulturní obraz českých měst, sv. I, str. 539.

[37]) Rkp. č. 203 fol. 23' (Teige, Základy III, str. 36): »Item aby žádná hokyně přijata v živnost tu nebyla, leč s povolením pánův úředníkův šestipánův a to v úřadě.« (r. 1528).

něná k provozování obchodu. Podobné povolení musily si opatřiti věnečnice a šenkýři, na něž dozíráno zvlášť přísně; také překupníci ryb, jichž nemělo býti více než sto, musili se o povolení k prodeji hlásiti u šestipánů. Při dopouštění jakékoli živnosti bylo vždy základní podmínkou, aby žadatel byl zachovalý a »trpěl s městem«. Podobně jako u osob zajišťováno zase u zboží jeho přesné a spravedlivé dodávání. Zboží, které bylo přivezeno na trh, nesmělo býti dříve s vozu složeno, »leč prvé forman spolu s (obchodníkem) o clo uhodí, a což náleží k úřadu, vyplní.«[38]) Na př. sklenáři měli dáti »s vozu skla složeného, jakž pořádek ukazuje, VI gr. míš. tržného nebo důchodu obecného.«

Zmíněné »přijímání« řemeslníků mělo mimo hlavní důvod důchodkové evidence ještě příčinu další; šlo totiž o to, aby podřízené postavení obchodníků a živnostníků dalo úřadu možnost kontrolovati jejich podnikání i po stránce policejní a organisační. Řády, které vydával šestipanský úřad, regulovaly zvláště prodejní poměry, pečujíce v první řadě o ochranu kupujícího, v řadě druhé o ochranu prodávajícího proti neoprávněné konkurenci. Kupující byl chráněn tím, že úředníci dohlíželi na dobrou jakost zboží, aby obci »ke cti bylo«, aby byla zachovávána správná váha a nebyla porušována kvalita výrobku pro snazší zisk. Ochrana prodávajícího a zajištění obecních zájmů naproti tomu umožněno rozvinutým a přesně rozvrženým aparátem dohlédacím a správním. Šestipánům byly svěřeny normativní míry a váhy, s nimiž se musily shodovati měřící přístroje obchodníků. Na obou radnicích byl zazděn železný pražský loket, »takže každý, maje k tomu přístup volný, může tu sobě jistou míru téhož lokte pražského k potřebě své vzíti.«[39]) Bylo-li třeba váhy a míry opraviti, tu i z jiných měst posíláno do Prahy k šestipánům se žádostí o zaslání vzorných normativních předmětů. Na př. r. 1546 na žádost města Brandýsa »vydána jest jim váha kramářská ve dvě libry v zavření, k tomu mírný žejdlík a loket, to vše od úřadu.«[40])

Zárukou správných délkových a objemových měr byl městský cejch, na míře vyražený. Již Karel IV. nařídil, aby tak byly cejchovány míry a závaží pražských kupců, jedoucích do Frankfurtu nad Mohanem.[41]) Podobně šenkýři museli míti nádoby opatřené hřebem, vyznačujícím, kam až měli dolévati.[42]) V uhlířských statutech z 90tých let XIV. stol., která byla také vzorem známému řádu z r. 1405, mluví se o cejchování měrných pytlů. Tyto »statzeichen«, vtištěné do pečeti, vyražené na předmětu anebo vpálené na zboží, vyjadřovaly, že obec přejímá ručení za správnou

---

[38]) Rkp. č. 2153 fol. 542' k r. 1530.

[39]) Simeona Podolského Knížka o měrách zemských. Vyd. Jireček v Cod. iur. boh. IV. 5. (1883). — Teige, Základy III, str. 33.

[40]) Rkp. č. 2154 fol. C.

[41]) R. 1365 22. XII. — Winter: Dějiny řemesel a obchodu v Čechách v XIV. a v XV. stol. str. 304. V. Vojtíšek: O pečetech a erbech měst pražských a jiných českých (Praha 1928) str. 142.

[42]) Z. Winter: Kulturní obraz českých měst II, str. 347.

kvantitu, po příp. jakost takto označené věci.[43]) Nad zachováváním míry a váh nemohli přirozeně bdíti šestipáni osobně, nýbrž činili tak v jich zastoupení měřiči a vážní, kteří byli přímo šestipanskému úřadu podřízeni.

Ochrana kupujícího zahrnovala, jak řečeno, i dozor na dobrou jakost zboží a jeho cenu. Přirozeně se nejvíce tato dohlédací činnost uplatňovala na trhu naturálních produktů, kdežto dohled na jiné výrobky ponecháván spíše řemeslům samým. Zvláště šenkýři byli postiženi přísným šestipanským dozorem. R. 1490 byl jim vydán tvrdý řád, poněvadž konšelé uznali, že již příliš »velicí neřádové se dějí.« Než byla šenkýři povolena živnost, musil se v úřadu vykázati listy svého zhostění, zachování, »o řádném svých rodičů a v stav manželský sjití, o svém s manželkou řádném oddání.«[44]) Šenkýř přijatý od úřadu musil slíbiti, »aby se věrně a právě při tom zachoval, aby jednoho vína s druhým nešpléchal . . . faleš nepósobil.«[45]) Vína dovezená a v městě složená musil »koštovati« perkmistr se svými konšely a šestipanskými úředníky. Vína temperovaná nebo cukrovaná musela býti zkažena.[46]) Přijaté víno bylo šestipanským písařem zapečetěno a zapečetěný sud měl šenkýř načíti jen za přítomnosti někoho z úřadu. Je jisto, že poslední nařízení mělo již za podklad jen finanční zájem úřadu samého. Podobně dohlédáno na trh ryb tunných i živých, na hokyně, kde zabraňováno hlavně překupnictví. Pekařům »opatrovali« šestipáni chléb, a kde byl nalezen malý, byl vzat a rozdán chudým. Kde shledána malá váha třikráte za sebou, v takovém případě výrobci »řemeslo složeno.«[47])

Na dohlédací funkci, která předpokládala ostatně odborné znalosti, brali si šestipáni na pomoc zástupce jednotlivých řemesel, cechmistry, po případě starší, přísežné řemeslníky. Ti chodili na příklad při pekařských revisích dvakrát až třikrát týdně spolu na obchůzku. A dělo se tak i v jiných oborech, především při přehlídkách nenaturálního zboží, kde cechmistrům svěřována zvláště kontrola technické stránky výrobků.

---

[43]) Vojtíšek: O pečetech a erbech měst pražských a jiných českých, str. 122 a 142.

[44]) Na základě instrukce sice pozdní (v rkp. č. 203 fol. 95), která je však jistě založena na starší instrukci nebo zvyklosti.

[45]) Rkp. č. 994 fol. 80' a rkp. č. 2133 fol. 359'.

[46]) Rkp. č. 2007 druhý z artikulů vložených na začátek viničné knihy (r. 1521).

[47]) Rkp. č. 989 fol. 345', rkp. č. 331 fol. 123'. »Item, což se pak chleba opatrovánie dotýče, tu aby starší pekaři přísežní z obojieho města se pány úředníky z šestipánuov dvakrát neb třikrát do téhodne chléb opatrovali, a u kohožbykoli chléb neslušný a malý nalezli, najprvé ten jistý chléb jmenovaní úředníci všecek tu hned na tom miestě aby zkrájeli nebo zkrájeti rozkázali a jednu polovici toho chleba na Staré město a druhú polovici chudým na Nové město rozdali, zase též na Novém městě aby se tak zachovali; a ktož by se koli toho po druhé nebo po třetie dopustil, že by u něho chléb malý nebo neslušný nalezen byl, buďto na Starém nebo na Novém městě, tomu každému aby řemeslo složeno bylo.« (R. 1488, 15. XII.) Statut obou měst »Pekařuov porovnání«.

Cechy vysílaní ohledávači podléhali ovšem šestipanskému úřadu,[48]) jenž proti nim někdy zakročoval ve sporech ohledávačů s prodávajícími.[49]) Bylo-li toho třeba, přibrali si úředníci znalce i při stavebních výchozech, když potřebovali odhadnouti zednickou nebo tesařskou práci a pod. Zvláště to bylo při výchozech soudních.[50])

Šestipáni však pečlivě dbali, aby cechmistři nevyužili dohlédací funkce k zesílení cechovní autonomie, a tak když se jednou stalo, že pekařští cechmistři vyšli na obchůzku bez šestipánů a chybné chleby pobrali, ostře je pokárali a hrozili, že po druhé jejich zákrok neuznají a cechmistři »ten vzatek budú povinni platiti.«[51]) Šestipanský úřad zasáhal takto svými řády stále hlouběji do cechovního života. Nejen že se staral o poměr kupujícího k prodávajícímu, nýbrž vnikal i do vnitřní organisace tržní, jak oborem nařízení správních, tak i policejních, jimiž regulována práce, vytyčovány hranice mezi jednotlivými řemesly a nařizována někdy i pravidla technické výroby. Ale i vnitřní cechovní organisace bývala těmito zásahy dotčena, když na př. rovnali šestipáni — asi z titulu svrchovanosti tržněpolicejní — spor mezi cechem a jednotlivým jeho členem.[52]) Často docházívalo proto ke kompetenčním konfliktům, jako se stalo při úpravě nařízení o šenkýřích, kde vliv úřadů zvláště hluboko zasáhal a kde nastávaly kolise s »nákladníky piv vaření«. Avšak rostoucí vliv úřadu, podporovaný veřejným zájmem, nedal se zadržeti, zvláště když byl vlastně jen jednou částí ve všeobecném usilování městské správy o připoutání cechů co nejúže do služeb obce. Kdežto snahou řemeslníků bylo vyvinutí ohraničené a chráněné kasty, která by měla zmonopolisovanou výrobu i odbyt tovarů, obec na druhé straně ve svém vlastním finančním zájmu i v zájmu spotřebitelů hleděla podporovati svobodný obchod a rozšíření řemeslné výroby. Boj byl nerovný, neboť zatím co se cechovní autonomie představovala jako cíl v budoucnu, samospráva obce byla dávno skutkem a byla dosti silná, aby dovedla nově vznikající organismy podříditi svému vlivu a zájmům. Zasahání obce do řemeslnic-

---

[48]) Tak na př. měřiči plátna. V zápise z r. 1518 vyzývají starší plátenického cechu šestipány, aby »měřiče před se povolali« k vysvědčení sporu. Určitě ovšem jejich poměr k šestipánům zde vyznačen není. Rkp. 2153 fol. 4'.

[49]) Winter v Kulturním obraze českých měst II, str. 437 připomíná, jak r. 1525 pobrali ohledávači hrnčířského řemesla zboží, které přivezli na trh jihlavští hrnčíři, poněvadž »bylo nehodné«. Ale nezůstalo jen na zabavení zboží, ohledávači dokonce některé hrnce »zabili«. Na rozkaz šestipánů museli pak škodu nahraditi.

[50]) »Sentencia lata est per officiales... in et pro cloaca... qui conspicientes situacionem eiusdem cum Toma carpentario et Girone lapicida ac muratore communitatis mandaverunt... etc.« (r. 1414). — Rkp. č. 2099 fol. CCXCVI.

[51]) Rkp. č. 1128 fol. 163 (B. 6). Rozsudek rady: »že pak oni cechmistři a mistři bez pánóv úředníkuov ty chleby sú pobrali, toho více aby žádnému nečinili, než podle práva aby se v tom zachovali a p. úředníky aby s sebú pojímali, neb jestliže by se to kdy potomně komu ot nich aneb ot jich budúcích přihodilo, ten vzatek budú povinni platiti«.

[52]) Mezi pláteníky; rkp. č. 2153 fol. 4'.

kých záležitostí statuty a nařízeními datuje se již ze XIV. stol. I v husitské době pramenilo veškeré živnostenské právo ze snesení konšelů a obce,[53]) a vázanost cechů stále rostla, ať už tím, že cechy přejímaly různé vojenské povinnosti, že se obec vměšovala v přijímání členů do společenstva, že vnitřní organisace byla čím dále tím více pod vlivem obecních statutů, které měnily ponenáhlu cech vlastně v orgán městské správy, ať tím, že produkce a odbyt musil se říditi požadavky veřejného užitku spíše než prospěchem cechu. A zvlášť v tomto posledním ohledu působil vliv obce prostřednictvím šestipánů.

Kromě živnostenské policie, jejímž předmětem byly prodávané objekty, byla na trzích a v obchodním životě šestipánům svěřena policejní moc v užším smyslu, dozor nad osobami trh a živnost provozujícími. Do toho oboru spadala vlastně již nařízení o různých dokladech zachovalosti, žádané od nastávajících šenkýřů. Šenkýři musili při svém přijetí slíbiti, »že povyku, lotrovstva nočně jiným u sebe činiti nedopustí, ženek a dívek nestydatých u sebe nebudú přechovávati.« K šenku bylo zakázáno sjednati si ženskou pomoc, vyjma manželku. Za vše musili se mimo to zaručiti aspoň dva hodnověrní měšťané. Podobně dozírali šestipáni na věnečnice, které nepožívaly nejlepší pověsti. Na každý přestupek byla vždy stanovena pokuta, odstupňovaná při opětovném porušení řádu a končící složením s živnosti.

Šestipánům uložen dále dohled na tržišti i po stránce pořádku a čistoty. Tento obor je však vlastně již článkem další skupiny šestipanských povinností, policie stavební. Hlavně dvě věci měla stavební policie na zřeteli, úklid na trzích a volné ulice, nezastavené ani přístavky ani všelikými skládkami. O udržování čistoty na trzích není sice starších svědectví, ale není příčiny, proč by se poměry nějak změnily až ve 2. polovici XVI. století. Jistě bylo i dříve pečováno, aby byla odstraňována zvláště sláma, na níž vykládáno zboží, s náměstí po ukončení trhu. Stejně dbáno aspoň o přibližnou čistotu v ulicích. Ovšem že hygienické požadavky, na středověkou ulici kladené, nebyly přílišné.[54]) Spíše přihlíželi šestipáni, aby byl vždy možný volný průjezd, zakazujíce skládky dříví a stavebního materiálu před domy, dbajíce toho, aby krev a odpadky z řeznických krámů »na vohyzdu i smrad na ulici nebyly vyhazovány.«[55]) Ale k zakročení docházelo většinou zase až po žalobě souseda, nebyl-li dotčen přímo zájem obce. A tak spíše existovaly policejněstavební předpisy než zákony, předpisy, jichž praktikování čekalo na iniciativu soukromého žalobce. Tím způsobem se také vysvětlí okolnost, že stopy stavebněpolicejních zákroků nalézáme v soudní knize měšťanských rozepří.

---

[53]) W i n t e r, Dějiny řemesel a obchodu v Čechách v XIV. a v XV. věku, str. 643 a další.

[54]) R. 1529 zakročili šestipáni proti sousedu, že denně hnal ulicemi vepřové stádo k vodě, a cestou »dobytek z přirozenosti své« nijak zvláště o čistotu nedbal, třel se o zdi a ryl nad městským čerpadlem. — Rkp. č. 2153 fol. 328.

[55]) Rkp. č. 2153 fol. 353'.

Desátníci a padesátníci, kteří měli dozor na pořádek v jednotlivých ulicích, byli rovněž podřízeni šestipanskému úřadu, ovšem asi až v pozdějších letech XVI. stol.[56]) Úřad byl konečně rozhodující instancí v otázkách mezních a hraničních, a to nejen ve funkci soudního rozhodčího při sporech, nýbrž i v řízení úředním mimosoudním, při vytyčování hranic domů a dvorů a pod. Na př. r. 1457 při prodeji polovičky jistého domu se výslovně uvádí: »cum orto et medietate curie, quequidem singula sunt in suis limitibus distincta et per officiales officii sex dominorum dimensurata.«[57]) Židé, kteří neměli bez panského povolení nic nového stavěti ani staré přestavovati, musili si v takových případech vždy vyžádati od šestipánů předběžný výchoz, aby dosáhli schválení stavebních plánů.[58]) Při výchozech tohoto druhu chodívali šestipáni, majíce ještě »při sobě pány radní k tomu vydané.«[59]) Ačkoli není v tomto směru bližších zpráv, je pravděpodobno, že celý komplex stavebních záležitostí v Židovském městě byl podřízen šestipánům. Při složitosti tamních poměrů (stačí vzpomenouti známého děleného vlastnictví, vlastnictví k reálným dílům a pod.) byl dozor na plnění stavebních řádů a regulace stavebního ruchu funkcí málo záviděníhodnou a časově velmi náročnou.

Funkce soudní.

(Soudnictví nesporné. — Poručenství. — Soudnictví nad poddanými. — Řízení sporné. — Právní zásady šestipánů. — Proces. — Zásady a normy stavebního práva v šestipanských ortelech: dům a jeho stavba; okna; dešťová voda a její odtok; studně; zeď; škoda dýmem, nečistotou, zápachem; nebezpečí ohněm, vodou nebo novostavbou; volná cesta a průchod.)

Šestipanský soud patřil mezi delegované soudy, ježto mu byla vyhrazena určitá soudní pravomoc v okruhu městského práva.[60]) Jeho soudní kompetenci lze nejsnáze sledovati, zkoumají-li se s tohoto hlediska již uvedené obory jeho činnosti a titul, z kterého mu byla určitá svrchovanost přiznána. Stačí stručně vzpomenouti, že šestipanský úřad zastupoval vrchnost v poddaných vesnicích (šosovních), že byl úřadem důchodkovým, stavebním a tržněpolicejním, a ihned se vybaví korespon-

---

[56]) Winter, Kulturní obraz čes. měst II, str. 194.

[57]) Rkp. č. 2105 fol. LXIII'.

[58]) Statut o tom zní: »Ač by kto z židuov stavěti chtěl a zvláště stavení nové v dvoru svém dole nebo nahoře, že toho sám od sebe učiniti nemá bez ukázání a dopuštění pana purkmistra, pánuov a pánuov úředníkuov.« (Soudní kniha šestipanského úřadu, rkp. č. 2153 fol. 317'.)

[59]) Rkp. č. 2153 fol. 519.

[60]) Schmidt v. Bergenhold jej charakterisuje »als ein förmliches delegiertes Causalgericht für nachstehende Civilstreitsachen: Baustreite, Mieth-, Vermietungs-, Lohn-, Dienstbarkeiten-, Regenwasser-, Zins- und Erbzinsangelegenheiten« (uv. m. str. 145). — Vademecum iuridico-practicum (Norimberg 1710) uvádí mezi Inferiores instanciae na str. 75: »In omnibus tribus civitatibus sunt sex viri seu aediles, šestipanský ouřad (german. das Sechs-Herrenambt), coram quibus de aedificiis et servitutibus agitur. Item eo spectat negociatio cum tela, die Handlung mit der Leinwand im alten Gericht.«

dující soudní obory, soudnictví nad poddanými, soudní vymáhání důchodů a soudnictví nesporné, týkající se nemovitého majetku, stavební soudnictví (zvláště pře mezi sousedy) a konečně tržní soudy. Soubor se pak již doplní jen několika detaily.

Při popisování soudní kompetence bude přehlednější přidržeti se běžného dělení, které rozlišuje dvě základní skupiny, soudnictví nesporné a sporné.

Nesporné soudnictví zaujímalo největší část soudní činnosti šestipánu. Jemu jsou vyhrazeny též tři ze čtyř zachovaných knih. Strany přednášely záležitosti v úřadě a dávaly je zapisovati do úředních knih; ta jednání týkala se jediné nemovitého jmění, ať to byly koupě a prodeje jeho, ať to byla obligační ujednání, která měla dům či statek jen jako zajišťovací podklad. Lze se setkati s trhem, zástavou, ujištěním dluhu na domě, přípovědí, smlouvou o gruntovní peníze, vzdáním i přiznáním dluhu. Všude však je základnou nemovitost. Smlouvy v užším slova smyslu (tedy takové, které podrobně upravují nějaké poměry mezi stranami a které nelze kvalifikovati jako tržní smlouvy a pod.) týkají se úpravy stavebních věcí nebo finančních s pozemkovým ujištěním. Conclusio ex adverso, že by všecka jednání, mající nemovité zajištění, náležela před šestipanský soud, není ovšem přípustné. Na př. roku 1447 přiznal se dlužník k jednomu dluhu s nemovitým zajištěním před šestipány, k druhému téhož druhu před konšely.[61]) Nějaké kriterium pro rozlišení, která řízení, týkající se nemovitostí, byla konána před městskou radou a která před šestipány, nelze stanoviti; stejně nelze nalézti rozdílu v charakteru nemovitostí samých, aby se určilo, co bylo podkladem jednání před tím či oným soudem.

Základ k soudní kompetenci v oboru nesporného řízení byl dán jistě tehdy, když bylo šestipánům svěřeno hospodaření s nemovitým majetkem obce. Ale ze začátku dělo se řízení v úřadě spíše ze zájmu samého úřadu, aby mu tím způsobem bylo možno míti v evidenci prameny důchodů a dávek, aby mohl své funkci »správce důchoduov městských« učiniti zadost. Proto se zdá, že bylo zprvu pohlíženo na prohlášení v úřadě a zapsání do jeho knih jako na jakousi praenotaci, která není právní skutečností, nezakládajíc ještě právního stavu, nýbrž která ještě tkví spíše na poli správních zájmů. Dokud převládaly zahájené soudy, bylo to samozřejmé, a po celou 2. polovinu XV. stol. naleznou se ještě zápisy o jednání v šestipanském úřadě v knihách radních, což je svědectví, že teprve prohlášení před radou zakládalo právní poměr a zápis v radní knize byl rozhodující. Než koncem XV. stol. byly tam zápisy vkládány asi již z nových důvodů, totiž pro větší bezpečnost, která byla přisuzována radnímu zápisu. Dělo se tak nepochybně až na žádost strany. Tak, jak se jeví stav knihovnictví šestipanského úřadu na začátku XVI. stol., kdy zápisy připomínají, že úřad jedná z rozkázání nebo svědomí

---

[61]) Rkp. č. 2099 fol. MXXXVI'.

pana purkmistra a pánů, kdy k zápisům připojovány kvitance, tu vše dokazuje již soběstačnost prohlášení vykonaného na šestipanském soudě. Tím prohlášením se jednání dovršovalo, právo vznikalo, zápisem do úřední knihy se právo dotvrzovalo, vysvědčovalo.

Je zajímavé, že v nesporném oboru šestipanské soudní kompetence zaujímal poměrně velký oddíl vrchnoporučenský dohled nad sirotky. Městská rada, podobně jako ve svém oboru zemský soud, »titul na sobě nesla, že je po pánu Bohu na místě JMti královské sirotkův a vdov nejvyšší poručník«, a opatrovala »sirotky jako své vlastní dítky a statek jich jakožto svůj vlastní statek«.[62]) A městská rada delegovala tuto moc, nevíme ovšem přesně, v kterém rozsahu, šestipánům. Poručnictví vznášeli obyčejně na úřad rodiče, když měli obavu, že již nebudou moci dítě sami dochovati. Ale i když tak neučinili, pečováno hned po smrti otcově, aby děti nebyly zkracovány. Úřad ustanovil sirotku přímého poručníka, obyčejně se nabídl někdo ze sirotkova okolí.[63]) Poručníkovi byl dán usufruktus z majetku pozůstalého sirotka po rodičích, za to se však musil starati o sirotka, o jeho stravu, ošacení a vyučení,[64]) až by došel let, která zvána »anni distincti et legitimi«. Po jich uplynutí skládal poručník účty ze svého úřadu svému dosavadnímu svěřenci a náklady vynaložené na výchovu a živobytí dítěte odečteny od sumy, kterou musil vrátiti. Hotové peníze nebo platy vycházející v určitých termínech nebyly však odevzdávány přímému poručníkovi, nýbrž ukládány v šestipanském úřadě.[65]) Když měl býti sirotek vyučen některému řemeslu, šestipáni pomocí svolaných svědků sami mu vysvědčili listem manželský původ.[66])

»Obec a páni a páni úředníci, jsúc páni dědiční lidí svých, jich lidem kšaftové ani příbuzenství žádná jíti nemají bez povolení pánuov jich dědičných« — tak vyslovují šestipáni v kterémsi zápise[67]) svou svrchovanost, a tím ovšem i soudní svrchovanost. Jim byli podřízeni rychtáři jednotlivých šosovních vesnic i vesničtí konšelé, šestipány dosazovaní, a k rychtářům dirigována i některá prováděcí nařízení. Mimo soudní zasedání v městě vyjížděli šestipáni nepochybně časem i do poddaných vsí, aby tam konali soudní roky, kde prohlašována řízení nesporná i konána

---

[62]) Koldín: Práva městská, kap. A XXIX. 1. (Codex iuris bohemici, tomi IV. pars. III. Monumenta iuris municipalis sectio II. Pragae 1876, str. 14.) — J. Kapras: Dohled vrchnoporučenský v starém právu českém (v Praze 1913), str. 16—18 zvl. otisku z »Ochrany mládeže« roč. III.

[63]) »Postquam X, Y dies suos ultimos clauserunt in humanis et migraturi sunt de hoc seculo... orphanum relinquentes.) tandem amici eiusdem orphani accedentes dominos magistrum civium et iuratos... exposuerunt, quod velint providere de bono illius«; rkp. č. 2099 fol. CCCCXXXIIII'.

[64]) »orphanum prefatum circa se fovere honeste et decenter se de victu et amictu congruis providendo«, tamže.

[65]) Rkp. č. 2155 fol. 70'.

[66]) Rkp. č. 2152 fol. C. XX.

[67]) Rkp. č. 2153 fol. 15'.

přelíčení sporných záležitostí.[68]) V tomto oboru však žádný ze zachovaných pramenů nedovede objasniti nic bližšího.

Další skupinu tvořilo sporné soudnictví. Při tom dělení na oddíl civilní a trestní je zase jen dělením pomocným bez historické opory. Jak již upozorněno, náležela hrdelní stránka těžkých zločinů městské radě, jakožto vyššímu právu.[69]) Je to něco podobného, jako dříve, když soud nad hrdelními zločiny byl ponecháván králi. Většinou však, mimo případy sporů o peníze nebo nedodržení platu, vyčerpávalo se soudnictví šestipanské rovnáním a rozsuzováním stavebních pří a tržních rozsudků. V oboru stavebních pří byly tu jednak přestupky stavebního řádu:[70]) výstupky do ulice, její zastavění, jednak přestupky vzniklé rušením držby, obtěžováním dýmem, »smrady«, zatékáním vody ze sousedního pozemku nebo střechy, sáknutím nečistoty z kanálů, konečně spousta sporů o hraniční zeď, zastavění oken a pod.

Při zkoumání právních norem, jimiž se řídil šestipanský soud při řešení stavebních sporů a žalob na rušení držby, nenaleznou se nějaké zvláštnosti, které by se vymykaly z rámce běžných právních pravidel doby. Již okolnost, že jde o delegované soudnictví, neslibuje překvapujících odchylek nebo stop samostatného vývoje. Analogické předchozí rozsudky, obecní statuty, apelační styk s městskou radou a zpětné působení definitivních ortelů na šestipanské normy, všechny tyto mocné cizí proudy strhly šestipanské soudnictví do společného řečiště právního vývoje. Je-li již v XV. stol. obtížno hledati i v celkovém právním vývoji odchylky od vývoje západoeropského, stává se to v XVI. stol. ještě obtížnějším všeobecným pronikáním římského práva s dobře charakterisujícím názvem »obecného«. Tím spíše třeba se vzdáti naděje na objevy v tak podřízeném článku městského právního organismu jako byl delegovaný soud šestipanský. A mimo to ještě, když je zachována toliko jediná šestipanská soudní kniha, a když na určitý druh stavebních sporů připadá průměrně jen asi 20 případů, je zřejmo, jak zisk může býti vždy toliko relativní, jak mizivé a neúplné stopy mohou v jediném zlomku býti uloženy. Tato okolnost již sama vysvětluje, proč je možno při zkoumání šestipanských právních názorů obírati se pouze oborem pří mezního práva, stavebního řádu a sporů o rušení držby; jednak vyniká tato skupina kvantitou případů daleko nad ostatní, zabírajíc jistě 70% celkového počtu, jednak lze ostatní případy (obligační, trestní a pod.) zkoumati v počtu nesrovnatelně větším v knihách jiných úřadů, zatím co mezní a stavební záležitosti byly jedinou zvláštností zcela šestipánům vyhrazenou.

---

[68]) Několik zmínek najdeme o výjezdu pánů za příčinou urovnání sporů; o soudním roku mluví se jen jednou, rkp. č. 2155 fol. 42'.

[69]) Rkp. č. 2153 fol. 225. Po přisouzení náhrady vdově po ubitém se praví: »Což se pak pokuty a provinění, kteréž jsú se proti pánuom svým dopustili a právo opovrhli, [dotýče,] toho se panu purkmistru a pánuom jakožto právu vyššímu v moc podává.«

[70]) Rkp. č. 2153 fol. 523.

Domácím pramenem šestipanských norem byly, jak již řečeno, dekrety a statuty velké obce, s nimiž se lze setkati v pamětních knihách Starého města, jednak apelační rozhodnutí městské rady, která byla posílána do úřadu a přímo vpisována do šestipanské soudní knihy. K domácím pramenům kromě tradice, která si analogií vynucovala respektování určitých právních názorů, druží se ještě některé právní knihy a sbírky.[71]) Jsou to zvláště známá »Práva Soběslavská« z poloviny XV. stol.[72]) a pak až kodifikace století XVI., které podávají aspoň souhrn norem, tradovaných z minulých dob, a tím umožňují zařadění šestipanských právních zásad do celku městských práv vůbec.

Označení »domácí pramen«, jak ho bylo užito, neznamená ovšem originálního pramene. A tak by nebylo nesnadno stopovati většinu právních norem, obsažených v těchto domácích pramenech, zpět do krajin jejich vzniku. Ale je-li rozbor toho druhu důležitý při zkoumání právních norem městského soudu nebo městské rady, nebyl by na místě u orgánu, který má svou kompetenci z městského soudu a rady odvozenu. A proto jistě postačí určiti poměr mezi šestipanskými soudními normami a jejich mateřským základem, t. j. právními názory městské rady a jejího soudu, slovem s městským právním životem pražským. Stane se to tím způsobem, že při popisování právních norem šestipanského soudu bude vždy vzpomenuto statutu nebo paragrafu sbírky, aby srovnáním bylo umožněno posouditi původnost nebo nepůvodnost toho kterého ustanovení.

Nejméně originality vykazovaly jistě procesní formy.[73]) Při formalitní úzkostlivosti středověku sotva by se byl odvážil úřad, vzniklý odštěpením z městské rady, nelpěti na obvyklých formách mateřského vzoru. Proces na šestipanském soudu byl zahájen žalobou, kterou strana oznámila písemně nebo ústně. Poslední případ býval častější, strana »před-

---

[71]) Někdy i stylisace rozsudku jasně ukáže, jak bylo čerpáno, resp. že bylo převzato všeobecné ustanovení z nějaké sbírky, na př. (rkp. č. 2153 fol. 29'): »Tu páni úředníci... i také vedle práva, kteréž jest takové, item škodil-li by soused sousedu vodou...« Jindy přímo citován statut: »Když z poručení pana purkmistra a pánuov jest znamenán artykul v knihy statut úředních, což se židuov dotýče a jejich stavení, ač by kto z židuov stavěti chtěl etc. (viz pozn. 58), podle kteréhož artykule X požádal za výchoz...«: tamže fol. 317'.

[72]) Rudolf Schranil: Die sogenannten Sobieslaw'schen Rechte, uv. m. — V. Vojtíšek: O vývoji samosprávy měst pražských, str. 37.

[73]) Při procesu stejně jako při výčtu právních zásad našeho úřadu je použito jen šestipanských pramenů a zlomkovité zbytky jsou podány jen v té formě a množství, jak se zachovaly, aniž by byly doplňovány hypothetickými výplněmi dedukovanými z analogií a pod. Nedělo se to ani tam, kde některé závěry bylo lze téměř s určitostí předpokládati, aby partie šestipanského soudnictví nebyla smíšena s prvky ostatních městských soudů. Úplný obraz městského soudu a jeho procesu nalézá se u Wintra v Kulturním obraze čes. měst II. str. 643: O civilním řízení a v kapitolách dalších; o městských soudech rychetních a radních v citovaném článku V. Vojtíška: Soud a rada v král. městech českých uv. m. str. 49 a další. — Typická ukázka mezního procesu je podána v příloze III.

stoupila žádajíc za opatření«. Žaloby, spadající do oboru námi určeného, týkaly se jednak porušení zákonných služebností, jednak škody vzniklé skutkem strany druhé, konečně nedodržení závazků, vyplývajících ze společného užívání některé věci. Žaloba, kterou se strana domáhala pomoci proti nově vznikající stavbě sousedově, pozemku žalobcovu jakkoli škodící, předpokládala ještě předcházející obstávku započatého díla před jeho dokončením. Osobní odpor, třeba před svědky učiněný, nestačil, nenásledovalo-li ihned po něm podání žaloby. Žaloba na rušení držby zahrnovala obyčejně několik předmětů a byla podávána na jejich celý souhrn; rovněž vše bylo společně projednáváno a rozsouzeno. Tak žalováno na zastínění oken, škodu způsobenou odpadem vody a třeba ještě na opravu společné hráze a pod. Výjimečně (v dané šestipanské knize jen jednou) byly spojeny dokonce žaloby různých žalobců, a to tak, že na žaloby jedné strany odpovídá druhá rovněž žalobou, a šestipanský soud vskutku předměty obou projednal a vyřkl nález, v němž straně jedné rozsoudil čtyři sporné předměty, straně druhé jeden.[74]) Ovšem byl to jistě výjimečný případ, neboť naopak se zase vidí, že podobná »iunctim«, zvláště byla-li obsažena v podmínečném odporu strany žalované, byla zamítána. Na př. r. 1520 strana žalovaná odpírala přispěti na opravu společné studně, dokud žalobce neopraví komínu, poškozujícího dýmem stranu žalovanou. Tato námitka byla zamítnuta s poukazem, aby žalovaný se domáhal nápravy zvláštní žalobou.[75])

Při podání žaloby obyčejně si strana vyžádala hned na úřednících výchoz, »poněvadž podle práva mezního, když se rozdíl o jakúžkoli věc trefuje, k rozeznání spravedlivému potřebí bývá najprve očitého na to, oč jest rozdíl, spatření«.[76]) Tehdy vyšli někteří z úředníků s šestipanským písařem k sporné stavbě, aby se osobně o stavu věci přesvědčili.[77]) Pak bylo na straně žalované, aby »vznesla odpor«, a činila tak na všechny body žaloby, většinou opět ústně. Obě strany svá tvrzení »svědky doličovaly« a »ukazovaly svou spravedlnost« výpisy z knih, řezanými cedulemi a pod. Oprávnění některé stavební novoty mohl prokázati toliko důkaz, že se tak děje na základě sousedova povolení, které se stalo formou smlouvy, zapsané v městských knihách, anebo byly o něm vyhotoveny řezané cedule na základě ubrmanského rozsouzení. Když mělo býti obhájeno »stavení starobylé« anebo stavba, která obnovovala stav, který byl před sesutím, pobořením, ohněm a pod., bylo třeba tvrzení dokázati svědectvím »lidí starobylých, kteříž by toho vědomi byli«, že věc »od starodávna tak vymezena byla«. Doba, která k takovému vydržení, možno-li to tak označiti, byla vyžadována, není nikde přesně vymezena; někde se kvalifikuje termíny odpovídajícími asi právnickému »od nepaměti«, jindy

---

[74]) Rkp. č. 2153 fol. 8'.

[75]) Rkp. č. 2153 fol. č. 27.

[76]) Rkp. č. 2153 fol. 347'.

[77]) Rkp. č. 2099 fol. DCCCCII: »visis et oculariter conspectis structuris...« (1444).

je to prostě jen »drahně let«.[78]) Základní požadavek při tom byl, aby se dokázalo, že nikdo se nepamatuje na jiný stav, než jak věc je v přítomnosti zachována. Proti obhajobě nastupovala replika žalobcova, po ní opět nový odpor a často slibováni k »doličování« noví svědkové; proto bývalo stání přerušováno, bráno hojemství a odkládáno často několikrát, někdy dokonce si vyžádala žalovaná strana nový výchoz. Posledním článkem v tomto dlouhém průběhu byla porada šestipánů na základě seznaného materiálu, která předcházela rozsudku. Ortel byl pak uváděn přehledem stadií celého řízení, ovšem již ustrnulým v stereotypní formulaci: »Tu páni úředníci slyšíce žaloby i odpory s obou stran a svědky před sebú majíce, s pilným všeho uvážením takto o tom svým ortelem vypovídají.« Nálezy, které odsuzovaly žalovanou stranu k opravě nebo přestavbě určitého objektu, připojovaly zpravidla i lhůtu, do kdy se má tak státi. Při menších úpravách (na př. odklizení dříví, opravě zdi) bývala to lhůta dvou neděl. Rozsudky, zakazující určitou činnost (pálení ohně, kladení slámy a pod.), vysazovaly zároveň panskou pokutu na překročení zákazu.[79])

Z šestipanského ortelu mohla se odsouzená nebo odmítnutá strana prostřednictvím úřadu odvolati k městské radě, jakožto právu vyššímu. Na konci zápisu byla proto připojována formule, že straně, »které výpovědi obvyknúti se nelíbí, práva vyššího se neuzavírá«. K podání apelace byla vymezena určitá lhůta, nepochybně 6 neděl, jako v ostatním městském soudnictví. Po jejím promeškání bývala strana s nároky a námitkami odmítnuta. Na př. r. 1530 byl kterýsi pražský soused odsouzen, aby odvezl hnůj, složený u sousedovy zdi, a složil jej jinde, »kterýžto nález Jan Knotek vyslyšev, jakž mu vyměřeno bylo s strany kladení hnoje, k tomu promluvil, že na ten artykul chce se raditi a ku právu vyššímu odvolati, kdež pak té věci nevykonav podle pořádku práva i času projíti dal, i což ku právu náleží, nedoložil, a pan Jan s strany své toho jest na úřadu žádal, aby se nálezu dosti stalo a ten hnuoj aby odprázdněn byl . . ., a pro tu příčinu jsa obeslán teprv se ohlásil, že se ku právu vyššímu odvolává, kteréžto odvolání jeho, poněvadž jest pořádkem práva i času se nestalo, páni úředníci zdvihajíce místa jemu nedávají«.[80]) Obranou proti odmítnutí apelace byl jedině důkaz, že apelant nemohl tak učiniti buď pro nemoc nebo pro nepřítomnost v zemi.[81]) Zato mohla býti lhůta prodloužena, vyžádal-li si toho žalovaný na šestipánech, když uvedl,

---

[78]) Rkp. č. 2153 fol. 31'. — Koldínova Práva městská, kap. K XL (uv. m. str. 283): »A takové služebnosti starobylým užíváním, kteréž by paměť lidskou převyšovalo, obyčejně se potvrzují. Neb každá služebnost, která se užíváním starobylým provede, má za práva držána býti.«

[79]) »A na tom vohništi žádného ohně nemá páliti... pod propadením pokuty 1 sex. gr. českých tolikrát, kolikrát by páliti dopustil«; rkp. č. 2153 fol. 266.

[80]) Rkp. č. 2153 fol. 536. O lhůtě k apelaci. Brikcí z Licka Práva městská, kapitola IV, artikul IV. v Codex iuris boh. IV. 3., Sectio I. (1880) str. 59.

[81]) O odvolání z šestipanského rozsudku jedná též Koldín, Práva městská, kap. K XXI. (uv. m. str. 275).

že by nemohl v předepsané době připraviti potřebné doklady na podporu svého stanoviska. Na př. r. 1445 prodloužili úředníci tuto lhůtu v kteréms případě čtyřikrát.[82])

Jestliže se výsadní postavení radního soudu jakožto odvolací instance již úplně vžilo, přece naproti tomu nesl úřad dosti těžce, jesliže žalující strana šestipány »pominula« a přednesla svou záležitost přímo před konšely. Je to jistě stopa uražené úřední hrdosti, která je znáti v chladném závěru pře, vepsaném po dlouhém přelíčení: »Poněvadž předešle v té při, kdež Jan Pikhart a Matěj písař, . . . majíce činiti a pominuvše úřad, utekli se před pana purkmistra a pány a soud měli o tu všecku zeď, v níž jsú ta okna . . ., a pan purkmistr a páni na ten jich odpor toho času místo a konec jsú učinili a ortelem svým mezi nimi rozdělili..., protož, poněvadž v této při... věc jest prve ortelem dělena,... kteréhožto ortele mimo pana purkmistra a pány úřadu přesuzovati nebo rozum a výklad dáti, mohl-li jest Jan Pikhart v té zdi ta vokna udělati nebo nemohl, nenáleží, i z těch příčin páni úředníci s sebe skládajíce na pana purkmistra a pány k uvážení toho podávají, a pan purkmistr a páni s strany ortele svého pokudž uvážiti ráčí, tím se strany spraví.«[83])

Při popisování právních zásad a názorů, jimiž se šestipanský soud řídil při rozhodování mezních rozepří a žalob na rušení držby, bude snad účelnější, když se nebude živému, nekodifikovanému organismu středověkého práva vnucovati nějaký systém a rozdělení nesourodé, vzaté na pomoc ať již z římského nebo moderního právnického systému, nýbrž bude správnější, když se vezme jeho vlastní primitivní věcné třídění, t. j. podle předmětu sporu. Tak, jak začínají zápisy v soudní knize, kde se praví, »jakož vznikla pře a nesnázka o zeď« nebo o »studnici«, tak roztříděním podle těchto nasnadě jsoucích kriterií rozpadne se materiál na osm základních skupin: normy platné pro domy a jich stavbu; nařízení týkající se oken a jich svobodného užívání; o dešťové vodě a jejím odtoku; o studni, o zdi (hraniční); o škodě hrozící nebo vzniklé nečistotou nebo zápachem; o nebezpečí ohněm, vodou nebo novostavbou; o zásady týkající se volné cesty nebo průchodu.

Normy jsou čerpány j e d i n é z šestipanských ortelů.[84])

---

[82]) Rkp. č. 2099 fol. M: »Magister civium et consules Maioris civitatis Pragensis... liberata deposicione officialium eorum officii sex dominorum, quaterna vice pro accomodacione et ostensione eorundem iurium se habere asserencium aliquot menses pro intervallo assignaverunt, adinvenerunt...«

[83]) Rkp. č. 2153 fol. 554.

[84]) Poněvadž bylo při popisování právních norem šestipanských čerpáno jen ze soudní knihy úřadu, budou v následujících poznámkách uváděna toliko folia jediného rukopisu soudního bez připojování jeho signatury (č. 2153). Za číslem označujícím folio jsou připojovány odkazy na korrespondující místa v statutech nebo v právních knihách. Uváděti z těchto knih příslušná ustanovení slovně, bylo by jistě málo účelné, protože jednak jde o normy obsahově většinou totožné, jednak nelze postihnouti jakýchkoli detailnějších právních odstínů, když v šestipanských rozsudcích nalezne se jen praktický produkt právních názorů, ne jich normovaná formulace. Při citaci právních

»Každé stavenie, kteréž se dělá, stavie v mezech a gruntiech svých bez újmy meze a gruntu souseda druhého, podle práva hájeno býti nemuož, aby kterakžkoli doluov nebo navajš nemělo býti děláno.«[85]) Vlastnictví se vztahovalo na vše, co bylo nad i pod základnou domu, neboť »kdo má svrchek, má také i spodek«,[86]) a pozemek rozdělený zdí je dělen nad i pod zemí plochou proloženou kolmo hranicí. To bylo zvláště důležité při sporech o právo kopati sklep; »zeď příční, kteráž ty domy děliti má, i podle toho děliti je má až nahoru do druhé podlahy«[87]) i dolů do neohraničené hloubky.[88]) V tomto prostorovém rozsahu směl vlastník »sobě stavěti a zdělati, jakž se jemu líbí«,[89]) vždy však »bez druhého súseda škody«. Tak směla býti nová stavba »k zastíněnie většímu místa toho, ku překážce pruojezdu volného« a pod.[90]) Bez překážky mohl tedy majetník opraviti nebo přestavěti dům jen v takové míře a povaze, aby odpovídal stavení starobylému. Starobylé stavení nebo takové, které bylo do jeho podoby restaurováno, nemohl nikdo úspěšně naříkati, »poněvadž právo zjevně ukazuje, že súsed súsedu v žádném starodávném stavenie překážky činiti nemá«.[91]) V jiném případě každý, kdo jakoukoli novotu na stavbě podnikal, musil býti připraven, že soused mu dílo obstaví, a když stavějící majetník od díla neustoupí, že se ohradí žalobou. Obyčejně soused žaloval, že stavba se provádí »vystaveniem na obec mimo něj«,[92]) »jinak mimo miery a zpuosob starého stavenie jemu k nebezpečenstvie«,[93]) »poněvadž právo všeliké ustanoveno jest pro řád a vedle řádu a práva žádný soused nemá mimo druhého ven do ulice vystavovati, a to je pořádek města«, proto, chce-li kdo pavlač stavěti, »aby ji srovnal s světnicí souseda svého a mimo jeho světnici aby nevydával nic«.[94]) Jindy obstaveno dílo, poněvadž by ubíralo sousedu světla.[95]) Ale žaloba byla uznána, i když vznášen odpor proti novému, dříve nebývalému stavebnímu materiálu. Tak bylo dáno za právo sousedu, jenž vinil druhého,

---

sbírek bylo použito Koldínových Práv městských v zmíněném již vydání, podobně Brikcí z Licka Práv městských a brněnských rozsudků »Sententiae Brunenses«, rovněž v Codexu iur. boh. sv. II. část IV. (v Praze 1898). Statuty jsou citovány jednak podle rukopisu, a pokud jsou otištěny, tedy i podle Rösslera: Das Altprager Stadtrecht aus dem XIV. Jahrhunderte v Deutsche Rechtsdenkmäler aus Böhmen u. Mähren I. Prag 1845.

[85]) Fol. 104. — Soběslavská práva (Schranil uv. m.), str. 80.

[86]) Fol. 9'. — Sententiae Brun., str. 116. — Brikcí z Licha, str. 130.

[87]) Nad druhou podlahou mohla již býti zřízena domovní služebnost — přesahující pavlač a pod. — což pochopitelně nemohlo se státi níže.

[88]) Fol. 9'.

[89]) Koldín, str. 272. — Sententiae Brun., str. 115.

[90]) Fol. 109.

[91]) Statut. V rkp. č. 992 fol. CCXXXVIII (r. 1453) je zapsána zajímavá motivace dekretu: »neb by toho mnoho po městě bylo, kdyby to dopuštěno bylo a v tom překáženo, což od starodávna požíváno bylo, nebť jsú snad na taková vzdělánie stará někdy listové byly, kteříž těchto let ztraceni jsú anebo z země vynešeni«. — Koldín, str. 273. [92]) Rkp. č. 2153 fol. 101. [93]) Fol. 99.

[94]) Fol. 16. — Statut. Rkp. č. 993 pag. 182—3 (Rössler, str. 21).

[95]) Koldín, str. 273.

»že by stavení, kteréž znovu staví, dělal jinak a mimo miery a zpuosob starého stavení jemu k nebezpečenstvie, neb krov, kterýž prve byl cihelný, ten sebrav, že chce udělati šindelný«.[96]) Ten, kdo si chtěl stěžovati, musil tak učiniti v čas, v době, kdy nebylo ještě dílo dokončeno, nejlépe, když bylo teprve začato. Tak si stěžoval jeden soused před soudem na druhého, »že chce stavení vystaviti« proti jeho oknům.[97]) Jiný žaloval dokonce, že soused okno vylomil na stranu k žalobci obrácenou, takže, »kdyby co (žalobce) v domu svém postaviti chtěl nahoru, že by jemu v tom překážka přijíti mohla«.[98]) Kdo stavbu viděl růsti a vznesl odpor až po jejím dokončení, ten svým nárokem propadal,[99]) stejně ten, kdo o služebnosti smlouvě v městské knihy vejíti dopustil«. Aby obstávka nabyla právní platnosti, musila ihned za ní jíti žaloba. Tak byla na př. odmítnuta žalobkyně, která přestavbu viděla, ale »vidúci, ač se přáteli zamítala, že jie (sousedce) toho dopustiti hájí, však proto svého mocna jsúcí, dopustila i vuoli dala, aby bylo děláno«.[100]) Obstávka provedená úřadem mohla býti opět jen úředně zrušena.[101]) Když bylo dáno žalobě za právo, musela býti naříkaná stavba stržena.[102]) Možnost žaloby přirozeně pominula, když strany uzavřely smlouvu o příslušnou domovní služebnost.[103]) Když dům změnil majitele, přešel na nového nabyvatele se vším, »což k stěně hřebem přibito« neb hlinou přimazáno,[104]) tedy i se všemi okenními skly (o což jednou vznikl spor),[105]) nebylo-li o tom zvláštních ustanovení při smlouvě.

O židovských domech platila mimo to ještě některá další ustanovení. »Což se židuov dotýče a jejich stavení, ač by kto z židuov stavěti chtěl, a zvláště stavení nové v dvoru svém dole nebo nahoře, že toho sám od sebe učiniti nemá bez ukázání a dopuštění pana purkmistra, pánuov a pánuov úředníkuov«.[106]) Poměry v židovských domech byly o to složitější, že zde byla jednak řada omezujících nařízení se strany města, jednak k tomu přistupovala i okolnost, že domy ty mohly býti snadno reálně děleny nejen napříč, nýbrž i kolmo, a tím způsobem mohly býti parcelovány i jednotlivé komory. Při tom často vznikaly spory o to, komu přísluší hraditi náklady na opravy a pod. Na fol. 310 šestipanské soudní knihy nalezne se na př. rozsudek: »poněvadž jest duom společný a k rozdělení druhá strana povoliti nechce, a by i chtěla, že to proti svolení obecnímu státi se nemuože, aby v židech domové děleni byly a hospodáři se množili«, proto spolumajitelé mají takový dům společně opravovati. »Pakli by jeden možnější opravil, aby o náklad svuoj bez obtížení

[96]) Rkp. č. 2153 fol. 99.
[97]) Fol. 518. — Koldín, str. 277.
[98]) Fol. 527.
[99]) Koldín, str. 278.
[100]) Fol. 169'. — [101]) Fol. 525'.
[102]) Statut. Rkp. č. 993 pag. 182—3 (Rössler, str. 22).
[103]) Koldín, str. 274: »Neb všelijaká dobrovolná a přátelská snešení právo lomí«.
[104]) Rkp. č. 2153 fol. 43'.
[105]) tamže. — [106]) Fol. 317'.

k méně možnému hleděl.« Jindy, když pokoj »od spodku až k vrchu pod krov« byl přisouzen jednomu židovi a druhý na svůj náklad »v témž pokoji, an jeho nebyl, komoru vystavěl« (asi před procesem), tehdy se vše přisoudilo majiteli pokoje.[107])

Proti starým oknům, podobně jako u starobylého stavení, nebylo možno úspěšně žalobou vystoupiti, když dříve »nikdá tomu překažíno nebylo«.[108]) Ale platilo přece jedno omezení; když soused trpěl od druhého škodu litím »nečistot« z okna nebo se obával nebezpečí vloupání a pod., mohl si žalobou vymoci, aby i takové starodávné okno bylo upraveno aspoň tím způsobem, že by bylo zahrazeno mříží a opatřeno sklem nebo zalepeno mázdrou, poněvadž »podle práva okno toliko k světla uvedení a ne k vyhlédnutí stavěti« se mělo. Proto byly někdy udávány i rozměry, které nesměl stavějící soused překročiti, jestliže obrátil okno k cizímu území.[109]) »Bez ukázání svobody na to anebo povolení sousedova« nebylo dovoleno nová okna vybourati, a došlo-li ke sporu, tu stavějící musil okno opět zazdíti.[110]) Naproti tomu chráněn majitel okna proti odnětí světla, ať zdí nově postavenou, která musila býti stržena,[111]) ať stromem příliš vzrostlým, který musil býti vyťat.[112])

Dešťová voda byla zachycována okapy a jimi dále odváděna do trativodu nebo jinam na grunt majitele domu. Voda, odváděná na sousedův grunt, musela býti zpět odvedena,[113]) vyjímajíc, že by se tak opět dělo od starodávna.[114]) Při svévolném obrácení vody na sousedův pozemek[115]) bylo nařízeno škodu (podmočenou zeď na př.) nahraditi. Při sporech o opravu žlabu, když žlab byl položen na neutrální půdě a vlastnictví jeho nebylo jasné, byla přisuzována oprava majiteli toho domu, s jehož střech voda na sporný žlab stékala, kdo žlab udělal, bylo při tom vedlejší.[116]) Když na žlab spadala voda se střech obou soudících se sousedů, byli oba povinni udržovati žlab v pořádku a jich náklady byly k sobě v takovém poměru, jakým dílem žlab každému z nich sloužil.[117]) Když okap ležel na sousedově zdi a toliko voda se střechy druhého souseda na něj stékala, v takovém případě uživatel žlabu zúčastnil se oprav

---

[107]) Fol. 55. — O bytových a stavebních poměrech v Židovském městě jedná Dr. E. Svoboda: O reálném dělení domů v obvodu bývalého pražského ghetta (v Praze b. r.).

[108]) Námitky musely býti včas uplatněny, obdobně jako v stavebních záležitostech.

[109]) Fol. 19. »aby v světle bylo lokte zšíři a zvajši pěti čtvrtí a mříží aby je opatřil pro samo bezpečenství«.

[110]) Fol. 518. Brikcí z Licka, str. 239. — Schránil, str. 80.

[111]) Fol. 130'.

[112]) Fol. 392'.

[113]) Fol. 368'. — Statut. Rkp. č. 993 pag. 182—3. — Rössler, str. 22. — Koldín, str. 278, 290. — Sententiae Brun., str. 50.

[114]) Fol. 139. — Koldín, str. 290. — Sententiae Brun., str. 53.

[115]) Schranil, str. 80. — Koldín, str. 293. — Statut. Rkp. č. 993 pag. 182—3. — Rössler, str. 22.

[116]) Rkp. č. 2153 fol. 259'. — [117]) Fol. 165'.

toliko polovinou nákladu, druhou polovinou majitel zdi, v jehož zájmu rovněž bylo, aby jeho hradba nebyla vodou poškozována.[118])

Studni, »klenot domu«, bylo dovoleno kopati (jámu otvírati) tak, aby nebyla na škodu sousednímu gruntu. Proto musila býti nejméně tři lokte vzdálena od hraniční čáry.[119]) Společná studně bývala buď na rozhraní sousedících pozemků nebo na jednom z nich »sama obzvláštně«, a společenství bylo založeno smlouvou nebo pokračovalo od předchůdců, až se stalo pravoplatným vydržením.[120]) Společná studna musela býti opravována na společný náklad; jestliže jeden ze společníků odepřel na náklady přispěti, mohl druhý studnu ohraditi a sám používati, dokud soused svého dílu nezaplatil.[121])

Spory o zdi týkaly se hlavně jejich vlastnictví a oprav poškozené hradby. Při rozsuzování, komu zeď náleží do vlastnictví, a tím i k opravě, platila zvláště zásada, že zeď dělící dva domy náleží tomu sousedu, jenž ji má po pravé straně, jde-li do svého domu,[122]) poněvadž »podle řádu města v každém stavení domovém zeď dělécí duom souseda druhého, jda do něho po pravé straně, náleží tomu, (kdo) pravú stranu drží, leč by od starodávna k spolčení byla přivedena a zápisem stvrzena.«[123]) Dalším kriteriem byla okolnost, kdo »krov, trámy i žlab svuoj na té zdi složeny má«[124]), a tomu rovněž přisuzována povinnost opravy. Tento druhý argument byl vždy silnější prvního, a tak sousedu, jenž se hlásil k vlastnictví zdi »z příčiny pravé strany domu jeho«, zeď přiznána nebyla, poněvadž bylo »zřetelně viděti, že (druhý soused) do ní trámy své uložené má, a druhá strana (od souseda žalujícího) jest jalová.«[125]) Nebylo-li možno použiti při rozhodování ani jednoho z uvedených rozlišovacích prostředků, byla zeď srovnávána s ostatními hradbami, zda k některé z nich »přirovnává se navajš v mezech svých v jednostajné mieře.«[126]) Na cizí zeď nesměl soused se své strany nic vezdíti ani trámy vkládati; když tak učinil, musil je vyjmouti zpět a položiti na sloupy, které sám vedle zdi postavil na svém pozemku. Tyto opěrné sloupy musil dokonce »podchytiti roštem«, aby ani tlakem nemohly škoditi blízké zdi, totiž jejím základům.[127]) Stavby, grunty zatěžující, mohly býti stavěny teprve »na puol čtvrtý nohy vzdáli ode zdi.«[128]) Jinak »právo zjevně ukazuje, že uprostřed stavení mezi sousedy zeď (kamenná) neb hradba (dřevěná) spo-

---

[118]) Fol. 133. — Koldín, str. 289.

[119]) Fol. 165.

[120]) Fol. 107'.

[121]) Fol. 27'. — Koldín, str. 279.

[122]) Fol. 68'.

[123]) Fol. 207. — Koldín, str. 280. — Brikcí z Licka, str. 131.

[124]) Fol. 230.

[125]) Fol. 404.

[126]) Fol. 148.

[127]) Fol. 372'. — Statut. Rkp. č. 993 pag. 182—3. — Rössler, str. 22. — Koldín, str. 272, 278.

[128]) Rkp. č. 2153 fol. 11'.

lečné býti má a ji společně opravujíc užívati mají. Jestliže by pak tomu druhý soused na odpor byl a té zdi společný nechtěl opravovati, tehdy ten, ktož sám na tu zeď neb hradbu náklad učiní, sám jí užívati má.«[129]) Na společné zdi měl býti žlab k společnému užívání.[130]) Společným užíváním zdi rozumělo se však jen společné užívání ochrany, poskytované přehrazením, jinak však na př. vlámání trámů do společné zdi musilo býti vymíněno zvláštní smlouvou.[131])

Splašky, odpadky a jiná nečistota byla odváděna ze dvora (pozemku) kanály, kdežto okapem nebo otevřenou strouhou »žádná jiná voda než toliko nápadní a dešťová« jíti nesměla.[132]) Rovněž o vyústění odpadu musilo býti pečováno, a stalo-li se, že vyústění strouhy někoho poškozovalo, musilo býti přeloženo anebo roura před ústím přerušena, aby se obsah tratil v zemi.[133]) Podrobnými předpisy byla regulována stavba a udržování záchodů; záchodová jáma nesměla býti blízko studně, »kteráž potřebě městské více náleží k opatření«;[134]) rovněž nesměla býti těsně vedle sousedovy zdi, ani pod jeho okny, »poněvadž soused sousedu dýmem, vodou a smradem škody činiti nemá.«[135]) Jáma musila býti vyzděná,[136]) nesměla ležeti výše než podlaha sousedního sklepa[137]) a »voda případná a dešťová« nesměla míti do ní přístupu, aby jí nepřeplnila.[138]) Proto musela býti žumpa vždy včas vyprázdněna. Společný záchod byl na společný náklad udržován. Zvyšovala-li studně cenu pozemku, záchod ji naopak snižoval; proto na př. soused, na jehož gruntu se nacházela jáma společného záchodu, přispíval menším obnosem na jeho čištění, než soused druhý.[139]) Čištění patřilo k nejnepříjemnějším povinnostem, a učinil-li tak někdy soused z přátelství, pečlivě dbal, aby se z toho nevyvinula tíživá povinnost. Na př. po rozepři, ve které byl soused osvobozen od příspěvku na čištění záchodu, »učiniv pomoc«, ještě než nález byl vynesen, dal si zapsati, že »to jest učinil z své dobré vuole bez újmy a překážky orteli tomu, aby napotom on ani budúcí jeho... k takové pomoci, číně nic, napomínáni nebyli.«[140]) Soused nesměl druhého obtěžovati výpary z chlévů ani dýmem. V posledním případě musil zvýšiti komín.[141]) Jed-

[129]) Fol. 13. — Sententiae Brun., str. 117. — Koldín, str. 278. — Brikcí z Licka, str. 131.

[130]) Fol. 119'.

[131]) Fol. 377.

[132]) Fol. 198'. — Sententiae Brun. str. 49.

[133]) Fol. 332'.

[134]) Fol. 211'.

[135]) Fol. 83. Schranil, str. 80. — Koldín, str. 281. — Brikcí z Licka, str. 128. — Sententiae Brun. str. 114, 115 (tři a půl stopy od zdi).

[136]) Fol. 178.

[137]) Fol. 287.

[138]) tamže.

[139]) Fol. 175.

[140]) Fol. 177'.

[141]) Fol. 364'. — Koldín, str. 281. — Sententiae Brun., str. 115. — Brikcí z Licka, str. 129.

nou dokonce přikázáno kterémus nožíři, aby na své výhni netopil dřívím, jehož kouř sousedu překáží, nýbrž toliko uhlím, jak dříve činil.[142]) Klid souseda neměl býti konečně rušen ani hlukem z dílny a pod., tu se požadovalo, aby v dílně byla okna zasklena a tím zvuky ztlumeny.[143])

Domníval-li se měšťan býti ohrožován nebezpečím ohně, mohl úspěšně žalovati vždy, vzniklo-li zmíněné nebezpečí nějakou změnou na sousedově stavbě. Jak bylo již výše řečeno, mohla žaloba mířiti i proti nebývalému (hořlavějšímu) materiálu, z něhož stavba předělávána, byť se to i dálo v míře staré budovy. Zvláště při dílnách bylo dbáno, aby oheň z výhně nezažehl okolních střech; proto musil dotyčný kovář nebo jiný s ohněm pracující řemeslník »komín nahory dosti vysoce vyzdvihnúti, hlinou vnitř i zevnitř vymazati a nad ním cihlami přikrýti,« mimo to jej případně zvýšiti nad sousední krovy.[144]) Nebezpečí vody tkvělo obyčejně v tom, že voda tekoucí ze sousedova gruntu škodila základům souseda druhého. Stávalo se to, buď že byl ucpán trativod, nebo že soused skládal led ve sklepě, který tál a voda pronikala do okolí. V prvém případě musil býti obnoven »svobodný odpad« »vedle práva, kteréž jest takové: item škodil-li by soused sousedu vodou, té aby v gruntu svém nepřechovával sousedu ke škodě, nebo vodě od přirozenie jest běžet doluo svobodně,... aby to [každý] opatřil.«[145]) Nebezpečné skládky ve sklepích (led) zakazovány.[146]) Jindy žalováno proti odtoku ze záchodu, když zeď »podmokajíc« hrozila spadnouti.[147]) Stavby trpěly však někdy i otřásáním, »valením dříví«[148]) nebo, v sousedství dílny, provozováním řemesla: tak jednou bylo zakázáno kováři dělati v nové dílně těžší kusy, které byly »pode tři nebo čtyři kladiva.«[149]) »Každý v domě neb před domem anebo v gruntu svém sobě k lepšímu muože dělati, co chce, však sousedu bez škody, aby tiem dielem aneb staveniem gruntu sousedova aneb souseduov lehčejšího nebo horšího neudělal.«[150]) Proto musily býti strženy novostavby, působící »mdlobu gruntu«,[151]) a bylo zakázáno »vybírati« sklepy pod sousedovým stavením.[152]) Když však soused, »znamenaje, že se k škodě chajlí, o to ku právu nešel, aby časně opatřeno bylo, než když se jest již škoda stala,... protož jemu (žalovaný) ji napravovati povinen není.«[153]) Za nebezpečnou byla dokonce pokládána hradba, která neměla

---

[142]) Fol. 246'.

[143]) Fol. 543. — Koldín, str. 281.

[144]) Fol. 364'.

[145]) Fol. 29'.

[146]) Fol. 346.

[147]) Fol. 51, 145'. — Koldín, str. 278.

[148]) Statut. Rkp. č. 993 pag. 182—3. — Rössler, str. 22.

[149]) Rkp. č. 2153 fol. 197.

[150]) Fol. 31. — Koldín, str. 272.

[151]) Fol. 133'.

[152]) Fol. 99. — Koldín, str. 272.

[153]) Lístek za fol. 90.

prken těsně k sobě přibitých, »ježto po těch děrách, vystupuje... sem i tam (každý), lehce přejíti muože.«[154])

Majetek, na př. pozemek u cesty, mohl si vlastník ohraditi, avšak obecní ulice byla svobodná a musila býti volná.[155]) Proto skládky při domech (obyčejně dříví), »když by koli do haldy bylo složeno, aby ve čtyřech nedělích, pořád zběhlých bývalo zděláno.«[156]) Co se průchodu domem anebo cesty přes cizí pozemek dotýče, tu povolován jen smlouvou anebo »z přátelství«. Průchod, který nebyl starodávný, nýbrž jen »z přátelství dopuštěný«, mohl býti kdykoli vlastníkem dotyčného domu uzavřen.[157]) Všeobecná pravidla o časném hájení,[158]) přerušení vydržení žalobou a pod. platila ovšem i zde.

V.

Kancelář a její produkty.

(Písaři. — Plat písařů. — Jejich sociální postavení. — Sluhové. — Produkty kanceláře: Listiny. Knihy pro úřední potřebu, knihy pro pojištění práv jednotlivých občanů. — Zachované šestipanské knihy do r. 1547. — Právní cena knih. — Popis zachovaných knih: vnější znaky, vnitřní znaky.)

První člen šestipanské kanceláře objevuje se r. 1429.[1]) Je to Ondřej Šedivec, »subnotarius officii sex dominorum« nebo též »ingrossator«. Toto druhé označení snad blíže vysvětluje jeho podřízenější postavení vůči notáři, kterého možno tedy s určitostí předpokládati. Roku 1445 byl Šedivec již mrtev, neboť tehdy jednali za jeho nedospělé děti jím ustanovení poručníci. Při tom je vzpomenuto jeho titulu jakožto notáře. Ovšem okolnost, že jeho nositel byl již mrtev, učinila zbytečným přesné rozlišování jeho hodnosti. Šedivec se totiž nepochybně nikdy notářem nestal, jak tomu nasvědčuje i fakt, že se vyskytují za jeho života notáři v nepřetržité řadě.

Roku 1435[2]) se uvádí Zdimír ze Sedlce, jenž je r. 1424 znám ve funkci radního písaře a jenž r. 1437 opustil šestipanskou kancelář, aby byl jmenován nejvyšším městským písařem.[3]) Hned po jeho odchodu se připomíná v zápise o zaplacení kteréhos dluhu »notarius officialium Maioris civitatis Pragensis« Jan (Janek),[4]) ale toto jméno záhy mizí.

---

[154]) Fol. 368.

[155]) Fol. 347.

[156]) Fol. 203'. — Statut. Rkp. č. 993 pag. 182—3. — Rössler, str. 21.

[157]) Fol. 131'.

[158]) Fol. 338.

[1]) Rkp. č. 2102 fol. CCCIII, CCCXXXII', CCCXIX', CCCC'. — Jako ve všech následujících případech, tak i zde napomáhají jen zápisy radních knih, týkající se transakcí s nemovitým majetkem toho kterého písaře, takže zvláště pokud se týče ohraničení služebních období jednotlivých písařů, jsou po ruce jen velmi neúplná data.

[2]) Rkp. č. 2102 fol. CCCXCI', rkp. č. 87 fol. 41.

[3]) Tomek: Dějiny města Prahy VIII. str. 280.

[4]) Rkp. č. 2082 fol. L 30.

Již r. 1437 je notářem Václav z Příbramě,[5]) bratr Martina z Příbramě, radního ingrossatora. Dalším písařem je Jakub. První zmínka o něm je z r. 1444,[6]) ale je i v dalších letech doložen. Než poměrně dlouhá doba jeho činnosti hrozila skončiti neslavně. Je to týž písař, jenž měl nésti trest za viny šestipánů Orema a Hoštky, když nemohli vysvětliti nepořádky v úředních počtech. Jakub byl na čas dokonce uvězněn a teprve řádným procesem byla jeho čest očištěna, takže se mohl vrátiti k dřívějšímu povolání a hodnosti.[7]) R. 1466 nalezne se zápis o koupi domu novým šestipanským písařem[8]) Zachariášem z Jistebnice, ale zase není možno zjistiti oba limitující termíny. Annus ad quem je r. 1470, kdy se připomíná[9]) notář Štěpán, »Stephanus de Gurym«, jenž se ještě roku 1497 uvádí v téže hodnosti při prodeji domu,[10]) ale který ještě téhož roku zemřel. R. 1499 přichází zápis, týkající se notáře Matěje,[11]) který se v téže knize připomíná ještě r. 1502; za to r. 1520 se už jmenuje »písařem někdy šestipanským«.[12]) Toto konečné datum lze ještě bezpečněji omeziti; r. 1520 byl notářem Tobiáš Želivský, jenž však téhož roku zemřel postižen morem, tehdy řádícím.[13]) Mezi tím se r. 1501 vyskytla zmínka o »menším písaři šesti pánuov Benovi«, jenž se toho roku soudil o dědictví.[14]) Pak přicházejí již na pomoc produkty šestipanské kanceláře, úřední knihy. »Registra zápisů«[15]) ukazují záznamy od r. 1518—20 psané touž rukou, takže termínem ad quem pro Matěje byl by již r. 1518. V posledních letech se však písmo Tobiáše Želivského střídá s písmem nové ruky, zřejmě neustálené, která se zvláště s počátku přidržovala svého vzoru. Je to ruka známého pak písaře Václava Motejla. Zapisoval v úředních knihách v letech 1519—32. Václav Motejl byl zaměstnán později i v jiných kancelářích a konečně působil i ve vyšších úředních hodnostech. Kromě Želivského a Motejla byl zároveň v šestipanském úřadě zaměstnán písař Václav bakalář. Zápisy o něm mluví v rozhraní let 1520—31, při psaní knih však účasten nebyl. V těch po Motejlovi pokračoval písař nazvaný Tomkem Jiřík, ale jen po dobu čtyř let. Zápisy zakončuje Jan bakalář; s ním přecházejí knihy již přes hranici roku 1547, byl totiž písařem až do r. 1556.

Je to vlastně jen suchý výčet dat, co možno v pramenech zachytiti, ostatní dedukce vycházejí jen z dohadů.[16]) Lze téměř bezpečně sou-

[5]) Rkp. č. 90 fol. 7'.

[6]) Rkp. č. 90 fol. 100; č. 2102 fol. CCCCXLIIII' a č. 2083 fol. N 1'.

[7]) Jmenuje se opět šestipanským písařem r. 1455; rkp. č. 2105 fol. XLII'.

[8]) Rkp. č. 2103 fol. CX.

[9]) Rkp. č. 2106 fol. XLVI'.

[10]) Rkp. č. 2107 fol. CXXVI'.

[11]) Rkp. č. 2107 fol. CLXVI'.

[12]) Rkp. č. 99 fol. CXX'.

[13]) Staří letopisové čeští str. 441.

[14]) Rkp. č. 1128 fol. 13.

[15]) Rkp. č. 2152.

[16]) Všeobecně o písařských poměrech: Winter: Kulturní obraz českých měst I. kniha IV. kap. 7, zvl. str. 737 a další.

diti, že funkce subnotáře, tedy pomocného písaře, »menšího«, trvala bez přerušení, zvláště když úkoly úřadu spíše vzrůstaly než naopak. Jsou to sic jen dvě jména (Šedivec a Bena), která lze v této funkci bezpečně doložiti, než pomocným písařem mohl býti i Václav bakalář, jenž byl v kanceláři za Želivského a Motejla a který je dosvědčen jen náhodou zápisem, kdežto o jiných třebas vůbec není nic povědomo. Který byl rozdíl v jejich činnosti, je nasnadě. Subnotář asi ingrossoval listiny úřadem vydané, patrně vedl knihy vnitřního úřadování (účty) a zastupoval písaře za jeho nepřítomnosti. Zápisy do autentických knih (dochovaných) psali však notáři sami, jak se o tom lze přesvědčiti, když se srovnají data jejich smrti nebo odchodu s daty, kdy se mění rukopis zápisů.

Stejně není dosti zpráv o hmotném zajištění písařské služby. Písaři měli stálý plat, který jim byl týdně vyplácen. Tak Ondřej Šedivec dostával každou sobotu 10 gr., tedy ročně 8 kop 40 gr.[17]) To je prozatím také jediná zmínka o písařském platu. Písař, jenž zapisoval smlouvy do knih nebo který straně vyhotovoval listinu, šestipanským úřadem vydanou, měl podíl na taxách, a mimo to dostával snad i zvláštní odměnu přímo od strany. Též zvláštní remunerace byly někdy vypláceny, tak r. 1430 mezi vydáními městské rady čte se záznam: »Andree notario cum festivalibus XV gr.«[18]) Jistě také participovali písaři na zužitkování naturálních dávek a na úředních libacích, dostávali vánoční i velikonoční dary a deputát. Jen o jednom vedlejším příjmu je zachováno přímé svědectví; v staroměstském radním manuálu[19]) je totiž vložen zápis o soli, která přísluší šestipanskému písaři. Mimo to byly jim ulehčovány jich platební a dávkové povinnosti, ale ne zásadně, nýbrž »iuxta gratiam dominorum«, v uvážení věrných služeb obci. Tak v Liber collectarum[20]) při domě notáře Zdimíra, resp. při jeho odhadní hodnotě, není zaznamenána výše dávky z domu a prominutí poplatků najde se ostatně velmi často v radních zápisech, a to i u osob níže postavených, poslů a pod.

Situace je podstatně lepší, zkoumá-li se sociální postavení písařů, ovšem většinou jen potud, pokud lze je stopovati v záznamech o transakcích nemovitého majetku. Šestipanští písaři jsou většinou majiteli domů ve městě. Tak o Ondřeji Šedivci jsou zachovány dokonce dva záznamy o koupi domu; r. 1429[21]) byl to sice jen domek zcela malý, který koupil za 8 kop (prodávajícím byla zaměstnavatelka, obec); za to ještě téhož roku[22]) koupil dům s dvorcem u kostela P. Marie před Týnem za 30 kop. hotově vyplacených, a při tom dům dřívější r. 1430 prodal za 12 kop.[23])

---

[17]) Čelakovský: O vývoji zřízení radního uv. m. str. 240 v pozn.
[18]) Teige: Základy III, str. 41.
[18]) Quod sibi de iure ex dicto officio dari debet.
[19]) Rkp. č. 87 fol. 41.
[20]) Rkp. č. 20 fol. 90.
[21]) Rkp. č. 2102 fol. CCCIII.
[22]) tamže fol. CCCXXXII'.
[23]) tamže fol. CCCXIX'.

Roku následujícího přikoupil ještě krám u radnice za 10 kop.[24]) Druhý písař, Zdimír, pocházel z bohaté rodiny, podle Tomka[25]) byl syn loketského purkrabí Zdeňka ze Sedlce, jemuž Václav IV. daroval r. 1391 dům u mostu vedle brány na Malé straně. Do šestipanského úřadu přišel již se zkušenostmi, získanými v písařské službě berniční a radní.[26]) Dům, který si v Celetné ulici koupil, vyznačoval se značnou trhovou cenou 60 kop.

Podobně Jan splatil r. 1436 poslední splátku na půl domu v Růžové ulici.[27]) Stejně Václav z Příbramě byl asi spolumajitelem domu u Černé růže, který však r. 1437 spolu s Markétou Vladykovou prodal.[28]) Pak je o něm známo jen málo významnějších dat: r. 1439 koupil od šestipánů 8 strychů vinice za 14 kop, téhož roku ozývá se jako věřitel při menším dluhu (10 kop)[29]) a r. 1441 vzdal se ve prospěch kterés příbuzné dědictvím naň spadlého práva ke krámci.[30]) Několik zpráv nalezne se též o Jakubovi. R. 1444 koupil od své tchyně Marie dům dříve Nyndyathaimerův, ležící u Týna hned vedle domu Ondřeje Šedivce (za časů koupě byl již v majetku Barbory, vdovy po Ondřejovi), za 42 kop.[31]) Roku 1445 pak 7 kopami jemu vyplacen plat, který měl na domě u Černého jelena. Téhož roku vyhrál spor o sklepový krám, položený pod jeho domem,[32]) který však za 10 let již prodal Samuelu Velvarovi.[33]) Konečně r. 1452 připověděl se na dům v Celetné ulici z titulu dluhu a dědičného nápadu po svém tchánovi.[34])

Jeden z nejdražších domů, jichž majiteli byli šestipanští písaři, koupil si Zachariáš z Jistebnice: koupil totiž od Jana Treffana dům »in platea aurifabrorum« za 210 kop.[35]) Další písař Štěpán z Kouřímě koupil r. 1481 od šestipánů krám za 3 kopy, dva roky na to dům za 25 kop[36]) a r. 1497 konečně dům v záduší sv. Jiljí za 55 kop.[37]) Mezi tím prodal se ziskem krám (za 15 kop)[38]) i první dům. Roku 1499 koupil písař Matěj u Krásů dům za 60 kop,[39]) který pak za tři léta odevzdal svému

---

[24]) tamže fol. 400'.
[25]) Tomek: Dějepis VIII. 280.
[26]) Rkp. č. 87 fol. 41. Páni vzpomínají jeho dlouhých věrných služeb: »ob respectum eciam servicorum fidelium ipsis et communitati diutine et fideliter exhibitorum...«
[27]) Rkp. č. 2028 fol. L 30.
[28]) Rkp. č. 90 fol. 7'.
[29]) Rkp. č. 2099 fol. CCCLXXXIII.
[30]) Rkp. č. 90 fol. 69'.
[31]) Rkp. č. 90 fol. 100.
[32]) Rkp. č. 2099 fol. M.
[33]) Rkp. č. 2105 fol. XLII'.
[34]) Rkp. č. 2099 fol. MCII'.
[35]) Rkp. č. 2105 fol. CCXLI.
[36]) Rkp. č. 2106 fol. LXXXVIII' a CXXXIII'.
[37]) Rkp. č. 2107 fol. CXXVI'.
[38]) Rkp. č. 2106 fol. 46'.
[39]) Rkp. č. 2107 fol. CLXVI'.

synu Pavlovi.[40]) Matěj si ponechal jen »pokoj, kterýž jest připojen k domu u Krásnov«, na němž r. 1520 ujistil své dceři Dorotě dluh 41 kop.[41]) O majetku písařů následujících je prozatím málo zpráv: týkají se jen některých trhů vinic Václava bakaláře a trhu domu Jana bakaláře[42]) z r. 1538. Byli tedy písaři majiteli domů, jichž cena se průměrně rovnala 40 kopám, kromě toho někdy nepocházeli z rodin nezámožných. Při tom většinou získali nemovitý majetek v době, kdy byli zaměstnáni v šestipanském úřadě.

Který stupeň vzdělání byl pro písařskou službu žádán, není přesně povědomo. Obyčejně jsou však zaměstnáni písaři, kteří již v jiných úřadech byli činni. Jednak je to záznamy doloženo, jednak jsou to vesměs nemladí lidé, když vzdávají domy již dospělým dětem, nebo často teprve smrt je odstraňuje z jejich úřadu. Někteří z posledních byli dokonce bakaláři svobodných umění.

Písaři konali službu v kanceláři, t. j. zároveň v úřadovně šestipánů. Přímo v kanceláři byly chovány i knihy, kam se po řadě let (až 27 let) připisovaly k »mateřským« zápisům kvitance. Je to samozřejmé, že manuály musily býti »po ruce«, a na potvrzenou toho často lze se setkati v zápisu i se subjektivní formou, která výpověď strany zachycuje tak, jak před pány byla pronesena. Písař musil býti stále pánům k službám (event. k výchozu, sepsání kšaftu a pod.), a tak osudy kancelářské jsou identické s putováním celého úřadu.

Posledními a nejnižšími členy úřadu byli služebníci servitores, nuncii. Také oni jsou známi jen nahodile ze záznamů o jejich majetkových transakcích, které ovšem jak počtem, tak rozsahem jsou ještě chudší předešlých zpráv. Již r. 1435 nalezne se zápis, jímž J a n S r b a (Sczrba), nuncius officii sex dominorum, urovnával spor s vdovou Kateřinou o pozemek v Břevnově.[43]) Ale již roku následujícího se jmenuje »olim servitor«. [44]) Roku 1438 M a t h i a s P e c h o n i s koupil v Nuslích půl šesta strychu vinice za 5 kop.[45]) Rovněž další zmínky jsou jen letmé: jedna uvádí k r. 1455 šestipanského vrátného (portulanus seu hostiarius) A u g u s t i n a[46]) a další[47]) připomíná ho jako majitele domu k r. 1462. Roku 1472 mluví se o něm jako o mrtvém.[48]) Následující posel M a r t i n oplýval však asi hojně pozemskými statky, když si roku 1475 mohl koupiti

[40]) Rkp. č. 2107 fol. CCXIII.

[41]) Rkp. č. 99 fol. LXX'.

[42]) Rkp. č. 2111 fol. CCXXVIII'.

[43]) Rkp. č. 87 fol. 4.

[44]) Rkp. č. 209 fol. CCCCXXX'.

[45]) Rkp. č. 2102 fol. CCCXI'. Další zmínka z r. 1439. — Přiznání k dluhu (7 kop) jakožto věřitele. Rkp. č. 2099 fol. CCCCLXXX.

[46]) Rkp. č. 2084 fol. 126.

[47]) Rkp. č. 2105 fol. CLX.

[48]) Rkp. č. 2105 fol. 318'.

za 40 kop. pivovar.[49]) Konečně o posledních jest jen po jednom zápisu (jedná se vždy o nevelkou sumu): r. 1524 se připomíná Jan Moravus, r. 1526 Jan Strnad, r. 1535 Vaněk Kuchař, r. 1539 Prokop.

Sotva lze souditi, že by byl stačil jeden sluha, biřic,[50]) zvláště při stycích úřadů s vesnicemi ležícími mimo město, jistě jich bylo několik. Možná, že i svými úkoly byli rozlišováni servus a nuncius. Jako již v četných předcházejících případech nezbývá, než poukázati na neúplnost pramenů, kdy o určité osobě lze se dověděti vlastně jen v tom případě, když provedla nějakou větší změnu ve svém majetku.

*

Písemnosti vzniklé v šestipanské kanceláři možno děliti na 2 skupiny: 1. písemnosti, které z kanceláře vycházely, listiny, 2. písemnosti, které v kanceláři zůstávaly, knihy, a (po případě na volných listech) zápisy souvisící s vnitřní agendou úřadu, registra a pod. K tomu by bylo lze připojiti ještě skupinu aktů, dotazů, výpisků, vzniklých ze styku s jinými úřady, a to zvláště s městskou radou; avšak pro jejich malou dokumentární i diplomatickou cenu a proto, že jsou vždy v nerozlučném vztahu k svému, možno-li tak říci, »mateřskému zápisu«, bude o nich zmínka až při popisu knih (zvláště soudní šestipanské), pokud osvětlují poměr obou si dopisujících kanceláří.

Šestipanský úřad, byť jeho moc nebyla primární, nýbrž odvozená, byl v oboru sobě vyhraženém úřadem vrchním, samostatným (ovšem shora mohla vždy vyjíti iniciativa i jinak městská rada zasahovala), a v mezích své kompetence vydával listiny, stejně a z téhož titulu, jak to činila na př. městská rada, kde purkmistr a konšelé vydávali na základě radní trhové knihy »listy stvrzovací pod městskou pečetí«.[1]) Originál listiny však není vůbec z příslušného období zachován, takže, pokud se jejich diplomatického popisu týče, nelze než předpokládati, že byly psány obdobně současným městským listinám radním nebo viničním. Pečeti je vzpomenuto v zápise šestipanské knihy[2]) při r. 1540, kde šestipáni dali na smlouvu stran »pečeť svú vlastní . . . přitisknúti«.

Daleko více je usnadněno poznání úředních knih. Rozsahová definice.

[49]) Rkp. č. 2105 fol. 361'.

[50]) Rkp. č. 20. — Teige: Základy III, str. 35 mluví o položce: »ad officium... pro novem nunciis«, ale sotva to byli všichni poslové stálí — asi přibíráni někteří »ad hoc«. Tomu nasvědčuje někdy samo označení na př.: »VII gr. nuncio versus Czaslaviam.«

[1]) Čelakovský: Soupis rukopisů, chovaných v archivu král. hl. m. Prahy uv. m. str. 13.

[2]) Rkp. č. 2154 fol. XXXV'. Bohužel se nesetkáváme ani s nepřímou zmínkou v některém zápise. Jen jednou v zápise o koupi (rkp. č. 2152 fol. B IX'.), uzavřené v úřadě šestipanském, ozývá se listinná formule pertinenční: »Lhotku... s dědinami ornými i neornými, s porostlinami, lukami a se všiem příslušenstviem«..., zjev, který by se dal ostatně různým způsobem vysvětliti.

platná pro městské knihy, udává i tu obě skupiny šestipanských knih, podle jejich určení: »k pojištění právních potřeb města jako celku« a k pojištění soukromých práv jednotlivých občanů«.[3]) Ovšem v jednotlivé skupině jsou pak speciální knihy dány povahou úřadu, z jehož činnosti vznikly.

Do první skupiny by nejprve spadaly knihy vlastní správy (vnitřní) šestipanského úřadu. Takové záznamy nutno předpokládati již velmi záhy při úřadě, jehož finanční kompetence a činnost byla tak rozsáhlá a komplikovaná. Platy z domů i statků (dávky, daně uznávací), poplatky z kotců, příjmy trhové, pokuty, vše to, co úřad přímo nebo svými zástupci přijímal a z čeho musil odpovídati, vše to nemohlo býti vedeno v evidenci bez nějakého, byť nejjednoduššího zařízení běžných účetních register. Z několika zmínek radních zápisů o konečném vyúčtování[4]) lze souditi, že již tato běžná registra byla vedena tak, že oddělovány (neví se, zda v samostatných odděleních, či v jedné knize), příjmy od vydání, neboť zprvu počtové komisi předkládány jen součty sloupců »perceptorum et distributorum«. V polovici XV. století byla již tato úřední registra požadavky praktického vývoje rozčleněna v jednotlivé knihy podle skupin příjmů a vydání. Alespoň r. 1462 mluví se výslovně o »manuálu suchých dnů«, kam zapsán úrok z pláténého kotce.[5]) Označení »manuale quatuor temporum« vede však nezbytně k závěru, že existovaly i jiné manuály nebo aspoň zvláštní složky pro jiné platy, jistě na př. pro sv. jiřské a sv. havelské úroky z nemovitostí a pod., a závěrečný účet šestipánů z r. 1528 uvádí součty již z mnoha kvaternů, které jsou vedeny speciálně vždy pro svůj obor. [Příloha III.] Stejně jako není informací o vnější úpravě podobných záznamů (zda to byly volné lístky, či přímo anebo přepisem položky zapisovány do knihy), nutno se zříci možnosti kontroly, co všechno bylo zapisováno. Při tehdejším stavu účetnictví mohou vzniknouti pochybnosti o přesném zápisu na příklad naturálních dávek. Ale nejen tento poměrně malý obor, nýbrž i celý ostatek co do přesnosti a možnosti kontroly záležel na svědomitosti a více nebo méně pružných názorech jednotlivcových. A stížnosti proti nepřesnému (a často mala fide) účetnictví ozývaly se dosti často, na prvním místě při bouřích obce proti městské radě a radním úřadům. Ten stav se potvrzuje i tam, kde v cizích městech jsou účty dochovány.[6]) Soud Schönbergův o podstatě

---

[3]) Vojtíšek: O studiu městských knih českých ve Věstníku České akademie XXIV. 1915, str. 413.

[4]) Viz pozn. 34. a 35. v III. kapitole.

[5]) Rkp. č. 2105 fol. CCXXVII': »Margaretha... emit pro se sedem linicidarum... erga Johannem a Fontibus, commissarium orphanorum Pauli linicide, cuius sedis... ipse Paulus erat in tenuta sub census onere quatuor gr., prout in manuali quator temporum sex dominorum officii ostenditur evidenter.

[6]) Jak o tom jedná Schönberg uv. m. oddíl: Rechnungswesen. Mezi jiným na př.: »Man schrieb nur, was eingekommen ist, nicht was einkommen sollte und auch das erstere nicht ausnahmslos. Je grösser dann der Grund-

městského účtování lze jistě také přijmouti pro účetnictví šestipanského úřadu: celé účetnictví pozůstávalo jen v seznamu příjmů a vydání.

Poněkud bezpečněji lze postupovati v úsudku o druhé skupině, knih určených k pojištění práv jednotlivých občanů. Pro starší dobu bude ovšem nutno se spokojiti jen velmi hypothetickou rekonstrukcí: velká agenda, záhy šestipánům svěřená, nemohla se dlouho bez knižních zajištění výsledků obejíti, zvláště v soudním oboru. Ale tento úsudek je to jediné, co lze o počátcích šestipanského knihovnictví říci. První zachované knihy jdou až od r. 1518, ale i radní knihy nás v tomto směru opouštějí, jen letmo vzpomínajíce, odkud některý zápis čerpán. Tak r. 1486[7]) připomíná se smlouva o peníze s odkazem na zápis, »prout in manuali sex dominorum officii illa obligacio ostendit.« A rovněž až z konce století (1498) je další zmínka v soudní knize, kde sousedská pře skončila smlouvou, tato pak přenesena »ex libro officii sex dominorum folio VII.«[8]) A právě tento zápis, srovnáván s jinými po roce 1518, ukazuje, že tu je již ustálená, vžitá formulace, na které písař v celku nic již neměnil. Ostatně i vývojové stadium, na němž se nalézají dochované šestipanské knihy, nutně předpokládá řadu stupňů předchozích, primitivnějších.

Je známo, kterou důležitou úlohu hrály knihy v zápase městské rady s rychtářem, jak zápisy do radních knih trhových pomalu svou důležitostí převyšovaly zápisy o provolání na zahájeném soudu a jak konečně v polovici XV. století[9]) zápis stával se rozhodujícím, provolání pak jen formalitou. A když rada část své kompetence, kterou byla během času na sebe strhla, delegovala nižšímu úřadu, musila mu dáti i obdobná zařízení, o která by se opírala jeho moc. Jsou to úřední knihy, životní podmínka úřadu, jenž má pojišťovati práva občanů. Proto od doby, kdy bylo úřadu svěřeno sporné soudnictví a zvláště nesporná řízení (a to zejména, pokud se týkala městských nemovitostí), lze bezpečně souditi, že měl i knihy, obdobné knihám radním. Zjev, že záležitosti, projednávané před šestipány, byly zapisovány do radních knih, jak se to dálo v Plzni, nelze v Praze doložiti. Pro starší dobu však, jak řečeno, o úpravě, rozdělení a jiných vlastnostech knih není přímých zpráv. Nezbývá než je pokládati per analogiam za stejně právně mocné (průkazné), jako tržní knihy rad-

---

besitz der Städte war, desto höher stiegen dann die ungebuchten Einkünfte. (Weil man Naturalien-Angaben nicht mitzählte). Zvl. pak: »und letzter Stoss in den Leib einer übersichtlichen Rechnung war das Prinzip der Gegenrechnung so wie mit Privaten, als auch mit Separatkassen untereinander und nur das Saldo wurde eingetragen.«

[7]) Rkp. č. 94 fol. 195': Dominus Wysco de Blaztice fassus est se tulisse decem sex. gr. m. ab Anna relicta Procopii Walcharz, quas decem sex. gr. m. prefatus Wysco Procopio super institam mercimonialem concesserat in parata pecunia, prout... Actum in consilio...

[8]) Rkp. č. 2103 fol. 241': Jakož byla nesnáz... o prevét... i učinili [strany] smlúvu... i zapsati dali. Actum in officio sex dominorum presentibus officialibus... Et publicavit iudicio I. II. III. IIII.

[9]) Čelakovský: Soupis rukopisů uv. m. str. 12 udává rok 1453.

ní, ovšem pro speciální, omezenější obor, a za podobně vedené jako ony, což neodporuje charakteru knih, jak jej nutno předpokládati[10]) pro předchozí dobu.

Šestipanské knihy, které se nám zachovaly, jsou poměrně pozdní a do r. 1547 naleznou se čtyři. Trojice knih souběžně vedených (číslo městského archivu 2152, 2153, 2155), čtvrtá (č. 2154) je pokračováním knihy č. 2155. Setkáváme se tady již s velmi pokročilým vývojovým stadiem, kdy látka se dělí podle podstaty na samostatné skupiny (3), a pro každou skupinu je vedena zvláštní kniha. Všechny tři knihy počínají rokem 1518, zřejmě tedy byly toho roku nově založeny, nenavazujíce v materiálním slova smyslu na nějakou knihu předchozí. Podnět tu byl nasnadě: spojení obou měst pražských r. 1518, kdy reformována i organisace úřadu, přeloženého nyní i do nového sídla, jistě neslo s sebou, že byly nově založeny i knihy. Tím není ovšem dán důkaz, že přesně toho roku, nějakou náhlou reformou bylo dělení knih podle věcného hlediska nařízeno. Právě jakýkoli systém, a zvláště dělení podle věcné stránky, bylo věcí středověkému úředníku naprosto cizí, a jak se zdá, již vžité roztřídění, které nalézáme v zachovaných šestipanských knihách, sotva bylo proto prvním krokem v tomto směru.[11]) Již titulem knihy samy projevují odlišný charakter: rkp. č. 2153 nazývá se »Registrum senteciarum« a obsahuje rozsudky vynesené šestipány, resp. záznamy, protokoly řízení sporného, poněvadž jsou tu i zápisy o přich, které se nedočkaly rozsudku, nýbrž skončily smírným narovnáním stran. V takových případech příslušná smlouva nebyla zapsána do knihy sentencí, nýbrž do knihy smluv. Tou jest kniha následující (rkp. č. 2155 a 2154) »Registrum convencionum atque indictuum.« Smlouvou ovšem nelze rozuměti celý komplex dvoustranných ujednání, jak jej zná římské právo,[12]) nýbrž v užším slova smyslu, případy, kdy poměry mezi dvěma stranami upraveny vzájemným dohodnutím, kde se uvádějí všechny podmínky a průvodní smluvené okolnosti, takže třídění je tu spíše vnějškové, kvantitativní; je tu na př. smlouva o dluh a jeho komplikovaném uplácení, ale není tu půjčka, kdy dluh se ujišťuje na domě. Koupě, prodeje, zástavy, přiznání dluhu, půjčky a pod. jsou zapisovány do třetí knihy (rkp. č. 2152), »Register zápisuo a práva vzdávání jeden druhému.« I mezi těmito dvěma posledními oddíly je hranice co možná přesně zachována, ovšem zde již nebylo tak bezpečného kriteria k důslednému třídění, jako to bylo při separování věcí

[10]) Vojtíšek: O studiu městských knih českých, Věstník uv. m. str. 412. Týž: Manuály radní Nového města pražského z let 1548—1553 (Zvl. otisk z Časopisu Společnosti přátel starožitností českých v Praze, XVIII. 1910) str. 13.

[11]) Podobně pro manuály radní pohybuje se terminus a quo specialisace knih kolem rozhraní XV. a XVI. stol. Vojtíšek: Manuály radní Nového města uv. m. str. 13.

[12]) Na př. jednoduché koupě a prodeje sem nespadají — ač to jsou »smlouvy trhové« a pod. (obligační mnohé).

sporných od nesporných,[13]) a tak někdy (ale jsou to velmi řídké případy) je na př. smlouva nebo připověď zapsána v knize č. 2152.[14]) Uvedené knihy byly v letech spojení (1518—28) vedeny nedělené pro materiál obou měst a po r. 1528 zůstaly v rukou staroměstských šestipánů. Současná se zachovanými knihami, avšak nyní ztracená, byla pravděpodobně i »registra sirotčí«, vyplývající z příslušné funkce úřadu. Je o nich jediná zmínka v šestipanské knize smluv.[15]) »Marta, dcera někdy Buriana,... stojécí osobně před pány úředníky podle toho, jakž registra sirotčí ukazují, že jest přijala XX sex. míš. za diel svuoj z statku otce svého, k tomu se jest přiznala i pány úředníky z toho kvituje...« Podle souvislosti kontextu sotva tu mohou býti míněna radní sirotčí registra, naproti tomu však, je-li kvitance položena do knihy »smluv a připovědí«, bylo by možno souditi, že registra tato měla formu jen účetních záznamů, takže by spíše spadala do skupiny knih finanční správy úřadu.

V otázce kvalitativního hodnocení knih (manuál? — authenticum?) nutno si opět namnoze vypomoci dohadem. Knihy samy označením registra nebo prostě liber sex dominorum se nijak blíže nekvalifikují. Spíše je tato stránka objasněna knihovými zápisy; v knihách řízení nesporného jsou zápisy vepsány stručnou objektivní formou, písmem sotva zvlášť pečlivě kladeným, ale čitelným, sice v chronologickém pořádku, ale najdou se i časově postponované zápisy nebo i celá skupina bez patřičného časového sledu, takže je jisto, že písař nepsal přímo jakýsi protokol při jednání do knih. Ale na př. v knize smluv (č. 2155) je vložena řada lístků,[16]) kde je zachována stručná poznámka písaře o některém případu, jež po věcné stránce svými údaji byla podkladem formálně zpracovaného pozdějšího zápisu. Poměr takového předběžného záznamu k definitivní úpravě objasní na př. tento případ (rkp. 2155):

Lístek před fol. 143.	Zápis: (fol. 143').
Styza dluhu IX ½ sex. 2 gr. míš. Blažkovi od Vohánĕk, dala na to 4 sex., ostatek ujišťuje na stolici v kotcích, do S° Jiří na ten čas dáti má.	Styza měšečnice stojécí osobně v úřadu před pány úředníky s Blažkem od Vohánĕk přiznala se dlužna býti IX ½ sex. II gr. míš. témuž Blažkovi a na ten dluh jemu IIII sex. míš. [dává], ostatek pak, V ½ sex. míš., ty jemu má dáti o sv. Jiří najprv příštie bez dalšího odtahu všelikého, a to jemu ujišťuje na stolici své nezávadné, kterúž má v kotcích slaných ryb. Jestli by

[13]) Jen jednou v rkp. č. 2155 je zapsán zcela pravidelný soudní zápis (spor o pavlač a sklad dříví) fol. 98'.

[14]) Rkp. č. 2152 fol. A II. smlouva o peníze gruntovní, fol. A XX. smlouva o dluh.

[15]) Rkp. č. 2155 fol. 64'.

[16]) Rkp. č. 2155. Vevázané lístky před folia 46, 53, 97, 150 a j. v.

> tomu dosti neučinila a na ten čas nedala, aby on Blažek tu stolici měl a s ní učinil jako s svú vlastní, což by se jemu zdálo, bez odporu dotčené Styzy všelikého. Actum...

V zápisu doplnil tedy písař věcná data jednak větnou úpravou v souvislé znění, jednak dodal obvyklé a právně důležité klausule. Dále nutno uvážiti, že v knihách nesporného řízení není jediného znaménka, jež by upomínalo na registrační nebo ingrosační značku; jen jednou se vyskytuje mřežovaný zápis;[17]) konečně stojí za uvážení, že k zápisům, z nichž vyplývaly určité platební povinnosti (splácení trhové ceny ve lhůtách, splácení dluhu a pod.), zpravidla byly připojovány kvitance, někdy byla finální kvitance připsána formou samostatného záznamu. Ještě více napovídají zápisy, které jsou »z listu židovského pro pamět v knihy tyto vloženy«,[18]) nebo když »k žádosti... opata kláštera slovanského (Jana z Vratu) zápis . . . z registr klášterních pro dokonalejší toho pamět slovo od slova, jakž sám v sobě znie, s povoleniem a vědomiem pánuov úředníkuov tuto níže jest položen.«[19]) Uváží-li se všechny uvedené okolnosti, dojde se k jediné možnému závěru, že jde tu o authentické manuály. Jakožto nižší, předchozí stupeň, nalezeny jen zmíněné lístkové záznamy, kde písař zachytil podstatnou část řízení. Nelze tedy souditi z daného materiálu, že by byl existoval běžný manuál ve formě knihy. Vždyť i authentický byl psán na volných složkách, které byly svázány teprve dodatečně.

S určitostí lze popříti existenci nějaké »věčné knihy«, kam by byly vkládány zápisy z manuálu, což vysvítá z uvedených již údajů. Zato byl přenášen někdy zápis ze šestipanských knih do radních, obyčejně v případech, kdy si strana přála ještě jistějšího zabezpečení, jak se to shledává i u jiných typů městských knih, viničních a pod.; tím trhová radní kniha jaksi nahrazovala knihu věčnou.

Při vkladech do knih nesporného řízení vycházela iniciativa vždy od strany, která měla zájem na tom, aby její právo bylo tímto způsobem zajištěno. Zápisy šestipanské soudní knihy (řízení sporného) jeví naproti tomu ráz docela jiný; tam bylo zapisováno vše, co bylo před úřadem soudně projednáváno. Je pochopitelno, že se to dálo z iniciativy i v zájmu úřadu, jenž byl v každém daném případě sám angažován tím, že poměr mezi stranami soudním jednáním sám upravoval, a kvalita jeho výroku byla v případě, když se strana odvolala, podrobena revisi městské rady.[20]) Naproti tomu při nesporném řízení bral úřad prostě rozhodnutí

---

[17]) Jednalo se zde o zrušení zápisu, který ještě v padesátých letech XVI. stol. mřežován nebyl, neboť pozdní písař, jenž kol r. 1558 sestavoval index, pojal ho ještě do svého seznamu.

[18]) Rkp. č. 2155 fol. 61.

[19]) Rkp. č. 2152 fol. C V.

[20]) Často se setkáváme s úkazem, že stvrzení nebo oprava rozsudku radou je přímo vepsána do šestipanské knihy rukou radního písaře, takže

stran na vědomí a propůjčoval toliko sankci a svědectví právnímu poměru, jak si ho upravily strany samy. Ovšem někdy byl úřad interesován na podobném řízení jako soukromý účastník, na př. při převodech nemovitého majetku, zvláště krámců a pod., kdy z takových transakcí mu plynuly dávky a poplatky, nebo když měl vymíněno předkupní právo. Pro větší odpovědnost a bližší vztah šestipánů k spornému řízení jsou proto jejich soudní zápisy obšírnější,[21]) a shledá-li se v knihách smluv jen stručný záznam o definitivním stadiu řízení, v tomto případě blíží se zápis povahou spíše protokolu. Při soudních záznamech šestipanské knihy také není stop po jakékoli předchozí formě zápisu, poznámky na lístku a pod.[22]) Uváží-li se při tom daleko zběžnější a horší písmo, lze souditi, že někdy snad i přímo,[23]) většinou však záhy po ukončení přelíčení,[24]) vkládal písař zápis do knihy, a to ne teprve po přelíčení konečném, rozhodujícím, nýbrž po každém stadiu řízení. Často se stávalo, že spor nemohl býti najednou rozhodnut, buď že strany slíbily nové svědky, buď že bylo třeba výchozu k očitému seznání sporného předmětu (stavební věci); v takových případech již na první pohled se graficky odliší stadia zapisování, stadia analogická se skutečnými oddíly řízení. Tak to bývá zvláště při ortelu, který byl vpisován později, často až tehdy, když již byl vložen v knihy zápis o dalším sporu.[25]) Ale někdy je zápis psán i na třikrát (začátek — výchoz — ortel)[26]) a zase naopak, nedošlo-li řízení až k rozsudku, a když strany »podány na smlouvu«, tu zůstává prázdné místo, původně již pro ortel reservované[27]). Vše to ukazuje na soudní manuál, kde se protokolárně zachycoval průběh řízení. Tím se ovšem nijak neumenšuje jeho průkazná cena, zvláště význačná i tím, že byly do manuálu vkládány i změny rozsudku po apelaci[28]). Zároveň z této okolnosti a také z absolutního nedostatku jakékoli známky odka-

---

se zdá, že při takovém apelačním řízení kniha předložena v radě, kde i definitivní ortel vepsán.

[21]) Žaloba, odpor, svědectví, výchoz, ortel — při tom některé části nevyskytovaly se jen jednou — podle složitosti případu.

[22]) Zdá se takřka dokázáno právě úkazem, že při zápisu někdy vynecháno jméno (fol. 353'), tedy nejpodstatnější část zápisu, která by byla v záznamu obdobném lístkovým záznamům v knize smluv jistě poznamenána na prvním místě.

[23]) Někdy se totiž ozývá výrok osoby v sporu zúčastněné v první osobě: »Přede mnú významává na se...« »Odpor učiniv proti tomu takto mluvil: Co bych já...« Rkp. č. 2153 fol. 1. a j. v.

[24]) Tak je někdy vynecháno jméno strany, jež písaři vypadlo z paměti, ač jinak průběh sporu zachycen podrobně. Jméno je někdy také dodatečně opravováno (fol. 86).

[25]) Na př. na fol. 91 vynecháno místo pro ortel a zapsán již začátek nové pře. Pak teprve vepsán ortel, jenž byl však větší než bylo vyhrazené místo a tu dopsán na zvl. lístek, který přiložen a později přivázán.

[26]) Rkp. č. 2153 fol. 145'.

[27]) Rkp. č. 2153 fol. 134'.

[28]) Často přímo písařem radním vpisovány (fol. 351').

zující na eventuální přepis, sotva lze i v tomto případě souditi, že by existoval nějaký čistopis, »věčná kniha«.

Nastala-li nějaká právní skutečnost, smlouva, smrt, z níž plynuly určité závazky, nebo vznikla-li nová práva druhé straně, nebo konečně když strana učinila nějaké povinnosti zadost a chtěla býti proti dalšímu postihování chráněna, tehdy dával interesent vložiti písemné svědectví o dokonaném jednání do knih. Tak se dálo v příslušném oboru i u šestipanských knih, jež prakticky právní zajišťovací mocí stály po boku radních knih, byť snad hierarchicky byly o stupeň níže. Účel a cena knižního vkladu odráží se již ve stylisaci některých zápisů: častá je připomínka, že smlouva se vkládá v knihy »pro paměť«[29]). A variace na tento základní motiv blíže osvětlují i povahu zápisu, zdali je co činiti s noticií či dispositivním projevem. Tu opět po praktické stránce převyšuje dokazovací moc, ale i moc dispositivní nebyla cizí záznamu městské knihy: je známo, že poměry k rozhodčímu významu zápisu směřovaly, byl to cíl, k němuž však již úplně nedošly[30]), neboť vývoj byl později přerván mocně vnikajícím římským právem, jež znovu pozvedlo význam listiny. A naleznou se četné důkazy, že cesta k této konečné metě nebyla daleká. Byť i nebylo lze přikládati zvláštního významu stereotypní formulaci, na př. »vzdal a mocí tohoto zápisu vzdává«, jež mohla býti dědictvím starých listinných formulí, přece je tu příznak závažnější, je to důraz, který se klade na datum zápisu. Tak není ojedinělý případ, kdy splátkové povinnosti i placení dávek a pod. má se díti »od actum zápisu tohoto«. Podobně promlčecí lhůta roku a dne běží ode dne zápisu[31]).

Co se týče dokazovací ceny knihovního zápisu, mluví pro ni řada argumentů věcných i formálních. Již normy městského práva to s dostatek vysvětlují. Městské knihy, podobně jako zemské desky, požívaly zvláštní síly důkazní: »nikdo je nemohl přesvědčiti«[32]). Proto odvolání na vklad knihový bylo z nejúspěšnějších vedení důkazů; často nalezne se v šestipanském ortelu zdůvodnění: »poněvadž to i registry mohl pokázati«[33]). A je známo jaké vážnosti a právní ochrany požívaly městské knihy vůbec. Nařknutí zápisu neslo s sebou risiko cti a hrdla. Speciálně o dokazovací průkaznosti šestipanských knih podávají výmluvné svědectví již dříve uvedené přepisy z listů a jiných knih[34]).

Šestipanské knihy, podobné jiným městským knihám, byly uzavřeny

---

[29]) Rkp. č. 2155 fol. 61, rkp. č. 2152 fol. CV' »pro dokonalejší toho pamět«.

[30]) Vojtíšek: O studiu městských knih uv. m. str. 412.

[31]) M. Stieber: Dějiny soukromého práva ve střední Evropě, I. (v Praze 1923) str. 55.

[32]) Tamže str. 25.

[33]) »Poněvadž jest... zápisem to pokázal, tu páni slyšíce žalobu i odpor... i register pilně považivše« záhy ustrnulo v stereotypní formuli.

[34]) Pokud se výčtu případů týče, které byly vkládány do šestipanských knih, odkazuji na oddíl ‚Kompetence', ježto tam čerpáno takřka jedině ze zápisů zachovaných knih.

nesvobodným lidem, a teprve, když poddaný byl vyhoštěn, což úředníkům musil dokázati propouštěcím listem pod pečetí bývalého pána, »přán mu byl zápis do knih«[35]).

*

Šestipanská kniha rkp. č. 2152. Papírový rukopis, foliového formátu, rozměrů 32×22 cm, je vázán v tuhých deskách z hnědé kůže. Dolní prodloužená deska se překládá přes část horní desky, kde je spjata koženým páskem, jenž se připínal na knoflík. Podobnými pásky (3) je vyztužen hřbet a desky. Pásky jsou přišity k deskám řemínky, prošívanými do křížkového vzorku. Deska sama je zdobena jednoduchým kosočtverečným mřížkovým vzorem v rámečku několika linek, vše vtlačeno do kůže, což je způsob zdobení vazby zcela běžný. Na přední desce je přilepen papírový štítek s nápisem psaným kursivou 18. stol.: »No 25. Kniha všelijakých zápisův starých od léta 1519 až do léta 1555. No 25.« Na hřbetu je tištěné inventární číslo 56 a nynější signatura. Vazba zdá se býti původní.

Papír knihy je pěkný, silný a dosud poměrně bílý s filigránem rovněž běžným v jiných městských knihách, štíhlou korunou s třemi liliemi a oblouk, jenž se klene nad korunou, vybíhá na vrcholku v žezlo zakončené křížkem. Tento filigrán je uveden v Briquetově sbírce (Les filigranes, Leipzig 1923) pod č. 4922 a je znám v Praze i z papíren našeho západního sousedství, ze saských a hlavně bavorských měst. Formát listů knihy je 20×31.2 cm. Hned za deskou po předsázce je vložen abecední rejstřík, který vznikl tím, že od první složky po délce je polovice odříznuta a ve zbylých úzkých sloupcích papíru založen index hned při prvních zápisech a doplňován současně s jejich přibýváním[36]). To sice mělo nevýhodu pro současníka, poněvadž uvnitř písmene abecední sled nemohl býti zachován, za to však to dobře ukazuje v přehledu všechny ruce zúčastněné při psaní knihy. Rejstřík je jmenný, ovšem, jak vůbec tehdy bylo zvykem, dělo se třídění podle křestních jmen. Často je připojena ke jménu stručná charakteristika zápisu, na př. »zápis na krámec«, »koupil pole« a pod. Při udávání stránek v indexu pokládá první písař za folio t. zv. »otevřenou knihu«, písař druhý střídá tento způsob s foliací listů o přední a zadní straně (pagina, pagina versa), písaři další zachovávají toto označování důsledně. Absolutně spolehlivým rejstřík ovšem není, zvláště co do úplnosti. Shledáno-li později (asi náhodně,

[35]) Rkp. č. 2152 fol. B XXI'. »Václav mlynář předstúpiv před pány úředníky... žádal jest, jakož má domek..., poněvadž jest naň zápisu mieti nemohl, a páni úředníci dopustiti že nechtěli, protože jest byl člověk nesvobodný a nevyhoštěný, aby již, poněvadž jest sobě vajhost zjednal a před pány úředníky podal a k přečtení ukázal, páni úředníci jemu přáli a jmenovaný domek v knihy vložiti... rozkázali, kdež na žádost jeho vyslyševše páni úředníci vajhostu jeho, kterýž mu dala urozená panie Žofka z Dubče a na Průhonicích pod pečetí svú, přijali sú jej za souseda svobodného a zápisu přejí. Kterýžto domek zapisuje sobě...«

[36]) Někdy byl seznam doplňován až v celé skupině po určitém čase.

bylo-li z praktických příčin nutno vrátiti se k zápisu), že některý zápis nebyl do indexu registrován, tehdy byl připsán dodatečně. Naleznou se i menší omyly a nedopatření.[37]) Index čítá 20 pololistů. Kniha obsahuje 222 a 2 listy. Je foliována ve složkách: A primo až XX, B I—XXI, C I—XXX, D I—XXX, E I—XXX, F I—L, G I—XXX, H I—VIII. Složka A má při otevřené knize písmeno na levé, číslici na pravé straně. Složkou B počínajíc stojí vždy písmeno s číslicí na pravé straně (přední pagině listu) v rohu, ač to neodpovídá názoru na folio otevřené knihy, jenž se v indexu ještě udržoval. Složky, písmeny vyznačované, nejsou v souhlase se skutečnými složkami, které obsahují 10—12 listů. Někdy nalezne se ve foliaci chyba, což je důkaz, že nebylo foliováno předem najednou.

Po úvodním listu, jenž nese hrdé heslo: »Magistratus virum facit«, následuje (po později přivázaném soupisu osevu ze dvora Strašnického ze 17. stol.) výpis z »Privilegia krále Vladislava o nápadích na obec« a seznam »nálezů na to«,[38]) což připsáno až čtvrtým písařem dodatečně. Pak teprve přichází folio A primo, se záhlavím »Registra zápisuo a práva vzdávání jeden druhému za pánuov radních. kteříž jsú vydáni k spravování důchoduov městských, pana [atd.] ... r. 1518«. Zapisováno zřejmě do knihy již svázané, neboť není tu ani seříznutých okrajů zápisů ani vevázaných lístků. Zápisy psány bez linování nejen řádek, nýbrž i okrajů; při levých okrajích bylo dosti snadno zachovati kolmici, kdežto pravé kraje jsou nevyrovnané. Psány jsou průměrně dva zápisy na jedné pagině (ale i jeden nebo 4). Mezery mezi písmem a okrajem listů, postranní a horní, jsou přibližně stejné (cca 4 cm), dolní mezera bývá větší. Stávalo se tak obyčejně proto, že pod zápis byly ještě připisovány kvitance.

Zápisy se dělí ve skupiny podle nastupování úředníků. Nová skupina bývá pak uvozena nadpisem: »Za pánuov úředníků pana N. N.... z pánuov a z vobecních pana N. N.... r. 1519.« Při tom první řádka psána zesíleně a větším písmem (jen jednou na foliu A IX je náběh na dělení podle let: nápis velkým ozdobným písmem: Anno domini 1519). Začátek zápisu bývá vyznačován velkým písmenem, iniciálkou, která je někdy vysunuta z rámce sloupce a podle zvyklostí jednotlivých písařů je ozdobnější nebo jednoduchá. Jinak najde se i nadpis, ovšem jen velmi zřídka. Zápisy spadající do vytčeného rozhraní sahají až na fol. G III. Kniha je zakončena opět indexem, jenž zabírá posledních šest nefoliovaných listů. Sestaven je až po ukončení celé knihy, neboť ještě zápisy z r. 1556 jsou do něho pojaty přesně v alfabetickém pořadu.

[37]) Tak na př. Bartoň kolář uveden na D 22, ač je na D 23 — Adama Tobolářě marně hledáme na fol. 29 a pod.

[38]) Item když by se koli přihodilo a trefilo, že by někdo z měšťan osedlý umřel kšaftu a zřízení nečině, ani kterého přítele s městem trpícího po meči anebo po vřeteně maje, aby ten všechen statek mohovitý i nemohovitý na obecné potřeby dělání a opravování města Starého dán a obrácen byl a jinam nic na budúcí časy. Datum v Budíně sabato in die Bartholomei anno 1499.«

index psán písařem, jenž právě t. r. nastoupil, a byl sestaven pro lepší orientaci v knize, jež nebyla dále doplňována. Podle toho zvolen i systém: »Raystrum pořádné pořádkem abecedy dělané pro rychlé vyhledávání« má písmena abecedy vypsaná červenou barvou a zdůrazněná ještě polovičním rámečkem, pak rovněž červeně následuje křestní jméno a k němu dlouhou svorkou přiřaděna jména všech kontrahentů, jímž takové křestní jméno bylo společné, a ovšem už i uvnitř takovéhoto pododdílu abecedně. Rejstřík byl sestavován podle prvního indexu; tam, kde se názor na folio rozcházel, opsána nejprve foliace tak, jak se nalezne v prvém indexu, jenž ze začátku pokládá za folio otevřenou knihu, a teprve dodatečně byla škrtem podle modernějšího počítání opravena. Rovněž teprve pak doplňován záznam v prvnějším rejstříku vynechaný.

Rkp. č. 2155. Rukopis menšího formátu (vazba 16½ × 21 cm), vázaný v tuhých kožených deskách červenohnědé, temné barvy, v renaissanční úpravě. Na vrchní desce v několikanásobném rámci je vtlačen městský znak, zasazený ještě do čtvercového rámce s kruhovitě vyříznutými rohy. Nad znakem je letopočet 1525, pod znakem štítek s nápisem ARMA CIVITATIS PRAGENSIS. V obvodovém rámci stojí nahoře slovo »SMLOWY«, dole »XXXIX«, rok vazby. Vše vtlačováno planým tiskem. Stejnou technikou je zdobena i zadní deska, kde ve výplních rámců jsou vtlačeny renaissanční vázy, hlavy i celá poprsí. Na hřbetě jsou staré signatury: 4 a 59.

Je viděti, že bylo původně psáno na volné složky, které byly svázány teprve r. 1539; proto jsou často okraje zápisu seříznuty tam, kde list přesahoval, někdy je okraj přehnut (fol. 108, 110 a j. v.). Svědectvím dodatečné vazby jsou i vevázané menší lístky. Papír knihy není jednotný, průměrně je horší než v předešlém rukopise a někdy se jednotlivé složky nápadně od sebe odlišují. Formát listu měří 155×203 mm. Filigrán je týž jako v předcházející knize. Po listu předsádky jsou 4 prázdná folia, pak již jdou popsané listy, foliované arabskými číslicemi. První písař nefolioval, další folioval současně nebo něco málo do zásoby napřed. Tím lze si vysvětliti, že někdy foliace míjí prázdný list, jinde i vyplněný.[39]) Listy jsou číslovány průběžně od 1—227, pak po prázdném listu následuje šest listů rejstříku a konečně opět 10 prázdných, nefoliovaných. Celkem má tedy kniha 232 listů. Fol. 1. začíná ozdobným nadpisem: »Registrum convencionum atque indictuum 1518« s uvedením jmen šestipánů a za ním jdou zápisy zprvu pečlivě psané, dokonce opatřované nadpisy (na př. »Přípověď«, »Statek Jiříka Miczy z Odolenie Vody«, »O mord Tuomy Vlka nebožtíka« a pod.). Ale ani u prvního písaře není titul pravidlem a za potomních mizí docela.[40]) A spolu přestává i krasopisná úprava, takže ostatek knihy je psán

---

[39]) Tak na př. mezi fol. 180—181 jsou nefoliovány 2 listy, podobně jeden před fol. 208.

[40]) Jen písař hned následující píše na fol. 22', 23 ještě nadpis.

rychle a neúpravně.[41]) Zápisy jsou psány opět v různém počtu (1—3) na pagině, ale při smlouvách více než při zápisech jiného druhu rozhodoval věcný rozsah; zvláště židovské zápisy vynikají rozsahem, neboť výčet podmínek a výhrad jde někdy až do nejdrobnějších detailů. Zápisy postupují chronologicky až do r. 1538 na fol. 223'. Pak stojí později vložený zápis z r. 1548 a ještě 5 zápisů z r. 1556—8, psaných opět týmž písařem, který sestavil rejstřík k rkp. č. 2152. A učinil tak jistě v téže době a podle zcela týchž zásad i v této knize. K smlouvám, z nichž vyplývaly platební povinnosti, byly také připisovány kvitance. Ale poněvadž nebyly tak časté, nebylo na ně pravidelně pamatováno větší mezerou. Při menším formátu byly menší i ostatní okrajové mezery (cca 3 cm). Právě v rkp. č. 2155 naleznou se zmíněné již lístky, které byly vloženy do složek a později přivázány.

Pokračováním rkp. č. 2155 je rkp. č. 2154. Tato kniha byla připravena a svázána, když byly chystány k vazbě složky předcházející knihy. Stalo se tak r. 1538. Proto bylo i fol. V. omylem vevázáno před první list; byla tedy popsána jen první složka dříve nežli kniha byla svázána.[42]) Kniha je vázána v dřevěné desky, potažené opět tmavohnědou koží. Formát je týž jako u předešlé knihy. Na přední desce je zase vytlačen městský znak, avšak se změněnou kresbou. Je umístěn v kruhu, který je položen mezi rámcový ornament. Nahoře v rámcové výplni je položeno datum vazby: »M. D. XXXVIII«; mimo to je deska v rozích vyzdobena vtlačovanými žaludy a nahoře i dole pod kruhem hlavami andělíčků. Zadní deska má rovněž renaissanční rámovou výzdobu s květinovými výplněmi, ale bylo tu užito jiných tlačítek. Na hřbetě je štítek s nápisem ze 17. stol., již velmi porušeným: »No 7. Kniha červená stará. Registrum sententiarum VIvir[atus].« Pod ním je štítek s nápisem, psaným tiskovou latinkou: »Libr antiq off: sex« a touž rukou signatura »3«. Mimo to je na hřbetě stará tištěná signatura »58« a nová. Na vnitřní straně desky je nalepen štítek s nápisem: »Registrum sententiarum, obligationum, contractuum officii sex viratus ab anno 1538 usque 1564.« Je psán krasopisnou latinkou, nedávající možnosti blíže jej datovati. Nepochybně je psán týmž písařem, který dělal hřbetní nápis s tiskovým písmem. Štítek, zřejmě pozdní, udává ovšem nesprávně rozsahový výměr zápisů. Na předsádku jsou vlepeny ještě dva velmi poškozené lístky. První, větší, s datem 1559, je psán rukou 17. stol., touž, která napsala první titulek na hřbetě: »No. Kniha červená stará. Registrum sententiarum. Skály bránické najaté pod plat od Jana Domažlického Jírovi Konopiškovi, Jiřímu Smetanovi a Jakubovi Doudovi. A. 1559« s poškozeným přípiskem o platu na řečené skály. Druhý lístek nese nápis: »N. Kniha pamětní na pronajetí týchž skal bránických od léta 1559. N. 21.« Psán byl rukou ještě mladší.

[41]) Tak zvláště na začátku, na př. na fol. 2' je zajímavý ostrý kontrast pečlivého i zběžného písma téže ruky.

[42]) Tato složka obsahuje zápisy: jeden z r. 1537, ostatní ze začátku r. 1538.

Kniha má 212 listů téhož formátu jako předchozí, i papír je týž. Je však stejnoměrněji zbarven, když nebylo psáno na jednotlivé volné, kvalitou odlišné složky, nýbrž, jak podotknuto, od druhé složky zapisováno do knihy již svázané. Foliování je tak provedeno, že jdou za sebou listy: V, I—IIII, VI—II°VII, 208, II°X—II°XXX, 231—260. Zápisy z r. 1547 sahají až na fol. C III. Omyly ve foliaci jsou až v části další.[43]) Listy byly číslovány přibližně s postupem zápisů, jak lze souditi z měnícího se zabarvení inkoustu.

Na fol. 1. je vložen úvod o založení knihy, při čemž první řádka je psána zesíleně, ozdobněji: »Léta etc XXXVII° den naleze[ní] sv. Kříže tato registra učiněna jsú za pánuov úředníkuov..., v kterýchž se zapisují smlúvy, připovědi lidské i také některá obzvláštní místa od pánuov úředníkuov pod obecní plat dané [!] etc.« Zápisy byly psány nejvýše dva na paginu a často jsou provázeny kvitancemi. Zprvu je vyznačován jejich začátek tím způsobem, že jméno (křestní) kontrahující strany je psáno silnými tahy, takže vystupuje do leva z rámce zápisu; ale počínajíc fol. 74. tento způsob přestává. Okrajové mezery jsou obdobné jako v předešlé knize. Na 22. listu od konce začíná »Registrum«, v něž pod písmena abecedy byla zaznamenávána jména kontrahentů současně, jak přibývaly zápisy. Písař, jenž v předešlých knihách sestavoval přehledné indexy, v tomto rukopise (pokud sám zapisoval) registroval podle svého systému. V rejstříku vždy jedním slovem charakterisoval zároveň zápis (na př.: Anna Zazová postupuje, Jiřík Heřman dluh a pod.). Rejstřík zabírá celkem 9 listů.

Poslední rkp. č. 2153 je »Registrum sententiarum«. Formát je shodný s rozměry ostatních šestipanských knih (vyjímajíc prvně uvedenou — č. 2152). Desky jsou dřevěné, potažené koží, obdobného zabarvení. Vtlačovaný ornament je opět rámcový s květinovou výplní, podobný ornamentu knihy smluv (rkp. č. 2155). Výzdoba desky je jednodušší. Na hřbetě jsou štítky s nápisy; první je psán touž rukou jako první štítek knihy č. 2154 a zní: »Kniha červená rozličných zápisů a smluv.« Štítek níže položený a psaný tiskovou latinkou má nápis: »Libr[!] antiq: off: sexv.« Také je na hřbetu umístěna vedle nynější i stará signatura »57«. Na vnitřní straně přední desky je vlepen štítek s nápisem: »Contract. obligation. ab anno 1519—1555 off. sexvirat.« Je psán touž rukou, která vyhotovila obdobný štítek v knize č. 2154. Kniha je jím opět chybně charakterisována, ač stačilo si všimnouti hlavičky prvního zápisu.

Papír knihy je seříznut v týž formát jako v předchozích knihách, ale není téže kvality[44]) ani zbarvení; zase to souvisí s okolností, že bylo

[43]) Na př. po fol. CLXXIII následuje CLXXXIII — omyl vzniklý přepsáním, ale od nesprávného čísla bylo počítáno dál.

[44]) Ale původní formát byl různý (fol. 257, 336—377 a pod.). Na fol. 256' je zbytek — začátek dopisu (službu svú vzkazujeme) svědčí, že vzat původně papír určený k listu.

zprvu psáno na volné složky, které byly až dodatečně svázány. Tomu také nasvědčuje okrajové přiříznutí některých zápisů a celá řada vevázaných lístků, na nichž zaznamenána buď oprava, změna zápisu, jindy ortel, jenž byl poslán z městské rady a pod. Tím, že bylo psáno na volné složky, byla zaviněna místy mylná foliace, která vznikla buď chybným seřaděním složek,[45]) buď chybou písařovou.[46]) Všech listů je 522, foliovaných 1—322, 337—346, 323—336, 347—409, 500—579. Po přídeští vloženo 18 listů rejstříku: »Raystrum na tyto knihy po alphabetě dělané« od známého již písaře, jenž opět přehledně shrnuje pod křestní jména příslušné strany. I vnější úprava je táž, index je však o to podrobnější, že vždy jsou zaznamenány obě sporné strany.[47]) Zápisy jsou uvedeny ozdobněji psaným titulem: »Registrum sentenciarum za pana ... a to léta božího M°V$^{C°}$XVIII°.« Pak následují zápisy těsně za sebou, zřídka kdy bývá připojena kvitance (při rozsudku v obligační záležitosti). Častěji bývá vyhrazeno místo pro rozsudek. S počátku jsou kladeny stručné nadpisy nad každý případ (t. j. vlastně jen jména obou stran), ale již druhý písař záhy od toho upustil. Jak již na to upozorněno, je vevázáno v knihu hojně lístků, psaných většinou cizí rukou; jsou to buď výpisky z radních knih (soudních) a vztahují se k danému případu (před fol. 26), jindy je to poznámka o apelaci (před. fol. 53), někdy obyčejné dodatky k rozsudku již napsanému (před fol. 42) nebo konečně bývá to i ortel apelací opravený, jenž tak, jak radou vynesen a na lístek napsán, byl vložen do knihy (před fol. 128). Pravidelně však bývala taková definitivní rozhodnutí vrchního práva vpisována přímo radním písařem do šestipanské knihy (fol. 323, 351', 390, 398 a j. v.) Zápisy jsou děleny ve skupiny shodné s obdobími podle nově nastupujících úředníků. Děje se tak nadpisem, jednoduchým nebo s ozdobnou první řádkou, na př. »Ortelové pořádně sepsaní za pana X. Y. léta...« nebo jak se stylisace později ustálila: »Za úřadu X. Y. pře (a nesnáze) ortely dělené.« K zápisům je na 8 listech připojen jmenný abecední index současně dělaný, který však sahá nejdále na fol. 385; na konci

[45]) Na př. foliováno: — 322, 337—346, 323—336, 347 —.

[46]) Tak postupuje foliace do fol. 409 a pak hned následuje fol. 500 a další, ač hraničící zápisy nejsou svým datem ani měsíc od sebe vzdáleny, takže není možno, že by zde bylo několik složek vynecháno.

[47]) Na př.: Od sv. Ducha abatyše s Šilháčkem (104 a pod.). Po indexu na rubru posledního listu vepsán následující zápis: »My úředníci úřadu šestipanského v Starém městě pražském známo činíme obecně přede všemi, kdež čten neb čtoucí slyšán bude a zvláště tu, kdež náleží, že níže psané rozepře vypsány jsú z knih úřadu našeho, slovo od slova takto. Tomu na svědomí a lepší toho jistotu i ku právu důvěrnost pečet naši dali sme a rozkázali přitisknouti. Ve čtvrtek...« Pochopitelně nelze to vztahovati k zápisům v knize následujícím jakožto dodatečně vepsaný úvod. Charakter celé knihy odporuje jakékoli představě o ingrossovaných — přenesených čistopisech. Zápis tento jest vlepen jako nesouvislý list s ostatní složkou, a je to nepochybně koncept arengy a promulgace listiny, do níž inserovány zápisy z šestipanské knihy.

Registra zápisů staroměstských šestipanských úředníků z let 1518—1556.

Trhový zápis z r. 1527 s kvitancemi.

(Písmo písařů V. Motejla, Jiříka a Jana Bakaláře. Rkp. arch m. Prahy č. 2152 fol. CXXX'.)

knihy po dvou prázdných listech jsou přivázány 2 listy obsahující obšírný záznam trhu bránického dvora koupeného Duchkem, příjmím Pekařem z Kuřího.[48])

*

Zápisy šestipanských knih jsou psány kursivním písmem a dosti zběžně, až na výjimky, kdy písař měl na začátku knihy lepší předsevzetí než později splnil, nebo lépe, než splniti mohl. Vývojovým stupněm je písmo dosti zajímavé, zvláště tam, kde dobře ukazuje stopy modernějších směrů, které pomalu zpracovávaly starý gotický podklad. Ale vše záleželo při tom na individualitě písařově. Psaní šestipanských knih v letech 1518—1547 se zúčastnili čtyři písaři. Z knih samých se o nich nedovídáme a lze je identifikovati jediné ze zmínek radních zápisů, ale i při tom nutno postupovati s reservou, neboť třeba míti na paměti, že tu byla pravděpodobná existence dvou písařů, notářů. Proto, vyjímajíc Motejla, jehož originální písmo je známé odjinud, lze spojovati jména písařů s autorstvím písařských produktů jen potud, dokud se nedokáže jiná spojitost.

Písař I., Tobiáš Želivský, psal v Registrech zápisů (rkp. č. 2152) do fol. A XVII včetně,[49]) jsa jen několikrát přerušen poblíž této hranice písařem dalším (pozdějšími zápisy). V knize č. 2155 je po-

[48]) V pravém rohu prvního listu je zbytek jinak seříznuté foliace »C X«. Zápis podává zprávu o tom, že Duchek koupil bránický dvůr od obce, resp. od šestipanských úředníků v zastoupení obce. Cena dvora byla 75 kop, které Duchek splácel v ročních dávkách, jak tomu nasvědčují kvitance připisované až do r. 1542. Smlouva je velmi podrobná, uvádí všechny pertinence, živý i mrtvý inventář, takže zcela odpovídá typu smluv, jak jsou obsaženy v knize smluv (rkp. č. 2152) na př. na fol. E XXV'—XXVI. K soudní knize byla přivázána jistě omylem. Pátrá-li se po její provenienci, nalezne se v obou indexech knihy smluv záznam: »Duchek, Bránický dvuor« s odkazem na fol. C XXX, ale v knize samé bylo by marné smlouvu hledati, ačkoli se k zápisům folia C XXX datem přesně chronologicky přimyká. Rovněž není bez zajímavosti, kdy byla smlouva pojata do prvního indexu knihy smluv. Ač zápis je na str. C XXX, přece zařadil jej písař indexu (postupně vznikajícího) až po fol. F 34. Zápisy v okruhu tohoto folia zapisované datují se k r. 1542, tedy k roku, kde připsána finální kvitance na list bránické smlouvy. Na základě těchto indicií lze pak přibližně sestaviti postup vkladu tohoto zápisu: když uzavřena koupě, byla smlouva zapsána ne přímo do knihy, nýbrž na volný list. Došlo k tomu pravděpodobně z čistě vnějších důvodů — snad nebyla kniha právě po ruce nebo pod. Volný list se smlouvou byl později vložen na místo, kam svou podstatou náležel a jeho folio pak poznamenáno v pravo v rohu »C X[XX]«; snad byla připsána k číslu ještě nějaká značka, aby se odlišilo od čísla běžného listu. Když však byly spláceny smluvené části a připisovány kvitance, byl při podobné příležitosti list z knihy vyňat. Až teprve při konečné kvitanci, kdy smlouva uložena »ad acta«, napravil písař nedopatření a zapsal smlouvu do indexu rukopisu č. 2152. Volný list se však v knize neudržel a později byl nepatřičně přivázán ke knize, jejímuž formátu nejspíše odpovídal. Podrobné sledování lokalisace zápisu snad dalo nahlédnouti aspoň v nepatrné míře do písařských zvyklostí úřadu.

[49]) Ovšem vzaty zde jen v úvahu zápisy a přirozeně ne též kvitance.

slední jeho zápis na fol. 7' — konečně v soudní knize šestipanské (rkp. č. 2153) je hraničním fol. 24. — tedy psal do srpna r. 1520 a téhož roku, jak již podotčeno, zemřel. Psal kursivním gotickým písmem, přesněji, je to už pokračování gotického písma, které se u nás tak houževnatě udržovalo; na středověkém základě je již mnoho upraveno, co odpovídá požadavkům pohodlnějšího, rychlejšího psaní. Dříve ostře lámané kličky písmen, vybíhající nad řádku i pod řádku, se zaoblují, kruh se mění v ovál, nalézáme přechody, spojování písmen mezi sebou, klička předcházejícího vybíhá v dřík následujícího, i některé tvary jsou již pozměněny. Ruka písařova je již ustálená, vypsaná, písař je důsledný v tvarech, které se mění jediné tam, kde opustil pomalé, pečlivé psaní, aby dal přednost rychlému záznamu; tehdy zvlášť povoluje zjednodušovací tendenci a přicházejí k platnosti modernější tvary. Pak se také ukazuje, že kursivní spojování, jak k němu později docházelo, bylo ještě cizí: písmena jsou totiž spojena jen v tom případě, kde písař dovedl spojovati již takřka automaticky a kde opravdu ušetřil jeden tah perem. Tam, kde psal pečlivěji, je písmo těžké, neúhledné, kde psal zběžněji, je roztříštěné, nevyrovnané. Písař snažil se ještě zachovati starý zvyk klásti písmena kolmo na řádku, ale i v zápisech pečlivě psaných nedovedl býti již důsledným a podlehl pohodlnějšímu a přirozenějšímu sklonu doprava. Někdy i v jednotlivé řádce lze tuto změnu sledovati. Sklon písmen je pravidlem ve zběžnějších zápisech. Velká písmena jsou psána buď tak, že se prostě zvětšil kursivní tvar,[50]) nebo je zpracován základní tvar kapitaly,[51]) někde možno snad zjistiti vliv tištěné fraktury.[52]) Ovšem užívání velkých písmen není důsledné; pravidelně se jich užívá jen na začátku odstavce a při křestních jménech.[53]) Interpunkce se takřka nenajde ani tehdy, oddělila-li se nová věta velkým písmenem. Nad *i y* píše se tečka, nad *cz* ve významu »č« háček. Pro letopočty užívá se (u číslic v textu samozřejmě) římských číslic, jen v nadpisech nad jednotlivými obdobími arabských. Římských číslic užívá písař i pro paginaci.

Zrekapitulují-li se v přehledu znaky písařovy ruky, pozná se obraz písma s rysy již modernějšími, ne však takovými, které by se nebyly (byť snad ne v tak úplném souboru, ale přece takřka všechny, tu řídčeji, jinde ve větším počtu) vyskytovaly v městských kancelářích již v polovině XV. stol. Tam, kde písař kladl písmena úhledně, přidržoval se spíše starších tvarů. Proto pro začátek XVI. století lze jeho písmo pokládati za stupeň dosti konservativní.

Po Želivském nastupuje písař Václav Motejl. Píše v Registru zápisů souvisle od fol. A XVII', ač se již dříve najde jeho ruka; jsou to zápisy

---

50) W P J.

51) L M G.

52) T A.

53) Jinak píše na př.: »vládnouti Tiem vším«, »Jan gessanek kúpil«, »sousede z podolce stojiece« a pod.

z let 1520 a 1521, jež jsou položeny mezi předcházející zápisy buď proto, že na některé pagině bylo přebytečně volného místa (fol. A IIII, A X', A XII.) nebo že se zápis týkal téže osoby, ač jinak věcně byl úplně samostatný (fol. A XIII, A XIII'). Zápisy jeho rukou psané jdou až do fol. E XVI' (r. 1532) a některé ojedinělé ještě později na fol. E XIV', E XXI, E XXVII (r. 1533). V soudní knize píše od fol. 24' bez přerušení až do konce knihy (r. 1531). V knize smluv (první) je účasten záznamy od fol. 7' až do fol. 149', pak ojediněle na fol. 150', 151', 153', 154', 157', 165', 170, 178—180 a na dalším nefoliovaném listu a konečně je od něho nedopsaný zápis na fol. 183.

Tím je od r. 1519 do 1533 dána možnost sledovati vývoj ruky později tak originální a výrazné. Nejlépe se to jeví na některém ze sloupcu kvitancí, jež byly rok od roku připisovány, tak na př. zvláště jasně na fol. C XXX'. (Otištěno na tab. I.) Stejně jako u pisaře předešlého je vzata za základ gotická kursiva, ale již v tom stadiu, jak k ní dospěl první písař. Jeho písmu se písmo Motejlovo zprvu nápadně blíží, zvláště co se jednotlivých tvarů písma týče, takže jich rozlišení není patrné na první pohled; nejen jednotlivá písmena a některé kursivní spoje, nýbrž i charakteristické velké »S« a »alfa« je shodné. Jen ruka je zřejmě ohebnější, sklání směr písma doprava. Stále rostoucí snaha po rychlosti uplatňuje se již od počátku; písmo se snižuje, základna středních písmen se za to šíří, až tak daleko, že *m* a *n* přecházejí v rovnou úsečku, tahy se ve spěchu chýbají, tahy kolmé se zkracují, vodorovné se dlouží v směle nahozené praporce. Dále však vývoj postupuje zcela osobitě: písař nehledal kursivního spojování, jež ušetří opětovné nasazování pera na papír, naopak, ve snaze o zrychlení šel cestou zcela opačnou; zrušil všechny spojovací vlasové linky mezi písmeny, a když ani to nestačilo, zrušil je i uvnitř jednotlivého písmene; ze stavby písmene zbývají silné, krátké, nesouvislé dílky: dřík se změnil v silnou, prudce vrženou vlnu, oblouk se zkrátil na silný háček, menší klička zredukována na bod, stejně i krátké tahy středních písmen. Sílu, rozmach a délku zachovaly si vodorovné praporce u *p*, *r*, *y*, které ostře vystupují z ostatních krátkých tučných tahů. Až na tento stupeň dospěl roku 1530 a jeho písmo se později už takřka neměnilo, ani když opustil šestipanskou kancelář a jeho ruka se poznává jinde.

Další písař, J i ř í k, je rovněž »osobností« způsobem písma. Píše od konečné meze vytčené u předchůdce v Registrech zápisů až do fol. F VIII (r. 1536), v knize smluv (I.) do fol. 207', a v obojím případě se za touto hranicí již jeho rukopis nevyskytuje. Zatím co u písaře předcházejícího lze sledovati celý vývoj od nápodobení vzoru až k samostatnému vypracování, v tomto případě máme co činiti s rukou již hotovou, která se po celá 4 léta nemění. Je to drobná, úhledná kursiva, skoro nemužsky jemně kladená.[54]) Pozorují-li se písmena sama o sobě, nesou zřejmě základní charakter gotické kursivy, celek však, sladěný a harmonický, vykazuje již zcela nepochybné působení nového směru, renais-

[54]) Tabulka I. — kvitance z r. 1533.

sance. Směr nejdelších, stejně jako nejkratších dříků je důsledně skloněn doprava, celá řádka i zápis je klidný, vyrovnaný. Jednotlivá písmena, i když jich tvarový základ je nepochybně gotický, podléhají bez rozdílu změně, které si vyžádal měkký, ohebný ductus. Spojování je provedeno, hoření hroty u *m*, *n* zmizely, aby ustoupily stejnoměrným vlnkám; tato dvě písmena jsou psána zcela tak, jako by je psal moderní člověk, píšící latinkou. Jiřík je snad nejzajímavější písař šestipanských knih právě tím, že ukazuje, jak si nové estetické názory vyrovnané renaissance hleděly upraviti půdu i tam, kde přímo navazovaly ještě na silný gotický podklad. I na tak ustálené ruce, zvlášť tvarově, pracuje vývoj neustále dále. (Fol. E XXVI.)

Konečně čtvrtý a poslední písař, Jan Bakalář, opět ostře kontrastuje s okolím. Jeho kursiva, psaná pečlivě i ve zběžných zápisech, která si ponechává vždy dosti času na nějakou vzdutou okrasnou smyčku, znamená vlastně příkrou reakci.[55]) Gotické tvary jsou tu co možná ponechány v málo změněných formách. Písařova ruka je již vypsána, a byť se časem v detailu pozměnila, v základu trvá pevná. Směr písma, přirozeně poněkud vpravo skloněný, často se vrací více méně násilně do kolmé polohy. Písmena tvarově nemoderní charakterisují však dosti originálně v každém ze svých tahů původce; je to pohyb, zvlnění, oblouk, jenž vystřídává přímku a tvrdý gotický dřík. Každý tah, i v nejnižším dříku písmene, není-li zprohýbán, je aspoň esovitě zvlněn. I velká písmena libují si v složitějších, pompesnějších formách a hledají proto předlohu spíše ve fraktuře. Také jedině tento písař vyznačuje začátek zápisu (v knize smluv 2155) zesíleným, zvětšeným nadepsáním prvního jména, jímž sloupec začíná.

Zkratky, vyskytující se dosti řídce v šestipanských knihách, nevymykají se z rámce obvyklé zkracovací techniky. Jsou to nejzákladnější typy, všem písařům společné: vodorovná čárka nahrazující *m*, zvláště v latinském datu, tamtéž i vlnka pro *ri* ve slově feria. V českých slovech naleznou se spíše nadepsané koncovky genitivu a dativu. Že se vyskýtá zkratka *gt* (jest), *ff* (feria), *p. p. p.* (pan purkmistr a páni), netřeba připomínati.

Zápisy jsou psány česky. Jen datovací řádka zachovává latinskou formulaci, ač i tu u všech písařů najde se také obdobná česká stylisace. Tvarově a pravopisně je řeč u všech zúčastněných písařů jednotná a bez dialektických nebo individuálních zvláštností. Změkčuje se pomocí spřežek, ale najdou se i diakritické změkčovací značky (čárka, oblouček) nebo se změkčuje pomocí *i* (manzielce). Tyto způsoby bývají navzájem kombinovány; délky jsou značeny zdvojením samohlásky; u písaře prvního *y* kromě dlouhého *í* zastupuje i *j*. Dlouhé *ú* se střídá s *au*, až písař třetí a čtvrtý důsledně užívají tvaru poslednějšího. Zápisy jsou stylisovány objektivně, stručně, ale výstižně, uvádějíce všechny podstatné části jednání. Výjimku činí některé části věty, zvláště v zápisech soudních pří,

[55]) Tabulka I. — kvitance z r. 1549.

ale i v smlouvách, kde strana bez uvození přechází v přímou řeč, aby se třeba po několika slovech ozvala opět bez přechodu v třetí osobě.[56]) Vysvětlení je na snadě, příčina je v bezprostředním zachycení mluveného slova při jednání. Subjektivní forma je však velice řídkou výjimkou, která se nalezne nejspíše ještě v připovědi.[57]) Vyjímajíc zápisy sporného řízení, shrnují záznamy obsah ve dvě, někdy v jednu větu. Trhy a příbuzné transakce uvádějí na prvním místě kontrahenta, nabývajícího (při trhu, připovědi, při vzdání vzdávajícího), pak předmět, jde-li o nemovitý majetek, tedy přesně lokálně určený, potom následuje jméno druhého kontrahenta, suma peněz (cena) spolu s bližšími podmínkami a jiným vymezením, na konec právní kvalifikace stavu nabyvatelova a jeho poměr k předmětu, jak daleko byl kontraktem upraven (vlastnictví a pod.). Zápisy v smluvní knize začínají obyčejně frází »stala se smlouva« nebo v blízkých variantech, načež se uvádějí oba kontrahenti, předmět a důsledky smlouvy. Smlouvy jsou ovšem daleko obšírnější, a zvláště jsou to židovské smluvní zápisy, které ve výčtu podmínek, povinností, služebností zabíhají až do nejmenších podrobností, a to nejen u smluv, nýbrž i při prostém trhu. V soudních zápisech sporného řízení uvozuje se záznam rovněž všeobecnou částí (»v té při, jakož vznikla pře...«), po níž následují jména sporných stran, pak žaloba, odpor žalovaného, což se po případě několikrát vystřídá. Na konec je vepsán nález, jemuž je předesláno krátké resumé celého řízení a odůvodnění ortelu. Zápisy všech skupin končí datem nebo datovací formulí (den, rok, místo, po případě zmínka o svědecké přítomnosti úředníků). Zápisy jsou kladeny více méně chronologicky za sebou a nečiní ani personálních ani užších věcných skupin. Stylisace jednotlivých částí zápisů v době tak pokročilé, kdy zachované knihy byly psány, již dávno se ustálila ve stereotypní fráze, nijak se nelišící od korespondujících zápisů ostatních městských knih. Jednotnost stylisace je snadno vysvětlitelná častým přecházením městských písařů do různých městských kanceláří, a již sám charakter zápisu, jeho právní moci, vyžadoval přesně vymezených termínů a celých frází, zvláště v přísně formalitním soudním řízení.

Typisace pronikla již tak hluboko, že o uplatnění stylisátorovy individuality nemohlo býti ani řeči. Typická formulace zápisu o trhu zní: »X. koupil sobě (manželce své), dědicuom a budúcím stolici ležící s strany A s jedné a s strany B druhé od Y za tolik a tolik kop«, načež následují platební podmínky; buď byly peníze »úplně a docela« hotově najednou zaplaceny nebo strana »hned zavdala« určitou sumu a pak v splátkách »platila až do vyplnění té sumy«. Při koupi nemovitostí bylo zaznamenáváno, že objekt koupen ke »jmění, držení a dědičnému vládnutí tiem

---

[56]) Jen namátkou na př. rkp. č. 2153 fol. 71': »Proti tomu on Petr praví, že jest to proto učinil, poněvadž zeď mezi sebou společní (!) máme... a o to mezi sebú sme smlúvu učinili...«

[57]) Rkp. č. 2152 fol. D XXIII'.

všiem právem, jakož jest (prodávající) měl, držel a vládl[58])«. Při záznamu o dávkách a splátkách užíváno stylisace, vyjadřující, že peníze byly placeny v určité dny »každého roku pořád zběhlého«. Plnění těchto platebních povinností se stvrzovalo kvitancemi. Novému nabyvateli městské nemovitosti se stereotypně připomíná, že »zpraviti se má právem městským«; podmínky a bližší vymezení vyžádaly si ovšem speciálních obratů a individuálnější formulace. Při vzdání, stejně jako při připovědi, je typická připomínka osobní účasti vzdávajícího: »X stoje osobně před pány úředníky vzdal jest a mocí tohoto zápisu vzdává«. Často bývá připojeno, že se tak stalo »svobodně a bez všelikého přinucení«. Formuář připovědi je nejstručnější: »X připověď učinil (připověděl se) na statek pro dluh...«. Hojná jsou také přiznání k dluhu: »X stojiec osobně před pány úředníky přiznal se dlužen býti[59])... Y a ty jemu má vyplniti v roce pořád zběhlém od datum zápisu tohoto. Jestliže by pak tomu dosti učiniti nemohl, tehdy jemu zápisem tímto ujišťuje na domu (přesná lokace), však na takový zpuosob...« a dále podmínky, zaručující možnost »postihnutí« dluhu. Formulace smluv je velmi odlišná podle individuální jejich povahy. Smlouva bývá kvalifikována »přátelskou a dokonalou«, došlo-li k ní na zakročení pánů, aby se takovým způsobem vyřešil spor, připomíná se »jakož pře i nesnáz byla« a že páni »na smlouvu podali«. V případech, když smlouva byla již jinde napsána a nyní vložena do šestipanské knihy, tu je častá formulace: »X a Y stojiece osobně v úřadě šestipánuov oznámili jsú, že (podle přátelstvie a sousedstvie dobrého) učinili mezi sebou porovnání a smlúvu... a to cedulemi řezanými mezi sebou stvrdivše, žádali při tom pro uvarování budúcích nesnází, aby ta vuole jejich i smlúva, jakž ji v sobě cedule zavírají, v pamětní knihy úřadu byla vložena; páni úředníci k žádosti jich toto jsú dopustili, i zapsáno aby bylo, rozkázali; jež (t. j. smlouva) znie slovo od slova takto.« Nejobyčejnější je však znění: »Stala se smlúva přátelská a dobrovolná mezi X a Y, jakož...« Z ostatních případů nesporného řízení sotva mohou jednotlivé zápisy dáti materiál ke generalisaci pro stylisaci, přizpůsobenou individualitě toho kterého obsahu (na př. svatební smlouva, kšafty, výuční žádost a povolení výchozu, zástava, půjčka peněz úřadem, stvrzení manželského původu sirotka a j. v.).

Zápisy o sporném řízení uvozují se buď přímo jmény stran, spíše však slovy: »v té při mezi..., jakož vznikla pře a nesnáz mezi... o určitý předmět..., jakož jest obvinil X Y, a kterak by se jemu škoda dála, skrze...« Žaloba bývá ukončena stereotypně: »žádaje pánuov úředníkuov za opatření.« Pak je zaznamenáno o druhé straně »proti tomu Y. odpor učinil (...na odpor tomu Y. mluvě)«, načež obhajoba končí opět »při tom žádal též opatření«. Na podporu svých řečí strany »registra pokazovaly«, svědky uváděly a různě »spravedlivost svú uka-

[58]) Někdy se ještě připojuje »na tom žádného práva si nepozůstavuje«. Srovnej s tab. I. — [59]) »dluhu spravedlivého«.

zovaly . Při stavebních rozepřích obyčejně také při tom žádaly jsú, aby páni vejchoz ráčili učiniti na to, aby to spatřeno býti mohlo«. Nejustálenější byl úvod rozsudků: »Tu páni úředníci slyšíce žalobu i odpor z obou stran a svědky před sebú majíce, s pilným všeho uvážením takto o tom svým ortelem vypovídají, poněvadž...«[60]) Tato stylisace trvá takřka doslova beze změn, měníc jen skladbu pomocí příslovce za přímou slovesnou a pod., anebo tam, kde byl veden důkaz zvláštními prostředky, připojuje jich charakter, na př. »I register pilně považivše«. Někdy soudní zápis končí větou: »A jestli pak této výpovědi kteréžkoli straně obvyknúti se nevidí, práva vyššího žádnému se nebájí.« Každý zápis je ukončen datem, jež je právně velmi důležité, poněvadž bylo termínem, a quo plynuly jedné straně nároky, druhé závazky. Při zápisech nesporného řízení vztahuje se datum na závazné prohlášení, eventuálně na rozkaz k vložení do knih, při zápisech sporného soudnictví k vynesení rozsudku. Proto je někdy možno nalézti soudní zápis, jenž není opatřen datem; bylo to tehdy, když k rozsudku nedošlo, a tak zaznamenána jen předběžná stadia. Datum bývá obyčejně latinské, ač již i první písař píše někdy datovací řádku česky, ale latina převažuje; Motejl takřka důsledně datuje latinskými termíny, písař třetí převážně česky, čtvrtý se vrací spíše k latinské formulaci. Určen bývá den, rok, někdy místo a svědci úředníci. Den určován středověkým způsobem: feria I—VI, sabbatum s bližším určením podle svátků, řidčeji »ipso die« s udáním světce. Rok označován římskými či arabskými číslicemi podle zvyku toho kterého písaře s uvozovacím »anno«, »anno etc.«, »léta Páně«. Číslo bývalo vypsáno celé nebo poslední dvě místa, častý je prostý odkaz »ut supra«. Je-li lokální určení, omezuje se na stručné »in officio«. Připojení výčtu úředníků nebo některého z nich je řídké; stává se tak slovy: »et presentibus officialibus«. Tím nejběžnější typ by pozůstával z následujících částí, ovšem ne vždy v témže pořadí: »Actum (in officio) feria IV. ante Purificationem anno etc. 23.«, »Stalo se v úřadě v outerý po první neděli postní léta páně 1541.«

K hotovému zápisu, v případě, že se jím dosvědčuje založení některého nároku či povinnosti, uspokojované či plněné v určitých intervalech (splátkami), připisovány pak zápisy stvrzující příslušná plnění. Jsou to kvitance, pro něž obyčejně již předem bylo reservováno volné místo, jen tam, kde peníze při zřízení »hned a docela zaplaceny«, podobné vyhrazené místo obyčejně se nenalezne. Naopak ne každá zapsaná smlouva, z níž vznikaly určité obligační poměry splátkové, je provázena též kvitancemi. Stalo se tak jen tehdy, když si takového zá-

[60]) Tato část byla již tak stereotypní, že písař, sepsav poslední stadium řízení předběžného, které se konalo ne v týž den, kdy vynesen ortel, připsal již jaksi do zásoby celou tuto frázi až do »poněvadž« včetně — jak často jest zřejmo z jinak zbarveného inkoustu následujících slov, někdy tam přestává celý zápis, když strany záležitost ukončily smlouvou (na př. fol. 52).

pisu vyžádala a ovšem i zaplatila strana sama. Proto kvitance se vyskytují dosti nepravidelně, někdy je jich nepřetržitá řada, někdy jen kvitance finální. Stylisace je již zcela ustrnulá, buď volena forma zcela stručná (řídčeji): »X přijal... od Y, z nichž jeho etc. Actum...«, buď forma úplná (obyčejně): »X stoje v ouřadu přiznal se, že jest přijal... od Y, z čehož ho kvituje, prázdna a svobodna činí. Actum...« Jen stylisace konečné kvitance je někdy obšírnější: když X »peníze poslední vyplnil a zúplna zaplatil«, tu Y se zavazuje, že se »odříká, že se nechce více potahovati etc.«, a to »na věčné časy«.

*

Čtyři knihy šestipánu a několik zmínek v ostatních městských knihách jsou jedinými prameny informací o diplomatické stránce šestipanských dějin. A byť byly zachované zbytky tak skrovné, přece je i z nich zřejmo, že staroměstská šestipanská kancelář a její produkty byly důležitou složkou městského knihovnictví. Radní kniha, významná opora a zbraň v boji o samosprávu, nalezla v šestipanské knize pozdější analogii, zrozenou z poslání tohoto úřadu. Pro vnitřní agendu, která soustřeďovala v rukou šestipánů správu o nemovitý majetek i důchody obce, vynutily si okolnosti vlastní zařízení, knihy vnitřní správy, stejně jako péče o bezpečnost právních jednání měšťanů a o vyrovnávání jejich sporů dala vzniknouti druhé skupině, kde v mezích vyměřené kompetence zapisováno do soudních a smluvních knih. Kancelář o 2 úředních písařích, pečeť, jména různých druhů knih, dnes ztracených, vše je důkazem, jak instituce šestipanského knihovnictví byla důležitou a cennou. Šestipanská kancelář a její produkty staly se nositelem samosprávných snah, které úřad v mezích své kompetence uplatňoval a hájil — neblahý rok 1547, žel, zhoubně zasáhl i do těchto městských institucí.

Novoměstský šestipanský úřad.

I.

Dějiny.

(Vznik úřadu a jeho vývoj do r. 1547. — Kladení počtu. — Přísaha. — Správa venkovských statků. — Pokus rekonstrukce příjmů úřadu.)

Mezi hospodářskými úřady Starého a Nového města pražského byl zásadní rozdíl, jehož důsledky měly nutně vliv na odlišné utváření jejich osudů. Na Starém městě byli šestipáni organickou částí samosprávné úřední soustavy, vznikli z nutnosti a včlenili se, posláním i důležitostí, mezi ostatní obhájce městské autonomie. Proto nikdy nepřestali existovati a rostli funkcemi i rozsahem činnosti. Zcela jinak tomu bylo na Novém městě. Tam nebylo nepřerušeného, stejnoměrného růstu, tam nebyl ani vznik tohoto úřadu stejně nevyhnutelným a spontánním. Jako při tolika jiných institucích, tak i v tomto případě šlo o úmyslné napodobení staroměstských vymožeností, napodobení, které však nebylo podepřeno stejně mohutným existenčním důvodem a jemuž se nedostalo ani druhého hlavního poslání: spoluúčasti v boji za samosprávu. Proto vývoj novoměstského hospodářského úřadu neměl tak důsledné linie, jako tomu bylo u jeho staroměstského vzoru, měnil formy a jeho trvání bylo i na dlouho přerušeno.

Vznik novoměstských šestipánů není zcela jasný. Nedostatečné zprávy, které po celé XV. stol. spíše jen napovídají, než aby informovaly, daly vzniknouti různým výkladům, často velmi odlišným. Tomek datuje vznik novoměstských šestipánů rokem 1429, když bylo rozděleno zabavené nemovité jmění mezi Staré a Nové město.[1] Totéž mínění zastává Čelakovský.[2] Tomek je identifikuje se sklepovými úředníky; praví: »Na Novém městě nazýval se úřad ten jinak také úřadem sklepovním, poněvadž mu byly poručeny také důchody z krámů čili sklepů v radním domě.« Teige rovněž přijímá souvislost šestipánů se sklepovním úřadem, ale vysvětluje ji v ten smysl, že hospodářské úkoly, určené nově nabytým majetkem, byly delegovány již existujícímu sklepovnímu úřadu, tedy bylo by to něco podobného jako na Starém městě. Porušení kontinuity novoměstského úřadu v XV. stol. opět nebylo jednotně vysvětlováno. Šestipáni XVI. stol. ztrácejí v těchto výkladech veškerou souvislost se svými husitskými předchůdci. Teige soudí, že »neměli původně vztahy k majetku obecnímu mimo obvod. Stalo se tak až v XVI. stol., snad následkem dočasného spojení se Starým městem r. 1518.«[3] A Čelakovský hledá pro ně zcela nové prostředí vzniku; mluvě totiž o berni vybírané v letech 1434—1554 praví: »berně se vybírala po 4 čtvrtích

[1] Tomek: Dějepis města Prahy VIII., str. 291.
[2] Čelakovský: O vývoji zřízení radního uv. m. str. 212.
[3] Teige: Archiv český XXVI., str. VIII. úvodu.

(sv.-Štěpánské, Zderazské, Poříčské a sv.-Jindřišské) od šesti osob, z nichž 2 byli konšelé a 4 obecní, a časem, zejména od r. 1511 z těchto berníků vytvořil se úřad šestipanský, k němuž konšelé povolávali úředníky obecní, tři z konšel a tři ze starších obecních, aby spravovali důchody městské.«[4]) Proč nastalo přerušení ve vývoji novoměstských šestipánů, a jak dlouho trvalo, nesnažil se nikdo ze jmenovaných vysvětliti. Výslovně na zánik úřadu upozornil teprve Vojtíšek[5]) a zároveň ukázal na snahy Novoměstských znovu koncem 15. stol. nabýti ztracené instituce.

Ani při nové revisi nečetných dochovaných svědectví nebude výtěžkem bezpečné poznání původu a vzniku úřadu, a omezila-li se na Starém městě nejistota jen na otázku samého počátku šestipánů, bude se na Novém městě spokojiti pouze s velmi hypothetickou rekonstrukcí v občasí více než jednoho století.

Městský úřední organismus nemusil býti na Novém městě pražském tak rozčleněn a rozmnožen jako na Starém městě, a jestliže šestipanský úřad v tomto městě na rozhraní XIV. a XV. stol. teprve vznikal, jistě v mladší části Prahy, kterou bylo Nové město, podobná instituce ještě neexistovala. Také všechny záležitosti, které by spadaly do kompetence obdobného orgánu, byly projednávány i dále před městskou radou nebo soukromou cestou před ubrmany, o nichž svědčí nejeden zápis, že rozřešili buď stavební spor, buď jinou nesnáz mezi měšťany. Ale také na Novém městě přinesly husitské bouře hluboké změny v městské správě, když řízení města přešlo do rukou obce a když přibylo starostí o majetek získaný konfiskacemi. Bylo jen spravedlivo, že za spojení Starého a Nového města byli Novoměstští zastoupeni i v šestipanském úřadě, který dozíral na společné statky. Novoměstští

[4]) Čelakovský: Soupis rukopisů uv. m. str. 74. — K jinému mylnému závěru mohla by svésti ještě jedna podobnost. Již r. 1398 mluví se totiž na Novém městě o úřednících s titulem: »officiales fructuum civitatis«. V rukopise č. 2074 fol. 1 stojí: »communitas cum pleno consilio statuerunt novos collectores fructuum ab officiis civitatis«. Byli 2 z konšelů, 2 z obecních a každoročně pak radě skládali účty z vybraných peněz a z toho, jak s nimi naložili. Takové účtování z r. 1414 a 1415 bylo zapsáno do rkp. 2079 fol. 94', kde je uveden jejich rozšířený titul: »officiales quatuortemporum seu collectores fructuum de anno...« R. 1415 bylo jich vskutku 6. Ale přes to lze sotva usuzovati na instituci, šestipánům obdobnou a existující o 10 let na Novém městě dříve než na Starém. Tito »collectores fructuum ab officiis civitatis«, kteří, podle rozšířeného titulu soudíc, vybírali výnos nižších úřadů o suché dny, byli nepochybně jen přechodnou instancí, která měla ve své pokladně soustřeďovati výtěžky drobných důchodových pramenů obce, hlavně asi všech menších pokladen jednotlivých tržních úředníků a zřízenců. Byli tedy prostředníky mezi drobnými úřady a radou a spíše se blížili pozdější počtové komisi než úřadu s určitými povinnostmi a úkoly. — Čelakovský: O vývoji zřízení radního, uv. m. str. 165 o nich praví: Kromě toho po obnově rady ustanovovala obec čtyři výběrčí důchodů z úřadů »collectores fructuum ab officiis«.

[5]) Vojtíšek: O vývoji samosprávy, uv. m. str. 41.

konšelé a měšťané, zvolení do šestipanského úřadu v letech 1421—24, byli tedy prvními nositeli této funkce v druhém pražském městě.[6]) Konšel a jeden nebo dva z obecních spravovali a prodávali konfiskované objekty, jak se o tom zmiňují již citovaná svědectví o transakcích vykonaných úředníky »od obou měst na to vydanými«. Rokem 1425, po rozdělení jednoty, novoměstská jména z šestipanských seznamů ovšem zmizela, ale sotva vznikl na Novém městě již tehda zvláštní samostatný úřad. Majetkové poměry mezi oběma obcemi byly dosti neujasněné a do rozdělení statků, jak k němu o čtyři léta později došlo, nebyl by úřad měl ani přesně vymezeného oboru činnosti.[7]) Skutečně to byl až rok 1429, který přidělením majetku připadajícího Novému městu tak zvětšil radní agendu, že nově přibylá péče o statky na zemi a obecní nemovitosti musela býti delegována zvláštnímu orgánu. Staroměstský příklad byl nepochybně vodítkem při zřízení nového úřadu, jehož členové dostali název »officiales communitatis«. Již označení samo upomíná na staroměstskou analogii. Ale zároveň snad okolnost, že se jim nedostalo zvláštního titulu, nýbrž zachovávalo se jen toto všeobecné označení, ukazuje na zmíněný odlišný ráz jejich charakteru: spíše než pevně vymezený a stálý úřad, byl to orgán s funkcí sice pravidelně a vždy na rok udělovanou, ale trvající jen pro faktickou potřebu, jak si to nové úkoly vynutily. Úředníci byli pravidelně 3, konšel a 2 obecní.[8]) Officiales communitatis pokračovali v úkolech, které již za jednoty obou měst ukládal nově nabytý majetek bývalému společnému šestipanskému úřadu, v zastoupení městské rady a veliké obce prodávali domy, přijímali splátky a úroky a již také několik málo stavebních sporů vyžádalo si jejich rozhodnutí.[9]) Tehdy v 30tých letech byli někdy též nazýváni »officiales sextarii«,[10]) ale všeobecné označení převládalo. Koncem 30tých let XV. stol. však jejich stopa mizí. Snad spolupůsobila snaha císaře Zikmunda o reakci, o navrácení měst k starším právům a řádům. Rozhodně nedošlo však k násilnému zrušení úřadu s panovníkovy stra-

---

[6]) Šestipanský seznam je z tohoto období zachován jen jediný z r. 1422. Uvádí Pavla, dveřníka králova, konšela a Tomáška krejčího, obecního z Nového města. (Viz přílohu I.)

[7]) V letech 1425—29 jsou všichni šestipáni, jak jsou v seznamech uvedeni, staroměstskými měšťany. Pokud byly nečetné transakce s nemovitým majetkem podnikány, předsevzala je se strany Nového města nepochybně sama rada.

[8]) Roku 1430 a 1431 byli čtyři, někdy dva. (Příloha I.)

[9]) Stavební spory jsou zaznamenány v rkp. č. 2082 fol. C 13, F 12, D 10, M 7', M 17' a j. v.

[10]) Rkp. č. 2082 fol. B 18, I 9; fol. Q 19' »communes officiales alias sextarii communitatis«. — Jméno bylo nepochybně odvozeno z okolnosti, že byly úřadu odváděny dávky a úroky z pronajatých a pod plat vysazených statků za hradbami. Základnu titulu tvoří termín »sextarium«, který Du Cange vysvětluje jakožto míru a to nejen objemovou, nýbrž i obilní; »sextarium, sextariaticum« znamenalo pak i dávku, která se z takové míry a množství obilí pánovi odváděla.

ny, neboť officiales communitatis přečkali jeho smrt, než spíše se zdá, že uvedená okolnost a vedle ní i ukončení pozemkových transakcí ohrozily úřad tak, že ve svém samostatném postavení zanikl. Mohlo se tak státi tím spíše, že to, co z jeho funkcí zbývalo, záhy mohlo býti přeneseno na nový orgán, který právě tehdy asi vznikl. Byl to »úřad sklepový«, jehož členové byli nazýváni »officiales testudinis« nebo »de testudine«. Poslední zmínka o officiales communitatis jest ze srpna r. 1438, první zmínka o sklepových úřednících jest z roku hned následujícího, ačkoli možná existovali již dříve, poněvadž kvitance z r. 1439, kterou obec schválila účty úředníků z let 1419—1439, již je uvádí mezi ostatními. Přesto však nebylo by snad oprávněné tvrditi, že sklepový úřad je totožný se starými officiales communitatis a že se jedná jen o změnu jména. Nahlédnutí do seznamu novoměstských šestipánů (příl. I.) jasně ukáže na zřejmé porušení kontinuity; kdežto řada úředníků do r. 1438 postupuje pravidelně a takřka v úplném počtu, v seznamech sklepových úředníků je se spokojiti až do r. 1449 toliko se svědectvím o titulu úřadu a pravidelná řada jmen úředníků, a to vždy jen 2, nastupuje až od roku 1457. Kromě toho nabyl úřad povahy hospodářského orgánu v tom rozsahu, jak lze předpokládati u šestipánů, husitských i pozdějších, teprve v 2. polovici století, kdežto v začátcích omezila se pravděpodobně jeho činnost hlavně na obor, který je naznačen již v jeho jméně.

»Sklep« bylo všeobecné označení pro menší světnici, komoru,[11]) zvláště bylo ho užíváno pro místnosti v přízemí. Ve městech se však termin »sklep« spojoval především též s pojmem krámu, umístěného v přízemí. Takové krámy byly velmi četné; okno sklepu, které vedlo z přízemí do ulice, mělo široké výkladní prkno, na němž bylo zboží prodáváno. Tyto sklepy, které nezasahovaly mimo okap do ulice, vymykaly se z úřední pravomoci a nebyly z nich odváděny poplatky, jak o tom byla řeč již při staroměstských trhových příjmech šestipánů. Jsou-li tedy novoměstští úředníci nazýváni sklepovými, »de testudine«, může to býti odvozeno jedině z okolnosti, že spravovali důchody z krámů, sklepu v radním domě.[12]) Ještě bezpečněji to dosvědčují varianty úředního titulu, zvláště: »officiales testudinis dominorum Nove civitatis«, »officiales proventuum et testudinis« a nejjasněji »officiales testudinis pretorii Nove civitatis«.[13]) To byl nepochybně základ kompetence novoměstského sklepového úřadu, základ, který však záhy nabyl značného rozšíření. Postupovalo se známým způsobem, ke správě sklepových důchodů přidávána péče o jiné obecní příjmy, konečně svěřováno úředníkům znenáhla veškeré hospodářství obce, takže v 2. polovici XV. století upravuje se jejich titul na »officiales de testudine, de censibus villarum nec non

---

[11]) Fr. Hrubý: Selské a panské inventáře v době předbělohorské. Čes. časopis hist. XXXIII., str. 285.

[12]) Též Čelakovský: O vývoji zřízení radního, uv. m. str. 189.

[13]) Rkp. č. 2090 fol. 12'.

de aliis perceptis et distributis«.[14]) Neboť na ně byly časem přeneseny všechny úkoly bývalých šestipánů, takže sklepoví úředníci konali výchozy na ohlédnutí sporných nebo závadných staveb, pronášeli rozsudky v stavebních rozepřích, před nimi konaly strany jednání týkající se nemovitého majetku, pokud náležel do kompetence úřadu (na př. prodeje a postoupení krámů), úředníci zastupovali městskou vrchnost vůči poddanským vesnicím, jim byli podřízeny nižší orgány, jako dozorčí a rychtáři trhů, měřiči, branní, hlásní, úředníci nad posudným, rourmistr,[15]) jim náležela tržní a stavební policie, živnostenský dohled i vedení radního hospodářství vlastního — vše zcela tak a v témže rozsahu, jak bylo zjištěno u staroměstských šestipánů, pokud nepadaly na váhu v některých věcech odlišné právní poměry obojího města. Od r. 1449, kdy začínají pravidelné zprávy o sklepovém úřadě, až do r. 1495 musili znenáhla rostoucí práci zastati jeden konšel a jeden z obecních, a teprve tehdy byl jim přidán třetí člen. Na samém začátku XVI. stol. byl úřad rozmnožen o dalšího konšela, pak o dalšího člena z obecních a začátkem 20tých let byl počet vyrovnán na 6 v témž uspořádání jako na Starém městě.[16]) Čeho bylo dosaženo praktickým vývojem, chtěli ovšem Novoměstští míti potvrzeno též právně. V době, která se nejlépe hodila k dosažení mimořádných výhod, za vlády Vladislava Jagelovce, začlo se Nové město domáhati rovnosti se Starým, »chtíce od něho míti zlatú pečet a šest pánuov v úřadě i maršálka tím zpuosobem, jako v Starém městě«.[17]) Co se šestipanského úřadu týče, nedosáhli Novoměstští svého cíle, a teprve o 40 let později — a opět nejspíše faktickým vývojem — byli aspoň početně oba úřady vyrovnány. Byl to pravděpodobně odpor Starého města, jež se postavilo proti požadovaným novotám, které by novoměstského souseda příliš přiblížily staroměstské prestiži. Když rostoucí

[14]) Rkp. č. 989 fol. 52' (k roku 1474). — K r. 1469 chová týž rukopis na fol. 52 zprávu o účtování: »officiales de testudine fecerunt racionem de perceptis et distributis censuum collectorum de villis Letnian, Wesce, Podol, Zlechow etc.« — Tamže (k r. 1494) fol. 55' »officiales rerum communium ac proventuum ad eandem urbem attinencium.«

[15]) Rkp. č. 2079 fol. 451' (r. 1498): »Smlouva s rúrmistrem.« Rada uzavřela s rourmistrem smlouvu o jeho povinnostech a službě a na druhé straně sama opět se zavazuje, že mu bude povinna platiti »každý týden puol kopy gr. čes. skrze úředníky naše obecnie, každého dne sobotnieho, však, jestliže by týž Matuš kteréhokoli času při sobě jaký nedostatek měl při dostatečném opatření těch rúr, jimiž voda se vede do pivovaruov a kašen, tehdy on má a povinnen bude miesto sebe tak hodného na svuoj náklad zjednati, aby vždy při tom duochodu nižádná újma obci nebyla... však my nebolito úředníci naši budem povinni beze všeho odmlúvanie a prótahu, kdyžby nám nebolito úředníkóm našim obecním týž Matuš dal znáti v tom že by hodně potřeboval při témž diele obecniem dělnikuov těch tolik, pokudž by ta potřeba ukazovala, jež by úředníci obecní srozuměli, beze všeho odtahu témuž Matušovi rórmistrovi má ku pomoci skrze úředníky obecné dána býti na náklad a záplatu týmž dělníkóm obecní«.

[16]) Viz seznamy v příloze, které ovšem nejsou vždy úplné.

[17]) Staří letopisové str. 222 k r. 1480.

agenda sama si vymohla rozšíření sklepového úřadu na 6 členů a když už chybělo jen formální schválení zavedeného stavu, došlo r. 1518 ke spojení Starého a Nového města. Při sloučení obcí splynuly i úřady, a poněvadž v obou městech byly před sloučením stejně silné, byli i v společném šestipanském úřadě Novoměstští polovicí zastoupeni. A tehdy jistě sloučení dovršilo to, co analogickým vývojem se dosud tvořilo: úplně shodné vymezení rozsahu i významu šestipanských úřadů obou měst. Obory kompetence, organisace úřadu, jeho poměr k radě i k jiným orgánům, jeho právní normy a prostředky, knihy i způsob a význam jejich zápisů, vše bylo po rozdělení jednoty r. 1528 k nerozeznání shodně upraveno na Novém městě podle staroměstského vzoru.[18]) Tenkráte byl souhlasně utvořen i officiální titul »sex viri, šestipáni«. Další vývoj již odchylek přirozeně nejevil a jeviti ani nemohl, když cesty obou měst řídil týž osud s týmiž předpoklady i účinky. Nevyhnutelný důsledek toho pak byl i společný konec na základě téhož dekretu, kterým byl zrušen šestipanský úřad na Starém městě pražském.

*

Organisace i kompetence sklepového úřadu jeví jen nepatrné odchylky od staroměstského vzoru. Jsou to toliko nečetné lokálně odlišné detaily a kromě toho se naleznou některé momenty, snad shodné se staroměstskými zvyklostmi, ale náhodou na Starém městě nedoložené. Proto bude vzpomenuto jen těch stránek organisace a kompetence novoměstských sklepových úředníků, pokud přinášejí něco nového.

Je to především několik zpráv o výročním účtování. Od smrti krále Václava nebyly na Novém městě počty kladeny až do r. 1439. Teprve tehdy byla svolna velká obec, před niž předstoupila rada, berníci, úředníci sklepu a všichni ti, kdo přijímali jakékoli dávky, peníze a užitky ve jménu novoměstské obce. Všem byla dána za jejich hospodaření generální kvitance, ovšem s výslovným podotknutím o výjimečnosti případu a s výzvou, aby nadále bylo účtováno »podle starého zvyku« každého roku.[19]) Další kvitance je zachována až z r. 1443.

[18]) Čelakovského mínění, že r. 1528 oficiálně zařízený šestipanský úřad vznikl z instituce berníků, povstalo jistě mylně z vnější shody, dané stejným počtem členů obou orgánů. Že taková souvislost není možná, vysvítá z povahy berníků samých, neboť byla to starodávná samostatná instituce, která nepřestala nikdy existovat. Na Novém městě dály se volby berníků pro jednotlivé čtvrti a opakovaly se pro jednotlivé pravidelné i mimořádné berně. Mimo to ve výročním účtování jsou výslovně rozlišováni úředníci obou orgánů, kteří jsou uváděni vedle sebe termíny: X Y officiales de testudine ot Z. V bernarii«.

[19]) Rkp. č. 989 fol. 44: »....magna communitas in locum sui pretorii.... evocata...., ubi dicti domini, magister civium et consules nuncdastini notificaverunt optantes, ut ab eis de perceptis et distributis bernarum, pecuniarum et usifructuum (!) quitatis ipsa communitas velit percipere racionem iuxta iura et antiquam consuetudinem civitatis; communitas vero habitis super hoc deliberacione et tractatu decretum.... exportavit, ut omnes do-

která jasně ukazuje postup účtování.[20]) Při kladení počtů sklepového úřadu a jiných obecních orgánů před městskou radou byl přítomen za velkou obec relátor, jenž patrně dosvědčil před shromážděním velké obce správnost účtovacího postupu, načež obec radu a její úřady kvitovala. Při tom nabízela rada prostřednictvím relátora, že »officiales et collectores pecuniarum« předloží své počty přímo velké obci; obec ovšem odpověděla, že toho není třeba a že obec nechce počtu slyšeti, nýbrž že se spokojí účtováním již učiněným. Přirozeně byla obě poslední prohlášení spíše jen formalitou, neboť nabídka i odmítnutí vrací se v málo změněné formulaci téměř pravidelně v kvitancích XVI. stol.[21]). Tak jako v 70. letech na Starém městě, tak byla koncem XV. století uznána i na Novém městě potřeba zostřiti revisní metody. 11. listopadu r. 1499[22]) usnesla se velká obec, že počty nemají býti předkládány

---

mini magistri civium et consules, bernarii, officiales de testudine, necnon omnes collectores et perceptores pecuniarum, emolimentorum et usifructuum civitatis, qui... huiusmodi officiis, bernis et collectis a morte et mox post mortem... regis Wenceslai... anno domini M°CCCC°XIX° usque in presentem diem iuridice presiderunt, de omnibus bernis, steuris, exaccionibus et quibuscunque perceptis pecuniarum, usifructuum et emolimentorum civitatis sint liberi, ... quos omnes, vivos et mortuos unacum heredibus prefata communitas de huiusmodi omnibus et singulis perceptis vive vocis oraculo quittos reddidit... concludens,... ut omnes et singuli magistri civium, consules, collectores, bernarii et officiales... a prefato tempore mortis regis Wenceslai usque in diem presentem... faciant racionem, sed quod a die presente, quando postmodum berna imposita, percepta et collecta fuerit, statim de ipsa fiat racio, iuxta modum antiquitus observatum.«

[20]) Rkp. č. 989 fol. 44'.

[21]) Rkp. č. 989 fol. 63: ».... jestliže by těm osobám, k tomu vydaným a zvoleným, aneb panu purkmistru a pánóm a nejposléze pánóm starším obecním etc. co nejpřijemnýho a neslušnýho při kterýmkoli počtu vidělo se a zdálo, že by po druhé i po třetí před jakýmžkoli počtem osob jej dělati chtěli a hotovi byli, což osoby k týmž počtóm zvolené to všecko pořádně... vysvědčily..., na kteréžto vysvědčení pan purkmistr a páni, páni soudce, páni starší obecní, páni cechmistři... na místě vší obce... dali jsou odpověď... a oznámili, že tiem osobám ... dobře věří a potřeby žádné neuznávají, aby ti počtové znovu děláni a opakováni býti měli.«

[22]) Rkp. č. 989 fol. 56' (1499, IX. 11.): »Item eo ipso die congressionis tocius communitatis iurati seniores ac tota communitas decrevit peramplius per partes alias po strankách nullas esse dandas raciones, sed circa raciones dandas de quibuscunque officiis domini habeant accuratam diligenciam, ut dentur raciones a nummo usque grossum, a grosso usque sexagenam etc. usque ad ultimam summam tam in perceptis, quam in traditis coram personis, per dominos magistrum civium ac consules ex consilio et iuratis senioribus ac communibus fidedignis ad hoc deputatis, que persone eo pacto racionem percipientes factam racionem in pleno consilio presencia iuratorum senorum presentare tenebuntur, deinde facte racionis coram omni communitate facere protestacionem, exinde exhibite racionis quittancie processus sequatur. Ad quod decretum iuratorum seniorum ac tocius communitatis, sicut prefertur, domini magister civium et cunsules suum unanimiter dederunt assensum. — Česká varianta při účtování r. 1507. Tamže fol. 57'.

per partes, alias po stránkách«, nýbrž že položky mají býti uváděny detailně »a nummo usque ad grossum, a grosso usque ad sexagenam etc. usque ad ultimam summam«, a to jak v příjmech, tak ve vydáních. Bylo nařízeno skládati počty před komisí, zvolenou purkmistrem a konšely, z členů rady, z přísežných starších i z obecních. »Kteréžto osoby řádem a obyčejem slušným od pověděných úředníkuov přijavše« vyúčtování, měli to oznámiti v plné radě a pak podati ještě zprávu a svědectví v shromáždění velké obce. Ta potom úředníky kvitovala a prohlásila je zbavenými veškerých závazků vůči obci. Revise bývaly prováděny pokud možná přesně »od nejvyšší summy jednoho každého počtu až do nejmenšího peníze,« »s pilností a bedlivým vyhledáváním i vyptáváním při těch počtích«[23]). Výhrada o spolehlivosti kontroly, vyslovená v odpovídajícím oddíle staroměstském, platí ovšem i zde. Na účtovacím systému a jeho stadiích nebylo již dále měněno. Jen zákaz Ferdinandův z r. 1528, jímž bylo zabráněno pravidelným svoláváním velké obce, vynutil si příslušnou změnu. Když si r. 1539 někteří úředníci stěžovali, že jejich počty z r. 1530 dosud nebyly kvitovány, »i protož pan purkmistr a páni, slyševše nejednou jich slušnou žádost na všecek počet pánuov soudcí, starších, cechmistruov to vznesli a s nimi jako s radou svou to rozvážiti jsou ráčili a společně i jednostajně se snesli, poněvadž obec obsílána pro poručení jeho královské milosti býti nemuože, aby se potřeby a vysvědčení takových počtuov i jiných věcí na ni vznášeti mohly, že za věc spravedlivú uznávají a o tom poroučejí, aby vedle registr do rady položených a oznámení těch počtuov táž kvitancí učiněna a zapsána byla a osoby z týchž počtuov kvitovány byly«[24]). Až r. 1542 přistupuje k tomu další a poslední novota; komise, před níž odstupující šestipáni skládali účty, byla totiž rozšířena ještě o nově nastupující úředníky. Zápis z r. 1545[25]) udává počet jednotlivých složek komise: 8 konšelů, 5 soudců, 8 obecních starších, 5 obecních (v posledních 2 kategoriích byli zastoupeni cechmistři a přísežní řemesel), nově nastupující šestipáni a radní písař. Schválení velké obce a po Ferdinandově zákazu počtové komise bylo vloženo do radních knih prostřednictvím relátora, jenž svým jménem ručil za správnou intabulaci.[26])

Noví úředníci, kteří vystřídali odstouplé, přísahali obci, že budou věrně plniti svěřené úkoly. V novoměstské pamětní knize je zachováno znění přísahy tak, jak byla skládána r. 1530: »Přísaha šestipánóm. Přísahám pánu buohu, matce boží, všem svatým, panu purkmistru a pánuom i vší obci, že tento úřad v šestipánech, k kterémuž sem povolán, věrně, pilně, právě a upřímně vésti chci, k dobrému obecnému, poctivému a užitečnému všecku pilnost míti a vynaložiti, dobré velebiti mám,

[23]) Rkp. č. 989 fol. 63.

[24]) Rkp. č. 989 fol. 60. — 1539. I. 20.

[25]) Rkp. č. 989 fol. 62'.

[26]) Příslušná část zápisu zněla obyčejně: »Hec intabulacio facta est per X., prothonotarium eiusdem Nove civitatis Pragensis, ad mandatum et relacionem dominorum Y. Z.«

zlé tupiti, pana purkmistra i pánuo i vší obce cti a dobrého i užitečného hleděti, chudému, jako bohatému, hosti jako domácímu soudy spravedlivé činiti bez přijímání osob, toho jinak nečiniti pro přízeň ani pro nepřízeň, na škodu obecní a újmu nic nedopuštěje pro nižádnú věc. Tak mi pán buoh pomáhaj i všickni světí.«[27])

Přísahou bylo zahájeno další období šestipanské úřední činnosti, která, jak již bylo řečeno, nevybočuje z rozsahu kompetence ani ze způsobu organisace, jak je známo na Starém městě. Snad jen jeden detail stojí za zvláštní zmínku. Když r. 1545 přijímala počtová komise šestipanské vyúčtování, byla jí předložena i zpráva »také Krejního z Nehvizd, úředníka nad podílem panství přerovského«[28]). Je to analogie úředníka nad venkovskými statky, známého z let spojení obou pražských měst. Na Novém městě je to zjev, který se v různých obměnách asi častěji vyskytoval. V případě přerovského podílu šlo o velký komplex vsí a pozemků, který rozdělením připadl r. 1527 Novému městu[29]) a byl svěřen dozoru zvláštního úředníka, aby nepřetížil agendy šestipánů. Jindy, jako na př. r. 1490, bylo uloženo nájemci dvora, aby zároveň převzal dohlédací funkci nad obecním majetkem, který se nalézal v jeho sousedství. Byl rovněž považován za úředníka[30]). V obou případech byla takto delegována část úkolů osobám, které žily v dotyčném místě a měly tím možnost bezprostředního dozoru.

Rozsah finančního hospodářství novoměstského sklepového, pak šestipanského úřadu je v několika zápisech a statutech šířeji zachycen, než tomu bylo na Starém městě. Ovšem rekonstrukce, která by podala obraz proudění peněz šestipanskou pokladnou, nebude ani tady úplnou

---

[27]) Rkp. č. 332 fol. B 8'. Obdobné, zkrácené znění je zapsáno na fol. 64 k r. 1542. Přísaha z 18. stol. je rozšířena dodatky, odpovídajícími změněným poměrům. Tak na př. šestipanský úředník přísahal: »pánu bohu všemohoucímu, blahoslavené panně Marii matce boží i všem svatým, J. M[ti] pánu, panu hejtmanu též J. M[ti] císařskému, královskému panu rychtáři, panu purkmistru a pánům i vší obci Nového města pražského... « a pod. (Rkp. 85 fol. 8.)

[28]) Rkp. č. 989, fol. 62'.

[29]) Dříve společné přerovské panství bylo rozděleno mezi Nové a Staré město tak, že Novému městu připadlo: městečko Nehvizdy, vesnice Týnec, Vikáň, Kozovazy, Mochov, Vyšehořovice, Horušany, Nehvizdky, vše s platy, které činily úhrnem 147½ kopy 12 gr. a 2 hal. pololetního úroku, dále tvrz a ves Malešice, Dvorce a Dobrovíz, 9 rybníků, louky, lesy atd. — Archiv český XXVIII. str. 157.

[30]) Rkp. č. 2089 fol. P IX'. — (R. 1490.) Rada pronajala robotnému člověku půl dvora ve Zlíchově pod roční úrok 6 kop; při tom »také ustanovujeme jeho úředníka tiem obyčejem, jakož i prve ustaven byl k opravování a opatrování jiných luk našich tu v Zléchově, aby on, jsa úředníkem, ty lúky opatroval věrně a právě, škody na nich sám nečině a jiným také bráně činiti, a vyšla-li by kdy voda z řeky na ty lúky, že by se ponesly nějakú nečistotú... že on to... s budúcími svými má opravovati a čistiti... a také ku potřebě obecné... má býti (v čas potřeby) hotov a koňmi a s vozem za dva anebo za tři dni a nic více, a to na stravě obecné... louku také v Hlubočepiech aby opatroval a potokuov našich hájil a bránil jako úředník«.

a omezí se spíše na výčet zdrojů příjmů, než aby mohla sledovati jejich výnos a summu celkových položek. První místo zaujímaly příjmy z nemovitého majetku obce. Poněvadž novoměstští šestipáni vybírali platy z poddaných vsí, úrok z pronajatých objektů a uznávací dávky tam, kde obec měla toliko t. zv. vrchní vlastnictví, je možno si učiniti aspoň přibližnou představu o výši této položky, uváží-li se, že Nové město ocenilo si r. 1532 svůj nemovitý majetek na 23.339 kop 30 gr. čes.[31]). O tři roky později byl do šestipanské knihy[32]) zapsán svatojiřský a svatohavelský úrok, a to pouze z vinic, zahrad a těch několika vesnic, které byly spravovány společně se Starým městem. Ale již tento zlomek příjmů vykazuje sumu 125 kop a 16 gr. ročního důchodu. Záznam o dávkách z ostatního novoměstského majetku není zachován. Další druh úředních příjmů činily taxy a dávky z úředních výkonů, z nichž byly nejrozsáhlejší dvě skupiny, písařské taxy a soudní poplatky. Kromě zmínky o poplatku za výchoz[33]) není však opět přesných údajů. Teprve o následujícím zdroji nepravidelných příjmů je více zpráv. Jsou to tržní poplatky a dávky ze zboží, v první řadě z dovezených nápojů. O pivu bylo rozhodnuto statutem z 27. I. 1513, »aby z sudu bylo dáváno, aby u každého vozu bylo poručeno, kdo by to měl bráti posudné, a ouředníkóm v sobotu na každý tajden bylo donešieno«.[34]) »Ktožbykoli přivezl svidnické pivo, má dáti pánuom úředníkuom do úřadu puol pinty piva a z každého sudu k obci XX gr.«[35]). Týž poplatek byl ustanoven pro dovoz malvazu. Ostatní druhy vín mají rovněž stupnici dávek, jak o ni zachovalo svědectví »právo od vína, kteréž v sudiech na rynku prodávají domácí aneb hosté, od čeho co má bráno býti. Item od čtvrtce jeden peníz, od věrtele IIII den., it. od týnskýho dva peníze, od svidnického VII den., it. od žitavského II gr. II den., a to všecko má býti do měšce panského do úřadu šestipánuov«.[36]). K tomu přistupují ostatní tržní platy z ovocného, rybného, drůbežnického a jiných trhů. K nim se řadí dávky z krámů a bud. Prodej zboží a jeho výroba byly však zdrojem dalších šestipanských příjmů tehdy, když při nich byly shledány nějaké závady. Tak z »porušených slaných ryb« placena pokuta 1 kopy, nestejně velké kusy, které byly při prodeji vydávány za stejně hodnotné, byly

[31]) Teige: O statcích obcí Pražských, uv. m. str. 168. — Rkp. č. 2133 fol. 65.

[32]) Rkp. č. 2150, nefoliované listy mezi fol. 55 a 56. — U Teigeho otištěno tamže na str. 169—170 s chybným součtem 75 kop.

[33]) Rkp. č. 989, fol. 345'. Statut velké obce ze 2. VIII. 1513. »Item kdež úředníky obecnie na meze, zdi, okna, žlaby etc. súsedé obapolní vedou mnohdykrát z lehkých příčin toliko z samé zlé vuole jeden súsed druhému zábyt (!) svévolně činí, kdyžkoli by úředníci na to požádáni byli, aby vyšli, obě dvě straně, samy se smluviti nemohúce, každá strana najprv polož V gr. českých, a která křivá zuostane, ta těch V grošuov českých úředníkuom propadni a druhé straně úředníci zase pět grošuov českých vraťte«. Rkp. č. 2133, často uvádí »... páni úředníci na to vyšedše, X gr. vzali«.

[34]) Rkp. č. 989, fol. 345.

[35]) Rkp. č. 2133, fol. 359. — [36]) Rkp. č. 2133, fol. 349'.

zabaveny. Podobně bylo zabráno zboží těm, kteří s ním sedali mimo trh, nebo jestliže se obchodník před prodejem »neumluvil« s úředníkem trhu, a pod. Šestipanská policie neomezovala se však, jak známo, jen na tento obor, a tak i na poli stavebního dohledu naleznou se stanovené pokuty na porušení městských řádů. Tak na př. směl měšťan začíti se stavbou teprve 1½ lokte od sousedovy zdi. »Pakli by přes svú mezi na jeho dělal a sáhl, tehdy má puol sedmý kopy pánuom dáti.«[37]) Plýtvání vodou z vodárenských stejánků trestáno pokutou 15 gr. a pod. Ve všech uvedených případech bylo to samo úřední poslání šestipánů, které jim zjednávalo správu těchto pravidelných i mimořádných důchodů. Do jejich rukou plynuly i peníze z kontraktů, kde šestipáni v zastoupení obce jednali jako strana v soukromých smlouvách. Většinou se to týkalo nájmů, ať už některých měřických a tržních úřadů, ať statků a pozemků. Do první skupiny patřil na př. úřad »k spravování chmele«, z něhož placeno ročně 4 kopy do šestipanské pokladny[38]), do druhé patřili rychtáři trhů atd. Druhá skupina vykazuje smlouvy na nájem statků, ostrovů, přívozu v Podskalí[39]), stroje »k dělání prachu na dolejších mlýních na [!] VI kop do roka«[40]), »lázní na dělání sanytru do roka na XI½ kop míš.«[41]) atd. V smluvních podmínkách se často vyskytují kromě platů v hotových penězích i naturální dávky nebo pracovní povinnosti.[42]).

K celkové představě o fluktuaci peněz v šestipanské pokladně poslouží záznamy výročního účtovní, které v 90tých letech XV. stol. mluví o položce příjmů a vydání, které se pohybovaly v mezích 1200—2000 míšenských kop[43]); zpravidla byla bilance aktivní. Přes veliký roční obrat, bylo hospodařeno vlastně se dne na den, neboť pohyb peněz nebyl nijak regulován, pokladna neměla reserv a tak nesmí překvapiti zápis, který ukazuje, že šestipáni měli zaplatiti kováři za práci 6 kop, ale zaplatili jen 5 »i neměli tehdáž páni peněz«[44]), a tak zbytek doplatili později. K doplnění celku nechť slouží inventář nářadí a věcí šestipanského majetku, který je uveden v poznámce.[45])

---

[37]) Rkp. č. 2133, fol. 361'.

[38]) Tamže fol. 24.

[39]) Tamže fol. 112'.

[40]) Tamže fol. 115.

[41]) Tamže fol. 43.

[42]) Zvláště podrobnou smlouvu s jistým mlynářem uvádí na př. zápis z r. 1516 v rkp. č. 2133 na fol. 36.

[43]) Rkp. 989, fol. 1.

[44]) Rkp. 2133, fol. 158'.

[45]) Rkp. 2085, fol. K 21'. — »Anno domini M°CCCC°LX° feria IIIa post Lucie, Andreas Rzessetak, consul, et Petrus Heczka, communis, officiales de testudine antiqui, infrascriptas res significaverunt fore in testudine, quas Johanni Chalupe, consuli et Johanni Bieli, novis officialibus, ibdem reliquerunt: primum: dva koflíky střiebrna, dvanádete lžic střiebrem, osm mis cínových a šálešné čtyři misky cinové, provazy dva, dva sekáče, kuchařka pět kotlíkuov měděných dva ryndlíky měděná, puolpátý pištele, dvě kratce dvě

II.

Kancelář a knihy novoměstských šestipánů.

(Šestipanští písaři. — Popis zachovaných knih.)

Již organisace a kompetence novoměstského šestipanského úřadu ukázala, zvláště ve vyspělém stadiu, takořka bezvýjimečnou shodnost se staroměstským vzorem. A přece byla tato stránka šestipanských dějin diktována životními podmínkami organismu. Tato výhrada v diplomatické části vývoje ovšem odpadá a spolu s ní i poslední možnost nějaké individuální úchylky ve vývinu novoměstské kanceláře a knih, neboť spíše formální povaha tohoto úředního odvětví byla ještě daleko schopnější převzíti beze změny již hotový tvar.

Co se kanceláře týče, možno se zmíniti toliko o jménech písařů, pokud bylo lze je zjistiti. Jsou jen tři, kteří se uvedli jménem. Když šestipáni »pošacovali« r. 1532 statek jistému měšťanu, provázel dva úředníky »Jan baccalaureus s Poříčí, písař úřadu«.[1]) Další je Jan Salovský, který se hlásí k autorství zápisů v šestipanských knihách přípiskem: »hec Joannes scriba«.[2]) Účastnil se psaní knih v letech 1533 až 1541, a je jediný, jehož ruku možno identifikovati. Jinak zachovala se již jen jedna zmínka o jménu, a to k r. 1543, kdy se mluví o šestipanském písaři Tomáši Penížkovi.[3]) Patrně psal v úředních knihách od r. 1541.

Stejně jako přísaha úředníků je zachována přísaha jejich písaře. R. 1528 zněla: »Přísahám pánu bohu, všem svatým, panu purkmistru a radě i vší obci města tohoto, že v této práci při duochodech obecních věrně, upřímně, právě a spravedlivě mám se zachovávati, cti, dobrého a užitečného pana purkmistra, pánuov a obce této hleděti, pravdu velebiti, křivdu tupiti a jednomu každému bez osob přijímání, což na mně jest, spravedlivě činiti i povolně se ku pánuom úředníkuom zachovati a jinak na škodu obecní a újmu obecních požitkóv nic nedopouštěje pro přízeň ani pro nepřízeň, pro dary, pro strach neb bázeň, ani pro nižádnú věc jinak nečiniti. Tak mi pán buoh pomáhej i všichni světí.«[4])

*

O knihách sklepového úřadu není až do samého začátku XVI. stol.

---

lopatě železně, dvě sekyrce, jeden řetěz veliký a druhý malý, sochor železný, kleště veliké, železné, jako kámen jimi táhnú, zámky tři ruské, jedenádcte tenat, sypátka jedna, kytlic šest, jako v nich proti královi milosti chodie, šest holí, dva kotly zbitá, palice veliká, železná, dvě konve cínové, jedna ve dvě pintě a druhá v pól druhé pinty, síry jedna tuna a prachu puškového také jedna tuna etc.«

[1]) Rkp. č. 2133, fol. 201'.

[2]) Tamtéž fol. 199 a v rkp. č. 2149 a 2150 fol. 1. »Hec Joannes Salowsky scriba«.

[3]) Rkp. č. 989, fol. 61'.

[4]) Rkp. č. 332, fol. A IV'.

zpráv, ale stejně jako u staroměstských šestipánů možno bezpečně předpokládati instituci úředních knih snad již od začátku trvání úřadu. Jediná zmínka o registrech z r. 1433[5]) jest jen dokladem okolnosti, že činnost úředního orgánu bez knihových pomůcek nebyla myslitelná. Teprve zachované knihy osvětlí stadium, ke kterému kancelář zatím došla. Nejstaršími svědky jsou první dva oddíly nyní dohromady svázaného rukopisu č. 2133. Jsou to původně dvě zcela samostatné knihy, obě založené r. 1501 a vedené odtud souběžně. Rok vzniku výslovně uvádí prvá kniha nadpisem: »Anno redempcionis nostre millesimo quingentesimo primo residente prothoconsule domino Mauricio Kropacz, primo magistro civium procurante, hoc registrum reformatum est sub officialibus N. N....« Proč právě toho roku došlo k obnově knih, naznačuje nadpis druhé knihy, který uvádí jména úředníků s významným dodatkem: »za jich správy zbožie strašnické koupeno jest léta páně a spasenie našeho tisícého pětistého prvnieho«. Uváží-li se při tom povaha zápisů v obou knihách, lze dojíti následujícího pravděpodobného závěru: před r. 1501 byla vedena kniha smluv, koupí a připovědí, kam úřad a strany zapisovaly jednání týkající se nemovitého majetku, z něhož šly úroky do sklepové pokladny. Když však toho roku přibyly do novoměstského statku Strašnice s celým komplexem poplatných dvorů a vsí, byla tomuto novému rozsáhlému oboru věnována samostatná kniha. Při zakládání nové knihy pro jednání, týkající se strašnického zboží, byla i první skupině upravena nová kniha, z níž přešly časem i jiné zápisy o obecních nemovitostech za hradbami do strašnického oddílu, na př. jsou tam záznamy týkající se Podolí, Kovařovic, »o rozdielu zbožie přerovského«[6]) a pod. Poněvadž Strašnice spolu s některými jinými venkovskými statky byly celkem uzavřenou skupinou, byla kniha obsahující dotyčné zápisy vedena i po spojení Starého a Nového města bez přerušení dále a sahá svými zápisy až k r. 1525. Za to první kniha, kde byly zaznamenávány koupě, prodeje a nájmy luk, vinic, chmelnic, domů a zvláště krámů a šrotéřských čtvrtí, ustává rokem 1518. a teprve léta 1530—47 jsou tu opět zastoupena zvláštní skupinou šrotéřských zápisů »na čtvrti, kteréž jedni druhým prodávají«.[7])

Po rozdělení jednoty r. 1528 vedeny kromě zmíněné knihy strašnického zboží znovu samostatné novoměstské knihy, kniha smluv, koupí a připovědí a soudní kniha. Činí třetí a čtvrtý oddíl rukopisu č. 2133. Obě knihy jsou vedeny do r. 1537. Zvláštní kniha tržních a řemeslnických instrukcí a řádů je pátou a poslední skupinou v citovaném rukopise.

R. 1537 »udělány jsou tyto knihy v nově«, t. j. knize smluv a soudní knize dostalo se pokračování ve zvláštních knihách, nyní označených

[5]) Rkp. č. 2082, fol. D 6': »prout hoc idem in registris officialium lucidius atque expressius continetur«.

[6]) Rkp. č. 2133, fol. 144'—145. — Do strašnického oddílu zapisovány ku podivu často záznamy o nájmech krámců u kaple Božího těla.

[7]) Tamtéž fol. 48.

čísly 2149 a 2150. Tím vztah jednotlivých rukopisů a knih je následující:

rkp. 2·33

I. kniha (fol. 1—67') — (fol 1—47) smlouvy a koupě 1501-1518 — III. kniha (fol. 155—242') 1528—1537 **rkp. 2150** 1537—
— (fol 48—58) šrotéřské zápisy 1530-1547

II. kniha (fol 68—154') Strašnické zboží 1501—1525

IV. kniha sentencí — (fol. 243—341') 1528—1537 **rkp. 2149** 1537—

V. instrukce a řády z XV.—XVII. stol. (fol. 342—540')

(Hranice let je ovšem v knihách překročena několika zápisy vepsanými dodatečně.)

Rukopis 2133. Střední formát, desky rozměrů 22×32·5 cm. Byl roku 1596 svázán do světlehnědé kůže napiaté na dřevěné desky. Přední i zadní je ozdobena týmž renaissančním ornamentem, vtlačovaným v rámcových pásech kolem obdélníku ve středu. V pásech se střídají ozdobné vásy s medailony nesoucími relief hlav rytíře a vavřínem ověnčeného starce; stylisované listy a stvoly hustě vyplňují zbývající plochy. V středním poli je zlatem vyražen novoměstský znak, držený dvěma orly, nad erbem je velký helm s korunou. Pod znakem umístěn nápis INSIGNIA NOVAE URBIS PRAGENSIS 1596. Na přední desce jsou stopy inkoustového nápisu (asi ze XVII. stol.) ve 4 řádkách: »Relationum et variarum. Testamentorum et donationum.« (Druhá polovice nápisu připsána touž rukou později). Na hřbetu knihy je nalepen štítek s nápisem: »Libr. relationum, contractuum, testament., decretorum, inventarior., privilegiorum, diversorum memorabil. ab anno 1484 N. 1, 2, 3, 4 et 5.« Nápis psán již moderní latinkou. Dole na hřbetu umístěn další štítek s tištěnou signaturou: »Miscellanea 75.« Desky knihy byly dříve spojeny mosaznými přezkami, které jsou nyní nahrazeny plíšky zanýtovanými do kožených pásků. Jak již naznačuje 5 čísel na hřbetním štítku, je vevázáno v knihu pět původně samostatných oddílů, knih, jež se rozlišují i materiálem papíru. První dvě skupiny mají tuhý, bílý papír s téměř týmž filigránem jako staroměstské šestipanské knihy (variace koruny s trojlístky, Briquet č. 4912). 3. kniha vykazuje papír velmi různorodý: jednak tenký, úplně zežloutlý, špatné jakosti (filigrán znak s věžemi, Briquet č. 2319), jednak lepší druh s filigránem kráčejícího medvěda (pod. u Briqueta č. 12268), konečně má ještě jiné složky se značkou žezla na jablku nebo volské lebky, z níž vyrůstá vysoký kříž ovinutý hadem (Briquet č. 15411) a pod. Papír těchto druhů střídá se i v složkách 4. knihy. Poslední oddíl má opět tenší a horší papír s filigránem erbu s věžemi. Formát všech listů, původně podobných rozměrů seříznut při vazbě do tvaru 30·4×20·5 cm. Ořízka je natřena červeně.

Po pěti vevázaných prázdných listech (jen na 2. je rukou XVIII. stol. opakován nápis se hřbetního lístku) jde první samostatný komplex čítající 62 listů. Stará foliace: folio primo — 41; stejně daleko sahají i záznamy indexu, připojeného na fol. 66′—67′.[8]) Listy následující po fol. 41 jsou sice až do fol. 58′ popsány, ale nejsou ani foliovány, ani nejsou zápisy v nich obsažené zaznamenány v indexu. Foliace se dála arabskými čísly. První oddíl je uvozen ozdobným nápisem na první straně listu, v němž se uvádějí jména úředníků, za nichž byla kniha založena. Nápis je obklopen pozdějšími přípisky a poznámkami nejrůznějšího druhu.[9]) Na dalších listech následují zápisy, 3—4 na stránce, psané nezdobenou, ale dosti úhlednou kursivou, podle způsobů jednotlivých písařů. Začátky zápisů jsou vyznačovány buď zvětšeným písmenem, nebo zesíleně psaným jménem kontrahenta. Kniha nerostla hned od počátku organicky, neboť až do fol. 15 (do r. 1500) sahá skupina starších zápisů, datovaných od r. 1484, které byly najednou přepsány do nové knihy. Tomu nasvědčuje nejen přeházený chronologický sled, nýbrž i pečlivá úprava a krasopisné písmo. Mimo to vztahuje se k ukončení této nezvykle úhledné a poctivé práce nepochybně i písařův projev připojený k opsaným zápisům: »Amen, aleluja zpievajme tomu najmocnějšiemu a najvšemohúcnějšiemu.« Od r. 1500 postupují záznamy již chronologicky tak, jak strany přicházely s výsledky svých jednání, takže data se nanejvýše někdy zpozdí jen o menší spatia. Výjimečně se vyskytne v chronologickém sledu ojedinělý zápis ze starší doby. To se stávalo v případech, když strana dala vložiti do knih starou smlouvu až tehdy, když se blížilo splnění poslední splátky. Nepochybně to byl dlužník, který dal popud k zapsání smlouvy, aby k ní mohla býti připojena konečná kvitance, vydávající svědectví o splněné povinnosti. Proto se s okolními zápisy chronologicky srovnává ne datum smlouvy, nýbrž datum kvitance. Druhou skupinu prvního oddílu činí zmíněné šrotérské zápisy na 11 listech. Folia 59—64 jsou prázdná, na fol. 65 je zápis »Pošacování statku pozemského léta 1532 feria 5. ante Petri et Pauli« s položkami příjmů z jednotlivých objektů. Na dalším foliu začíná index. Byl pořízen v době, když byly dopsány zápisy do fol. 41. Již z okolnosti, že pro každé písmeno bylo reservováno právě tolik místa, kolik ho počet příslušných zápisů vyžadoval, je zřejmo, že index byl najednou opsán z nějaké předlohy, kam byly zápisy nepochybně chronologicky zaznamenávány. Došlo k tomu r. 1517. V seznamu je připojována ke jménu kontrahentů charakteristika zápisu, na př.: »Johannes za glejtem stavěl se

[8]) Zde a dále citováno ovšem podle moderní foliace.

[9]) V poznámkách jsou dva záznamy o platech do úřadu, dále zajímavý zápis z r. 1535: »Pečeť zlatá váží II½ hřivny I½ čtvrtce, summa na zlatý počítajíc CLXXXIIII, a jest článkuov II sex. a tři a dva veliká v samé pečeti. A dělán k ní řetěz feria 5 post Francisci, anno 1535, za úřadu p. Matyáše z Šm[olova]«, a konečně dole na listě: »Léta 1538 dáno nové léto jeho milosti královské tři koflíkové, kteří vážili jeden V hřiven XIII lotů, druhý vážil V hřiven 1 lot, třetí vážil III½ hřivny a IIII½ lotu.«

pánóm«, Martin šenkýř čtvrt šrotýřskú« a pod. Číslice indexu jsou s počátku římské (do písmene D), pak arabské.

Druhý oddíl (stará foliace: folio primo — 80), jenž se týká strašnického zboží, je podobně upraven, neboť bylo do něho zapisováno současně jako do první knihy. Krátké zápisy střídají se tu s dlouhými smlouvami.[10]) Začátek až do fol. 72 byl opět najednou přepsán; datum nejstaršího přepsaného zápisu je r. 1483. Pak postupují zápisy chronologicky až do r. 1542 na fol. 77, následovány několika vepsanými smlouvami a listy z let 1498 (v pozdějším opisu)—1562. Těsně před indexem jest ještě zapsáno »Svolenie podolských a dvoreckých rybářuov«. Spolu s kopiemi pocházejícími někdy až ze XVII. stol., tvoří tento oddíl paleograficky zajímavou směs, kde vedle sebe lze srovnávati písmo různých stadií. Index, připojený na fol. 151'—154, je sestaven týmž způsobem jako v předchozí knize. Na druhé straně posledního listu jest zapsána ještě smlouva o přijetí mlynáře do šítkovských mlýnů.

Následující oddíl (stará foliace: fol. 1—86) začíná ozdobně psanou invokací: »In nomine sancte atque in eternum benedicte Trinitatis, patris, filii et spiritus sancti, unius ac indivisibilis dei sempiterni, foeliciter [!] amen.« Zápisy, 1—2 na stránce, zachovávají, jak je to u smluv pochopitelné, velké mezery pro zapisování kvitancí. Jinak ani v úpravě ani v indexu není změn.

Čtvrtý oddíl, soudní kniha, (stará foliace: fol. 1—99) nese na první stránce stejně ozdobně psaný titul: »Liber sentenciarum sub dominis officialibus... inchoatus est anno dominice incarnacionis 1528 in vigilia divi Nicolai«. Neliší-li se od předchozí knihy písmem a úpravou, musí se odlišiti rozměrem zápisů, které zaujímají většinou 1—1½ stránky. Téměř nad každou zaznamenanou rozepří je ve dvou řádkách nadepsán titul se jmény stran a někdy s udáním druhu sporu. Písař první části psal tyto tituly latinsky, ač zápis sám byl přirozeně český. Zápisy jdou do roku 1537, pak následují záznamy z roku 1538, 1535 (nový přepis rukou XVII. stol.) a smlouvy mezi Staroměstskými a Novoměstskými z r. 1617 a 1620. Na posledních dvou listech je sestaveno »Registrum vejpovědí a orteluov předešlých«.

Poslední, pátý oddíl nazval Čelakovský ve svém Soupise rukopisů právem knihou pamětní. Obsahuje totiž práva řemesel, tržní řády, privilegia, snesení velké obce, smlouvy s řemeslníky a pod. (stará foliace: 1—187). Po prvním listu, který nese pozdní přepis instrukcí pro měřiče sudů, počínají se práva uhléřská z r. 1478 a pak jdou nejrůznější ustanovení o rybném trhu, hospodách a hostinských, pivu, koštýřském právu, hrstnících, sláncích s daty vzniku od ½ XV. stol. až do 20tých let XVI. stol., kdy ustanovení byla zapisována. Zápisy tehdy vložené do knihy a psané touž rukou sahají až po fol. 368. Již povaha těchto zápisů vyžadovala daleko pečlivější úpravy. Text je ohraničen rámcem

[10]) Tamže fol. 71. List Jana z Buševsi a na Strašnicích na 3 stránkách.

Kniha smluv novoměstských šestipanských úředníků z let 1501—1518.

Přikázání krámců pasířskému řemeslu z r. 1514.

(Písmo písaře „C". — Rkp. arch. m. Prahy č. 2133 fol. 30.)

narýsovaným inkoustem, takže mohla býti zachována pravidelná vzdálenost od okrajů listu. Písmo je úhledné a pomalu, pečlivě psané. Rovněž nadpisy jsou psány zesílenými ozdobnými tahy. Listem 369 písmo se rázem mění, hlásíc se většinou do XVII. někdy i do začátku XVIII. stol. Tam, kde jsou zaznamenána starší data, jedná se o nové předpisy. V této poslední části je zajímavý seznam hlinišť s mapkou provedenou v barvách.[11]) A nalezne se zde dokonce i oslavná poesie mistra Campana Vodňanského.[12])

Rukopis č. 2150. Tato kniha, r. 1537 nově založená, je další, třetí kniha smluv. Je téhož formátu, jako předcházející rukopis. Dřevěné její desky jsou rovněž potaženy světle hnědou koží. Vtlačované ornamenty zachovávají opět podobný typ, ovšem hrubší provedení napovídá mladší původ. Na přední desce na středním poli je nalepen obdélník tmavší kůže s novoměstským znakem a s nápisem: AVITA FORTITUDO ET FIDELITAS NEOPRAGÆ DEVICTIS SUECIS A FERDINANDO III. CORONATA MDCXLIX. Podle údaje na fol. 2 byla tato kniha r. 1739 renovována[13]) a patrně temněhnědý štítek pochází ze staré vazby, která byla »červená«.[14]) Mimo to naleznou se na přední desce ještě stopy zašlého nápisu: LIB CONTRACTUUM ab A° 1537. Hřbet knihy nese štítky téže provenience a psané touž rukou, jako tomu bylo v předešlém případě. Je na nich obšírně vyznačen obsah knihy: Libr. sexv. contractuum, addictionum, testamentorum, quietantiarum, sententiarum, cessionum, obligationum, transactionum, condictionum ab anno 1537. Druhý štítek nese starou tištěnou signaturu »53«. Mimo to jsou na hřbetu ještě znatelny zbytky nápisu psaného přímo na kůži, který byl hořejším štítkem přelepen tak, že lze rozeznati jen dolní kraje letopočtu (1537) a konec nápisu: — contract, adictionum, quiet. Zadní deska na rozdíl od předešlé vazby nemá obdélníku se znakem. Desky jsou spiaty mosaznými přezkami.

Papír knihy neodlišuje se zvlášť ani kvalitou ani filigránem (známý motiv koruny s obloukem). Stejné jako u předchozí knihy jsou i rozměry a shoduje se i barva ořízky. Foliace počíná po 4 prázdných listech, je provedena arabskými číslicemi a dovedena až na fol. 419. Pak jde 26 prázdných listů a index na 46 listech. Index pochází však až z r. 1739 a je psán touž rukou, která na rubru druhého listu poznamenala vysvětlení některých zkratek, aby tím usnadnila čtení starých zápisů současnému čtenáři.

Zápisy začínají ozdobněji psaným titulem: »Léta od narození syna

[11]) Fol. 442'.

[12]) »Mnemosynon gratae posteritati positum« na fol. 379'.

[13]) »Hic liber est renovatus et registratus tempore notariatus Joannis Jos. Car. Sassin. A. 1739.«

[14]) Na témž listě nahoře touž rukou: »Zápisové gruntův neb kniha contractův červená. Aditionum, cautionum, testamentorum, decretorum, quietantiarum, sententiarum, donationum, cessionum, obligationum, transactionum, condictionum, inhibitionum. Ab anno 1537. N^ns^ 2^ns^«.

božího tisícého pětistého třidcátého sedmého, ten pondělí po Všech svatých udělány sou tyto knihy za úředníkuov těchto pana..., v nichž se vinice, chmelnice, pole, zahrady a to všechno, což k úřadu šestipanskému Nového města pražského náleží, zapisují. Hec Joannes Salowsky scriba.« A hned přicházejí zápisy psané již známou rukou, dosti úpravné, s mezerami pro kvitance. Někdy je in margine poznamenáván úrok k obci.[15]) Po fol. 55 je zařaděno 16 nečíslovaných stran svatojiřského a svatohavelského úroku. Po tomto velmi pečlivě psaném seznamu pokračují zápisy již bez přerušení.

Rukopis č. 2149. Pokračování soudního oddílu staré šestipanské knihy bylo vedeno od r. 1537 rovněž v samostatné knize. Světlá, kožená vazba hlásí se ornamentálními typy do téže doby jako smluvní kniha č. 2150. Tedy někdy v XVIII. stol. byla převázána do nynějších desk. Jen obdélník se znakem je nahrazen oválným černým razítkem dvouhlavého orla, vyraženým do středního pole obou desk. Nápisy se naleznou toliko na hřbetních štítcích: LIBR. SEXV. concordiarum, obligationum, condictionum et cessionum ab anno 1537. Stylisace i rukopis ukazuje na autora obdobných nápisů u předešlých knih. Stará signatura »51«. Kromě toho dvakrát je napsáno na hřbetních polích knihy: »Neustadt.« Přezky desk jsou opět mosazné, z různé doby a různého vzhledu.

Papír je známého typu i formátu, ořízka červená. Kniha začíná zápisy téhož písaře, jenž končil v oddíle, na který tato kniha navazuje. Jsou uvozeny obdobným nápisem, jak tomu bylo u předchozí knihy smluv. Foliace, zaznamenávaná současně se zapisováním pří, jde až do fol. 478. Po 7 prázdných listech je na posledních 7 foliích index s připojeným inventářem šestipanského majetku (nářadí, zbroj a pod.) z roku 1597 a dalších. Kvalita papíru (filigrán koruny s obloukem) stejně jako index, rostoucí současně se zápisy, ukazují, že kniha byla již původně založena v rozsahu aspoň fol. 1—280 plus listy indexu a někdy kolem r. 1610 doplněna teprve listy od fol. 280 počínajíc, jež se liší druhem papíru. Zápisy z období vymezeného v této práci sahají až na fol. 72'. Byly zapisovány pečlivě a úpravně (zachovávání mezer, nadpisy ozdobným písmem), pravidelně teprve po ukončení procesu. Jen výjimečně se zdá, že rozsudek nebyl psán zároveň s vylíčením pře.[16]) Jinak však následují zápisy těsně za sebou, důkaz, že následující psán vždy až po ukončení předchozího. Není tu násilného vtěsnávání rozsudků do reservovaných mezer, jak to bylo časté v staroměstské šestipanské knize. Jen apelační rozsudky byly vpisovány dodatečně.

Zachované šestipanské knihy byly v letech 1501—1547 psány celkem 8 písaři. Následující tabulka podává přehled jejich činnosti a ukazuje, v kterých letech a v kterých knihách i na kterých foliích zapisovali.[17])

[15]) Fol. 5', 33.

[16]) Na př. na fol. 22'. — Častěji se to pozoruje u druhého písaře této knihy, ačkoli i tu byl zápis dopsán dřív (až na nepatrné výjimky), než začato s novým.

[17]) Knihy, svázené nyní společně do rukopisu č. 2133, jsou označeny řím-

Rkp. č.	Písaři A	B	C	Václav Motejl	D	Jan bakalář	Jan Salovský	Tomáš Penížek
2133	léta: 1501 1512—1513	1501—1512	1514—1518	1521—1528	1528—1530	1530—1535	1533—1541	1541 —
I a	1—18 25′—27	18—25′	27—46′	47				
I b					48	48′—50	50′—55′	56 —
II	68—72′ 110′—114	72′—110	114′—137′	137′—143	—	143′ —		
III					155—185	[18] 181—185′—225′	226 —	
IV	[19]				243—264′	264′—293	293′ —	
2149							1—36′	37 —
2150							1—31	31′ —

Písařské ruce nemají zvláštností. Aniž by se vymykaly běžnému rázu písma, které plní začátkem XVI. stol. stránky městských knih, odlišují se od sebe tu modernějšími, tu opět spíše archaickými sklony. Zápisy jsou psány známou kursivou přechodní doby, kdy staré gotické tvary podléhají znenáhla požadavkům rychlejšího psaní i vlivům humanistického písma. Mizející hranatost a vzájemné spojování písmen jsou toho nejzřejmějšími důkazy. První písař ‚A' zachovává starší typy písmen. Jejich gotické formy jsou toliko zbaveny příliš ostrých hrotů a lomů. Ještě konservativnějším je písař ‚B' s charakteristickým písmem krátkých a tlustých tahů. Špalikovité dříky písmen činí ruku, ač je zřejmě vypsaná, těžkopádnou a neúhlednou. Daleko modernější je způsob psaní třetího písaře ‚C[a])', v jehož zápisech hroty písmen již zcela ustoupily obloučkům a spojování písmen se tu rovněž začíná hojně uplatňovati. Známé písmo Václava Motejla je vystřídáno rukou pátého písaře, anonyma ‚D', jenž psal již velmi zmodernisovaným písmem, kde šířka středních písmen již zcela převládla nad jejich výškou. Rozštěpení dříku u písmene »a« je jedním z mnoha tvarových důkazů pokročilého duktu. Pro písaře je charakteristické nadbytečné užívání teček, což určuje jeho zápisy na první pohled. Nejen že jsou tečky důsledně kladeny nad písmena *i y*, nýbrž i mezi jednotlivá čísla letopočtu a s obou stran značek pro kopy a pod. Od všech předchozích ostře se odlišuje písmo Jana bakaláře s nízkými, drobnými písmenkami s tvary již značně zmodernisova-

skými čísly a značkami stejně jako v tabulce, ukazující vzájemný poměr knih.

[18]) V knize smluv střídají se písař D s Janem bakalářem svými zápisy v l. 1533—35 na fol. 181—185'.

[19]) V. kniha rukopisu č. 2133, která nerostla současně s ostatními oddíly, nebyla pochopitelně pojata do tohoto přehledu.

[a]) Tab. II.

nými; hlavně plynulý duktus a snížená výška středních písmen svědčí o nepochybném vlivu humanistických vzorů. V tom směru znamená písmo Jana Salovského krok zpět, neboť ačkoli využívá často spojování písmen a pomocí oblouků zrychluje způsob psaní, přece na druhé straně snaží se zachovati kolmý směr dlouhých dříků i některé starší formy. Ještě důsledněji je dodržuje ruka posledního písaře, Tomáše Penížka, kde takřka každé písmeno stojí samostatně. Prudký duktus, který drobné čárky písmen pevně nasadil, zredukoval dříky na krátké úsečky, silné ve stínu, tenké ve vlasových partiích, s ostrými, do jehly vybíhajícími hroty. Penížkova ruka je velmi charakteristická v poměrně jednotvárném okolí ostatního písma. Zvláštní písařovou zálibou byla též celková úprava zápisů, které začínají vždy zesíleným a ozdobně psaným jménem kontrahenta, o jehož smlouvu jde.

*

Ačkoli jsou novoměstské šestipanské památky počtem i rozsahem větší a lépe dochovány, ačkoli i daleko více radních knih se nabízí jako vedlejší prameny, přece jen základní obraz, tak, jak jej představují zachovaná svědectví na Starém městě, není již jimi pozměněn. Kopie vzoru pomáhá tedy jen tam, kde originál vykazoval trhliny. Tak jako v městských politických dějinách připadlo vůdčí postavení Starému městu pražskému, tak i v administrativním vývoji a ve vzrůstu a rozčlenění úředního organismu ukazovalo cestu. Nejvíce se Starému městu ovšem přiblížil jeho nejbližší a největší soused — Nové město, a to i v podřízenějším členění samosprávných orgánů, mezi nimiž tak význačné místo zaujímali pražští šestipáni.

Přílohy.

Příloha I.

Seznam staroměstských šestipánů.[1])

[1414 IV. 4.]
Zdenko candellator

Wenceslaus a quinque coronis
Nicolaus Pytel pannifex

[1422 IV. 1.]
Paulus, portulanus regis
Johannes Silny

Wenceslaus Rodicz
Johannes Sussa
Tomassek sartor

[1425 VII. 3.]
Francz carnifex
Wenceslaus Straboch

Mathias porybny
Johannes Probosstik
Sigismundus Chanie

[1426 II. 27.]
Francz carnifex

Sigismundus Chanie
Mathias porybny

[1427 VI. 6.]
Johannes a cantaris
Manko a vetulis, sutor

Ssimon Wyzrziven
Janko Polaczek
Wenceslaus Krabecz
Petrus pistor

[1428 IV. 18.]
Johannes a cantaris
Bartossius pannifex

Ssimon Wyzrziven
Janko Polaczek
Wenceslaus Krabecz

[1429 IX. 10.]
Bartossius Fancze pannifex
[Jacobus piscator?]

Wenceslaus Straboch
Cantarius [!]

[1430 IV. 5.]
Zdenko candellator
Wenceslaus Mande

Wenceslaus Bradaty
Wenceslaus a quinque coronis
Nicolaus Pytel, pannifex

[1431 I. 20.]
Nicolaus pannifex
Jaxo carnifex

Wenceslaus Straboch
Mathias Smolarz
Martinus Wlassimsky
Wenceslaus Krabecz

[1431 VI. 19.]
Wenceslaus Durssmid
Othmarus

Nicolaus Betlem
Nicolaus a babato

[1432 III. 9.]
Mathias Smolarz
ab Ethiopibus
Wenceslaus Tursmid

Bartossius pannifex

[1]) Seznam úředníků je sestaven podle skupin, jak v určitých obdobích byli úředníci činni; zdálo se to býti vhodnější než soupis jednotlivců a doby jich úřadování, poněvadž skupinové uspořádání spíše znázorní pohyb a změny při volení nových úředníků. Doba úřadování je vymezena daty, kdy byly skládány počty. Tam, kde nebylo lze se opříti o tento termin, je datováno podle prvního a posledního doloženého zápisu. Je to vyznačeno datý v hranaté závorce. V počáteční době, kdy o dotyčné skupině nalezneme třeba jen jediný zápis, je jeho datum uvedeno, aby označilo dobu, kolem které nutno lokalisovati úřední období dané skupiny. Skupina je v tisku rozdělena mezerou na dvě části: první dvě jména označují konšely, ostatní obecní. V které skupině je uvedeno méně jmen než šest, stalo se tak pro nedostatek zpráv z počáteční doby.

Othmarus
Nicolaus Betlemsky
Nicolaus sartor ab aureo babato

[1432 IX. 27.]

Johannes dictus Stella
Ssimon Mudry ab urso nigro

Krux torrifex
Waniek Rymer
Jacobus ferrator
Jaxo carnifex

[1433 III. 1.]

[Doloženi tíž ut supra.]

[1437 ?]

Martinus Henzlini
Mathias Krtek

[1437 VI. 1. — ratio facta IX. 17.]

Sigismundus Chanie
Wenceslaus Tursmid

Wenceslaus Piknosek
Nicolaus a s. Anna
Duchko institor
Johannes Wolf

[1437 XII. 11. — r. f. 1438 IX. 1.]

Sigismundus Chanie
Duchko institor

Francz carnifex
Wenceslaus colorator
Andreas Maustitl
Augustinus a campana

[1438 VIII. 28. — r f. 1439 VIII. 25.]

Nicolaus a rubeo cervo
Bernardus a Sampsone

Mathias pannirasor
Friedcz [!] ab unicorno
Nicolaus a tribus faciebus
Mauricius de Litomericz

[1440 VIII. 9.—1441 VII. 22.]

Nicolaus a rubeo cervo
Bernardus a Sampsone

Mathias pannirasor
Fridericus ab unicorno
Nicolaus a tribus faciebus
Mauricius de domo Stuconis
(1. VII. doložen místo Bernarda a Sampsone »eo tempore magistro civium existente« Pessek ab argentea stella.)

1441 VIII. 8.—1442 VIII. 21.

Nicolaus a rubeo cervo
Bernardus a Sampsone

Mathias pannirasor
Fridericus ab unicorno
Nicolaus a tribus faciebus
Mauricius de domo Stuconis

1442 IX. 9.—1444 X. 17.

Sigismundus Chanie
Petrus aurifaber

Mathias ab albo cervo [Ssram]
Simon Mudry
Petrus Brzewnowiensis
Hanussko braseator

1444 X. 19.—1445 XI. 6.

Wenceslaus Piknosek
Johannes Wolf

Petrus Sopussek
Michael aurifaber
Anthonius ab asinis
Martinus Vostnik

[1446 .—1446 X. 25.]

Piknosek
Treffan

1447 I. 23.—1448 IX. 1.

Mathias a luceo
Johannes a fontibus

Mathias Ssram (ab albo cervo)
Andreas braseator ab angelo
Nicolaus Hessolt
Fridericus ab unicorno

1449 VIII. 28.—1451 IX. 9.

Nicolaus Sserlink
Broz doliator

Jaksso carnifex
Weliko a Golia
Nicolaus Hessolt
Wenceslaus Krabecz

1451 IX. 9.—[1452 XI. 5.]

Mauricius a pectine
Johannes Pytlik

Nicolaus saponista
Nicolaus Hessolt
Nicolaus Kossik
Wenceslaus Krabecz

[1451 (?)—1452 XII. 2.]

Nicolaus Hessolt
Mathias Mydlo

Bartossius pannifex
Procopius sartor
Mathias Drdek
Samuel Welwar

1452 XII. 11.—1453 XI. 6.

Mauricius a pectine
Samuel Welwar

Nicolaus Hessolt
Wenceslaus Krabecz
Wenceslaus Polaczkonis
Francz calcariator

1453 XI. 5.—1454 XI. 12.
Samuel Welwar
Sigismundus ab asinis

Johannes a fontibus
Mathias Mydlo
Francz calcariator
Wenceslaus Krabecz

1454 XI. 13.—1455 XI. 7.
Samuel Welwar
Sigismundus ab asinis

Nicolaus Humpolecz
Hanussius braseator
Wenceslaus Krabecz
Johannes ab rubea cruce

1455 XI. 11-18.—1456 XI. 9.
Johannes a fontibus
Samuel Welwar

Mathias Mydlo
Nicolaus frenifex
Andreas Maustitl
Wenceslaus Krabecz

1456 XI. 14.—[1457 X. 22.]
Mauricius a pectine
Wenceslaus Krabecz

Johannes a fontibus
Nicolaus Humpolecz
Procopius Brunczwik sartor
Vitus pannicida

1457 XI. 20.—1458 XI. 13.
Nicolaus Humpolecz
Mathias a pectine

Jacobus Sobek
Wenceslaus Krabecz
Hanussius braseator
Johannes a rubeo cervo

1458 XI. 13.—1459 XII. 29.
Nicolaus Humpolecz
Jacobus Sobek

Mathias a pectine
Johannes Pytlik
Johannes a rubeo cervo
Georgius aurifaber

1460 I. 6.—1460 XII. 18.
Nicolaus Humpolecz
Nicolaus Hessolt

Jacobus Zluticky
Petrus Parziezek
Georgius aurifaber
Hanussius braseator

1460 XII. 18.—1462 I. 23.
Jacobus Sobek
Petrus Parziezek

Nicolaus Humpolecz
Mathias a pectine
Nicolaus Hessolt
Johannes a rubeo cervo

1462 I. 23.—1463 III. 23.
Jacobus Sobek
Johannes a rubeo cervo

Nicolaus Humpolecz
Mathias a pectine
Petrus Parziezek
Beness ab albo leone

1463 III. 24.—[1476—]
Jacobus Sobek
Petrus Parziezek

Nicolaus Humpolecz (qui eo anno vita decessit.)
Mathias a pectine
Johannes a rubeo cervo
Beness ab albo leone

1476 III. 4.—1477 II. 23.
Wenceslaus Holecz
Thomas institor

Georgius gladiator
Martinus ab aurea rota
Johannes Pytlik
Georgius ab ave

1477 III. 1.—1478 VI. 13.
Johannes Sulek
Wenceslaus Rambouzek

Wenceslaus Brousek
Wratislaus
Johannes Pytlik
Martinus Brada

1479 VI. 9.—1481 VI. 6.
Wenceslaus Zaba
Cristannus de lacu

Wenceslaus Rambouzek
Duchko pannitonsor
Duchko torrifex

Martinus Brada

1481 VI. 6.—1483 VI. 26.

Wenceslaus Holecz
Andreas Lab

Wenceslaus Rambouzek
Johannes Stodola
Johannes a lupicolo
Johannes Legat

[1483 IV. 9]

Johannes a lupicolo
Johannes a tribus fratribus

(postea) Petrus Zub pellifex
Silvester lapicida
Materna de Ujezd
Johannes Knecht (predictis officialibus additi post commocionem.)

1484 IX. 29.—1486 I. 7.

Wenceslaus Brusek
Martinus a Scropha

Lukas a rubeo cervo
Johannes a ciconiis
Johannes Strnad
Martinus Brada

1486 I. 14.—1488 I. 13.

Mathias Sserlink
Wenceslaus Brusek

Adam de Bystricz
Lucas a cervo
Petrus linicida
Johannes Domazlicky

1488 I. 13.—1489 II. 4.

Johannes Pytel
Adam de Bystricz

Lucas de ferrea platea
Johannes Korunka
Daniel latomus
Rzehaczek a cusino

1489 II. 10.—1490 VI. 28.

Lucas a rubeo cervo
Johannes Korunka

Wenceslaus Brusek
Thomas Wrzak
Vitus, antiquus porybny
Martinus Marvan

1490 VI. 28.—1497 V. 8.

Duchek de Wlkanow
Wilhelmus Wissek de Blazticz

Lucas a cervo
Sigismundus Antiquus Ssarka
Georgius Sserlink
Thomas Wrzak

1497 V. 7.—1498 V. 5.

Sigismundus Holecz
Procopius Pikhart

Lucas a rubeo cervo
Jacobus caldarista
Johannes a ciconiis
Mathias Hlawnie

1498 V. 4.—1502 IV. 4.

Sigismundus Holecz
Procopius Pikhart

Mathias Hlawnie
Daniel Rauss
Jacobus caldarista
Bartossius Horcziczka

[1502 XI. 17.—1503 IV. 1.]

Johannes Humpolecz
Daniel Rauss

Mathias Hlawnie
Bartossius Horcziczka
Marcus de Colonia
Johannes Hlawsa

1503 IV. 2.

Iidem —1504 III. 30. »fecerunt rationem alterius anni«.

1504 III. 31.—1506 III. 29.

Johannes Nastojte
Daniel Rauss

Mathias Hlawnie
Barrtossius Horcziczka
Marcus Coloniensis
Jan Hlavsa

1506 III. 30.—1509 IV. 14.

Johannes Nastojte
etc. ut supra

1509 IV. 16.—1510 IX. 19.

Jan Hlavsa
Šimon Sekyra

Bartoš Horčička
Jan Strnad
Matěj Hlavně
Bartoš sladovník

1510 IX. 19.—1512 I. 28.

Václav Svátek
Jiřík od věže

Matěj Hlavně
Jan Bavor z Citolibě
Václav bakalář

Jan Peniežek
1512 I. 10.—1513 XI. 14.
Jiřík od věže
Jan Ježek

Václav bakalář od bílého lva
Matěj Hlavně
Jan Peniežek
Václav Mydlář
1513 XI. 17.—1514 XI. 22.
[Vilémek z Troskovic[2])
Havlíček od koníkuov]

Daniel z Tarmarku
Vít Šípecký z Oujezdce
Jan Erazím z Černik
1514 XI. 22.—1515 XI. 26.
Jan Bavor z Citolibě
Stanislav z domu Maternové

Zikmund Vaníčkovic
Vít Šípecký
Jan Hrozen
Ondřej soukeník
1515 XI. 26.—1516 XI. 26.
Burian Lazar z Liboslavě[3])
Vít Vorudka z Újezdce
Jan Albus, artium et medicine professor
Daniel z Tarmarku

Jakub Trubka
Bartoš Horčička
Jan Hrozen
Jan Erazím z Černik
1516 XI. 26.—1517 XII. 1.
Jiřík Ježíšek
Jan Erazím z Černik

Václav Vorudka z Oujezdce
Jan Hrozen
Burian Haléř z Olšan
Jan Vopice z Třebska
1517 XII. 2.—1518 X. 14.
Jan Erazím z Černik
Kliment z domu Domažlického
Jan Peniežek
Zikmund Tvárský z Lestkova
Jan Hrozen
1518 X. 14.—1519 IX. 19.
Jiřík Vlk
Sylvestr sladovník

Jan Erazím z Černik
Jiřík Ježíšek
Jan Hrozen
Jan od žáby
Václav Léva
Václav Smíšek
Jan Navara
1519 IX. 20.—1520 IX. 20.
Mikuláš pernikář z Široké ulice
Jan od žáby

Jan Karban
Jakub z Vranýho
Jiřík Ježíšek
Diviš koníř
Václav Košťál
Jan Erazím z Černik
1520 IX. 20—1521 IX. 16.
Jakub Strnad
Brikcí Řehák z Květnice

Jan Erazím z Černik
Jan Karban, kovář
Diviš koníř
Jan Vacek
Mikuláš od pěti korun
Jakub Trubka
1521 IX. 16.—1523 III. 26.
Jan Černik
Jan Navara

Jiřík Ježíšek
Tomáš Zachlubil
Mikuláš od korun
Diviš koníř
Beneš Roh z Vlkanova
Matěj Kardinál
1523 III. 26.—1524 III. 14.
Jan Karban

[2]) Rkp. 994. fol. 17.: »Do ouřadu šestipanského, ač podle pořádku šest osob voleno bylo, však jedno třie počet učinili, neb dva z konšeluov smrt ohavnú vzali. Pan Matěj pak Hlavně, otec špitálu sv. Pavla smrtí jsa zachvácen k Bohu se bral«.

[3]) ibidem fol. 19.: »J. Albus... ale ten ne mnoho nedělí pobyv v tom úřadě smrtí je zachvácen; hned místo něho Daniel z Tarmarku, starý radní písař, byl zvolen a ten tolikéž nedlúho potrvav také umřel. Po nich Jakub Trubka byl přidán.

Mistr Brikcí

Vít řezník z Dlúhé třídy
Ambrož Zelenohorský
Vavřinec kloboučník
Mikuláš od pěti korun
Beneš Roh z Vlkanova
Diviš koníř

1524 III. 14.—1525 III. 15.
Václav Léva
Vít Šípecký (Vorudka)

Diviš koníř
Jan Kozel
Jan svíčník
Mikuláš pernikář
Jiřík Ježíšek
Matyáš (bakalář) ze Smolova

1525 III. 22.—1526 III. 16.
Martin Helm
Jan Kozel z Pokštejna

Beneš Roh z Vlkanova
Vít řezník
Václav od rukavic
Lukeš Wolfgang
Hektor Ventris
Vojtěch Jindřichuov (Lopata)

1526 III. 14.—1527 VI. 12.
Martin Helm
Martin Smil

Matěj Myslík
Burián pekař
Šimon zlatník
Martin Mládek, illuminator
Janák mečíř
Václav Větylka od modrého raka

1527 VI. 12.—1528 IX. 22.
Martin Smil
Martin Mládek

Václav Sova z Liboslavě
Jan Pikhart
Jiří měšečník
Pavel Lancman
Šimon Žlutický
Kříž z domu Charvátova

1528 IX. 22.—1529 II. 7.
Jiřík Ježíšek
Ondřej Vuoz

Petr Veliký
Jan Cvok
Jan Sladký
Václav Čapek

[1529—1530 poslední zápis z 23. II.]
Jiřík Ježíšek
Martin Mládek

Petr soukeník
Jan svíčník
Zikmund Straboch
Vavřinec kloboučník

[1530—1532 I. 15.]
Jan Kozel z Pokštejna
Ondřej Tatek z Kuřího

Šimon z Tišnova
Václav Vrtilka
Kliment provazník
Jan Sochor

[1534 —?—]
Šimon z Tišnova
Ondřej Tatek z Kuřího

Beneš Roh z Vlkanova
Jan Žába z Vlkanova
Jiřík Mincíř z Warthy
Jan Záloha

[1536 —?—]
Ondřej Tatek z Kuřího
Jakub kožišník

Beneš Roh z Vlkanova
Jan Žába z Vlkanova
Jiřík Mincíř z Warthy
Jan Záloha

[1537 —?— —1539 —?—]
Šimon Třeštík z Hyršova
Martin Smil

Matěj Řepík
Václav Motejl
Jiřík Hrdina (Koník)
Jan Zvuonek

[1539—?—] 1542 I. 16.
Martin z Vlkanova
Jan z Vlkanova

Václav Sova z Liboslavě
Václav Trubka
Jiřík Mincíř z Warthy
Jan vážnej

1542 I. 16.—1543 VIII. 10.
Martin Smil ze Stoješic
Jan Zvuonek z Ottersdorfu

Duchek ze Semechova
Jiřík Koník

Jan Dunáček
Jan Záloha
1543 VIII. 10.—1545 XI. 22.
Martin z Vlkanova
Zikmund Pytel
Jan Zvuonek z Ottersdorfu
Burian pekař
Jan Sladkej
Jan Fišel, bakalář

1545 I.—1547 XII. 19.
Jan Mikeš z Hrobčic
Ondřej Klatovský z Dalmanhorstu (bakalář)
Ounhošťskej
Jan Domažlický, nožíř
Pavel Žák
Matyáš Holzeck z Karlovy hory

Seznam novoměstských[4]) šestipánů a po dobu, kdy úřad na Novém městě neexistoval, seznam úředníků, kteří tam obdobné funkce zastávali.

Officiales communitatis.

[1430 a 1431] Walsso Zelnik consul, Petrus Kuchmister, Iurista pistor, Petrus lapicida, communes officales communitatis.
[1432.] Walsso Zelnik consul, Petrus Kuchmister, Iurista pistor.
[1432 VII. 17.—1433 V. 27.] Johannes Berunsky doliator, Mika de Chudobicz, carnifex.
[1443.] Zmínka o officales et collectores pecuniarum.
domo Albici, institor, Petrus Heczko de s. Stephano in lacu.
[1434 VIII. 14.] Stephanus cingulator, Zacharias pellifex. Petrus Doss braseator.
[1434 XI. 20.—1435 V. 4.] Mathias braseator a muro consul, Zacharias pellifex, Petrus Doss.
[1436 I. 23.] Benessius pistor a valva Porziecz consul, Johannes Hofrichterii de foro equorum, Nicolaus de domo Kolessonis ex opposito Undrlak.
[1437 II. 28.] Mathias de muro consul, Alsso braseator.
[1438 VIII. 26.] Nicolaus aurifaber de Rokyczano consul, Petrus Girkonis, officiales communitatis alias **sextarii communitatis.**

Officiales de testudine.

1439. — zmínka v zápise, uvádějící tento jejich titul.
[1443.] Zmínka o officales et collectores pecuniarum.
[1449 XI. 22.] Mathias Obesslo consul, Petrus olim ingrossator communnis off. de testudine.
[1450. —] Matěj Obešlo konšel, úředník z sklepu.
[1451. —] Jsou zahrnuti pod společný titul s ostatními: omnes officiales pecuniarum.
[1457. —] Petrus Heczka consul, Johannes Biely a stellis communis s titulem: officiales de testudine, který trvale zůstává.
[1458 —] Johannes Palonis consul, Johannes a stellis communis.
[1460 III. 12.] Andreas Rzessetak consul, Petrus Heczka a stellis communis. (facta ratio).
[1461 X. 24.—1462] Johannes Chalupa, consul, Johannes Biely a stellis communis.
[1464—1466 IX. 19.] Petrus a Pstrucione consul, Petrus Heczka a stellis communis.
[1468—1469 I. 4.] Petrus a Pstruicone consul, Nicolaus Krzemenecz a stellis communis.

---

[4]) Z tohoto seznamu jsou ovšem vypuštěni šestipáni, kteří v známých obdobích byli společni oběma městům a kteří jsou proto uvedeni již ve staroměstském seznamu.

[1469 X. 2.] Petrus de domo Hlussonis, Petrus Heczka.
[1474 III. 10.] Thobias de domo Jinochonis consul, Andreas Rzessetak a Strucione [!] communis.
[1476 V. 15.] Thobias de domo Jinochonis consul, Andreas Rzessetak, Barthossius braseator.
[1477 III. 24.] Andreas Rzessetak consul, Stephanus Hunzledr com.
[1478 I. 24.] Zelik consul, Nicolaus dictus Michek.
[1479 III. 16.] Jakobus de domo Mokssonis consul, Wenceslaus Selik.
[1479 VII. 6.—1482 II. 4.] Laurencius dictus Makovecz consul, Thobias de domo Jinochonis.
[1483 IV. 21.] Philipus pellifex consul, Thobias de domo Jinochonis.
[1485 II. 24.] Johannes Zelenohorsky consul, Thobias de domo Jinochonis, Wenceslaus Mrlicze.
[1487 XI. 5.] Georgius tibicina z domu Bohuslavčina, Bartossek.
[1488 —.] Wenceslaus Haldecky.
[1489 III. 30.] Stephanus Hunzledr, Mathias Albus pellifex.
[1489 V. 6.] Duchko Kossik, Stephanus Hunzledr.
[1490—1491.] Stephanus Hunzledr, Thobias de domo Jinochonis.
[1491 V. 2.] Stephanus Hunzledr, Mathias Albus.
[1492 V. 2.—1494 VII. 22.] Stephanus Hunzledr, Thobias de domo Jinochonis.
[1494—1495.] Wenceslaus Selik, Martin Dlouzek.
[1495 —] Stephanus Hunzledr, Thobias de domo Jinochonis.
[1495 a 1496 IV. 26.] Stephanus Hunzledr. Nicolaus Dobrziesky, Johannes šípař, Nicolaus Biechowsky.
1497 VII. 4.—1498 VIII. 1. Johannes Rozvoda, Nicolaus Dobrziesky, Mathias Tomesska.
1498 VIII. 10.—1499 VIII. 10. Stephanus Hunzledr consul, Nicolaus Dobrziesky, Johannes šípař com.
1499 VIII. 10.—1500 VIII. 12. Stephanus Hunzledr consul, Duchko Kossik a sportulis, Johannes šípař.
1500 VIII. 10.—1502 Stephanus Hunzledr consul, Mathias Tomesska, Johannes šípař, Nicolaus Biechovsky.
[1503—1505.] Štěpán Hunzledr, Jindřich Serafin cons., Mikuláš pernikář.
[1506 VI. 18.] Jindřich Serafin, Jan Charauz cons., Mikuláš pernikář, Matěj Noha.
[1507 X. 1.] Jindřich Serafin, Jan Charauz cons., Mikuláš Pernikář, Matěj Noha.
[1509 VIII. 22.] Jindřich Serafin, Jan Charauz cons., Mikuláš pernikář, Mikuláš Běchovský.
[1509—1510 I. 21.] Antoš súkeník, Mikuláš Čacerda cons., Mikuláš Běchovský, Václav Léva, Jiřík Švik.
[1510 X. 31.] Antoš súkeník, Ambrož Zelenohroský cons., Mikuláš Běchovský, Jiří Vlk, Václav Léva.
[1511—1512 IV. 20.] Antoš súkeník, Ambrož Zelenohroský cons., Jiřík Švik, Jiří Vlk, Mikuláš Běchovský, Václav Léva.
[1513 —] Jiřík, zlatník, Mikuláš pernikář cons., Mikuláš Běchovský, Jiří Vlk.
[1513 —] Kliment Raudnický, Václav Straboch cons., Jan Maděra, Jan železník, Jan Chybil, Jiřík Švik.
[1514 XI. 24.] Mikuláš pernikář, Jiřík zlatník consules.
[1514 XI. 25.]—1515 XI. 26. Mikuláš pernikář, Mikuláš Běchovský cons., Jiřík Švik, Václav Střiebrný.
[1515—a1516 XII. 1.] Matouš Bakalář, Mikuláš Běchovský cons., Antoš súkeník, Jiří Vlk, Jiřík Švik, Václav Poduška.

[1517 —] Jiřík súkeník, Václav Léva cons., Mikuláš Běchovský, Jakub Chlupatý.

[1518 —] Jan Karban, Ambrož Zelenohorský cons., Václav Léva, Václav Poduška.

*

[1528—1529.] Mikuláš Běchovský. Martinus Mládek cons., Zikmund Straboch de Pernsdorf, Jiřík Čica.

[1530 —] Jan Srna, Hector Ventris cons., Martin Mládek, Bartoloměj zvonař, Matěj Kosoř, Pannis příjmím Červený, com.

[1530—1532 VII. 17.] Jan Srna, Hector Ventris cons., Martin Mládek, Matyáš z Kosoře, Kříž Charvát, Jan Jelen.

1532 VIII. 20.—1534 VIII. 22. Jan Srna, Ondřej Zoubek, cons., Jan Navara, Šimon Žlutický etc.

1534 VIII. 26.—1536 IV. 22. Jan Navara, Jiřík Túnský cons., Pavel Běchovský, Ondřej Květonský, Jiřík Farář, Kříž Charvát.

1536 IV. 23.—1537 IX. 8. iidem officiales.

1537 IX. 15.—1539 I. 11. Jan Navara, Martin Divišovský cons., Tomáš Peniežek, Jiřík Farář, Zikmund Vodička, Jan Jelen.

1539 I. 11.—1539 V. 31. (21 neděl) iidem officiales.

1539 VI. 15.—1540 VI. 15. a dále: 1540 VI. 15.—1542 I. 15. Tomáš Zachlubil, Martin Mládek cons., Jiřík bakalář Ředčický, Tomáš Penížek, Šimon Žlutický, Jan Charauz.

1542 I. 21.—1543 VII. 25. Jan Navara, Šimon Žlutický cons., Šimon Sprinzl, Vavřinec svíčník, Jan Vysuczuk, Kříž Charvát.

[-?- poslední zápis 1547 20. VII. — před povstáním.] Jan Navara †, Jan Charauz z Písnice cons., Šimon Sprinzl, Pavel Čech, Jan Vysuczuk, Matěj Rak.

Příloha II.

[Soupis příjmů a vydání spojeného šestipanského úřadu za rok 1527. — Rkp. č. 332 fol. A VI—VII.]

Z duochodóv městských šestipanský [počet].

Šestipanský počet léta etc. XXXVIII°. feia IV. Martini činěn za léto XXVII.

cla z bran summa	CXCVIII sex.	XLI gr.	2 den.
tržného	CXXVIII sex.	XI gr.	V den.
z proštičné soli a míšenské	CXXXVI sex.	LV gr.	I den.
z váhy kořenné	XIII sex.	LIIII gr.	II den.
Summa toho quaternu:	IIII^{c}LXXVII sex.	XLII gr.	IIII den.
z trhu dobytčího	XXXVIII sex.	XXV gr.	III den
z undrlaku v jedné stránce	XLVIII sex.	X gr.	V den
z nádobí rybného	XL sex.	XIX gr.	I den.
z porybného	CXI sex.	XL gr.	IIII den.
z koňského trhu	VIII sex.		
z řezníkóv	XXVI sex.	XVIII gr.	IIII den.
z soukeníkóv a ševcóv tržného	V $^{1}/_{2}$ sex.	III gr.	VI den
Summa druhého quaternu:	II^{c}LXXVIII sex.	XXVIII gr.	II den.
vajtonného	IIII^{c}LXXXXVIII sex.	XV gr.	II den.
jarmarkóv pěti	II^{c}XLVIII sex.	XX gr.	I den.
Suchých dní	I $^{1}/_{2}$^{c}V sex.	XLII gr.	
úroku svatojirského	VI^{c}LXIII sex.	LIIII gr.	III den.
úroku svatohavelského	VIII^{c}XIX sex.	LV gr.	III den.
úrokóv zadržalých k létu XXVII.	CXLV sex.		3 den.
z postranních přijmuov			
z domuov etc.	MII^{c}LXXVIII sex.	XII gr.	III den.
z vín a hostinských pití	IIII^{c}LXXII sex.	XLVIII gr.	III den.
Summa toho třetího quaternu:	IIII^{M}II^{c}LXXXII sex.	VIII gr.	IIII den.

z dvoru Strašnic příjmu summa	IV$^{1}/_{2}{}^{c}$XXIIII sex.	XXV gr.	
z Uhřiněvsi	I$^{1}/_{2}{}^{c}$XI sex.	XII gr.	
z Měšice	CXVI sex.		
z Malešic	II$^{1}/_{2}{}^{c}$ XVII sex.		
z rybníkóv z veseckého, kolovratského, hostivského, malešického summa	CXXI sex.	LVII gr.	
z bran a jiných případních věcí po vosazení rady za dvě neděle summa	LX sex.	XII gr.	VI den.
za koně, co prodávali, summa	III$^{1}/_{2}{}^{c}$ sex.	L gr.	
Summa čtvrtého quaternu:	XV^{c}LI sex.	XXXVI gr.	VI den.
Summa summarum všech příjmuov svrchupsaných:	VI^{M}V^{c}LXXXIX sex.	LVI gr.	II den.

Anno etc. XXVIII^{0} feria VI. die Brikcii počet vydání a dominica Benedicta počítajíc a každá ta summa jest jednoho quaternu.

Item prvního quaternu	VII^{c}LXXIIII sex.	IX gr.	V den
Item druhého quaternu	VIII^{c}LIIII sex.	XIX gr.	I den
Item třetího quaternu	VII^{c}XXIIII sex.	XXIX gr.	III den
Item čtvrtého quaternu	M I$^{1}/_{2}{}^{c}$ XXVIII sex.	XXIX gr.	I den
Item pátého quaternu summa	IX^{c}LXII sex.	XXXV gr.	I den.
Summa těch V^{ti} quaternů:	IIII^{M}IIII^{c}XCIIII sex.	II gr.	IIII den

Item summa nákladu na posly	XXXII sex.	IX gr.	
Item summa na dvuor dolejší obecní, na čeleď, voves etc.	II^{c}XXVIII sex.	XXXVII gr.	IIII den.
Item summa na dvuor hořejší	LXXIII sex.	LII gr.	II den.
Item summa na dvuor Strašnice	IIII^{c}XXXIIII sex.	XXI gr.	II den.
Item summa na dvuor Uhřiněves	II^{c}XCIX sex.	XV gr.	
Item summa na dvuor Malešice	II^{c}XCIX sex.	XXVII gr.	
Item summa na dvuor Měšice	XX sex.	XLIII gr.	3 den.
Summa nákladu při rathúzu novoměstském	CXL sex.	LII gr.	
Summa nákladu dlažení u pranéře	XL sex.	XVII gr.	
Summa na roubení krovu na bráně vyšehradské	XIII sex.	XVI gr.	
Summa nákladu na vajtoné a úředníky vajtonné	LXI sex	XXXIII gr.	III den.
Summa koupení koní obecních do dvoróv	III^{c}XXIX sex.	L gr.	
Summa nákladu do Humence skály	CXVII sex.	XVIII gr.	
Summa těch 13^{t} quaternů:	II^{M}XCI sex.	XXXII gr.	
Summa summarum těch XVIII^{ti} quaternů:	VI^{M}V^{c}LXXXV sex.	XXXIIII gr.	IIII den.

Resultat po tom všem vydání z příjmu IIII sex. XXI gr. V den.

Příloha III.

Ukázka procesu před šestipanským soudem. — 1530 IX. 2. z rkp. č. 2133 fol. 268'—270.

Mezi Dorotou Říhovou mazanečnicí s jedné a Burianem pekařem z Starého města pražského s strany druhé.

Dorota Řiehová*) obeslavši Buršc pekaře před pány ouředníky vinila jest jeho, kterak by břeh na škodu gruntu jejímu mlajnci měl na vodu pažiti dále než prve bylo, žádaje v tom za opatřenie. Proti tomu Bureš pekař oznámil, že jest nic, čeho by prve nebylo, neučinil, než že jest vedle starýho kolí i těch vrb nové kolí bil, a což dělá že na svém dělá a nerozumí, aby paní Dorotě co [ke] škodě býti mělo, žádaje pánuov ouřednikuov tak při tom zachován býti. A při tom oboje strana žádaly jsou za vyjití a spatřenie toho všeho.

*) Zápis psán v originále in continuo. Oddělení jednotlivých fásí sporu jest v opise pro lepší přehlednost.

A při též vejchozi jest jim toho podáno, jestliže která strana buďto svědomí aneb jakých zápisuov potřebuje, aby mezi tím časem vedly a zase k uloženému dni se všemi potřebami stály, jakož Dorota Řiehová tak jest učinila, že jest k polepšení své pře některé svědky vedle práva dala zapsati etc. vide.

Při druhém pak stání jest od Doroty Řiehové žádáno, aby kteréž jest svědky k potřebě své dala zapsati, čteni byli, a tu že těmi páni ouředníci ráčí se spraviti. Zase od strany druhé mluveno, že nerozumějí, nač ty svědky sobě dala zapisovati; jestliže o břeh pažení, že proti němu to není, pakli na jinou věc, že jemu k škodě nejsou a býti nemají. Opět od puovoda mluveno pravíce, že by jim to s podivením býti mělo, kterak by ta zahrada měla k domu jeho přiležeti, poněvadž jest ulice svobodná a obecní mezi domem jeho a tou zahradou a že, jakž svědkové vysvědčují, že jest tu ten břeh býval svobodný, a my to taky pamatujem, že ten Jakub Studnička bílíval tu plátna a ohrazení takového nikdá jest nebylo, než toliko přeložil dvíma vesly, aby svině tam nešly, než lidé chodívali jsou a pohodlé na tom břehu sobě jsou činívali, buďto že jsou právali aneb vody brali i také lísy a hnoje k potřebám těch mlajncuov jsou kladali bez všelijaké překážky, žádajíce za to, aby to, což jest prve bývalo, i ještě bylo. — Proti tomu od Burše pekaře mluveno, že o zahradu s ní soudu nemá a pro to obeslán není, protož na to není povinen odpovídati, ale on, což jest koupil a drahně časuov bez všelijaké překážky užíval, tak se naděje, že toho bude moci ještě užívati, jakož na to i zápis domu toho okázal, žádaje při tom zachován býti.

Při druhém pak vyjití (kteréž pro gruntovnější spatření toho všeho bylo) jest od Burše pekaře mluveno, že Dorota Řiehová měla jest to učiniti, když jsou byli mlynáři přísežní přespolní, kterajmž vyměřování vody náleží, jstliže jí co škodilo, měla je na to vésti, aby jie skrz ně napraveno bylo. — Proti tomu od Doroty Řiehové mluveno, že těm mlynářóm náleží na jezích cejchy vyměřovati, ale aby břehy měli súditi a takovú věc, jako jest toto, že jim to nenáleží, neb jaké zanášenie toho mlejnce z jara bývá hrnci, hnoji a jinými věcmi, rozumíme tomu, by nebylo takové pilnosti její, že by musil zahynúti a k zkáze přijíti, protož vždy žádá, aby ten břeh i ta zahrada v takovém zpuosobu byly, jakž od starodávna bylo. — Zase od Burše pekaře oznámeno, že mnoho let toho břehu v užívání jest a žádné překážky od nižádného v tom neměl, a v kterém času taková věc muož se promlčeti, že jest i ten čas prošel a že věří, že jemu v tom překážky žádný činiti nebude, a žádá při tom zachován býti.

Při třetím pak stání od puovoda mluveno a vždy oznámeno, kterak Bureš pekař, nemajíc k tomu břehu žádnýho práva ani spravedlnosti, bil jest kolí k škodě gruntu paní Doroty a ten břeh paží a ohrazuje a kamením nasajpá mimo to, jakž jest od starodávna to bývalo, i z těch příčin na Vaši Milost paní Dorota to vznesla a vznáší, a k čemuž spravedlnost má, aby toho užíti bez všeliké překážky mohla, žádaje v tom za opatřenie. — Zase od strany druhé mluveno, že to bitie těch koluov [ke] škodě paní Dorotě nic není, než, jakž jest prve bylo, že jest vedle těch koluov starých nové bil (jakž to všecko od Vašich Milostí spatřeno), aby se nesvezl břeh do řeky, a poněvadž jest ten břeh zaplatil a jest jeho, že jest sobě mohl udělati jako na svým vlastním, co jest chtěl, a na to jest okázal i druhaj zápis poustek Holianovskajch a žádá vždy při tom zachován býti. — Opět od puovoda mluveno, že paní Dorota tomu, aby to jeho mělo býti, místa nedává z příčin těchto: předkem, že zápis s zápisem se nesrovnává, a to v tom, že první zápis jest, že jest koupil měštiště pusté, řečené Holianovské se vším k němu příslušenstvím, ležící na Poříčí na břehu řeky Vltavy, proti mlýnóm a proti

Lidmilkovi, a druhý zápis, který jemu svědčí, že jest Bureš koupil duom ležící na Poříčí s břehem na poustkách Holianovských podle domu rohožníka toliko, a tak v tom se nesrovnávají, tuto že proti mlajnóm a Duchkovi Lidmilkovi a v druhém o těch i ni zmínky nečiní, než že vedle rohožníka; také že ti zápisové toho neukazují, aby s druhé strany ulice a vedle Stejskala ten břeh k těm poustkám příležeti měl. Druhá pak příčina, proč tomu místa nedává, jest tato, že žádný obce prodávati jest nemohl a nemuože, než páni ouředníci mohou k žádosti někomu dáti buďto prodati, a to že bývá stálé a trvalé, tak jako by Jeho Milost královská ráčil na nějakou věc majestát dáti, a poněvadž toho ničímž nepokazuje, aby to místo předku jeho od pánuov ouředníkuov dáno bylo, toliko ty zápisy okazuje, ježto se i to přihází, že mnozí ne svou věc zapisují (jakož i tuto vedle zprávy jich zapisováno), ale cizí, a protož i na to pokuta jest, ktož by prodával ne své i také, kto by kupoval, a tak že jest i tuto též při tom prodaji se sběhlo, vedle toho vždy žádá za opatřenie, aby on to víc jie k škodě nedělal. — Proti tomu Bureš pekař vždy praví, že což jest koupil a toho od XI let užívaje, že na svém dělá a opravuje, a byť jeho nebylo, že by mu toho dávno netrpěli, ale že by mu to odjali, protož on samým užíváním, by jinýho nebylo, muož to dobře držeti a užívati jako svýho vlastního, poněvadž i čas ten vyšel, v kterémž taková věc muož se promlčeti, a vždy žádá tak vedle toho zachován býti. — Opět od paní Doroty mluveno, že obec a místo obecní nikdá se promlčeti nemuože z příčin prve oznámených, poněvadž to místo od pánuov ouředníkuov není dáno a toho ničímž nepokazuje, ale paní Dorota svědky, kteréž jest dala zapsati, vysvědčují o tom místě obecním, že jeden od XLVI let pamatuje, že ten břeh býval svobodný a že ničímž ohrazen nebyl. Druhý jsa tovaryšem i mládkem, že jsou na tom trávníčku provozujíc kratochvíle tovaryšě mlynářčíci skákávali. A třetí pak, že tu a na tom místě břehu otec jeho kuože, též i on sám právali a že jim od žádného hájeno nebylo a taky z oulice nebylo ohraženo, protož vedle toho pokázání paní Dorota žádá v tom za opatření. — Zase od Burše oznámeno, že on těm svědkóm místa nedává z příčiny té, že jsou oni sami to chtěli míti, ale vedle těch zápisuov žádá zachován býti.

Tu páni ouředníci, slyševše jednu i druhú stranu v žalobě i v odporu, též svědomie i zápisy a na to vyšedše a to všecko spatřivše a s pilností toho všeho považivše, takto o tom nalézají a svým ortelem vypovídají: jakož svědkové, kteréž paní Dorota k své potřebě dala zapsati, to vysvědčují, že by ten břeh vobecní a svobodnaj býti měl a to že od mladosti své pamatují, a Bureš pekař, kteréž jest zápisy ukázal, ti zápisové v sobě rozdílní jsouce, to obsahují jako první, že to měštiště Holianovské na břehu Vltavy proti mlajnóm a proti Lidmilkovi, a druhý, že vedle rohožníka s břehem a se vším příslušenstvím, i poněvadž o tom břehu, kterýž jest s druhé strany ulice a vedle domu Stejskala, v těch zápisích žádné zmínky nenalézá se a ten břeh, poněvadž jest byl obecní a svobodný (tak, jakž svědkové vysvědčují), aby od pánuov ouředníkov, v jichžto moci taková věc jest, předku jeho aneb panu Burianovi dán nebo prodán byl, toho ničímž nepokazuje, protož z těch a takových příčin páni ouředníci ten břeh k vobecnému užívání a opatrování připovídají a panu Burianovi nalézají, aby on té hradby a jiných věcí, což by jemu tu spravedlivě náleželo, odklidil do dvú neděl pořád sběhlých. A bude-li paní Dorota dále jeho na páních ouřednících žádati, pokudž spravedlivé a jim náležité bude, tak se zachovají. Actum f. VI. post Egidii anno etc. 30. [Připsáno dodatečně touž rukou:] Nález ten stvrzen panem purkmistrem a pány v pátek před sv. Školastikú [3. II.] léta etc. XXXI.

František Roubík:

Královští rychtáři v pražských i jiných českých městech v letech 1547 až 1783.

I.

Základy úřadu.

(Zřízení královských rychtářů r. 1547. — Instrukce z r. 1547 a 1548. — Spor mezi nejvyššími zemskými úředníky a českou komorou o jmenování král. rychtářů roku 1571—1573. — Instrukce z r. 1582. — Instrukce pro král. rychtáře pražských měst z r. 1617. — Zrušení král. rychtářů r. 1619. — Jejich obnovení po r. 1620 a rozšíření jejich pravomoci. — Instrukce z r. 1622. — Nařízení české komory o správě obecních statků z r. 1628. — Návrh staroměstského král. rychtáře Korky Cholovského z Korkyně. — Spor mezi českou dvorskou kanceláří a českou komorou r. 1635 o dozor nad rychtáři. — Instrukce z r. 1635. — Další pokusy místodržících o vliv na jmenování král. rychtářů r. 1648 a 1651. — Instrukce z r. 1639 a další. — Spory s městy o hlas král. rychtáře v radě a o jeho požitky z obecní pokladny. — Komise z r. 1736 pro revisi instrukce. — Zrušení české komory r. 1745. — Další jednání o revisi instrukce. — Generální instrukce z r. 1753.)

Nezdařené povstání českých stavů proti Ferdinandovi roku 1547 poskytlo králi vítanou příležitost k tomu, aby provedl plány, jejichž realisace narážela až dosud na silný odpor stavů. Kdežto však šlechta unikla celkem trestu, dopadla trestající ruka Ferdinandova plnou vahou na bedra hlavně královských měst. Obávaje se vzrůstu silných autonomních městských celků, jež by mohly vždy ohrožovati jeho centralisační plány, rozhodl se Ferdinand využíti nezdaru povstání k tomu, aby pokud možno nejvíce omezil samosprávu královských měst a aby zavedl instituci, jež by mu umožňovala stálý bedlivý dozor nad činností městských rad. Institucí touto měli se státi noví královští rychtáři v královských i věnných městech v Čechách, zřízení pravděpodobně tak, aby byli obdobni královskému zástupci (Anwalt) v městské radě ve Vídni, jenž tam fungoval již od r. 1401, ale jehož pravomoc byla od r. 1526 značně zesílena. Ale pro instituci královských rychtářů lze nalézti přímý vzor ve starých rychtářích městských před dobou, kdy se královská města husitskou revolucí zmocnila královských rychet, a potom je vykoupila nebo privilegii si dala zajistiti, aby dostala úřad městského rychtáře zcela do svých rukou. Vědomí o zeměpanském kdysi rázu městských rychtářů neustále žilo, a jestliže i šlechta na to poukazovala, nepřejíc městům svobody, tím spíše král měl ve věci zájem, třebas si ujasnil, že nemůže obnovením králov-

ských rychtářů obnoviti zcela i bývalé jejich postavení, práva a funkce. V té věci, které místo by měli míti královští rychtářové ve městě, pomohl vídeňský příklad, jak ukazuje jednak zcela obdobná kompetence obojích náčelníků i podobnost jejich instrukcí.[1])

Velmi brzy po nezdaru odboje, ještě koncem roku 1547 přikročil Ferdinand k provedení svých plánů, a tak mimo jiná trestní opatření bylo počátkem října při novém obsazení konšelských úřadů v pražských městech oznámeno královskými zástupci, že král dosazuje do každého ze tří pražských měst zvláštního svého hejtmana a rychtáře, hejtmana pro věci veřejné a politické, rychtáře pro věci soudní a správní i policejní. Současně bylo nařízeno královským komisařům v ostatních královských městech v Čechách, aby se informovali o osobách, jež by se hodily k úřadu královských rychtářů, aby je dosadili v úřad, vzali v přísahu a aby jim dali instrukci, která byla krátce před tím předepsána královským rychtářům v pražských městech.[2])

Instrukce, jež byly vydány královským rychtářům pražských měst dne 8. října roku 1547,[3]) stanoví v hlavních rysech úřední kompetenci nových těchto zeměpanských úředníků. Po úvodní poznámce, že nový úřad zavádí se z trestu za nedávné provinění pražských měst proti králi a proto, aby bylo lépe možno podobných neřestí se příště uvarovati, stanoví instrukce, že nový královský rychtář, jsa zavázán přísahou králi, má sedati v radě mezi konšely, maje místo hned za královským hejtmanem, jemuž je podřízen. Zachovávaje vždy věrnost králi, má bedlivě sledovati jednání městské rady a oznamovati králi a přetrhovati vše, co by se dálo proti jeho zájmům. Sedaje na radnici při soudech konšelských, má dohlížeti, aby konšelé přicházeli včas, a zachovávaje tajnost rady (kromě případů, kde by šlo o poškození zájmu králova), má bedlivě dbáti toho, aby nebyla promlčena a ztracena žádná královská pokuta. Kromě této kontrolní a fiskální činnosti náležela novému rychtáři i kompetence policejního rázu: měl trestati všecky projevy, směřující proti králi a dohlížeti na řádné trestání zlých lidí a na odstraňování povalečů. Jsa podřízen královskému hejtmanu, měl mu býti všemožně nápomocen a na každé jeho vyzvání měl býti povinen k němu se dostaviti.

Města pražská pokusila se sice již roku 1548 pohnouti krále ke zrušení nových královských rychtářů, ale s nezdarem. Žádala totiž tehdy krále mezi jiným, aby jim »pustiti ráčil rychtáře, kteréhož by podle staro-

---

[1]) Viz Demel Děj. fisk. úřadu v zemích čes., I/1, str. 159 a Frank K. Die Institution der Königsrichter (Zeitschr. f. Gesch. Mähr. u. Schl., X., str. 394). O instituci zeměpanského zástupce (Anwalt) v městské radě vídeňské viz i Maršan: Dějiny policejní organisace rakouské, I/1, str. 109 a I/2, str. 107. Pro počátky královských rychtářů v Čechách nepodařilo se nám přes usilovné pátrání nalézti podrobnějších spisů ani v archivu ministerstva vnitra v Praze, ani v archivu dvorské komory, uloženém nyní v archivu pražského hradu. Všechny signatury v dalších poznámkách, u nichž není zvláštního bližšího určení, značí spisy v archivu ministerstva vnitra v Praze.

[2]) Tieftrunk, Odpor stavů českých proti Ferdinandovi I. r. 1547, str. 305.

bylého obyčeje saditi mohli, kterýž by zření svý na ouřad měl«. Král však tuto jejich žádost zamítl s odůvodněním, »že rychtáře svého královského ustanoviti ráčil, ježto až posavad žádná těžkost slušná na ouřad ani na obec skrze to nepřišla«, aby tedy zůstalo při dosavadním stavu.[3a])

Kdežto v pražských městech podléhali vrchnímu dozoru nově zřízených královských hejtmanů, měli v ostatních královských městech noví královští rychtáři plniti úkoly, vymezené jim instrukcí, zcela samostatně, stojíce jen pod vrchním dozorem české komory. O zřízení královských rychtářů v královských městech venkovských bylo rozhodnuto již v září 1547[4]) a instrukce jim byla vydána již 17. ledna r. 1548.[5]) Instrukce tato, jež byla poslána do 25 královských měst, kryla se celkem obsahově i stylisticky s instrukcí pražských královských rychtářů. I v jiných městech měli královští rychtáři sedati v radě na prvním místě, dozírajíce na přesné plnění jejich povinností a na rychlé nestranné konání spravedlnosti, hájíce vždy královských zájmů a pečujíce, aby nebyla promlčena žádná z pokut králi náležejících. Bez vědomí a svolení jejich nesměla býti konána žádná schůzka obce, a eventuální přečiny byl královský rychtář povinen ihned hlásiti přímo králi nebo v jeho nepřítomnosti české komoře, jež byla jeho bezprostředním nadřízeným orgánem. Pokud se týče policejní kompetence, v níž měl míti královský rychtář k ruce podrychtáře, měl dohlížeti, aby se nedálo v městech nic proti králi, aby se rozmáhala čest a chvála boží, aby byly svěceny neděle a svátky, měšťanstvo aby se účastnilo služeb božích a povaleči aby byli trestáni a odstraňováni. Činnost královských rychtářů měla se pohybovati v rámci svobod králem městům povolených, jejichž opis měla městská rada rychtáři pro informaci vydati.

Kontrolní, fiskální a policejní kompetence královských rychtářů, stanovená těmito instrukcemi, zůstala celkem beze změny i v dalších instrukcích, vydávaných čas od času nově jmenovaným královským rychtářům.[6]) V pochybných případech obraceli se rychtáři o pokyny k české komoře.[7])

---

[3]) Instrukce královskému rychtáři Starého města pražského Jiříkovi Komedkovi z Rovin (česká) z 8. října 1547 otištěna ve Sněmech českých II., str. 537. Instrukce královskému rychtáři novoměstskému Matěji Lomějovi z téhož data ve strahovské bibliotéce rkp. č. 111, pag. 15—18.

[3a]) Král pražským městům 8. listopadu 1548. Kopiář 35, fol. 237.

[4]) Ferdinand I. městu Kouřimi 24. září 1547, Sněmy čes. II. 526.

[5]) Instrukce ze 17. ledna 1548 otištěna ve Sněmech českých II., 543. Instrukce tato poslána byla do těchto 25 královských resp. věnných měst: Hradce nad Labem, Litoměřic, Kadaně, Žatce, Mělníka, Loun, Čáslavě, Českého Brodu, Klatov, Vodňan, Jaroměře, Slaného, Nymburka, Kolína, Sušice, Domažlic, Poličky, Berouna, Písku, Dvora Králové, Stříbra, Chrudimě, Mýta, Kouřimě a Tábora.

[6]) Instrukce královskému rychtáři Nového města pražského Mikuláši Kocourovi ze 16. července 1565 ve strahovské knihovně, rkp. č. 111, str. 7—10.

[7]) Viz na př. dotaz královéhradeckého královského rychtáře Jindřicha Nejedlého z Vysoké k české komoře z r. 1560, K 27/54/st.

Kompetence české komory při jmenování královských rychtářů byla žárlivě sledována nejvyššími zemskými úředníky, kteří se cítili tím zkráceni ve své pravomoci, když přece královští rychtáři vykonávali kromě agendy fiskální i dozor policejní. A tak došlo již roku 1571 ke sporu mezi nimi a českou komorou o právo obsazovati uprázdněná místa rychtářská. Nejvyšší zemští úředníci dovedli získati pro své stanovisko i císaře, a tak byla česká komora roku 1571 nemálo překvapena tím, že nejvyšší zemští úředníci jmenovali sami nové královské rychtáře v pražských městech, a to na Starém městě Pavla Žipanského a na Novém městě Matesa Žlutického. Na stížnost české komory odpověděl císař Maxmilian v říjnu 1571 reskriptem, jímž potvrdil sice právo české komory podávati dobrá zdání o kandidátech, navržených radami pražských měst, schválil však zároveň nedávné jmenování nových rychtářů, provedené nejvyššími zemskými úředníky s jeho svolením; jen sliboval, že po svém příjezdu do Prahy upraví definitivně otázku kompetence při jmenování královských rychtářů i jiných úřadů. České komoře bylo současně nařízeno, aby nové rychtáře vzala v přísahu, uvedla je v úřad a dozírala na správné vykonávání jejich agendy.[8])

Ke slíbenému urovnání této kompetenční otázky však pravděpodobně nedošlo. Když koncem r. 1572 zemřel nedávno jmenovaný staroměstský rychtář Pavel Žipanský, vyzvala česká komora staroměstskou radu, aby podle starého obyčeje navrhla 3—4 osoby za jeho nástupce, císař pak nařídil svým zástupcům, arciknížatům Rudolfovi a Arnoštovi, aby po dohodě s nejvyššími zemskými úředníky jmenovali jednoho z navržených královským rychtářem.[9]) Česká komora velmi nemile nesla toto zasahování nejvyšších zemských úředníků do své kompetence a znovu si proto stěžovala císaři, jenž reskriptem z února 1573 znovu slíbil, že po svém příjezdu do Prahy upraví otázku dosazování královských rychtářů.[10]) Ale ani tentokráte nedošlo ke splnění slibu, a tak ještě r. 1581 byla dvorská komora nucena tázati se české komory, komu vlastně náleží jmenování královských rychtářů.[11]) K definitivnímu rozhodnutí této otázky však nedošlo ani tentokráte, ale další prakse přinesla zachování starého kompetenčního práva české komory při obsazování uprázdněných míst královských rychtářů.

První výše zmíněné rychtářské instrukce omezovaly se jen na rámcové vytyčení kompetence královských rychtářů, nestanovíce blíže podrobností. Proto, když se r. 1582 po zuřícím moru uprázdnilo mnoho královských odúmrtí, byla pociťována potřeba stanoviti blíže pravomoc a způsob, kterým si mají královští rychtáři počínati při vymáhání těchto fiskálních příjmů. Proto také česká komora předložila r. 1582 císaři Ru-

---

[8]) Maxmilián české komoře 24. října 1571, P 123/10/st.

[9]) Česká komora radě staroměstské 9. prosince 1572 a císař arcikn. Rudolfovi a arcikn. Arnoštovi 24. ledna 1573 tamtéž.

[10]) Maxmilián české komoře 25. února 1573, tamtéž.

[11]) Dvorská komora české komoře 27. srpna 1581, tamtéž.

dolfovi novou redakci instrukce, prosíc za její, pokud možno, rychlé schválení, což se také stalo.[12]) Poněvadž tato instrukce určovala po dosti dlouhou dobu další kompetenci královských rychtářů a byla vzorem i pro všecky instrukce pozdější, je se zmíniti podrobněji o jejím obsahu.

Vynechávajíc zmínku o trestu za odboj r. 1547, motivuje tato instrukce potřebu instituce královských rychtářů jen tím, že je nutno přetrhovati všeliké neřády a zachovati upřímně náležitou poddanost a poslušenství králi i jeho dědicům. Královští rychtářové, jimiž mají býti jmenovány vždy jen osoby zachovalé, bohabojné a bezúhonné, mají skládati přísahu poslušnosti a věrnosti králi do rukou české komory, jíž jsou na místě králově podřízeni. Majíce v radě místo přede všemi ostatními, jsou povinni hájiti vždy prospěchu králova, a všecky činy, směřující proti králi, mají ihned oznamovati králi nebo české komoře, snažíce se je podle možnosti ihned přetrhovati. Dohlížejíce, aby konšelé docházeli v čas do rady a aby se každému dálo po právu bez ohledu na osoby, mají přestupky rovněž hlásiti české komoře, zachovávajíce tajnost rady, nejde-li o poškození zájmů královských. Obec smí býti svolávána jen s jejich vědomím a svolením, a to nikdy mimo radnici. Zvláštní pozornost věnuje instrukce péči o zjišťování a vybírání královských pokut a odúmrtí. K dohledu na tyto královské pokuty má míti královský rychtář k ruce jednoho z předních městských řečníků (prokurátorů), který jsa přítomen ve své advokátské funkci při projednávání různých sporů, má vykonávati bedlivý dozor na to, aby nebyla přehlédnuta žádná královská pokuta. Jsa jmenován na návrh rychtářův českou komorou, jest tento rychtářův pomocník (adjunkt) zavázán služební přísahou králi, skládanou do rukou české komory, a má dostávati za práci přiměřenou odměnu, jejíž výši určí komora. Vyskytne-li se královská odúmrt, jest královský rychtář povinen spolu s dvěma konšely a s pomocí městského soudního písaře zinventovati celou pozůstalost, zapečetiti ji městskou pečetí, podati zprávu české komoře a postarati se, aby do jejího rozhoduutí nebylo pozůstalostí hnuto. Dojde-li ke sporu o platnost testamentu, nemá královský rychtář spustiti tento spor se zřetele, a je-li naděje, že by mohlo sporné jmění připadnouti podle zákona králi, nemá připustiti smírného narovnání sporných stran za účelem rozdělení pozůstalosti na škodu

---

[12]) Česká komora císaři 31. srpna 1582, J 18/18/st (viz i Sněmy české VI. 229). Německý koncept návrhu instrukce k přípisu přiložený nezachoval se bohužel úplný, ale jeho znění je doslovně reprodukováno v českých instrukcích, vydávaných pozdějším královským rychtářům, tak na př. rychtáři v Kutné Hoře Mikuláši Vodňanskému z Čazarova z 19. prosince 1590 (otiskl in extenso Veselský v ČČM. 1847/II, str. 101), instrukce královskému rychtáři v Kouřimi Janu Lanovi z Varvažova ze 14. července 1592 (otištěna doslovně ve Sněmech českých VIII. str. 110 násl., kde je třeba na str. 112 v 2. řádce zdola opraviti text takto: každého půl léta, totiž začnouc každej ten počet od prvního dne měsíce ledna a zavrouc až do posledního dne měsíce června a odtud zase až do posledního dne prasince, oučty pořádnými atd.); instrukce Janu Koutovi, král. rychtáři v Písku, z 22. listopadu 1608, český originál v J 18/18/st.

krále. Všecky vybrané pokuty a odúmrti má královský rychtář odváděti na kvitanci české komoře a má jí o nich skládati půlletní účty vždy za období od 1. ledna do 30. června a od 1. července do 31. prosince. K těmto účtům má předložiti vždy všecky kvitance a aprobace a kromě toho má si vyžádati od městské rady písemné osvědčení, že kromě pokut jím uvedených a súčtovaných nebylo vybráno více. Na provinění rychtáře i jeho adjunkta stanoví instrukce tresty na osobách a jejich majetku, hrozíc i sesazením z úřadu. V oboru policejní péče opakuje instrukce celkem ustanovení dřívějších instrukcí: královský rychtář má s pomocí podrychtáře dohlížeti, aby se v městě nedálo nic proti Bohu a králi, aby byly svěceny neděle a svátky, aby byly navštěvovány služby boží, aby v době služeb božích nebyly prodávány žádné nápoje, přestupníci proti tomu aby byli oznamováni králi nebo české komoře a aby byli řádně trestáni. Dřívější rychtářovu kompetenci rozšiřuje instrukce i na dozor na míry a váhy, ponechávajíc mu i dále stíhání povalečů a zahalečů.

Tato instrukce platila potom až do počátku 17. století, kdy stále více a více pronikaly tendence, snažící se potlačiti, pokud možno, vliv nekatolíků v městských radách. Těmito snahami byla také zcela ovládnuta instrukce, vydaná dne 3. listopadu 1617 královským rychtářům tří pražských měst.[13]) Ze zachovaných spisů nejsme zpraveni o příčinách vzniku této instrukce, ani o tom, z čí iniciativy byla vydána. Z jejího obsahu je však zřejmo, že měla původ u katolických nejvyšších zemských úředníků, což jest jasno i z toho, že proti dřívějším instrukcím podřizovala pražské královské rychtáře nikoli české komoře, nýbrž české kanceláři. Vysvítá to i z toho, co o instrukci praví Skála ve svých Pamětech, kde se výslovně uvádí: »Mezi jinými zajisté protimyslnostmi místodržící královští vymyslili sobě tuto neposlední na úřad a obce všech tří měst pražských a posloupně i na jiná všecka města královská, že jsou jménem císařským s podpisem Zdeňka z Lobkovic, nejv. kancléře, rychtářům císařským seslali dolů z kanceláře české jakousi novou a prve nikda v Praze ani jinde neslýchanou instrukci, kterak by se při témž úřadu rychtářském říditi, chovati a všelijak spravovati měli.« Instrukce, jsouc zpracována celkem podle vzoru uvedených instrukcí, přinášela řadu obšírnějších ustanovení, směřujíc mnohými články zřejmě proti pražským nekatolíkům. Ponechají-li se proto stranou ustanovení, převzatá z výše zmíněných starších instrukcí, lze si všimnouti toliko těch jejích článků, jež byly novotou proti dřívějšku.

Největší změnou proti dosavadnímu stavu bylo to, že instrukce podřizovala královské rychtáře pražských měst dohledu české kanceláře, po-

---

[13]) Instrukce královským rychtářům tří pražských měst ze 3. listopadu 1617 viz příl. I. Srv. Pavla Skály ze Zhoře Historie česká od r. 1602 do 1623. K vydání upravil K. Tieftrunk II. 1617 a 1618 (v Praze 1866) str. 37 nsl. Některé její články otištěny v Apologii druhé stavův království českého. (Vydal Václav Šubert, Praha, 1862, str. 183.) Viz i Čelakovský, Úřad podkomořský v Čechách. ČČM 1877, str. 447.

nechávajíc české komoře jen dohled nad agendou ryze fiskální. Královský rychtář měl kromě dozoru v městské radě rovnati také spory mezi konšely v radě i mimo ni, čímž ovšem jeho kompetence značně stoupla. Novotou proti dřívějšku bylo také ustanovení, že ani zvláštní osady a práva duchovní i světská neměla bez svolení a přítomnosti královských rychtářů svolávati schůzek a že přestupky proti tomuto ustanovení měl rychtář hlásiti české kanceláři, jež měla míti vůbec dozor na všecku rychtářskou agendu rázu politicky-policejního. Proti pražským nekatolíkům byl obrácen také článek, podle něhož měl královský rychtář přetrhovati neřády lidí na svobodných gruntech v městském území a jejich přestupky hlásiti české kanceláři. V čas rychlé potřeby měl míti rychtář právo zatknouti také osoby vyšších stavů a ohlásiti jejich přestupek místodržícím. Rychtáři svěřovala instrukce také dohled na plnění nařízení o přihlašování a odhlašování nocležníků, a přestupky proti tomu měl rychtář trestati pokutou podle mandátu z r. 1601. Zatčené podezřelé osoby měly býti vyslýchány, co v městě dělaji, a po případě měly býti i uvězněny a vypověděny z města. Kdežto až dosud náležel královským rychtářům dozor na cechy ne podle výslovného znění instrukcí, nýbrž jen jaksi via facti,[14]) ustanovuje tato instrukce výslovně, že královskému rychtáři náleží dozor na cechy a obchodníky, jsou-li plněny artykule, je-li zachovávána dobrá kvalita zboží, nejsou-li přestupovány ceny podle nařízení z r. 1605 a nejsou-li svolávány schůzky bez jeho svolení. I tyto přestupky měly býti hlášeny české kanceláři. S pomocí konšelů náležel rychtářům dohled na míry a váhy, o jejichž falšování měla býti podávána zpráva české komoře, špatné míry a váhy měly býti sebrány a padělatel potrestán. Kromě toho měl královský rychtář pomáhati královskému hejtmanu ve stíhání překupnictví a společně s perkmistrem hor viničných revidovati a trestati drahotu vín domácích i přespolních. Policejní kompetence královského rychtáře byla podle této instrukce rozšířena i na dozor na čistotu a dláždění ulic a na péči o to, aby nemocní a staří žebráci byli zaopatřováni ve špitálech. Společně s konšely měl královský rychtář poříditi a na českou kancelář odevzdati podrobný a přesný soupis všech chudinských nadání, špitálů a jejich jmění, jsa oprávněn revidovati také jejich účty. Podobně měl královský rychtář poříditi i výpis všech kostelních a oltářních nadání s poznamenáním, kdy, od koho a proč byla založena, kolik mají jmění a soupis tento odevzdati rovněž k disposici české kanceláři. Toto nařízení dosud nebývalé a značně rozšiřující rychtářovu kompetenci, bylo zřejmě namířeno proti nekatolíkům, podobně jako ustanovení této instrukce, že královský rychtář má míti právo a povinnost býti přítomen při skládání obecních, zádušních a špitálských účtů, revidovati je a shledané přestupky hlásiti české komoře. Pravomoci české komory byla ponechána i revise účtů o vybraných odúmrtech, nápadech a pokutách, z nichž mělo

---

[14]) Winter. Průmysl a obchod v 16. stol. str. 65. Královský rychtář byl podle toho již r. 1611 zván »superintendentem« nad pořádky.

býti určité procento ponecháno rychtáři. Instrukce končila policejními ustanoveními o stíhání střelby z ručnic, (jež mělo náležeti královským rychtářům s pomocí čtvrtních, desátníků a padesátníků), a o dohledu na plnění řádu daného pražským městům r. 1601.

Jest zcela pochopitelné, že toto provokativní, neodůvodněné a zřejmě proti nekatolíkům namířené zostření a rozšíření pravomoci královských rychtářů muselo naraziti na prudký odpor nekatolického obyvatelstva pražských měst. Odpor se mezi jiným projevil stížností, kterou proti nové instrukci a proti prováděcímu nařízení, poslanému královským rychtářem a radou pražským záduším, podala některá z nekatolických záduší:[15]) v ní dokazovala, že tato nařízení odporují Rudolfovu majestátu z r. 1609 i platným sněmovním snesením. Podobný protest do nové praxe královského rychtáře podali nekatoličtí novoměstští měšťané.[16]) Ale stížnosti neměly pravděpodobně účinku, pomáhajíce jen živiti podrážděnou náladu, která propukla v známé pražské defenestraci a vyvolala revoluční bouři.

Skála poznamenal, že se ta instrukce »dle znění Apologie stavův pod obojí pod N. 47. na veliké zlehčení, o všecky svobody a obzvláštně o majestát na svobodné provozování náboženství jich připravení a tak dokonalé potlačení svobodného stavu městského vztahovala«.[17]) Jak působila tato instrukce v jiných městech, těžko říci. Není zpráv. Ale jako v Praze, tak ani na venkově neudržela se tato instrukce dlouho v platnosti — brzy po jejím vydání došlo k událostem, jež přervaly úplně dosavadní vývoj věcí, a ku podivu ani pobělohorská doba se pak již nevrátila k ostrým ustanovením rychtářské instrukce z r. 1617.

České povstání přineslo královským městům naději, že se podaří to, oč usilovala již dávno, totiž zrušení nevítaného dozoru královských rychtářů. Jako několikráte v 16. století, tak i počátkem stol. 17. stěžovala si královská města na to, že královští rychtáři přestupují mnohdy meze kompetence, zasahujíce proti znění jejich služební instrukce i do záležitostí soudních a obecních. Ale tyto stížnosti byly pro neochotu vyšších stavů zamítnuty na sněmě jak r. 1609, tak znovu r. 1611.[18]) Když se tedy stavovským odbojem rázem změnily poměry, pospíšila si královská města s obnovením staré žádosti. Na sněmě v březnu 1619 žádala, aby byly zrušeny jednak úřady královských hejtmanů v pražských městech, jednak i královští rychtáři v pražských i venkovských městech královských. Avšak ani tehdy nepotkala se tato samozřejmá žádost se všeobecným souhlasem obou vyšších stavů — i v této otázce projevila se stará rivalita mezi stavem městským a rytířským. Kdežto stav panský nekladl to-

---

[15]) Apologie druhá (Šubert, uv. m. str. 189.).

[16]) Tamtéž, str. 207.

[17]) Pavla Skály ze Zhoře, Historie česká, str. 37. Srv. Vojtíšek, O vývoji pražských měst v Samosprávné knihovně hlav. města Prahy sv. 1. (v Praze 1927), str. 62.

[18]) Čelakovský, Úřad podkomoř. uv. m., str. 438, 442.

muto požadavku královských měst celkem překážek, nehodlal rytířský stav nejprve svoliti k zrušení úřadů, na něž si ostatně činil právo, jako dříve činil, odvolávaje se na předhusitské doby, a teprve po delším jednání bylo přes odpor rytířského stavu dne 31. srpna 1619 usneseno, aby byli zrušeni jak královští hejtmané, tak i všichni královští rychtáři.[19])

Než radost královských měst netrvala dlouho. Přišla Bílá Hora, a ještě r. 1620 byli sesazení a zrušení královští rychtáři dosazováni znovu na svá místa, aby ještě více zesílili svoji posici. Jejich úřední vliv stoupl tehdy hlavně tím, že podle císařské resoluce ze 26. července 1621 byly jim odevzdány do správy všecky statky a důchody měst, jejichž purkmistři, konšelé nebo celé obce zúčastnily se odboje.[20]) Rovněž vyšetřování osob stavu městského pro jejich účast ve vzpouře bylo v Praze i ve venkovských královských městech svěřeno královským rychtářům společně se zvláštními komisaři tam vyslanými.[21])

Stíhajíce nekatolíky a zabírajíce jejich statky, jakož i spravujíce z úřední moci opuštěné emigrantské statky, dbali královští rychtáři většinou více osobního obohacení než královských zájmů. Tuto rozšířenou jejich úřední kompetenci kodifikovala nová instrukce, vydaná kníž. Karlem z Lichtenštejna dne 22. října 1622 staroměstskému královskému rychtáři Francovi Ostrštokovi.[22]) V hlavních bodech nelišila se tato instrukce příliš od předešlých instrukcí ze 16. stol., podle nichž byla sestavena. Je zajímavé, že si nevzala za vzor ostré Matyášovy instrukce z r. 1617, nýbrž že podřizovala královské rychtáře opět české komoře, vynechávajíc ustanovení, jež r. 1618 vzbudila odpor u pražských měst, resp. nekatolíků. Duch doby jeví se v této instrukci v tom, že se na prvním místě mluví o ochraně cti a chvály boží a o odstraňování neřádů proti církvi katolické a klade se rychtáři za povinnost ochrana katolických duchovních a věřících. Hlavní novotou proti dřívějším instrukcím bylo ovšem ustanovení, že královský rychtář má revidovati obecní důchody a účty, pořiditi inventáře obecního jmění a předložiti je české komoře. Má také povinnost rozvrhovati obecní příjmy a vydání a posílati je s dobrým zdáním české komoře ke schválení. Ve fiskálním ohledu opakuje instrukce dřívější ustanovení o odúmrtech, pokutách a kšaftech. V politickém ohledu byl jako dříve podřízen královský rychtář královskému hejtmanu. Současně byla téhož dne vydána magistrátům pražských měst instrukce, aby se řídily královskými hejtmany a v jejich nepřítomnosti královskými rychtáři.[23])

Od této instrukce poněkud se liší text nedatované tištěné instrukce

---

[19]) Čelakovský, uv. m. str. 450, 455.

[20]) Bílek, Dějiny konfiskací, I. str. XCIX násl.

[21]) Tamtéž.

[22]) Instrukce z 22. října 1622 český koncept v J 18/18 st. Doslovné její znění viz v příloze II.

[23]) Erben, Die Primatoren der kgl. Altstadt Prag, str. 71.

pro královské rychtáře pražských měst, vydané rovněž r. 1622.[24]) Zdá se, že je to instrukce, vydaná Lichtenštejnem královským rychtářům pražských měst dne 3. listopadu 1622.[25]) Proti instrukci výše uvedené obsahuje bližší ustanovení o správě obecního jmění. Královský rychtář měl podle ní převzíti inventáře všech důchodů a dluhů obecních a podati o nich zprávu Lichtenštejnovi nebo české komoře. Kromě toho měl královský rychtář podávati královskému hejtmanu pravidelné účty o městských důchodech, hejtman měl je stvrditi podpisem, vrátiti je rychtáři, a tento měl je vždy po půl roce předložiti do renthauzu a kromě toho pro lepší evidenci předložiti každého měsíce výtah a ceduli všech příjmů a vydání. Opakujíc všechna ustanovení o fiskální agendě královských rychtářů, přidávala jim tato instrukce ještě pravomoc zápovědi schůzek jak obce, tak i řemesel a dozor na míry, váhy a drahotu, a nařizovala, že městská rada má všecky své výpovědi činiti jménem královského hejtmana, královského rychtáře, purkmistra a konšelů.[26])

Správu a revisi obecních příjmů a vydání konali královští rychtáři až do r. 1628. Teprve v březnu tohoto roku rozhodl císař na prosby měst, aby obecní statky, které by nebyly již zastaveny nebo odprodány, byly královským městům vráceny do vlastní správy. Královským rychtářům bylo proto nařízeno, aby statky obcím postoupili a aby osobám z městských rad k tomu zvoleným složili účty z dosavadní správy statků. Budoucí správa statků byla svěřena městským primasům jakožto městským hospodářům, a městským radám byla dne 11. května 1628 vydána českou komorou instrukce o příští správě obecního jmění, kterážto instrukce byla pak připojována jako nerozdílná součást k dalším rychtářským instrukcím. Královským rychtářům uložena pro příště jen povinnost dohlížeti na městské hospodářství, a zjistily-li by se nepořádky, referovati o tom české komoře.[27]) Avšak i potom zůstala královským rychtářům pražských i venkovských měst správa opuštěných a královskému fisku propadlých emigrantských statků až do jejich prodání.[28]) Do této doby rozšířené kompetence královských rychtářů spadá pravděpodobně nařízení knížete Karla z Lichtenštejna, jímž jim zakazuje užívati městské pečeti k soukromým dopisům.[29])

Jest patrné, že toto omezení kompetence královských rychtářů, třebas nebylo veliké, bylo jimi přijato ne právě s radostí. A netrvalo dlouho

---

[24]) Instrukce Karla z Lichtenštejna z r. 1622 pro královské rychtáře měst pražských, koncept v J 18/17/st, tištěný exemplář v J 18/18/st. Doslovné její znění viz v příl. III.

[25]) Viz Čelakovský, Privilegia měst pražských, str. XLIII.

[26]) Byla-li podobná instrukce vydána i královským rychtářům královských měst venkovských, nepodařilo se nám zjistiti. Je to však velmi pravděpodobno. Viz i Čelakovský, Úřad podkomořský, uv. m. str. 561.

[27]) Čelakovský, Privilegie měst praž. str. XLV a Úřad podkomořský, uv. m., str. 561. Nařízení české komory z 11. května 1628 viz v příloze IV.

[28]) Bílek, Dějiny konfiskací II. a spisy na mnohých místech.

[29]) Nedatované nařízení Lichtenštejnovo v P 130/186/st.

a staroměstský královský rychtář Linhart Korka Cholovský z Korkyně a Cholovic podal české komoře návrh na doplnění rychtářské instrukce, směřující ke značnému rozšíření rychtářské kompetence, asi podle vzoru instrukce z r. 1617. Jeho vlastní návrh se sice ve spisech nezachoval, ale známe aspoň hlavní body jeho požadavků.[30]) Královský rychtář měl míti podle nich právo veta proti městské radě při udělování městského práva, hlavně šlo-li by o nekatolíky, měl prováděti dozor na jmenování městských úředníků, míti podíl na akcidenciích konšelů, dohlížeti na expedice městské kanceláře, kontrolovati, koná-li se vždy před schůzí městské rady předepsaná mše ve staroměstské radniční kapli a chodí-li konšelé, přestoupivší nově ke katolictví, ke zpovědi a k přijímání; měl dále dozírati na plnění předepsaných církevních postů, míti právo zatýkati i studenty a osoby vyšších stavů, ačkoliv byli vyňati z městského práva, dbáti o přivedení čeládky ke katolické víře, prováděti správu obecních důchodů podle nařízení komory z 11. května 1628, dohlížeti, aby nebyla vybírána jiná kontribuce nebo berně kromě té, jež by byla sněmem svolena, a zamezovati noční střelbu; královský rychtář měl dále pečovati o vdovy a sirotky, kontrolovati činnost purkmistra a konšelů a dohlížeti na prokurátory při městském právu. Česká komora, jíž císař poslal Korkův návrh k posouzení, vyžádala si o něm i dobré zdání Staroměstských, a ve své zprávě císaři projevila mínění, protože již nyní není na Starém městě pražském nekatolíků, že by bylo zbytečné navrhované zostření rychtářské instrukce, doporučujíc, aby se proto zůstalo při starých předešlých instrukcích králů Ferdinanda, Maxmiliana a Rudolfa.[31]) Byly ponechány tedy v platnosti předešlé instrukce, a česká komora se spokojila jen tím, že nařídila radám tří pražských měst, že městské statky a důchody, náležející pod inspekci české komory, mají býti dobře spravovány pod dohledem královských rychtářů, a ti že mají býti přítomni revisi obecních účtů a jim že musí býti na požádání předložena registra příjmů i vydání obecních. Kdyby královský rychtář potřeboval pro vyhledání královských fiskálních zájmů jakýchkoli zpráv a výpisů, měly mu v tom býti městské rady všemožně nápomocny podle cís. majestátu ze 4. prosince 1558.[32])

Na instrukcích královských rychtářů se tedy proti stavu ze 16. stol. nezměnilo téměř nic, a vskutku také instrukce, vydávané královským rychtářům v první polovici 17. stol., jsou doslovně shodné s rychtářskou instrukcí z 31. srpna 1582.[33])

---

[30]) Zachovány v J 18/18/st.

[31]) Česká komora císaři 20. března 1629, J 18/18/st. Dobré zdání staroměstské rady se sice ve spisech nezachovalo, ale vyznělo pravděpodobně také proti navrhovanému zostření.

[32]) Česká komora radám tří měst pražských 28. a 30. května 1629, J 18/18/st.

[33]) Německá instrukce královskému rychtáři v Lokti ze 27. srpna 1629 v J 18/18/st. Instrukce královskému rychtáři v Českém Brodě Jakubu Fialovi Tatounovskému z 24. října 1630 tamtéž. K této instrukci, jež byla formulářem, předčítaným u komory novým královským rychtářům, skládajícím přísahu,

Jak bylo řečeno, podléhali královští rychtáři od počátku české komoře, protože jejich nejdůležitější agenda byla rázu převážně fiskálního a protože královská města byla pokládána za součást komorních důchodů. Královští rychtáři měli však také dohled policejní, a proto došlo již v 1. polovici 17. století ke kompetenčnímu sporu mezi českou komorou a místodržícími (vlastně českou dvorskou kanceláří) o podřízenost královských rychtářů. Když totiž 11. března 1635 zemřel staroměstský královský rychtář František Cortesi z Peregrinu, jmenovali místodržící bez vědomí české komory jeho nástupcem Václava Voříkovského z Kundratic a jemu vydali také dne 18. května téhož roku instrukci, jež se dosti podstatně liší ode všech dosavadních instrukcí.[34]) Přejímajíc celkem všecka ustanovení instrukcí ze 16. stol., pokud se týkalo agendy královského rychtáře, stanovila tato instrukce, že královský rychtář má příště podléhati české komoře jen pokud jde o agendu rázu fiskálního, toliko ve věcech důchodních, kdežto in politicis, v agendě policejní, má býti přímo závislý na české dvorské kanceláři v Praze, jíž má také podávati příslušné úřední zprávy. Této má také příště náležeti jmenování královských rychtářů. K instrukci bylo již připojeno nařízení české komory o správě obecního jmění z 11. května 1628. Jinak se obsah této instrukce kryl věcně celkem s obsahem instrukce z r. 1582, rozváděje jenom obšírněji některá ustanovení a dodávaje některé body, týkající se výhradně Starého města pražského.

Neobvyklý zásah místodržících do starých práv české komory nemohl ovšem zůstati bez protestu. A vskutku, již dne 14. března 1635 podala česká komora odpor k císaři proti tomuto překročení kompetence místodržících. Ferdinandovo rozhodnutí z 26. března 1635[35]) prozrazovalo, že ve Vídni o skutečném stavu věcí a o způsobu obsazování míst královských rychtářů neměli potuchy. Císař projevil přání, aby byl komorou informován, kterými způsoby byl ode dávna obsazován úřad královských rychtářů, nařídil komoře, aby dala vyhledati v archivu doklady o tom, že obsazování těchto míst bylo ode dávna právem české komory a aby mu tato navrhla schopné kandidáty na staroměstské místo. Česká komora podala již v dubnu téhož roku císaři dobré zdání, v němž dokazovala, že královští rychtářové hned od počátku podléhali vždy jen české komoře, a na místo staroměstského královského rychtáře mohla navrhnouti toliko jediného kandidáta (Jakuba Dobřanského), protože prý mezi staroměstským měšťanstvem není jiných vhodných osob.[36])

Ve Vídni však nedovedlo dobré zdání komory přesvědčiti císaře o jejím právu k tomu, aby královští rychtáři byli jí podřízeni a ne české

jest připojena řada zápisů o přísahách královských rychtářů z let 1630—1634.

[34]) Instrukce pro staroměstského královského rychtáře Václava Voříkovského z Kundratic z r. 1635, český koncept v J 18/18/st.

[35]) P 123/10/st.

[36]) Výpis z komorních knih ze 14. dubna 1635, P 123/10/st. Vlastní zdání komory se ve spisech nezachovalo. Nedostatek vhodných kandidátů vysvětlovala komora motivací: »weil die Burgerschaft sehr abgenommen«.

dvorské kanceláři, které měl býti dán větší vliv, než kanceláři českých místodržících. Královským dekretem ze 7. července 1635 bylo proto nařízeno, že budoucně mají býti královští rychtáři v pražských městech jmenováni a dosazováni českou dvorskou kanceláří v Praze, jež jim má vydávati i instrukce. Současně poslal císař místodržícím i opisy dosavadních instrukcí s rozkazem, aby se vyjádřili o politických a právních článcích, česká komora pak o fiskálních článcích těchto instrukcí.[37]) Česká komora nehodlala se však smířiti s novým stavem věcí a nařízeného dobrého zdání vůbec nepodala, takže bylo nutno novým královským reskriptem ze 13. února 1636 podání dobrého zdání urgovati.[38])

Konflikt, hrozící vzniknouti mezi komorou a místodržícími o vrchní dozor a jmenování rychtářů, byl zažehnán tím, že brzy potom, roku 1637, když po smrti krále Ferdinanda II. nastoupil na trůn jeho syn, dosavadní místodržitel v Čechách, Ferdinand III., přestala zároveň fungovati v Praze česká dvorská kancelář, a tak vliv pražského místodržitelství značně poklesl a česká komora si vlastního kompetenčního práva na královské rychtáře uhájila.[39]) Místodržící se však brzy pokusili znovu dostati do svých rukou přímý vliv na jmenování a kontrolu královských rychtářů. Když roku 1648 zemřel v Klatovech královský rychtář Jiří Plechschmidt, jmenovali místodržící na doporučení krajských hejtmanů jeho nástupcem Jana Strantzingera, téměř současně však jmenovala česká komora královským rychtářem tehdejšího primátora M. Kašpara Phitopaea Kopidlanského, neuznávajíc jmenování provedeného místodržícími. Ve sporu, který z toho vznikl, stálo na straně Strantzingerově hlavně klatovské kněžstvo, vytýkajíc Kopidlanskému vlažnost ve víře. Avšak i tentokráte uhájila komora svého starého práva. Místodržící, kteří přestoupili tímto jmenováním meze kompetence, byli nuceni ustoupiti, zrušili dne 25. listopadu 1648 Strantzingerovo jmenování a ponechali české komoře další rozhodnutí o jmenování klatovského královského rychtáře, jímž zůstal Kopidlanský.[40])

Naposledy — pokud lze zjistiti ze zachovaných spisů — pokusili se místodržící nabýti vlivu na jmenování královských rychtářů roku 1651. Tehdy byl v dubnu sesazen pro neschopnost malostranský královský rychtář Fridrich Vilém Geörger, a místodržící hájili zásady, poněvadž má královský rychtář kromě fiskální agendy i policejní kompetenci, že má složiti přísahu na místodržitelské kanceláři podobně, jako se to stalo roku 1635 při jmenování Václava Voříkovského z Kundratic. Místodržící žádali, aby každý kandidát rychtářského úřadu byl příště dříve oznámen českou komorou místodržícím a aby zde složil služební přísahu. Ale

[37]) Královský reskript ze 7. července 1635. J 18/18/st.
[38]) Královský reskript ze 13. února 1636 v J 18/18 st.
[39]) O české dvorské kanceláři v Praze v l. 1632—1637 viz Fellner-Kretschmayr. Die österr. Zentralverwaltung. I. str. 199 a násl.
[40]) Spisy o tom v K 59/35/st.

i tento pokus skončil nezdarem a česká komora uhájila své pravomoci až do zrušení roku 1745.[41])

Ale třeba přihlédnouti zase k rychtářským služebním instrukcím. Brzy po vydání instrukce Voříkovskému roku 1635, kde byla rozdělena kompetence nad rychtáři mezi komorou a českou dvorskou kanceláří, došlo k návratu ke staré praxi. V instrukci, vydané královským rychtářům asi roku 1639, jsou tito podřízeni opět bez výhrad české komoře. I pro tuto instrukci byla základem instrukce z roku 1582, a obsahem se nelišila nová instrukce nikterak od instrukcí dřívějších, připojujíc podobně jako instrukce z roku 1635 ke konci artykule české komory z 11. května 1628 o správě obecního jmění.[42]) Tato instrukce platila pak stále až do vydání generální instrukce pro královské rychtáře ze dne 15. září 1753.[43])

Instrukce, vydaná v 2. polovici 16. století a platná ještě koncem století 17. a počátkem století 18., nevyčerpávala vymezení pravomoci královských rychtářů do té míry, aby nemohlo dojíti ke kompetenčním sporům mezi nimi a magistráty, zvláště když časem stále vzrůstalo sebevědomí městských rad, žárlivých na svá práva. Jedním z nejožehavějších sporných bodů byla otázka hlasu královského rychtáře v městské radě a otázka jeho práva na požitky a akcidencie, poskytované rychtáři z obecních důchodů. Tyto sporné otázky vynořily se obyčejně tehdy, byl-li jmenován někdo mimo gremium městských rad. Když byl r. 1700 po smrti staroměstského rychtáře Jiřího Kučery z Osterberku jmenován rychtářem bývalý písař podkomořského úřadu Ferdinand Cloët z Grün- a Šturmtálu,

---

[41]) Místodržící komoře 14. dubna 1651, P 124/10/st.

[42]) Instrukce z r. 1639 v J 18/18/st. K formuláři této instrukce připojeny jsou zápisy o přísahách královských rychtářů z let 1639—1655 a z let 1676—1703. Nařízení české komory z 11. května 1628 viz v příl. IV.

[43]) Instrukce královským rychtářům z června 1647, český opis v J 18/18/st. Instrukce královskému rychtáři Menšího města pražského Janu Baptistovi Rossikovi z Rosenzweigu z 28. dubna 1651, český originál, tamtéž. Instrukce královskému rychtáři v Novém Bydžově z r. 1651, zemský archiv v Praze, rkp. č. 65C5, fol. 2—14. Instrukce královskému rychtáři v Lokti z 18. června 1657, německý koncept v J 18/18/st s přípisky o přísahách loketských královských rychtářů do r. 1698. Instrukce královskému rychtáři v Domažlicích z 2. října 1657, podkomořské knihy č. 32. Instrukce královskému rychtáři v Kutné Hoře Jiřímu Adamovi Widmannovi z 18. dubna 1689, opis v hradním archivu, Bořkova sbírka XI., str. 552 a násl. Instrukce královskému rychtáři staroměstskému Ferdinandu Cloëtovi z Grüntalu z 1. července 1700, současný opis v J 18/18/st. Instrukce královským rychtářům v Čechách z 12. června 1706 tamtéž, s přípisky o přísahách královských rychtářů z let 1706—1720. Instrukce královskému rychtáři Menšího města pražského Janu Jakubu Molitorovi ze 26. března 1709, současný opis v P 123/10/st. Instrukce královskému rychtáři staroměstskému Janu Augustinu Klausalovi z 8. června 1717, český originál v J 18/18/st (jednotlivé články označeny jsou zde pro lepší přehled pořadovými čísly). Instrukce královským rychtářům v Čechách z r. 1719, čes. opis v J 18/18/st (podle této neměli královští rychtářové odevzdávati vybrané peníze jako dosud do rentmistrovského úřadu, nýbrž do nově zřízené vrchní bankální representace).

došlo ještě téhož roku ke sporu mezi ním a magistrátem o otázku jeho judiciálního vota v radě. Cloët hájil tohoto domnělého práva, kdežto městská rada nechtěla ho připustiti k hlasování, tvrdíc, že nebyv jmenován ex gremio magistratus, nemá těch práv, jako jeho předchůdci, jmenovaní z gremia. O dobré zdání ve sporu byl mezi jiným požádán i zemský prokurátor Felix Had z Proseče, jenž podrobil otázku dukladnému právnímu rozboru. Podle jeho názoru neměla žádná ze sporných stran pravdy o otázce hlasovacího práva. Judiciální vota, o něž ve sporu jde, jsou prý trojího druhu: votum informativum, consultivum a decisivum čili conclusivum. Votum informativum mají městští syndikové, soudní písaři, protokolisté, registrátoři a expeditoři — o toto votum se v daném případě nerozhoduje. Votum consultivum mají jen radní, soudní přísedící a consiliarii, kteří jsou pod přísahou — toto votum chce pravděpodobně získati Cloët. Ale nemá na to práva. Královští rychtáři neskládali nikdy přísahy ad administrandam justitiam. Když byli jmenováni z radních rychtáři, skládali v nové funkci zcela jinou přísahu, že budou jen hájiti zájmů krále a že budou dohlížeti na konání spravedlnosti. Kdyby měl královský rychtář votum consultivum, znamenalo by to, že jest inspektorem sama sebe. Královský rychtář mluví v radě až naposledy, má-li nějakou poznámku. Kdyby měl votum consultivum, musil by bráti také soudní poplatky jako ostatní radní, ale nebéře jich. V tom případě mohl by býti i přehlasován, což při zeměpanském rázu jeho úřadu není možno. V případě pochybení magistrátu musil by pak býti obžalován i rychtář jakožto complex in judicando. Z těchto důvodů není tedy možno, aby měl královský rychtář votum consultivum. Třetí je votum decisivum čili conclusivum, jež náleží jen purkmistrovi a předsedovi soudu, ani to však nepřísluší královskému rychtáři. Ten má jen volný hlas v městské radě tehdy, pozoruje-li něco nesprávného proti zájmům krále nebo veřejnosti, maje také dozor na politica a oeconomica. Neuposlechne-li magistrát jeho napomenutí, má rychtář povinnost hlásiti případ české komoře.[44])

Třeba že tedy byl nárok Cloëtův zamítnut, propukaly jinde podobné spory mezi královskými rychtáři a magistráty. Tak na př. došlo roku 1717 k podobnému sporu v Ústí n. L., kde si magistrát stěžoval, že královský rychtář Leopold Fischer zasahá neprávem do judiciální a správní agendy magistrátu. Žádost města, aby byl úřad královského rychtáře zrušen, byla tehdy ovšem zamítnuta, ale královským reskriptem z 10. prosince 1717 bylo nařízeno místodržícím, aby poučili Fischera, že nemá práva rušiti magistrát v jeho justici a obecních věcech, že nemá také votum, nýbrž že má jen právo a povinnost dohlížeti, aby se nedálo nic v neprospěch králův a proti zemskému zřízení.[45])

Tento královský reskript byl pak vskutku dodržován i příště v podobných sporných případech. Když roku 1725 zjistil staroměstský králov-

---

[44]) Královský prokurátor Had z Proseče komoře 2. prosince 1700. P 1/1/1/n.
[45]) Spisy o tomto sporu v A 1/4/st. Opis zmíněného reskriptu v J 18/18/st.

ský rychtář Jan Augustin Klausal špatné hospodaření s obecním jměním, vytkl to v plném sedění rady primátorovi Janu Kašparu Prandtovi. Ten se cítil osobně uražen veřejnou výtkou a stěžoval si na to u místodržících. Královský rychtář sice podal seznam některých případů na důkaz svého obvinění, ale byv vyzván, aby tyto případy dokázal, odvolal se na příští revisi obecních účtů. Byl proto dvorským dekretem z 11. října 1725 napomenut, aby se příště osobně nedotýkal ani primátora ani rady, nýbrž aby vyčkal výsledku úředního vyšetřování. Klausal podal však v listopadu roku 1726 novou stížnost k místodržícím, že jsou mu magistrátem upírána jeho práva v radě, ba první hlas, který mu náleží. Tentokráte však postavil se proti královskému rychtáři sám jeho bezprostřední představený, staroměstský královský hejtman, uváděje, že se jeho údaje nezakládají na pravdě, že dostává dokonce i požitky z městské korbony, dobrovolně mu přiřčené, a že ostatně podle královského reskriptu z 10. prosince 1717 nemá práva rušiti magistrát v jeho soudní a obecní agendě, nemaje také práva vota a jsa jen kontrolním orgánem. Místodržitelství postavilo se na stanovisko královského hejtmana, zamítnuvši dekretem z 8. dubna 1727 rychtářovu stížnost s pohrůžkou, že bude sesazen, bude-li se příště plésti do obecního hospodářství. Jeho povinností je prý pouze podati doloženou úřední zprávu, zjistí-li, že obec špatně hospodaří.[46])

Netrvalo však dlouho a došlo k novému jednání o votum královských rychtářů v městské radě. Podnět k tomu dala tentokráte stížnost malostranského královského rychtáře, Jana Michala Heima, jenž již r. 1727 hájil domnělého práva na votum v městské radě. Tvrdil, že jako bývalý městský radní má t. zv. votum honorarium, jež záleží v tom, že když již všichni městští radní odevzdali in judicialibus vota, je na konec tázán i královský rychtář, má-li k věci poznámku. Toto votum, které připouští i jeho služební instrukce, je prý »pure honorarium«, nemající žádného dalšího efektu. Královský rychtář si stěžoval, že nyní, kdy byla vzata jeho úřadu takřka všecka aktivita a kdy mu zůstalo již téměř jen jméno královského rychtáře, mělo by mu býti vzato dokonce i právo promluviti v seděních rady, a žádal proto, aby mu bylo jeho votum honorarium ponecháno. Jednání o této otázce vleklo se dosti dlouho a teprve dvorský reskript ze 24. září 1736 nařídil, aby byla jmenována společná komise, složená z členů místodržitelství a komory, jež by uvažovala o návrhu nové služební instrukce pro královské rychtáře, v němž by byla také definitivně rozřešena otázka jednak rychtářského vota honoraria, jednak i stále sporná otázka požitků, vyplácených královským rychtářům »ex corbona magistratus«. Komise se skutečně sešla k první poradě dne 1. února 1737, byla vyžádána dobrá zdání a návrhy jak tří pražských městských rad, tak i tří pražských královských hejtmanů, ale přes to, že byl žádaný návrh nové instrukce urgován dvorským reskrip-

[46]) Erben, Die Primatoren der Altstadt Prag, str. 156 a násl. Královský reskript ze 7. dubna 1727 v J 18/18/st.

tem z 30. prosince 1737, skončila tato společná komise podobně, jako mnoho jiných komisí — k podání návrhu prostě nedošlo a ve Vídni se na věc zapomnělo.[47]) Z vyjádření a návrhů královských rychtářů ozýval se stesk, že vážnost jejich úřadu poklesá, že jejich agenda je ponenáhlu přesunována na městské úřady (mostní, rybní, městského rychtáře, židovské starší a pod.), že je nyní úřad královského rychtáře »officium recht illusorium«, a přes to že ani zeměpanské úřady nejeví dosti pochopení pro nutnost upevnění rychtářské úřední vážnosti.[48]) Z dobrého zdání královských rychtářů vycházelo rovněž na jevo, že mnohé ze článků dosavadní rychtářské instrukce neměly již tehdy praktického významu, protože jejich platnost pominula, jednak nařízeními zatím vydanými, jednak via facti.[49])

Celé obšírné jednání nevedlo tedy k positivnímu výsledku, takže zůstalo i dále při dosavadní zastaralé již instrukci. Když však po zrušení české komory dne 10. listopadu 1745 byla její agenda, a tedy i královští rychtáři v Čechách, podřízeni českému místodržitelství (později representaci a komoře) jako jeho finanční oddělení,[50]) bylo nutno pomýšleti znovu na přizpůsobení zastaralé služební rychtářské instrukce změněným poměrům a uniformovati podle jednotných zásad skutečnou úřední praxi královských rychtářů. Proto již 13. ledna 1747 bylo královským reskriptem nařízeno místodržícím, aby konečně již vypracovali po mnoho let urgovaný návrh nové instrukce pro královské rychtáře s ohledem na změnu, vzniklou zrušením české komory. Ale bylo třeba opětné urgence z 22. dubna 1748, aby místodržící konečně v červnu 1748 poslali do Vídně omluvu, že nemohli vypracovati žádaný návrh pro obtíže válečné doby, kdy jsou všecky spisy zabaleny a připraveny k přestěhování, než slíbili, že brzy předloží nařízený návrh nové instrukce.[51]) I tentokráte však ukázala se malá úřední pohyblivost a schopnost tehdejšího místodržitelství; slíbený návrh nebyl ani tehdy vypracován.

Zatím královský reskript ze 23. srpna 1748 nařídil, že kamerální účtárna, všechen kamerální personál, královští rychtáři a jiní kamerální oficianti mají příště podléhati nově zřízené královské deputaci;[52]) k no-

---

[47]) Spisy o jednání komise i vyžádaná dobrá zdání viz v J 18/18/st. Členy komise byli »ex parte politici« apelační president hrabě z Kokořova apelační vicepresident hrabě z Kolovrat a zemský královský podkomoří Markvart z Hrádku; »ex parte camerae« svob. pán Lazari a von Hartlib. Pro nedostatečnost tehdejší úřední manipulace a špatný pořádek v registratuře jest charakteristické, že základem jednání komise nebylo znění dosavadních instrukcí, uložených v registratuře české komory, nýbrž text, otištěný u Weingartena.

[48]) Zdání staroměstského královského rychtáře z r. 1736 v J 18/18/st.

[49]) Viz zprávu královských rychtářů měst pražských tamtéž, v níž vypočítávají, které články instrukce u Weingartena otištěné nejsou již v praksi plněny.

[50]) Čelakovský, Úřad podkomořský v Č. Č. M. 1878, str. 22.

[51]) Příslušné spisy v Camerale 1748—1755, fasc. P 1.

[52]) Tamtéž.

vému jednání o chystané instrukci došlo však teprve o tři léta později. Dvorským reskriptem ze dne 24. dubna 1751[53]) bylo připomenuto pražské representaci a komoře, že se v královských městech projevují značné nepořádky, jež královští rychtáři nehlásí včas příslušným úřadům k nápravě, a že by bylo proto nejvýš na čase vypracovati již konečně generální instrukci pro královské rychtáře, o jejíž vydání se již mnohokráte marně jednalo. Representaci bylo proto uloženo, aby svěřila vypracování příslušného návrhu purkrabímu hradeckého kraje Dohalského, jenž jej měl předložiti do Vídně ve lhůtě šesti týdnů. Že ovšem při tehdejší malé výkonnosti zeměpanských úřadů nebyl ani tento striktní rozkaz splněn ve vytčené lhůtě, není nic divného. Representace poslala sice ještě v dubnu téhož roku Dohalskému zmíněný královský rozkaz, připojivši mu na vzor rychtářskou instrukci z r. 1734, dosud platnou, ale teprve v srpnu téhož roku mohla předložiti do Vídně žádaný elaborát Dohalského, s nímž projevila souhlas. Ale definitivní vyřízení otázky zdrželo se zase u dvora, a teprve dvorským dekretem z 15. září 1753 byla nová generální instrukce schválena. Jako z Prahy, vyžádala si totiž dvorská kancelář podobný návrh nové instrukce i z Moravy,[54]) oba návrhy byly vzájemně srovnány a výsledkem bylo definitivní znění nové generální instrukce pro královské rychtáře, schválené zmíněným dvorním dekretem ze dne 15. září 1753.[55])

Tato generální instrukce, vypracovaná podle předešlých instrukcí, znamenala proti nim dosti značný pokrok hlavně větší podrobností, jasností a přehledností ustanovení, třebaže po věcné stránce nepřinášela mnoho nového, vracejíc se v některých bodech k přísným ustanovením instrukce z r. 1617. Podřizujíc královské rychtáře representaci a komoře, vyhrazovala jejich jmenování podle dvorského reskriptu z 31. března 1746 císařovně, ponechávajíc representaci jen podání příslušného návrhu. Stanovíc přesně postup při obsazování uprázdněných rychtářských míst, vypočítávala instrukce podrobně všecku fiskální i politickou agendu rychtářů, ač zachovávala celkem v zásadě ustanovení dřívějších instrukcí. Královský rychtář, maje první místo v radě, měl vždy hájiti fiskálního zájmu zeměpánova, měl dohlížeti na povinnou poslušnost, na podporu katolického náboženství, zabraňovati eventuálním spiknutím, dozírati na soudní jednání a dbáti na svědomitost jednání v poradách městské rady, jež se měly konati aspoň jednou týdně, i v tom případě, že by snad nebylo zvláštního programu. Měl dbáti o to, aby se každému dostalo nestranně spravedlnosti. Aby byla lépe možná kontrola správnosti a dochvilnosti radní agendy, měl odstupující purkmistr povinnost odevzdati

[53]) Originál ve sbírce dvorních dekretů. Výtah z něho a spisy o dalším jednání v Camerale 1748—1755, fasc. Q 1.

[54]) Na Moravě byli královští rychtáři zřízeni teprve po potlačení odboje dne 3. května 1621. O moravských královských rychtářích viz K. Frank uv. m.

[55]) Originál této instrukce v příloze k dvornímu dekretu z 15. září 1753, sbírka dvorních dekretů. Současné opisy v Camerale 1748—1755, fasc. Q 1, v J 18/18/st a v J 3/21/n. Doslovné znění této instrukce viz v příl. V.

královskému rychtáři seznam nevyřízené agendy, aby mohl její vyřízení urgovati. Zachovávaje tajnost rady ve věcech, netýkajících se zájmů krále, katolického náboženství a vrchnosti vůbec, měl míti královský rychtář právo býti přítomen všem důležitějším obecním komisím, schuzkám cechů, při účtech nadačních, kostelních a špitálních, jakož i při kontribučních reparticích, zastávaje potřeby krále. Bez jeho vědomí a svolení nesměla býti obec svolávána. Opakujíc a doplňujíc dřívější ustanovení o rychtářské fiskální agendě, o vybírání fiskálních pokut, o kontrole zeměpanských nápadů, o inventurách, testamentech, dělení pozůstalostí a odúmrtech osob světských i duchovních, stanovila instrukce stejně podrobně i meze policejní kompetence královských rychtářů, svěřujíc jim stíhání přestupku proti Bohu, králi a mravnosti, bezprostřední dozor na svěcení nedělí a svátků, na míry a váhy, lichvu, zapověděné knihy, falešné mince, cizí emisary a zakázané hry a na plnění městských instrukcí vůbec. Královský rychtář měl také povinnost dbáti na zachovávání reskriptu o plnoletosti z 25. února 1751, dohlížeti na marnotratníky a udávati je magistrátu. Také židé měli podléhati bezprostřednímu jeho dozoru. Rušíc platnost nařízení české komory z 11. května 1628 o správě obecního jmění, stanovila instrukce, že se královský rychtář nemá příště mísiti do obecního hospodářství, nad nímž náleží dozor královskému podkomořímu, nýbrž že se má spokojiti jen kontrolou v tom smyslu, že zjistí-li poškození fiskálního zájmu královského, má o tom učiniti udání representaci. Zmiňujíc se také o platech královských rychtářů, nedovedla instrukce odstraniti dosavadní nejistotu právě v této otázce, ponechávajíc ji i dále dobré vůli městských rad. Instrukce končí zákazem braní darů a jakýchkoli úplatků a vybídnutím, aby se královští rycháři řídili vůbec všemi platnými nařízeními. Jako všechny instrukce předešlé, tak ani tato generální instrukce neobsahuje ani zmínky o úřední manipulaci královských rychtářů, o vedení jejich úředních knih, o jejich registratuře a pod., ponechávajíc to vše svobodné vůli jednotlivých rychtářů.

Generální instrukce určovala pak kompetenci královských rychtářů až do jejich zrušení r. 1783. Ovšem, že čas od času podle potřeby byla tato instrukce doplňována různými dvorskými dekrety. Tak již 28. ledna 1749 nařídili místodržící královské deputaci, aby uložila královským rychtářům venkovských měst dohled na to, aby nebyly kalendáře prodávány bez kolku.[56]) Dvorským dekretem z 20. února 1753 bylo královským rychtářům uloženo, aby na výročních a týdenních trzích dohlíželi na plnění doplňku řádu o obchodu přízí a plátnem z 10. ledna t. r., majíce za tuto svoji práci právo na třetinu z vybraných pokut.[57])

Když byly dvorským dekretem z 28. října 1755 zřízeny dvě zvláštní komise pro stanovení a revisi cechovních a společenských artykulů tak zv. policejních řemesel a komerciálních cechů, bylo nařízeno, aby k jed-

---

[56]) Camerale 1748—1755, fasc. Q 1.

[57]) Dvorní dekret z 20. února 1753 ve sbírce dvorních dekretů.

nání komise pro policejní řemesla byli přibíráni královští rychtáři všech tří pražských měst, kdežto k jednání komise pro komerciální cechy měl býti přibírán jen královský rychtář toho pražského města, do něhož by náležel cech, o který by právě šlo.[58]) Když pak byl r. 1757 zřízen »consessus in commercialibus et manufacturisticis«, vzniknuvší spojením dosavadního komerciálního konsesu s manufakturním kolegiem, zřízeným r. 1753, měli se porad nového úřadu účastniti i královští rychtáři pražských měst.[59])

II.

Postavení úřadu.

(Způsob jmenování králov. rychtářů. — Jejich pozůstalosti a registratury. — Přísaha. — Instalace. — Úřední řeč. — Pomocníci úřadu. — Poměr králov. rychtářů ke královskému podkomořímu. — Poměr ke král. prokurátorovi. — Požitky král. rychtářů. — Městské rady odpírají rychtářům požitky z obecní pokladny. — Účetní nedostatky. — Vedlejší zaměstnání král. rychtářů. — Neoblíbenost král. rychtářů ve městech. — Stížnosti městských rad i královských rychtářů. — Žádosti za zrušení král. rychtářů: Pelhřimov r. 1705, Ústí n. L. r. 1717 a 1764, tři pražská města r. 1754 a 1760. — Jednání o reorganisaci fiskálních úřadů od r. 1781. — Zrušení král. rychtářů r. 1783.)

Jak bylo výše vyloženo, uhájila si česká komora dozorčí kompetenci nad královskými rychtáři proti všem pokusům místodržících, aby strhli ten dozor na sebe. A tak až do zrušení r. 1745 byla česká komora bezprostředním nadřízeným orgánem královských rychtářů v Čechách, revidujíc a kontrolujíc jejich úřední činnost a navrhujíc kandidáty na uprázdněná místa. Nedostatek pramenů z prvních let rychtářské činnosti nedovoluje nám konstatovati, kterým způsobem byli tito první rychtáři jmenováni, je však pravděpodobno, že toto první jmenování provedl král sám, snad na návrh české komory. Ostatně jmenovací toto právo si ponechal král i po celou pozdější dobu, svěřuje komoře toliko podávání návrhů. Ihned od počátku bylo obcím břímě nového, nevítaného úřadu aspoň poněkud ulehčeno tím, že byli královští rychtáři vybíráni ze středu městských rad, tedy z měšťanstva. Uprázdnilo-li se místo královského rychtáře buď úmrtím nebo propuštěním na vlastní žádost nebo konečně suspensí z trestu, byla městská rada (a současně vedle ní mnohdy i rychtářský adjunkt) povinna to oznámiti ihned české komoře, jež vyzvala městskou radu, aby navrhla pro tento úřad některé vhodné osoby z rady nebo z obce. Městská rada usnesla se v poradě hlasováním obyčejně na třech radních osobách — někdy byli navrženi dva kandidáti z rady a dva z obecních starších — jež doporučila komoře pro obsazení uprázdněného místa. Velmi často byl v tomto ternu městský primas, jímž býval obyčejně nejschopnější a komoře, resp. královskému podkomořímu nejmilejší měšťan. Ihned po smrti královského rychtáře byla městská

---

[58]) Dvorní dekret z 28. října 1755 tamtéž.

[59]) Dvorní dekret z 20. října 1757 tamtéž.

rada povinna provésti komisionální inventuru pozůstalosti zemřelého a převzíti ji zapečetěnou do prozatímní správy až do jmenování rychtáře nového a do vyrovnání účtů. Rychtářské funkce převzal do jmenování nového rychtáře buď primas nebo dosavadní rychtářský adjunkt.

Ze zachovaných inventářů jmění a úředních registratur jednotlivých královských rychtářů[60]) vidíme, že nelze mluviti o pravidelně vedené úřední registratuře královských rychtářů. Nemajíce v tomto ohledu předpisů, stanovených služební instrukcí, vedli sice královští rychtáři někde nejpotřebnější úřední knihy, ale necítili potřeby uchovávati pro budoucnost spisy a knihy, jichž nebylo již třeba k běžné úřední potřebě. Je zajímavé, že ani generální instrukce z r. 1753, tedy již z doby, kdy se kladl větší důraz na přesné vedení úředních registratur, neobsahovala v tomto ohledu pražádného ustanovení. Touto volností lze také vysvětliti, že mezi několika zachovanými registraturami jen zřídka sahají spisy a knihy přes 30 let zpět, starší, úředně nepotřebné spisy byly pravděpodobně zničeny. Tak na př. v uvedené registratuře staroměstského královského rychtáře z r. 1635 jdou úřední spisy a knihy zpět jenom do r. 1630, stejně jako v registratuře po rychtáři Paykerovi z r. 1640. V inventáři malostranské rychtářské registratury z r. 1663 naleznou se úřední spisy, sahající jen do r. 1645, kdežto úřední knihy nejsou vůbec uvedeny. V zachovaném inventáři novoměstského královského rychtáře z r. 1669 jdou úřední spisy a knihy toliko do r. 1640.[61]) Dědicové zemřelých rychtářů nejevili mnohdy dosti ochoty vydati novému rychtáři úřední spisy s in-

[60]) Inventář pozůstalosti královského rychtáře v Hoře Kutné Leopolda Šetlara z r. 1605 v K 88/24/st. Inventář tento, k němuž jest připojen opis Šetlarova testamentu, vztahuje se jen na majetek movitý a nemovitý, nikoliv na pozůstalost písemnou. — Inventář písemné úřední pozůstalosti staroměstského královského rychtáře Františka Cortesi z Peregrinu z června 1635 v P 123/10/st. — Inventář úřední písemné pozůstalosti staroměstského královského rychtáře Šimona Paykera z Purberku z 10. března 1640 tamtéž. — Inventář úřední písemné pozůstalosti po malostranském královském rychtáři Janu Baptistovi Rossikovi z 22. února 1657 v P 1/1/1/n. — Inventář úředních spisů po malostranském královském rychtáři Ondřeji Erlovi z Erdštejna z r. 1663 tamtéž. — Inventář pozůstalosti královského rychtáře v Kolíně Matěje Františka Hájka z 31. prosince 1697 v K 34/1/n (jen jmění movité a nemovité, spisy nikoliv). — Inventář pozůstalosti královského rychtáře v Kadani Franka z r. 1687 v K 8/1/n (zajímavý inventář lékařské knihovny a lékárny — spisy nikoliv). — Inventář celé pozůstalosti (i knih) královéhradeckých královských rychtářů Blažeje Fezera z r. 1666 a Jana Benedikta Dyryngera z r. 1653 (bez knih a spisů) v K 33/8/n. m. Dyrynger byl velmi zámožný — ve spisech je zachován i jeho kšaft.

[61]) Inventář písemné úřední pozůstalosti novoměstského královského rychtáře Václava Kavky z Dubečku z r. 1669 v P 1/1/1/n. Kromě spisů z let 1640—1669 obsahovala jeho úřední registratura dvě instrukce, knihu práv městských a Obnovené zřízení zemské a tyto úřední knihy: kopiář zpráv na komoru z let 1637—1651, týž od r. 1652, týž z let 1668—1669, manuál dekretů z let 1642—1646 a 1650—1666, kopiář porovnání z let 1637—1661, knihu kontraktů z let 1662 až 1669, knihu dekretů z let 1667—1669, knihu dekretů místodržitelských a registra císařských domů.

ventářem, a bylo třeba teprve důrazné urgence komory, aby se tak stalo.[62]) Tento odpor souvisel pravděpodobně s obavou před nepříjemným vymáháním účetních nedoplatků. Jak nepatrný zájem měly příslušné úřady o osud těchto úředních registratur, je patrno i z toho, že také nařízení o zrušení úřadu královských rychtářů r. 1783 neobsahovalo ani slova o tom, co se má státi s písemnou úřední pozůstalostí zrušených úřadů. Osud těchto registratur nebylo proto možno zjistiti; snad se podaří nalézti aspoň jejich trosky v některých městských archivech.

Služební instrukce rychtářské kladly toliko podmínku, že mají býti na místa královských rychtářů jmenovány osoby neúhonné, dobré pověsti, k čemuž od 17. století přistoupila samozřejmá podmínka katolického vyznání. Kdežto ve století 16. bylo zachováváno tradiční pravidlo, že královským rychtářem má býti jmenován výhradně jen někdo z rady nebo z obecních starších, počíná již v 17. stol. praxe, diktovaná časovými poměry, že se komora (třeba jen zcela výjimečně) neřídí někdy návrhem rady, jmenujíc buď na doporučení podkomořího nebo podle svých soukromých informací osoby radou nenavržené, ale dávající naději, že budou spolehlivými obhájci královských zájmů.[63]) Tato praxe stávala se běžnější od počátku 18. století, kdy se o místa královských rychtářů ucházeli různí zeměpanští úředníci, hledíce se tak domoci lepšího společenského postavení. Ovšem že rychtáři jmenovaní proti vůli rady museli býti předem připraveni na to, že nebudou přijati ve městě vlídně, nýbrž že se městská rada chopí každé příležitosti, aby jim ukázala, že jsou v městě živlem nevítaným. Kdežto v 16. století nalézáme mezi královskými rychtáři řadu prostých řemeslníků, nastupují na jejich místo již ve stol. 17. radní právnicky vzdělaní a zámožní, mluvící často několika jazyky, bývalí vojenští důstojníci, kteří ovšem požívali plné důvěry zeměpanských úřadů. Ale i tito musili v té době býti měšťany, zaujímajíce ostatně pravidlem místa konšelská. Přes to však až do zrušení úřadu možno pokládati za pravidlo, že královskými rychtáři byli jmenováni kandidáti rady městské, obyčejně primasové nebo městští radní, často i rychtářští adjunkti.

Jako česká komora, tak i městské rady žárlivě dbaly svého starého práva navrhovati kandidáty na uprázdněná místa královských rychtářů, hájíce toho práva proti každému pokusu je obejíti.[64]) Kdežto starší in-

[62]) Nymburský královský rychtář Tauffer si 10. listopadu 1705 stěžoval komoře, že dědicové zemřelého královského rychtáře Květoně nechtějí mu vydati jeho úřední písemnou pozůstalost (N 12/2/n). Viz i urgenci české komory v téže věci Václavovi Žipanskému, synu zemřelého staroměstského královského rychtáře z r. 1573 v P 123/10 st. Podobně bylo s registraturou hradeckého královského rychtáře Dyryngera.

[63]) Radou nenavrženi a přece komorou jmenováni byli na př. tito královští rychtáři: Šmerfeld v Domažlicích, Kučera ve Dvoře Králové, Wolf v Kadani, Muk v Mostě, Urbanides v Písku, Cloët na Starém městě pražském, Fischer v Ústí nad Labem, Jelínek ve Vodňanech. Viz seznam rychtářů v příloze VII.

[64]) V Kadani po smrti královského rychtáře Franka r. 1687 žádal za toto

strukce neměly podrobnějších ustanovení o způsobu obsazování uprázdněných míst, předpisoval císařský reskript z 31. března 1746[65] (převzatý pak i do generální instrukce z r. 1753) tento způsob: uprázdnilo-li se místo královského rychtáře, měly býti sice žádosti hlásících se kandidátů adresovány císařovně, ale pro úsporu času měly býti podány přímo královskému podkomořskému úřadu. Ten měl žádosti předložiti městské radě k posouzení a podání eventuálního návrhu, načež měl je zaslati s vlastním dobrým zdáním místodržícím, kteří je pak se svým konečným návrhem předložili české dvorské kanceláři k rozhodnutí. Na plnění toho nařízení dbala pak dvorská kancelář velmi přísně.[66]) Omezil-li dvorský reskript z 5. srpna 1737[67]) jmenovatelnost královských rychtářů na podmínku, že tito nemají býti spřízněni s nikým z městské rady, nenajde se nikde v zachovaných spisech zmínka, že by bylo kdy o tom zvláště uvažováno. Guberniálním dekretem z 31. července 1769[68]) bylo nařízeno, aby bylo s podáním návrhu na obsazení uprázdněných míst královských rychtářů posečkáno vždy do té doby, až se přihlásí všichni kandidáti, aspirující na místo. V rámci akce císaře Josefa II. o zaopatřování vysloužilých důstojníků bylo pak nařízeno dvorským dekretem z 12. července 1782, aby jak městskými úředníky, tak i královskými rychtáři byli podle možnosti jmenováni bývalí důstojníci. Došlo sice k jmenování některých, ale brzy potom bylo provedeno zrušení úřadu královských rychtářů, takže toto ustanovení nemělo pro úřad královských rychtářů velkého významu.[69])

Pokud jde o postup při jmenování královských rychtářů, česká komora, obdrževši od městské rady vyžádaný návrh tří, resp. čtyř kandi-

---

místo dosavadní rychtářův adjunkt Heinzmann. Podařilo se mu získati pro sebe asi 30 měšťanů, kteří navrhli společným přípisem komoře jeho jmenování. Poněvadž však nebyl navržen radou, obvinila jej tato z deliktu ambitus a jmenován nebyl. Žádost 30 měšťanů, opatřenou vedle podpisů i jejich pečetěmi, viz v K 8/1/n. — Také královského rychtáře v Kadani Wolfa nenavrhla rada a proto si naň již r. 1669 stěžovala u komory, že nepatří mezi měšťany, má s obcí stálé hádky, není v městě usedlý a nebyl navržen radou, ale jen některými z měšťanů. Rada žádala aby byl místo něho jmenován rychtář jiný. Wolf však zůstal rychtářem dále až do své smrti r. 1670 (K 8/1/n). Některé poznámky o král. rychtáři v Praze ve stol. 18. Vojtíšek, Městské úřady pražské ve stol. 18. (Z minulosti naší Prahy, v Praze 1919, str. 82).

[65]) Královský reskript z 31. března 1746 v Camerale 1748—1755, fasc. Q 1, originál v P 130/55.

[66]) Když r. 1749 jmenovala representace bez svolení císařovny královským rychtářem ve Dvoře Králové Josefa Daniela Ruprechta, byla za to císařským reskriptem z 22. března 1749 pokárána, ale Ruprecht ponechán v úřadě. (Camerale 1748—1755, fasc. Q 10.)

[67]) Čelakovský, Úřad podkomořský, ČČM. 1878, str. 19.

[68]) Podkomořské knihy č. 2859.

[69]) Viz Rieger, Zřízení krajské II. str. 437 a Čelakovský, Úřad podkomořský, ČČM. 1878, str. 28. Viz i Miloš Lier: Zaopatřování vojenských osob v úřadech městské správy v Čechách za císaře Josefa II. (Zpráva vojenského archivu a musea, roč. 1926, sv. 1. I zvláštní otisk.)

dátu a opatřivši si o nich potřebné informace buď od podkomořího nebo podle potřeby i od kraj. hejtmanů nebo od hejtmana blízkého komorního panství, podala návrh panovníku, jenž pak jmenoval reskriptem jednoho z navržených královským rychtářem. Obdrževši královský jmenovací reskript, intimovala jej komora jednak městské radě, jednak i jmenované osobě, vybízejíc ji, aby se co nejdříve dostavila ke komoře k složení služební přísahy. Jen ve zcela výjimečných případech svolila komora k tomu, aby nemocný nebo příliš starý královský rychtář složil přísahu buď do rukou královského podkomořího při obnově rady nebo do rukou některého z královských rychtářů sousedních měst. Když pak nový královský rychtář složil u české komory služební přísahu do rukou komorních rad,[70]) podala o tom česká komora obyčejně ještě téhož dne písemnou zprávu městské radě dotyčného města, vyzývajíc ji, aby nového královského rychtáře podle obyčeje v radě instalovala, vydala mu instrukci a úřední registraturu předešlého rychtáře, aby jej v jeho nové úřední funkci všemožně podporovala a respektovala v něm obhájce zeměpanských práv. Jsou-li ze 16. stol. zprávy, že královského rychtáře dosazoval někdy v jeho funkci královský prokurátor[71]) nebo dokonce krajský hejtman,[72]) lze to pokládati jen za výjimku, vysvětlitelnou neustálenými poměry v této první době nového rychtářského úřadu, kdy nebylo ještě tradice. V pozdější době však prováděla instalaci pravidlem sama městská rada podle zvyků v městě ustálených. Tak na př. v Chrudimi r. 1638 nový královský rychtář, byv představen radou v přítomnosti celé obce, napomenul měšťany, aby hleděli vésti pobožný, pokojný a chvalitebný život, slibuje, že bude nové své úřední povinnosti s pomocí boží zadosti činiti. Podrobnější vylíčení instalačního aktu je zachováno z Litoměřic z r. 1693.[73]) Když došla intimace české komory, že nově jmenovaný rychtář složil předepsanou služební přísahu, sešla se na radnici obec, jež zvolila ze sebe čtyři komisaře, aby přivedli nového rychtáře na radnici. Když nový rychtář, jemuž vyšel magistrát vstříc až na sál, vkročil do radní světnice a posadil se, zaujal magistrát místa, načež purkmistr poručil, aby městský písař přečetl obci příslušný jmenovací dekret a rozkaz české komory. Když se tak stalo, vykázal purkmistr novému královskému rychtáři první místo v radě, a když je tento zaujal, posadil se také magistrát. Na to jeden z radních blahopřál

---

[70]) Přísahu královských rychtářů otiskl Demel v Dějinách fisk. úřadu I/1. str. 257. Viz i přílohu k přípisu místodržících komoře ze 14. dubna 1651 v P 123/10/st. Přísaha tato pochází z doby, kdy si dozor nad královskými rychtáři osobovali in politicis místodržící. Německý formulář přísahy v archivu pražského hradu, Bořkova sbírka XVII, str. 363.

[71]) Tak ve Slaném r. 1550 (Kopiář č. 46, fol. 267 a Demel uv. m. I, str. 162) a tamtéž r. 1558 (Kopiář č. 61, fol. 205).

[72]) Krajský hejtman Skuhrovský píše r. 1551 komoře, že instaloval královského rychtáře ve Vysokém Mýtě, Chrudimi a Hoře Kutné (S 260/2/st).

[73]) Ankert v Mitt. Ver. f. Gesch. Deutsch. Böhmen, roč. 44 (1906) str. 499.

(česky) ozdobnou řečí novému rychtáři k jeho nové hodnosti, tento (rovněž česky) poděkoval a obec potom rozpuštěna.

Úřad královských rychtářů byl doživotní. S počátku sice, v 16. stol., lze pozorovati (hlavně v pražských městech) častější střídání královských rychtářů, vysvětlitelné pravděpodobně náboženskými tehdejšími boji a třenicemi,[74]) později však zůstávali královští rychtáři pravidlem v úřadě až do smrti. Vysoký často jejich věk[75]) nedovoloval jim jistě zastávati odpovědný a mnohdy nepochybně i namáhavý úřad tak, jak by si bylo přáti se stanoviska královského fisku. Přes to však česká komora nerada vyhovovala žádostem starých rychtářů, aby byli propuštěni z úřadu, na nějž již svými silami nestačili. Souviselo to s tím, že tehdy, hlavně v 16. a 17. stol., nebylo nazbyt lidí, kteří by byli svými vědomostmi a zkušenostmi schopni zastávati úřad, jemuž se mnozí z měšťanstva vyhýbali, protože nepřinášel valného užitku, jsa naproti tomu spojen s neoblíbeností v městě. A tak kromě občasných suspensí z trestu a kromě neméně řídkých propuštění na vlastní žádost uprazdňoval se rychtářský úřad pravidelně úmrtím dosavadního rychtáře. Že tito staří a většinou i nemocní královští rychtáři nechodili třeba po řadu let vůbec do rady, zanedbávajíce tak úřední povinnosti, bylo zjevem dosti častým. Že rada městská nepospíchala na tento nedostatek českou komoru upozorniti, je zcela pochopitelno. V ojedinělých případech bylo to také povýšení do rytířského stavu, jež bylo důvodem k propuštění z úřadu rychtářského. Tak roku 1559 vyhověl císař resignaci staroměstského královského rychtáře Benjamina z Vlkanova, jenž ji odůvodnil jednak tím, že byl přijat mezi rytíře, jednak také, že »statek pozemský sobě koupil«.[75a])

Zeměpanský rychtář, jemuž byl dáván přídomek »královský« nebo »císařský« a jemuž se v městě obyčejně říkalo »pan císařský« nebo »pan královský«,[76]) úřadoval v českých městech přirozeně česky, ale také s českou komorou korespondovali královští rychtáři česky až do počátku 18. století, někde pak ještě déle. Úřední tato korespondence s českými městy náležela do agendy české expedice komory, kdežto německá expedice komory korespondovala (počátkem 18. stol.) jen s těmito královskými německými městy: Trutnovem, Kadaní, Loktem, Mostem a Ústím n. L.

---

[74]) Erben, Die Primatoren der Altstadt Prag, str. 29.

[75]) Ze seznamu králov. rychtářů (srv. přílohu VII.) vyjímáme ukázkou aspoň několik údajů, jakého věku se dožili někteří z královských rychtářů v aktivní službě: Hájek v Kouřimi 98 let, Heřmanský ve Stříbře přes 96 let, Bukač v Kouřimi přes 90 let, Kippelt v Ústí 87 let, Alethin v Písku přes 80 let, Pauš v Táboře 76 let.

[75a]) Císař arciknížeti Ferdinandovi 3. ledna 1559, kopiář 62. fol. 102.

[76]) Domažlický královský rychtář Kaplánek jmenuje sám sebe »královským« rychtářem (T 27/5/n). V Nymburce na př. jmenuje se r. 1683 při výslechu »pan císařský«, podobně tamtéž r. 1705 (N 12/2/n. Městský písař prohlásil tehdy v plné radě, obrátiv se ke královskému rychtáři zády: »Pan císařský mně nemá co poroučet!«) a v Českém Brodě r. 1667 (B 25/4/n). V úředních spisech užívá se střídavě přídomku »královský« i »císařský«. Viz Švenda, Druhý železný obraz města Králové Hradce nad Labem, III/65.

Královští rychtáři a rady měst Žatce, Litoměřic a Stříbra dopisovali si s českou komorou česky po celé takřka 17. století. Ostatně ani v 18. století nebylo ještě nařízení o služební řeči, jež záležela na vůli dotyčných rychtářů. Když r. 1758 žádal mělnický královský rychtář Suchánek za vydání české instrukce a za dovolení, aby směl psáti komoře česky, odůvodňuje to tím, že ve městě umí velmi málo osob německy, dala mu pražská representace a komora za odpověď, že není námitek proti tomu, aby si vyžádal z representační registratury německou instrukci rychtářskou z r. 1753 a aby si ji dal přeložiti do češtiny, stejně jako není námitek proti tomu, aby podával úřední své zprávy česky.[77]) Případ Suchánkův je ovšem v této době již jen vzácnou výjimkou, němčina zaujala tehdy již všecko úřadování královských rychtářů.

Zbývá ještě na konec připojiti aspoň několik slov o pomocnících královských rychtářů, zvláště o jejich adjunktech. Instrukce z r. 1548 nemá ještě o adjunktech ani zmínky, přidávajíc královskému rychtáři jen pro policejní jeho agendu k ruce podrychtáře, totiž městského rychtáře, jenž měl rovněž skládati přísahu králi. Teprve Rudolfova instrukce z r. 1582 po prvé se zmiňuje o tom, že si k vymáhání fiskálních pokut a příjmů při soudech městských má královský rychtář vybrati a komoře k potvrzení navrhnouti jednoho z předních městských řečníků (advokátů), který musí býti ze své advokátské povinnosti přítomen všemu jednání městského soudu a jehož povinností má býti, aby si všímal všech fiskálních pokut a příjmů a reklamoval je pro komoru. Jsa povinen složiti přísahu králi, měl za práci dostávati plat podle uznání české komory. Tento neurčitý passus pak opakují všechny následující instrukce. Zprvu byli adjunkti jmenováni českou komorou na návrh královského rychtáře, tímto pak vzati v přísahu a instalováni, kdežto později — jak stanoví instrukce z r. 1753 — bylo i jejich jmenování vyhrazeno králi na doporučení representace a komory. Teprve dvorním dekretem z listopadu r. 1754 bylo jmenování rychtářských adjunktů postoupeno representaci a komoře.[78])

Instrukce z r. 1753 stanovila sice, že jedna třetina trestních pokut má býti rozdělena mezi královského rychtáře a jeho adjunkta, ale neurčovala blíže klíče, podle něhož se tak mělo státi. Proto také není ze zachovaných spisů dostatek zpráv o skutečné výši příjmů, plynoucích adjunktům z jejich úřední funkce. Jest pochopitelno, že se za těchto neurčitých podmínek nalezlo málo schopných advokátů, kteří by byli ochotni ujmouti se málo výnosné funkce, takže ve venkovských městech královských byla tato funkce svěřována obyčejně některému z městských konšelů nebo jiných schopnějších měšťanů, kteří ji zastávali spíše »jen honoris causa«. V pražských městech, kde bylo při veliké agendě královských rychtářů adjunktů nejvíce potřebí, měl dostávati adjunkt

[77]) Camerale 1756—1763, O 20.

[78]) Sbírka dvorních dekretů. Seznamy rychtářských adjunktů — pokud bylo ovšem možno jejich jména ze spisů zjistiti — viz v příloze VII.

podle ustanovení komory ročně od rychtáře 20 zl. z fiskálních vybraných peněz, ale ani ten nepatrný peníz nebyl jim vyplácen pravidelně. Ve spisech jsou doklady, že po celou řadu let museli adjunkti čekati na výplatu směšného příjmu — že jejich služební horlivost za těchto poměrů nepřesahovala meze krajní nutnosti, je velmi pravděpodobno.[79]) Jen ve zcela výjimečných případech byl dlouholetým a zasloužilým adjunktům povolen dar z milosti.[80]) Při poměrně malém počtu pražských městských prokurátorů[81]) bylo za těchto poměrů dosti obtížno nalézti mezi nimi někoho, kdo by byl ochoten nabídnouti své služby fisku za tak málo lákavých podmínek.

Kdežto leckde ve venkovských královských městech královští rychtáři prohlašovali, že nepotřebují adjunkta, pro kteroužto funkci bylo mnohdy dosti těžko nalézti vhodnou osobu,[82]) potřebovali královští rychtáři tří pražských měst kromě adjunkta ještě i vlastního písaře k vykonávání běžných písařských prací. Podle návrhu komorní účtárny bylo r. 1642 nařízeno českou komorou, aby se platilo královským rychtářům tří pražských měst ročně paušálu 40 zl., z čehož mělo připadnouti adjunktovi 15 zl., písaři rovněž 15 zl. a na kancelářské potřeby 10 zl. ročně. Plat adjunktův byl později zvýšen na 20 zl ročně. Ale i potom stěžoval si r. 1665 novoměstský královský rychtář Kavka, že za 12 zl. ročně (na kterýžto obnos byl dřívější plat zatím snížen) nemůže dostati písaře, protože i špitálník má větší plat, než rychtářský písař! A teprve na tuto

---

[79]) Jan Antoš, měšťan Nového města pražského a rychtářský adjunkt, stěžuje si r. 1642 komoře, že nedostal dosud vůbec zaplaceno za svoji činnost v době úřadování nynějšího rychtáře — že nemá býti z čeho živ (P 123/10 st). — Vdova po novoměstském rychtářském adjunktu Duchkovi žádá r. 1675 za výplatu jeho zadržené gáže za 2½ roku (P 1/1/1 n). — Bývalý novoměstský rychtářský adjunkt Böhm žádá r. 1681 za výplatu zadržené gáže za dobu tří let (tamtéž). — Staroměstský rychtářský adjunkt Fellmann žádá r. 1742 za výplatu zadrženého svého platu za dobu 10 let! (P 123/10 st) atd. »Durus labor sine mercede!« stěžuje si r. 1644 komoře staroměstský adjunkt Jiří Willig, sloužící již 14 let pod sedmi královskými rychtáři (P 123/10 st.).

[80]) Roku 1667 obdržel staroměstský a malostranský adjunkt Alexius, sloužící již 20 let, císařský dar z milosti v obnosu 1500 zl. (P 1/1/1/n) a roku 1675 staroměstský adjunkt Streidel, sloužící 9 let, obdržel dar 800 zl.

[81]) Ve spisech (P 1/1/1/n) zachoval se soupis pražských prokurátorů ve všech třech pražských městech z r. 1676. Zní: P o z n a m e n á n í p á n ů v p r o k u r á t o r ů v, k t e ř í l i d e m v r o z e p ř í c h s l o u ž í. Protiva, Maxm. Beran, Daniel Břekovec, Jan Konstantin Kouřimský, Řehoř Moklička a jeho syn, Václav Zamovský, Šimon Burian, Jan Frant. Palma, Václav Pampfagus, Prokop Kro, Adam Kokaizel, Jakub Fr. Štika, Matouš Petraš, David Gleixner, Ferd. Tumsecker, Mat. Kleine, Štěpán Baier, Lukáš Kheil, Gabriel Marius, Jan Jos. Schwerdmann, Braundtschmidt, Aug. Wolf, David Slavinger, Jiří Kretz, Ferd. Glöt a jeho bratr, Ferdinand Böhm, Karel Granitzer, Lauson, Hantsche, Merkelius, Jiří Straka. (Celkem bylo tedy v městech pražských tehdy 32 advokátů.)

[82]) Jako na příklad v Lounech roku 1684 (L 10/8/n).

žádost byl písaři roční plat zvýšen na dřívějších 15 zl.[83]) Ale ani tento skrovný plat nebyl písařům vyplácen správně.

Adjunkt královského rychtáře měl, jak bylo řečeno, za povinnost hájiti u městských soudů fiskální zájem králův, nemaje práva zastupovati rychtáře v radě.

*

Podřízeni jsouce bezprostředně české komoře, neměli královští rychtáři služebního vztahu ke královskému podkomořímu. Ten spatřoval v rychtářích nepříjemné konkurenty v dozoru na správu královských měst, a proto jejich vzájemný poměr nebyl nikdy nejlepší. Podkomoří, stavějící se ve sporech měst s rychtáři obyčejně na stranu měst, nedával si ujíti příležitosti, kdy mohl dáti královským rychtářům na jevo, že jim nenáleží mísiti se do městské správy.[84]) Nechybělo ovšem ani pokusů se strany podkomořího, aby na sebe strhl určitou kompetenci při jmenování královských rychtářů, ale česká komora dovedla se tomu vždy energicky opříti.[85]) V 16. stol. není zpráv, že by se česká komora dotazovala podkomořích o dobré zdání před jmenováním královských rychtářů. Když si r. 1634 komora vyžádala od podkomořího Přibíka Jeníška z Újezda dobré zdání ve věci obsazení uprázdněných míst královských rychtářů v Lounech, Rakovníce, Mostu, Kolíně a Čes. Brodě, děkoval jí tento za důvěru, což svědčí o tom, že to nebyl obvyklý postup.[86]) Avšak brzy se poznalo, že podkomoří, jemuž měly býti poměry v radách královských měst nejlépe známy, může české komoře podati cenné pokyny pro výběr schopných rychtářů, a proto také bylo královským reskriptem z 22. září 1637 nařízeno české komoře, aby si příště při jmenování královských rychtářů vyžádala vždy dobré zdání královského podkomořího.[87]) Ale ani potom neřídila se česká komora tímto nařízením pravidelně, vyžadujíc si zdání podkomořího jen podle potřeby, což vedlo r. 1654 ke sporu mezi ní a nedávno jmenovaným královským podkomořím Fridrichem Leopoldem Věžníkem.

Když byl v květnu r. 1654 komorou sesazen českobrodský královský

---

[83]) Kavka komoře 6. března 1665 (P 1/1/1/n).

[84]) Když si roku 1641 stěžovali Rakovničtí podkomořímu, že královský rychtář vyžaduje od nich nebývalé poplatky z piva a chmele, napsal jim podkomoří: ». . . vám poroučím, abyste jemu tak nespravedlivě na vás vloženému břemenu nepovolovali a víc nic nedávali; jestliže by pak JMti císařský rychtář vás mimo to něco potahoval, mně hned znáti dejte, co by dále učiněno býti mělo, na to ode mne decisi očekávejte« (Podkomoř. knihy číslo 2823).

[85]) Když byl r. 1572 dosazen v Čáslavi král. rychtář Bernard Polický podkomořím při obnově rady bez vědomí české komory, bylo to komorou ihned zrušeno a obec vyzvána, aby jako obvykle navrhla 4 kandidáty, dva z rady a dva z obce. Když se tak stalo, byl pak Polický jmenován komorou znovu. (C 1/39/st.)

[86]) Podkomoří komoře 8. prosince 1634, S 9/1/n.

[87]) Komora podkomořímu Zdenkovi hraběti z Kolovrat 1. prosince 1638, P 123/10/st.

rychtář Jak. Charvát, podkomořím bez vědomí komory dosazený, a na jeho místo jmenován královským rychtářem proti vůli Věžníkově tamější primas Jakub Glasberger, podal proti tomu královský podkomoří císaři stížnost. V ní hájil svého práva na jmenování královských rychtářů tvrdě, ač zcela nesprávně, že za předešlých podkomoří i za něho byl zachováván zvyk, že po smrti královského rychtáře jmenoval nového rychtáře podkomoří, kdežto česká komora vzala jej pak jen v přísahu. Také dokazoval Věžník, že úřad primasa jest pro dobrou městskou správu daleko důležitější, než pouhý kontrolní úřad královského rychtáře, protestoval proti postupu české komory, prý nebývalému, a žádal, aby bylo presidentovi komory císařem přísně nařízeno, aby se spokojil jen tím, že bude bráti v přísahu osoby jmenované podkomořím ke královskému rychtářství. Je pochopitelné, že komora nemohla mlčky přejíti přes tyto neobyčejné a neodůvodněné aspirace královského podkomořího. V odpovědi místodržícím v lednu 1655 zdůraznila, že podle instrukce má právo dosazovati královské rychtáře bezprostředně, a že se také v řadě případů netázala ani o dobré zdání podkomořího. Dobré zdání vyžadovala si od něho jen tehdy, bylo-li jí třeba podrobnějších informací, a podkomoří to také nikdy nepokládali za své právo. Císař však tehdy rozhodl na návrh místodržících tak, že královským reskriptem z 8. března 1655 bylo české komoře znovu uloženo, aby si příště před každým jmenováním královských rychtářů vyžádala dobré zdání od královského podkomořího, jemuž musí býti nejlépe známy schopnosti kandidátů.[88]) Tato povinnost komory byla pak republikována zmíněným již dekretem z r. 1746 a byla pojata i do generální instrukce z r. 1753.

Že vzájemný poměr královských rychtářů a podkomořích nebyl vždy nejlepší, dokazuje i to, že bylo třeba r. 1700 naříditi všem královským rychtářům, aby respektovali podkomořský úřad jakožto od J. M. C. všem královským městům představenou vrchnost, aby se řídili vždy podle instrukce a zachovali dobrou korespondenci také s městskými magistráty.[89]) Královský podkomoří však nedomohl se nikdy žádného dozorčího vlivu nad agendou královských rychtářů. Ve všeobecném rámci jeho kompetence bylo ovšem možno, že mohl upozorniti komoru na některé zjištěné závady v rychtářské agendě, ale k jeho služební povinnosti to nenáleželo.[90])

Ještě volnější poměr než ke královskému podkomořímu, měl královský rychtář ke královskému prokurátorovi. Zmíněné již dva případy, kdy na rozkaz arciknížete Ferdinanda r. 1550 a 1558 královský prokurátor do-

[88]) Spisy o tomto sporu v B 25/4/n, S 9/1/n, S 260/2/st.

[89]) Všem královským rychtářům 25. května 1700, K 5/1/n.

[90]) Tak na příklad podkomoří Mikuláš z Geršdorfu upozornil 20. III. 1652 komoru, že podle jeho informací nevykonali předešlého roku královští rychtářové professionem fidei spolu s konšely, protože jim to nebylo výslovně poručeno, a žádal komoru, aby jim to nařídila; bude prý to jednak jim samým dobré k utvrzení ve víře, jednak i dobrý příklad jiným. Komora tak podle jeho návrhu učinila. (S 9/4/st.)

sazoval královské rychtáře ve Slaném, nutno pokládati za pouhé výjimky, a není správné vyvozovati z toho dalekosáhlé konkluse o přímé podřízenosti královských rychtářů královskému prokurátorovi.[91]) Ve spisech nepodařilo se o této podřízenosti nalézti ani zmínky. Je sice pravda, že již v 16. století konkurovali královští rychtáři s fiskálním úřadem v hájení zájmů královské komory na městských soudech, majíce v jádru stejnou kompetenci, doplňujíce se vlastně v jednotnou advokacii fiskální a činíce jaksi dohromady fiskální úřady v širším slova smyslu;[92]) pravdu měl královský prokurátor Had z Proseče, prohlašoval-li ve svém podání ke dvoru r. 1697 královské rychtáře oproti královským prokurátorům za městské fiskály a označoval-li oba úřady, královské rychtáře i fiskální úřad, jako dvě podřaděné kategorie vyššího pojmu advokáta fisku,[93]) ale to ještě nikterak neznamená, že by zde bylo lze mluviti o jakékoliv přímé, organisační podřaděnosti. Ukládala-li instrukce královského prokurátora z r. 1651, že má míti zření k fiskálním nárokům a právům a dohlížeti na plnění platných zákonů a nařízení v pražských i jiných královských městech, šlo jistě jen o dozor rázu všeobecného, nikoli o organisační podřízenost, o níž není nikde ve spisech zmínky. Byl-li královský prokurátor někdy komorou požádán o vypracování dobrého zdání o otázkách, vztahujících se ke správě královských měst a k případům, jež spadaly do kompetence královských rychtářů, fungoval prokurátor jen jako vyšší odborná instance pro sporné případy a nelze z toho vyvozovati jeho přímou nadřízenost nad královskými rychtáři, jejichž bezprostředním představeným byla až na zmíněnou episodu s českou dvorskou kanceláří vždy jen česká komora a po jejím zrušení representace a komora, resp. místodržitelství.

Byly-li instrukce královských rychtářů dosti mnohomluvné tam, kde šlo o vytčení jejich úředních povinností, nepodávaly takřka ani slova o jejich platu.[93a]) Kdežto nejstarší instrukce se o požitcích královských rychtářů vůbec nezmiňují ani slovem, obsahuje instrukce z r. 1617 málo jasný passus o tom, že si z odúmrtí, nápadů a pokut smí královský rychtář vždy ponechati »nějaký díl«, nestanovíc blíže výměry tohoto požitku. Ale již následující instrukce tuto zmínku o platech vůbec vypouštějí, nemajíce o této otázce ani slova. Teprve generální instrukce z roku 1753 opět stanoví, že z vybraných trestních pokut má jedna třetina připadnouti společně královskému rychtáři a jeho adjunktovi, neurčujíc blíže, jak má býti tento příjem mezi ně rozvržen. V otázce stálého platu (stabile emolumentum) královského rychtáře praví tato instrukce, že má

[91]) Demel, Dějiny fisk. úřadu I/1, str. 159 násl.

[92]) Demel, uv. m. I/2, str. 191 násl.

[93]) Demel, tamtéž.

[93a]) První kolínský královský rychtář Matouš Volyňský z Vladoře pokusil se sice r. 1549 získati od české komory, aby mu byly přiřčeny požitky, náležející odedávna městskému rychtáři, ale bez výsledku. Volyňský uvedl ve svém přípise komoře podrobný soupis těchto požitků. Supliku tuto srv. v příloze VI.

zůstati při dosavadní praxi, že se mu má totiž dostávati požitků městských radních a podílu z korbony městské jen tam, kde jich požíval až dosud, kde však tomu tak nebylo, že se má i nadále spokojiti jen svým »charakterem« (hodností). Hned v zápětí však tato instrukce zakazuje rychtářům bráti úplatky a dary v jakékoli formě, nestarajíc se nikterak o to, z čeho mají žíti ti královští rychtářové, kteří jsou odkázáni jen na svůj nevýnosný úřad.

Tato nedůslednost byla typickým příznakem nedokonalého zřízení tehdejší doby, jež ukládajíc svým úředníkům značné úřední povinnosti, nebyla ochotna jejich práci náležitě honorovati, otvírajíc tak dokořán dveře vší korupci a úplatkářství a vydávajíc fiskálního úředníka zcela na milost a nemilost městských rad, jichž měl býti kontrolorem. Městské rady ovšem této silné zbraně velmi účinně užívaly, majíce na vůli povoliti královskému rychtáři, jmenovanému z jejich středu, i po dobu jeho nového úřadu požitky z obecní pokladny, jichž požíval dříve jako městský radní. Je dosti zajímavé sledovati v zachovaných úředních spisech, kterak městské rady využívaly této své veliké výhody obyčejně tehdy, stal-li se královským rychtářem někdo, kdo nebyl jimi doporučen, nebo tehdy, dostal-li se energický a sebevědomý královský rychtář do sporu s městem. V tom případě zastavila mu městská rada ihned požitky z radní korbony, nemohouc býti podle platných předpisů nikým donucena k jejich vyplácení. Z četných těchto případů — jež by bylo jistě možno rozhojniti doklady ze zachovaných městských knih — stačí uvésti jen některé, z nichž bude také zřejmo, kterých řádných požitků užíval v nejlepším případě královský rychtář, žijící v dobrých stycích s radou.

Když roku 1647 po smrti královského rychtáře Herolda navrhla litoměřická městská rada na jeho místo primasa Pitschana, komora však bez ohledu na tento návrh jmenovala rychtářem radního Jakuba Strobelia, cítila se tím městská rada uražena, a vskutku také brzy po nastoupení dostává se nový královský rychtář do prudkých sporů s radou. Jedním z prvních činů městské rady bylo, že odňala novému rychtáři deputát z obecních důchodů, jehož požíval jeho předchůdce. Marně se Strobelius domáhal u komory nápravy; rada tvrdila, že deputát předešlého rychtáře Herolta byl mu přiřčen jen jako »beneficium personale« za zvláštní zásluhy, jichž si získal zastupováním obce ve sporu s litoměřickým proboštem. Komora nemohla městskou radu donutiti k placení deputátu a rychtář se ho tedy marně domáhal.[94]) Strobelius však nemínil se vzdáti domnělého práva a r. 1656 znovu opakoval stížnost komoře.[95]) Dokazoval, že královští rychtářové v Litoměřicích měli pro sebe a pro svého písaře místo platu měsíčně z obecního důchodu po dvou stryších žita a po dvou věrtelích z každé obecní várky bílého neb hořkého piva. Strobelius opíral nárok hlavně o to, že tento deputát dostával i on sám v prvním roce úřadování, potom však že mu byl odňat půso-

[94]) Litoměřická rada komoře (česky) 28. IV. 1648, L 32/57/st.
[95]) Strobelius komoře (česky) 19. IV. 1656, L 14/6/n.

bením tehdejšího primasa, jeho osobního nepřítele. Zachované spisy nepraví sice, jak byla vyřízena tato stížnost rychtářova, jest však pravděpodobno, že nedostal deputátu, dokud se nepostaral o smír s radou městskou. Téže zbraně užili Litoměřičtí i proti královskému rychtáři Soukalovi r. 1695.[96]) Když se tento domáhal bývalého deputátu, totiž jednoho vědra z každé várky ječného a prostředního piva, 20 zl. ročně na písaře, palivového dříví pro svou potřebu, jarmarečného podle obyčeje ve výši 1 zl. 30 kr. a konečně 8 strychů žita ročně, kterýžto deputát mu byl zredukován na jedno vědro ječného piva měsíčně a na 8 strychů žita, odpověděla městská rada komoře, že královský podkomoří nařídil snížiti neobvyklý deputát bývalého rychtáře na předešlý starobylý stupeň. Komorní účtárna, jíž byla tato stížnost dána komorou k vyjádření, pochopila velmi dobře nebezpečí dosavadního systému rychtářských požitků; ukazujíc, že královští rychtáři byli královským městům dáni z trestu za ohavné přečinění proti císaři, a že tedy mají města nésti náklad s tím spojený, uváděla, že se ustálil obyčej obecních deputátů, s nimiž se královští rychtáři spokojili, že však je nezbytně nutno, aby tyto zůstaly v předešlé výši; kdyby bylo ponecháno magistrátům na vůli dávati rychtářům deputát podle vlastní vůle, závisel by královský rychtář na ochotě magistrátu, nikdo by mu nechtěl nic dáti, nebo by musel chtě nechtě slevovati ze svých povinností a dozoru, čímž by ovšem trpěl fiskální zájem. Avšak ani tento zcela správný rozklad komorní účtárny nemohl změniti nic na daných skutečnostech, a tak i dále závisel příjem královského rychtáře z obecní pokladny fakticky na dobré vůli městských rad.

Stížnosti královských rychtářů do odnětí obecních deputátů vyznívaly obyčejně nadarmo. Tak bylo i se stížností litoměřického královského rychtáře Heinze r. 1726.[97]) Trpce si stěžoval komoře, že plně své úřední povinnosti, jest v městě nenáviděn, nejsa ani zván ke schůzím rady, v nichž jde o finanční věci, trhy a pod., podléhající císařským taxám, ba že mu již r. 1720 městská rada odňala i dosavadní deputát a peněžní požitky z obecní pokladny (pivo, jarmarečné, dříví, víno a mouku). Město se vymlouvalo, že musí šetřiti, že deputáty královskému rychtáři jsou zbytečné, a Heinz marně opětoval žádost r. 1727 i 1729, neboť nápravy se nedovolal. Podobným způsobem odňala neoblíbenému královskému rychtáři dosavadní sportule z obecní pokladny i městská rada v Klatovech r. 1737.[98])

O skutečné výši příjmů královského rychtáře z obecních důchodů nelze se dověděti ze spisů mnoho positivního, záleželo to vždy na zámožnosti města. Tak na př. královský rychtář ve Stříbře Streer bral z obecních rent tyto požitky: hotových peněz 17 zl. 30 kr. ročně, 4 sudy

---

[96]) L 14/6 n.

[97]) Tři Heinzovy stížnosti z roku 1726 1727, 1729 v L 32/16/st. Také Heinz, bývalý úředník, nebyl navržen radou a z toho pak spory.

[98]) Nekola, Královští rychtářové v Klatovech.

piva po 8 zl., půl várky piva (10 sudů, k němuž musel však dáti všechny potřeby, takže skutečný užitek z toho činil ročně 40 zl.), dvě bečky soli po 5 zl. 51 kr., 15 sáhů dříví po 45 kr., 15 kop otýpek (Büschel) v ceně 3 zl. 45 kr., z každé obecní várky půl sudu čerstvého piva v ceně 3 zl, dva džbery ovsa v ceně 6 zl., dvě libry vlny z jarní stříže v ceně 36 kr., 15 liber sýra po 3 kr., poplatek z tržních stánků o sv. Jiří 2 zl., o sv. Havlu 3 zl., beránka na velikonoce v ceně 1 zl., 6 strychů pole k volnému užívání v ročním výnosu 9 zl., 1 louku s výnosem 1 zl., 2 štiky a 4 kapry v ceně 2 zl. a jeden titulární kalendář v ceně 24 kr., takže celkový jeho roční příjem z obecní pokladny činil 144 zl. 57 kr.[99])

Královští rychtáři pražských měst měli ovšem různé vedlejší příjmy, o jejichž druhu a výši není ve spisech zpravidla přesných zpráv. Tak na př. dostávali každoročně po jednom džberu kaprů z královských panství Pardubic, Chlumce a Poděbrad za to, že přijímali rukojmí za pražské obchodníky rybami, kteří kupovali ryby z těchto panství. Tato odměna byla jim dávána hlavně proto, že rukojemství bylo spojeno s určitým risikem, v případě, že by byl dotyčný kupec správně nezaplatil, tehdy musili rychtáři »z toho právi býti a odpovídati«. Když tedy roku 1597 bývalý staroměstský rychtář a tehdy již perkmistr hor viničných Vavřinec Břekovec Šotnovský ze Závořic hlásil se dodatečně o vydání této zadržené dávky z doby jeho rychtářování, doporučila puchalterie české komory, aby bylo jeho oprávněné žádosti vyhověno.[100])

Vítané možnosti, že bylo snadné neoblíbeným královským rychtářům odepříti požitky z obecní pokladny, nevyužívala ovšem jen venkovská královská města, nýbrž i pražská města. Dokladem toho jest mezi jiným i obšírné dobré zdání, podané r. 1738 radou Starého města pražského výše zmíněné zřízené komisi pro reformu instrukce král. rychtářů.[101]) Líčíc podrobně vývoj instituce královských rychtářů od jejího zřízení, věnovala městká rada hlavní pozornost otázce platů. Když byla r. 1627 královským rychtářům v městech pražských odňata správa městských důchodů a ponechána jim jen povšechná kontrola městského hospodaření, nedostávali za tuto činnost od české komory vůbec platu. Proto tehdy povolila městská rada staroměstská královskému rychtáři ne z povinnosti, nýbrž jen »honoris gratia« za revisi obecních účtů některé požitky, náležející ode dávna městským konšelům, jako poplatky sváteční a tržní, ryby, vánočky a koláče o vánocích, koblihy o masopustě, peněžní dary o jednotlivých svátcích (na velikonoce 3 zl., na svatodušní svátky 3 zl., na sv. Václava 3 zl.), dvě bečky soli, 2 vědra vína, 2 sudy piva, tržní dar 20 loket plátna. Když se však během času stávali královskými rychtáři cizinci, kteří se brzy dostali do sporů s magistratuály, rozhodl se magistrát Starého města pražského žádati, aby po smrti rychtáře Cloëta přijal úřad rychtářský opět někdo z rady, jemuž by byl vyplácen podíl z měst-

---

[99]) Camerale 1748—1755, fasc. Q 12.
[100]) Spisy v S 162/14/st. m.
[101]) Zdání rady staroměstské z 19. V. 1738, J 18/18/st.

ské korbony. Tak se stal opět po čase královským rychtářem »ex gremialibus« Jan Fridrich Neumann z Neuberku, po jehož jmenování starostou desk zemských stal se královským rychtářem Klausal, vybraný rovněž ze středu rady. Tito oba brali bez překážky požitky z městské korbony. Když se však Klausal dostal nepřípustným jednáním do sporu s radou, byly mu požitky z korbony se svolením místodržících zastaveny. Po smrti Klausalově nechtěl již nikdo z rady přijmouti úřad královského rychtáře pro nevýnosnost (propter infructuositatem officii), a tak se stal rychtářem opět cizinec (extraneus), Brosy ze Steinberku. Rada staroměstská protestovala proti požadavku, aby i jemu byly vypláceny požitky z městské pokladny, uvádějíc bez obalu hlavní důvod, že město nemá vůbec příčiny platiti ze svých příjmů královského rychtáře, jehož osoba je stále skvrnou, tkvící na zádech města z nešťastných minulých dob. Poněvadž se městská korbona novým taxovním řádem z r. 1711 značně zmenšila, žádala rada, aby byl královský rychtář buď placen komorou, nebo aby jím byl jmenován opět někdo z rady, (jenž by však musel zůstati i nadále členem rady), nebo aby bylo nynějšímu rychtáři uděleno místo radního, čímž by úřad královského rychtáře vlastně zmizel. Netřeba podotýkati, že tento upřímný návrh městské rady nedošel splnění, a otázka platu královských rychtářů zůstala i dále nevyřízena.

Nelze se diviti, že za těchto neutěšených poměrů nemohl nevděčný úřad královského rychtáře přijmouti nikdo, kdo by byl odkázán jenom na peněžitý příjem s ním spojený. A skutečně zachované spisy poskytují doklady o tom, že jmenování královským rychtářem, třeba v městech pražských, nebylo jmenovanými nikterak vítáno. Když byl r. 1731 ustanoven královským rychtářem na Starém městě pražském dosavadní nezámožný radní Jan Václav Bauernfeind, podal ihned komoře žádost, v níž dovozoval, že by byl novým úřadem vlastně citelně poškozen v příjmech, na něž jest odkázán. Byv již 10 let supernumerárním městským radním, postoupil nedávno do střední třídy městských radních, kteréhožto místa musel by se nyní vzdáti pro bezplatný rychtářský úřad, takže by neměl pak z čeho býti živ. Žádal proto, aby byl buď zproštěn úřadu královského rychtáře, nebo aby vedle nové funkce mohl zůstati i dále městským radním. Protože však tyto dvě funkce byly neslučitelné, musela komora uznati pádnost důvodů nového rychtáře a zprostiti jej nevítaného úřadu.[102]) Podobně i v Kolíně žádal tamní královský rychtář Jan Ignác Jindra, aby mu byl dán k rychtářství ještě nějaký jiný úřad, protože jinak by nemohl uživiti četnou rodinu se sedmi dětmi.[103])

Je takřka nepochopitelné, uváží-li se, že při naprosto nezajištěných řádných příjmech královští rychtáři byli nuceni platiti ještě dosti vysoké jmenovací taxy. Je to viděti ze stížnosti mělnického krá-

---

[102]) Bauernfeind komoře 19. VI. 1731, P 123/10/st.

[103]) Jindra representaci a komoře 9. III. 1753, Camerale 1748—1755, fasc. Q 19.

lovského rychtáře Suchánka r. 1757.[104]) Ačkoli byl v 70 letech a po 29 letém působení v radě jmenováním královským rychtářem, jež se stalo bez jeho přičinění a proti jeho vůli, značně finančně poškozen, ztráceje všechny dosavadní magistratuální sportule a primasské akcidencie, byla mu ještě ke všemu vyměřena jmenovací taxa ve výši 32 zl. 30 kr. Nemaje živnosti, (byl právník) žádal Suchánek jednak za prominutí jmenovací taxy, jednak aby mu byly ponechány jeho dosavadní příjmy nebo vyměřen pevný rychtářský plat. Marně sám podkomoří věnných měst potvrdil, že se žadateli jmenováním vskutku velmi pohoršilo, protože nyní jako královský rychtář má pouze 20 zl. 15 kr. ročního platu jako ostatní magistratuales, kdežto z městské korbony nebéře zhola nic, marně Suchánek r. 1759 znovu urgoval vyřízení žádosti, prose za zbavení rychtářského úřadu; dvorským dekretem ze 26. ledna 1760 bylo rozhodnuto, aby Suchánek jmenovací taxu zaplatil.

Za těchto smutných poměrů mohl býti královským rychtářem buď zámožný měšťan, jenž nebyl odkázán na služební příjem, nebo se musel královský rychtář vynasnažiti, aby buď ničím neporušil přátelského vztahu k radě a zachoval si tak požitky z korbony, nebo aby nedostatek platu vynahradil vedlejšími příjmy těžko odpověditelnými. Nelze se proto diviti četným sporům, jež byla komora nucena vésti s dědici královských rychtářů o splacení účetních nedoplatků z doby jejich úřadování. Urgence komory rychtářům o správné vyúčtování fiskálních peněz byly takřka na denním pořádku, a také narážky na obohacování rychtářů na úkor města a královského fisku jsou dosti časté. Uváží-li se ještě, že hlavně v těžkých dobách třicetileté války mnozí královští rychtáři utrpěli značné škody od nepřátelských vojsk,[105]) pochopíme, že funkce

[104]) Suchánek representaci a komoře v září 1757 a příslušné spisy v Camerale 1756—1763, fasc. O 12.

[105]) Z četných stížností královských rychtářů na škody, utrpěné ve válce, uveďme ze spisů aspoň dva příklady. Chrudimský královský rychtář Jiří Vojtěch Boleslavský píše roku 1645 komoře mezi jiným: »Poslušně netajím, kterak já pro tu na mne složenou povinnost (královského rychtáře), v kteréž již drahný čas pracuji, žádného platu za práci svou nařízeného nemajíc, však nicméně při též povinnosti po ta leta trvající nesnáze nepřátelské, též od soldatův našich říkaje o všecko připraven jsem; an jsem musil v létu 1639 do markrabství moravského ujeti a v městě Brně 37 neděl utráceti. A když jsem tam jel, jeden vůz pozadu zůstávající soldati vypakovali, truhly roztloukli a všecko pobrali, při tom tři koně mi vzali. Potom domů se navracejíc, partaj na nás přijela, tu mi opět dva vozy vyplundrovali, z nich všecko vybrali, k tomu 5 kusů koňského od vozu vypřáhli a vzali, za kteréž mi v městě Brně 200 zlatých dávali, outraty a svršky, cožby se do 1200 kop míšeňských sčísti mimo koně mohlo. Tam doma při hospodářství, když od Německého Brodu partaj k Chrudimi nepřátelská švejdská přišla, tu z mého dvoru vzato 9 kusů koňského, hovězího 54 kusy, ovčího 110 kusův, drobného pernatého a sviňského co bylo, počtu věděti nemohu. A k tomu škod co nadělali na obilí i na nádobí! To při jednom mým odjezdu se stalo. Co při druhém a třetím? To víceji. Když pak obě armády okolo Chrudimě i v městě a na podměstí ležely, bylo by mnoho vypisovati. K tomu soldatům v quartiru zůstávajícím jaké

královského rychtáře nebyla příliš výnosným úřadem pro toho, kdo by byl chtěl svědomitě plniti úřední povinnosti a kdo by byl potřeboval, aby jej tento úřad uživil. Proto také již v 17. století zastávali královští rychtáři v některých případech kromě vlastní funkce ještě jiné úřady, jsouce výběrčími pohraničního cla,[106]) výběrčími ungeltu, pivního a vinného tácu a pod. K podržení těchto funkcí současně s rychtářským úřadem musela však česká komora dáti svolení. Ale již koncem 17. stol. naleznou se příklady, kdy česká komora nutí královské rychtáře ke složení úřadu ungeltního výběrčího, jakožto funkce s rychtářským úřadem neslučitelné.[107])

Nepatrný příjem, plynoucí z funkce královských rychtářů, byl poněkud nahrazen jinými výhodami, spojenými s úřadem. Zasloužilí královští rychtáři byli totiž velmi často povyšováni do šlechtického stavu nebo jmenováni královskými rady s výslovným odůvodněním, že se tak děje za jejich zásluhy a služby, prokázané králi v úřadě. V mnohých případech byla to jistě jen tato naděje na společenské povýšení, jež vedla zámožné měšťany k svědomitému zastávání úřední funkce.[108])

Není nic nepochopitelného, že zeměpanský rychtář, mající hlavním a vlastně jediným úkolem kontrolovati činnost městských rad a hájiti panovníkových práv, velmi často na úkor města a jeho obyvatelů, byl měšťanstvem přijat velmi neochotně, zvláště když výslovně jeho úřad byl pokutou za městskou rebelii, a měl přední povinnost, aby ji v budoucnosti znemožnil. Třeba že byl hned od počátku vybírán téměř pravi-

veliké týhodní contributi se odvozují, napřed na sobě příklad dávati musím, co by na tisíce sčísti se mohlo.« Boleslavský žádal komoru za prominutí nevyúčtovaných peněz, ale bylo mu vyhověno jen z nepatrné části. (C 26/46/st.) — Když roku 1647 česká komora urgovala královského rychtáře ve Stříbře Jana Vodňanského o zaplacení vybraných odúmrtních peněz, omluvil se tento takto: »V pravé pravdě nikdá bych toho času mou jakou nedbanlivost na sobě nedokázal, ale když švédský generál Frangl (Wrangel) s několika tisíci rejtharův na úsvitě 22. Junii k městu zdejšímu přitáhl, mne na předměstí (byvši já toho úmyslu jemu z rukou ujíti) popadši, mne z jedné partaji ze všech šatův, salvis auribus až do košile vyslíkli, hlavu mou dobře zbili, potomně do města mocí skrze jeden mlejn se dostavše, město vyplundrovali, dobytky všelijaké mně i jiným měšťanům pobrali, já pak tak stlučený a sečený sotva jsem se ukryl a do lesů ušel, dostavši na sebe chatrné selské šaty, v Podlesí při Falcu u pánův Widršpergarův poněkud jsem se zdržoval, až potomně do města Plzně se dostavši, za několik mnoho neděl domů jsem se vrátiti nesměl, až do toho času, když se armáda J. M. C. od Lokte až k městu zdejšímu a dáleji za Černošino proti nepřátelské armádě se položila, tu tehdáž do svého domu pustého se vrátivši, před tím i v tom času nic jsem vyzkoumati a seznati nemohl, aby jaká odoumrt (jakkoli mnoho lidí z té skrovné obce pomřelo), aneb pokuta na J. M. C. a Král. připadnouti měla.« (M 12/21/st.)

[106]) Jako na příklad Jan Jakub Molitor na Menším městě pražském a jiní, jak ukazuje připojený seznam královských rychtářů v příloze VI.

[107]) Komora královským rychtářům v Čáslavi, Jaroměři, Litoměřicích, Mělníce a Rokycanech 20. VII. 1689, S 9/10/st.

[108]) Srv. seznam královských rychtářů v příloze VI. Pro nobilitace tyto a udílení titulů rady srv. »salbuchy« v archivu ministerstva vnitra v Praze.

delně ze středu městských rad, tedy ze samého měšťanstva, ač si rytířstvo podle všeho na ten úřad činilo nároky, samým nastoupením úřadu dostal se královský rychtář v zeměpanské funkci samozřejmě do oposice proti městské radě. Nechuť měšťanstva a městských rad k zeměpanskému rychtáři jeví se jasně v zachovaných spisech, z nichž je zřejmo, že úřad nebyl proto někdy žádoucím ani těm, kterým byl panovníkem svěřen. Zapsal-li kutnohorský královský rychtář Ondřej Dačický z Heslova po jmenování r. 1551 do svých pamětí výmluvný povzdech: »Pán Bůh rač mi pomocník býti! Takové jho jest na mne vztrčeno!«,[109]) svědčí to velmi jasně o tom, že si byl plně vědom změny společenského postavení, jež proň nastala s novým úřadem. Městští konšelé, jimž se často dostalo toho úřadu vlastně proti jejich vůli, hleděli se nezřídka zbaviti funkce namáhavé, nevděčné a nenesoucí vlastně hmotných výhod. Pro ten stav karakteristická je žádost, kterou podal r. 1551 české komoře táborský královský rychtář Václav Prachatický, urguje vyřízení již dříve podané prosby za propuštění z úřadu těmito zajímavými a výmluvnými argumenty: »Nejvejše pro Pána Boha prosím za milostivou na to odpověď, neb já již nerozumím a nemohu toho úřadu spravovati, jsouc na hlavu konšelům tím úřadem zoškliven, neb hned tomu chtějí, milostiví páni, abych jim v nic nevkračoval ani se víc z nich ke kterému domlouval, bych pak viděl a slyšel, an se mimo řád, právo a spravedlnost děje, mluví, ba i proti jistým rozkazům JMti král. přimlouvá a přestupuje, pro což jsem já, povinnost svou čině, od nich již po dvakrát slovy těžkými trestán a v nenávist vzat, tak že to skutečně jsem poznal, by proti mně, nerci-li člověk, ale nějaké hovado se postavilo, nižádného skutečného opatření od nich jsem neměl.«[110])

Tatáž nechuť, jež je zřejmá ze slov výše uvedených, mluví i z výroku Sixta z Ottersdorfu, jímž ve svých pamětech přivítal jmenování prvního staroměstského královského hejtmana Jiříka Komedky z Rovin, o němž praví, že dávno přivykl, aby lidi dobré zrazoval, a proto že byl jmenován královským rychtářem a »v tom městě za ostříže nad nevinnými ptáčky byl usazen«.[111]) Dotýkal se tím jistě Komedkova jednání v čas stavovské revoluce proti králi r. 1547 a v událostech, které potom přišly, prohlédaje dobře, která je přední povinnost toho úřadu. A královský rychtář v Kadani Wolf Gessner si r. 1552 stěžoval arciknížeti Ferdinandovi, že městská rada nechce ho poslouchati a žádal proto za ochranu.[112])

Není divu, že v 16. století, ačkoli byli královskými rychtáři přece jen vždy lidé domácí, staří bývalí konšelé a spoluměšťané ostatních sousedů, byl odpor a nechuť proti král. rychtářům, kteří byli zřizováni z trestu.

[109]) Dačický, Paměti, I. str. 139.

[110]) T 2/31/st. Žádost Prachatického komoře z 21. II. 1551.

[111]) Tieftrunk, Odpor stavů českých, str. 335.

[112]) Gessner arciknížeti Ferdinandovi roku 1552 v K 17/44/st. Stížnost tato jest zajímavá i filologicky, jsouc psána německým dialektem. Město Kadaň nazývá Gessner důsledně tvarem »Cadan«.

Může však překvapovati, že se tato instituce nikdy nevžila, ani v čas úplného spoutání stavů a měst. Snad toho bylo příčinou, že vnikali do úřadu královských rychtářů často cizinci, necítící s městem a nemající často jiné touhy, než se přísným konáním povinností zalíbiti pánu, císaři. Správa emigrantských statků, jež jim byla po nezdařeném českém odboji svěřena, byla při malých rychtářských požitcích příliš silným lákadlem, než aby mu mohli odolati lidé často karakterů dosti slabých. Poměry tyto jeví se jasně z četných stížností městských rad, s nimiž se lze potkati v aktech. Městská rada v Ústí nad Labem stěžovala si r. 1626 císaři, že královští rychtáři v městech, lidé v městě neusedlí, obohacují jen sebe na úkor měst. Tak ústecký rychtář Filip Ring, bývalý císařský střelec, cizinec ve městě, uměl jen málo čísti a psáti, špatně hospodařil, obohacoval se a měl býti donucen ke složení účtů.[113]) Podobným způsobem vyzněla i stížnost purkmistra a rady města Berouna z r. 1628, v níž se shledává, že předešlí přespolní královští rychtářové do Berouna dosazení »dokonce žádní hospodářové nebyli, všeckno všudy nanejvejš, jak při mostech, jezích, chrámích Páně, faře, škole, obecních staveních, dvoře i jiném hospodářství spustili a ztenčili, o čemž by žalostivě tuto mnoho psáti bylo, tak že nyní nevíme, smutní lidé, co prve napřed dáti spravovati«.[114])

Příčinou sporů mezi rychtáři a měšťanstvem mohly se státi i rozdíly ve víře, jako tomu bylo na př. v Kouřimi r. 1629. Tehdy byl tam jmenován královským rychtářem bývalý konšel Bartoloměj Roháč, jenž brzy po nastoupení denuncoval Kouřimské u české komory z vlažnosti v katolické víře. V prudkém konfliktu rychtáře s radou, jenž z toho vznikl, zašla městská rada dokonce tak daleko, že si dovolila královského rychtáře »stížiti vězením šatlavním«. Uražený královský rychtář si ovšem ihned stěžoval u české komory, žádaje za ochranu. Na vyzvání komory podala kouřimská městská rada obšírnou omluvu svého postupu, v níž mezi jiným udala, že je královský rychtář »člověk řádu a právu nepoddaný a v ničemž neposlušný, falše a podvodu plný«, že jest »zrádce a mordýř všeho města«, že ve svém úřadě vede si surově, trestaje vedle své vůle a libosti poctivé lidi starožitné, tak že mnozí pro příkrost jeho pryč od obce odešli a posavad se nenavracejí, že obci vyhrožuje slovy: »že to jeho trestání nám perné bude, a měl-li jest prve koho pod svými nohami, že dá Pán Bůh ještě míti bude«. Že královský rychtář vskutku nebyl bez viny, lze souditi z toho, že komora neuznala za vhodno se ho ujmouti proti městské radě.[115])

Že tyto poměry skutečně volaly po nápravě, dokazuje nejlépe fakt, že muselo dojíti k vydání královského reskriptu ze 30. prosince r. 1636, jenž se snažil přivésti nápravu těchto nepořádků. Císař se dozvěděl z věrohodného pramene, že si královští rychtáři osobují příliš velikou autoritu,

---

[113]) Rada v Ústí nad Labem císaři 22. I. 1626, A 1/41/st.

[114]) Berounští komoře 24. XI. 1628, B 57/23/st.

[115]) K 7/39/st.

jednajíce s měšťany jako se svými poddanými a konajíce úřad zištně, jen ke svému užitku, že zacházejí s královskými příjmy jako se svými vlastními, obdělávajíce sami fiskální pole a berouce z nich sami užitek, ba dokonce zabraňujíce, chce-li někdo tyto fiskální (emigrantské) pozemky a domy koupiti. Aby se tyto nešvary pro příště zamezily, nařizoval reskript zvláštní komisi, jež by všecky tyto nepořádky vyšetřila a podala císaři specifikaci fiskálních statků se svým dobrým zdáním, jež by dále zrevidovala instrukci královských rychtářů, podala k ní eventuální opravné návrhy a navrhla případné sesazení špatných královských rychtářů a dosazení nových na jejich místa. Celou tuto očistnou akci měl vésti královský podkomoří, jemuž měla v tom všemožně pomáhati česká komora. Ze spisů není zřejmo, s kterým výsledkem se potkal tento reskript jistě dobře míněný, je ale velmi pravděpodobno, že skončil tak, jako mnoho podobných akcí, totiž uložením v registratuře. Ze zachovaných spisů nelze zjistiti žádného pokračování této reformní akce, a také ze spisů o jmenování královských rychtářů nepoznává se, že by bylo tehdy skutečně došlo k radikálnějším změnám v obsazení rychtářských úřadů.[116])

K vydání tohoto reskriptu přispěla v neposlední řadě pravděpodobně také stížnost městské rady mělnické z roku 1636. Mělničtí si trpce stěžovali na královského rychtáře, mimo jiné i proto, že drží a zapovídá radu, kdykoli se mu zlíbí, že konšely uráží a pohlavkuje, jednoho městského rychtáře že uvěznil a druhého o své ujmě sesadil, na potupu města uřízl pečeť s městské listiny, osobil si klíče od městských bran, jež až dosud choval u sebe purkmistr, že užívá emigrantských statků ke své potřebě, nic z nich neplatě, že nemá pořádku v účtech, ubytování vojska že rozvrhuje mezi měšťanstvo podle své libosti a hledí vůbec jen na svůj užitek.[117])

Že ani potom se poměry nezměnily, dokazují další stížnosti, svědčící o nezměněné nechuti měšťanstva ke královským rychtářům. Tak již roku 1640 stěžoval si české komoře nymburský královský rychtář Martin Vlach, že chtěl roku 1639 utéci před nepřítelem z města i se svým majetkem, ale měšťané že ho nepustili z městské brány. Nechal proto majetek v městě, ujel za noci z města přes Labe a utekl se až do Třeboně, kde se zdržoval tři čtvrti roku. Nymburští měšťané se prý tehdy vyjádřili, že ho měl převozník shoditi uprostřed nejhlubší řeky do vody. Když se pak 5. března 1640 vrátil do města, setkával se opět s neposlušností měšťanstva.[118])

V častých neshodách s královským rychtářem Dentulínem žili i Bydžovští. Stěžovali si na něho, že »od mnoha let, když se na některého z osob radních rozhněval, jim přede všemi kloťatů, hulvatů a špalků nadával a je tak tituliroval«. Jeho přehmaty ve správě obecních věcí

---

[116]) Císařský reskript královskému podkomořímu z 39. XII. 1636 v L 10 8 n. Registratura podkomořského úřadu, v níž by bylo možno hledati další úřední spisy o této akci, se bohužel nezachovala.

[117]) Bílek, Dějiny konfiskací, II. str. 1146.

[118]) Vlach komoře v březnu 1640, N 17 50/st.

obrátily k němu často pozornost královského podkomoří, jehož soud o něm vyzněl zdrcujícím odsouzením. Podkomoří prohlásil, že »žádného nercili J. Mti. cís. rychtáře, ale ani jiného z osob městských, povinnost na sobě majících, většího, nestydatějšího, škodnějšího klamaře, nepravého, všedního, generálního ožralce, páleníka, pletichaře, marnotratníka, a jak ku správě obecní, tak též k úřadu rychtářství nezpůsobilejšího člověka neznal a nezná, jako toho Jana Dentulína, a že větší nesprávy a spuštění jak města, tak dvorův a jiného hospodářství při žádném městě věnném nenašel, jako tu v Bydžově«. Ale trvalo přece jen dosti dlouho, než byl Dentulín r. 1653 suspendován.[118a])

Přestupování kompetence královským rychtářem vedlo velmi často ke stížnostem městských rad, jež se cítily dotčeny ve velmi již omezených právech. Roku 1645 stěžovala si rada města Hradce Králové na královského rychtáře Dyryngera, že přestupuje meze své instrukce, dávaje vězniti cechmistry, »poroučeje a nařizuje radě, aby se sešla okamžitě na jeho rozkaz na rathouze k poradě«, že prohlašuje, »co on nařizuje, jako by císař římský nařizoval«, že dává vůbec dosti často městským rychtářem sázeti do vězení měšťany, že o sobě chlubně vyhlašuje, že »on je pánem a principálem města a že může primasa, purkmistra i všechny osoby radní za hlavu vzíti a do arestu dáti«. Ačkoliv i hofrychtéř Jan Matyáš Začal z Biletína zastal se přípisem ke komoře hradeckých měšťanů proti královskému rychtáři, jenž prý vskutku přestupuje meze kompetence, spokojila se komora, jako velmi často, vysvětlením rychtářovým a ponechala jej dále v úřadě.

Dyrynger však neustal ani po této stížnosti v hrubém postupu vůči měšťanům, vyprovokovav tak proti sobě novou stížnost městské rady »za příčinou vysoce těžkých nátiskův a všelijakého nad týmiž sousedy, též vdovami a sirotky prostředkem ukrutného trestání a fortelného cizích gruntův osobování, též mzdy dělníkům zadržalé, ano i mnohých s požíváním pohrůžek, též moci a kvaltu... opovážlivě prakticírovaných, podvodných i jiných oučinkův provozovaného bezpráví«. Tentokráte nebylo již možno přejíti věc mlčením. Bylo zavedeno tedy řádné vyšetřování, a věc odevzdána k prozkoumání královskému prokurátorovi, jenž spolu s jmenovanou komisí zjistil, že se Dyrynger v úřadě »nevěrně zachoval, k tomu také s důchody obecními vysoce škodlivě k privátnímu zisku svému zacházel, spravedlnosti a grunty cizí na díle bezprávně vynucoval, na díle titulem fortelním na sebe převozoval, a jak s osobami městskými, tak i lidmi poddanými ukrutně a tyransky (moci a kvaltu sám o své újmě nad nimi požívajíce) nakládal i jiných mnohých proti dobrému svědomí a právu čelících oučinkův se dopustil«. Byv předvolán osobně před vyšetřovací komisi, přiznal se sám k vině, z níž byl jasně usvědčen, a nabízel poškozeným náhradu. Sám jeho nástupce, královský rychtář Kotečník, podal proti němu sedm formálních písemných žalob, obviňuje jej: 1. z pokuty pro zamezení a mocně osobování sobě

[118a]) Jan Honza: Jan Dentulín Táborský. (Č. D. V. XVI. 1929 str. 104 násl.)

cesty svobodné, 2. z vejtržné moci a tyranského s lidmi nakládání, 3. z pokuty pro upomínání dluhu vyvazeného a zaplaceného, 4. z pokuty pro vyjevení tajnosti snesení radního a praevaricati při tom versirující, 5. z pokuty patrné zpronevěřilosti a zatajení interesse J. Mti cís., 6. z patrného podvodu, a 7. z falše od něho provedené. Bylo jasno, že Dyrynger neunikne spravedlivému trestu. Uprostřed vyšetřování, vedeného proti němu před městským soudem v Chrudimi, k tomu delegovaným, Dyrynger odjel však do Prahy a zde »z světa sešel«, vyhnuv se tak trestu. O jeho bohatou pozůstalost byl pak veden dlouholetý spor. Ještě před smrtí však ukázal svou urputnost také vůči nástupci. Když po jeho suspensi z rychtářského úřadu uvázal se v jeho funkci nový královský rychtář Kotečník a žádal od Dyryngera vydání všech úředních spisů a knih, odepřel to tento velmi rozhodně, a na přísný rozkaz české komory vydal konečně jen jedinou úřední knihu s málo spisy, podotknuv prostě, že více nemá. Za tehdejších administrativních poměrů musila se komora tím prostě spokojiti.[119]) Dyrynger nebyl však jediný z královských rychtářů, jenž svým bezohledným jednáním vyvolal proti sobě ostré stížnosti městských rad. Nymburský královský rychtář Pavel Chotouňský z Chotouně utekl roku 1634 před nepřítelem z města, a vrátiv se, počal sousedy všemožně sužovati. Obnoviv staré spory s městskou radou, a staraje se hlavně jen o své obohacení, znemožňoval obecní schůze, nadával konšelům klukův a zrádcův a týral je. Městská rada se obrátila o pomoc k podkomořímu Přibíkovi Jeníškovi z Újezda, který napsal rychtáři v lednu 1635 velmi ostrý dopis, napomínaje ho, aby nepřekračoval mezí úřední kompetence. Jako obyčejně, tak i zde užil podkomoří stížnosti městské rady k tomu, aby ukázal královskému rychtáři úřední moc a převahu. Ze spisů není jasno, mělo-li napomenutí podkomořího žádaný účinek. Chotouňský zůstal rychtářem do roku 1636 a jeho nástupce Vlach dostal se brzy do nových sporů s městskou radou.[120])

---

[119]) Hradečtí komoře 12. XII. 1645, K 27/8/st. Ostatní podrobné spisy o sporu v K 33/8/n. m.

[120]) Podkomoří Přibík Jeníšek z Újezda píše 12. ledna roku 1635 rychtářovi: »Purkmistr a konšelé města Nymburka na Labi sobě to do vás nemálo stěžují, kterak majíce vy je v nastalých potřebách jejich chrániti a zastávati, jim v tyto nynější přebídné a nejtěžší časy den ode dne k větším obtížnostem příčiny podáváte a je po tak mnohých předešlých již vystálých souženích, jimž jste se vy časně odchodem z města vyhnuli a jich jako v štychu nechali, sužujete, neb když za jistými, důležitými, nevyhnutelnými a žádného odkladu netrpícími obecními potřebami shromáždění obecního, aby od vás k němu povoleno býti mohlo, žádají, k tomu jim netoliko povoliti nechcete, ale hejtmanům čtvrtečním, aby sousedům o takovém dohromady se sjití neoznamovali, jináče že byste je kyjem rozehnati chtěli, zapovídáte. Ta přílišná authoritas na vás nesvědčí a od jiných J. Mti. král. rychtářův v městech svobodných královských se neužívá, zvláště aby ouřadní osoby tak potupnými a nevážnými slovy nazývány a tím způsobem tractirovány býti měly, jakoby chlapci vaši byli, jakž se to od vás, když jim hojně zrádcův a klukův naspíláte, zjevně děje.

Podobně znějí i jiné stížnosti z měst. Roku 1661 si stěžovala rada města Kouřimě komoře do královského rychtáře Daniela Tyryse, jenž prý se místo mše svaté opíjí, tupí město, prohlašuje veřejně, že v celém městě jsou sotva dva poctiví lidé, cechmistra pekařů že si pozval k sobě do hospody a tam jej »neslušně zpundroval«, chtěje za ním pak ještě hoditi se schodů škopkem, nechodí do rady, prochází se po rynku bez klobouku, bez punčoch, s vykasanými rukávy, k renovaci rady přišel do kostela i na rathouz toliko v župičce a s hůlkou, konversiruje a pije pálené s nezpůsobnými lidmi, a ač jej radní písař veřejně nazval smilníkem, nevyvodil z toho dosud důsledků. Tyrys ovšem vše popíral, svaluje vinu na nenávist, kterou k němu chová městský primas i celá městská rada. Pro stav v městě mezi městskou radou a královským rychtářem velmi výmluvný je passus z obhajoby Tyrysovy, v níž praví mezi jiným, že konšelé, »kdyby za možné bylo na mně břehu urýti, rádi by chtěli a učinili, jsouc já jim křiv, jako onen beránek tomu vlčku, jak mu vodu kalil, k sežrání přišel«. I tentokráte spokojila se komora obhajobou rychtářovou, Tyrys zůstal královským rychtářem dále, a teprve, když jeho přehmaty dostoupily vrcholu, byl roku 1667 suspendován.[121]) Poněkud lepší účinek měla stížnost, kterou podala roku 1667 rada města Českého Brodu podkomořímu i královské komoře na královského rychtáře Jiřího Albrechta ze Schönthalu, žalujíc, že se chová hrubě k měšťanům, že je bije holí a jezdeckým bičíkem. I tentokráte se královský rychtář hájil, vyvraceje stížnosti, ale když se proti němu vyslovil ve svém dobrém zdání

Nemohouce já více a dále těch excessův vašich, jichž od tak dávného času doslejchám, přehlížeti — ouřad konšelský ode mne jménem J. Mti cís. a královské v témž městě dosazený jest, — a tak potupně vámi dáti zlehčiti, neb vy tak dobře, jako oni vás, když sobě v stavu rovni a jednomu pánu přísahou zavázáni jste, respektovati máte, pročež vás tímto psaním mým z upřímného s vámi mínění napomínám, abyste od své nezřízené příliš horlivé vzteklosti, kteráž větším dílem od zbytečního truňku pochází, upustili, a tak přílišného dominirování nad sobě rovnými, svobodného stavu čtvrtého užívajícími počestnými měšťany a k tomu ouřadními osobami, jež já dle mé povinnosti zastávati povinen jsem, neosobovali, jich nehaněli a netupili, anebo dokonce když by mezi sebe z příčin slušných a náležitých obec povolati chtěli, a vám to před tím v známost uvedli, v tom jim překážky i tudy roztržitosti domácí mezi nimi nečinili, kyjmi (neb ten dva konce má, a kdo ví, komu by se prvé do rukou dostal) jim nehrozili.

Dle svého povolání máte do shromáždění jich přijíti a toho, co jednáno bude, doslejchati. A teprve když byste poznali, že by se co nescestného při tom dáti chtělo, to zastaviti a přetrhnouti moci budete. Jináče v pravdě, pokudž byste se v tom, jakž k vám té naděje nejsem, napraviti nechtěli, musil bych tu věc, kde náleží, vznésti, a toho na místě jich Nymburských vyhledávati, aby jim jiný rychtář J. Mti král. na místě vašem, kterýž by rozšafněji, než vy, ten úřad zastávati mohl, vystaven byl, a to sobě troufám snadno dovésti, jakž i v některých jiných městech toho příkladové jsou, kde podobné insolenti do týchž J. Mti král. rychtářův se užívaly.« (Kulhánek: Královské město Nymburk, str. 332.)

[121]) Kouřimští komoře r. 1661, K 7/12/n.

i královský podkomoří, byl surový rychtář komorou aspoň na čas suspendován z úřadu, aby byl však přece jen brzy potom rehabilitován a dosazen znovu v rychtářský úřad.[122])

Hrubost a povyšování nad měšťany a konšely a překračování služební instrukce byly obyčejně příčiny stížností městských rad na královské rychtáře. Tak r. 1676 stěžovala si rada města Loun komoře na královského rychtáře Vithu, že se povyšuje nad měšťany, terorisuje radu při jejích sezeních »s největší zuřivostí, hněvem, ubroukáním a potřásáním«, že sebe a celé své příbuzenstvo šetří na úkor ostatní obce před ubytováním vojska a před jinými veřejnými břemeny, že zakazuje jednotlivým měšťanům várky piva, uráží a nadává radním i purkmistrovi, nechtěje poslouchati ani královského podkomořího. I tentokráte spokojila se komora tím, co rychtář odpověděl, a ponechala ho v úřadě.[123])

Častým pramenem sporů byly i kompetenční neshody mezi královskými rychtáři a městskými primátory, žárlivými na úřední pravomoc, kteří se cítívali uraženi sebevědomým postupem rychtářů. Ve sporech těchto, jako na př. ve sporu trutnovského královského rychtáře Küsslinga s tamním primátorem v letech 1703—1705[124]) stavěla se obyčejně česká komora spíše na stranu rychtářovu, kdežto podkomoří královských i věnných měst hájili městských rad. Poněvadž však konečné slovo připadalo komoře, znamenalo to obyčejně ochranu rychtářů.

Sporů mezi královskými rychtáři a magistráty ani ve století 18. neubývalo, nýbrž spíše se ještě množily, zvláště proto, že v té době docházelo stále častěji k tomu, že býval královským rychtářem jmenován cizinec v městě neusedlý, nebo teprve krátkou dobu »s městem trpící«, na něhož se městská rada dívala jako na vetřelce. Proto také dostal se do velkých sporů s radou Starého města pražského královský rychtář Ferdinand Cloët z Grün- a Šturmtálu, bývalý písař podkomořského úřadu, jenž byl prvním pražským královským rychtářem, nejmenovaným ze členů radního gremia. V obšírném kompetenčním sporu, jejž vedl Cloët se staroměstskou radou, zdůrazňoval hlavně úpadek vážnosti rychtářského úřadu, žádaje komoru za ochranu před sebevědomím městské rady. Třeba že se Cloët udržel v úřadě až do své smrti, přece se ze sporů vlastně nedostal.[125]) Podobnou stížnost do úpadku vážnosti rychtářského úřadu lze slyšeti i z úst pozdějšího staroměstského královského rychtáře Jana Gotfrida Brosyho, jenž v dlouhém sporu s magistrátem uvedl rovněž, že je rychtářský úřad v královských městech nyní »officium summe odiosum«.[126])

Třeba že snad v těchto stížnostech městských rad přirozená nenávist leccos přehnala, je z ukázek výše uvedených, jež by bylo jistě možno rozmnožiti doklady z městských knih o bližším působení královských

---

[122]) B 25/4/n.

[123]) Lounští komoře v červenci 1676, L 10/8/n.

[124]) T 17/8/n.

[125]) P 1/1/1/n.

[126]) Spisy o sporech Brosyho s magistrátem z roku 1742 v P 123/10/st.

rychtářů v královských městech, zřejmo, že královský rychtář, třeba že vyšel pravidlem z gremia městských rad, nebyl osobou v městě oblíbenou, přispívaje k tomu mnohdy nenáležitým hrubým chováním, plynoucím z pyšného vědomí, že je zástupcem královských zájmů v městě a že za ním stojí mocná královská komora. Rychtáři byli si plně vědomi neoblíbenosti, a proto tím více ukazovali městským radám a všemu měšťanstvu úřední moc i za cenu zřejmého překračování kompetence, vymezené jim úřední instrukcí.

Stěžovaly-li si městské rady, stěžovali si neméně i královští rychtáři do nenávisti a překážek, kladených jim často městskými radami. Tak roku 1632 žaloval mělnický královský rychtář, že ho městská rada nikterak nešetří od ubytování vojska, vytýkal, že ve všech královských městech jsou královští rychtáři vyňati z této veřejné povinnosti, a žádal komoru, aby byl tohoto břemena zproštěn i on, v čemž mu komora ovšem vyhověla.[127]) Že ani královští rychtáři nešetřili silnými slovy v posuzování městských rad, ukazuje výrok klatovského rychtáře, jenž roku 1633 prohlásil před svědky, že »by raději mezi ovčáky a biřici sedati chtěl, než mezi pány radními«.[128]) Do kterých mezí zacházela někdy nenávist měšťanstva ke královským rychtářům, ukazuje kromě dokladů výše uvedených i případ z Chrudimě. Tamější radní i chirurg Michal Ferdinand Fiedler, byv roku 1701 jmenován bez vlastního přičinění královským rychtářem, nemeškal ihned podati české komoře žádost, aby byl zproštěn tohoto nevděčného a nevítaného úřadu, motivuje resignaci chudobou, jež jej nutí stěží obživovati rodinu, a uváděje kromě toho i velmi karakteristický argument, že »nad to vejše, kdyby na mne ta povinnost uvalena být měla, již by teprve jeden každý, jak domácí, tak i přespolní, mne se štítil, a tím způsobem k obživování budoucímu cesta praekludirována a zamezena byla, tudíž pak celá ruina a status lamentabilis mne následoval«.[129])

Byla to, jak možno poznati, hlavně pražská města, jež nejtíže nesla omezení svých práv dohledem královských rychtářů. Odporovala, jak jsme viděli, již dříve, ale ještě roku 1738 obrátila se staroměstská rada k císaři se žádostí, aby bylo za změněných poměrů upuštěno od jmenování královského rychtáře v úvodu městských listin. Popud k této žádosti dalo nařízení české komory ze dne 29. května 1738, jímž se městská rada upozorňovala, že podle Obnoveného zřízení zemského jest povinna počínati i končiti všechny své právní instrumenty slovy: »Königlicher Richter, Bürgermeister und Rath«. Proti tomu namítala rada městská, že toto nařízení pochází z roku 1627, tedy z doby »ante plenariam abolitionem« českých bouří, kdy česká komora spravovala všecky obecní příjmy. Když však privilegiem z roku 1649 byla správa obecního jmění městu opět vrácena, zbyla prý královskému rychtáři pak jen »jura fiscalia seclusa omni administrationis oeconomicae ingestione«, takže se v podobných obecních

---

[127]) Česká komora Mělnickým 18. XII. 1632. M 28/39/st.

[128]) Nekola, Královští rychtářové v Klatovech.

[129]) Fiedler komoře 26. IV. 1701, C 12/3/n.

aktech již více nepodpisoval, a také reskript o podpisech magistratuálů ze dne 9. srpna 1709 nepřipomíná již nic o podpisu královského rychtáře. Městská rada proto žádala, aby směla příště takové listiny podepisovati sama, bez královského rychtáře. Ve spisech se nezachovalo rozhodnutí o této žádosti, jest však pravděpodobno, že byla zamítnuta.[130])

Nelze ovšem tvrditi, že by byl napiatý poměr mezi královskými rychtáři a městskými radami a měšťanstvem býval v královských městech pravidlem. Záleželo na mravních kvalitách a povaze jednotlivých rychtářů, dovedli-li spojiti vykonávání úřadu s dobrým poměrem k měšťanstvu, zdržujíce se malicherného dráždění rady a tyranisování občanstva. Okolnost, že až na některé výjimky byl královský rychtář jmenován z gremia rady, tedy z usedlého měšťanstva, mohla přispívati k tomu, aby se mezi ním a jeho bývalými druhy z rady mohl vyvinouti poměr, ne-li přátelský, tedy aspoň snesitelný úředně i společensky. Královští rychtáři byli namnoze úzce spřízněni s mnohými sousedy, pokládajíce pak za svoji povinnost žíti s nimi v dobrých stycích a chrániti je podle možnosti před různými nepříjemnostmi, jež přinášely neklidné mnohdy doby. Že byla často tato ochrana spojena s nespravedlivostí vůči ostatním měšťanům, není třeba připomínati.

Ale i tam, kde se vyvinuly mezi rychtářem a městem vztahy zcela snesitelné, byl v královském rychtáři přece jen stále viděn nevítaný zástupce králův, kontrolující činnost městských rad a hájící fiskálního zájmu královské komory, jenž se ovšem nikterak nekryl s hmotnými zájmy města. Agenda královského rychtáře činila jej důležitým činitelem v organisaci městské správy, dávajíc mu veliký vliv v nejrůznějších oborech městského veřejného života. Kromě jeho fiskální činnosti byl to zvláště policejní dozor, jenž mu dával do rukou zbraň velmi mocnou. Podávaje komoře mnohdy důvěrné zprávy o různých personálních otázkách, maje v první instanci dohled nad cizinci, kontroluje náboženskou spolehlivost měšťanstva a prováděje mnohdy rozhodující vliv na volbu cechmistrů a dozor nad městskými cechy, měl velmi mnoho příležitosti. aby ukázal vliv, a hodlal-li ho zneužívati, mohl se státi v městě korupčním, znemravňujícím činitelem. A nemaje, jak bylo řečeno, pevného platu, upadal snadno v pokušení úplatkářství, jímž byla veřejná morálka v městě nebezpečně podkopávána.[131]) Naproti tomu nejpůsobivější zbraní městských rad byla, jak bylo výše řečeno, možnost, odejmouti nenáviděnému královskému rychtáři požitky z radní korbony a naturální akcidencie, náležející právně jen konšelům, nikoli však královským rychtářům. Stálé nebezpečenství tohoto nemilého odnětí vítaných a vlastně téměř jediných příjmů, závisících na dobré vůli městských rad, bylo asi nejsilnějším motivem, držícím na uzdě autokratické choutky královských rychtářů.

---

[130]) Staré město pražské císaři 11. VI. 1738 P 123/9/st. m.

[131]) Na příklad královský rychtář Zlatohlávek v Mělníce (Winter: Kulturní obraz českých měst I., str. 625, 628násl.).

Královská města nesla funkci královských rychtářů těžce. Kdežto však v 16. a 17. století — kromě zmíněného pokusu pražských měst roku 1548 a kromě episodického zrušení královských rychtářů r. 1619 — není zpráv, že by se byla královská města kdy pokusila žádati za zrušení tohoto úřadu, setkáváme se s takovýmto pokusem hned na počátku století 18. Když r. 1705 zemřel v Pelhřimově královský rychtář Hrůza a mělo se jednati o obsazení jeho místa, podala pelhřimovská městská rada české komoře žádost, aby úřad královského rychtáře v Pelhřimově nebyl již obsazen, nýbrž aby byl pro příště vůbec zrušen. Žádost motivovala městská rada tím, že se pelhřimovské měšťanstvo samo vykoupilo z poddanství (Pelhřimov se stal královským městem teprve r. 1596), že se město neúčastnilo rebelie r. 1618 a že tedy není důvodu, proč by také v něm měl fungovati úřad, zřízený trestem za odboj měst proti králi. Zároveň se město odvolávalo na příklad Plzně a Budějovic, kde rovněž nebyli královští rychtáři vůbec zřízeni. Královský podkomoří doporučoval sečkati s obsazením uprázdněného místa královského rychtáře až do rozhodnutí o této žádosti, a tak se stalo, že úřad nebyl obsazen téměř po pět let, a teprve, když byla žádost města zamítnuta, byl v březnu roku 1710 znovu jmenován královský rychtář.[132])

Netrvalo však dlouho a vyskytla se nová žádost za zrušení nenáviděného úřadu. Tentokráte to byla rada města Ústí nad L., jež podala r. 1717 císaři stížnost na královského rychtáře Leopolda Fischera, žádajíc nejen jeho odstranění z úřadu, nýbrž zrušení úřadu královského rychtáře vůbec, odvolávajíc se rovněž na příklad Plzně a Českých Budějovic. Císařským reskriptem z 10. prosince 1717 bylo nařízeno místodržícím, aby poučili královského rychtáře o mezích jeho kompetence, a o žádosti za zrušení úřadu měli si místodržící vyžádati dobré zdání od české komory a podati pak příslušný návrh české dvorské kanceláři.[133]) Jak byla tato žádost vyřízena, ze spisů nevíme, ale tolik je jisto, že byla buď zamítnuta nebo odložena bez vyřízení ad acta. Leopold Fischer zůstal královským rychtářem dále až do své smrti r. 1730, a když pak město asi roku 1764 opětovalo znovu žádost za zrušení úřadu královského rychtáře, byla tato žádost opět zamítnuta dvorským dekretem z 21. dubna 1764.[134])

V té době učinila také pražská města pokus zbaviti se tíživé kontroly královských rychtářů. Když r. 1744 vyslovila císařovna pražským městům pochvalu a spokojenost a slíbila jim svoji milost, hodlala pražská města prakticky využíti tohoto lichotivého projevu a podala v srpnu r. 1754 císařovně společně žádost za udělení některých milostí, žádajíce mezi jiným také za zrušení královských rychtářů v pražských městech. Poněvadž však ve Vídni bylo v případě této nevítané žádosti užito známé taktiky odkládací, a žádost nebyla po řadu let vůbec vyřizována, opětovala tři pražská města žádost znovu v březnu r. 1760. Motivace nové žádosti

---

[132]) Pelhřimovští komoře v březnu 1705 P 19/2/n.

[133]) A 1/4/st.

[134]) Dvorní dekret z 21. IV. 1764, Sbírka dvorních dekretů.

je dosti zajímavá. Uvádí se v ní, že instituce královských rychtářů byla zřízena z trestu roku 1625 (sic!) po nezdařeném pokusu o odboj, že tedy trvá již po 135 let, což jest prý trest již dosti dlouhý. Odvolávajíce se na zásluhy o panovnický dům, uváděla pražská města i řadu věcných důvodů pro možnost zrušení nyní již vlastně zbytečného úřadu. Kamerální agendu královských rychtářů obstarává prý již vlastně jednak representace a komora, jednak consessus in causis summi principis et commissorum, cechy mají inspektory z rady a dohled nad nimi koná i zvláštní zeměpanská komise, hospodářský dohled nad městy náleží jednak zvláštním hospodářským inspektorům, jednak vrchnímu hospodářskému ředitelství (Ober-Oeconomie-Directorium) a také rychtářskou policejní agendu může zcela dobře obstarati zeměpanská komise policejní a bezpečnostní při representaci a komoře. Poněvadž tedy za těchto poměrů jest další trvání úřadu královských rychtářů vlastně zbytečné a jejich zrušením by agenda ani fiskální zájem panovnice neutrpěl ujmy, žádala pražská města, aby místo, uprázdněné nedávným úmrtím malostranského královského rychtáře Františka Rudolfa Schallera, nebylo příště již obsazováno a aby v ostatních dvou pražských městech byl úřad královských rychtářů ponechán jen do smrti dosavadních rychátřů. načež aby byl i zde zrušen.

O této žádosti tří pražských měst vyjádřil se jednak královský zemský prokurátor Karel Arnold z Dobroslavína, jednak i consessus in causis summi principis et commissorum, jejichž agendy se návrh dotýkal. Tato vyjádření, jež obě uvádějí (rovněž mylně) rok 1620 dobou vzniku úřadu královských rychtářů, vyzněla ve prospěch žádosti, uznávajíce důvody, uváděné pražskými městy a navrhujíce, aby byl úřad královských rychtářů zrušen, dosavadní jejich kamerální agenda aby byla svěřena rychtářským adjunktům, a tito aby byli podřízeni fiskálnímu adjunktovi, jemuž by byl svěřen vrchní dohled nad touto agendou. Rovněž representace a komora stotožnila se v dobrém zdání ke dvoru úplně s míněním podřízených instancí, doporučujíc vyhověti žádosti pražských měst za modalit výše zmíněných. Toliko radové representace Kressel a Koch nesouhlasili s tímto návrhem, podavše minoritní votum a doporučujíce žádost pražských měst zamítnouti a úřad královských rychtářů ponechati nezměněně dále.

Pražská representace a komora, posílajíc do Vídně dobré zdání, zamlčela tato dvě minoritní vota, uvádějíc jen majoritní usnesení, doporučující zrušení královských rychtářů. Přes to však nezůstala tato minoritní vota ve Vídni utajena a rozhodnutí císařovny vyznělo v jejich smyslu. Dvorským dekretem ze 24. ledna 1761 byla žádost tří pražských měst zamítnuta, návrh representace, aby byla agenda rychtářská svěřena fiskálnímu a rychtářským adjunktům, byl rovněž zamítnut jako »unzulänglich und unschicksam« a representaci udělena výtka, že zatajila obě zmíněná minoritní vota. Na uprázděné místo malostranského královského rychtáře měl býti navržen vhodný kandidát.[135])

[135]) Společná žádost městských rad Starého, Nového a Menšího města

Myšlenka zrušení instituce královských rychtářů však nezmizela na dlouho z programu městských správ. Již r. 1772 byl podán císařovně anonymní návrh na sloučení tří pražských magistrátů, jenž doporučoval mezi jiným také zrušiti pražské královské hejtmany až na jednoho, který by byl jmenován zeměpanským zástupcem u městské rady s kompetencí také policejní. Tím by se byli stali zbytečnými také pražští královští rychtáři, které anonym navrhoval rovněž zrušiti. Návrh tento byl však zamítnut.[136])

Otázka zrušení královských rychtářů objevila se však na pořadu znovu již za deset let, v souvislosti s reformou nedostačujících již fiskálních úřadů, soudních instancí i městských správ. Zvláště o reorganisaci fiskálních úřadů počalo se jednati již roku 1781[137]) a po delší výměně názorů vydán byl dne 10. března 1783 dvorní dekret, jímž se pro-

---

pražského z 30. III. 1760 a příslušná dobrá zdání v Camer. 1756—1763, fasc. N. 1. Dvorní dekret ze 24. I. 1761 ve sbírce dvorních dekretů.

[136]) Viz Roubík: Počátky policejního ředitelství v Praze, str. 44. (Sborník archivu ministerstva vnitra I., 1926.)

[137]) Spisy k jednání o reorganisaci pražského fiskálního úřadu v Camerale 1764—1783, fasc. D 1 15. Tamtéž je uložen seznam agendy pražského fiskálního úřadu z té doby, jejž zde pro informaci otiskujeme: Königl. Fiscalamtl. Agenda: 1. Sammentliche Cameral- und Bancal Gefälle, worunter vorzüglich gehörig sind: 2. alle Zoll- u. Salz- Schwärtzungen, 3. Bier-, Wein- u. Brandwein — Taatz, dann hiebei vorfallende Contrabande, 4. Weeg-, Schranken- und Passage-Mauthen, 5. Die Vertretung der weitschichtigen Tabak-Pachtungs-Gefällen, 6. Das k. Siegel-Amt und dabei vorfallenden Strafen, 7. Die k. k. Cameral-Herrschaften und Güter, 8. Der gesammte Exjesuiten Activ- und Passiv-Stand, 9. Die alten Cameral-Schulden-Sachen, 10. Das oberste Müntz- und Bergmeisteramt, 11. Alle die landesfürstl. Hoheit und Regalien betreff. Vorfälle, 12. Die allerh. Lehens-Gerechtsame sowohl der deutschen als böhmischen Lehen, 13. Emigrations-, Desertions-, Abzugs- und Übersiedlungs-, dann Caducitäts-Vorfälle, 14. Eintreibung deren alten Tabak- und anderen Gefälls-Resten, dann deren peenarum temere litigantium und verfallenen septimarum litium, 15. Vertretung des k. Postwesens, 16. Des weinbergamtl. regalis, 17. des k. Versatzamtes, 18. der privil. Lotto-Cammer, 19. der Straßenbaudirection, 20. des Prager Damenstifts, 21. Pulver- und Salniter-Sachen, 22. Milit. Invaliden-Institut, 23. Milit. Oeconomie-Commission, 24. Erbsteuer-Commission und dahin gehörige Sachen, 25. Wucher-Angelegenheiten und häufig daraus entstehende Processen, 26. Verbotene Spielen und auswärtige Lotterien, 27. Malversationes und treulose Gebahrungen mit denen kgl. und anderen Gemein-Gelden, 28. Patentwidriger Aufenthalt deren Juden und Verpachtung des Salzhandels an dieselben, 29. Vertretung aller milden Stiftungen, Spitäler, 30. Vertretung aller unterthänigen Praegravations-Beschwerden wider die Obrigkeiten, es möge nun ganze Gemeinden oder blosse Individua betreffen, 31. Vertretung der städtischen Gemeinden, wenn sie auch mit eigenen Syndicis versehen sind, 32. Vertretung der k. k. Prager Universität, 33. Contributional- und andere öffentliche Abgaben samt allen dabei sich ergebenden Anständen und Restantien, 34. Gehören auch unter das k. Fiscal-Amt alle sogenannte Freisassen und Freibauern im Königreich Böheim samt ihren Grundstücken und Realitäten, wodurch dem Amte ebenfalls sehr viele Arbeiten und Beschwernussen verursachet werden.

váděla reorganisace všech fiskálních úřadů v celé říši (kromě uherských zemí), jejich kompetence byla značně rozšířena a nová obšírná instrukce určovala přesně jejich příští agendu.[138]) Poněvadž se touto reorganisací stalo ponechání královských rychtářů v královských a věnných městech zbytečným, byla dvorním dekretem z 20. března 1783 poslána guberniu v dostatečném počtu výtisků nová fiskální instrukce k rozeslání příslušným podřízeným úřadům a oznámeno, že za nynějšího stavu věcí mohou býti královští rychtáři vůbec zrušeni. Gubernium bylo proto zároveň vyzváno, aby pořídilo přesný seznam toho, co by se ušetřilo zrušením na rychtářských platech a jiných emolumentech, a aby předložilo seznam do Vídně k informaci.[139])

Guberium publikovalo toto nejvyšší rozhodnutí krajským úřadům nařízením z 19. dubna 1783, ukládajíc jim, aby si vyžadovaly od jednotlivých měst nařízené seznamy úspor, potvrzené magistráty i královskými rychtáři. Ze zachovaných spisů není zřejmo, zda krajské úřady tomu rozkazu vskutku vyhověly a žádané seznamy předložily. Ale gubernium samo porozumělo asi špatně nejasnému smyslu dvorního dekretu z 20. března, domnívajíc se, že se tímto dekretem úřad královských rychtářů skutečně již ruší. Když však došla do Vídně žádost trutnovského královského rychtáře Čechtického, jíž žádal za udělení uprázdněného místa primatora, bylo nutno pro správnou informaci gubernia vydati nový dvorní dekret z 15. května 1783, jímž se vysvětluje, že úřad královských rychtářů není ještě zrušen, nýbrž se má tak státi teprve v budoucnosti, aby proto gubernium dosud královských rychtářů z jejich úřadu nepropouštělo. Ale netrvalo dlouho a již 10. července 1783 bylo nařízeno novým dvorním dekretem, že úřad královských rychtářů se skutečně ruší, všichni dosavadní královští rychtáři že mají býti ihned propuštěni a že jim má býti z městských důchodů vyplácena normální pense. Zároveň bylo gubernium urgováno, aby konečně již podalo žádaný seznam královských rychtářů s udáním jejich služebních let a dosavadních požitků.[140])

Aby bylo poněkud lépe postaráno o celou řadu náhle pensionovaných bývalých královských rychtářů, mělo se jejich sil užíti v nové správní a soudní organisaci, která vyplynula z tehdejších dalekosáhlých reforem. Bylo nařízeno dvorním dekretem z 24. listopadu 1783, že propuštění a služby dosud schopní bývalí královští rychtáři mají býti ve městech zařaděni do první třídy městských radních, a to jako první v této kategorii, ale jen na uprázdněná místa, aby nebyl překročen předepsaný počet radních. Tím byla existence bývalých královských rychtářů dostatečně zabezpečena a z městských rad zmizeli tak konečně po 236letém

---

[138]) Tištěná tato instrukce: Allgemeine Instruction für die sammentliche Fiskalämter der k. k. böhm. und österreich. deutschen Erblanden (Wien, Trattner 1783) ve sbírce patentů č. 803.

[139]) Dvorní dekret z 20. III. 1783 ve sbírce dvorních dekretů.

[140]) Dvorní dekret z 10. VII. 1783 tamtéž. Urgované soupisy královských rychtářů nepodařilo se nám ve spisech nalézti. Mnoho spisů právě z této doby bylo svého času bohužel skartováno. Viz i Publ. 1784—1785, fasc. F XIII 1.

trvání zeměpanští úředníci, které měšťanstvo po všechen ten čas těžce neslo. Radost ze zrušení úřadů královských rychtářů v Praze vyjádřil při slavnosti zahájení činnosti nového magistrátu po spojení měst pražských 9. srpna 1784 měšťan Jan Tadeáš Habřina, sedmdesátiletý stařec, který v české chvalořeči před obrazem císaře Josefa II. zejména pravil: »Ty jsi, který v království Tvém českém hlavním tomto městě Praze a jinde z nejvyšší osvícenosti Tvé královských pokutných rychtářů, jací na zlehčení měšťanstva v radách svá místa měli, jsi zbavil...«[141])

---

[141]) Vojtíšek, O spojení měst pražských r. 1784 (Z minulosti naší Prahy, str. 95 nsl., 99).

Přílohy.

Příloha I.

Instrukce pro královské rychtáře pražských měst ze 3. listopadu 1617.

Instrukcí od Jeho Milosti císařské, jakožto krále českého, původem zlých rad rychtáři Jeho Milosti v Starém a v táž slova i v jiných městech pražských (o níž se v Apologii zmínka činí) na veliké zlehčení o všecky svobody až i o majestát na svobodné provozování náboženství připravení a dokonalé potlačení všeho svobodného stavu městského z kanceláře Jeho Milosti císařské vydaná a na rathouzích Nového a Menšího měst pražských vůbec publicovaná. (Vytištěna v Starém městě pražském u Samuele Adama z Veleslavína leta 1618.)

Matyáš, z Boží milosti volený římský císař, po všecky časy rozmnožitel říše a uherský, český král etc.

Instrukcí poctivému Janovi Albrechtovi z Trnice, rychtáři Našemu nynějšímu i budoucímu v Starém městě pražském, kterak se při tom ouřadě rychtářském od nás jemu svěřeném říditi, chovati a všelijak spravovati má, jakž níže po artikulích šířeji vepsáno stojí.

I. — Předkem uznávajíce My zvláštní Naši potřebu toho býti, tak aby práva a náležitá věrnost, poddanost i poslušenství k Nám, dědicům Našim a budoucím králům českým vždycky upřímně od jednoho každého zachováno bylo, též pro uvarování a přetrhování všelijakých neřádů tomu chceme, aby jak nynější, tak budoucí rychtáři Naši v témž Starém městě pražském nám, dědicům Našim a budoucím králům českým přísahou zavázáni byli a v všech a všelijakých věcech justitii se dotýkajících kanceláři Naší českou se řídili a spravovali a tu své zření a outočiště měli. Kterýžto rychtář náš má mezi ouřadem konšelským sedati a pro větší vzáctnost téhož ouřadu přední místo nad nimi všemi míti, s nímž purkmistr, primas každého času dobré srozumění a korespondenci držeti (v ničemž se před ním neukrývajíce ani od něho se odlučujíce), též k němu všelijakou uctivost a šetrnost zachovati a jiné spolusousedy, aby tak to činili a k němu se šetrně měli, k tomu napomínati mají.

II. — Dále týž rychtář Náš má při všech rozepřech a soudech, též i jiných všelijakých obecních jednáních a radách, což kdykoliv a jakoliv purkmistr a rada Naše téhož města slyšeti, rozsuzovati nebo jednati a před sebe bráti budou, toho všeho sám osobně přítomen býti, všeho se vší pilností doslejchati, hlas svůj a přímluvu v místě radním a všudy jak v právních, tak jiných všech a všelijakých příčinách krom v kterýchžby on sám na místě Našem původem byl, míti a v tom ve všem dobré a užitečné Naše, dědicův Našich a budoucích králův českých všemi obyčeji všelijak obmejšleti, jednati a působiti a k Nám se jakožto císaři a králi pánu svému věrně, právě a poslušně chovati.

III. — Též rychtář Náš na to svou obzvláštní péči, pilnost a bedlivost míti má pokudžby se buď v radě nebo mezi obcí anebo kterýmikoliv osobami v témž městě Našem co toho dověděl, že by se proti Nám a na ujmu, ublížení neb zlehčení dostojenství, vrchnosti anebo na škodu důchodu Našeho něco před sebe bráti a působiti aneb jaké puntování se díti chtělo, o tom aby ihned bez meškání Nám nebo na místě Našem do kanceláře Naší české, aneb kde by se důchodův dotýkalo, komoře Naší české oznámil a nikoliko netajil, i také sám osobou svou, pokudž moci bude, aby takové věci předcházel a přetrhoval.

IV. — Dále rychtář Náš, jakž dotčeno, vždycky při soudech konšelských

bývajíc a všeho přítomen jsouce, ten pořádek držeti má, aby se konšelé k hodině určité scházívali, lidem odkladové a průtahy v jejich spravedlnostech nedály, přijímači osob aby nebývali, než chudému jako bohatému podle povinnosti jich skutečně k spravedlnosti jednoho každého dopomáhali, též aby v radě jakožto před stolicí Naší všelijaká uctivost a vážnost, jak od osob konšelských, tak i od těch lidí, kteříž při právě činiti mají, a zvláště od prokurátorův zachována byla. pakli by se časně nescházeli aneb něco nenáležitého při nich nebo při komkoliv jiným se nacházelo, o tom se k nim domlouvati, a jestliby toho napraviti nechtěli, ty osoby Nám neb do kanceláře Naší české jmenovati a oznámiti má.

V. — A kdyby taký osoby konšelské buď v radě neb krom rady v nějaké nedorozumění, svádě a nevole spolu přišli, což se od žádného díti nemá, tedy rychtář Náš má to přetrhovati, takové osoby pokojiti, a aby od těch svých nesvorností přestali, lásku, pokoj, svornost a upřímnost jeden k druhému zachovali a všech záští zanechali, napomínati, a pokudž by oni od toho po napomenutí přestati nechtěli, takové nesvorné osoby Nám do kanceláře Naší české bez meškání oznamovati.

VI. — Též rychtář Náš povinen jest ve všem tajnost rady zachovati, lečby se proti vrchnosti co a důstojenství nebo osobě Naší císařské, dědicův Našich a budoucích králův českých jednalo, toho nikoli, jakž svrchu stojí, před Námi tajiti nemá.

VII. — Též purkmistr a ouřad konšelský té moci míti nemají, aby obec měli svolávati pro kterézkoliv příčiny, ani žádných společných schůzek kromě rathauzu nemívati, než rychtář Náš, když toho buďto pro Naši vlastní aneb pro jejich obecní domácí důležité pilné potřeby, kteréž oni jemu každého času oznamovati mají, a on poznaje toho potřebu býti, teprv a jináč nic týž rychtář Náš obec svolati dovoliti a při tom při všem, což se jednati bude, také osobně býti má.

VIII. — Nicméně, kdež také obzvláštně osady a práva duchovní i světský při tomto Starém městě pražském jsou, buď že pod správu purkmistra a konšelův téhož města přináležejí nebo nepřináležejí, ti a takoví obyvatelé tolikéž žádných společných schůzek mívati ani sousedův svých svolávati moci míti nemají, nýbrž kdyby toho potřeba ukazovala, že by pro kteréžkoli příčiny osadu svolati a se sjíti chtěli, mají to napřed a každého času rychtáři Našemu, jaká toho příčina a co tractirovati nebo jednati chtějí, oznámiti a jeho, aby se taky k tomu najíti dal, se dožádati, v kteréžto příčině týž rychtář Náš tak učiniti a napodobným způsobem, jako i při shromáždění obce staroměstské, toho všeho, co se kdy při dotčených osadách jednati a působiti bude, pokudž toho potřebu uzná, sám přítomen bývati, pilně dohlídati, a jestliže by co Nám, dědicům Našim a budoucím králům českým na škodu býti anebo že by se co na škodu, více nežli svobody, privilegia, nadání a obdarování těch osad s sebou přinášejí, před sebe bráti chtělo, tomu nedopouštěti, nýbrž Nám do kanceláře Naší české ihned oznámiti má, tak aby i v těch místech dobrý řád zachován byl a Nám do Našich práv, spravedlností a důchodů mimo to, což komu náleží, od žádnýho sahámo nebylo.

IX. — A poněvadž dotčený rychtář Náš tak, jakž svrchu oznámeno, při všech věcech sedati a osobně přítomen býti a všeho doslejchati bude, na to obzvláštně pilné zření své a pozor ať má, jestliže by při témž místě kdekoliv jaká odoumrt nebo pokuta na Nás připadla, aneb sice jakékoliv interesse Nám spravedlivě náležité se našlo, to aby nikoliv zatajeno nebylo, nýbrž jakž by o něčem takovým zvěděl a vyrozuměl, o tom aby ihned Nám aneb na místě Naším od zřízené komory Naší české, poněvadž města naše v království Českém vždycky v takových a jiných důchodních věcech k komoře Naší české jsou příslušely a přináležely a ještě příslušejí a přináležejí, každého času,

jakým způsobem a kterak se co přitrefí a od koho na Nás připadne, oznamoval a zatím to spolu s ouřadem konšelským tak opatřil, aby ničím odtud hejbáno nebylo až do dalšího od Nás neb rad Našich zřízené komory Naší české, jak by se v tom zachovati měl, poručení a oznámení.

X. — A jakož také při odoumrtích, které v městech Našich království českého na Nás jakožto krále českého spravedlivě přišly a připadly, všelijací Nám škodliví neřádové předešlých časův jsou se dáli, nebyvše při těch věcech žádný takový řád, kteréhož sice jiní vůbec při právích městských užívají, zvláštně pak při inventování zachován, protož chceme, aby jmenovaný rychtář Náš, kdyby se kdykoliv jaká taková na Nás spravedlivě připadlá odoumrt přitrefila a se nacházela, ihned, vezma k sobě dvě osoby přísežné konšelské, takový všecek statek, zvlášť co by se kdy od peněz hotových, klenotův a jiných svrškův a nábytkův našlo, při přítomnosti jich skrze písaře přísežného se vší pilností a bedlivostí to všecko, ničehož nevypouštějíc, pořádně zinventovati dal, a takový inventář s doložením, kdo jsou při takovým inventování byli, bez meškání na komoru Naši českou odeslal, a to i s ouřadem tak opatřil, aby ničímž tím do rozeznání a vyřízení té rozepře a do oznámení Našeho nebo komory Naší české odtud hejbáno nebylo.

XI. — Jestliže by také kdy odporové o kšafty, že by se těm místa dávati nechtělo, při témž právě vznikli a při takových odpořích rychtář Náš to poznal, že by slušně takoví kšaftové minouti a zdviženi býti a ti statkové Nám spravedlivěji nežli komu jinému náležeti měli, ježto kolikrát při takových rozepřích tak právě začatých srozumívajíce strany, že by málo aneb zhola nic právem nedosáhly a na Nás že by takoví statkové přejíti měli, k přátelským smlouvám jsou strany přistupovaly, a jak se jim zdálo a líbilo, o takové statky se rozdělovaly, čehož Nám na škodu nijakž dopouštěno býti nemá, a protož kdyby se budoucně kdykoliv co takového anebo k tomu podobného při témž právě zběhlo, tehdy jmenovaný rychtář nemá takovým smlouvám na škodu Naši činěným místa dávati anebo dělení takového statku dopouštěti, nýbrž ihned se k tomu ohlásiti, Nám do komory Naší české to v známost uvésti a dalšího poručení očekávati.

XII. — K vedení pak všech a všelijakých rozepří, tak aby všickni nápadové Nám náležející k užitku Našemu přivedeni býti mohli a žádná odoumrt anebo pokuta pominuta, vypuštěna, přehlídnuta a ututlána nebyla, má sobě jmenovaný rychtář Náš (však s dovolením a vědomím komory Naší české) jednoho z předních řečníkův městských, kterýž tu při tom právě nejvícej pří od lidí vede a toho práva přítomen bývá, obrati a objednati, kterýž také Nám přísahou zavázán jsouce, všecky rozepře a Naše dobré od dotčeného rychtáře Našeho vésti a na to, aby nic příčinou jeho Nám na škodu přehlídnuto aneb obmeškáno nebylo, svůj bedlivý pozor míti a každého času rychtářem Naším se říditi, spravovati a na něj náležitý respect míti má, kterémužto řečníku, když co Nám k dobrému vysoudí a obdrží, za práci jeho podle uznání komory Naší české učiněno bude.

XIII. — Dále rychtář Náš o to zvláštní péči míti má, aby ve všem vůbec rovnost práva a spravedlnost zachována byla, zlé se přetrhovalo a předcházelo, a neposlušní, bezbožní, neřádní a nešlechetní, jako i ožralství, smilstva, cizoložstva a hry se přidržující lidé aby se bez promíjení podle provinění trestali a k tomu on rychtář Náš má své podrychtáře, jmenovitě rychtáře městského, kterýž touž přísahou jako rychtář Náš, město toto a všickni ouřadové, též i právo v témž městě Našem královském Nám zavázán býti a týmž rychtářem Naším jakožto podrychtář jeho se spravovati a na něj zření a respekt svůj míti povinen jest a má.

XIV. — Také často psaný rychtář Náš s podrychtářem svým na to šetřiti a toho pilen býti má, aby v témž městě nic se toho buď od měšťanův osedlých

anebo neosedlých, svobodných nebo přespolních nedálo, nekonalo, nemluvilo ani nezpívalo, což by předkem proti Pánu Bohu všeomohoucímu ohavné a neřádné bylo, potom na posměch a k zlehčení důstojenství a vrchnosti Naší císařské, dědicův Našich a budoucích králův českých býti mohlo, nýbrž aby čest a chvála Boží, pobožnost a jiné ctnosti svaté všelijak v každém místě v tomto městě se rozmáhalo, zvláště pak aby lidé nedělní i jiné všecky zasvěcené svátky vedle přikázání božího a všeobecné církve svaté, též starobylého, chvalitebného křesťanského obyčeje s náležitou uctivostí světili, do kostelův pilně chodili, slova božího, služeb a poct božích pilni byli a v ty hodiny a časy, když se slovo boží káže, mše svatá, služby a pocty boží vykonávají, všelijakého díla hmotného zjevně neb ukrytě nedělali, nic neforovali, nehandlovali, neprodávali, žádných krámův kupeckých, mastných ani jakýchkolivěk jiných řemeslníkův neodvírali, též vína, piva a páleného nešenkovali aneb na řád nedávali; pakli by kdo postižen byl, že se tak nechová, a to přestupuje, toho každého podle jeho provinění rychtář Náš buď peněžitou pokutou na pobožné skutky aneb vězením skutečně ztrestati a Nám do kanceláře Naší české o tom oznámiti má.

XV. — A jakož i to při městě tomto se nachází, že mnozí mužského i ženského pohlaví zdejší osoby i cizozemci, objednajíc sobě byt na těch osadách aneb právích, kteréž pod správu Starého města pražského nepřináležejí, zvláštně pak na duchovních gruntech, též v panských i jiných domech svobodných, nemalých, ale všelikých neřádův proti Pánu Bohu se dopouštějí, domnívajíce se, jakoby v takových svobodných místech všecko svobodně provozovati a bez trestání zůstávati mohli, ježto svobody od Nás vynesené na nepravosti a neřády nesvědčí a naděje vede, že držitelé těch gruntův nic takového, kdyby co o tom věděli, nikoliv by netrpěli, protož pro přetržení a opatření toho tomu chceme, aby týž rychtář Náš na to se bedlivě vyptajíc, kdybykoliv co toho v jistotě se dovědělo a shledaloto to na držitele toho domu, aneb kdyby on přítomen nebyl, na hospodáře vznesl, a pokudž by on to časně napraviti nechtěl, tedy o napravení toho do kanceláře Naší české neprodleně se utekl.

XVI. — Tolikéž jestliže by se kdy od koho z osob stavu panského neb rytířského zdejších neb přespolních nějaká nenadálá příhoda zběhla, tak že by ta věc brzkého opatření potřebovala, a rychtář Náš tak spěšně do kanceláře Naší české dvorské přístupu míti a té věci přednésti nemohl, tedy dáváme témuž rychtáři Našemu tu moc, že on v času nenadálé potřeby jednoho každého takového, buď stavu panského neb stavu rytířského, na závazek cti a víry vedle sněmu leta 1614 v městě Budějovicích držaném vzíti, ano i kdyby bez toho býti a další neštěstí se jináče přetrhnouti nemohlo, na rathauz osobou jeho ujistiti se moci bude a potom co nejdříve to vše, kterak se co zběhlo, Nám neb místodržícím Našim do kanceláře Naší české k dalšímu o té věci nařízení a opatření oznámiti má.

XVII. — Kdež také při městě tomto veliký počet lidí, kteříž žádného stavu v království tomto neužívají, ani ke dvoru Našemu aneb kterému pánu nepřináležejí a žádných obchodův zde nemají, nýbrž v hostinských i jiných domích na rozličných právích a osadách ke škodě lidské ležejí a se dluží, odkudž potom nemalé, ale veliké nabíhání a veliké zaneprázdnění Nám a kanceláři Naší české se děje, ježto jsme My z jistých a slušných příčin, zvláště chtějíc každého času vědomost míti, kdo se zde při městě tomto zdržuje, předešle o tom již nejednou poručiti ráčili, aby všechny měšťany a obyvatele zdejší z kteréhožkoliv práva a osady, vždycky, když se kdokoli hospodou k nim přistěhuje, rychtáři našemu o tom oznamovali, však mimo naději takové nařízení a poručení Naše se lehce váží a dokonce zanedbává, protož rychtář Náš, aby se tomu zadosti činilo, nařiditi, a kdo by tak svých hostí a

koho přechovával, časně, a to ihned, když se přistěhuje, jemu neoznámil, toho každého pokutou předešle v mandátích vůbec publikovaných let 1601 doloženou trestati a Nám do kanceláře Naší české oznámiti má.

XVIII. — Při tom má rychtář Náš, našlo-li by se při některých osobách jaké podezření, se jich dotazovati dáti, za jakými příčinami v Starém městě pražském aneb na cizích právích a osadách zůstávají a nač živi jsou, a uznala-li by se toho potřeba, i do vězení bráni a vypovídáni býti mohou.

XIX. — Dále tomu chceme, aby rychtář Náš na všecky a všelijaké pořádky, řemeslníky a obchodníky v tomto Starém městě pražském svůj bedlivý pozor měl, aby se tak tíž pořádkové, jakž od Nás vyzdviženi jsou, a majestáty neboližto obdarování Naše jim milostivě udělené v sobě obsahují, ve všech artykulích, nic více sobě nepřidávajíc, chovali, při přijímání nových mistrův do pořádku lidi velikými ouplatky a strojením svačiny i jináč neztěžovali a cestu lidem poctivým tudy k přijetí nezamezovali, díla svá aby hodná a podstatná dělali a jich po své vůli a libosti nezdržovali, lidí nesužovali, v mírnosti a slušnosti, jakž spravedlivé jest, prodávali a ve všem všudy při vyměření předešlém leta 1605 jim učiněném a vše vůbec skrze frenholdy zde v městech pražských publikovaném zůstavili a z toho nevystupovali, též schůzek žádných bez přítomnosti aneb aspoň vědomosti a dovolení rychtáře Našeho nemívali, mnohem míně věcích právních se neujímali a nerozsuzovali, nebo oni žádného práva od Nás svěřeného a poručeného nemají, protož jim nic jiného, nežli to, což vlastně jejich díla řemeslnického se dotýče, souditi nenáleží; a pokudž by mimo předešlé nadání a obdarování jim od Nás učiněné nějakého zlepšení předkův svých potřebovali, toho oni při Nás králi a pánu svém (sami sobě po svý libosti nových řádův, artykulův, zvyklostí, práva anebo svobod ustanoviti nemohouce) náležitě vyhledávati mají, a My, poznajíc potřebu jich a slušnost, ráčíme věděti, kterak je v tom milostivě opatřiti. Jestliže by pak rychtář Náš to nacházel, že by se pořádkové, buďto starší nebo mladší mistři neb jejich čeládka, též i jiný všelijaký obchodníci, tak, jakž nyní oznámeno, nechovali, a mimo to něco více přes sebe brali, má to přetrhnouti aneb Nám do kanceláře Naší české bez meškání v známost uvésti.

XX. — A aby také v tomto městě všudy při jednom každém, zvláštně pak při osobách konšelských, též starších obecních i vší obci z nedorozumění všelijakého sjíti mohlo, a tím větší upřímnost, láska, svornost, jednota a pokoj vůbec růsti a se rozmáhati mohla, tomu chceme, aby rychtář Náš při přijímání, přehlídání a uvažování všech a všelijakých počtův obecních, zádušních a špitálských i jiných, též při vystavování nedostatkův každého času sám přítomen býval, spolu s jinými tomu nařízenými osobami je přehlídati, a aby se jak obci, tak i těm osobám, kteří počty odvozují žádné zkrácení nedálo, nýbrž všudy právě, spravedlivě a upřímně se vedlo, počty také pořádné aby se od jednoho každého časně odvozovaly, k tomu vésti a napomáhati hleděl, kdo by pak toho učiniti zanedbal a nepořádně neb nespravedlivě při svých počtech se zachoval, takovým osobám o to domlouvati, a pokudž by toho napraviti nechtěly, Nám aneb na místě Našem do komory Naší české je neprodleně jmenovati a oznámiti má, tak aby takové nezpůsoby a neřády časně opatřeny býti mohly, obec ke škodě nepřicházela a budoucně co slušně sobě ztěžovati příčiny neměla.

XXI. — Též rychtář Náš na všelijaké míry a váhy, aby se kupci, kramáři, handlíři, šenkýři, pekaři, řezníci a sumou všickni obchodníci, kteříž na míru a váhu i jinak zboží své prodávají, v tom věrně a spravedlivě vedle sněmovního snesení chovali, pilně a bedlivě pozorovati má a podle své příležitosti může jednoho každého nenadále a kdykoliv v takových věcech přehlédati, v čemž také ouřad konšelský jemu nápomocen býti má; a při komkoliv míra neb váha nespravedlivá aneb jiná neupřímnost na oklamání lidské se našla,

tomu každému ať rychtář Náš takové míry a váhy, též i zboží v pokutě pobere, jho skutečně ztresce a Nám do komory Naší české o tom oznámí.

XXII. — Strany překupníkův pak, poněvadž skrze ně všelijaká drahota povstává a lid selský nic toho, co k požívání lidskému náleží, do města nenese a neveze, protož vůle Naše jest, aby hejtmanu Našemu rychtář Náš v tom nápomocen byl, aby všickni překupníci vyzdviženi byli a více se jiný překupování nedopouštělo.

XXIII. — A jakož také vína v městech pražských, jak domácí, tak i přespolní, mimo náležitost draho se šenkují, i k tomu rychtář Náš vedle perkmistra Našeho hor viničních okolo měst pražských, kterýž také o tom od Nás poručeno má, dohlídati povinen jest, aby se v slušnosti šenkovala a vybejvala.

XXIV. — A poněvadž pro zachování dobrého a zdravého povětří nejní lepšího prostředku jako čistota, má svrchu psaný rychtář Náš každého času svůj obzvláštní pozor a ouřad konšelský k tomu míti, aby se netoliko hnojové, smetí a jiné nečistoty, ale i všelijaké dříví, rumy, hromady kamene, vápna, písku, čehož se tak k patrnému stavení a toho času nepotřebuje a míti nemusí, na rynku, v ulicích, domích a před domy klidily, a dlažení, nicméně také i cesty okolo města i v městě, kdež toho kde jaká potřeba ukáže, aby sobě lidé pracující přes svět neměli co ztěžovati, časně opravovati, též bláta kliditi; kdož by se z měšťanův a obyvatelův po napomenutí tak nezachoval a v ulici před domem svým neuklidil, ten ať jest ihned jiným ku příkladu a vejstraze skutečně buďto pokutou penežitou aneb vězením ztrestán.

XXV. — Kdež se také v městech pražských každodenně a obzvláštně na mostě, též při stupních hradu pražského i jinde všudy veliký počet všelijakých mužského i ženského pohlaví starých i mladých žebrákův, ježto by mnozí svůj chléb vypracovati mohli každodenně spatřuje, a to jeden ne nejmenší neřád při takovém předním městě jest, čehož se jinde v říši ani v tomto království a jiných zemích při městech nenachází, bude často psaný rychtář Náš s hejtmanem Naším povinen na to tolikéž svůj bedlivý pozor míti, aby takoví mladí a zdraví žebrákové, zahaleči a povaleči nikterak trpěni nebyli, než aby se k dílu a práci hnali, aneb, kdyby dělati a pracovati nechtěli, z měst pražských se vypověděli, jiní pak, kteří by pro starost již a sešlost věku, chromotu i jiné neduhy a nedostatky zdraví chleba sobě vypracovati nemohli a z almužen živi býti museli, avšak toliko ti, kteří by pořádné vysvědčení o sobě měli, do špitálu bráni a skrze pilné k nim dohlídání vedle potřeby a náležitosti opatřeni byli; a jakž posavad s těžkým hříchem před Pánem Bohem s velikou hanbou přede všemi lidmi (jako by zde v městech pražských nad chudým bližním žádné křesťanské lásky a milosrdenství nebylo) dosti lítostivě se spatřovalo, nemohouc takoví chudí lidé žádného zpomožení a opatření užíti, po ulicích se nepováleli a skrze nouzi a hlad neumírali, krom těch jiných, kteří vysvědčení nemají a častokrát svévolně k neduhům a jiným na zdraví nedostatkům příčinu sobě dávají, ti zase na ta místa, odkudž jsou přišli, hnáni býti mají, aby i v tom dobrý řád a čistota zachována byla, almužny dobře a právě vydávány byly a takoví lenochové právě chudým lidem chleba z ústa nevydírali. A poněvadž mnozí žebráci, by i který z nich do špitálu dán byl, tam zůstávati nechtějí předstírajíc to, že tam nic ani jísti ani píti nemají a dokonce žádného opatření, nýbrž, že na ulici ležejíc aneb po městě se toulajíc spěšněji sobě nějaké obživení vyžebří, ježto dotčení špitálové a všelijaké záduší od nejprvnějších fundatorův založení, vystavení a nařízení jsouce, bezpochyby také i jistými náležitými, a jak se zpráva dává, hojnými důchody pro vychování chudých lidí obdarovaní a opatření jsou, protož tomu chtíti ráčíme, aby rychtář Náš při ouřadu konšelském a ouřednících nad důchody špitálními a zádušními, kdo kterého špitálu aneb záduší fundatorem byl, jaká nadání k němu od starodávna náležely, kterak a kam co odcizeno

jest, jaké důchody nynějšího času se ještě při nich nacházejí a nač se obracejí, gruntovně a dostatečně se vyptal, a dadouc to vše z register jejich pilně vytáhnouti, vejpis toho Nám do kanceláře Naší české co nejdřív podal a budoucně každého času při odvozování takových počtův býval, sám je pilně přehlídal, a kdyby co neslušného při nich našel, to přetrhoval aneb Nám do kanceláře Naší české o tom oznámil.

XXVI. — A jakožto také v městech Našich pražských od starodávna mnozí a pobožní křesťanové stavu panského, rytířského a městského ke cti a chvále Pána Boha všemohoucího a na věčnou svých slavných, poctivých rodů památku nemalé, ale veliké důchody k mnohým kostelům a obzvláštně v nich oltářům na věčnost, avšak na jisté způsoby, co se proti tomu při těch kostelích a oltářích také věčně vykonávati má, jsou odkázali a nadali, i jsouce věc slušná a spravedlivá, aby takové fundatí nikdá nehynuly, nýbrž dle odkazův věrně, upřímně a spravedlivě tu, kdež náleží, a ne jinde se obracely, tak aby jak Pánu Bohu našemu, tak i těm v Pánu Bohu odpočívajícím lidem pravá a náležitá věrnost v tom, což jim slíbeno, předpověděno a zapsáno jest, neporušeně zachována byla, v kteréžto tak veliké, vzáctné a Pánu Bohu milé příčině, zda týž ouřad konšelský, jakožto kollatorové těch kostelův a záduších pozor nějaký na to mají, Nám jakožto králi a pánu o tom, jiných všech a všelijakých věcech věděti náleží, protož vůle Naše milostivá jest, aby rychtář Náš od dotčených kollatorův, jmenovitě konšelův Starého města pražského, též od ouředníkův a správcův těch a takových kterýchkoli záduší i od jiných osob, kteří by toho povědomi byli, jaké fundatí při jednom každém kostele a oltáři jsou, od koho pošly, jak mnoho nadání jest, na jaké konditi a způsoby, též vykonávají-li se takové konditi a nač dotčené zádušní důchody a nadání obraceny a vydávány bývají, dostatečnou zprávu vzal a co nejdříveji se pilně na to vše vyptal, a vezmouc z knih jejich zádušních hodnověrný toho vejpis, jej Nám do kanceláře Naší české beze všeho prodlévání podal, potom pak budoucně každého času, když se takové počty zádušní od osob k tomu nařízených odvozovati budou, má týž rychtář Náš k tomu požádán a sám osobou svou přítomen bývati, na to svůj bedlivý pozor majíc, aby se v té věci všecko řádně, dobře a náležitě vedlo a takové zádušní nadání a důchody na nic jiného nežli na to, načež vlastně odkázané a zapsané jsou, se obracely, a kollatorové, totiž ouřad konšelský, též ouředníci a správcové dotčených záduší témuž rychtáři Našemu, nic před ním netajíc, nýbrž knihy své a všecko zapsání takových všech a všelijakých nadání zádušních in originali ukážíc, to vše gruntovně oznámiti mají a povinni budou.

XXVII. — Vedle toho i to míti chceme, poněvadž od a jak z kanceláře, tak z komory Naší české všelijaké spravedlnosti lidské rychtáři Našemu k spravedlivému opatření a vyřízení odeslána bývají, a to proto, že se ne vždycky a ne každému na pořad práva ukázati trefí a může, neb se mnozí nač souditi nemají, prokuratoři pak k prodloužilým soudům, outratám a záhubám lidským obyčejně příčinu dávají, ježto by se to mnohokrát s menším zaneprázdněním bez soudův odbýti a spokojiti mohlo; protož kdy by koliv rychtář Náš některých osob konšelských v jakékoliv příčině ku pomoci potřeboval a jich požádal, mají se jemu každého času volni najíti dáti, a což tak k zpomožení práva a spravedlností lidských, též obecného dobrého zapotřebí bude, všelijak nápomocni býti.

XXVIII. — Co se pak dotýče odoumrtí a jiných připadností, kteréž by na Nás svrchu oznámeným způsobem připadly, to všeckno rychtář Náš do komory Naší české, aneb kde jemu poručeno bude, pod kvitancí rentmistra Našeho v království tomto českém každého času odvozovati má; však aby týž rychtář Náš při té své povinnosti tím pilněji a bedlivěji řádu dobrého v tomto městě a též v důchodu a užitku Našeho vyhledával a jeho služba a práce bez

odplaty nebyla, z obzvláštní milosti Naší císařské a královské jemu k tomu povolovati ráčíme, aby on ze všech a všelijakých odoumrtí, nápadův, pokut a z toho všeho, cožkoliv skrze pilnost a bedlivost jeho Nám k užitku přivedeno bude, vždyckny nějaký díl vedle uznání od Nás práce jeho měl, kterýž sobě tak zanechati moci bude a má. Strany pak takových odoumrtí, nápadův a pokut povinen jest týž rychtář Náš počty své pořádně, věrně a upřímně do komory Naší české skládati a odvozovati, kteřížto počtové mají také bez odkladu přehlídnuti a vyměřeni býti.

XXIX. — Jakož také mnozí při dvoře Našem českém a v městech pražských i jiných místech pokoutních, nepamatujíce na Naše přísné zápovědi po domích a ulicích ve dne i v noci z ručnic střílejí, v kteréžto příčině mohlo by se někomu buďto ohněm neb postřelením i snad zamordováním, jako i těhotným ženám a dětem zle posloužiti, protož jak předešle, tak i nyní všechněm vůbec jakéhokoliv stavu aneb povolání lidí přísně poroučeti a přikazovati ráčíme, aby žádný ve dne ani v noci z žádných ručnic pod uvarováním nemilosti Naší císařské a skutečného trestání (podle povahy osoby) nevystřeloval. Ukazovala-li by pak toho potřeba, že by kdo ručnici vystřeliti aneb s ní jakou kratochvíl míti chtěl, ten má to v místech k tomu za městem nařízených (kdež by se škody a nebezpečenství obávati potřebí nebylo) vykonati, kdež aby i přespolním lidem to vše známo bylo, povinni budou hospodáři a hospodyně, jakž by koli který přespolní do kteréhokoliv domu přišel aneb přijel, jemu o této Naší zápovědi oznámiti a stříleti mu nedopouštěti; dopustil-li by se pak kdo toho přes vejstrahu sobě danou, tehdy hospodář ihned to má na rychtáře Našeho a úřad konšelský vznésti, což kdyby koliv na kohokoliv usvědčeno a uptáno bylo ten každý má skutečně na hrdle i na statku ztrestán býti, a jestli by který hospodář toho, že by v domě jeho neb před domem kdo vystřelil, neoznámil, ten touž pokutu ponese. Však aby v příčině té lepší řád nařízen byl, má o tom ouřad konšelský i všech jiných míst správcové skutečně naříditi, aby každý hejtman čtvrtní se svými padesátníky a desátníky na to při svých desátnících pilný pozor měl, kdež by koliv kdokoliv z ručnice vystřelil, aby ihned do téhož domu vešli, a kdo jest vystřelil, pověděli a purkmistru města v známost uvedli, a kdyby se to všecko pořádně vyhledalo a našlo, tehdy má hospodář proto, že jest o tom neoznámil, i s tím, kdož vystřelil, nahoře psanou pokutou ztrestán býti.

XXX. — Naposledy rychtář Náš nynější i budoucí na to, aby se předešlému J. Mti císaře Rudolfa slavné paměti pana bratra Našeho nejmilejšího léta 1601 vynesenému řádu a ustanovení, jak by se v městech pražských z strany jistých a v témž řádu zejména obsažených artykulův jeden každý chovati měl a všem všudy od jednoho zadosti se dálo, bedlivý pozor dáti a summou jak v tomto Starém městě pražském, tak i při jiných cizích právích a osadách při témž městě jménem a na místě Našem ve všem všudy svou inspecti a jurisdicti míti, ke všemu dohlídati a netoliko to, což se v této instructi vypisuje, činiti, ale i jiné věci k ouřadu rychtářskému náležející podle ouřadu svého říditi a k Nám se, jakž věrnému přísežnému služebníku pánu svému činiti náleží, chovati má, jakož pak o něm žádné pochybnosti míti neráčíme; a My jemu to vší milostí císařskou a královskou spomínati, i také jeho osobu ve všech náležitých příčinách proti jednomu každému chrániti a zastoupiti chceme, načež se týž rychtář Náš bezpečiti může.

Dán na hradě Našem pražském v pátek po Všech Svatých leta šestnácti-

stého sedumnáctého a království římského šestého, uherského devátého a českého sedmého.

Matthyas.

(locus sigilli regii)

Zdenco Ad. Popl de Lobkowitz
S. R. Bohemiae cancellarius.

Ad mandatum sacrae caesareae
Majestatis proprium:

Bohuslaw z Michalowitz.
Pawel Michna.

(Současný opis v archivu ministerstva vnitra v Praze, signatura J/18/18 st.)

Příloha II.

Instrukce
Karla z Lichtenštejna královskému rychtáři ve Starém městě pražském z 22. října 1622.

Instructi od Jeho Milosti osvíceného knížete a pána, pana Karla, vladaře domu Lichtenštejnského, knížete opavského etc., jménem a na místě J. Mti cís. krále a pána nás všech nejmilostivějšího poctivému Francovi Ostrštokovi etc., J. Mti cís. rychtáři v Starém městě pražském, vydaná.

Předně on J. Mti cís. rychtář, jsouce obzvláštní povinností J. Mti cís. zavázán, má a povinen bude především cti a chvály Pána Boha všemohoucího upřímně a opravdově vyhledávati, a jak sám od osoby své, tak i s purkmistrem a jinými osobami úředními na to bedlivý pozor dáti a toho pilen býti, aby v témž Starém městě pražském ode všech náležitá a křesťanská pobožnost, též dobří, počestní a Pánu Bohu líbezní obyčejové svůj vzrost bráti, neřádové pak všelijací proti přikázáním Božím a nařízení církve svaté čelící časně a bez ohledu při všech osobách, slušnému přetrhování přicházeti mohli.

Při takovém pak povolání a úřadu svém tolikéž J. Mti cís. dobrého a užitečného věrně vyhledávati a dále vedle níže položených artykulův se chovati, v jiných pak rozdílných a případných věcech panem hejtmanem, totiž urozeným panem Heřmanem Černínem z Chuděnic (titul) jakožto témuž městu představenou vrchností, tak jakž instrukcti v obšírnějších slovích sepsaná a témuž panu hejtmanu, vedle kteréž by se budoucně řídil a spravoval, vydaná, to v sobě obsahuje, se říditi, spravovati a jemu ve všem, když by koliv od něho buď témuž J. Mti cís. rychtáři aneb kterékoliv osobě z rady o tom v známost uvedeno a při kterém z nich dále co nařízeno bylo, bez odpornosti se propůjčiti a nápomocen býti, a kdyby téhož pana hejtmana v městech pražských přítomného nebylo, tehdy on sám J. Mti cís. rychtář to vše, nač se táž instructí p. hejtmana vztahuje, na místě jeho říditi a opatrovati povinen bude.

Při všech věcech právních i jiných všelijakých rozsudcích spravedlností lidských sám osobně (pokudž nejvejš možné a jak mu čas toliko postačovati bude) přítomen bejvati, v potazu aneb konšelských zdáních přední hlas a přímluvu míti, a kdyby pana hejtmana tu přítomného nebylo, tehdy na místě jeho na jiné osoby a konšely hlasy podávati, sám pak naposledy potaz a snesení zavírati.

Týž J. Mti cís. rychtář má na to obzvláštní pozor dáti, všechny a všelijaký grunty, platy a jiné jaké a odkudkoliv vycházející důchody a užitky obecní od téhož pana hejtmana, též od osob a komisařův k tomu zřízených

vedle inventáře a popisu těch všech věcí od nich vykonaného k opatrování svému přijíti, naproti tomu jaké a nač náklady a vydání od obce se činily, též jací, kdy, od koho a komu povinní dluhové jsou, vyhledati a vyšetřiti, jak dotčené důchody, tak i naproti tomu vydání a náklady rozvrhnouti, v pořádný spis uvésti a na to vše dobré zdání své činíce, na komoru J. Mti cís. i s týmž inventářem a popisem složiti a dále, jakby se budoucně v tom zachovati, říditi a spravovati měli, dalšího vyměření a nařízení očekávati má.

A pokudž by při témž městě kde a po komkoliv jaká odoumrt aneb pokuta na J. Mti cís. připadla aneb sice jakékoliv jiné J. Mti cís. náležité interesse se vyhledati mohlo na to obzvláštní a pilný pozor dáti, a když by o čem takovým zvěděl, o tom aby ihned panu hejtmanu a v nepřítomnosti jeho Nám anebo na komoru J. Mti cís. v známost uvedl, pod tím pak přijmouce k sobě některé osoby z konšelův a písaře radního, to vše, obzvláště pak co by se peněz hotových, klenotův, svrškův a nábytkův nacházelo, při přítomnosti jich bedlivě a pořádně, nic ovšem nevypouštějíc, inventovati dal, takovej inventář s doložením, kde a při přítomnosti čí se stalo (zanechajíc sobě přípisu) panu hejtmanu neprodleně podal a vedle téhož pana hejtmana o té vší věci na komoru J. Mti cís. českou další zprávu svou učinil.

Jestliže by pak o který takový statek na rozeznání právním zůstávalo, na to (aby) nastoupil, dále jakž náleží, po právě kráčel a toho pro dobré J. Mti cís. se dosuzoval, k čemuž také jednoho prokuratora zřízeného a obzvláštní J. Mti cís. povinností zavázaného (kterémuž z týchž k ruce J. Mti cís. se dosouzených statkův za práci jeho mimo nařízený jahrgelt placeno bude) míti má.

Jestliže by také kdy odporové o kšafty, že by se těm místa dávati nechtělo, při témž právě vznikli, a při takových odpořích rychtář J. Mti cís. to poznává, že by slušně takoví kšaftové minouti, zdviženi býti a ti statkové J. Mti cís. spravedlivěji nežli komu jinému náležeti měli, ježto mnohokrát při takových rozepřech právně začatých srozumívajíce strany, že by málo aneb zhola nic právem nedosáhly, a na J. Mti. cís. že by takové statkové přijíti měli, k přátelským smlouvám jsou přistupovaly, a jak se jim zdálo a líbilo, o takové statky se rozdělovaly, čehož J. Mti cís. na škodu nijakž dopouštěno býti nemělo a nemá, protož kdyby se budoucně kdykoliv co takového aneb tomu podobného při témž právě zběhlo, tehdy vedle a spolu s týmž panem hejtmanem jmenovaný J. Mti cís. rychtář nemá takovým smlouvám na škodu práva a spravedlnosti J. Mti cís. učiněným místa dávati aneb dělení takového statku dopouštěti, nýbrž ihned témuž panu hejtmanu a v nepřítomnosti jeho na komoru oznámiti a na to dalšího nařízení očekávati.

Dále týž J. Mti cís. rychtář jako i pan hejtman na to zvláštní pozor míti má, aby ve všem vůbec rovnost práva a spravedlnost zachována byla, zlé se přetrhovalo, lidé neposlušní, bezbožní, neřádní a nešlechetní vedle zasloužení trestáni byli. Nicméně poněvadž rychtář městský i s písařem svým po často jmenovaným panu hejtmanu teprva k témuž J. Mti cís. rychtáři své zření míti a ním se spravovati má, protož tolikéž na to bedlivý pozor dáti povinen bude, aby se v témž městě buď od měšťanův anebo jiných lidí koho pak koliv, jakž se to od některých nevážných a bohaprázdných lidí proti nejedné a těžké učiněné zápovědi nejednou stalo, nic toho, což by na urážku Pána Boha, též na posměch a zlehčování religie svaté, duchovních i jiných osob náboženství katolického se vztahovalo, více nedálo, nemluvilo a nezpívalo, nýbrž ten každý, kdož by se toho čeho dopustil, má od téhož rychtáře městského buď náležitým vězením aneb jinak opatřen anebo J. Mti cís. rychtáři a od něho zase panu hejtmanu k dalšímu náležitému ztrestání oznámen býti.

Co se pak nedělních a jiných svátečních a od církve svaté zasvěcených dnův dotýče, na to tolikéž vedle téhož pana hejtmana týž J. Mti cís. rychtář

pozor dáti má, aby v ty dny lidé žádného díla hmotného nedělali, krámův kupeckých ani jiných jakýchkoliv neodvírali, nápojův žádných a obzvláště pak, když se v kostelích a chrámích Páně služby Boží vykonávají, na řád ani jinak nedávali a nešenkovali, jako i s židy netarmarčili, a na kohož by toho shledáno bylo, ten také témuž panu hejtmanu k dalšímu té věci ztrestání oznámen býti má.

A aby také pokojnějším, obzvláště pak potřebným lidem soudům zaneprázdnění a velkých škod a útrat scházeti mohlo, často jmenovaný J. Mti cís. rychtář, když by jemu kterákoliv věc jistých stran se dotýkající k spravedlivému opatření odeslána byla, a ta že by mezi týmiž stranami na dalších odpořích a nedorozumění pozůstávala a skrze osobu jeho a mírné k tomu obrané prostředky bez soudného zaneprázdnění spokojena býti mohla, týž J. Mti cís. rychtář bude moci za vejš dotčenou příčinou osobu neb osoby, jakž by toho za potřebu býti uznal, z rady anebo z obce k sobě povolati, a ten každý, kohož by tak požádal a povolal, k němu se najíti dáti a v té věci jemu k opatření a vyřízení odeslané pokračovati a nápomocen býti má a povinen bude.

A summou týž J. Mti cís. rychtář ve všech a všelijakých věcech, což by k dobrému a užitečnému J. Mti cís., též k vzdělání dobrého a přetržení zlého se vztahovalo, pilen býti, toho vyhledávati a dále, jakž vejš dotčeno, týmž panem hejtmanem a v nepřítomnosti jeho dalším J. Mti cís. anebo J. Mti cís. komory české nařízením řídití a spravovati bude.

K tomu na opatření a z rozkázání J. Mti král. pečeť k této instrukci jest přitisknuta. Dáno na hradě pražském 22. octobris 1622.

(Koncept v archivu ministerstva vnitra v Praze, sign. J/18/17/st.)

Příloha III.

Instrukce Karla z Lichtenštejna královským rychtářům v městech pražských.

(Z r. 1622 [asi z 3. listopadu].)

Karel z boží milosti kníže, vladař domu Lichtenštejnského, kníže opavské a krnovské, J. Mti římského císaře, uherského a českého krále tejná rada, komorník a od J. Mti cís. plnomocenstvím nařízený místodržící v království Českém.

Instrukcí a poručení, vedlé kteréhož . . . . jakožto J. Mti cís. rychtář v případných věcech se řídití a spravovati má. Když od Nás k tomu nařízeným komisařům přísahu učiní, bude povinen vedlé hejtmana pokudž by ten nařízen byl, jeho náležitě respektirovati a ním se řídití, nadto, aby vše ke cti a chvále Boží k rozhojnění pobožnosti a k vzdělání pravé víry, lásky a svornosti, k utvrzení obce a zdržení měšťanstva v pravé stálé J. Mti cís. věrnosti, poddanosti a poslušenství se vztahovalo, pozor dáti.

A poněvadž jak řečeno, J. Mti cís. rychtář má ve všech věcech pana hejtmana respektirovati, protož v nepřítomnosti jeho na to tolikéž bedlivý pozor dáti povinen bude, aby to, nač se instrukcí panu hejtmanu daná, kteréž on přípis míti bude vztahuje, obmeškáváno nebylo. Jestliže by pak v nepřítomnosti jeho jaké mezi konšely spory vzešly, o tom hejtmanu pro časné toho opatření a přetržení oznámiti, a pakli by hejtmana nařízeného nebylo, sám to přetrhnouti má.

Všecky důchody městské má J. Mti cís. rychtář v svém opatrování míti, od předešlých pak ouředníkův pořádné inventáře vzíti, dluhy, jimiž obec povinna jest, poznamenati, odkudby ty vzešly a zaplaceny býti měly, pilně po-

vážiti a Nám neb do komory české o tom všem zprávu s dobrým svým zdáním odeslati.

Z kterýchžto všech a všelijakých důchodův má týž J. Mti cís. rychtář pořádný počet učiniti a takový učiněný počet hejtmanu přednésti a týž hejtman v něm se podepsati a potom jej zase J. Mti cís. rychtáři odvésti a on takový počet svůj každého půl léta do renthauzu skládati a pro lepší správu každého měsíce toho všeho vejtah a ceduli odeslati.

Pokuty J. Mti cís. rychtář k ruce J. Mti cís. k sobě bráti a na to, jestli by se jací podezřelí kšaftové, smlouvy neb odporní slibové dáli, pozor dáti, a o to aby v tom žádné porovnání na zkrácení J. Mti cís. se nestalo, pečovati, a kdyby se i co toho stalo, toho na škodu J. Mti cís. práva a spravedlnosti k tomu nikoliv povolovati nemá.

A poněvadž ouřad purkmistrský na budoucí časy z obzvláštních příčin toliko při jedné osobě zustávati bude, taková osoba jménem pana hejtmana konšely do rady obsílati, sám všeho a všelijakého jednání, obzvláštně pak co se přímluv o lidské spravedlnosti dotýče, přítomen bývati a v radě přímluvu svou buď od pana hejtmana aneb v přítomnosti jeho od J. Mti cís. rychtáře podanou, jako i jiné osoby po pořádku činiti má. Vejpověď pak a jiní všichni právní procesové pod jménem hejtmana (jestli ten nařízen bude) J. Mti cís. rychtáře, purkmistra a konšelů vedle práv městských, jakž předešle bylo, nyní na tento čas až do dalšího nařízení vynášeni býti a vycházeti mají.

Všechny a všelijaké schůzky jak obce, tak i řemeslníkův přetrhovati a zapovídati, jestliže by pak obec svolati potřeba nastala, v tom se vedle instrukcí pana hejtmana zachovati má.

Na lokty a míry týž J. Mti cís. rychtář, tak aby od kupců a šenkýřů chudým lidem zkrácení se nedálo, pozor dáti, k nim často dohlídati, a jestliže by jaký fortel a oklamání při nich shledal, je vedlé uznání trestati, pryč zaháněti a drahoty činiti nedopouštěti povinen bude.

Jestliže by kdy potřeba toho ukazovala a týž J. Mti cís. rychtář rady a pomoci konšelův neb obce potřeboval, mají mu v tom ve všem nápomocni býti, tak aby jak J. Mti cís. dobré rozmnožováno, naproti tomu pak všelijaká bezbožnost, rozpustilost, zbytečné ožírání, hraní, přísahání zapovědíno a tím podstatněji Bohu líbezný a pobožný řád i všechno dobré vzděláno býti mohlo.

(Současný tisk v archivu ministerstva vnitra v Praze, sign. J 18/18/st., koncept tamtéž, sign. J 18/17/st. m.)

Příloha IV.

Artykulové od komory Naší české všem městům Našim v dědičném království Našem českém 11. dne měsíce máje léta Páně 1628 vydané.

Předně: aby z týchž důvodův kněžstvo, žákovstvo, též chudí lidé jako kdy prve v špitálích zůstávající náležitě vychováni byli.

Druhé: jestliže by kdy budoucně město z nevyhnutedlné potřeby vzdlužiti chtělo, to aby se nejprve na Nás neb na naši komoru českou vzneslo a povolení očekávalo, jináče dluhy bez povolení stalé za nepořádné uznané býti mají.

Třetí: důchody obecní aby toliko sami ouředníci šestipanští spravovali, na poručení jedné osoby, buďto primasa, purkmistra neb kohokoliv z rady aby nic nevydávali, než kdyby se co vydati mělo, to aby se nejprve v plné radě uvážilo a vedle uznání a snesení aby certifikací na takové nařízení od radního písaře s podpisem primasa a předního staršího obecního zhotovena byla; jiné certifikací žádné pasírované býti nemají.

Čtvrté: na úředníky šestipanské a hospodaření neb správu jejich aby

primas a jeden přední z starších obecních dohlídal, tak aby oni o všelijakém příjmu a vydání vědomost měli a při ouřadech purkmistrských neb někom jiným aby nic přijímáno a vydáváno nebylo.

Páté: na ujmu a ztenčení důchodův obecních aby žádné pankety (tak jakž se to předešle při přehlížení všelijakých počtův, při vejchozech, při kommissích, smlouvách neb jakýchkoliv nejmenších obecních pracech vedle zlé navyklosti činilo) strojené nebyly.

Šesté: ouředníkům šestipanským aby přísaha vydána byla, že z důchodův obecních nemají a nebudou nic vydávati, lečby jim z plné rady po bedlivém uvážení poručeno a na to dostatečná certifikací, jakž nahoře dotčeno, dána byla.

Sedmé: aby ze všech příjmův a vydání důchodův obecních počty každoročně do rady skládané a o tom Nám neb komoře Naší české, když počty složené budou, se věděti dalo, tak aby jisté osoby k přehlídnutí jich nařizovány býti mohly.

Osmé: co by osobám radním ouřad purkmistrský držícím za ten čas, dokudž se ouřad purkmistrský drží, na vychování dávati mělo, to aby se neprodleně v plné radě uvážilo a to vydání aby mírné bylo, mimo to, co se v plné radě nařídí, aby purkmistru nic vícejí z důvodův obecních povolováno a vydáváno nebylo.

Deváté: jestliže by nadepsaný rychtář Náš to znamenal, že by se s důchody obecními vedle starobylé navyklosti od primasa, purkmistra a rady zacházeti chtělo, dluhové obecní že by splacováni nebyli, hospodářství že by se spanštělo anebo že by někdo při důchodích obecních svého vlastního zisku a užitku vyhledával, jako i jestliže by kdokoliv z rady neb z obce proti nadepsaným artykulům něco nejmenšího před sebe bral, o tom všem aby týž rychtář Náš Nám neb komoře Naší české správu učiniti nemeškal, tak aby se nezpůsoby a neřády časně přetrhnouti mohly.

A naposledy: aby se podle obnoveného zřízení zemského rychtář Náš R. 18. T. 1. 9. a 19., co se osoby jeho dotejče a jemu činiti náleží, zachovati a kráčeti hleděl, vědouce, že na tom jistou a milostivou vůli Naši císařskou a královskou naplní. Datum na hradě pražském etc.

(Formulář v archivu ministerstva vnitra v Praze, sign. J 18/18/st.)

Příloha V.

Instrukce pro královské rychtáře v Čechách z 15. září 1753.

Maria Theresia etc. — Instruktion für Unsere königliche Richtere in denen königl. Städten in Unserem Erbkönigreich Böheim.

Demnach Wir gleich vom Anbeginn Unserer von Gott gesegneten Regierung und bis anjetzo beständig Unser höchstes Augenmerk dahin wenden, womit in Unseren Erbkönigreichen und Ländern die Dicasterien, Rathsstellen und Ämbter zur Ehre Gottes genauer Beobachtung der Justitz, Beförderung Unseres Allerhöchsten Diensts und allgemeiner Wohlfahrt bestellet, angesetzet und verwiesen werden möchten; so haben Wir allergnädigst für nöthig befunden auch Unseren städtischen Richteren eine neue General-Instruction zu genauester Beobachtung und punctualer Befolgung vorzuschreiben und einzubinden, wie folget:

Erstlichen erachten Wir allergnädigst eine sondere Nothdurft zu sein, auf daß mit unseren Vorwissen und Willen durch Unsere allergnädigst angestellte Repraesentation und Cammer (dieweilen Unsere Städte in Königreich

Böheim mit dergleichen auch anderen durch Unseren Richter qua Fiscum herfliessenden Gefällen zu Unserem Cammerali jederzeit gehöret haben und annoch gehören sollen) zur Zeit des Absterbens oder einer Abänderung eines königlichen Richters die erledigten Stellen mit gottsfürchtig, glaubwürdigen, wohlverhalten, studiert oder der Rechten kundigen Leuten und solchen, welche ehrbar, dann an ihren Ehren einigen Mängel oder Mackel nicht haben, verordnet und bestellet werden, welche gegen Uns auch Ihro Kais. Maj. als Mitregenten nicht minder aus dero königl. Geblüth denen abstammenden Unseren Erben und nachkommenden Königen zu Böheim mit Eidespflicht verbunden sein sollen, damit (allerhand Unordnungen vorzukommen) eine recht-unterthänig-gehorsamste Treu- und Schuldigkeit gegen Uns, Unseren Erben und nachkommenden Königen zu Böheim beobachtet und erwiesen werden möge; auf dass aber bei Bestellung eines neuen Richters eine Ordnung gehalten werde, so haben Wir inhalts des bereits sub dato 31. Martii 1746 von Uns erlassenen Rescripti dahin allergnädigst vorgesehen, daß die diessfällige Benennung von Uns dependire, folglich die Supplicata derer Canditatorum an Uns zwar zu stellen, doch aber solche bei Unserm Landesuntercammererambt zur Gewinnung der Zeit immediate einzureichen und von dannen nach gewöhnlicher Vernehmung, dann beschehender Praesentirung dreier tauglicher subjectorum des Magistrats, allwo die königl. Richterstelle verledigter befindlich, zu Unserer Repraesentation und Cammer gutachtlich zu begleiten und von dannen eben dergestaltig zu Unserer allerhöchsten Resolution einzusenden sein.

Zum andern wird ein jeder Unser Richter, welcher, wie gedacht, also bestellet in allen Sessionibus, gleichwie zeithero die erste Stelle vor allen haben, denen Ratsversammlungen, Rechtsfertigung und andern Handlungen, allen und jeden, welche da von dem Bürgermeister und Rath vorgenommen werden, gegenwärtig sein und persöhnlich beiwohnen, selbige allen Fleisses anhören, dabei Unseren, Unserer Erben und Nachkommen Nutzen und Frommen betrachten, infolglich auf dass nichts wieder Unser Mayt. zuwider deren Landesgesätzen und Verfassung, dann der gottgefällig-heilsamen Justiz gehandlet oder vorgenommen werde, ein wachtsames Aug tragen, und sich gegen Uns, als seine Königin und rechtnatürliche Erbfrau getreu, aufrichtig und gehorsam verhalten, auch an Unserer Statt und in Unserer Abwesenheit in allen Fällen nach Unserer allergnädigst angestellten Repraesentation und Cammer sich regulieren und richten, seinen Respect und Zuflucht zu derselben haben, wofern er aber, dass entweder im Rath, oder unter der Gemeinde, oder auch anderen Persohnen in der Stadt (welches Wir zwar dermahlen nicht vermuthen) etwas zuwider der catholischen Religion, als auch wider Uns zu Unserem Nachteil und Schaden, auch Ringerung Unserer Mayt. und Hoheit, ingleichen zu Unserer Repraesentation und Cammer Ausserachtsetzung vorgenommen und gehandlet, auch einiger Complot gemacht werden wollte, vermercken würde, dass selbe alsobalden und unverzüglich Uns oder an Unserer Statt Unser Repraesentation und Cammer berichten, uns solches mit nichten bergen noch verhalten, auch selbsten mit seiner Person, soviel als nur vermöglich, dergleichen Sachen vorkommen, dieselbe verhinderen und hintertreiben, inmassen Wir dann Unsere königliche Hand und Unseren Schutz über ihn in allen Dingen billich gehalten haben wollen. Damit aber die Justiz in Unseren königlichen Städten befördert und ein jeder zu seinen Gerechtsamen schleunig gelangen möge, so hat

drittens: Unser königlicher Richter zu invigilieren, dass die ausgesetzte Gerichtssessiones fleissig frequentiret werden, nicht aber, wie es verlauten will, dass in einigen Städten in zwei, drei, auch vier Wochen kaum eine Rathsversammlung vorgenommen werde, dahero sollen allwochentlich 2

Sessiones wenigstens gehalten werden, womit nicht allein die Gerechtigkeit wohl administriret, sondern auch, wann sonsten nichts anderes zu tractiren wäre, die Stadtrechten und die städtische Instruction abgelesen, und was nicht beobachtet worden, remediret werde, mithin die Morosos zu ermahnen in nicht Verfangungsfall und in öfterer Ausbleibung eines Rathsglieds Unserer Repraesentation und Cammer hievon einen Bericht zu erstatten und sonsten darob sein sollen, damit sowohl dem Armen, als dem Reichen, besonders auch denen Witwen und Weisen, dann denen inhaftirten Criminalisten die Gerechtigkeit schleunig administriret und ertheilet werde; zu welchem Ende er königlicher Richter vor dem — aus dem Amt tretenden Bürgermeister einen Aufsatz der unausgemacht gebliebenen Sachen, auf dass derselbe, dass behörige zu erinneren und zu veranlassen wissen möge, anverlangen wird.

Viertens: soll zugleich Unser Richter des Raths Geheimnissen in allem zu verschweigen pflichtmässig gehalten sein, es seie dann, wie obgedacht, dass wider die catholische Religion, die Obrigkeit und Unsere königliche Person, auch wider Unsere Erben etwas gehandelt würde, so solle er dasselbe mit nichten vor Uns oder Unserer Repraesentation und Cammer verbergen, noch verhalten; da es sich aber

fünftens: ereignete, dass der Bürgermeister und Rath die Gemeinde um welcherlei Ursach es auch immer seie, inn oder ausser Rathauses zusammenberufen oder eine Extrasession zu halten für nöthig befindet, so solle derselbe solches jedesmahlen Unseren Richter wissend machen, Unser Richter aber, alsdann erst und sonsten nicht, als wann er es für eine Notdurft zu sein erachtet, die Gemeinde zusammenberufen lassen und selbigem allem, was gehandelt, selbst persöhnlich beiwohnen wird; nicht minder

sechstens: wird Unser Richter allen wichtigeren Commissionen und Zusammentretungen, als da seind in Kirchen-, Fundations- und Spithal-Rechnungen ohne Entgeld, ingleichen bei denen grösseren Zusammenkünften deren Zünften nach vorhinigen Gebrauch, wie auch bei der Subrepartition in Contributionali in Persona beiwohnen, um sich ersehen zu können, ob nicht etwas ungleiches vorbeigangen oder Unser Interesse regium hindangesetzet oder auch sonsten etwas nachteiliges zu Verkürtzung der Gerechtigkeit mit unterloffen seie.

Siebentens: dieweilen nun offtermelt Unsere Richtere, wie oben angedeutet, bei allen Handlungen ihre Session haben und derselben persöhnlich beiwohnen, auch alles anhören werden, so sollen dieselbe sondere Obsicht und fleissige Acht darauf haben, zum Fall bei etwann einer bei selbigen Stadtgerichten schwebenden Rechtsfertigung einige Poen und Strafen als wegen verübten Mord-, Brand-, Raub-, Gewalt-, Ehebruch und Falsität (welche Straffälligkeiten Weil. kais. und königl. Mayt. Unser hochgeehrtester Herr Urgrossvater glorwürdigster Gedächtnuss in seiner Rathsconfirmation deroselben ihren Erben und nachkommenden Königen zu Böheim nach dem Exempel Kaisers Ferdinandi des Ersten hochseligsten Andenkens ganz völlig vorbehalten), Uns rechtmässig zu- und heimfallen thäten, dasselbige auf einige Weis nicht vertuschet, und erdrücket und verhalten werden möchten, sondern sobald von dergleichen Uns heimgefallenen Straf etwas vernommen und erfahren würde, sollen solches alsobalden Uns oder an Unserer Statt dem Praesidenten und Räthen Unserer Repraesentation und Cammer jedesmahlen, welchergestalt und wie es mit dergleichen Fälligkeit hergangen und Uns heimgefallen, berichten, unterdessen aber mit dem Rath die Sach also bestellen und versehen, damit bis auf Unseren oder wie gleich gedacht Unser Repraesentation und Cammer-Praesidenten und Räthe, wie sich damit zu verhalten sein wird, ferneren Befehl und Verordnung davon nichts entwendet, noch damit etwas vorgenommen werden möchte, respectu welcher Poenstraf

Unsere Richtere haubtsächlich an die Josephinische Halsgerichtsordnung verwiesen werden; zu besser und fleissigerer Erforschung dergleichen Straffälligkeiten aber, auf dass ja keine übergangen, übersehen und ausgelassen würde

achtens: sollen oft wiederholte Unser Richtere drei von denen Procuratoren oder geschwornen Schriftenstellern der Stadt, welche gemeinigiich der meisten Partheien Processen führen und selbigen Gerichte beiwohnen, Unserer Repraesentation und Cammer in Vorschlag bringen und einen pro Adjuncto anverlangen, von welchen dreien dann der beste von dem königlichen Richter Unserer Repraesentation, von dieser aber Uns allerunterthänigst vorgeschlagen und allergnädigste Bestättigung erwartet, so dann ihnen von Unserer Repraesentation und Cammer adjungiret werden solle, welcher Uns auch mit Pflicht verbunden sein und darauf, damit keine dergleichen Uns heimgefallene Straffälligkeiten übersehen und vertuschet verden möchten, sein fleissige Obsicht haben, auch die Actiones und Processe berührter Straffälligkeiten halber wegen Unseres Richters führen und ausarbeiten wird; damit aber Unsere Richtere mit Ihren Adjunctis zu besserer Vigilanz angefrischet werden, so wollen Wir von dergleichen Straffällen denenselben allergnädigst das Drittel pro remuneratione des verführten Processes assigniret haben: wofern es aber, dass ein — oder anderer Unser Richter in Persohn selbsten, es seie muthwilligerweise oder aus Verabsaumnuss, auch des Procuratoris oder jemanden anderes Anstift und Verleitung ein oder andere Uns rechtmässig heimgefallene gewisse Strafen übersehen wollte in Werk und Wahrheit sich erfinden möchte, so befehlen Wir, dass derselbe von Dienst abgesetzet und gegen seinen Guth derentwegen gesehen und verfahren, er auch nach Beschaffenheit der Sachen sambt seinem Adjuncto, da er einen Antheil hieran haben möchte, würklichen gestrafet werden solle.

Neuntens: Nachdeme auch bishero aus schädlicher Verwahrlosung fast keine Attention bei denen Caducitäten und Anfällen, welche in denen Städten Unseres Königreichs Böheim inhalt Landesordnung 0 42, 48, 30 et 50, Stadtrechts F 15, Novell. K. K. 44 und rechtmässig heimfallen, getragen worden, dahero wollen Wir gnädigst, dass mehr erzehlte Unsere Richtere, wann sich ein dergleichen Fall zutraget und eine Verlassenschaft Uns rechtmässig heimfallen thäte, alsobalden zwei Persohnen des Raths zu sich nehmen und selbige Verlassenschaft alle, soviel sich derer an baaren Geld, Kleinodien, auch andern Mobilien und Fahrnussen, besonders Obligationen, Chartabianchen oder Wechselbriefen befinden wird, in derer Gegenwart durch den Stadtschreiber alles Fleisses, nichts auslassend, ordentlich inventiren und solches Inventarium mit Zusetzung, wer solcher Inventur beigewohnet, mit dem Stadtsigill bekräftiget, alsobalden und ungesaumbt Unserer Repraesentation und Cammer überschicken, auch die Sach durch den Rath also, dass bis zur Erkanntnuss und Vollführung der etwann dieser Verlassenschaft halber angefangenen Rechtsfertigung und bis zu Unserer oder Unserer Repraesentation und Cammer fernere Veordnung darmit nicht gerühret oder davon etwas verwendet werde, verwahren und versorgen lassen sollen; wann auch etwan

zehentens: ein Widerspruch einem oder dem andern Testament bei selbigen Gerichte gethan und sich dabei befinden würde, dass dergleichen Testament von Rechts wegen cassiret und aufgehoben werde, des Testatoris hinterlassene Guth aber rechtmässig und billiger Uns, als etwan jemanden anderen gebühren möchte doch nichts destoweniger künte es sich öfters zutragen, dass bei solch angefangenen Rechtsfertigungen, nachdeme die Partheien, dass sie wenig oder gar nichts mit Recht erhalten, sondern die Verlassenschaft Uns zukommen würde, vermerken, sie Partheien in gütliche Vergleich sich einlassen und in solche wie es ihnen gefallen thäte, sich ver-

theilen wollten, welches Unsere Richtere Uns zu Schaden mit nichten zulassen sollen, dahero, wann etwas was dergleichen bei ein oder anderen Stadtgerichte sich zutragen möchte, so solle Unser Richter zu solchen Vergleich es niemahlen ankommen lassen, noch die Theilungen selbiger Verlassenschaft und Guths gestatten, sondern alsobalden sich anmelden und darwider protestieren, auch die Sach also führen, damit solche Rechtsfertigung gerichtlich verhöret, erwogen und rechtlicher decidiret werde.

Im Fall es sich aber zutragen und befinden thäte, dass Unser Richter, es seie um Geschänk oder anderer Ursachen willen, wie zu erdenken, um dergleichen Gut und Verlassenschaft, so Uns rechtmässig gehören möchte, einigen Vergleich zu machen und in das Guth zu theilen, in deme er solches verhindern und zurücktreiben konnte, zulassen würde, so solle derenthalben zu ihme und zu seinem Guth gesehen und gegriffen und er dessentwegen würklich gestrafet, auch wie oberwähnet, des Dienstes entsetzet werden; dahingegen aber, auf dass Unsere Richtere eine Ursach haben mögen, ein wachtsameres Aug als es zeithero geschehen, auf die Caducitäten zu tragen, wollen Wir allergnädigst ihnen soviel als zu Unsern Händen oder zu Unserem Aerario abzuführen kommet, zehen per Cento passiren, es wäre dann, dass die Verlassenschaft besonders nahmhaft wäre, wo sodann denenselben ein proportioniertes ausgeworfen werden solle.

Elftens: Demnach Unsere glorwürdigste Vorfahrere als Könige zu Böheim Unseren des vierten Standes sich gebrauchenden Städten diese Gnad gethan und ihnen die Hälfte aller und jeder Uns rechtmässig heimgafallenen Sterbsgefälligkeiten, um etwelche Hilf zu ihrer Gemeindeanliegenheiten überlassen haben, so wird demnach Unser jedweder Richter von angedeuten Sterbsanfällen, so Uns künftig in denen nicht privilegirten Städten zukommen worden, die erste Hälfte zu Unseren zu behalten, die andere aber der Gemeinde zu lassen, obberührte erste Hälfte aber wie ingleichen die Straffälligkeiten alle in Unser Cammerzahlamt und nirgend anderswohin abzuführen und von solchen allen Uns, Unseren Erben und nachkommenden Königen zu Böheim alle halbe Jahr mit ultima Juni et Decembris ordentliche Raitungen zu thun, auch solch halbjährige Raittungen mit darzu gehörigen Befehlen, Quittungen und andern Approbationen zu Unserer Repraesentation einzulegen, ingleichen zu mehr angezogenen halbjährigen Raitung von Bürgermeister und Rath selbiger Stadt ein schriftliche Attestation und Urkund (in welcher alle die Sterbs- und Straffälligkeiten, soviel sich deren in demselben halben Jahr ereignet, mit Nahmen deutlich und klar benennet werden sollen) mit angehängten Schluss, dass besagten Rath von keinen andern Sterbs- und Straffälligkeiten, welche sich in demselben halben Jahr ereignet hätten, als von welchen in bedeuter des Raths Attestation Meldung geschieht, mehr wissend wäre, unter dem Stadtsiegl zu nehmen, und solche seinen Raitungen beizulegen schuldig sein. Das oberwähnte allermildeste Privilegium aber wollen Wir allergnädigst nur respectu deren possessionirten bürgerlich-inländischen Sterbsfällen, nicht aber auf die extraneos et non possessionatos, welche gäntzlich Unserem Aerario anheimfallen sollen, verstanden haben.

Zwölftens: wird Unseren Richtern obliegen auf diejenige Todesfälle der Geistlichkeit, wo Wir das immediatum jus patronatus oder praesentandi haben, sie mögen Pröbste, Dechant, Pfarrere oder eines anderen Charakters sein fleissig zu invigilieren, wann sich bei denenselben ein Todesfall ab intestato ereignet, damit derjenige Antheil von solcher Erbschaft, welcher Uns qua Patrono von Recht wegen gebühret, Uns und nicht anderwärtig (wie es zeithero geschehen sein mag) anheimfallen möchte, in casibus dubiis hingegen haben sich Unsere Richtere oft wiederholtermassen bei Unserer Repraesentation und Cammer zu belernen.

Dreizehendens: dann haben oft besagte Unsere Richtere darob sein, damit das Böse eingestellet, die ungehorsame und gottlose Leute nach deren Verschuld abgestrafet werden, und ist darauf ein fleissiges Absehen zu tragen, auf dass in denen Städten, es seie von denen angesessenen oder unangesessenen Bürgern auch freien oder frembden Leuten etwas vorgenommen, gehandlet, geredet, noch gesungen werde, so vorderist wider Gott den allmächtigen abscheulich und unziemlich, dann zur Ringerung Unserer höchsten Autorität und Unserer, auch Unserer Erben u. nachkommender Könige zu Böheim Majestät und Hochheit wäre, sondern sie sollen darob sein, damit die Ehre und das Lob Gottes auch die Andacht, dann allerhand gute Tugend und Sitten in denen Städten zunehmen, vermehrt auch befördert, sonderlichen aber Sonn- und Feiertags die Leute fleissig in die Kirchen zu gehen, das Wort Gottes anzuhören, dem Gottesdienst andächtig beizuwohnen angetrieben und angehalten werden, auch zu selbiger Stund und Zeit, wann die Predigten und Dienst Gottes gehalten, dass kein Wein, Bier, noch Brandwein ausgegeben und verkaufet werde, verbieten lassen möchten; wann aber jemanden darüber, so solchen zuwider handlete, betreten würde, denselben und einen jeden Übertreter bei dem Magistrat zur Bestrafung angeben und da dergleichen abzustellen nicht vermögete, solches dergestalten nach Unserem Praesidenten und Räthen Unserer Repraesentation und Cammer berichten.

Vierzehendens: obwohlen Wir die Obereinsicht bei Unseren königlichen Landes-Städten in der Getreid-, Ellen-, Bindt- und Seidlmasserei, auch in dem Gewicht, damit alles nach Unserer allerhöchsten Vorschrift und Patenten mässig zimmentirter gehalten und gebrauchet werde, Unserem Landesuntercammer, als auch denen Creisämtern und sodann denen Magistraten selbsten instruktionsmässig allergnädigst auferleget haben, so will doch sicher hervorkommen, weilen Unser Landesuntercammerer, wie auch die Creishaubtleute seltsam in denen Städten sich einfinden, auch nicht gar lang sich allda verweilen können, dass Unsere allerhöchste Willensmeinung hierinfalls nicht erreichet werde, dahingegen aber Unsere Richtere, welche beständig in denen Städten wohnhaft sein, in der Einsicht und Beobachtung deren Gewichter und Massereien sich füglich und täglich gebrauchen lassen können, dahero wollen Wir allergnädigst diese bereits in der alten Instruction Unseren Richteren insgesambt committirte Einsicht noch ferners allergnädigst aufgetragen haben; nebstdeme aber bei anderweitigen Übertretung in der Getreid — dann anderer Masserei — und Gewichtern soll es bei der Patentalausmessung allerdings sein Verbleiben haben, und wird Unser Richter auf alle derlei Misshandlungen zu invigilieren, dieses dem Magistrat zur Abstellung andeuten, das incorrigible aber, wie oft gedacht, bei höheren Stellen anzubringen haben; ingleichen

fünfzehendes: in casibus usurariae pravitatis et monopolii, wie auch in crimine stellionatus et syndicatus werden Unsere Richtere ein sehr wachsames Augenmerk haben, auf dass nichts dergleichen in Unsere königliche Städte zum grössten Nachteil des publici civitatensis einschleiche, sondern bei Zeiten allen derlei Verbrechen vorgebogen und die wirklich betretenden bestrafet werden; also auch in allen Begebenheiten, allwo Unser allerhöchstes Regale bevortheilet würde und dahero der Übertreter eine Confiscationsstraf über sich gezogen, als wegen Einführung verbotenen, dann andern ketzerischen Büchern, die Betretung deren Emissariorum, die Einschleppung falschen oder verbotenen Müntzen, damit diese in einer Stadt nicht eingeführet und der Veranlasser mit der patentmässiger Straf beleget würde wie auch auf die verbothene Spiel, betrügliche Glückstöpfe, besonders zu Jahrmarktszeiten, in allen diesen und derlei Fällen werden Unsere Richtere genau invigilieren und nach Befund der Sachen den Magistrat solches abzu-

stellen erinnern, in nicht Befolgungsfall hingegen einen verlässlichen Bericht an Unsere Repraesentation und Cammer unverzüglich eingeben, von dannen die weitere Verhaltsbefehle gewärtigen; überhaupt, womit Unsern allerhöchsten Pragmaticalsanctionen, denen Stadtrechten, allen Patentalausmessung und Verordnungen, worunter die genaue Beobachtung des Stempelpapiers mitbegriffen, wie auch in dem städtischen Politico denen landesuntercammeramtlichen Veranlassungen und der städtischen Instruction gemäss genau nachgelebet und alles vollzogen werde, haben Unsere Richtere die beständige Auf- und Obsicht ernstgemäss zu tragen; welchemnach dann auch

sechsehendens: damit Unsere sub dato Wien den 25. Februarii des 1751 Jahrs respectu majorennitatis, völliger Disposition mit dem Vermögen, nicht aber vor der ausgesetzten Zeit deren 24 Jahren zu contrahiren vermögenden Schulden deren bürgerlichen Söhnen und Töchtern allergnädigst emanirte Sanction unverbrüchlich beobachtet werde; nichtminder, wann ja auch nach Erreichung dieser ausgemessenen 24 Jahren einige Bürgerskinder jedoch derer Vermögen versplittern, sich den müssig und liederlichen Leben ergeben sollten, Unsere Richtere mittels des Magistrats eine Remedur zu veranlassen haben werden; und weilen

siebenzehendens: die Judenschaft auch ein Cammeral subordiniertes Appertinens ist, so sollen auch die Juden in Unseren Landesstädten, wo dieselbe eine Communität constituiren, Unseren Richtern, in soweit es dermahlen in usu ist, subordiniert verbleiben.

Achtzehendens: finden sich in der vorigen Unserer Richtersinstruction angeheftete Articul, welche von Unserer vormahliger böhmischen Cammer allen Unseren Städten in Unseren Erbkönigreich Böheim sub dato 11. Mai 1628 mitgegeben worden, so aber in das Oeconomicum civitatense lediglich einschlagen; wann nun aber sowohl Unsere glorwürdigste Vorfahrere, als auch Wir selbsten in denen städtischen Wirthschaftsanliegenheiten die Obereinsicht und vorsichtige Disposition durch verschiedene spätere Demandata Unserem Landesuntercammeramt allergnädigst anvertrauet haben, als haben sich Unsere Richtere in das Oeconomicum civitatense (es wäre dann, dass es ihnen specialiter aufgetragen würde) hinführo nicht weiter zu ingeriren und dessen anzunehmen, ausser wann dieselbe eine augenscheinlich üble Gebahrung bei denen Vorstehern wahrnehmen möchten, oder dass die Stadt-Magistraten ohne Unserem allerhöchsten Consens quoquo modo aut per se oder durch ihre subordinirte Schulden zu contrahiren, oder aber die Stadt und Gemein, auch bürgerliche Gründe entweder ad manus mortuas oder gar von der Stadt weg abalienieren wollten, in diesen Fallen werden Unsere Richtere bei Verspürung dergleichen Begebenheit den alsobaldigen Bericht an die Oberbehörden einzubringen haben.

Neunzehendens: was nun den Gehalt oder das stabile Emolumentum Unserer städtischen Richter anbelangt, da wolle es bei dem eingeführten Herkommen das Verbleiben haben, wo nemlich oder in welchen Städten dieselbe das Salarium eines Rathmanns nebst dem utili ex corbona geniessen, sollen auch pro futuro dessen theilhaftig werden, wo aber selbe zeithero nichts empfangen haben, da werden sie sich auch noch ferners nur mit ihren Character begnügen; und gleichwie Wir im Gegentheil

zwanzigstens: bereits vorlängst verordnet, dass alle und jede Unsere kais. königl. Beamte aller Gaben und Schenkungen sub quocunque praetextu bei der Amotions-, auch gestalten Dingen noch anderer Leibesstrafe sich enthalten sollen, also haben auch Unsere königliche Richtere sich nicht nur selbsten deme gemäss allergehorsamst zu betragen, sondern auch die Rathsverwandten dahin zu verhalten, damit von Niemanden einiges Geschenk, es seie in Justitz- oder Gratialsachen, nomine remunerationis aut quocumque

alio modo angenommen werde, massen im widrigen das Angenommene Unserem Fisco in quadruplo verfallen, der Annehmer ab officio amoviret, der Gebende aber des erhaltenen Dienstes verlustiget und für dienstunfähig erkläret werden, und ihme Unseren königlichen Richter obliegen solle, die Contravenienten ungesaumt dem Landesuntercämmerer oder auch Unser königlichen Repraesentation und Cammer zu weiterer allerunterthänigsten Berichtserstattung bei selbst eigener schweren Verantwortung namhaft zu machen.

Finaliter: ist sowohl in Unserer Landesordnung als auch Stadtrechten, dann verschiedenen Declaratoriis und Pragmaticalsanctionibus, wie sich Unsere Richtere qua fisci in denen verführenden actionibus zu verhalten haben, und was mehreres in derer spheram et observationes bei denen Caducitäten einschlaget, breitern Inhalts zu ersehen, an welche Rechtsstellen Wir dann Unsere Richtere hiemit allergnädigst verwiesen haben wollen, nach welch allen also dieselbe sich allergehorsamst zu achten und vor Unserer schweren Ungnad und Strafe zu hütten wissen werden.

Geben in Unsern Stadt Wienn den 15. Septembris Ao. 1753.

Maria Theresia m. p.

L. S.

Fr. W. Graf v. Haugwitz m. p. Joh. Graf Chotek m. p.

Ad Mandatum Sacrae Caesar. Reg. Majestatis proprium.

J. Frh. v. Bartenstein m. p.
Hermann v. Kannegiesser m. p.

(Originál v archivu ministerstva vnitra v Praze, příloha k dvorskému dekretu z 15. září 1753, sbírka dvorských dekretů.)

Příloha VI.

Důchodové a užitkové od starodávna k rychtě města Kolína náležející.

Vaše Milosti, vysoce urození páni páni, urození a stateční páni z rytířstva krále Jeho Milosti zřízené raddy komory v království Českém, páni mně milostivě a laskavě přízniví! Na Vaše Milosti vznáším, kterak času pominulého urozený pan Vilím z Hradešína a pan Vít Lišovský z Prochodu, páni komisaři od Jeho Milosti krále vyslaní v městě u nás Kolíně Novém nad Labem ouřad krále Jeho Milosti rychtářský ustanovujíce osobou mou, ač jistě k tomu velmi mdlou a nedostatečnou osaditi sou ráčili, zvláště při tom poručivše, abych já na to, což od starodávna k též rychtě u nás náleželo, s pilností se vyptal, i všecky důchody takový dostatečně vyzvědouc, Vašim Milostem jich oznámiti nezameškával, a že Jeho Milost královská taky z těch duchoduov rychtáře opatřiti ráčí etc. Kdež já s velikou a snažnou bedlivostí takový důchody z pamětí starých lidí a nejvíc z notulí privilegií kolínských vyhledavši před rokem skrze Jeho Milost nejvyššího pana kancléře v spisu Vašim Milostem sem jich podal a v tom času psaním svým nejednou Vašim Milostem připomínal, že opatření ti důchodové žádnýho nemají. I jest mi od Vašich Milostí oznámeno, že ten spis můj najíti se nemůže, rozkázavše, abych znovu je sepsal a Vašim Milostem jich podal. I tak činím a Vašim Milostem jich podávám.

První articul: že rychtář téhož města ze všech při, kteréž k jeho soudu příslušely, právo své obyčejné bráti a přijímati mohl, kromě tří vin hlavních, totiž vraždy, zhárství a násilí, z kterýchžto Jeho Milosti krále do komory království českého dva peníze dávati a třetí peníz k svým užitkuom zachovati měl.

Druhej articul: duom aneb hospodu, v kteréž v tejmž městě bydlí, má míti od platuov svobodnu.

Třetí articul: Užitek volova váhy, ač byl-li by tu který. Nyní volovo žádný u nás se neváží, než někdy, ale zřídka, vlna, luoj, peří etc., a od vážení takových věcí podrychtářímu od centnýře dávají se 3 peníze bílý.

Čtvrtej articul: Deset krámův chlebných. Nyní krámův chlebných u nás žádných není, než toliko míst před domy, kdež prodávají, jest sedum, tak jakž pekařů na ten čas u nás více není. Než před lety byly sou chlebnice na rynku a každej pekař platíval rychtáři z svýho místa platu ročního XII grošů českých.

Pátej articul: Dva krámy mastna v tejmž městě. Těch, kteří by byli aneb byl-li by na nich jakej plat, nijakž doptati sem se nemohl.

Šestej articul: Kutlov k bití dobytka. Na tom kutlofě jest platu ročního od řezníků VII kop gr. č. a centnýř loje přepuštěnýho a ten plat VII kop gr. čes. a místo loje 1½ kop gr. čes. platil se jest purgmistru a obci kolínské, avšak odtud dávalo se každýho roku času adventního do kostela na svíčky kostelníkuom ½ kopy gr. a literátuom XV gr. čes. na rorate.

Sedmej articul: Jednu sladovnu v předměstí téhož města. Ta sladovna před lety jest shořala a stojí poustkou.

Vosmej articul: Od skládání herinkuov s každé tuny dva haléře a od vkládání jich s každé tuny tři haléře. Item od každé tuny malé ryb jeden halíř při složení a jeden halíř od naložení. Item s každé tuny pruské dva halíře od nakládání a dva od skládání. Item s herinkuov bez tun s každého calu, kterýž drží v počtu CCCC herinkův, dva haléře, aniž mají kteří lidé s herinky z kterýchkoli měst a s rybami toho města promíjeti, jediné leč je tu zvyklým obyčejem složí, kromě toliko měšťan pražských; a ktož by koli ryby nebo herinky z města Kolína vyvezl, nezaplatě z nich práva a cla předpověděného, tehdy kdežbykoli nebo na kterýchkoli místech rychtář takové zboží nalézti mohl, to bude moci staviti a je jakožto zboží ztracené k svým užitkuom může obrátiti vedle libosti a vuole své.

Devátej articul: S každého fudru vína III gr. a s každého dreylinku III gr. Item s vozu těžkýho suchých ryb II gr aneb jednu rybu za II gr. Item s každého vozu soli II gr. čes. Z tohoto ze všeho clo tak, jakž se jmenuje, k vobci kolínský se vybírá a přijímá.

Desátej articul: Od ponocování s každého vozu s nákladem, kdežbykoli stál, dva halíře a s prázdnýho jeden halíř. Item s každé hromady, herinkův neb ryb, kteráž staffil obecnú řečí jmenuje se, na trhu od ponocování dva halíře.

Jedenáctej articul. Vně za městem čtyři lány od všelikého poplatku, sbírky obecní, šacunku, berně placení svobodné ovšem vyňaté. Ty čtyři lány vý dědiny i s dvorcem, nyní Hewczeytovským slove, po koupení rychty s užitky jejími od purgmistra a obce kolínské potom prodány sou zase byly též od purgmistra a obce nějakému Janovi Hewczeytovi za jistou sumu. Na to pak, jak jest plat vzešel, doptati sem se nemohl, než platí se každýho roku při svatým Martině úroku k vobci kolínské 1½ kop XV gr. čes. a lozunku jednoho, když se lozunk vybírá na jakéžkoli potřeby buď vobecní buď na summy Jeho Milosti krále, I kopa VIII gr. čes.

Dvanáctej articul: Dva mlýny a dva rybníky při forberku Štíta-

řích položený. Z těch dvú mlýnů jeden jest sešel, tak že ani znamení téměř jeho nepozůstává. A druhej náleží k forberku Štítaruom a platí se z něho každýho roku platu ročního k vobci kolínský ½ kopy gr. čes. Rybníček pak jeden drží k zámku kolínskému a druhej držela obec kolínská.

Třináctej articul: Lovení ryb v Labi v řece od stavu mlejna Kravarskýho až od starého Kolína, kdežto hranice toho dědictví mezemi se rozdělují. Z toho Labe rybáři k vobci kolínské každého roku platili X kop gr. čes. a každej pátek ryb k vobědu purkmistra za jeden gr. čes.

Čtrnáctej articul: Rychtu a rybářství v Starém Kolíně s krčmú tudyž. Tu rychtu i s krčmú i se vším k tomu příslušenstvím, jakožto se třmi lukami, s dědinú a s platem ročním na lidech tu v Starém Kolíně XL gr. s lovištěm na Labi v tekuté vodě drží Voldřich rychtář starokolínský, pravíc se na to míti vejsady.

Patnáctej articul: Dva háje, jeden s oné strany Labe řeky Hanin řečený a druhý s týto strany Labe též řeky Rodlanth jmenovaný. Háj ten jeden Hanin pověděný purgmistr a obec kolínská rozdali před nemnohými lety na kopaniny a klučeniny k lukám souseduom kolínským pod plat. Druhej pak háj vyslovený Rodlanth drží obec starokolínská a jeho nejvíce pastvami užívá, v kterýmž jest taky louka dosti veliká a drží ji vopat kláštera Sedleckého.

Šestnáctej articul: Všecky vostrovy, kteříž v Labi, svrchupsané řece, mezi svrchujmenovanými mezemi a cíli jsú aneb budú v časích budúcích položení, a zvláště vostrov u mlýna hrobského; mezi těmi vostrovy jest vostrov za starým Labem k starýmu Kolínu, kterýhožto díl od purgmistra a obce kolínské jest taky na kopaniny souseduom pod plat rozdán. Toho pak vostrovu díl drží pan Vilím Nebohvidský a něco vobec vsi Třídvoruov a něco pan Jan Šatnej aneb paní Zachová od Hory. Též druhej vostrov ke Třem Dvoruom v Přítři řečený taky na kopaniny od purgmistra a obce kolínské souseduom pod plat jest rozdanej. Vostrovu pak, kterýž u mlýna Hrobskýho jest, Voršila mlynářka téhož mlýna užívá. Jiné pak vostrovy od vobce kolínský a některých souseduov málem se požívají, někdy prutinami a prodajem dříví.

Mimo tyto jmenovaný užitky aby jací jiní k též rychtě od starodávna náležeti měli, vyhledati ani vyptati sem se nemohl. Avšak v tom ve všem našel-li by se ještě kde jakej vomyl, prosím, že to mé sprostnosti přičísti a ve všecko dobré obrátiti ráčíte. Protož jakžkoli při tom všem nejnáležitěji Jeho Milosti krále pánu mýmu nejmilostivějšímu a dědičnému viděti se bude anebo Vašim Milostem, jakožto Jeho Milosti krále zřízeným raddám, to tak opatřiti ráčíte. Pakli by i mně co v tom poručeno bylo, povolně a bohda upřímě i věrně chtěl bych se zachovati. A taky cožkoli odtud a z toho mně aneb k ouřadu rychtářskému od Jeho Milosti krále aneb od Vašich Milostí z milosti a z hojný štědrý dobrotivosti pro opatření a vždycky hotovou poddanou službu bylo by učiněno, to mile a s vděčností přijíti a na tom přestati rád chci.

Naposledy Vašim milostem připomínám prosbu mou pokornou, kterouž sem na Vaše Milosti času nedávno pominulýho oustně vznesl, poníženě prosím, aby mi něco z milosti od Vašich Milostí uděleno bylo z toho statečku Jana Kapinosa, souseda někdy našeho, a z té vodoumrti, kteráž na Jeho Milost královskou podle privilegium Kolínským danýho připadla, neb sem při schránění a opatrování týhož statečku měl nemalou bedlivost. Prosím i nyní, že mně při tom v své milostivé paměti míti ráčíte, neb ten statček ještě všecken i se svršky kromě závdavku při městě Kolíně zůstává.

Jeho Královské Milosti

věrně poddanej rychtář

Matúš Bacc. v městě Kolíně Novém nad Labem.

In rubro: Od rychtáře kolínského, co k rychtě náleží. Oznamuje, co k rychtě náleží, žádá při tom zuostaven býti.

Současná kanc. pozn.: Na tyto suplikaci není ještě naše zdání napsáno. Poručiti se na to zeptati, kdo ty duochody vybírá a co jich jest a co se jiným v městech za práci činiti bude, to se jemu také učiní. 1549.

(Orig. v archivu ministerstva vnitra v Praze, sign. K 44/26/st. m.)

Příloha VII.

Seznam královských rychtářů a jejich adjunktů v královských a věnných městech v Čechách v letech 1547—1783.

Úvodem k následujícímu seznamu královských rychtářů a jejich adjunktů je nutno zmíniti se aspoň povšechně o pramenech, z nichž byly čerpány bližší údaje, týkající se jejich postupu a doby jejich úředního působení. Hlavním pramenem byly ovšem opět úřední spisy registratury české komory, uložené v archivu ministerstva vnitra v Praze, z nichž je možno — dosti pracně ovšem — sestaviti aspoň hlavní data. Jsou to především formuláře rychtářských instrukcí (sign. J/18/18/st), z nichž některé obsahují na konci kancelářské zápisy o přísahách, složených jednotlivými královskými rychtáři u české komory. V úředních knihách podkomořského úřadu, obsahujících zápisy o obnovách rad, nalezneme rovněž před seznamy konšelů a obecních starších uvedeny současné královské rychtáře. Bohužel knihy tyto nezachovaly se všechny; v archivu ministerstva vnitra v Praze jsou uloženy pouze knihy z těchto let: 1540—1555, 1624—1636, 1653—1670, 1671—1678 a 1683—1687. Z ostatních pramenů, jichž bylo k tomuto soupisu použito, buďtež zde z archivu ministerstva vnitra uvedeny aspoň tyto: sign. S 260/2/st. m., K/5/1/2/n. m., P/71/1/st. m., knihy přísah české komory z let: 1590—1630, 1662—1737, 1685 až 1772 (v nichž jsou rovněž zápisy o tom, kdy který král. rychtář složil přísahu), »Klauserovy spisy« krabice č. 24, knihy nobilitací, t. zv. »salbuchy«, kopiáře a pro dobu od r. 1748 i sbírka dvorských reskriptů a dekretů. Pro novější dobu byly k tomu účelu úplně vyčerpány tyto archivní fondy: Camerale 1748—1755, fasc. P 1—4 (pro pražská města) a Q 1—34 pro královská města venkovská, Camerale 1756—1763, fasc. N 1—4 (pro města pražská) a O 1—26 pro královská města venkovská, Camerale 1764—1783, fasc. N 1—4 (pro pražská města) a fasc. O 1 a 36. Z tohoto období byly svého času bohužel skartovány všecky spisy, týkající se královských rychtářů venkovských měst královských.

Jestliže ve spisech výše uvedených nalezneme prameny pro jmenování král. rychtářů vůbec, bylo nutno vyčerpati ještě i všecky signatury, týkající se rychtářské agendy v jednotlivých královských městech. Jsou to tyto signatury: Beroun: B 57/23/st., B/12/5/n., K/5/1/n., L/8/4/n., S/9/1/n.; Mladá Boleslav: J/22/16, 34/st., J/24/3, 14/n.; Český Brod: B/46/21/st., B/25/4/n.; Německý Brod: B/46/21/st., D/7/3/n.; Nový Bydžov: N/6/2/n.; Čáslav: C/1/39/st., C/19/4/n.; Domažlice: T/48/23, 35/st., T/27/5/n; Králové Dvůr: K/94/2, 16, 25/st., K/37/2/n., Z/66/4/st.; Kutná Hora: K/88/24, 69, 31/st., K/48/1, 21, 38/n., M/22/14/n.; Králové Hradec: K/27/8, 40, 54, 61/st., Z/66/4/st., K/33/8/n., H/74/1/n.; Chrudim: C/26/5, 46, 49/st., C/12/3/n.; Jaroměř: J/25/23/st., J/8/5, 7, 9/n; Kadaň: K/13/10/st., K/17/30, 44 52/st., K/8/1, 20, 23/n.; Klatovy: K/59/35/st., S/226/2/st., K/20/1, 6, 9/n.; Kolín: K/44/26/st., B/46/21/st., K/34/1, 20/n.; Kouřim: K/7/11, 29, 39/st., L/180/1/st., K/7/1, 2, 3, 8, 12, 19/n.; Litoměřice: L/32/16 57/st., H/200/1 st., L 14 6, 11, 12, 15/n., K/1/18/n.; Loket: E/22/23/st., E/10/7/n.; Louny: L/28/29/st., L/10/8/n.; Mělník: M/28/39/st.; Most: B/35, 58, 97, 115/st., B/32/4/n.; Vysoké Mýto: H/60/5, 29/st., H/11/4/n.; Nymburk: N/17/32, 50/st., N/12/2, 13/n.; Pelhřimov: P/31/24/st., P/19/2/n; Písek: P/92 37/st., P/21/4/n.; Polička: P/99/25/st., P/27/2/n.; Tři Pražská města: P/123/10/st., P/1/1/n.; Rakovník: R/32/21/st., B/46/21/st., R/6/5/n.; Rokycany: R/41/16/st., R/12/2/n.; Slaný: S/114/20/st., S/295/3/5/st.; Stříbro: M/12/21/st., M/41/3, 6/n.; Sušice: S/82/29/st., B/46/21/st., S/27/4/n.; Tábor: T/2/31, 39, 41/st., T/6/4/n.; Trutnov: T/9/49, 75, 77/st., T/17/2, 8, 9/n.; Ústí n. L.: A/1/4, 41, 46/st., A/23/4/n., J/24/3/n.; Vodňany: W/69/19/st., K/17/52/n.; Žatec: S/109/31/st.; H/153/8/st.; S/12/3/n.

Jest přirozeno, že bylo k tomuto soupisu použito i hlavní přístupné monografické literatury o dějinách jednotlivých královských měst. Speciálně seznam královských rychtářů přinášejí tyto práce: Nekola Fr., Král. rychtářové v Klatovech (Progr. gymn. v Klat. 1905); Ankert H., Die kgl. Richter

der Stadt Leitmeritz (Mitt. Ver. f. Gesch. Deutsch. Böhmen, 44): Marian, Die kgl. Richter in Aussig (1622—1783, Mitt. Ver. Gesch. Deutsch-Böhmen, 35) a Katzerowsky W., Die kgl. Richter von Saaz (Mitt. Ver. Gesch. Deutsch-Böhmen, 18). Kromě toho bylo použito dat z ostatní místopisné literatury, od jejichž citování upouštím a kde jsou namnoze uvedeny i seznamy královských rychtářů. Ale všechny tyto soupisy, sestavené podle zápisů v městských knihách, musí se ovšem spokojiti jen povšechnými a často ne dosti spolehlivými daty. Po této stránce nutno dáti přednost úředním zápisům české komory, jež udávají přesná data jednak jmenování královských rychtářů (v seznamu zkratka: jm.), jednak jejich přísahy u české komory v Praze (v seznamu zkratka: př.), jednak vydání jim instrukcí (zkratka: instr.), jednak i jejich úmrtí. Není-li u data úmrtí nic výslovně poznamenáno, znamená to, že dotyčný královský rychtář zemřel v aktivní službě. Data bez zvláštního označení znamenají léta, v nichž jest rychtář ve spisech doložen.

Přes to však, že byly vyčerpány všecky přístupné archivní prameny, není seznam bez mezer, a to hlavně pro první léta po r. 1547, pro kteroužto dobu se mi nepodařilo nalézti téměř žádných pramenů. Bylo tedy nutno doplniti podle možnosti tyto mezery aspoň poněkud jmény a daty z literatury. Přesné doplnění těchto mezer bude možno ovšem teprve vyčerpáním zachovaných městských knih, kteroužto práci jsem ovšem v rámci tohoto článku provésti nemohl. Ale i takto není tento seznam bez ceny, již proto, protože přináší přesná data, jež by v městských knihách bylo těžko nalézti.

Mezery v seznamu rychtářských adjunktů nutno vysvětliti chudobou zachovaných pramenů.

Beroun: Královští rychtáři: Jan Střelec ze Lhoty, 1548—1564 a pak znovu jm. 26. VIII. 1567. — Bartoloměj Kavka 1567, zemř. 1568. — Jan Kavka, resignoval pro stáří 20. května 1579 po dlouholetém působení. — Jiřík Střelec 1580—1582. — Jan Štemberk, od r. 1582, zemřel v červenci 1589. — Václav Vostrovský, jm. v srpnu 1589, propuštěn na svou žádost 12. X. 1592. — Jan Každý, radní, př. 19. X. 1592, zemř. 1598. — Maxmilian Albín z Jenčova, př. 7. VIII. 1598, zemř. v květnu 1606. — Jindřich Čížek z Jenštejna, primátor, př. 24. VI. 1606, na šlechtictví povýšen 10. III. 1608, zemř. v říjnu 1628. — Kašpar Vít Lupus z Vlčí Hory, př. 12. I. 1625. — Vavřinec Řehořovský, primas, př. 5. I. 1629, zemř. 12. X. 1652. — Tomáš Cruciger, radní, př. 20. XII. 1652, zemř. 27. V. 1673. — Matyáš Norbert Frišman z Ehrenkronu, bývalý důchodní písař na panství Jindřichově Hradci, pak radní, př. 6. VII. 1673, resignoval v květnu 1674, byv jmenován hejtmanem císařského panství Brandýsa a Přerova. — Jan Vilém Presl, primas, výběrčí pivního a vinného tácu v kraji podbrdském, př. 14. VI. 1674, zemř. 9. VII. 1680. — Jan Augustin Horčický z Tepence, primas, př. 27. I. 1681, propuštěn na vlastní žádost 3. V. 1683, zemř. 1697. — Pavel Rudolf, konšel, př. 23. V. 1683, zemř. 10. VIII. 1688. — Vavřinec Řehořovský, př. 27. IX. 1688, zemř. 22. VI. 1691. — Jan Augustin Horčický z Tepence, př. 27. VIII. 1691, zemř. 9. IV. 1697. — Adam Jiří Eysl z Merlinku, primas, př. 3. VI. 1697, resign. koncem r. 1707. — Matyáš Vilém Salát, z Kron-a Weissenberku, konšel, př. 12. III. 1708, zemř. r. 1711. — Samuel Vilém Pressl, konšel, př. 8. IV. 1712, zemř. 1746. — Jiří Wildtner, konšel, jm. 6. III. 1748. — Jan Wildtner, 1755, do r. 1783.

Adjunkt: Václav Holeček, jm. 1706.

Mladá Boleslav: Královští rychtáři: Jan Cviglovius z Cviglova, první královský rychtář, jm. 5. I. 1623. — Šimon Maxmilian Krybler (Grybler) z Altendorfu, př. 5. XI. 1624. — Jakub Hubáček Telčanský z Pelikenské Hory, primas př. 19. X. 1629, zemř. 1634. — Fridrich Richter z Bleištejna, př. 28. III. 1635, zemř. 30. VI. 1640. — Adam st. Kayl ze Šternburku, radní, př. 25. X. 1640, zemř. 7. V. 1658. — Jiřík st. Březina z Březenfeldu, primas, od r. 1658, zemř. 1. V. 1662. — Samuel Kayl, radní, hned po jmenování, 14. VIII. 1662 resignoval pro stáří a nemoc. — Jan Vilém František Columban (Holoubek) jm. 7. IX. 1662, zemř. 26. VIII. 1684. — Jindřich Lordenbek, primas, rodem z Münsteru,

sekretář boleslavského krajského úřadu, pak sekretář revisitační komise litoměřického, slanského a žateckého kraje, pak adjunkt královského rychtáře, př. 1. XII. 1684 zemř. 9. II. 1695. — Medic. Dr. Martin Boleslav Eberle, přísežný zemský fysik boleslavského kraje, primas, př. 31. V. 1695, zemř. 28. XI. 1702. — Jan Kristian Viktorin, primas, od 1658—1665 sloužil v císařském vojsku v Uhrách a Chorvatsku, bojoval s Turky u sv. Gotharda, pak se usadil v Mladé Boleslavi, kde se stal i primasem. Př. 6. III. 1703, zemř. 5. VI. 1704. — Ondřej Kryštof Perga (Perka Berka), radní a celní výběrčí, př. 18. VII. 1704, zemř. r. 1707. — Daniel Tadeáš Bartoni (Bartoňův), př. 9. I. 1708. — Jan Blažej Antonín Petraš, býv. sekretář boleslavského a litoměřického krajského úřadu, pak radní, př. 19. IX. 1710. — Theodor Geller (Keller), př. 18. VIII. 1716. — Adam Leuter z Tannenberku, př. 7. V. 1722, na šlechtictví povýšen 5. III. 1726. — Baltazar Rier, př. 20. II. 1729, zemř. r. 1757 ve věku téměř 90ti let. — František Jindřich Šerks, jm. 18. II. 1758, př. 6. IV. 1758, zemř. r. 1763. — Jan Šerks, syn předešlého, jm. 2. IV. 1763, zemř. 23. II. 1772. — Jan Dydák, jm. 5. VI. 1772, př. 13. VIII. 1772, do r. 1783.

Adjunkti: Pavel Novoměstský, jm. 1658. — M. Nikodem František Brod, jm. 1662, 1673. — Jindř. Lordenbek, pozdější rychtář, 1674, 1684. — Daniel Tadeáš Bartoni, pozdější rychtář, radní, 1687, 1704. — Jan Václav Petraš, asi syn rychtáře, zemř. 4. IX. 1749. — Karel Ludvík Haupt, jm. 3. I. 1750, do r. 1751, kdy byl jmenován sekretářem rakovnického krajského úřadu. — Josef Oktavián Rier, syn král. rychtáře, býv. syndik, jm. 8. I. 1752.

Český Brod: Královští rychtáři: Jan Vilímovský (Vilím) z Šonova, 1551, zemř. 15. III. 1574. — Matěj Brodský z Větřína, př. 29. III. 1574, zemř. v květnu 1590. — Václav Diblík z Votína jm. 28. VIII. 1590. — Petr Sladovník, konšel, př. 24. V. 1595. — Jan Kryc, př. 12. XII. 1597. — Václav Hylš z Goldberku, př. 7. V. 1602, 1611. — Jakub Zástup z Křížkovic, býv. fendrych pluku Montecuccoli, 1626. — Jakub Fiala Tatounovský, primas, př. 23. X. 1630, zemř. 21. září 1637, když »na své zahradě blíž města, kdež ve dne v noci, opustivše manželku svou v městech pražských, bytem zůstával, od nějaké chasy k zamordování přišel«. — Jindřich Vokál z Budíkova, 1638, 1651, r. 1654 již mrtev. — Jakub Charvát, jm. 3. II. 1654, propuštěn 29. V. 1654. — Jakub Glasberger, primas, př. 29. V. 1654, propuštěn na vlastní žádost 5. II. 1655, byv jmenován hejtmanem panství libeňského. — Jiří Albrecht z Schönthalu, a z Kerska, radní, př. 5. II. 1655, dne 29. XII. 1667 na čas suspendován pro surové jednání s měšťany, pak opět rehabilitován, zemř. 1. V. 1685. — Jan Jakub Glasberger (Glosperger) z Glasbergu, primas, př. 5. VII. 1685, zemř. 1713. — Jan Jelínek, primas řemeslem mydlář, př. 28. VIII. 1713. — Jiří Ferdinand Kumprecht, př. 15. XII. 1716. — Bernard Mikulovský (Michalovský?), př. 21. IV. 1738. — Leopold Vokál, př. 2. IX. 1743, zemř. 12. XI. 1752. — Karel Schmidt, primas, hospodářský inspektor a sekretář kouřimského krajského úřadu, jm. 4. VIII. 1753.

Adjunkt: Antonín Nejedlý, kolem r. 1770.

Německý Brod: Královští rychtáři: Jan Jindřich st. z Löwenfelsu, první královský rychtář, př. 12. X. 1641, zemř. 12. V. 1668. — Valentin Jenč, primas, př. 3. VIII. 1668, zemř. 15. X. 1674. — Karel Fleissinger z Auersbachu, radní, př. 14. I. 1675, resignoval v lednu 1690. — František Leopold Oberštejn, radní, př. 6. IV. 1690, zemř. 25. VI. 1703. — Jindřich František Klobása, radní, př. 5. XI. 1703. — Kryštof Gotfried Profyn, primas, př. 27. VIII. 1709. — Jan Jiří Hanel, př. 22. VIII. 1715. — Tomáš Kobzina, př. 19. V. 1727. — Václav Antonín Herbst, př. 18. VIII. 1729. — Maxmilian Ignác Sloup, př. 26. I. 1740, 1750. — František Antonín v. Kittel, primas, př. 10. III. 1763. — Jan Leopold Čermák, jm. 20. IX. 1771, př. 30. X. 1771.

Adjunkti: Tobiáš Kocík, radní písař, jm. 24. VII. 1654. — Daniel Fran-

tišek Kamberský, radní, jm. 6. VII. 1665, zemř. 28. III. 1684. — Václav Matyáš Duc (?), př. 12. XI. 1738. — Josef Holtzer, zemř. v lednu 1750. — Prokop Tencian, subsyndicus, jm. 7. II. 1750.

Nový Bydžov: Královští rychtáři: Jan Finger 1624. — Šebestián Slotheim Ouštěcký, (kdy?). — Jan Opatrný 1631. — Jan Bystřický ze Studnic. — Jan Dentulín Táborský, 1639, suspendován 24. VII. 1653. — Matěj Maleninský, primas, př. 27. IX. 1653, zemř. 5. XII. 1660. — Ondřej Unčovský, primas a výběrčí ungeltu, jm. 28. I. 1661, r. 1663 již mrtev. — Jan Jindřich Tejnický (Týnecký) z Újezdce, radní, př. 18. VI. 1663, zemř. 23. XI. 1684. — Václav Maleninský, primas, př. 12. II. 1685, 1702. — Mikuláš František Pacovský, př. 5. II. 1711, 1721. — Josef František Perkmann, př. 3. XI. 1722, 1767. — Václav Fleischer, radní, jm. 25. III. 1768, př. 6. V. 1768, zemř. v srpnu 1780. — Václav Čeněk, býv. rycht. adjunkt, jm. 21. X. 1780.

Adjunkti: Daniel Suchánek, 1663. — Martin Růžický, zemř. 1749. — Václav Rudolf, jm. 3. I. 1750. — Václav Fleischer, pozdější královský rychtář, jm. 9. II. 1758. — Václav Čeněk, pozdější král. rychtář, jm. 7. VI. 1776, do r. 1780, kdy se stal královským rychtářem. — Strahl, filiální pokladník, jm. 21. II. 1777 vicerychtářem cum spe successionis.

Čáslav. Královští rychtáři: Jan Vachův (Vach), 1548, 1553. — Sixt Cikán, 1567, zemř. v září 1572 (?). — Bernard Polický, jm. 14. VII. 1572, propuštěn na vlastní žádost 12. VII. 1577. — Sylvestr Janský, radní, jm. 12. VII. 1577. — Jan Fuka, alias Hrůza, zemř. 24. IX. 1593. — Jiřík Přibyslavský, z Modlíkova, primas, př. 25. X. 1593, povýšen na šlechtictví 23. IV. 1602, kdy již nebyl rychtářem. — Blažej Soběslavský, radní, př. 27. V. 1598, do 6. ledna 1623, r. 1629 již mrtev. — Burian Chuchelský z Nestajova, jm. 6. I. 1623 správcem rychtářského úřadu do 23. IV. 1623. — Filip Greczlinger, měšťan Starého města pražského, od 23. IV. 1623 do 11. XII. 1626. — Matěj Ostrejš, od 11. XI. 1626 do prosince 1628. — Medic. Dr. Jan Clidierius, př. 5. XII. 1628, zemř. v březnu 1641. — Matěj Ostrejš, předešlý rychtář, primas, př. 14. IX. 1641, zemř. asi v červenci 1652. — Jiří Jemnický, radní, př. 3. X. 1652, dne 17. X. 1655 raněn mrtvicí, dne 12. XII. 1656 sproštěn pro nemoc služby. — Samuel Felix st. Jaroměřský, jm. 12. XII. 1656, zemř. v červnu 1669. — Jan Ondřej Viktorin Zabylanský, býv. kvartýrmajstr v pluku bar. de Luiers, sloužil ve španělském vojsku v l. 1632 – 1637, pak písař radní, výběrčí pivního a vinného tácu, radní, krajský kontribuční, primas, př. 13. I. 1670, zemř. 4. VII. 1694. — Kristian Josef František Šorf, hejtman všech panství hr. Věžníka, radní, př. 20. IX. 1694, resignoval 1708. — Jan František Hennetti, radní, př. 13. IX. 1708. — František Rosenkrans (kdy?). — Jan František Hennet, 1742. — Jan Pavel Křovský z Křovic, jm. 27. III. a př. 27. VI. 1772. — Antonín Kamberský, jm. 19. I. 1776. — Ignác Mehl, býv. plukovní auditor, jm. 23. XI. 1782, do 1783.

Adjunkti: Jan Jaroměřský, jm. 18. XI. 1594. — Václav Knoflíček, radní, jm. 26. I. 1692. — Adam Melchior Veselý, př. 12. XI. 1738. — Václav Bernard z Lilienberka, po r. 1764. — Václav Petrle z Lilienberka, př. 22. II. 1771 (totožný s předešlým?)

Domažlice: Královští rychtáři: Havel Beran, 1552, 1554. — Jiřík Stříbrný, zemř. koncem r. 1574. — Tomáš Světecký, radní, jm. 16. II. 1575, ale pro nemoc hned propuštěn 26. II. 1575. — Václav Truhlička z Aventinu, jm. 26. II. 1575, zemř. v říjnu 1584. — Kašpar pod kostelem, jinak Locinger, radní, jm. 9. I. 1585, 1595. — Jan Bělohradský z Kosmačova, radní, př. 2. III. 1598, zemřel počátkem r. 1606 »skrze nešťastnou příhodu a pád« v Řezně, kde byl i pohřben. — Jan Kantorovic z Hořiměřic, bývalý rychtář chodovský, na šlechtictví povýšen 4. IX. 1592, př. 3. V. 1606, 1611. — Petr Koránek, př. 11. IV. 1614. — Václav Slanský, př. 23. VIII. 1621. — Fridrich Sylvan z Feldenštejna, 1623—1626. — Matouš Pavlovec z Lumenštejna, 1633, zemř. 28. IV. 1657. — Jan

Jiří Arnošt Beran, býv. důstojník, pak městský písař, primas, od 1658 zemř. 4. X. 1668. — Fridrich Vilém Kaplánek ze Sonnenfelsu, radní, od 1669, zemř. 15. V. 1694. — Jan Šporer, kdysi po 8 let notář desítipanského úřadu na Starém městě pražském, pak po 16 let městský písař v Českých Budějovicích, pak domažlický primas, př. 17. VIII. 1694, zemř. 12. VI. 1703. — Jan Jiří Šmerfeld, radní, př. 7. VIII. 1703. — Ferdinand Manetínský, př. 19. I. 1723. — Jan Jindřich Kanic, př. 18. I. 1725. — Jan Vilibald Manetínský, býv. rycht. adjunkt, př. 25. VIII. 1727, zemř. 27. XI. 1763. — Ferdinand Karel Pitzker, primas, jm. 26. IV. 1764, zemř. 2. XII. 1769. — Jan Khul, býv. rycht. adjunkt, jm. 16. III. 1770, zemř. 10. III. 1774. — Antonín Josef Koránek, primas, jm. 3. III. 1775.

Adjunkti: Havel Lounský, př. 12. III. 1593, propuštěn pro nemoc 11. VII. 1601. — Petr Koránek, pozdější královský rychtář, jm. 11. VII. 1601. — Adam Rabinus, sesazen r. 1652 na stížnost obce, jako člověk nepokojný a bouřlivého života. — Václav Rožmitálský, jm. 1652, 1657. — Fridrich Vilém Kaplánek ze Sonnenfelsu, pozdější královský rychtář, jm. 28. V. 1668. — Jan Jiljí Kacerovský, jm. 26. III. 1695. — Jan Vilibald Manetínský, pozdější královský rychtář, př. 23. I. 1725. — Jindřich František Felix, primas, suspendován r. 1752. — Daniel Janský, jm. 30. XII. 1752, zemř. 21. IX. 1753. — Jan Nepom. Hagenauer, jm. 17. XI. 1753. — Jan Ant. Khul, pozdější král. rychtář, jm. 7. VII. 1763, do 1770. — Fridrich Mašina, radní, jm. 19. XII. 1771.

Dvůr Králové. Královští rychtáři: Viktorin Soukeník, 1551, 1555. — Martin Trubač 1564—1577. — Matěj Čížek, 1590—1593. — Václav Ješek, př. 31. V. 1593, 1607. — Martin Cikán z Čermné, př. 1613, 1619. — Valentin Bohumír Arfurt z Frankenberku, 1625. — Mikuláš Juliš ze Schönbachu, výběrčí pivního a vinného tácu, fořtmistr hor a lesů trutnovských, př. 20. X. 1628, zemř. 23. VIII. 1642. — Jan Zub st. z Ehrenfeldu, primas, př. 17. IX. 1642 zemř. 11. IV. 1655. — Václav st. Patočka, býv. rychtářský adjunkt, radní, př. 16. VI. 1655, 1660. — Jan st. Žďárský Srnovec z Varvažova, 1660—1662. — Václav Jindřich st. Patočka, od 1662 zemř. 18. IV. 1684 ve věku 83 let. — Jan Hynek Ježek (Ješke), hejtman na Hradišti, př. 14. VII. 1684, zemř. 9. XII. 1689. — Václav Zikmund Juliš ze Schönbachu, př. 13. II. 1690, zemř. 23. X. 1695. — Václav Adam Kučera Březnický, hejtman panství Miletínského, radní, jm. 30. XII. 1695 př. 16. I. 1696, 1698. — Jan Filip Schöneck, př. 6. III. 1699, 1716. — Daniel Balthasar, př. 2. X. 1716 1719 — Matěj Böhm, př. 18. IV. 1720, zemř. 4. XII. 1748. — Josef Daniel Ruprecht, radní, jm. 22. III. 1749, př. 27. III. 1749 zemř. 8. V. 1753. — Matěj Kristián Petera, býv. rychtářský adjunkt, jm. 14. VI. 1753, př. 16. VIII. 1753, zemř. r. 1763. — Jan Adam Šubrt, radní, dosav. rycht. adjunkt, jm. 26. XI. 1763, do r. 1778. — Jan Berger, radní, dosav. rycht. adjunkt, jm. 13. II. 1778, do r. 1783.

Adjunkti: Tomáš Žlutický, jm. 20. X. 1592. — Jakub Oujezdský jm. 15. X. 1614. — Jan Tynus, jm. 1642 zemř. 1649. — Jan Beran, jinak Obešlo, jm. 25. VI. 1649, zemř. 1652. — Václav Patočka, jm. 21. X. 1652. — Jan st. Pošíval, jm. 14. III. 1656. — Martin Wacman, jm. 3. V. 1680. — Matěj Kristian Petera, do r. 1753. — Ferdinand Athanasius Berger, jm. 14. VI. 1753, ale pro nemoc ihned resignoval. — Jan Adam Šubert, radní, jm. 30. III. 1754, do r. 1763, kdy se stal královským rychtářem. — Jan Berger, radní jm. 23. III. 1764, do r. 1778, kdy se stal královským rychtářem. — Kopp, radní, jm. r. 1779.

Kutná Hora. Královští rychtáři: Ondřej Dačický z Heslova, řečený Křivoláček, první král. rychtář, jm. r. 1551, ale ještě téhož roku, dne 13. července 1551 byl jm. horním hofmistrem. — Jan Chyzdera, jm. 1551, zemř. 1561. — Samuel z Vodolína, jm. 1562, do 1568. — Jakub Freisichselbst, jinak Stejšek, jm. 1569, zemř. 1572. — Mikuláš st. Vodňanský z Čazarova od Zlaté husy, jm. 15. září 1572, př. 24. září 1572, zemř. 5. III. 1597. — Řehoř Vodička Horažďovský, krejčí na Tarmarce, radní, rodem z Horažďovic (pil jen vodu,

odtud jméno), jm. 12. IV. 1597, zemř. r. 1603. — Leipolt Setler, kraječ suken, rodem Němec (rada jej jmenuje Šetlar), býv. městský rychtář, př. 18. III. 1603, zemř. 19. X. 1605. — Václav Sixt Čáslavský ze Zvířetína, apatykář při rathouze, rodem z Čáslavi, př. 23. XI. 1605, šlechticem od 2. VIII. 1602, zemř. 5. I. 1620. — Radslav Hlavsa z Liboslavě, jm. 30. IV. 1620, propuštěn 1622. — Jan z Tulechova, jm. 1622, propuštěn na vlastní žádost 21. XI. 1628. — M. Jiří Jindřich Stredonius, radní, př. 21. XI. 1628 a pak znovu 26. VIII. 1647, zemř. 1. IX. 1656. — Kryštof Antonín Bergmann z Lindenberku, radní, jm. koncem r. 1656, zemř. 18. XI 1679. — Karel Bergmann, asi syn předešlého, př. 15. IV. 1680, ale brzy potom, 15. V. 1680 zemř. v Praze. — Václav Kryštof Erythrei, úřaduje již koncem r. 1680, př. 3. VII. 1681, zemř. v prosinci 1688. — Jiřík Adam Widmann, př. 18. IV. 1689, zemř. 28. IX. 1704. — Ferdinand Alexius ze Sterna Legisfeldu, radní, př. 12. XII. 1704, zemř. 4. IV. 1721. — Bernard Hynek Dačický z Heslova, př. 18. IX. 1721. — Václav Tadeáš Hertl, př. 6. VI. 1743, 1755. — Jan Frick (kdy?). — Petr Vojtěch Hertl, př. 29. I. 1765. — Bernard Erythrei, jm. 26. V. 1766. — Ignác Josef Stephan, př. 27. X. 1766 dne 13. X. 1768, jm. komerčním inspektorem olomouckého kraje, od 1. II. 1770 mu zastavena pense. — Beránek 1781.

Adjunkti: Jakub Brodský, jm. 17. V. 1691. — Vilém Salander z Starkova, jm. 21. IV. 1657, zemř. 25. VII. 1658. — Jan Fridrich Assula, radní, jm. 7. X. 1658, zemř. 13. IX. 1670. — Matouš Ignác Chmelský, zemř. 3. XII. 1675. — Václav František Alexius, jinak Svinčanský, radní písař, výběrčí ungeltu, jm. 24. XI. 1681, 1721. — Theofil Janovka, radní a syndik, jm. 1755. — Jan Frick (kdy?). — Felix Beránek po r. 1764.

Králové Hradec: Král. rychtáři: Jakub Kaderman z Kelče, jm. 6. XII. 1547, zemř. 1553. — Jindřich Nejedlý z Vysoké, 1555, zemř. 1562. — Adam Kropáč z Dřevíče, jm. 1567. — Michal Choustnický, jm. 5. IX. 1571. — Šimon Litický z Peclinovce, jm. 14. II. 1573, dne 15. IX. 1575 povýšen na šlechtictví, zemř. 17. září 1578. — Jiří Škornice Balbín z Vorličné, jm. 25. IX. 1578, resign. 1587*). — Jan Albus Klatovský, bakalář, radní, jm. 1587, zemř. 1. června 1590. — Jan Roubal Žatecký, radní, jm. 28. VIII. 1590, zemř. 28. III. 1617**). — M. Jan Hubetius z Libé Hory, povýšen na šlechtictví 6. XI. 1612, př. 30. IX. 1617, do 1625, kdy se stal primasem. — Mikuláš Boček jm. 1625, zemř. 1640. — Jan Uhlíř (v německých spisech se jmenuje Hans Köhler, ale rada píše Uhlíř a on sám se podpisuje česky Uhlíř), primas, př. 10. VII. 1640, resign. 1644, kdy také 9. X. 1644 zemř. — Jan Benedikt Dyrynger z Hirschenfeldu, jm. 7. IV. 1644, př. 25. X. 1644, suspendován 17. VII. 1653. — Jiří Kotečník z Domoslavě, správcem úřadu od 17. VII. 1653, př. 9. I. 1654, zemř. v květnu 1658. — Blažej Fridrich Fezer (Fessar), př. 8. VIII. 1658, zemř. 8. IX. 1666. — Martin Václav Vogler z Falkenhorstu, př. 10. XII. 1666, zemř. 14. II. 1668. — Václav Bláha z Chotětova, př. 9. VI. 1668, zemř. 24. I. 1680. — Václav František Tejnický (Týnecký) z Újezdce, př. 13. III. 1680, zemř. 19. IX. 1680. — Václav Sýkora, př. 18. III. 1681, zemř. 17. VII. 1693. — Samuel Václav Cejp z Peclinovce, primas, př. 10. IX. 1693, zemř. 10. IX. 1705. — Petr Pavel Vogel, př. 10. XII. 1705, do 1725. — Jan Antonín Fridrich, př. 26. IV. 1725. — Ferdinand Josef Částka ze Sternsteina, př. 23. VII. 1734, povýšen na šlechtictví 20. XII. 1734. — Šimon Portenstein, př. 10. IV. 1741, zemř. (v červnu?) 1767. — František Schneider, primas, jm. 30. X. 1767, př. 31. XII. 1767, 1782.

Adjunkti: Isaiáš Kotečník z Domoslavě, 1590. — Adam Svoboda, jm. 5. IV. 1607. — Jan st. Vostárek z Vačetína, před r. 1641. — Nikodem Vostárek z Vačetína, syn předešlého, jm. 11. V. 1641, 1644. — Adam Václav Kouřimský

*) Jeho obraz vymalován v rorátní knize hradecké (viz Svenda IV., str. 118).

**) Vyobrazen v hradecké knize literátské (Svenda IV./224).

z Věčína, jm. 14. V. 1655. — Samuel Filadelfus, jm. 8. III. 1646. — Jan Nikodem Gebaur, 1668, zemř. 1672. — Martin Březovský, jm. 13. XII. 1672. — Jiří Vojtěch Leixner, zemř. 23. VIII. 1706. Byl zároveň účetním (gegenhandlerem) ungeltu. — Jan Václav Landa, jm. koncem r. 1706. — František Žďárský, radní, zemř. 5. X. 1750. — Josef Hesseli, syndik, jm. 7. XI. 1750, ale brzy (1754?) resignoval. — Daniel König, jm. 27. VII. 1754, zemř. 1765. — Václav Louda (kdy?). — Ignác Blažek, radní, jm. 25. II. 1765. — Jan Nepom. Portenstein, radní, jm. 21. XII. 1780.

Chrudim: Král. rychtáři: Václav Franc, jm. 1551. — Burian Pochobradský, před r. 1553. — Jan Piečék Smržický, 1573. — Václav Lípa, radní, jm. 7. IX. 1580 propuštěn na vlastní žádost 10. V. 1583. — Burian Kochánek z Kochánku, radní, př. 27. V. 1583, propuštěn pro nemoc 15. III. 1589. — Valentin Březovský, radní, jm. 15. III. 1589, 1595, zemř. 1598. — Samuel Franc z Liblic, př. 16. II. 1598. — Šebestian Kryštof, př. 12. XI. 1604. — M. Václav Bílek Kořímský, př. 5. X. 1623, 1630. — Jan Šelakovský (podepisuje se také Čelakovský), př. 24. IX. 1635, zemř. v srpnu 1638. — Václav Krispin, primas, př. 26. IX. 1638. — Jiřík Vojtěch Boleslavský, radní, př. 29. III. 1639, zemř 5. V. 1651. — Daniel st. Šebestian z Častolovic, primas, př. 7. VII. 1651 zemř. 28. XII. 1655. — Adam Hycler (Hitzler) z Neuenberku, primas, př. 28. I. 1656, zemř. 1. III. 1661. — Jan May, primas, jm. 2. VI. 1661, zemř. 21. VII. 1665. — Jan Josef Bochauf z Polkenštejna, býv. listovní písař na panství Pardubickém, primas, jm. 1665, ale jmenování jeho zrušeno pro námitky obce a král. podkomořího. Úřad pak po pět let spravoval rycht. adjunkt Kryspin. Když námitky odstraněny, př. Bochauf 24. IV. 1671, zemř. 13. VIII. 1680. — Samuel Řehoř Kryšpín, býv. rycht. adjunkt, pak primas, jm. 18. XI. 1680, př. 17. III. 1681 (přísaha zpožděna pro zuřící mor) zemř. 13. VII. 1684. — Václav Ivan Písecký, radní, př. 30. X. 1684, zemř. 20. XII. 1700. — Michal Ferdinand Fiedler, radní, lékař, jm. 1701, ale ihned resignoval, motivuje to svojí nemajetností. — Daniel Leopold Šebestian z Častolovic primas, jm. 9. V. 1701, př. 24. XI. 1701 (přísaha zpozděna pro jeho podagru). — Jiří Norbert Koukal, př. 25. IV. 1709, 1719. — Antonín Josef Ceregetti, př. 15. II. 1720, suspendován r. 1723. — Václav Baltazar Petrželka, př. 12. VIII. 1723, suspendován asi r. 1727. — František Josef Kryšpín, býv. rycht. adjunkt, př. 16. XII. 1727. — Jan Bapt. Müller, př. 16. XI. 1728. — Václav Ferdinand Pecold, př. 22. XI. 1729, zemř. r. 1754. — František Cyrani, jm. 3. I. 1756, př. 29. IV. 1756. — Jan Kraus, býv. rycht. adjunkt, jm. 11. VIII. 1775.

Adjunkti: Adam Žlutický, př. 21. X. 1608, — Kryštof Bohdanecký, zemř. v květnu 1657. — Jakub Střechovecius, radní jm. 1. VIII. 1657, zemř. 20. XI. 1659, načež místo do r. 1661 neobsazeno. — Samuel Řehoř Kryšpín, býv. starší písař radní, jm. 5. IX. 1661, do 1671, kdy se stal primasem. Od r. 1665 až 1671 spravoval úřad rychtářský sám. — Jiří Norbert Koukal, mladší písař radní, jm. 15. IX. 1671. — Frant. Josef Kryšpín, před r. 1727. — Josef Melhard, kolem polovice 18. stol. — Tadeáš Sebestiani, kolem polovice 18. stol. — Václav František Petrželka, zemř. 7. XI. 1750. — František Emanuel Frölich, jm. 5. XII. 1750, zemř. v únoru 1753. — Josef Beránek, radní, jm. 16. VI. 1753. — Jan Kraus, do 11. VIII. 1775, kdy se stal král. rychtářem. — Jan Juliš, radní, jm. 18. I. 1776.

Jaroměř: Král. rychtáři: Laurin Matyášův, radní, 1557—1563. — Řehoř Krejčí 1563—1568. — Jiřík Bakalář Mysletický, radní, od 1568, zemř. 1. II. 1578. — Jiřík Hubka, radní, od 1578, zemř. 6. IV. 1583. — Václav Bystřický ze Studnic, obecní starší, jm. 1583, do 1597. — Václav Prokůpek, primas, výběrčí nápojového tácu, př. 8. XII. 1597, zemř. v červenci 1611. — Jan Cikán z Čermné, od 1611, zemř. koncem r. 1618. — Matyáš Zástěra, do r. 1623. — Jeronym Todt z Kamenice, od 1623, zemř. 1637. — Jan Jiří Mann, př. 8. VI.

1637, zemř. 1646. — Matyáš Maxmilian Švenda Kladenský z Rosenfeldu, radní, př. 16. V. 1646, dne 18. IX. 1670 suspendován na stížnosti obce proti němu a hlavně proto, že neopatrností jeho ženy vznikl 8. VIII. 1670 veliký požár, jímž vyhořelo takřka celé město. — Matyáš Ondřej Lorenc, radní, bývalý hejtman panství Náchoda, př. 17. VII. 1671, zemř. 27. III. 1681. — Jan Vilém Bleiveis, primas, př. 23. VI. 1681, zemř. 23. XII. 1703. — Jan Jiří Arnošt Kneiffel z Ehrensteina, radní, pohraniční celní pojezdný trutnovského celního obvodu (kvartýru), př. 13. III. 1704, zemř. 7. V. 1706. — Václav Kosiště, radní, jm. 12. VII. 1706, př. 19. VII. 1706, zemř. 22. I. 1707. — František Antonín Andreides, př. 22. III. 1707, zemř. 7. V. 1747 ve stáří 76 let. — M. Josef Antonín Krňovský, radní jm. 6. III. 1748, 1756 do r. 1778. — Jan Maria Viktora, býv. rych. adjunkt, dědičný poštmistr, jm. 30. XII. 1778, zemř. 1781. — František Antonín Payer, radní, jm. 2. IX. 1781, do r. 1783.

Adjunkti: Jan Vlach (Vlachův), od r. 1646, resignoval pro stáří 1660. — Martin Cikán, jm. 1. VI. 1660, zemř. 1676. — Ferdinand st. Mann, radní, jm. 1676, resignuje 28. VIII. 1682 pro stáří (70 let). — Daniel Šlosárek, jm. 1682. — Jan Konvička, syndik, jm. 28. III. 1750. — Jan Maria Viktora, dosav. poštmistr, jm. 14. XII. 1775, do r. 1779, kdy byl jmen. král. rychtářem. — František Antonín Payer, radní, jm. 15. IV. 1779, do r. 1781, kdy se stal král. rychtářem.

Kadaň: Král. rychtáři: Wolf Gessner, 1547—1552. — Konstantin Kryštof Zelender z Prošovic, jm. 1570, povýšen na šlechtictví 1. V. 1570, zemř. v červnu 1580. — Filip Šenheffer z Lichtenfeldu, radní, jm. 10. XI. 1580. — Petr Štěrba, propuštěn 27. X. 1590. — M. Kryštof Albertus z Rechtalu, př. 1590, r. 1594 suspendován pro podezření z cizoložství a na jeho místo jm. Šebestian Kleiner (Glener), primas, jenž př. 16. II. 1594. Albertus byl však brzy rehabilitován a v dubnu 1596 ujal se znovu úřadu král. rychtáře. Dne 9. VIII. 1601 povýšen do stavu šlechtického, zemř. 31. VII. 1608. — Jiří z Espenhorstu, vrátil se 6. III. 1614 z budějovického zemského sněmu šílený. Protože ohrožoval lidi na ulici, musel býti svázán železnými řetězy. — Správcem rychtářského úřadu byl jm. 15. III. 1614 městský radní Martin Schwartz. — Dr. Valentin Naydek, př. 22. IX. 1611. — M. Matouš Eger, 1626. — Jakub Chyterka, 1631, zemř. 3. VIII. 1649. — Volfgang Thumseker, primas, př. 13. V. 1650, zemř. 14. XII. 1668. — Antonín Wolf z Wolfsberku, pojezdný pohraničního cla, jm. 1669, zemř. 21. XII. 1670. — Jan Bartoloměj Ignác Frank, jm. 1671, zemř. 24. VIII. 1687. — Jan Michal Simonis, primas, př. 6. X. 1687, zemř. 17. VIII. 1698. — Jan Leopold Simonis, syn předešlého, radní, př. 15. IX. 1698, zemř. počátkem r. 1712. — Wolf Arnošt Thumseker, primas, bývalý přísežný prokurátor, papežský comes palatinus, vnuk někdejšího král. rychtáře, př. 15. III. 1712. — Ignác Kayl (Keyl), býv. rycht. adjunkt, př. 14. XII. 1728. — Karel Josef Kayl (Keyl), jm. 23. VIII. 1771, př. 30. X. 1771, do r. 1783.

Adjunkti: Zikmund Arnošt Otto z Ottilienfeldu, 1670, 1676. — David Heintzmann, př. 3. III. 1687. — Ignác Kayl (Keyl), př. 27. IV. 1724, do r. 1728 kdy se stal král. rychtářem.

Klatovy: Král. rychtáři: Matyáš Kafunk z Poborovic, 1548—1564, primas, povýšen do šlechtického stavu r. 1557. — Viktorin Korálek z Těšína, od. 1564, povýšen na šlechtictví r. 1560 resignoval pro stáří a nemoc 8. IX. 1572. R. 1575 je již mrtev. — Matyáš Kafunk z Poborovic, bývalý král. rychtář, jm. 15. IX. 1572, 15. IV. 1583 na svou žádost pro nemoc propuštěn, zemř. v březnu 1584. — Šimon Plavenský z Plauenfeldu, radní, jm. 15. IV. 1583, zemř. 1598. — Jiřík Slanský z Kosmačova př. 24. XI. 1597, propuštěn na svou žádost pro nemoc r. 1613. — Daniel Korálek z Těšína, syn bývalého král. rychtáře, radní, př. 13. III. 1613, zemřel r. 1624, když mu bylo skonfiskováno jmění. — M. Lukáš Vodňanský, primas 1622, r. 1627 již mrtev. — Pavel Zahrobský z Těšína, radní, př. 10. VII. 1630, zemř. 1636. — Jiřík Plechšmíd, primas, př.

23. IX. 1636, zemř. 1648. — Jan Strantzinger, primas, jm. v říjnu 1648, ale poněvadž bylo jeho jmenování provedeno místodržícími a ne komorou, bylo na nátlak komory zrušeno a Strantzinger sesazen 25. XI. 1648. — M. Kašpar Phitopaeus Kopidlanský, býv. městský písař, pak primas, spravoval úřad rychtářský od listopadu 1648, př. 22. VII. 1650, zemř. 2. XI. 1659. — Václav František Voškloud, primas, jm. 25. X. 1660, zemř. 9. XII. 1671. — M. Václav Vojtěch Korbelius, primas, př. 10. II. 1672, zemř. 1681. — Jan Filip Hoch z Hochu, primas, jm. 26. XI. 1681, zemř. 14. III. 1691. — Medic. Dr. Martin Ambrož Wirth z Wehrenfeldu, radní, př. 4. V. 1691, zemř. 7. XII. 1695. — Jakub Zhorský ze Zhoře, primas, př. 13. III. 1696, zemř. před r. 1724. — Jiří Aleš Fuchs z Valburku, radní, př. 7. XII. 1724, zemř. 1729. — Ludvík Jan Hubacius z Kotnova, městský písař, pak radní, př. 14. VI. 1729, zemř. asi 1750. — František Vojtěch Buta (Puta), radní, př. 26. I. 1750, zemř. r. 1774. — Jan Antonín Forstmayer, primas, jm. 17. III. 1775, do r. 1783. — Weiner, vojen. auditor, jm. 3. II. 1783.

Adjunkti: Matěj Lounský, jinak Lašek, jm. 26. I. 1592. — Jan Rymola, do 1605. — Matěj Lounský, jm. 4. V. 1605. — Salomon Rudolf Ursin, jm. 26. X. 1656 r. 1659 odešel z města. — Jan Filip Hoch, př. 24. IX. 1680. — Martin Václav Maloveský, zemř. 5. V. 1693. — Václav Daniel Voříšek, radní, jm. 20. VI. 1693.

Kolín: Král. rychtáři: Matouš Volyňský z Vladoře (Matouš Bakalář), 1547—1565, kdy suspendován. — Kašpar Šmidl z Eberka, 1571, zemř. asi před sv. Václavem 1583 morovou ranou. — M. Mikuláš Alethin, radní, zemř. v listopadu 1586. — M. Jan Pacheus z Rájova, primas, jm. 1587, zemř. v květnu 1621. — Cyprian Volyňský, od 1622, zemř. 20. IX. 1622. — (V letech 1623—1628 úřad neobsazen.) — Jan Skopec Nymburský, př. 5. VI. 1628, do r. 1632. — Jakub Jaklin z Vrabiny, primas, r. 1635. Když byl 12. XI. 1639 zajat Švédy v Německém Brodě, kam se před nepřítelem utekl a uvězněn na Veliši, vedl úřad místo něho primas Jeremiáš Spira až do Jaklinova návratu z vězení dne 9. VII. 1641. Zemř. 15. III. 1645. — Jeremiáš Spira, primas, př. 7. IX. 1645, propuštěn na svou žádost pro nemoc 12. IX. 1650. — Michal Jiří Salaj z Czyflery (?), př. 23. IX. 1650, zemř. 21. VII. 1673. — Matěj František Hájek, primas, př. 31. VIII. 1673, dne 1. III. 1689 na stížnost rady sesazen a na jeho místo jmen. 11. III. 1689 důchodní písař panství poděbradského Jan Těšovský, jenž byl koncem r. 1690 jmen. hejtmanem panství poděbradského. Tehdy byl Hájek rehabilitován, znovu jmenován 17. I. 1691 a byl král. rychtářem až do své smrti r. 1697. — Valentin Jan Kokovský, př. 20. II. 1698, zemř. 15. VI. 1701. — Jiří František Formandl, radní, př. 25. VIII. 1701, zemř. 1735. — Jan Eugen Lothringer, př. 20. XII. 1734, zemř. 1747. — Jan Ignác Jindra z Orebtálu, primas, jm. 6. III. 1748, zemř. 1770. — Josef František Kratochvíle, jm. 7. XII. 1770, př. 12. IV. 1771, zemř. 1774. — František Kostka ze Sachsentálu, jm. 16. VI. 1775, zemř. 1775. — Josef Hrubeš, jm. 3. V. 1776, do r. 1783.

Adjunkti: Tadeáš Zobl, syndik, jm. 1748, ale hned resignoval. — Jan Ignác Lothringer, jm. 3. I. 1750, zemř. 2. III. 1751. — Josef Kratochvíle, radní, jm. 17. IV. 1751. — Šebestian Dittmann (kdy?).

Kouřim: Král. rychtáři: Ondřej Nykl, 1548, 1554. — Václav ze Zlonic, zemř. krátce před 17. lednem 1579. — Tomáš Jílovský z Krásné Hory, radní, jm. 10. února 1580. — Jan Lán z Varvažova, př. 14. VII. 1592, zemř. 1598. — Tobiáš Kožišník, radní, př. 4. XII. 1598. — Šebestian Rožmitálský, př. 4. IX. 1606, zemř. počátkem ledna 1617. — Václav Prčka, př. 9. II. 1617. — Bartoloměj Roháč, radní, mlynář, př. 20. XII. 1629, 1631. — Florian Lounský, 1635. — Jan Kamberský, př. 27. IV. 1637, zemř. 23. X. 1638. — Tobiáš Chřeník, radní, př. 1. II. 1639, zemř. 2. V. 1650. — Daniel Tyrys, bývalý krajský pokladník, pak primas, př. 15. XI. 1650, r. 1667 suspendován, zemř. 21. IV. 1668. — Jan Bukač, primas, př. 6. III. 1668, zemř. r. 1676, stár jsa 90 let. — Jan Kleisperger (Gleis-

berger), radní, př. 6. XI. 1676, zemřel 19. VII. 1677. — Jan Hájek, primas, př. 27. IX. 1677, zemř. 25. VII. 1698 ve stáří 98 let. — Matyáš Václav Leigebius, primas, př. 4. IX. 1698, 1702. — Jan Matěj Reichmann, př. 22. VIII. 1715. — Filip Jakub Stephani, př. 5. III. 1730. — Hynek Jan Pořešínský (kdy?). — Václav Chvalovský, př. 28. IV. 1757. — Antonín Beneš, jm. 23. V. 1777.

Adjunkti: Pavel Reichmann, radní, jm. 1693.

Litoměřice: Král. rychtáři: Augustin Wider, alias Krejčí, radní, 1547—1564, zemř. 20. dubna 1582. — Václav Vicen z Šonova, primas, od 1565, propuštěn na vlastní žádost 18. VIII. 1573, zemř. 1. I. 1577. — M. Jindřich Mráz z Milešovky, radní, jm. 18. VIII. 1573, propuštěn na vlastní žádost 26. V. 1582, — Jan Mráz z Milešovky, jm. v červnu 1582, ale ihned, 22. VI. resignoval pro nemoc. — Jiřík Houška z Adlersberku, radní, jm. 3. IX. 1582, propuštěn na vlastní žádost pro stáří 26. VIII. 1586, zemř. 21. X. 1603. — Jan Balbín z Vorličné, primas, jm. 26. VII. 1586, zemř. 9. V. 1596. — Adam Mráz z Milešovky, primas, bratr výše zmíněného rychtáře, př. 18. V. 1596, do r. 1602, zemř. 1613. — Matyáš Šiška z Čejnova, zvaný Šimeček, př. 13. I. 1602, do září 1620, kdy propuštěn. — Mikuláš Mrázek z Budína, radní, 1620—1624. — Šimon Petr Aulyk z Třebnice, př. 13. XII. 1624, do 10. VII. 1629, kdy byl jmen. sekretářem české dvorské kanceláře, 3. I. 1628 nobilitován, r. 1630 povýšen do rytířského stavu, dne 4. V. 1641 jmen. hofrychtéřem věnných měst, zemř. 6. V. 1657. — M. Jiří Vilém Herolt ze Stoda, primas, př. 31. VIII. 1629, r. 1633 obdržel titul cís. rady, zemř. 2. I. 1647. — Jakub Ignác Strobelius ze Sternfeldu, radní, př. 23. I. 1647, zemř. v lednu 1671. — Matyáš Eusebius Šmíd, radní, př. 30. IV. 1671, zemř. 30. IX. 1671. — Jan František Šmíd, primas, př. 24. XI. 1671, zemř. 31. X. 1693. — Jindřich Karel Soukal z Voglhauzu (ze Zaháje), radní, syndik městský, bývalý vojen. auditor, př. 11. XII. 1693, zemř. r. 1708. — Gotfried Šebestian Heintz, od r. 1672 úředník král. úřadu deputovaných v Praze, pak výběrčí nápojové dávky v Rakovníku a Mladé Boleslavi, od 1690 v Litoměřicích, kde se stal primasem, př. 31. V. 1708, zemř. 12. II. 1730. — Dr. František Hynek Biener, krajský fysik, radní, př. 27. III. 1730, zemř. 1. VI. 1743. — Filip Antonín Jan Nepom. Biener z Bienenberka, syn předešlého, př. 30. VIII. 1743, dne 3. VIII. 1759 povýšen do stavu šlechtického, zemř. 28. II. 1791.

Adjunkti: Florian Motejlek, jm. 7. I. 1593. — Jan Kubler, r. 1657 pro nemoc resignoval. — Jan Šmíd ml., jm. 27. II. 1657, zároveň účetní písař ungeltní. — Karel Václav Čejka z Mašova, 1705.

Loket: Král. rychtáři: Konstantin Hörl, př. 13. XII. 1624. — Tobiáš Waldtmann z Waldu, př. 27. VIII. 1629, 1654, 22. IV. 1654 povýšen do stavu šlechtického. — Jan David Höfer, radní, př. 18. VI. 1657, zemř. 2. VI. 1671. — Jiří Pleyer, radní, př. 26. VI. 1671, zemř. 16. XI. 1673. — Matěj Christel, bývalý městský písař, př. 15. XII. 1673, zemř. 6. II. 1698. — Václav Heinel, městský syndik, jm. 28. II. 1698, př. 13. III. 1698, 1702. — Kryštof Josef, př. 3. VI. 1712. — Jan Antonín Schott (Schutt), př. 4. VI. 1737, zemř. 28. XII. 1748. — Jan Jiří Glötzl, bývalý ingrosista komorní účtárny, jm. 24. V. 1749, př. 26. VI. 1749, do 27. X. 1753, kdy byl jmen. revidentem podkomořského úřadu. — Jan Bernard Stritzl, býv. rycht. adjunkt, jm. 15. VI. 1754, př. 15. VII. 1754. — Jan Josef Gayer, jm. 27. VI. 1766, př. 29. VIII. 1766. — Tadeáš Stárek, jm. 19. II. a př. 1. VI. 1768 s povolením, že smí i dále zůstati současně obecním pokladníkem.

Adjunkti: Jan Bernard Stritzl, od 1729—1754, kdy se stal král. rychtářem.

Louny: Král. rychtáři: Jan Mečíř, od 1548. — Jiřík Rozum, 1551, 1554. — Šebestian Rezlar z Lišic, primas, 1565, zemř. 1573. — Jakub Sokol z Meziklas, radní, jm. 8. VIII. 1573, zemř. 27. VII. 1593. — Jiřík st. Dědek z Vlkové, primas, př. 23. VIII. 1593, zemř. 3. V. 1609. — Jan Dlouhý ze Schönbachu, př. 27. VII. 1609. — Šimon Uřídil, radní, př. 22. IX. 1611, zemř. 13. XI. 1617. — Matěj Pšan-

ský, radní, př. 19. XII. 1617. — Jan Začal z Biletína, 1623 později hofrychtéř věnných měst. — Kryštof Šrepl z Šreplsberka, př. 3. VII. 1625. — Bartoloměj Banko z Weisenburku, př. 10. XI. 1625, sesazen 13. VIII. 1629. — Řehoř Zhorský, primas, př. 13. VIII. 1629, zemř. v červenci 1634. — Vilém Hynek Bolenda z Křenovic, radní, př. 2. IV. 1635, r. 1638 již suspendován. — Matěj Pšanský, primas, př. 26. X. 1637, zemř. 4. XI. 1655. — Václav Černý, primas, př 7. I. 1656, zemř. 7. III. 1658. — Matyáš Vít, primas, př. 8. VIII. 1658, zemř. 11. XI. 1661. — (Pak úřad nějaký čas neobsazen.) — Jan Pecelius, první radní, od 1664, zemř. 10. IX. 1666. — Ludvík Karel Vít (Withy), syn výše zmíněného, první radní, př. 3. III. 1667, zemřel morem 22. IX. 1680. — Pavel Rak, primas, jm. 18. XI. 1680, př. 26. III. 1681 (přísaha zpožděna proto, že komora utekla se tehdy před morem do Domažlic), zemř. 28. VII. 1691. — Jiří František Mayer, radní, př. 27. IX. 1691, zemř. 4. VI. 1697. — Jan Vilém Müller, primas, př. 2. IX. 1697, zemř. 18. IX. 1715. — Jan Florian Šlosar (Schlosser), př. 19. XI. 1715, zemř. 4. X. 1721. — František Haintz, př. 3. III. 1722, zemř. 21. V. 1730. — Václav Josef Löbl, př. 17. VII. 1730. — Karel Zikmund Zuckmantl, jm. 27. II. 1736, 1750. — Jan Teyssig, jm. 15. I. 1773. — Jan Martinides z Grylova, jm. 23. I. 1774.

Adjunkti: Jan Malobický, zemř. koncem r. 1637. — Mikuláš Rožkovský, jm. 12. I. 1638, zemř. r. 1642. — Pavel Hyrcius (Hirtius), radní, jm. 15. III. 1642, zemř. 10. VIII. 1684. — Matěj Norbert Graas, 1750.

Mělník: Král. rychtáři: Jeronym Zlatohlávek, jm. 5. IX. 1571, propuštěn na vlastní žádost pro sešlost věku v srpnu 1575. — Jakub Kreycburský, jm. 31. VIII. 1575. — Jan Trnka, radní jm. 1583, propuštěn na vlastní žádost pro stáří 28. VIII. 1590. — Vít Tichý, jm. 28. VIII. 1590, 1598. — Jan Husa,. př. 18. VII. 1600. — Jakub Čurda, př. 18. XII. 1614. — Jakub Žamberský z Lichtenštejna, nejprve gubernátor ve městě pak král. rychtář, před r. 1629. — Jan Chrysostom Siderius Písecký, př. 8. VII. 1628, do r. 1637. — David Rafael Prušek z Prušova, př. 11. XII. 1637, 1656. — Jakub Jáchym Hamacius (Hamák) z Mühlbachu, př. 26. VI. 1657, 1693. — Ondřej Stříbrský, př. 8. V. 1693, 1702. — Jakub Goldschmidt, př. 3. X. 1710, 1723. — Kašpar Tatýrek, př. 18. XII. 1724. — Václav Ferdinand Hejda, 1748, zemř. 1756. — Václav Suchánek, primas, jm. 8. I. 1757, zemř. 1769. — Václav Šebesta, př. 28. V. 1770, zemř. 1773. — Jan Nepom. Gredtler, radní, jm. 25. VI. 1773, do r. 1783.

Most: Král. rychtáři: Jeronym Rössler, zemř. 1568. — Tomáš Pogner, jm. 1568, ale již 27. II. 1569 pro stáří resignoval. — Weidlich, 1589 (?). — Dr. Jan st. Winklman z Hozentálu na Pařidlách, 1578, dne 22. IX. povýšen do stavu šlechtického, zemř. koncem r. 1605. — Jan Dörnschwamm v. Radigschin, primas, jm. 7. III. 1605 prozatímním správcem úřadu. — Melchior Stecker, př. 22. IV. 1605, 1611. — Jan Spanmüller, 1617. — Jiří Schön, 1626. — Jan Muk z Mukntálu, primas, př. 27. I. 1635. — Jan Melichar Stecker z Sabenic, od 1638, zemř. 15. XII. 1644. — Jakub Ondřej Limpacher, primas, př. 10. II. 1645, zemř. 29. IV. 1667. — Jan Kristian Stecher z Sabenic, radní, jm. 12. VIII. 1667, zemř. 10. I. 1685. — Karel Zikmund Krebs, radní, př. 20. II. 1685, zemř. 28. III. 1699. — Jakub Zuckmantl, primas př. 3. VII. 1699, 1702. — Jan Adam Kissing (Küssing), př. 1. VII. 1715. — Jan Antonín Ringer, primas jm. 6. III. 1748. — František Ringer, jm. 2. IX. a př. 17. X. 1768. — Jan Ignác Kaldarar, jm. 5. II. 1773, do r. 1783.

Adjunkti: Alexander Nagy, jm. 23. I. 1767, 1770.

Vysoké Mýto: Král. rychtáři: Jan Kostelníček, primas, jm. 1551. — Jan Čáp, propuštěn pro stáří 18. V. 1591. — Jan Krušina, radní, jm. 18. V. 1591. — Jan Buček př. 16. II. 1598, zemř. r. 1600. — Diviš Nádhera, radní, př. 2. IX. 1600, zemř. 1616. — Jeronym Zima Husinecký z Husince, primas, jm. 19. XI. 1616, př. 13. I. 1617, 1623. Jan Pistorius Žiznický z Krajcberka, 1624, 1625. — Jakub Kocián, primas, př. 3. IV. 1626, do 30. IX. 1635. — Jan Fabricius

Berounský z Leonberka, př. 23. XI. 1635, zemř. r. 1643. — Kryštof Šebestián z Častolovic, radní, př. 28. I. 1643, zemř. 12. V. 1667. — Julius Schertzer z Malého Mlýna (Kleinmühl), radní, př. 22. IX. 1667, povýšen do stavu šlechtického 26. II. 1681, zemř. 12. XI. 1681. — Jan Charvát, radní, př. 9. XI. 1682, zemř. 2. X. 1688. — Adam Karel Christen, př. 27. I. 1689, zemř. 4. VIII. 1701. — Jindřich Karel Fabricius z Löwengrünu, př. 25. X. 1701, zemř. 1721. — Karel Josef Vlach, př. 6. XI. 1721, zemř. v dubnu 1752. — Jan Christen, radní, jm. 8. VII. a př. 20. VII. 1752. — František Christen, 1761. — Vojtěch Čapek, radní, jm. 6. III. a př. 14. V. 1772, 1774.

Adjunkti: Jan Ursin Pardubský, jm. 12. VIII. 1592. — František Pavlíček, radní písař, jm. 29. XI. 1669. — Pavel Charvát, radní, jm. 1694.

Nymburk: Král. rychtáři: Václav Žabka, od r. 1548, 1549. — Bartoloměj Bočan, do r. 1562. — Jiřík Bureš, 1562—1570. — Václav Mistrů (Mistrovic), od 1570, zemř. 18. IV. 1576. — Jan Huňatý, jm. 22. XI. 1576, do r. 1590. — Václav Perger z Altenperka, 1590—1609. — Matyáš Hanyk z Nysdorfu, př. 11. VII. 1609, zemř. 1616. — Jan Jarošů, př. 23. IX. 1616, suspendován r. 1621. — Jan Kadeřávek, od r. 1621. — Matyáš Koutek, 1623. — Konstantin Erle, 1625. — Jan Kašpar Sitt, př. 4. VII. 1625, 1627. — Jan Motovecius (kdy?). — Pavel Chotouňský z Chotouně, př. 9. X. 1629, r. 1634 utekl z města, ale vrátil se a byl rychtářem do r. 1636. — Martin Vlach, př. 13. X. 1637, propuštěn 24. VII. 1641. (Úřad pak delší dobu neobsazen.) — Jan Bohatý, př. 1. XI. 1642, zemř. 1. III. 1654. — Jan Mělnický, primas, př. 15. V. 1654, zemř. 30. VIII. 1663. — Václav František Květoň z Rosenwaldu, bývalý člen papežské tělesné gardy, pak městský písař, od r. 1664, r. 1680 povýšen do stavu šlechtického, zemř. 27. VII. 1705. — Adam Mikuláš Taufer, primas, výběrčí ungeltu, př. 6. X. 1705, do r. 1717. — Tomáš Josef Petraš, př. 22. VI. 1717. — Jan Jiří Dudek, př. 3. VII. 1719. — Jan Zikmund Jehe, 1728—1729. — Václav Nekan, býv. rycht. adjunkt, př. 5. VI. 1730, 1767. — František Husák, jm. 2. IX. a př. 30. IX. 1768, do r. 1783.

Adjunkti: Jan ml. Kadeřávek z Kuttndorfu, jm. 15. IV. 1638, ale hned resignoval pro neznalost práv. — Tobiáš Slavík, zemř. asi r. 1681. — Tomáš Josef Petraš, býv. radní písař, jm. 7. VIII. 1681, 1706. — Václav Nekan, do r. 1730, kdy se stal král. rychtářem. — Jan Jakub Kraus, zemř. r. 1746. (Pak nějakou dobu neobsazeno.) — Antonín Knoblauch, radní, jm. 16. I. 1751.

Pelhřimov. Královští rychtáři: Jan Chrysost. Drachovský, 1622—1630. — Jan Řečický, př. 26. XI. 1630, zemř. 30. VIII. 1636. — Václav Samuel Širůček, radní, př. 6. X. 1636, zemř. 6. X. 1646. — Václav Hrůza, př. 5. I. 1647, zemř. v srpnu 1671. — Mikuláš František Rutt, radní, př. 19. X. 1671, zemř. v červnu 1674. — Jan Cyprian Eusebius, primas, př. 9. VIII. 1674, zemř. v červnu 1692. — Matěj Mauricius Klokotský, primas, př. 24. X. 1692, zemř. 13. IV. 1700. — Václav František Norbert Hrůza, primas př. 25. V. 1700, zemř. 21. III. 1705. — (Pak jednáno několik let o žádosti obce, aby byl úřad královského rychtáře zrušen — úřad zatím neobsazován.) — Ondřej Jan Alois Rutt, primas, př. 24. III. 1710, zemř. r. 1729. — Josef Hynek Pichmann, býv. rycht. adjunkt, př. 14. VI. 1729, zemř. 1. III. 1746. — Josef Severin Pichman, radní, jm. 6. III. 1748, zemř. 3. II. 1769. — František Střechovský, př. 9. VI. 1769.

Adjunkti: František Pavel Hrůza, syn tehdejšího královského rychtáře, 1703, 1705. — Jos. Pichmann, před r. 1729. — Josef Mrázek, ca. 1770. — Jan Paulides (kdy?).

Písek: Královští rychtáři: Viktor Laurinův, 1550—1556. — Jan z Vršku (de Clivo, Deklivo), 1570. — Mikuláš Koloušek, sesazen 18. IV. 1580. — Jan Turenský, jm. 18. IV. 1580, do r. 1584. — Jan Barvíř, jm. 12. III. 1585, zemř. r. 1587. — Viktorin Alethin, 1595 propuštěn pro stáří (přes 80 let) 11. IV. 1606, zemř. r. 1608. — Jan Kout Sušický, př. 5. V. 1606, zemř. r. 1617. — Jan Hradištský, př. 3. XI. 1615, 1618. — Jan Jantas, zabit 30. IX. 1620. — Matyáš

Stefanides Blovský, jehož úřad zástavou města pominul až do r. 1642 kdy Písek opět vykoupen. — Jiří Vilém Hrdlička Velvarský, př. 15. I. 1642, zemř. 12. V. 1646. — Jan Ubermesser, radní, správce rycht. úřadu od září 1646. — Samuel Bártovic, býv. měšťan v Klatovech, manžel vdovy býv. rychtáře Hrdličky, př. 31. VIII. 1647, zemř. v Klatovech 4. I. 1649. — Adam Šnejter, primas, jm. 5. III. 1649, zemř. 22. VII. 1663. — Pavel Hamata (Hamatej, Hamatheus), radní, př. 11. IX. 1663, zemř. 2. IX. 1669. — Jiří Ferdinand Ubermesser, radní, př. 6. V. 1670, zemř. 12. VIII. 1682. — Ondřej Maxmilian z Valdu, radní, př. 24. IX. 1682, zemř. 27. XI. 1700. — Jan Rudolf du Chardon (Žardon), syn cís. plukovníka, bývalý voják, výběrčí vinného a pivního tácu, jm. 28. II. 1701, resignoval počátkem r. 1707. — Karel Ignác Tadeáš Urbanides, primas, př. 23. V. 1707, zemř. 25. II. 1737. — Martin Urbanides, př. 28. III. 1737, 1738. — Mikuláš Silvestr Havek, př. 6. XI. 1738, zemř. 22. III. 1742. — Jan Kryštof Necker, př. 6. IX. 1743, 1748. — Jan Pavel Brychta, od r. 1748, zemř. 13. V. 1776. — Jan N. Andeis (Andrys?), jm. 9. VIII. 1776, do r. 1783.

Adjunkti: Matyáš Hladecký z Kadlstorfu, býv. český koncipista kanceláře Albrechta z Valdštejna, jm. 17. IV. 1653, v červnu 1662 odešel ze země. — Jiří Ferdinand Ubermesser, pozdější král. rychtář, jm. 20. VII. 1662. — Jan Václav Chvojka, radní, účetní písař ungeltní, jm. 9. VIII. 1689. — František Karel Neubauer, bývalý městský písař, jm. 19. XII. 1701, suspendován z trestu 12. II. 1704. — Jakub Jan Wallisch, radní, 1748.

Polička. Královští rychtáři: Martin Plachý, zemř. 1598. — Nikodem Zichův, př. 28. VIII. 1598, zemř. 1607. — Kašpar Sedláček, př. 16. VIII. 1607, resignoval r. 1625. — Jiří Vorlický, od 4. III. 1630, do r. 1636. — Burian Pekař, př. 23. IX. 1636, zemř. 23. II. 1639. — Václav Johanides, primas, př. 17. XI. 1639, zemř. 1646. — Jan Tichý, jm. 11. IX. 1646, zemř. 2. IX. 1647. — Jan Václav Rych, primas, př. 27. IX. 1647, zemř. 5. XII. 1670. — Jiřík st. Ploucarovský, primas, př. 8. IV. 1671, 1704. — Jan Antonín Vlach, př. 29. VIII. 1713, 1714. — Jan Vilém Kaplánek, př. 28. III. 1715, 1725. — František Antonín Kaplánek, př. 13. II. 1731. — Václav Nepauer, primas, jm. 6. III. 1748 zemř. koncem r. 1755. — Martin Norbert Jannele, radní, př. 28. V. 1756, zemř. 21. VIII. 1763. — Jan Egermann, primas, př. 3. V. 1764. — Ondřej Meyer, jm. 23. X. 1772. — Richard Liška, radní, jm. 7. XII. 1775. — Jan Tettovic z Grünberka, jm. 21. XI. 1777.

Adjunkti: Jan ml. Felix, jm. 12. I. 1647. — Václav Lanškrounský, jm. v lednu 1651, zemř. v únoru 1694. — Kristian Balabán, jm. 27. II. 1694, zemř. koncem r. 1696. — Ladislav Votava, jm. 1. II. 1697.

Praha. Staré město pražské. Královští rychtáři: Jiřík Komedka z Rovin, instr. 8. X. 1547, 1553. — Pavel Žipanský z Dražice, 1554. — Benjamin z Vlkanova, 1557, resignoval r. 1559. — Florian Strnad z Tryskovic, jm. 1559, 1560. — Jiřík Zvůnek z Ottersdorfu, jm. 29. června 1563, do 28. října 1565. — Izaiáš, jinak Zachariáš od Rajských jablek, 1565—1571, (zemř. 22. III. 1581). — Pavel Žipanský z Dražice, primas, po druhé rychtářem, jm. 1571, do své smrti 2. XII. 1572. — Jan z Dražice, jm. 1573. — Jaroslav z Mutěnína, 1574, 1575. — Pavel Kapr z Kapřštejna, primas, od r. 1575 do r. 1577, zemř. morem 15. X. 1582. — Šebestian Agricola z Horšova, 1579, sesazen 1583. — Tomáš Graf z Gräfenberku, jm. 7. V. 1583, resignoval pro nemoc 3. III. 1584. — Šebest. Agricola z Horšova 1586, 1590. — Bartoloměj Miller z Untersperku, 1598, 1599. — Vavřinec Břekovec Šotnovský ze Závořic, př. 3. V. 1594, do 3. VIII. r. 1596, kdy se stal perkmistrem hor viničných v Praze. — Jan Platejs z Platenštejna, př. 18. X. 1596, do r. 1603, kdy se stal sekretářem české dvorské kanceláře; r. 1615 byl jmen. českým sekretářem ve Vídni. — Jiřík Heidelius z Rasenštejna, primas, prubíř zemský, jm. r. 1603, zemř. 6. VII. 1622. — M. Ondřej Blovský z Palatinu, jm. 15. V. 1603. — Jan Kirchmajer z Reichvic, primas, 1605, 1611. — Jan Kryštof Krocín z Drahobejle, 1611, od 20. V. 1613 na dovolené (zastupoval jej Jan Ducho-

slav Rodovský z Děvína), zemř. 20. I. 1614. — Jan Albrecht Schraynar z Trniče, místosudí dvorský a hofrychtéř královny, jm. 3. V. 1614, 1618. — František Ostrštok z Astfeldu, instr. 22. X. 1622. 11. V. 1623 potvrzeno mu šlechtictví a polepšen erb, sesazen 8. VIII. 1628. — Kašpar Loselius z Velechova, primas, jm. 8. VIII. 1628, zemř. 24. II. 1631. — Linhart Korka Cholovský z Korkyně a Cholovic, 1629, instr. 24. X. 1630, suspendován 8. VII. 1634. — František Cortesi z Peregrinu, primas, instr. 14. VII. 1634, zemř. 11. III. 1635. — Václav Voříkovský z Kundratic, primas, př. 18. V. 1635, pro nemoc zproštěn služby 5. VII. 1637. — Šimon Payker z Purgperku, jm. 5. VII. a př. 15. VII. 1637, zemřel (v září?) 1639 morovou ranou. — Jan st. Petráček z Vokounštejna, od 27. IX. 1639 správcem úřadu, př. 9. XII. 1639, 28. VII. 1645 povýšen do šlechtického stavu, zemř. r. 1643. — Vít Peprle z Lövenburku, (Pöpperl, Pepperl), primas, př. 21. VII. 1643, zemř. 3. XII. 1655. — Maxmilian Albrecht de Cara z Rozenetu, př. 10. I. 1656, zemřel mrtvicí 13. VI. 1672. — Matyáš Vilém Wirth z Wehrenfelsu, kdysi úředník lenní registratury appellace, od 14. III. 1653 kancelista lenního oddělení appellace, od 14. VII. 1661 radní St. m. pr., př. 5. IX. 1672, zemř. 29. I. 1689. — Jiřík Ludvík Kučera z Osterberku, od 2. III. 1689 správcem úřadu, jm. v květnu a př. 6. VI. 1689, zemř. 30. IX. 1699. — Ferdinand Cloët z Grün- a Šturmtálu, písař podkomořského úřadu, př. 1. VII. 1700, zemř. 18. I. 1714. — Jan Fridrich Neumann z Neuberku, př. 17. VIII. 1714, do r. 1716, kdy se stal starostou v zemských deskách, zemř. 1721. — Jan Augustin Klausal, př. 8. VI. 1717, zemř. 29. XII. 1730. — Jan Václav Bauernfeind, jm. 17. VI. 1731, ale brzy resignoval. — Jan Gotfried Brosy ze Steinberku, př. 17. VI. 1735, povýšen do šlechtického stavu 23. IV. 1744, dne 13. IV. 1751 prozatímně suspendován pro nepořádky při licitaci statku Března, definitivně sesazen 2. I. 1754. — Josef Schmidt z Helmburku, jm. 25. V. a př. 17. VI. 1754, povýšen do šlechtického stavu 7. XII. 1763, zemř. 8. X. 1769. — Jan Josef v. Heincke, jm. 24. X. a př. 3. XI. 1769. —

Adjunkti: Jiřík Huml z Rupersdorfu, jm. 28. května 1603, zemř. v srpnu 1611. — Florian Písecký z Kranichfeldu, jm. 11. VIII. 1611. — Jiří Willig, od 21. I. 1630, zemř. v listopadu 1644. — Bartoloměj Alexius ze Sterna Legisfeldu, př. 3. XII. 1644, resignoval r. 1661. — Václav Rosa, jm. 19. V. 1661. — Daniel Břekovec, r. 1667 pro krádež sesazen a uvězněn. — Jan František Vodička, před r. 1675. — Arnošt Vojtěch Steidl z Greifenwehru, advokát arcibiskupské konsistoře, zemř. 1676. — Karel Granitzer, jm. 10. XI. 1676, r. 1681 jmenován zemským prokurátorem. — Jan Kristián Paroubek, jm. 23. V. 1681. — Bartoloměj Koterčí, 1681—1686. — Jan Václav Sowky, př. 29. XI. 1689, 1702. — Ferdinand Richter, př. 26. I. 1714. — Josef Zikmund Zencker, př. 27. V. 1729. — František Ströcker, zemř. r. 1731. — Jan Pirkenfels, od 6. IV. 1731. — Antonín Fellmann, př. 18. IX. 1731, zemř. r. 1759. — František Hennewarth, př. 12. VI. 1759, resignoval 26. VIII. 1773, stav se adjunktem fiskálního úřadu. — Ignác Jonák, supernum. syndik N. M. Pr., jm. 3. III. 1774, zemř. 29. VI. 1775. — Dr. Jan Nepom. Kanka, zemský advokát, jm. 14. VII. 1775, do r. 1778, kdy byl jmen. appellačním radou. — František Lichtner, jm. 29. V. 1778.

Nové město pražské. Královští rychtáři: Matěj Loměj, od r. 1547, 1551. — Václav Kamaryt (Kamaret) z Rovin, 1555, 1557, dne 24. IV. 1557 povýšen do šlechtického stavu. — Adam Myslík z Hyršova na Košířích, 1558, 1559. — Mikuláš Kocour, instr. 16. VII. 1565. — Jiřík Řečický (Jiřík Bakalář), 1567, zemř. 1571. — Matěj Žlutický, jm. 1571 (v září?), sesazen r. 1574. — Jan Přimenský, dosavadní podrychtář, jm. v březnu 1580. — Ondřej Poříčský, 1580, 1581. — Daniel Švík z Lukonos, propuštěn na vlastní žádost 15. VI. 1584. — Matouš Žlutický, př. 15. VI. 1584, 1586. — Vít Ofthalmius z Oskořína, 1593. — Václav Nekmířský z Hirschfeldu, př. 3. V. 1594. — Simeon Kohut z Lichtenfeldu, př. 7. VII. 1598, 1605. — Jiří Zygl z Chocemic, 1606, 1616. — Jan Chryso-

stom Šrepl z Šreplsberku, od 1616, 1622, po smrti své manželky stal se knězem a později opatem na Karlově a konečně administrátorem. — Jan Hegner z Rosenfeldu, př. 22. X. 1622. — Michal Rytršic z Rittersfeldu, 1626, 2. I. 1626 povýšen do šlechtického stavu, 1630. — Jan Václav Litovský z Růžova, jm. 5. VII. a př. 15. VII. 1637, zemřel morovou ranou r. 1639. — R. 1639 spravoval úřad rychtářský rychtářský adjunkt Jiří Locika. — Martin Václav Wyzner z Nedvídkova, př. 9. XII. 1639, propuštěn na vlastní žádost pro stáří 29. I. 1642. — Václav Augustin Kavka z Dubečku, radní, od 29. I. 1642 správcem rycht. úřadu, př. 23. V. 1642, instr. 3. XII. 1642, dne 26. III. 1649 povýšen do šlechtického stavu, zemř. 21. VIII. 1669. — Jiří Antonín Vitášek z Gamsenfelsu, př. 10. IX. 1669, zemř. 18. III. 1687. — Daniel Václav Reichknecht, radní, jm. 3. V. a př. 30. IX. 1687, zemř. v říjnu 1705. — Matyáš Václav Lhoták ze Lhoty, radní, př. 8. III. 1706, do r. 1737. — Karel František Palma, př. 7. X. 1737, r. 1749 raněn mrtvicí a jeho zástupcem jm. 28. VI. 1749 nově jmenovaný rycht. adjunkt Jan Antonín Ulbricht; Palma zemř. 22. V. 1750 ve věku 66 let. — Matyáš František Jonák z Freienwaldu, radní, jm. 24. X. a př. 3. XI. 1750. — Václav Josef Rudolf z Ehrenwaldu, býv. úředník generálního vojenského komisariátu, pak kancelista representace a komory, aktuár policejní a silniční komise, pak pokladník silničního ředitelství, jm. 14. V. a př. 22. VI. 1767, povýšen do stavu šlechtického 1. VI. 1771.

Adjunkti: Jiřík Jánský, př. 17. XI. 1615. — Jiří Locika, př. 15. I. 1639. — Jan Antoš, př. 20. VI. 1640. — Jan Jakub Tajovský ze Sonnenberku, př. 22. IX. 1645, propuštěn pro neschopnost 1653. — Jan Václav Šrepl ze Šreplsberku, jm. 11. XII. 1653, do 1656, kdy se stal appellačním registrátorem. — Pavel František Wagner, jm. 30. VII. 1657, zemř. r. 1667. — Viktorin František Duchek, př. 3. V. 1667, zemř. 27. IV. 1675. — Václav Drexler, př. 10. III. 1676. — Ferdinand Böhm, jm. 24. V. 1677, propuštěn na vlastní žádost 13. III. 1681. — Jan Kristián Paroubek, př. 22. V. 1681, do r. 1685. — Jan Jiří Baumgartner, jm. 12. IV. a př. 14. VIII. 1685. — Jiří Leopold Kessler, př. 7. XI. 1689. — Ferdinand Soffky, př. 20. XI. 1722. — Jan Gotfried Loch, př. 23. VIII. 1727. — Jan Antonín Ulbricht, jm. 28. VI. a př. 14. VII. 1749. — František Antonín Wernhard, př. 23. IX. 1751, zemř. r. 1762. — Jan Ferdinand Rokos, př. 4. IX. 1762.

Menší město pražské. Královští rychtáři: Jiří Strakonický z Ploskovic, 1552. — Michal Ludvík, zemř. morem v srpnu 1582. — Urban Eyvančický, jm. v září 1582. — Tobiáš Hošek z Adlerberku, 1584, zemř. r. 1589. — Jiřík Ratych z Alberndorfu, př. v srpnu 1589, — Jan Rossyk z Rosenzweigu, př. 17. VI. 1613, r. 1614 stal se primasem M. m. pr. — Jan Hegner z Rezelfeldu, královský úředník nad solí v městech pražských, př. 9. X. 1614, 1622. — Filibert Emanuel de Bois, př. 22. X. 1622, dne 13. VI. 1634 suspendován. — Jan Čáp, jm. 8. VII. 1634. — Michael Bambolla (Bombelle) z Schwarzensteina, jm. 5. VII. a př. 15. VII. 1637, zemř. v červnu 1649. — Fridrich Vilém Geörger, sekretář gener. komisariátu, jm. 1649, sesazen v dubnu 1651. — Jan Bapt. Rossyk z Rosenzweigu, instr. 28. IV. 1651, zemř. 17. X. 1656. — Ondřej Erle z Erdštejna, př. 20. II. 1657, zemř. v červnu 1663. — Zachariáš Augustin Eidtner z Eidtwic, př. v září 1663, 1665. — Ferdinand Lederer, 1676, zemř. 29. I. 1686. — Ferdinand Windisch z Aschenfeldu, referendář revisní a likvidační komise, jm. 28. VI. a př. 20. VIII. 1686, zemř. 20. III. 1696. — Jan Kryštof Walter, radní, jm. 30. IX. 1696, př. 24. VIII. 1698, zemř. 5. V. 1700, načež pak úřad po několik let neobsazen. — Jan Jiří Riegel, jm. 25. VII. 1704, ale nevyzvedl si dekret. — Jan Jakub Molitor, celní výběrčí, př. 12. II. 1705, znovu potvrzen 27. I. 1710. — Jan Michal Ham (Haim), př. 18. I. 1725, zemř. 22. XII. 1751 v 74 letech věku. Úřad pak zatím na čas spravoval staroměstský rychtářský adjunkt Antonín Fellmann. — František Rudolf Scholler (Schaller), jm. 8. IV. a př. 19. VI. 1752, zemř. 1. III. 1760. — Jan Josef Schutzbrett ze Schutzwerthu, jm. 22. VIII.

a př. 30. IX. 1761, propuštěn na vlastní žádost 24. II. 1775. — František Maschek z Maasburku, jm. 23. VI. 1775, do r. 1783.

Adjunkti: Jan Viktorin Žatecký, př. 30. VII. 1636, propuštěn v lednu 1643. — Bartoloměj Alexius, od ledna 1643. — Jan Ignác Lux, od r. 1665. — David Gleixner, před r. 1676, v prosinci 1676 jmen. syndikem M. m. pr. — Petr Handsche, jm. 9. XII. 1676, zemř. před 1704. — Leopold Kitribius, př. 24. VII. 1704. — Rochus Proškovský, př. 30. VI. 1741. — Ignác Leifer, jm. 6. III. 1748, r. 1751 jmen. syndikem M. m. pr. — František Václav Novák, př. 31. XII. 1762.

Rakovník: Královští rychtáři: Matyáš Lettich, 1622—1623. — Jan Chroust z Velechova, př. 16. I. 1625, do 1630. — Bartoloměj Samson, př. 22. XI. 1630, zemř. (asi v říjnu) r. 1634. — Jan Kavan z Čejkov, 1635—1638, 1640—1643. — Jan st. Tyčka, 1639, př. 30. I. 1644, zemř. r. 1672. — Daniel Slach z Hřivic, př. 13. VI. 1672, zemř. koncem r. 1680. — Ondřej Křeček, primas, jm. 30. XII. 1680, př. 20. III. 1681 (přísaha zpozděna pro mor, protože komora tehdy přesídlila do Domažlic), zemř. 9. X. 1693. — Jiří Josef Gandin z Lilienštejna, primas, př. 11. XII. 1693, zemř. 28. IV. 1700. — Jiří Josef Štiber (Štybr), primas, př. 25. V. 1700. — Ferdinand Štiber, zemř. 30. III. 1722. — Zachariáš Rudolf, př. 21. VII. 1722. — Vojtěch František Slach z Hřivic, př. 16. IV. 1734, do r. 1754, — Petr Engelthaler, městský hospodářský inspektor, jm. 18. V. a př. 21. VI. 1754, do r. 1772. — Karel František Slach z Hřivic, př. 17. IX. 1772, do r. 1783.

Adjunkt: Augustin Malinovský, př. 31. I. 1613.

Rokycany. Královští rychtáři: Mikuláš Mandl a Matěj Láb, správci úřadu rycht., jm. 18. XII. 1626. — Tomáš Netolický, př. 14. II. 1631, 1653. — Ondřej Nemelius, př. 13. IX. 1653, zemř. 14. XI. 1657. — Jan Souček, primas, jm. 1658, zemř. 21. IV. 1678. — M. Martin Jan Cassius, radní, př. 18. VII. 1678, zemř. 19. VIII. 1704. — Jan Roman Vodňanský z Wildfeldu, primas, býv. rycht. adjunkt, syn býv. královského rychtáře ve Stříbře, důstojník, pak sekretář plzeňského krajského úřadu, výběrčí nápojového tácu, př. 13. XI. 1704, zemř. počátkem r. 1712. — Karel Tobiáš Švantl z Třebska, primas, př. 7. III. 1712. — Benedikt Josef Cassius, př. 1. VII. 1720. — Matyáš Švantl, př. 26. XI. 1722. — Jan František Pelletius, př. 14. X. 1745, 1754. — Antonín Třebický, př. 6. X. 1768.

Adjunkti: Jakub Optalius, radní, zemř. 4. VI. 1672. — M. Jan Čáslav Optalius, syn předešlého, jm. 1672. — Jan Roman Vodňanský z Wildfeldu, před r. 1704.

Slaný: Král. rychtáři: Duchek Skála, radní, od 1547, 1550, zemř. 1564. — Jindřich Kramář, radní, jm. 1558, do 1564, zemř. asi 1570. — Jiří Hruška, radní, jm. 1564, do 1567. — Jan Vepřek, 1567, zemř. 1568. — Václav Antoš příjmím Bakalář, radní, jm. 1569, zemř. 1587. — M. Erhart Mizera Novodomský, primas, výběrčí posudného a ungeltu, jm. 1587, zemř. 12. VIII. 1591. — Mikuláš Srnovec (Ladař) z Varvažova, primas, jm. 19. IX. 1591, zemř. 30. VIII. 1595. — M. Ondřej Mráz primas, př. 19. IX. 1595, zemř. v dubnu 1616. — Vilém Modletický, př. 31. V. 1616, zemř. 3. VI. 1616. — Jiřík Vojna, primas, jm. 29. XII. 1616, př. 3. II. 1617. — M. Jiřík Properator Žďárský, rektor školy, pak primas, př. 19. V. 1617, do r. 1618. — Daniel Maškovský, jm. 1622, do 1623, kdy město zastaveno Jaroslavovi Bořitovi z Martinic.

Adjunkti: Ondřej Stárek, jinak Studnička, př. 26. IV. 1598. — Vilém Modletický, př. 31. XII. 1614, do r. 1616, kdy se stal král. rychtářem.

Stříbro: Král. rychtáři: Jan Telítko (Telátko?) 1548, 1549. — František Ostner sesazen r. 1588, zemř. 21. III. 1589. — M. Jiřík Morávek, jm. r. 1588, zemřel v listopadu 1606. — Martin Rokovský, primas, př. 8. II. 1607, 1611. — Jan st. Kolens z Kolna 1623. — Matyáš Pavlovec z Kaňkovic, př. 19. X. 1635, zemř. koncem roku 1637. — Daniel Voborský,

radní, př. 16. III. 1638 zemřel 19. XI. 1645. — Jan Vedňanský z Wildfeldu přišel z Hostouně do Stříbra, pak odešel do St. m. pr., kde přijal právo měšťanské, př. 29. V. 1646, zemř. 6. VII. 1652. — Jiljí Stolc, primas, instr. 9. IX. 1652, zemř. 21. I.. 1658. — (Pak úřad nějaký čas neobsazen.) — Jan Heřmanský, 1660, zemř. 5. VIII. 1682. — Jan Jiří Kořínek, radní, jm. r. 1682, zemř. 23. IV. 1701. — Jan Jiří Cervin, primas, př. 14. VII. 1701, zemř. r. 1710. — Jan Tomáš Šuknecht, radní, výběrčí nápojové daně, př. 11. IV. 1710. — Václav Strer, př. 13. IX. 1729, 1737. — Jan František Müller z Müllenthalu, př. 1739, zemř. 30. X. 1749. — Jan Josef v. Streer (Ströher) ze Streeruwitz, primas, jm. 28. II. a př. 14. IV. 1750, zemř. 1754. — Jan Jiří Stuchlík, primas, jm. 6. IX. 1755. — Jan Jiří Laizelsberger, jm 27. X. a př. 5. XII. 1769, do 1783.

Adjunkti: Tobiáš Myslík, př. 1605, 1611. — Zikmund Stodský, př. 6. II. 1616. — Adam Petr, jm. 6. XI. a př. 9. XII. 1721. — Jan Václav Hoch, př. 21. VIII. 1738, 1753. — František Streer, po r. 1764. — Antonín Josef Sambler (kdy?).

Sušice: Král. rychtáři: Linhart Reydar, 1548. — Jan Šofránek, propuštěn pro stáří 1593. — Nikodem Kopizna, radní, př. 23. XI. 1593, 1598. — Jiřík Xenophil, př. 23. V. 1607, 1611. — Martin Marek z Bavorova, 1624. — Matouš Voprcha z Uračova, 1635. — Jan Střela, př. 3. VII. 1636, propuštěn 22. VI. 1641. — M. Tomáš Felix Rozacinus z Karlsperka, primas, př. 1. X. 1641, zemř. 29. XI. 1661. — Volf Pavel Weissenregner z Weissenfelsu, primas, př. 4. IX. 1662, zemř. 18. II. 1680. — M. Daniel Meržek z Reiffenberku, primas, př. 3. VI. 1680, zemř. 29. VI. 1681. — Jan Rudolf Purkrabí (Burggraf), radní, výběrčí pivního a vinného tácu, př. 25. VIII. 1681, zemř. 20. III. 1687. — Jan Kašpar Rozenthaler, př. 7. VII. 1687, v květnu 1691 na vlastní žádost propuštěn. — Ferdinand Kristian Lysander z Ehrenfeldu, př. 29. V. 1691, zemř. 1714. — Václav Ladislav Meržek, primas, př. 26. XI. 1714, zemř. 1728. — Josef Arnošt Purkrabí, jm. 6. IX. 1728. — Václav Gregoriades, př. 28. IX. 1736. — Václav Hutary, syndik, jm. 6. III. 1748. — Jan Michalovic, jm. 12. VII. a př. 16. IX. 1766. — Antonín Angelis, jm 10. VII. 1772.

Tábor: Král. rychtáři: Martin Postřihač, primas, 27. V. 1548 resignuje pro stáří, od r. 1554 predikát: z Verlova. — Václav Prachatický, městský písař, 1549, 1551. — Jan Huša, jinak Puška, od r. 1551, 1563. — Jan Bahenský, jinak Meziříčský z Lukova (Zlukova), od 11. IV. 1564 do 25. IX. 1567. — Kryštof Načeradský z Načeradce (kdy?). — Jan Přehořovský z Kvasejovic a na Ratibořicích, primas, 1571, propuštěn na vlastní žádost 21. II. 1585. — Kašpar Menšík z Menštejna, propuštěn 7. XI. 1587 a téhož dne jm. Mikuláš Pštros z Mirotína, do své smrti r. 1591. — Pavel Zálužský, primas, jm. 3. VII. 1591, do 1598. — Jiřík Šrámek, jinak Skavran, př. 20. VII. 1598, zemř. v květnu 1603. — Václav Protivínský, býv. berník Bechyňského kraje, jm. 17. VI. a př. 11. VII. 1603, do r. 1618, 1620 radním, padl na hradbách při obléhání Tábora. — Martin Zbudovský, 1623, zemř. 18. III. 1652. — Václav Černý, primas, př. 22. VI. 1652, zemř. 11. III. 1657. — Jan st. Vincenc Nogrel z Klermontu, př. 5. VII. 1657, zemř. 2. XII. 1659. — Václav st. Pauš (Pouš), primas, jm. 26. IV. 1660, zemř. 1. VII. 1682 ve věku 76 let. — Šimon Oldřich Hůřecký, výběrčí ungeltu, př. 27. VIII. 1682, zemř. 3. IV. 1685. — Ludvík Václav Hubatius (Hubatý) z Kotnova, primas, nar. r. 1633, predikát od r. 1672, př. 14. V. 1685, zemř. 14. XI. 1696. — Václav Jan Fabry (Fabri), radní, př. 22. I. 1697, do své smrti r. 1720. — Jan Petr Votápek z Ritterwaldu, nar. r. 1676, př. 26. IX. 1720, resignoval 25. IX. 1762, povýšen do stavu šlechtického 31. XII. 1763. — Jan Antonín Votápek, syn předešlého, jm. 25. IX. a př. 6. XII. 1762. — Michal Lopeisky, nadporučík, jm. 13. III. 1783.

Adjunkti: Václav Buňka, jinak Vlasáček, jm. 28. VIII. 1612. — Jan Czykpaun (sic!) Brněnský, 1603. Tomáš Bezděka, zemř. v lednu 1751. — Ignác Förster, jm. 3. IV. 1751.

Trutnov: Král. rychtáři: Jan Haller, 1624. — Jan Burger, instr. 14. X. 1631, zemř. 7. IV. 1636. — Michal Hertel, jm. 11. IV. 1639, zemř. 19. IV. 1642. — Florian Jan Nigrin, městský písař, jm. 31. X. 1642, zemř. 21. XII. 1648. — Kryštof Meüdtner (Meythner), jm. 1649. 1658. — Jiří Arnošt Kopper, primas, 1660, zemř. 8. X. 1675. — Adam Erhart Futter, radní, př. 23. XII. 1675, zemř. 23. IV. 1688 ve věku 78 let. — Daniel Vavřinec Böhm, radní, př. 28. VI. 1688, zemř. 28. IX. 1692. — Kryštof Karel Reichelt, primas, jm. 19. I. a př. 9. III. 1693 (ve věku 77 let), zemř. (v březnu?) 1699. — Adam Vojtěch Reichelt, syn předešlého, př. 31. III. 1699, zemř. 2. III. 1701. — Matyáš Ferdinand Küssling, radní, př. 25. IV. 1701, 1725. — Kristian Antonín Josef Stiller, př. 19. V. 1727. — Augustin Josef Wendler, př. 19. V. 1727, zemř. koncem r. 1747. — Jan František Helfert, radní, jm. 31. VII. 1748, 1755. — Tobiáš František Gretzl z Grenzensteinu, primas, jm. 7. VI. a př. 22. VIII. 1763, dne 1. IX. 1764 dostal povolení k pouti do Maria Zell, zemř. 1765. — Medic. Dr. Jan Altenberger, jm. 17. V. a př. 5. VII. 1765, s podmínkou, že pro lékařskou praksi nebude zanedbávat úřad rychtářský, zemř. morem r. 1772. — Jan František Knärich, jm. 3. VII. a př. 17. IX. 1772, zemř. v září 1778. — Jan Čechtický, poštmistr, jm. 30. X. 1778, do r. 1783.

Ústí nad Labem: Král. rychtáři: Filip Ring, býv. cís. střelec, 1621, zemř. r. 1631. — Šalomoun Freudenberger z Havelsberku na Předlicích, nar. 2. XII. 1584, radní, výběrčí pohraničního cla, instr. 23. IX. 1631, sesazen na stížnost obce 21. IX. 1637. — Jakub Mollerus Solinský ze Solinu, primas, jm. 21. IX. 1637, zemř. 19. VI. 1643. — Kristian Friedrich Windisch z Aschenfeldu, veřejný notář, primas jm. 3. VII. 1643, zemř. 15. VII. 1659. — Matouš František Ulbrich (Ulbrecht), primas, naroz. r. 1600, jm. r. 1660, zemř. 31. VII. 1668. — Jan Adam Windisch z Aschenfeldu, syn výše uvedeného král. rychtáře, radní, výběrčí cla, naroz. r. 1627, jm. 20. XI. 1668, zemř. 15. IV. 1679. — Michal František Ulbrich (Ulbrecht), syn výše uvedeného král. rychtáře, radní, naroz. r. 1620, výběrčí pohraničního cla, 1691, zemř. 17. VI. 1697. — Jan Michal Schmidt, jm. 10. X. 1697, ale nedostavil se k přísaze. — Medic. Dr. Michal František Schmidt, primas, naroz. 31. X. 1651, př. 11. III. 1698, zemř. v dubnu 1710. — Leopold Jan Josef Fischer, výběrčí pohraničního cla a ungeltu, př. 10. VII. 1710, zemř. 14. XI. 1730. — Vavřinec Hynek Arnold z Dobroslavína, radní, př. 5. III. 1730, zemř. 22. XII. 1735. — Václav Hynek Kippelt z Brunnensteina, výběrčí pohraničního cla, naroz. 16. VIII. 1673, př. 7. V. 1736, resignoval 12. VIII. 1752 ve věku 87 let. — Ferdinand Antonín Hartl ze Scharfensteina, primas, naroz. 18. I. 1697, jm. 16. XII. 1752, př. 15. I. 1753, zemř. r. 1763. — Valentin Martin, radní, jm. 15. II. a př. 16. IX. 1765, zemř. v lednu 1768. — František Jan Steidler, r. 1764 inspektor tabákové továrny, r. 1770 tovární komisař, r. 1772 výběrčí vodního mýta, př. 11. XII. 1769, zemř. 11. IV. 1799.

Adjunkti: Matyáš Kalivoda (od r. 1730?), resignoval v srpnu 1752. — Josef Pischel, rector chori et scholae, jm. 22. VI. 1754, ale ihned resignoval.

Vodňany: Král. rychtáři: Vít Šprincl z Greifenberku, zemř. před vánocemi 1580. — Matěj Čazar z Čazarova, 19. IX. 1570 povýšen do stavu šlechtického, jm. 10. XI. 1580, zemř. r. 1583. — Pavel Kutina, primas, jm. 3. VI. 1583, propuštěn na vlastní žádost pro nemoc 12. VII. 1599. — Mikuláš Slovák, př. 2. IX. 1599. — Jan Čazar, př. 4. VII. 1603. — Matěj Skála ze Zhoře, radní, př. 15. IX. 1606, 1611. — (R. 1623 Vodňany zastaveny Marradasovi a vykoupeny teprve r. 1709.) — Jakub Jelínek, primas, př. 2. IV. 1711, zemř. r. 1712. — František Servác Hurdhome (Hurdome) de Fossa, radní, krajský kontrolor akcizů, př. 25. VIII. 1712, zemř. 18. IV. 1721. — František Jelínek, př. 6. XI. 1721, zemř. r. 1751. — Jan Václav Fetterle, býv. rychtář v Sušici, jm. 27. XI. a př. 23. XII. 1751.

Adjunkt: František Drahin, počátkem 18. stol.

Žatec: K r á l. r y c h t á ř i: Bohuslav st. z Michalovic, radní, 1547—1568, zemř. asi r. 1577. — Pavel Horazdovinus (Horažďovský) Kožešník, radní, 1569 až 1573, zemř. 1588. — Petr st. z Michalovic, radní, od r. 1573, propuštěn na vlastní žádost pro stáří a nemoc 26. IX. 1583, zemř. r. 1590. — Adam Helm z Chmelic, od r. 1585, do r. 1598, povýšen do stavu šlechtického 9. X. 1595, zemř. 1599. — Václav st. Jindra, jinak Sládek, radní, př. 31. III. 1598, propuštěn na vlastní žádost 15. VI. 1606, zemř. r. 1610. — Jan Eliščin z Kralic, radní, jm. 15. VI. a př. 1. VII. 1606, do r. 1621, kdy se vystěhoval ze země. — Jindřich Berg z Reinfeldu, od r. 1621, sesazen 21. IX. 1637, zemř. 1637. — Jan Příbramský z Palmfelsu, radní písař, pak primas, př. 26. X. 1637, suspendován 1. VII. 1640, zemř. 6. XII. 1646. — Karel Jindřich Čáslavský z Kladrub, syndik, radní, jm. 3. VII. 1640, př. 26. I. 1641, zemř. 10. II. 1653. — Jan Jiří Pok (Pock), býv. městský rychtář, pak primas, instr. 7. III. 1653, zemř. 1676. — Kristian Ferdinand Ungar z Rittersburku radní, sekretář žateckého krajského úřadu, výběrčí nápojové daně, př. 19. XI. 1676, zemř. 10. VI. 1692. — Jan Daniel Ignác Pok (Pock) z Palmfelsu, radní, př. 18. VII. 1692, resignoval r. 1707, povýšen do stavu šlechtického 16. IX. 1698, zemř. 28. XII. 1713. — Medic. Dr. Jan Jiří Ignác Göttersich z Löwenkronu, krajský fysik, radní, př. 19. XII. 1707, zemř. morem 28. IX. 1714. — Norbert Václav Antonín Schertzer, radní, př. 1. III. 1715, zemř. 23. VIII. 1737. — Matyáš Fridrich Mauricius Rebitzer, býv. syndik, pak primas, výběrčí nápojového tácu, naroz. r. 1667, př. 5. XII. 1737, zemř. 11. II. 1742. — Jan Ferdinand Kujer (Kuyer), primas, př. 5. VI. 1742, dne 29. VI. 1742 sesazen, ale 21. II. 1744 znovu dosazen, do r. 1745, zemř. 1753. — Jakub František Antonín Lechner, syndik, primas, naroz. r. 1694, př. 19. VIII. 1745, zemř. 20. XI. 1749. — Antonín Josef Ignác Steiner, syndik, radní, bývalý rycht. adjunkt, jm. 18. IV. a př. 8. V. 1750, zemř. 2. V. 1757 ve věku 72 let. — Jan Antonín Formánek, syndik, radní, př. 29. XII. 1757, do r. 1783, zemř. 5. VI. 1788 ve věku 74 let.

A d j u n k t i: Adam Korec, před r. 1665. — Petr Pavel Jelínek, jm. 15. VII. 1686, propuštěn na vlastní žádost 20. I. 1696. — Vilém Ignác Campanus, od r. 1694 ungeltní účetní písař, jm. 20. I. 1696. — Antonín Josef Ignác Steinert, radní, od r. 1738 do r. 1750, kdy se stal král. rychtářem.

Václav Líva:

Studie o Praze pobělohorské.

I. Emigrace.

> A tímť způsobem lidná ta a mocná Praha, až potud vždycky papežem zhrdavši, bezděky a násilně podmaněna jsouc, Antikristu lehnouti musela.
>
> *Historie o těžkých protivenstvích církve české, kap. XCII, str. 197.*

Rekatolisace, emigrace a konfiskace jsou themata, která spolu nerozlučně souvisí. Emigrace a konfiskace jsou přímým následkem rekatolisačního úsilí, a bylo by jistě nejsprávnější počíti vylíčením, jak se evangelická Praha postupně proměňovala v katolickou. Z rozličných příčin však zahajujeme tyto studie pokusem ukázati, které ztráty byly způsobeny srdci království odchodem části měšťanstva do ciziny.

Měla-li Praha vynikající podíl v povstání, přísluší jí též truchlivé prvenství, že rozhojnila ze všech českých měst nejvíce řady exulantů, již z té příčiny, že byla nejlidnatějším střediskem země. Opustila-li mezi Pražany vlast řada vynikajících duševních pracovníků, jestliže odešli lidé většinou zámožní, zaujímající význačné společenské postavení, je to zajisté dostatečnou pobídkou, abychom, pokud je to možno, zachytili ty ze svých předků, kteří svou prací zúrodnili cizí nivy, požívajíce opravdu hořkého chleba vyhnanství — stará fráze platí tu v nejplnějším smyslu. Jsme tím také povinni jejich památce.

S výjimkou Bílkových knih o konfiskacích a reformaci a B. Peškova článku, který se omezil (a to velmi neúplně) na úzký rámec Starého města, není dosud práce, která by se věnovala podrobnějšímu zkoumání pražské emigrace v pobělohorské době. Největší počet emigrantů z Prahy zaznamenává ovšem Bílek; jeho práce však si vytkly jiné cíle, a o vystěhovalcích je tu jednáno vždy jen se zřetelem k hlavnímu thematu knih, k otázkám hospodářským a poměrům náboženským. Proto mu nelze činiti výtku, že opomněl uvésti řadu znamenitých pražských exulantů; naopak přísluší mu zásluha, že v rámci svých děl věnoval emigraci tolik místa.

Přítomná práce měla svoje obtíže. Německé zdroje uvádějí obyčejně pouhá jména (zhusta až k nepoznání zkomolená), a bylo často velmi nesnadno zjistiti městskou příslušnost, povolání a jiná data vystěhovalců. Snažil jsem se také na jisto postaviti pobytiště emigrantů v cizině, po případě shledati údaje o jejich úmrtí, dále opatřiti o všech archivní doklad. Na kolik se mi to podařilo, je patrno ze seznamů, které jsou hlavním výsledkem mého úsilí. Při práci skličovalo mě od počátku pomyšlení, že seznamy nebudou úplné. Nebyly by úplné ani tenkrát, kdyby se bylo podařilo nalézti některý ze soupisů, jež si dávala předkládati městskými úřady hlavní reformační komise. Nejlépe, ač daleko ne v úplnosti, zdařilo se zjistiti ty, kteří měli domy, vinice a jiné nemovitosti, a jejichž majetek je zapsán v gruntovních knihách. S pány však odešlo též mnoho čeledi, a vedle ní uniká mnoho jiných obyvatelů, hlavně řemeslníků, kteří neměli měšťanského práva, vykonávajíce živnost jen na základě »fraypryfu«, a kteří jsou jen sporadicky zapsáni v nehojných seznamech podruhů a pokojníků. Uniká dále množství dětí a jiných rodinných příslušníků, i když se často podařilo zachytiti jméno hlavy rodiny.[1])

* *
*

---

[1]) Nejvíce materiálu poskytl, jak pochopitelno, archiv hl. města Prahy. Tu bylo čerpáno hlavně z knih dekretů, práv měšťanských, obnovení rady, svědomí, testamentů, gruntovních, hor viničných, smluv svatebních, některých cechovních a z II. a III. dílu sbírky nadepsané »Chaos rerum memorabilium«, kde jsou kusé seznamy staroměstských emigrantů pod rozličnými hesly (»Příjem kvoty«, »Domové«, »Poznamenání sirotků«). Nejhojnější zprávy jsou v staroměstských knihách.

V archivu ministerstva vnitra vydaly hojně fondy R 109 a C 215. Jsou tu jednak různé soupisy exulantů a jejich zabavených nemovitostí, povolení k přechodnému pobytu v zemi, pozůstalostní řízení, pretense vystěhovalcův a jejich příbuzných, úřední zprávy císařských rychtářů, jednak rozličné případy speciální. V několika případech jsem se tu musil spokojiti opisy českého zemského archivu, neboť příslušné originály nejsou již v státním archivu na místě. V archivu pražské university je v I. svazku T. A. Putzlacherových rukopisných Memorabilií Universitatis Pragensis seznam kněží kteří se vrátili do Prahy r. 1631. Drobnější zprávy získal jsem z písemností archivu Národního musea a z cechovních register, chovaných v museu hl. města Prahy. Ku podivu málo bylo možno shledati v archivu pražského arcibiskupství.

O některých pražských příslušnících exulantské obce perenské informuje Kezeliova Kronika mladoboleslavská (rkp. bibl. Nár. musea) a Václava Nosidla z Geblic vypsání událostí z l. 1628—1638 (rkp. moravského zemského archivu).

Z tištěných pramenů vypravovacích buďtež uvedeni Skála, Carafa (Relatione dello stato dell' imperio a Commentaria de Germania sacra restaurata), J. Jacobaeus (Idea mutationum), Historie o těžkých protivenstvích církve české, Dva denníky Dra Borbonia, A. Regenvolscius (Systema historico-chronologicum).

Z edic jmenuji A. Podlahovy Dopisy reformační komise a Deutsche

První emigrační období objímá dobu od Bílé hory do jara r. 1624, t. j. do vydání patentu, jímž císař zakazoval udělovati měšťanské právo nekatolíkům.[2]) V té době bylo vystupováno jednak proti hlavám a vynikajícím účastníkům povstání, z nichž mnohým se podařilo uniknouti trestu včasným odchodem do ciziny, jednak proti duševním vůdcům nekatolíků, totiž duchovenstvu a učitelstvu. K první skupině patří ti, kdož Lichtenštejnovým dekretem ze dne 17. února 1621,[3]) v Praze slavnostně prohlášeným, byli vyzváni, aby se dostavili do šesti neděl do Prahy, a kteří pak byli exekuční komisí odsouzeni hrdla, cti i statků in contumaciam, když se nepostavili k nařízenému krátkému hrdelnímu procesu. Pražanů bylo mezi 30 citovanými a odsouzenými 12 (9 ze Starého, 2 z Nového, 1 z Menšího města[4]). Sem dlužno připočísti několik dalších měšťanů, kteří z rozličných příčin hned po bitvě aneb krátce poté ujeli ze země.[5]) Někteří kněží, zvláště bratrští,[6]) odešli sami, nevyčkavše vypovídacího patentu, hned na rozhraní let 1620/21, zvláště pak po schůzi pražských duchovních v dubnu 1621 u administrátora dolní konsistoře Dikasta, kde bylo od nich žádáno, aby zapřeli kněžskou i občanskou důstojnost a mi-

---

Erlässe; další zprávy podávají A. Gindely, Dekrety Jednoty bratrské, J. Teige, Základy starého místopisu pražského a A. Kominek, Vystěhovalci čeští po bitvě bělohorské.

V literatuře přinášejí hojné zmínky o pražských exulantech díla dvou potomků českých vyhnanců, totiž Ch. A. Peschka, Die böhm. Exulanten in Sachsen a R. Schmertosche z Riesenthalu Vertriebene Protestanten in Leipzig, Die böhm. Exulanten unter kurfürstl. Regierung in Dresden, Adelige Exulanten in Sachsen. Pak je to A. v. Doerr, Geneal. Daten über einige böhmische Exulanten in Sachsen, E. Schebeck, Wallensteiniana, G. Loesche, Die böhm. Exulanten in Sachsen. Z české tvorby je to největší dosud naše práce o pobělohorské emigraci z péra vynikajícího znalce thematu J. Volfa, Čeští exulanti ve Freiberce v l. 1620—40, pak díla Bílkova a B. Pešky, Konfiskování měšťanských domů v Starém městě Pražském po r. 1620. Monografie jednající o jednotlivcích či o rodech a jiná díla budou uvedena na svém místě.

Za různé zprávy o pražských emigrantech vděčím panu prof. Alvínu Bergmannovi v Drážďanech, který s nevšední ochotou vyhověl všem mým dotazům. Oznamuje mi, že jeho sbírka materiálu, odnášejícího se k pobělohorské emigraci, čítá nyní okrouhle 25.000 čísel. Bylo by zajisté v zájmu našeho badání, aby Bergmannova sbírka, pokud se týká vystěhovalců z českých zemí, přišla — aspoň v opisech — do Prahy. Děkuji dále správám a úřednictvu všech uvedených vědeckých ústavů.

[2]) 24. března 1624 — C. Carafa, Commentaria de Germania sacra restaurata etc., Francofurti 1641, oddíl Decreta, p. 88/9.

[3]) Archiv m. Prahy rkp. č. 744 a (liber decretorum) f. 17a.

[4]) Staroměstští: Eisen, Oršinovský, Daniel Škréta, Eliáš ml. Rozýn, Goliáš, Veleslavín, Ertl, Pavel Kutnauer, Knot. Novoměstští: Václav st. Písecký, Ješín. Z Menšího města Hufnagel.

[5]) I s citovanými jsem jich shledal celkem 20 (13, 6, 1). Ze známějších buďtež uvedeni profesoři akademie Fradelius a Šultys, lékař a spisovatel Habrvešl, kvestor akademie Hippius.

[6]) Corvinus, Cyrillus, Fabricius a Hartmann — Historie o těžkých protivenstvích církve české (VIII. vyd. Praha 1922), str. 108.

nulost.[7]) Dekretem ze dne 13. března, opakovaným 3. června 1621,[8]) nařizoval císař Lichtenštejnovi vypovědění kalvínských a pikartských kněží, profesorů a učitelů. Kníže však vzhledem k vojenské a politické situaci dekretu nevyhlásil, a teprve 13. prosince toho roku bylo důrazně vystoupeno proti kněžstvu, tentokrát i luteránskému.[9]) Toliko kněží německých chrámů, u Salvátora na Starém a u Trojice v Menším městě, směli setrvati v Praze na přímluvy saského kurfirsta, avšak jen do 29. října následujícího roku, neboť na vytrvalé naléhání nuncia Carafy císař se přestal na kurfirsta ohlížeti.[10])

Již v prvním emigračním období bylo cílem většiny pražských exulantů, laických i duchovních, sousední Sasko.[11])

Druhé období možno počítati od patentu, svrchu uvedeného, do ustavení hlavní reformační komise.[12]) Po odstranění duchovních přišlo na řadu měšťanstvo, které bylo vydáno nejbezohlednějšímu útisku. Patentem

---

[7]) Ibidem str. 106, Pavel Skála ze Zhoře Historie česká (Praha 1865/70) V., str. 66.

[8]) Carafa, Comment.-Decreta, p. 74; Chr. d'Elvert, Die Bestrafung der böhmischen Rebellion, insbesondere die Correspondenz Ferdinand II. mit dem Fürsten Liechtenstein (Brno 1868), č. 47, str. 73/4; Carafa, Comment. p. 117.

[9]) Po vyhlášení vypovídacího dekretu ze dne 13. prosince 1621 (L. 744a f. 42b/44b) odešlo z Prahy celkem 19 kněží (10, 8, 1) — Historie, str. 107/8, J. Jacobaeus, Idea mutationum Bohemo-Evangelicarum ecclesiarum etc., Amsterodami 1624, p. 43/5.

[10]) Německé luterské kněží vypověděl 24. října 1622 hejtman Starého města Heřman Černín z Chudenic. 29. října opustili Prahu a s nimi odešel i chrámový a školský personál od Salvátora a Trojice. Odešlo tedy z Prahy do konce r. 1622 celkem 29 kněží. Ze Starého města jich bylo 17, z Nového 9, z Menšího 3.

[11]) 22. června 1622 podával staroměstský cís. rychtář Ostrštok Lichtenštejnovi tuto zprávu: »... před 5 neděli někteří handlíři sousedé z měst pražských z roty kalvínské do Lipska sou se vypravili a při nich také Jan Kozmický řemesla nákladnického pod způsobem jako by ňákou minci vyvexlovati a za to zboží skoupiti chtěl, se vypravil, již pak konsortové jeho handlíři svým zbožím se navrátili, on pak Kozmický, nákladnický řemeslník, posavad se nenavracuje. Za tou příčinou v domu jeho nákladnickým zpečetiti sem některé pokoje dal a podle toho jiného tovaryšstva jeho se uptal...« — archiv ministerstva vnitra, stará manipulace C 215, P 2/1.

V reskriptu kurfirsta Jana Jiřího ze dne 18. ledna 1623, jenž byl vyhlášen 6. února s kazatelen všech saských chrámů, čteme: »... daß man diejenigen, so aus dem königreiche Böhmen weichen und um die einnehmung ansuchen, und weil man mit denen, so der evangelisch-luterischen religion wegen aus gedachtem königreiche ziehen müssen, sehr billiges mitleiden tragen müsse und es sehr unchristlich wäre, wenn man denselben das unterkommen verweigen und sie nicht einnehmen wollte, daß man, sage ich, solche aufnehmen möge.« K. G. Morávek, Nachträge und Berichtigungen zur Geschichte der böhmisch-evangelischen Exulantengemeinde in Zittau, Žitava 1847, str. 114.

[12]) 5. února 1627. Dekret, jímž byla komise zřízena a instrukce k provádění protireformace u Carafy, Comment. — Decreta, p. 101/10.

ze dne 29. března, vyhlášeným 9. dubna 1624, bylo v královských městech a na všech statcích v celé zemi vůbec zakázáno provozování jiného náboženství mimo katolické.[13]) Konverse byla v Praze i jinde vynucována nepřijímáním nekatolíků do městského svazku,[14]) odnímáním městského práva, již nabytého,[15]) odstraňováním z městských hodností a úřadů,[16]) zastavováním živností,[27]) zákazem sňatků,[18]) konfiskováním majetku a tvrdým vymáháním perdongeltu,[19]) t. j. pokuty za účast v povstání, vězněním těch, kdo perdongelt nemohli zaplatiti,[20]) zákazem kupovati statky,[21]) předvoláváním a domluvami na radnici,[22]) vkládáním vojáků do domů zvlášť zatvrzelých kacířů.[23]) Tak nastává opětovný odchod Pra-

[13]) C. Carafa, Relatione dello stato dell' imperio e della Germania fatta dopo il ritorno della sua nuntiatura appresso l' imperatore 1628 (vydal J. G. Müller v Arch. f. Kunde oest. Geschichtsquellen XXIII, Vídeň, 1860), str. 254: »Nell' anno poi 1624 per ridurre alla totale sanità la Boemia, Sua Maestà a mia instanza fece per editto publico alli 9. d' Aprile interdire non solo in Praga et altre città e luoghi Regii, ma in tutto in Regno nelli luoghi de' Baroni e particolari qualsivoglia essercitio di religione fuori che la cattolica...«

[14]) V knize č. 559 archivu m. Prahy (měšťanská práva Nového města) počínajíc 11. listopadem 1622 poznamenává písař u každého nového měšťana, jakého je vyznání. Poslední nekatolík je zapsán 16. února 1624. V staroměstské knize měšťanských práv (arch. m. Prahy č. 536) vyskytují se od konce r. 1624 zmínky, že se uchazeč o městské právo vykázal potvrzením o přijetí katolického náboženství, ba jsou i jmenováni kněží, kteří potvrzení vydali, čehož na Novém městě nebylo. Arch. min. vn. R 109/12-I.

[15]) Tyto škrty jsou velmi hojné v knize městských práv Menšího města (L. 567), v knihách St. a N. města jich není.

[16]) 21. a 22. října 1622 byly obnoveny podle cís. nařízení ze dne 12. června rady v městech pražských, při čemž byli nekatoličtí konšelé složeni a nahrazeni katolíky. Jedině na Starém městě dovedli si evangelíci Zikmund Celestýn z Freifeldu a Matyáš Jirkovský z Děvína zachovati hodnost přislíbivše, že přestoupí. Když tak neučinili, byli 11. září 1625 odstraněni. — Arch. m. Pr. L. 744, f. 2b/3a; K. J. Erben, Die Primatoren der königlichen Altstadt Prag. Pr. 1858 str. 71; T. V. Bílek, Reformace katolická neboli obnovení náboženství katolického v království českém po bitvě bělohorské, Pr. 1892, str. 22; Carafa, Relatione 253; arch. min. vn. R 109/12-I.

[17]) Oznámeno 30. března 1624 radám všech tří měst pražských. Dekretem ze dne 6. května bylo zastaveno nekatolíkům měšťanské právo i živnosti, pokud by do sv. Jakuba nejprve příštího nepřijali víru katolickou — Bílek, Reformace 49; arch. min. vn. R 109/10.

[18]) Arch. m. Pr. L. 744, f. 3ab; Carafa, Comment. 92/3, 93/4.

[19]) T. V. Bílek, Dějiny konfiskací v Čechách po roce 1618, Pr. 1882/3, str. XCIX násl.

[20]) R. 1625 bylo uvězněno dvanáct měšťanů staroměstských — arch. min. vn. C 215, P 2/4.

[21]) Carafa, Relatione 254.

[22]) A. Podlaha, Deutsche Erlässe der Reformations-Kommission in Böhmen an Bürger und andere Inwohner der Prager Städte aus den Jahren 1627—1630 (Quellen-Sammlung zur Kirchengeschichte Böhmens des XVI. bis XVIII. Jahrhunderts V. Prag 1915), č. 4, Bílek Reformace 54.

[23]) I v Praze bylo užíváno tohoto prostředku. Srv. A. Kroess, Geschichte der böhm. Provinz der Gesellschaft Jesu II. 1, Wien 1927, str. 170.

žanu do ciziny, hlavně do Saska, jehož vládce prosili pražští němečtí luteráni 1. května 1624 za dovolení k nastěhování, zatím jen přechodně, v bláhové naději, »bis etwa Gott das herz des kaisers lenkt«.[24]) Podobně žádal roku 1627 bohatý kupec staroměstský Martin Šmertoš z Riesenthalu kurfirsta Jana Jiřího, aby mu dovolil usaditi se v Sasku, »eine zeit lang, bis Gott der allmächtige änderung oder linderung schaffen möchte.«[25]) Poněvadž vláda v té době odpírala měšťanům — svobodným obyvatelům království — žalostné »privilegium emigrandi« a trestala přestupníky zákazu zabavením majetku zanechaného v zemi,[26]) odcházeli emigranti tajně, když se byli předtím vyprodali. Teprve v dubnu 1626, když byli kníže Lichtenštejn a kardinál Harrach pověřeni řízením katolické reformace v Čechách, při čemž se měli spravovati protireformační instrukcí, vydanou pro Horní Rakousy, byla královským městům povolena dvouměsíční lhůta, v níž měli měšťané buď přijmouti katolické náboženství, buď se vystěhovati. Dříve však měli býti přidrženi k zaplacení příslušné kvoty obecních dluhů a povinného perdongeltu.[27]) Ti, kteří již odešli ze země a jmění své v ní zanechali, měli býti vyzváni, aby se do čtyř měsíců navrátili nebo statky skrze plnomocníky prodali. Nestane-li se tak, bude jejich jmění jako »res derelicta« zabaveno.[28])

Reformační komise pracovala podle pevného, předem vytčeného programu. Kdežto v předešlých dvou obdobích bylo postupováno na rozkaz místodržících a české komory jen od případu k případu, s přestávkami a bez řídícího orgánu, vyznačovala se pak rekatolisační práce plánovitostí a soustavností. Již 27. března 1627 nařídila komise úřadům všech tří pražských měst, aby předložily seznam »všech měšťanů osedlých i neosedlých, též podruhův, manželek, dětí a čeledi jich, mužského i ženského pohlaví, a napořád všech všudy... osob starých i mladých, žádného ovšem nevypouštějíc...« Sepsaní měli býti rozděleni ve čtyři skupiny, a to 1. na rozené katolíky, 2. nedávno obrácené, 3. konversi přislíbivší, 4. zatvrzelé kacíře.[29]) Tento seznam se stal základem dalšího postupu. Současně bylo nařízeno předvolání nekatolíků na radnici, kde jim měl úřad poručiti, aby se dali do velikonoc vyučiti katolickému náboženství

---

[24]) G. Loesche, Die böhmischen Exulanten in Sachsen (Jahrbuch d. Ges. f. Gesch. d. Protestantismus im ehemaligen Oesterreich, Jahrg. 42—44), Wien u. Leipzig 1923, str. 395.

[25]) R. Schmertosch v. Riesenthal, Vertriebene Protestanten in Leipzig unter Johann Georg I. (Neues Archiv für Geschichte und Altertumskunde XVI. Dresden 1895), str. 274.

[26]) Nařízení české komory d. d. 24. února a 2. března 1926 — Bílek, Reformace 71.

[27]) Ibidem.

[28]) Patent místodržících ze dne 6. dubna 1626. — »Po bitvě na Bílé Hoře« (anonymní [F. Dvorského?] »historické výpisky«), Ilustrovaný Evangelický Věstník I. (1865/6), str. 85, č. XVII.

[29]) Arch. m. Pr. L. 744, f. 4a/5a (kde cituji L., rozumí se vždy rkp. městského archivu pražského), arcib. arch. B. 1. 4 (Missivae latinae a die 4. 1. 1627 — 19. 7. 1629), f. 2b/3a.

a přijali svátosti. Nařízení však bylo málo respektováno, neboť 28. května vytýkali reformační komisaři hejtmanu Starého města Jáchymovi Slavatovi ostře, že kacíři v stanovené lhůtě nepřestoupili, a uložili mu sestavení soupisu nejurputnějších a nejtvrdošíjnějších, dále pak pořízení seznamu hospodářů, jejich manželek a dětí i čeládky ve všech domech, náležejících osobám panského a rytířského stavu.[30]) V červenci 1627 přistoupila reformační komise k podrobnému projednávání všech případů. Prakse byla taková, že bylo poručeno císařskému rychtáři, purkmistru a radě předvolati v jistý den na radnici skupinu nekatolíků, jimž byl pak uložen určitý termín, do něhož se měli dáti vyučiti u jesuitů neb minoritů (u sv. Jakuba) a přistoupiti ke stolu Páně. Těm, kdo se podle nařízení nezachovali, byl stanoven poslední »peremptorní termín ad certam conversionem vel emigrationem«, jinak se měli toho dne do západu slunce vystěhovati a vícekráte se nevraceti.[31]) K prodeji statků byla emigrantům povolována lhůta dalšího roku, v níž se měli prostřednictvím katolických plnomocníků vyprodati. Nejprve byli předvoláváni na staroměstskou radnici měšťané vynikajícího postavení a známí svou zatvrzelostí, někdy též jednotlivě, pak i ostatní po velikých skupinách. V době od 8. července 1627 do 24. července následujícího roku vydala reformační komise osmnáct dekretů, jimiž bylo citováno na rathouz neméně než 452 měšťanů (z toho 51 žen).[32]) Stejný postup byl i na Novém městě,[33]) kde však je v příslušných knihách dekretů mezera pro dobu, v níž byli nekatolíci předvoláváni, takže se jich podařilo zachytiti jen sedm.[34]) Podobně mlčí malostranské prameny, takže z tamních měšťanů bylo možno zjistiti toliko čtyři.[35])

[30]) Ibidem f. 5a 6a.

[31]) Tamt. f. 7b seq. Mnozí si dovedli různými styky a vysokou protekcí vymoci až i několikeré prodloužení termínu. To jsou ti »kdož se vinuli, chvěli, úskoků hledali, císaře skrze supplikací, aby aneb dekret proměnil, aneb termínu prodloužil, žádali.« (Historie 181.) Často též býval prošen arcibiskup jako nejvlivnější člen reformační komise (arcib. arch. Acta religionis, fasc. II. ad N. 16—1627 — opis zem. arch. pr.). Někteří však byli věznění pro nedodržení lhůty k vystěhování (ibid. fasc. II. — 1628 — o. z. a.). Cís. patentem ze dne 6. prosince 1627 byl pak stanoven všeobecně jako poslední termín »do skonání měsíce máje v letu již nastávajícím« (L. 744a, f. 228a/229b). Exulanti, kteří byli citováni na radnici, jsou v níže otištěných seznamech označeni hvězdičkou, čímž jest také dáno přibližné datum jejich odchodu, t. j. r. 1627 neb 1628. — [32]) L. 744 f. 7b/38b.

[33]) Arcib. arch. B. 1. 13 (Missivae bohemicae 1571—1580, 1627—1629), f. 169b-170a. Ref. komise napomíná dekretem ze dne 31. srpna 1627 hejtmana Nového města Hendricha Adolfa Berku z Dubé a z Lipého, aby zatvrzelé kacíře obojího pohlaví (»z jedné každé čtvrti města obzvláštně«) na rathouz předvolal a řádně napomenul. Na Novém městě měli se kacíři vyučovati u P. Marie Sněžné, u sv. Václava na Zderaze neb u jesuitů.

[34]) Hlavně podle F. Dvorského článku »Matiáš Borbonius z Borbenheimu« (Č. Č. M. LXV. — bez arch. dokladů!); známý M. Mikuláš Troilus Hagiochoranus byl obeslán na den 13. března 1628 na staroměstskou radnici (L. 744, f. 28b/29a), asi proto, že býval kancléřem Starého města.

[35]) Tři z nich byli povoláni na staroměstský rathouz. O řízení na rad-

Kdo se tedy nechtěl s králem srovnati u víře, mohl svobodně odejíti, když byl předtím dostál všem povinnostem a závazkům.[36]) Emigrantům, kteří byli právi vůči svým věřitelům, zaplatili kontribuci a městské dávky, vystavila reformační komise zvláštní úřední osvědčení, jímž se jim povoloval svobodný a nerušený odchod. Terminus technicus pro osvědčení byl »passbrief«, často též »billet« nebo »pallet«.[37]) Toliko sirotky

---

nici Menšího města víme v jediném případě, ale již r. 1626, tedy ještě před ustavením hlavní reformační komise (Podlaha, Erlässe č. 4).

[36]) Cís. patent ze dne 3. května 1627 (byl závazný též pro šlechtu) — H. Kollmann v O. Sl. N. VIII. 574. Dekretem z 2. září 1627 nařizovala ref. komise, aby známému Mikul. Divišovi z Doubravína bylo oznámeno, že se mu pro jeho zatvrzelost vyměřuje poslední peremptorní termín do 21. září, jinak aby se vyprodal a měst pražských i celého království prázden byl. Kdyby nemohl býti s prodejem včas hotov, povoluje se mu k tomu rok od 21. září počítajíc, aby si mohl opatřiti katolické plnomocníky a zástupce. »Však dříve než by se pryč odebral, má k tomu skutečně přidržán býti, aby všechen a všelijaký statek a jmění své, na čem by to koliv bylo a záleželo, v pořádné poznamenání uvedený, skrze osoby přísežné katolické spravedlivě pošacovati a při tom všechny dluhy své, kteréž by buď k obci aneb komu jinému dlužen zůstával, pořádně sčísti dal, potom pak učiníce rozvržení, aby též na ně jistá kvota, co by tak vedle slušné proporcí na zaplacení dluhův téhož města obecních ku pomoci dáti měl, uložená a z téhož jmění jeho vzata byla. Jakož také pokudž by jakou pokutu pro své rebellské prohřešení buďto do komory české aneb jakkoliv jinak povinen byl, to vše aby časně vyhledáno a náležitě opatřeno bylo.« (L. 744, f. 13ab.)

V dodatku k známému mandátu ze dne 31. července 1627 je nezdařený pokus o noblesní gesto: »Aby pak se nikdo nedomníval, že se to pro peníze aneb nějakou kořist, a ne pro čest a slávu Pána Boha všemohoucího, též pro spasení duší poddaných našich působí a koná, ráčíme se k jednomu každému dále prohlašovati, pokudž by se kdo této milostivé vůli naší (ač nesmýšlíme) na odpor postavoval, aby se bez všelijakých úplatků a ztenčení jmění svého ze země vyhostiti mohl. Jakož pak i k tomu dovolujeme, aby každý ku prodání a zpeněžení statků svých, též k vyupomínání dluhů svých v témž království českém (k nimžto jim každé právo co nejdříve dopomáhati má), komu by koliv z přátel svých anebo jiným katolickým osobám k tomu plnomocenství dáti mohl« atd. (Historie 184/5.)

[37]) Passbrief pro novoměstského měšťana Václava Žateckého a jeho manželku Mandalenu d. d. 18. září 1627: »Wir N. N. . . . zur religions reformation verordnete commissarien etc. thun khundt und zuwissen jedermänniglich, daß nachdeme die höchstermandte Ihre Kay. Mayt. unser allergnedigster herr etc. gnedigst erwogen und in werck befunden daß der unterschaidt des glaubens maistes die vorübergangene rebellion verursachet, dahero dann gnedigst wollen hinfüro alle die stände deroselben erbkönigreichs Böhaimb in ainigkeit der heiligen Römischen kirchen erhalten, keinen andern glauben, religion oder exercitium in bemeltem königreich nicht gestatten, sondern diejenigen, welche noch nicht den heiligen catholischen glauben angenomben, durch gebührliche mittel darzubringen, damit in ainigkeit des glaubens undt der gemühter, Gott dem allmechtigen und Ihrer Kay. Mayt. desto besser gedienet und des gemainen wesens nuz und aufnehmen befürdert würde. Inmassen solches vorhin lengst zum öffternmahl zu männigliches wissenschaft offentlich publicirt, und nun endtlich

bylo zakázáno odváděti, a česká komora zapovídala to řadou dekretů. Rozumí se, že zákaz nebyl dodržován. Císařští rychtáři všech tří měst byli mnohokrát žádáni o seznamy sirotků, udání těch, kdo je vyloudili ze země, soupisy sirotčího jmění atd.

V třetím období je emigrace ovšem nejhojnější. Zvláště v letech 1627/8 odcházely celé veliké skupiny, ale i později se vyskytovaly časté případy — po celou dobu vojny, ba i po westfálském míru. Tak ještě roku 1650 odešly novoměstské měštky Alžběta Kňourová a Ludmila Lipotická do Saska. Nekatolické manželky některých emigrantů zůstaly po odchodu svých mužů v Praze a provozovaly tu živnosti. Proti nim byl namířen cynicky stylisovaný dekret reformační komise ze dne 27. srpna 1627:[38]) »Ježto Jejich Milostí oumysl nikdy takovej nebyl, aby se manželé nekatoličtí od sebe děliti neboližto rozlučovati jměli, nýbrž slušně a spravedlivě se každá nekatolická manželka s svým nekatolickým manželem odsud pryč odebrati má...«, nařizovalo se předvolati tyto ženy a oznámiti jim, aby nejdéle do 12. září buď přestoupily aneb se vystěhovaly. Také předepsáno bedlivě sledovati, zda emigrující mužové berou s sebou své ženy, neboť tu žádná »po odjezdu manžela svého přes tejden anebo nejdéle dvě neděle trpína nebude«. Manželské rozluky, ba i rozvraty celých rodin, způsobené rozdílností víry, nebyly nikterak vzácné. »Nebo ať mlčím, že přátelé od přátel, krevní od krevných, rodičové od dětí, děti od rodičů, bratří a sestry od sebe vespolek v tomto zkušování Božím

---

zu würklicher vollziehung dieser heilsamben intention eine sonderliche reformations commission gnedigst angeordnet worden.

Weiln dann Wenzel Ziatetzky dem obgemelten Ihrer Kay. Mayt. gnedigstem willen, mainung und befehlich sich nicht hat accomodiren wollen, sondern emigrationem, oder freyen, friedlichen, und aller ohrten, seiner ehren unverfänglichen und unnachthailigen aus dem königreich Böhaimb abzug albreit genomben, und nun sein eheweib Magdalena ihme gleichfalls nachfolgen will, als ist ihr hirüber diese kundschaft oder abschiedsbrief unter unsern aufgedruckten secret-insiegeln auf ihr begehren erthailet worden. (Podlaha, Erlässe č. 7.)

Ref. komise žádala důrazně, aby byla informována o odchodu všech vystěhovalců. Tak 8. července 1627 vytýkají komisaři Jáchymovi Slavatovi, že mnozí kacíři, nevyčkavše, až jim bude komisí uložen termín ad emigrandum, svévolně, někdy s manželkami i dítkami odcházejí, svěřivše své jmění k opatrování nekatolickým osobám. Proto má cís. rychtář na takové pozor dáti, a kdyby se někdy opět vrátili, k žádným živnostem je nepřipouštěti pokud by řádně neprokázali, že se stali katolíky. Nekatoličtí jejich plnomocníci mají býti plnomocenství zbaveni a nahrazeni katolíky. 19. srpna píše opět, že »někteří obyvatelé Starého města z pouhé své sektářské vzpoury beze vší příčiny sami svévolně z města pryč se odebrali.« Slavatovi se ukládá, aby dal sestaviti a předložil jejich soupis »s tím dostatečným toho doložením, kteří jsou manželky a kolik dětí svých s sebou pryč odvezli, též komu jsou statky své prodali anebo k správě a opatrování poručili a s čím povolením se to jest stalo.« — L. 744, f. 6b/7a, 12b.

[38]) L. 744, f. 23b/24a, Historie 184. Nekatolickým vdovám ukládal cís. patent ze dne 21. června 1628 další termín konverse do šesti měsíců od data publikování. (L. 744a, f 249b/251b.)

se rozdělili: i manželé nejedni, když ta neb druhá strana kříže toho snésti nemohla, rozloučeni jsou. Jsou s námi v exilium živi manželé, jichž manželky, aby všecko pro Krista opustily, navedeny býti nemohly. Jsou zase manželky, kteréž aby Kristu víru zachovaly, manžely od víry odpadlcé opustily.«[39])

Velmi záhy lze se potkati se stížnostmi úřadů na vracející se emigranty, kteří potají přicházeli do Prahy, kam je pudila touha po domově, příbuzenské svazky a hmotné zájmy.[40]) Dekretů místodržících a komory, nařizujících městským úřadům pátrání po nich, jejich vyhoštění neb uvěznění, hrozících přechovávačům přísnými tresty,[41]) je řada velmi dlouhá,[42]) a vyskytují se velmi pozdě, ještě těsně před uzavřením míru, i dlouho potom. Po dohodě císařské vlády se saským kurfirstem, zvláště po míru v Praze r. 1635, mohli emigranti, kteří se stali saskými poddanými, přicházeti aspoň na několik neděl nebo i měsíců, aby tu mohli

[39]) Historie 257. Uveďme tu aspoň případ choti apelačního rady a sekretáře direktoria Benjamina Fruweina z Podolí Ludmily. Prohnaný pletichář, původně staroměstský měšťan, jenž byl za vlády zimního krále povýšen do rytířského stavu, a jehož vězněného staršího bratra Martina potkal, jak známo, strašlivý osud, byl exekuční komisí odsouzen hrdla, cti a statků, dovedl si však vydáním protokolů kanceláře direktoria a Fridricha krále, jakož i konversí zajistiti beztrestnost a zachrániti část velikého jmění. Ludmila však rozmnožila řady těch, kdo soudili, že císař »není tak mocný, aby jejich svědomí rozkazovati mohl«, zanechala manžela v Praze a odešla do exilu. Jiných příkladů našlo by se v mých seznamech hojně. Ženy se v celku chovaly statečněji než mužové, kteří často upadali v »mdlobu a křehkost těla«.

[40]) Stesk exulantů po vlasti obráží se v jímavých, hořem a beznadějí překypujících listech duchovního správce české evangelické obce v Perně, M. Samuela Martinia z Dražova staroměstskému malíři Janovi Živnůstkovi, dokud tento ještě meškal na »bouřlivém moři«, t. j. v Praze, než odešel rovněž do vyhnanství. Jakoby mluvil za všechny emigranty, když píše r. 1623: »Víte, v jakých termínech jest život můj: zbavený vlasti, rodičů, přátel ... Ví Pán Bůh, že mne mrzí život i svět tento... let teprva roku tohoto přítomného třicet mám...« Opravdu snad by mohla mysl člověka s milou manželkou a rozmilými dítkami zajda až třeba za moře, pomalu zapomínati na tvář nevděčné vlasti a přivykati chlebu s vodou i hořkým pelyňkem smíšenému.« Tuto korespondenci (»Některé listy z roku 1622 a 1623« a »Několik listů Samuela Martinia z Dražova«) vydal J. Čelakovský v Č. Č. M. XL (1875). Podobně psal Jan Oršinovský z Fürstenfeldu prof. Sibrandu Lubbertovi do Franekeru r. 1623: »My vyhnanci nikde nemáme pevného a bezpečného příbytku, odevšad jsme vypuzováni buď strachem, nebo hrozbami nepřátel, nebo nehostinností obyvatel, nebo konečně nouzí.« — O. Odložilík Moravští exulanti Jiří a Jan Veselští-Laetové (zvl. otisk. z Č. M. M. LIV), strana 3.

[41]) Cís. patent z 29. ledna 1628, datovaný v Praze, ukládá přestupníkům zákazu pokutu 100 kop gr. čes. »tolikrát, kolikrát by se toho na kolikakoliv osobách zběhlých dopustiti opovážil.« Dekret místodržících ze dne 13. srpna 1646 pak vyhrožuje přechovávačům z panského, rytířského a městského stavu pokutou 3000, 2000 neb 1000 kop gr. míš. Viz též Historie 186.

[42]) V příslušném materiálu městského archivu pr. napočetl jsem jich jen v l. 1633—1646 osmnáct.

vyříditi své záležitosti. Saské úřady jim v takovém případě vystavily »pas« a »repas« (předtím bývalo vždy třeba svolení pražských místodržících).[43]) Místodržící pak ukládali často magistrátům, aby dali na takovéto emigranty náležitý pozor, neboť svůj pobyt v Praze pod rozličnými záminkami zbytečně prodlužují. Skutečně byli mnozí z nich pro to uvězněni a kurfirst často intervenoval v jejich prospěch. Nejvíce emigrantů přišlo do Prahy za saského vpádu r. 1631.[44])

---

[43]) Ref. komise navrhovala 1. června 1629 císaři, aby emigrantům byl povolen i jen přechodný pobyt v zemi toliko s podmínkou, že se postaví před komisi, vyslechnou poučení katolických duchovních a po uplynutí lhůty přestoupí (Podlaha, Dopisy reformační komise v Čechách z let 1627—1629. Sbírka pramenů církevních dějin českých st. XVI.—XVIII. č. 1, Praha 1908, č. 168). S tím souhlasí též zmínka v Historii na str. 186/7: »Jich Milosti páni, od J. Mti cís.... nad reformací nařízení komisaři, ráčí z listu N. N. vyrozuměti, pro jaký cíl on do království tohoto na čas jistý vrátiti se žádostiv jest. Poněvadž tedy dobrou o sobě dává (a k jiným zase: Poněvadž o něm Jich Mti dobrou sobě činí) naději, žádosti jeho místo dávajíce, tohoto glejtu jemu udělují, aby bezpečně do království se dostati a věci své říditi mohl a po celých šest nedělí o náboženství od žádného žádné těžkosti neměl, povolují, avšak s touto zřetelnou výminkou, aby hned, jakž se do království dostane, před Jich Mti pány komisaře se postavě, jaké věci tu k řízení má, oznámil a v témž času od mužů duchovních, pobožných, učených vyučovati se dal, tak aby při doběhnutí termínu skrze skroušené hříchů vyznání aneb zpověď a velebné svátosti pod jednou užití, katolické církve údem učiněn jsa, za úda království také zase přijat býti mohl. Jinak učiní-li, žádný další čas k zdržování se tu jemu propůjčen býti moci nebude. Ta zajisté nepromĕnná jest J. Mti cís. vůle. Datum v Praze z komisí reformací atd.« Zprvu byla pražská vláda velmi neochotná a dovolávala se i »erbanuňků«. V jednom aktu archivu min. vn. (C 215, E 4) nacházíme jako přílohu: »Extract oder auszug auß denen zwischen königen zu Böhmen und churfiersten zue Sachsen de anno 1587 aufgerichter erb- und landt verainigungen: Da auch einer oder mehr unser auch unserer nachkommen und erben untterthanen auß unsern landen flüchtig auß was ursachen daß beschehe, so soll der ander ihme in seinem landt nicht gedulden, noch gelaiten, auch seinen untterthanen solches zu thun, oder ihnen aufzuhalten wüßentlich nit gestatten.«

[44]) V seznamech jsou označeni křížkem. Jsou sepsáni (neúplně) v aktu frýdlantské konfiskační komise ze dne 13. prosince 1633 pod názvem »Poznamenání osob panského, rytířského i městského stavu emigrantův a exulantův, kteříž jsou tak v letu pominulém 1631, když ten lid nepřátelský kurfiršta Saského do země vpád učinil, do měst pražských s hrabětem z Turnu a jinými jeho adherenty přijely a mnoho zlého tropily, o nichž páni Pražané ve všech třech městech pražských, zakusivše od nich veliké obtížnosti, dobrou vědomost mají a je také očitě spatřili.« (L. 744, f. 122 b, 125 a.) Tohoto soupisu použili z části již J. Čelakovský a T. V. Bílek, tento bez udání pramene. Srv. A. Rezek Dějiny saského vpádu do Čech (1631—1632) a návrat emigrace, Pr. 1888, str. 120/121 pozn.

I. Staré město.

z *Ackhu* Rüdiger, kupec.[1])

Aleth (Olat, Olet, Aletin) * Martin, starší pořádku knihařského, s manželkou — Sasko.[2])

Anděl (Anjel, Engel) * Abraham z Engelsperku, starší pořádku zlatnického, radní, s manželkou Markétou, roz. Vratovou z Waltenburku, ovdovělou Bohemickou z Bohemic, synem Jiřím a jinými pěti příslušníky domácnosti — Freiberk.[3])

Antoni (Antonín) * Jan z Laubenau, starší pořádku bradýřského — Perno, Drážďany.[4])

Appel (Oppl) David, starší pořádku kožešnického.[5])

Aretin * Pavel z Ehrenfeldu, zemský geometr, apelační sekretář, s dcerou — Perno.[6])

Augustin Nikodem.[7])

Beerová (Pehrová) Anna, vdova po Eliáši B., s dcerou Marií.[8])

Behem Jan, krejčí, s manželkou — Drážďany.[9])

Behemický (Bohemický) Daniel a Václav z Bohemic, bratří, sirotci po soukeníku Vítovi B. z B. — Freiberk.[10])

---

[1]) L. 536 (kniha práv měšťan. 1600—1657), f. 103 b; R 109, subn. 14/2; J. Teige, Základy starého místopisu Pražského (1437—1620). I. Staré město, Pr. 1910/15, 1, 660; Bílek fDěj. konf.) 1009. Švakr zde uvedeného Martina Šmertoše z Riesenthalu.

[2]) L. 69 (liber renovationum), f. 289 a, 744, f. 31a/32b; Podlaha, Erlässe č. 41; Loesche 409.

[3]) L. 744, f. 8a/10b, listina I-78; Skála V. 227; Historie 126 160, 196; J. Volf, Čeští exulanti ve Freiberce v l. 1620—40 (V. U. Sp. 1911), str. 77; R. Schmertosch v. Riesenthal, Adelige Exulanten in Kursachsen, nach Urkunden des Dresdner Hauptarchives (Vierteljahrschrift für Wappen-, Siegel- und Familienkunde XXX. Berlin 1902), č. 38; A. v. Doerr, Genealogische Daten über einige böhmische Exulanten in Sachsen aus dem 17ten Jahrhundert !V. U. Sp. 1900), str. 13; Bílek 970. Anděl byl v únoru 1621 uvězněn na starom. radnici, v květnu odsouzen k znamenité peněžité pokutě, resp. k žaláři pokud by jí nesložil. Propuštěn 19. srpna 1622, byl dále trestán domácím vězením, jehož byl zproštěn až v květnu 1623. Téměř sedmdesátiletý, chopil se r. 1627 emigrantské hole.

[4]) L. 69, f. 269b, 323B (Chaos rerum memorabilium II; folio nemožno citovat pro nejednotnou paginaci), 744, f. 40b, 41b; Loesche 434/5; Schmertosch, Adel. Exul., str. 255.

[5]) L. 69, f. 258a, 323B, list. I-78.

[6]) L. 536, f. 132a, 744, f. 10b/11a, 2114 (l. contractuum caeruleus III), f. 115ab: J. Jireček, Rukověť k dějinám literatury české do konce XVIII. věku, Pr. 1875/6, I. 21; Schmertosch, Adel. Exul. č. 1.

[7]) L. 2114, f. 488b; Bílek 1013 (zde nesprávně Nikodem Augustin; byl ze staré lékárnické rodiny).

[8]) L. 323B, 2114, f. 403a.

[9]) L. 323B, list. I-78; Bergmann (tím rozuměj písemné zprávy badatele uvedeného v předmluvě); Schmertosch, Adel. Exul., str. 258.

[10]) L. 323B, 2021 (l. contract. vinearum 20), f. 220a; saský státní archiv

Bettenglová Alžběta z Neuenperka, roz. Kirchmajerová z Rejchvic, vd. po Krištofovi ml. B. z N. — Drážďany.[11])
Bezdězský * † Jan Marcian z Bezdězí Hory, s manželkou, synem a třemi dcerami — Perno, Drážďany.[12])
Blovská Marta.[13])
Bobecius Petr, krejčí — Drážďany, Perno.[14])
Bohutský Jonathan z Hranic, impressor, jeden z desíti soudcův, s druhou manž. Zuzanou, roz. Breslovou z Ardynku, třemi syny a dvěma dcerami — Freiberk.[15])
Božecký Václav, služebník při úřadě purkmistrském.[16])
Bradová Judith, vd. po šestipanském úředníku a radním Danielovi B.[17])
Bresl (Presl) * † Kašpar Melichar z Ardynku, starší pořádku tkaničkářského, s manž. Johannou a dc. Kateřinou — Freiberk.[18])
Broylovští sirotci — Brémy.[19])

Celestýn (jinak Nebeský) * Zikmund z Freifeldu, radní, jeden z desíti soudcův a správce úřadu J. Mti cís. rychtářského v St. m., s druhou manž. Ludmilou (roz. Agathonovou, ovd. Kulíškovou) a pěti dětmi — Perno. Syn Jan (z prvního manželství) — Wittenberk.[20])

Drážďany, č. 10.332/IV, f. 112 (opis zem. arch. čes.). Jejich matka Markéta provdala se znovu za Abrahama Anděla.

[11]) Teige, Zákl. 1, 675; R. Schmertosch v. Riesenthal, Die böhmischen Exulanten unter kurfürstlicher Regierung in Dresden (Neues Archiv f. sächsische Gesch. u. Altertumskunde XXII. Dresden 1901), str. 301; týž, Adel. Exul. č. 90.

[12]) L. 744, f. 10b/11a, 123b, 2114, f. 437a; Václav Nosidlo z Geblic, Geschichte der Begebenheiten, die sich zu seiner Zeit, nemlich vom 1. Jänner 1626 bis zum 11. Juni 1638 in Böhmen zugetragen haben (název, jímž Cerroni, který si pořídil přepis, opatřil české vypsání autora, litoměřického exulanta. Časový údaj v titulu je nesprávný, neboť Nosidlo zemřel 1636. Je to rkp. zem. arch. mor. Cerr. II/294b), str. 61; Induciae Martinianae (t. j. M. Sam. Martinia z Dražova), aneb zpráva skrovná a potřebná atd. (vyd. Dr. Jos. Müller ve Spisech Komenského č. 6, Pr. 1902, Č. A.), str. 245; Doerr 11; Schmertosch, Adel. Exul. č. 8; Bílek 971, 1035. B. se navrátil r. 1641, stařec sedmdesátiletý, do Prahy a přestoupil.

[13]) L. 2114, f. 480a; Bílek 1010.

[14]) Městský archiv Brunšvik Suppl. Fasz. No 41; Loesche 444/5.

[15]) L. 69, f. 256b, 323B, 536, f. 38b, list I-78; Z. Winter, Řemeslnictvo a živnosti XVI. věku v Čechách (1526—1620), str. 290 násl.; Jireček, Ruk. I. 87; Teige, Zákl. 1, 495 násl.; Volf 78; Loesche 449; Schmertosch, Adel. Exul. č. 12.

[16]) Skála V. 91; Historie 126, 165; Bílek 1268. Vymrskán z měst pr. 22. června 1621.

[17]) L. 69, f. 257b, 536, f. 18a, 2114, f. 319b; Bílek 1010.

[18]) L. 323B, 744 f. 27ab, 123b, 2114, f. 129a; Volf 96; Schmertosch, Adel. Exul. č. 171; Bílek 971/2, 1035.

[19]) L. 2114, f. 473b, list. I-78; Bílek 1010.

[20]) L. 744, f. 7b/8a, 2114, f. 415, 2179 (l. quietanciarum II. 1584—1650), f. 92b; Skála V. 308; Nosidlo 46; Jana Felina Rozebrání Obrany Sam. Martinia. Vyd. J. Müller, Pr. 1902 (Spisů J. A. Komenského č. 6), str. 127;

Ctibor * † Jan Kbelský, impressor, s manž. Salomenou a dětmi — Drážďany, Perno.[21])

Cyburt Lorenc, starší pořádku ševcovského, s manž. Justinou.[22])

Cyrillus Jan, senior dolní konsistoře, s manž. a dcerou Marií Dorotou, pozdější chotí Komenského — Lešno.[23])

Cyrusová N., vd. po Matěji C., senioru dolní konsistoře, se syny Janem a Václavem — Polsko.[24])

Cyryllová Ludmila z Konecchlumí, roz. z Morchendorfu, ovd. Šmertošová z Riesenthalu — Lipsko.[25])

Černovický * Jan z Libé Hory M., radní, s manželkou Annou — Perno.[26])

Červenka * Jan.[27])

Červenka Matyáš.[28])

Čížek Nikodem, malíř — Sasko.[29])

Damann (Dyman, Tymon) * Martin — Žitava.[30])

Dikast Jiří Mířkovský, administrátor konsistoře pod obojí a farář u P. Marie před Týnem — Žitava.[31])

Doerr 8; Loesche 146; Bílek 972/3. Zikmund zemřel v Perně 18. dubna 1634. Ludmila 4. srpna 1637 (Jiří Kezelius Kronika mladoboleslavská — rkp. bibl. Nár. musea I E 5, Schmertosch, Adel. Exul. č. 29).

[21]) L. 536, f. 237a, 744, f. 31a/32b, 124a, list. I-66; Schmertosch, Adel. Exul., str. 261; Jireček, Ruk. I. 129; Bílek 973, 1035. Byl zprvu správcem tiskárny kněze Megandra v Drážďanech, později majitelem téhož podniku, přeneseného do Perna. Zemřel r. 1635, tiskárna zanikla při švédském vpádu do Perna r. 1639. Bílek mylně rozeznává Jana Ctibora a J. Ct. Kbelského.

[22]) L. 69, f. 268b, 323B, 536, f. 48a, 2114, f. 381a, list. I-78.

[23]) M. Sam. Martinius z Dražova, Pět a třideceti mocných, znamenitých a slušných důvodů neb příčin, pro které všichni evangelištští Čechové za jedno býti... povinni jsou. Perno 1635. Vyd. J. Müller (Spisy J. A. Komenského č. 3) Pr. 1898, str. 15. pozn. 37; Historie 108; Jireček, Ruk. I. 129/30; F. Hrejsa, Betlém od r. 1516 (v soub. publ. »Betlémská kaple«), Pr. 1923, str. 75. Zemřel 30. května 1622 v Lešně při kázání, byv raněn mrtvicí.

[24]) A. Gindely, Dekrety Jednoty Bratrské, Pr. 1865, str. 298, 300/1.

[25]) L. 323B, 2114, f. 97a, list. I-78; Teige, Zákl. 1, 659/60; Schmertosch, Adel. Exul. č. 200. Matka Martina Šmertoše. Zemřela r. 1636 v Lipsku v stáří 76 roků.

[26]) L. 323B, 744, f. 29a/31a, 2114, f. 383a, 408a, list. I-78; Nosidlo 29; Schmertosch, Adel. Exul. č. 242; Č. Zíbrt, Bibliografie české historie I. č. 8041. Zemřel 2. září 1633, manž. byla pochována 28. května 1634.

[27]) L. 323B, 744, f. 29b/31a; Bílek 1010.

[28]) C 215, C 1/7; E. Schebeck, Wallensteiniana. In Memoiren, Briefen und Urkunden. M. V. G. D. B. XIV (1876), str. 15; Bílek 1035.

[29]) L. 323B, 2114, f. 329b, 449a; C 215, E 4; Bílek 1010. Vrátil se.

[30]) L. 744, f. 29b/31a; Bergmann; Schmertosch, Adel. Exul., str. 259.

[31]) Historie 107; Jacobaeus 43; Jireček, Ruk. I. 160/61; Ch. A. Pescheck, Die böhmischen Exulanten in Sachsen, Leipzig 1857, str. 71; Loesche 56. Zemřel v březnu 1630 v Žitavě.

Dilinger (Tylinger, Tyllyger) * Martin, s manželkou — Freiberk.[32])

Diviš † Jakub, suken kraječ.[33])

Diviš * † Mikuláš z Doubravína, přední služebník při úřadě purkmistrském, s druhou manželkou — Perno, Lešno.[34])

Dobřenský (Dobřenský) * Samuel z Nigropontu, hejtman čtvrti týnské, s manž. Rozynou, roz. Rollardovou z Urville, a dcerou — Perno, Žandov.[35])

Dürleber (Dierleber) Sebald, vardajn při mincí, s manž. Alžbětou, roz. Kriegerovou — Drážďany.[36])

Dvorská * Dorota, vd. po Adamovi Dv.[37])

Eisen Jan Kř. z Lehrberku, doktor práv, rada nad apelacemi.[38])

Ekštayn Fridrich.[39])

Eliáš † Fridrich — Perno.[40])

---

[32]) L. 323B, 536 f. 196b/197a, 744, f. 28b/29a, list. I-78; Volf 103; Loesche 423.

[33]) L. 323B, 536, f. 176a, 744, f. 123b, list. I-78.

[34]) L. 744, f. 12ab, 745 f. 71b/72a, 2114, f. 364a; C 215, P 2/1; Skála V. 227; Historie 126, 165; J. Čelakovský Návrat emigrace české r. 1631 (Osvěta III), str. 121, pozn.; Spisy J. A. Komenského č. 5, Korespondence II (vyd. J. Kvačala) Pr. 1902, str. 193. Původně měl býti potrestán vyříznutím jazyka, byl však 22. června 1621 přibit za jazyk na hodinu k břevnu šibenice. Též další trest (doživotní žalář v Rábu) byl mu zmírněn ve vězení na starom. radnici, odkud byl propuštěn 19. srpna 1622. Jmění však zachoval všechno. Podle dekretu ref. komise ze dne 2. září 1627 byl v té době opět vězněn, a to pro styky s exulantem M. Davidem Lippachem, který v červnu toho roku meškal kratičko v Praze. Ještě na podzim r. 1627 musil se Diviš vystěhovati pro víru, vrátil se však se Sasy. Když tito Prahu evakuovali, omeškal se, byl jat a žalářován až do poč. r. 1636, kdy odešel do Lešna. 20. prosince 1635 nařizovali o něm místodržící: »... že jest proti učiněné sobě zápovědi netoliko do království tohoto vjíti směl, ale i za dlouhý čas v něm zůstávajíce a v kostelích za kantora potřebovati se dadouce k provozování kacířstva nápomocen byl, nadto výš i lidem katolickým po rynku a ulicech nevážně utrhal, metlami vymrskán a z království tohoto na věčnost vypovědín býti má, pročež se poctivým purkmistru a radě Starého města pražského o tom poroučí, aby oni v tom se podle znění tohoto vyměření zachovali a takovou executí nad ním co nejdříve vykonati naříditi hleděli.« Neumím pověděti, zda odešly do exilu, jak je velmi pravděpodobno též tři jeho dcery. Viz též Rezek, Dějiny saského vpádu 124, 160, 172.

[35]) L. 323B, 744, f. 27ab, 2114, f. 153b, list. I-78; Nosidlo 61; Schmertosch, Adel. Exul. č. 31.

[36]) Podlaha, Erlässe č. 66; Bergmann; Schmertosch, Die böhm. Exul. 299, 334; týž Adel. Exul. č. 251.

[37]) L. 323B, 744, f. 37a/38b, list. I-78.

[38]) L. 744a, f. 17a, 2114, f. 90ab, 404a; B. Peška, Konfiskování měšťanských domů v Starém městě pražském po r. 1620 (Pam. Arch. IX), str. 861; Bílek 93. Ujel hned po Bílé hoře ze země, a nepostaviv se k hrdelnímu procesu, byl exekuční komisí 16. dubna 1621 odsouzen hrdla, cti i statků in contumaciam a tabulka s jeho jménem připevněna na šibenici.

[39]) L. 323B, 2114, f. 85b.

[40]) L. 323B, 744, f. 123b, 2114, f. 240a, list. I-78; Bílek 973, 1035. R. 1639 se

Ertl Oldřich, úředník mostský.[41])

Esterraicher (Österreicher) Jan z Lebenthalu (Lewenthalu), koncipista dvorské komory, s manž. Kateřinou, roz. Teyflovou z Zeilberka, a synem * Mikulášem — Drážďany.[42])

Fabricius Pavel, člen dolní konsistoře, pak biskup Jednoty bratrské, s manž., roz. Cyrusovou — Drážďany, Lešno.[43])

Fišer * Kašpar, krejčí, s manželkou — Freiberk.[44])

Florýnová * Anna z Lambštejna, roz. Winterová z Polehrad, vd. po radním Davidovi Fl. z L., se synem † Bohuslavem a dcerou Mandalenou — Perno.[45])

Fradelius Petr Šťávnický M., profesor university — Vratislav.[46])

Frelich (Freilich, Fröhlich) * † Zikmund z Frydnfelzu, starší pořádku soukenického, s nezletilými dětmi — Perno.[47])

Garthiusová Sabina, vd. po Dr. Helvidiu G., kazateli u Salvátora — Wittenberk.[48])

Gärtner (Gartner) * Václav, biretník — Torgava.[49])

Gerstlauer Mates, kupec, radní, manž. * Mandalena a syn Matěj — Sasko.[50])

---

vrátil, 10. srpna 1641 byl pardonován (C 215, E 7), pak se stal písařem šestipanského úřadu (rkp. univ. knih. pr. II A 26, str. 85).

[41]) L. 69, f. 241b, 744a, f. 17a, 2114, f. 71b, 223a. Ujel po Bílé hoře, ods. in contum.

[42]) L. 323B, 744, f. 40b/41a, 2114, f. 112a, list. I-78; R 109/13-II; Teige, Zákl. 1, 127, 129; Aula Rudolphi II. (Rieggers, Archiv d. Gesch. u. Statist., b. v. Böhmen II), str. 220; Loesche 436; Schmertosch, Die böhm. Exul. 298, Adel. Exul. č. 155. Jan žil ještě r. 1632, stár 92 let, v Drážďanech, Mikuláš zemřel tamtéž 8. prosince 1632.

[43]) Historie 108; Komenského Korespondence II. 193; A. Regenvolscius (Wengerski), Systema historico-chronologicum ecclesiarum slavonicarum etc., Trajecti ad Rhenum 1652, p. 323; Gindely, Dekrety 301; J. Jireček, Literatura exulantův českých (Č. Č. M. XLVIII), str. 215. Zemřel r. 1649 v Lešně.

[44]) L. 744, f. 29b/31a; Volf 78.

[45]) L. 323 B, 744, f. 31a/32b 124a, list. I-78; Schmertosch, Adel. Exul. č. 39; Bílek 1029, 1035.

[46]) G. H. Götze, Merckwürdige Exulanten-Historie etc., Budišín 1715, str. 147; Z. Winter, Děje vysokých škol pražských od secessí cizích národů po dobu bitvy bělohorské (1409—1622), str. 191 (»M. P. Fr. Šť., jenž pracoval v službě vzbouřených stavů za hranicí, a dověděv se o porážce bělohorské, v cizině zůstal, ve Vratislavi dne 7. ledna 1621 umřel«).

[47]) L. 744, f. 25a/26b, 2114, f, 394a; Bílek 974, 1035.

[48]) Scheuffler (bez rod. jména), Der Zug der oesterreichischen Geistlichen nach und aus Sachsen (Jahrb. d. Ges. f. d. Gesch. d. Protest. in Öst. XX. 1899), str. 69; Loesche 352.

[49]) L. 744, f. 29b/31a; Loesche 406.

[50]) L. 323 B, 744, f. 37a/38b; R 109, subn. 14/2; Schmertosch, Adel. Exul., str. 262; Peška 939; Bílek 1010/11.

Ginter (Günther) Daniel a Matyáš, bratří, synové po rotšmídovi Matesovi G.[51])

Goliáš Jan Šťastný ml., správce stavovské peněžní deposice, s dcerou.[52])

Gruneus Gerson M., rektor německé školy u Salvátora.[53])

Günther * Lorenc — Sasko.[54])

Had Vojtěch nejml. z Proseče;[55]) H. Eva z Pr. — Perno.[56])

od *Háje* (jinak Mazánek) * † Vavřinec Benjamin, písař komory české, obecní starší a starší pořádku nákladnického, s manž. Annou — Perno;[57]) Vavřinec od H. (? syn předešl.), impressor — Trenčín;[58]) * Jan st. od H., notář — Perno.[59])

Hájek * † Jan, bečvář, s manž. Annou — Freiberk.[60])

Haldius * † Jan z Nayenperka, starší pořádku nákladnického, radní, s manž. Annou, roz. (Šustrovou?) z Goldperku a čtyřmi dětmi — Perno,[61]) pak jeho sestry Kateřina[62]) a Ludmila.[63])

Hamorinský Adam, kaplan v Betlémě, s manž. Annou.[64])

Hanek * † Jan, starší pořádku krejčovského — Freiberk.[65])

Hartenberger Petr z Hartenberku — Sasko.[66])

Hartmann Adam, kazatel kaple Betlémské, s manž. a synem Adamem Samuelem — Lešno, Toruň, Kejdany.[67])

Hauenšildová * Kateřina z Fürstenfeldu, roz. Hadová z Proseče,

---

[51]) List. I-66, L. 323 B; Teige, Zákl. 1, 137; Bílek 1011.

[52]) L. 744a f. 17a, 2114, f. 392b; Peška 942; Bílek 123. Odsouzen in contum.

[53]) Z. Winter, Život a učení na partikulárních školách v Čechách v XV. a XVI. století, Pr. 1901, str. 107.

[54]) L. 744, f. 29b/31a; Schmertosch, Adel. Exul., str. 238.

[55]) Schmertosch, Adel. Exul., str. 255.

[56]) Bergmann; Volf 79.

[57]) L. 323 B, 744, f. 25a 26b, 123b; Schmertosch, Adel. Exul č. 46; Bílek 975, 1035.

[58]) Jireček Ruk. II. 390.

[59]) L. 744, f. 40b/41b; Nosidlo 35; Loesche 464.

[60]) L. 744, f. 31a/32b; sas. st. arch. Drážďany, č. 10.332/IV, f. 112 (o. z. a.); Schebeck 25; Bílek 975, 1035. Zanechali v Praze tři syny — arch. min. vn. P 124/1.

[61]) L. 323 B, 744, f. 123b, 2114, f. 369b, list. I-78; J. V. Šimák, Vodňanští z Uračova a jejich zápisky (Č. Č. M. 1894), str. 282, pozn. 62; Volf 79; Jireček Ruk. II. 15; Peška 859; Schmertosch, Adel. Exul., str. 255; Bílek 1035.

[62]) Provd. Karbanová. Viz Bernard Karban z Volšan.

[63]) Provd. Vodičková. Viz Jan Vodička Wasserberger z Wasserfeldu.

[64]) C 215 C 1/7. Ujeli po Bílé hoře.

[65]) L. 69, f. 277a, 744, f. 27ab, 123b; sas. st. arch. Drážďany, č. 10.332/IV, f. 112 (o. z. a.); Bílek 1035.

[66]) L. 536, f. 244a, 2114, f. 442a; Schmertosch, Die böhm. Exul. 298, Adel. Exul. č. 49; Loesche 403.

[67]) Gindely, Dekrety 298 306; Jireček Ruk. I. 231/2; F. Hrejsa, Česká konfesse, vznik, podstata a dějiny Rozpr. I. tř. Č. A. č. 46, Pr. 1912), str. 573.

vdova po popraveném Jiřím H. z F., s dětmi Janem, Jiřím, Dorotou, Kateřinou a šesti jinými příslušníky domácnosti — Freiberk.[68])

Heidenreich Ondřej, gegenhandler při úřadu pomezního cla, s manželkou Alžbětou — Freiberk.[69])

Henkel Kašpar.[70])

Henyš (Heinisch) Adam, starší pořádku kožešnického — Drážďany.[71])

Hepnerová Marta.[72])

Herkules (jinak Liva) Václav, s manž. Kateřinou — Freiberk.[73])

Hernaizn Jan, rytec a řezáč kamenů, jeden z desíti soudcův, s manž. Salomenou, roz. Vodňanskou z Uračova (dc. popr. Nathanaela V. z U.) — Drážďany.[74])

Herynková Juliana, roz. Rejholcová, vd. po Havlovi H.[75])

Hofmann * Mikuláš z Šenhofu, s manž. Zuzanou, roz. Krezlovou — Perno;[76]) H. * Barbora z Š. (? sestra předešl.)[77])

Housenka † Samuel;[78]) H. Marta Anna.[79])

Housková Marta.[80])

Hybner (Hübner † Jan.[81])

Hylliger Zikmund.[82])

Chalupa * Jan;[83]) Ch. Ludmila, roz. Jelínková.[84])

Chrudimská (vlastně Kučerová) Kateřina.[85])

Illgen Štefan z Illgenau, předních měst handlovních agent při cís. dvoře, pak rada a kancléř vévody frýdlantského.[86])

---

[68]) L. 323 B. 744, f. 31a,32b; R 109,13-II (o. z. a.); Volf 80; Schmertosch, Adel. Exul. č. 53; Bílek 1030.

[69]) L. 536, f. 254b; Chr. d'Elvert, Schriften XVII. č. XIV; Podlaha, Erlässe č. 19; Volf 80.

[70]) C 215 H 29; Bílek 976. Ujel po Bílé hoře.

[71]) L. 323 B, list. I—78; Schmertosch, Die böhm. Exul., str. 300, pozn. 45; Loesche 406.

[72]) L. 323 B, list. I—78.

[73]) Volf 80; Teige, Zákl. 1, 63.

[74]) L. 69, f. 256b, 536, f. 141a; Šimák, Vodňanští 282; Schmertosch, Adel. Exul., str. 258; Loesche 398, 478.

[75]) L. 323 B; P 124/2.

[76]) C 215, P 2/1. R 109/12-V, 109/13-II (o. z. a.); list. I—66; Šimák, Vodňanští 282, pozn. 62; Bílek 157. H. uhořel při požáru Budišína r. 1633, když Valdštejn dobyl města.

[77]) L. 744, f. 124a.

[78]) C 215, P 2/4; L. 744, f. 123b; Bílek 976, 1035.

[79]) Peška 937.

[80]) L. 323 B.

[81]) Schebeck 16; Bílek 1035.

[82]) List. I—66, L. 2114 f. 23a; Teige, Zákl. 1, 716; Bílek 1011.

[83]) L. 323 B, 744, f. 34a/35a, list. I—78,

[84]) R 109/13 -II.

[85]) L. 323 B; Teige Zákl. 1, 395.

[86]) Arch. min. vn. F 67/25 (o. z. a.); L. 536, f. 170b, 2114, f. 377a; Teige,

Infeld Jan.[87])

Jacobaeus M. † Jakub Kutnohorský, farář u sv. Michala — Slovensko. Žandov.[88])

Jakeš † Vít Přerovský, farář u sv. Havla, s manž. Markétou — Perno, Drážďany.[89])

Jakobides † Jakub Misenus, farář u sv. Martina — Žandov.[90])

Javornický Tomáš z Javorníka.[91])

Jelínek * Jan, starší pořádku mydlářského a svícnického, s dcerou Kateřinou — Perno.[92])

Jelínek Jiří, švec.[93])

Jeřábek † Bartoloměj.[94])

Ještětický * † Jan, kožešník, s manž. Kateřinou.[95])

Jezbera Jan z Kolivé Hory, hejtman nad lidem vojenským Starého města, s manž., synem a dvěma dcerami — Sasko.[96])

Jirkovská Ludmila z Děvína, roz. Kuklová z Taurnperka, vd. po radním Matyášovi J. z D. — Freiberk;[97]) její syn Jan s manž. Ludmilou, jedním dítětem a sestrou Ludmilou (provdala se ve vyhnanství za exul. bradýře Zikmunda Fichtera) — Freiberk.[98])

Jochbarn (Jockhwar) Jan, lékárník, s manž. a dětmi — Drážďany.[99])

Jošt Mikuláš, s manž. Dorotou a dětmi Václavem a Ludmilou.[100])

Junk * Pavel, pernář.[101])

Zákl. 1, 374. Byl uvězněn v březnu 1621; kdy byl propuštěn, nebylo lze zjistit.

[87]) C 215, P 2/4.

[88]) Univ. arch. A 17 (tomus I.), str. 817; Jacobaeus 45; Historie 108; Jireček, Ruk. I. 305, Liter. exul. 201; Loesche 360.

[89]) Univ arch. A 17, 817; Historie 108, 128/9; Jacobaeus 44; A. Sedláček, Paměti Jiříka Tesáka Mošovského a jeho syna (Č. Č. M. LXXXIII, 1909), str. 63; Jireček, Ruk. I. 303/4; Pescheck 29/30; Loesche 294.

[90]) Univ. arch. A 17, 817; Historie 108; Jacobaeus 44; Jireček, Ruk. I. 305; Loesche 361.

[91]) Bílek 216.

[92]) L. 69, f. 259b, 744, f. 28b/29a, 2114, f. 294b, list. I—78; Bergmann; Nosidlo 51; Schmertosch, Adel. Exul., str. 256. Kateřina se provdala v Perně za M. Sam. Martinia z Dražova.

[93]) L. 323 B, 2114, f. 261a, list. I—78.

[94]) L. 2202 (l. contract. viridis XII. 1620—1629, N. město), f. 166b; Bílek 991 (mylně uvádí jako novom. měšťana).

[95]) L. 323 B, 744, f. 27ab, 123b, list. I—78; Bílek 977, 1035. Podle Pešky (str. 938) se vrátil.

[96]) Schmertosch, Adel. Exul. č. 43. Vrátil se.

[97]) L. 2114 f. 169a, 2179 (l. quietanciarum et concordiarum nuptialium 1579—1650), f. 56a; Bílek 1030.

[98]) R 109/13—II; Volf 84; Loesche 453; Schmertosch, Adel. Exul. č. 44, pak str. 238.

[99]) Bergmann; Podlaha, Erlässe č. 36.

[100]) C 215, P 2/4; L. 323 B, 744, f. 124a; Peška 938; Bílek 978.

[101]) L. 323 B, 744, f. 28b/29a, list. I—78.

Kalenda † Šimon.[102])
Kalina Jan — Perno.[103])
Kaplánek * † Jakub z Adlersfeldu, s manž. Zuzanou, roz. Kostelníčkovou z Labětína, a dcerou — Perno, Žitava.[104])
Kapoun † Oldřich z Karlova, s manž. Annou, roz. (Mnišovskou?) ze Sebuzína, a třemi dětmi — Perno.[105])
Karban * Bernard z Volšan, s manž. † Kateřinou, roz. Haldiusovou z Nayenperka — Drážďany, Perno, Žandov.[106])
Karges * Albrecht, šmukýř, s manž. Mandalenou a dcerou — Drážďany.[107])
Kirchmajerová † Anežka z Rejchvic, roz. Teyflová z Zeilperka, vd. po primátorovi Janovi st. K. z R. — Sasko; její syn † Jan ml. — Sasko; její švakrová Anna K. z R., roz. Nehrhofová z Holtrperka, vd. po Valentinovi ml. K. z R. — Norimberk; syn této Karel — Sasko; Johanna K. z R., později provd. Agricolová — Drážďany.[108])
Kirchner * David, starší pořádku bečvářského.[109])
Knobloch * Pavel, s manž. Marianou.[110])
Knopf Andres, krejčí.[111])
Knot (Knodius) Jan z Neukirchu, notarius publicus a při dvoře J. Mti cís. nařízený agent, pak Thurnův vojenský sekretář.[112])
Koch * Kašpar Melichar, starší pořádku šmukýřského, s manž. Alžbětou — Perno.[113])
Koloušková Veruna.[114])
Koranda Fridrich Eliáš, s manž. — Perno.[115])

---

[102]) Scheb eck 25; Bílek 1035.
[103]) F. Teplý, O českých exulantech v Pirně po r. 1621 (Č. S. P. S. Č. VIII. 1900), str. 96.
[104]) R 109.13—II; L. 744, f. 29b/31a 123b; Nosidlo 78; Schmertosch, Adel. Exul. č. 82; Bílek 1034/5.
[105]) L. 323 B, 744, f. 123b 745 (l. decretorum 1633—1644); Doerr 3; Loesche 440; Schmertosch, Adel. Exul. č. 19, pak str. 255; Bílek 1030, 1035. K. zemřel 1675 v Perně.
[106]) R 109/12—V; L. 323 B, 536, f. 207a 744, f. 124a, list. I—78; Nosidlo 78; Šimák Vodňanští 282, pozn. 62; Schmertosch, Adel. Exul. č. 84; Loesche 121; Doerr 13, 16.
[107]) L. 744, f. 28b/29a, 2114, f. 375b; Loesche 405/6.
[108]) R 109/13—II; L. 323 B, 744, f. 37a/38b, 2179, f. 21b, list. I—78; Loesche 403/4; Pescheck 29; Peška 867; Bílek 266; Schmertosch, Adel. Exul. č. 90. Bílkovy chybné údaje o členech K. rodiny uvedl zčásti na pravou míru již J. Herain v »Staré Praze«, str. 125.
[109]) L. 69, f. 278a, 744, f. 31a/32b, 2114, f. 408b.
[110]) R 109/13—II; L. 323 B, 744, f. 28b/29a 2114, f. 448b. M. se vrátila.
[111]) L. 323 B, 536, f. 22a, list. I—78.
[112]) C 215, K 23; L. 774a, f. 17a, 2114, f. 458b; Bílek 270. Ods. in contum.
[113]) L. 69, f. 234a, 744, f. 31a/32b; Induciae Martinianae 245; Teige, Zákl. 1, 782/3; Schmertosch, Adel. Exul., str. 263.
[114]) L. 818 (kniha dekretů novoměst. 1629—1644). f. 12a. Asi vdova či manž. kožešníka Jarolíma K. (městské museum pr. — Registra pořádku kožešn.). R. 1634 byla vězněna pro nedovolený návrat na novom. radnici.
[115]) Bergmann; Schmertosch, Adel. Exul., str. 259; Bílek 1011.

Korvin (Corvinus) Jan, člen dolní konsistoře.[116])

Kosmický (Kozmický, řečený Ostrakon) Jan, starší pořádku nákladnického, s manželkou Ludmilou — Lipsko.[117])

Košátecká * † Anna, vd. po řezníku Martinovi K., s dcerou a chůvou.[118])

Koukol (Chochol) Ulrych, služebník úřadu šestipanského, s manž. Annou — Perno.[119])

Krinitusová N., vd. po Zikm. Kr., faráři u sv. Michala a administrátoru dol. konsist. († 1619), s dc. Marií (provd. v exilu za Pavla Čáslavského) — Sasko.[120])

Kronenberger † Samuel, kožešník.[121])

Krumlovský † Šimon z Hiršfelzu, s manž. Annou, roz. Šulcovou, a pěti příslušníky domácnosti — Drážďany.[122])

Kříž † Jan, hejtman čtvrti linhartské — Perno.[123])

Kubic * Pavel, starší pořádku kožešnického — Sasko;[124]) Ludmila — Perno.[125])

Kukla * † David z Taurnperka, prokurátor, obecní starší, s manž. Dorotou (roz. Mostníkovou z Nyštic, ovd. Odhájovou) — Perno, Freiberk; * Jan, starší pořádku suken kraječského, radní — Perno; Dorota (panna).[126])

Kunsteter * Melichar z Kunstetu, lékárník, s dc. Kateřinou (provd. za Hanuše Kleina) — Freiberk.[127])

Kutnauerová Kateřina ze Sonnenštejna, vd. po poprav. Janovi K. ze S., roz. Zákostelská z Bílejova, opět provd. Vodňanská (1. manžel Jeronym Prunar, 2. Jan Kutnauer, 3. Jan Vodňanský z Uračova); její synové Jan ml. a † Šimon, dcery Kateřina (provd. za Jindřicha Vodňanského z Ur.) a Zuzana — Perno; Pavel K. ze S., bratr poprav. Jana, s manž. Esther, roz. Kaňhovou z Veleslavína.[128])

---

116) Historie 108; Hrejsa, Čes. konfesse 552/3, pozn. Zemřel 1623 v Břehu ve Slezsku.

117) C 215, P 2/1 P 2/2; L. 69, f. 250a, 323 B, 2114, f. 276b.

118) C 215, P 2/1; L. 744, f. 37a/38b, 2114, f. 111b; Bílek 1012, 1036.

119) L. 323 B; C 215, P 2/1.

120) Pescheck 78; Jireček, Ruk. I. 418. Marie byla v Žitavě.

121) C 215, P 2/4; m. mus. pr. — Registra poř. kožešn.; Bílek 1035.

122) L. 744 f. 123b, 2114, f. 398a; Schmertosch Adel. Exul. č. 113; Bílek 1035.

123) Bergmann; L. 69, f. 258a; Schebeck 25; Bílek 1035.

124) L. 323 B, 744, f. 25a/26b; Loesche 121.

125) List. I—78; Jireček, Liter. exul. 212; Loesche 121; Schmertosch, Adel. Exul., str. 259.

126) C 215, P 2/4; L. 69, f. 256a, 257a 323 B, 744, f. 27ab, list. I—78; Nosidlo 42, 61; Volf 89; Doerr 3; Loesche 295; Schmertosch, Adel. Exul. č. 114; Peška 865; Bílek 1031, 1035.

127) L. 744, f. 31a/32b, 2114, f. 461b; Volf 89.

128) R 109/13—II; L. 323 B, 744, f. 123b 744a, f. 17a; Sedláček, O. Sl. N. XV, 437; Schmertosch, Adel. Exul. č. 115; Bílek 314/15. Pavel byl ods. in contum., Esther se po jeho smrti vrátila.

Krasnička * † Jan, kupec, s manž. Dorotou, roz. Celestýnovou z Freifeldu — Freiberk.[129])

Kyzveyn (Gieswein) Karel, syn po kupci Karlu G. — Nizozemí, Norimberk.[130])

Landsman † Jan M., kaplan v Týně, s manželkou — Žitava.[131])

Langenbruk Mikuláš z Langenbruku, cís. rada a obecní starší.[132])

Lavín Jaroslav z Ottenfeldu, s manž. Martou, roz. Strakovou (sňatek uzavřen v exilu) — Perno.[133])

Lefl Jan, starší pořádku apatykářského.[134])

Lehmann * Daniel, kožešník, s manželkou, čtyřmi dětmi a čeládkou; jeho bratr David, kožešník — Lipsko.[135])

Lippach David M., farář u Salvátora, s manželkou a šesti dětmi — Drážďany.[136])

Lopatský * Šimon ml. z Liběchova, J. Mti cís. služebník při úřadě berničním; Zikmund — Freiberk; Ludmila — Freiberk.[137])

Löw Jan z Löwengrünu a Bareitu, radní, se sestrou Anežkou — Perno.[138])

Lukšan * † Jan z Luftenštejna, expeditor čes. dvorské kanceláře, starší pořádku nákladnického, první choť Regina a děti Václav, Kateřina a Ludmila, druhá manž. Marie (roz. Pichlerová) a syn Jan Jiří — Freiberk, Drážďany.[139])

Lunacius Jan Domažlický, farář u sv. Jiljí — Wittenberk.[140])

Lykaon Pavel.[141])

Magrlová Barbora ze Sobíšku, roz. Permanová, vd. po Václ. M. ze S. — Perno.[142])

---

[129]) L. 323 B, 744, f. 28b/29a, 124a; Volf 89; Schmertosch, Adel. Exul., str. 261; Peška 939; Bílek 978, 1035.

[130]) R 109/13—II (o. z. a.); L. 323 B; Bílek 1012.

[131]) Univ. arch. A 17, 815; Historie 107; Pescheck 74, 137.

[132]) L. 536, f. 96a, 2114, f. 28a; Bílek 320/21.

[133]) R 109/13—II; L. 323 B, 744, f. 124a; Schmertosch, Adel. Exul. č. 119; Bílek 322, 1036. Vrátil se.

[134]) L. 69, f. 277a, L. 323 B, list. I—78.

[135]) L. 536, f. 186b, 744, f. 29b/31a; G. H. Götze, Diptycha exulum oder Exulanten-Register etc., Altenburk 1714, str. 217; Schmertosch, Vertrieb. Protest. 276, 288. Daniel zemřel 1647 v Lipsku.

[136]) Historie 109, 128; Loesche 342; Pescheck 29.

[137]) L. 323 B, 744, f. 10b/11a, 2002, f. 28ab, list. I—78; Volf 90.

[138]) Teige, Zákl. 1 32, 215; Doerr 2.

[139]) L. 323 B, 744, f. 27ab, 2114 f. 395b; Volf 91; Doerr 24; Loesche 136, 455; Schmertosch, Adel. Exul. č. 127; Pescheck 161.

[140]) Historie 108; Peschek 145.

[141]) C 215, C 1/7; L. 536, f. 44a, list. I—66; V. V. Tomek, Paměti o školách českých z rektorských let M. Martina Bacháčka (1598—1612); Č. Č. M. XIX. (1845), str. 628 9; Jireček, Ruk. I. 481. Prchl po bitvě bělohor. ze země.

[142]) L. 2021 f. 140b/141a; Skála V. 205; Nosidlo 70; Jireček, Ruk.

Marek Josef z Kundratic s dcerou Judith (provd. za Jana Martina z Javorníka) — Freiberk.[143])

Martin † Jan z Javorníka, starší pořádku kupeckého, obecní starší, s 1. manželkou Annou (roz. de Bois), 2. Kateřinou, 3. Judith (roz Markovou z Kundratic) — Freiberk, Drážďany.[144])

Martinius † Samuel z Dražova M., farář u sv. Haštala, s první manž. Rozynou (roz. Hippiusovou) a synem Adamem, druhou chotí Kateřinou (roz. Jelínkovou) — Altenburk, Wittenberk, Perno.[145])

Mattes (Mattys) † Florián, bradýř — Sasko;[146]) jeho bratr * Jáchym s manželkou — Freiberk.[147])

de *Mayer* * Jiljí, kupec, se synem Janem; Zuzana.[148])

Mayer * Krištof, rukavičník.[149])

Mazánek (od Háje?) David.[150])

Melcarová (Melcerová) * Anna.[151])

Miller (Müller) Jan Kř., bradýř, s manž. Mandalenou a dětmi — Perno.[152])

Mitys * † Václav (městský písař?) — Perno;[153]) Veronika — Perno.[154])

Moeller (Miller) Jakub, krejčí, s manž. Marianou — Perno.[155])

Momilch N., krejčí, s manželkou — Žitava.[156])

Moravcová Kateřina, vd. po starším pořádku nákladnického, s dcerou a vnukem — Slovensko.[157])

Mudron † Jan, kožešník.[158])

II. 3; Bílek 1032. »Dostala se do města Pirna a tam se až do smrti své totiž do l. P. 1633 zdržovala... částkou nějakou peněz hotových chudé a potřebné exulanty podělivši.« — Skála l. c.

143) L. 2021 f. 33a, 2206 (l. testamentorum 1619—1658), f. 49b/50a; Volf 89.

144) R 109, subn. 14/2; L. 69, f. 257a, 276b, 323 B, 536, f. 53b, 744 f. 123b, list. I—78; Volf 83, 92; Doerr 13; Loesche 439 442; Schmertosch, Die böhm. Exul. 322, 324 Adel. Exul. č. 132; Bílek 216/17, 1009, 1036. Zemřel 1649 v Drážďanech.

145) Univ. arch. A 17, 814; Kezelius 683; Nosidlo 51; Jacobaeus 44; Historie 108; Jireček, Ruk. II. 12/17; Loesche 295 a j.; Pescheck 34/6; Schmertosch, Adel. Exul. č. 133. Zemřel 7. února 1639 v Perně.

146) L. 323 B, 744, f. 40b/41b, 123b, list. I—78; Schmertosch, Die böhm. Exul. 312.

147) L. 323 B list. I—78; Volf 92; Šimák, Vodňanští 282, pozn. 62.

148) C 215, P 2/4 R 109, subn. 14/2; L. 323 B, 744, f. 28b/29a, list. I—78; Bílek 1009, 1012.

149) L. 744, f. 29b/31a 2114, f. 70b; Bílek 1012.

150) Bílek 1012.

151) L. 323 B, 744, f. 37a/38b; Bílek 1012.

152) Bergmann; list. I—66; Peška 858; Bílek 979.

153) L. 323 B, 744, f. 29b/31a, 123b 2114, f. 281a, 295a, 448b; Schmertosch, Adel. Exul., str. 259; Bílek 979, 1036.

154) Loesche 339.

155) L. 323 B, 2114, f. 44b, list. I—78; Teplý 94; Doerr 8; Schmertosch Adel. Exul., str. 261.

156) Pescheck 137.

157) C 215, P 2/4; L. 69, f. 267b, 323 B, list. I—78; Bílek 1012.

158) L. 536 f. 131a, 744, f. 123b; Bílek 1036.

Myslich Albrecht z Willenštejna — Norimberk; jeho bratří Jan Jindřich s manž. Annou — Freiberk, Mates — Freiberk a sestra Marie Benigna — Norimberk.[159])

Myslík † Jindřich.[160])

Nathaniel * Zikmund, s manž. Ludmilou, roz. Vorlovou — Freiberk.[161])

Nathus Fabián M., duchovní od Salvátora — Drážďany, Lipsko, Brunšvik.[162])

Nehrhof (Nehrof) Jan ml. z Holtenperka, kupec, s manž. Alžbětou, dcerou Alžbětou (provd. v exilu za právníka Gottfrieda Reutera) jinými dětmi a čeledí — Freiberk; Petr, kupec, s manž. Ludmilou, roz. Štarkovou ze Štarkenfelzu.[163])

Nicolai Tomáš, s manž. Reginou; jejich syn * Jan, krejčí, s manž. Annou — Sprembergk, Rückersdorf (Sasko).[164])

Oel Martin.[165])

Oršinovský Jan z Fürstenfeldu, prokurátor, direktor a sekretář král. čes., s manž. Ludmilou Zuzanou, roz. Trejtlarovou z Krošvic — Freiberk.[166])

Ounhoštský (správně Kakásek), starší pořádku nákladnického.[167])

Outrata (jinak Duspivo) * Martin, šiškář — Sasko.[168])

Pečka (Prčka) † Pavel, depositor při deskách zemských, obecní starší, pak sekretář Albr. z Valdštejna, s manž. Mandalenou, roz. Rollardovou z Urville, synem a dcerou.[169])

---

[159]) L. 323 B, 2114, f. 382a; Volf 93/4. Jsou to Myslichovští sirotci (Bílek 1032), t. j. po Adolfovi M. z W. a Judith, roz. Nehrhofové z Haltenperka.

[160]) L. 744, f. 124a; Bílek 1036.

[161]) L. 744, f. 31a/32b 2114, f. 209b; Volf 94; Bílek 1012. Ludmila se vrátila po mužově smrti s dětmi do Prahy.

[162]) Historie 109; Peschek 29, 60; Loesche 151, 361; Schmertosch, Vertrieb. Protest. 273.

[163]) R 109, subn. 14/2; L. 2114, f. 438b; Skála V. 205; Volf 94; Teige, Zákl. 2, 448 seq.; Schmertosch, Adel. Exul. č. 150; Bílek 1009 1012.

[164]) L. 744, f. 31a/32b, 2114, f. 238b; Loesche 425.

[165]) L. 323 B list. I—78.

[166]) C 215, C 1/7; L. 744a, f. 17a 2114, f. 230a; J. Komínek, Vystěhovalci čeští po bitvě bělohorské (Pam. Arch. IX; přetiskuje z rkp. děčínské knihovny T 16 neznámého autora »Specifikací osob z hraběcího, panského, rytířského a městského stavu z národu Českého a Moravského, které za prošlých mé paměti v službách vojenských koruny Švédské a jiných potentátův byly, a udatně bojujíce jak v poli tak i v guarnisonách sobě a rodům svým vzáctnou věčnou památku způsobily a po smrti zanechaly«), str. 557; Volf 94; Peška 978; Bílek LXXXII, 402. Byl ods. in contum.

[167]) L. 69, f. 242b, 2114, f. 331b/332a; J. Teige, Kniha městských práv staroměstských (Almanach král. hl. m. Prahy na r. 1905), str. 140*; Bílek 1013.

[168]) L. 323 B, 536, f. 71a, 744, f. 31a/32b, list. I—78; Schmertosch, Adel. Exul., str. 259.

[169]) C 215, P 2/1; L. 744, f. 123b, 2114 f. 8b/9a; Skála V. 42; Historie 126;

Peldřimovský * Jan z Vyškořic, sekretář komory čes. a zapisovatel directoria, obecní starší, s druhou manž. Dorotou (roz. Fišlovou z Počernic, ovd. Libovickou z Libovice) a syny z prvního manželství Vilémem, * Vratislavem a dcerou Dorotou — Freiberk.[170])

Perkauer (Berghauer, Pirgkhaur) † Jiří — Freiberk.[171])

Pešounová (Pešonová) Anna z Hohenperku, vd. po kupci Pantaleonovi P. z H.[172])

Petráček * † Jan nejst. z Vokounštejna, perníkář, radní, s manž. Annou (ovd. Lopatskou z Liběchova), dětmi a vnuky — Perno.[173].

Pětikostel * † Jan Jiří z Aventinu, registrátor a koncipista při čes. kanceláři, s matkou * Annou, manž. Kateřinou (roz. Pichlperkovou z Pichlperku) a dcerami Alžbětou a Mandalenou — Perno, Budišín, Zhořelec.[174])

Pětiprstý Václav, bečvář.[175])

Pic (Pič) * † Filip, krejčí.[176])

Pichlperker * Daniel ml. z Pichlperku, s manž. Helenou — Drážďany, Žitava; jeho bratří * Jindřich, radní — Drážďany, † Krištof, mydlář, s manž. Annou a dětmi — Freiberk, sestra Kateřina; jejich matka Anna, vd. po Danielovi st. P. z P., roz. Havlíková Srnovcová z Varvažova — Perno.[177])

Pospíšil Řehoř, pekař.[178])

Podlaha, Erlässe č. 101; Bílek 415, 1032, 1036. Ods. zprvu hrdla, cti i statků, načež potrestán jednoročním vězením.

[170]) L. 69, f. 257a, 744, f. 8a/10b, 2114, f. 343b/344b; Skála V. 227; Historie 126 196; Volf 94; Teige Zákl. 2, 180; Peška 936; Schmertosch, Adel. Exul. č. 159; Bílek 417. Jan byl původně ods. hrdla, cti i st., pak měl býti vězněn v Rábu, byl však držán do 19 srpna 1622 na starom. radnici, odkudž propuštěn do dom. vězení, jehož zproštěn 16. května 1623. Dorota ml. (podle Pešky, provd. Petržílková, podle Teiga Brodská a opět Majerová) se vrátila.

[171]) L. 744, f. 124a; Podlaha, Erlässe č. 28; Volf 95, 102; Bílek 1013, 1036. Ve Freiberce se oženil s Voršilou, vd. po Martinovi Teuflovi (viz tam.).

[172]) L. 2201 (l. contract. ruber XI. 1613—1630 — Nové m.), f. 107a; Teige Zákl. 2, 666; Peška 859.

[173]) L. 744 f. 7b/8a, 123b. 2114, f. 362a; Nosidlo 42; J. Volf, Z dějin českých exulantů v saském Perně (Naše Zahraničí IV.), str. 108; Loesche 443; Schmertosch, Adel. Exul. č. 161; Bílek 432, 1036. Jan zemřel r. 1639 v Perně, Anna r. 1650 tamt.

[174]) L. 323 B, 744 f. 7b/8a, 37a/38b, 123b; Podlaha, Dopisy č. 30, 79; Doerr 11; Loesche 139, 444, 446; Schmertosch, Adel. Exul. č. 165; Bílek 980, 1036. Kateřina zemřela v Perně 1632, Anna 1633.

[175]) L. 324 (Chaos rerum memorabilium III); Z. Winter, Český průmysl a obchod v XVI. věku, Pr. 1913, str. 302; Bílek 1013.

[176]) L. 744, f. 29b/31a; Bílek 1036.

[177]) L. 323 B, 744, f. 29b/31a, 31a/32b, 124a 2114, f. 169b, list. I—78; Skála V. 308; Loesche 128; Doerr 11; Schmertosch, Die böhm. Exul. 332, Adel. Exul. č. 163; Teige Zákl. 1, 32, 215; Podlaha, Erlässe č. 33; Bílek CVII, 962, 1036. Anna st. zemř. 1632 v Perně, Daniel ml. 1641 v Drážďanech, Anna ml. 1673 v Perně.

[178]) L. 2114, f. 466a; Bílek 1013.

Prajs (Preis) † Konrád, J. Mti cís. služebník.[179])
Prok (Brok) Abraham, kupec.[180])
Prokop * Pavel z Rovin, prokurátor.[181])
Původ † Jan.[182])

Radnická Dorota, roz. (Nejedlá?) z Vysokého.[183])
Radoňovská Zuzana z Kosmáčova, roz. Kaprová z Kapršteјna.[184])
Rak (Rajk, Ragik) † Jiří, mince pražské gegenhandler — Žitava, Zhořelec.[185])
Reisar Bartoloměj, starší pořádku řeznického, s manž. Alžbětou — Perno.[186])
Rollardová (Ruliartová) Markéta z Urville, roz. Bettenglová z Neuenperka, vd. po kupci Ant. st. R. z U. — Annaberk; její syn Antonín ml. — Francie, Italie, Německo.[187])
Rosenberger * Pavel z Werdenstädtu — Zhořelec; jeho syn Karel — Drážďany.[188])
Rosenthaler * † Jan Jakub, úř. šestipanský, s manž. Annou Marií (roz. Bezdězskou z Bezdězí Hory) a synem Janem Ondřejem — Freiberk.[189])
Roudnický * † Daniel z Březnice, písař při berničním úřadě, s manž. Annou, roz. Havlíkovou Srnovcovou z Varvažova, a sedmi jinými příslušníky domácnosti — Freiberk.[190])
Rozýn Eliáš ml. z Javorníka.[191])
Rumpál * Alexander z Kundratic, radní, s první manž. Kateřinou roz. Kozlovou z Peclinovce) a druhou Zuzannou — Freiberk.[192])

---

[179]) Teige, Zákl. 2, 380; Schebeck 25; Bílek 1036.
[180]) R 109, subn. 14/2; L. 2114, f. 374ab; Bílek 1009.
[181]) L. 744, f. 31a/32b, 2114, f. 156b; Jeníka z Bratřic Zápisky (rkp. bibl. Nár. mus. V D 6) I., str. 147; Bílek 1013.
[182]) L. 744, f. 124a; Bílek 1036.
[183]) List. I—66 L. 2114, f. 428b; Bílek 1013.
[184]) L. 2021, f. 93b; Teige, Zákl. 2, 416; Bílek 1033.
[185]) L. 536, f. 230b, 744, f. 124a; Teige, Zákl. 2, 435; Pescheck 75; Bílek 1036.
[186]) L. 69, f. 242a, 323 B, 2114, f. 439a/440a. Zanechali v Praze 3 syny a dceru.
[187]) R 109/13—II, subn. 14/2 (o. z. a.), C 215, P 2/4; L. 2114, f. 360b; Bílek 1009. Markéta zemřela v Annaberku r. 1630, Ant. ml. v Capellu (hrabství Hohenlohe) r. 1631.
[188]) L. 744 f. 31a/32b; Schmertosch, Adel. Exul. č. 186.
[189]) L. 323 B, 744, f. 27ab, 123b, list. I—78; Volf 96; Loesche 438/9; Peška 937; Bílek 981, 1036. Vrátili se.
[190]) L. 744, f. 40b, 41b, 123b, 2114, f. 475a, 2201, f. 254b; Volf 97; Šimák, Vodňanští 282, pozn. 62; Schmertosch Adel. Exl. č. 180; Bílek 463/4.
[191]) L. 323 B, 744a, f. 17a; W. Sillem, Böhmische Flüchtlinge, unterstützt von der niederländisch-reformierten Gemeinde in Hamburg-Altona in den Jahren 1623—1631 (Jahrb. d. Ges. f. d. Gesch. d. Protest. i. Oest. 1897), str. 89; Bílek 473/4. Ods. in contum.; r. 1629 byl v Berlíně.
[192]) L. 744, f. 29b/31a, 2114, f. 393b; Historie 221; Volf 97; Loesche 190; Schmertosch, Adel. Exul. č. 188.

Ryppl (Rüppel) Jan a Ludvík, bratří z Ruppachu, synové poprav. Leandra R. z R. — Wirtenbersko.[193])

z *Řehořovic* † Vavřinec.[194])

Schindeler (Schindler) * Jiří, sklenář — Drážďany.[195])
Schindler N., učitel německé školy u Salvátora — Sasko.[196])
Schmidt (Šmid) * Konrád ze Schmiedberku, starší pořádku kupeckého a hejtman čtvrti havelské.[197])
Sixt * Jan Theodor z Ottersdorfu, direktor a rada nad apelacími, obecní starší, s manž. Ludmilou (roz. Hellovou z Wolfenštorfu), syny Janem, Václavem Sixtem, Vratislavem Sixtem a dcerami Kateřinou, Reginou Kateřinou (provd. Weissbergerovou Vodičkovou) — Perno, Drážďany.[198])
Sixt Abraham z Ottersdorfu.[199])
Sixtová Alžběta z Ottersdorfu a její sestry Johanna a Zuzana, dcery po Janovi Andresovi z O. (odtud řečené Andresky).[200])
Sixtová * Anna, vd. po Václ. S., starším pořádku kožešnického.[201])
Slepičková Anna.[202])
Slezanský Pavel, cukrář.[203])
Sova * † Václav, zedník, s manž. Annou.[204])
Steinmec * Volf, lékárník.[205])
Straková * Regina, roz. Kemicarová z Dorndorfu a Biskupic, vd. po komorníkovi při dskách zem. Václ. S., s dcerou Martou — Perno.[206])
Strejček * Adam, s manželkou a dcerou.[207])

---

[193]) L. 323 B.

[194]) L. 2114, f. 391a; Schebeck 25; Bílek 1036.

[195]) L. 744, f. 31a/32b; Loesche 406; Schmertosch, Die böhm. Exul. 300, pozn. 45, Adel. Exul., str. 258. Švakr M. Davida Lippacha.

[196]) Scheuffler 72. Asi bratr předešlého.

[197]) R. 109 subn. 14/2; L. 69, f. 258a, 276b, 323 B, 744, f. 28b/29a, 2114, f. 71a, list. I—78; Bílek 1009. Vrátil se.

[198]) R 109/12-V; L. 744, f. 8a/10b; Historie 125, 152, 196; Doerr 12/13; Pescheck 30; Schmertosch, Die böhm. Exul. 333, Adel. Exul. č. 209; Peška 775; Bílek 512/13. Ods. hrdla, cti i st., byl omilostněn na popravišti 21. června 1621, vězněn na starom. radnici, odtud propuštěn 19. srpna 1622, z dom. vězení 16. května 1623. Zemřel 1653 neb 1654 v Drážďanech.

[199]) Bílek 511. Ods. in contum. Stupeň příbuzenství s Janem Theodorem nepodařilo se zjistit.

[200]) List. I—66, L. 2114, f. 363b; Teige Zákl. 1, 531/2; Peška 864; Bílek 1032.

[201]) L. 744, f. 31a/32b, 2114, f. 415b.

[202]) L. 2114, f. 135a; Bílek 1014. Manželka řezníka Jana Sl.

[203]) List I—66, L. 536, f. 47b, 2114, f. 245b; Peška 864; Bílek 1014.

[204]) Rkp. univ. knih. II A 26, str. 28; C 215, P 2/4; List. I—66, L. 2114 f. 278b; Schebeck 25; Bílek 982, 1036. Vrátili se.

[205]) L. 744, f. 40b, 41b; Bílek 983.

[206]) R 109/13—II; L. 744, f. 37a/38b, 2114, f. 375b.

[207]) L. 744, f. 29b/31a, 745, f. 282b.

Střelec Samuel, krejčí.[208])
Stuchlík (též Kurfiřt zvaný) Václav.[209])
Stybr (Stieber) * † Vavřinec, prokurátor, s manž. Kateřinou — Žitava, Perno.[210])
Synek * † Václav, starší pořádku kožešnického — Polsko.[211])
Syráček (Širůček) * Prokop, s manž. a třemi dětmi — Míšeň.[212])

Šarovec * Jakub.[213])
Šererová Ludmila z Liebenau, roz. Pešonová z Hohenperka, vd. po dvorském zlatníku a jubilírovi Jeremiáši Š. z L.[214])
Šillerová * Alžběta.[215])
Šiškářka Dorota.[216])
Škréta Daniel Šotnovský ze Závořic, direktor, sekretář komory čes. a obecní starší, pak sekretář městské rady v Gdansku, s manž. Judith (roz. z Altenberka); * Kateřina Š. ze Z. (roz. z Morchendorfu), vd. po Danielovu bratrovi Konrádovi, úředníku při puchalterii komory čes. — Freiberk, s dětmi Janem, Jindřichem (Lešno), Karlem, Konrádem, Annou Esther a Kateřinou.[217])
Šlejfíř Jan Ludvík, jeho sestry Anna a Dorota — Zaháň.[218])
Šlifová Anna, roz. Černohorská z Horoměřic, manž. plukovníka Ant. Schliefa.[219])
Šloler (Šoler) Izaiáš st. — Sasko.[220])
Šmellerová Zuzana, vd. po Joštu Šm., starším pořádku zámečnického.[221])
Šmertoš (Schmertosch) * † Martin z Riesenthalu, starší pořádku ku-

---

[208]) L. 536, f. 183b; Podlaha, Erlässe č. 32.
[209]) C 215, P 2/4; L. 744, f. 31a/32b 2114, 206a; Bílek 1014. Vrátil se a přestoupil (podle Pešky, str. 866, však opět odpadl).
[210]) R 109/12—V; L. 536. f. 200a, 744 f. 123b; Nosidlo 35; Volf, Z dějin čes. exul. 108; Šimák, Vodňanští 282, pozn. 62; Pescheck 75; Schmertosch, Adel. Exul., str. 259; Bílek 1034, 1036.
[211]) L. 323 B, 744, f. 25a/26b 124a, 2114, f. 448a; P 124/1; Bílek 984, 1036.
[212]) Bergmann; L. 744, f. 29b/31a, 745 f. 282b.
[213]) C 215, P 2/1; L. 744, f. 29b/31a.
[214]) C 215, P 2/2; L. 324, 2114, f. 464b; Winter, Řemeslnictvo 445; Bílek 1014.
[215]) L. 744, f. 37a/38b; Bílek 1014. Snad vd. po malíři Erazimovi Š., citovaném 12. března 1628 na radnici.
[216]) L. 2114 f. 477a; Bílek 1013.
[217]) C 215, C 1/7, R 109/13—II (o. z. a.); L. 69, f. 257a, 323 B, 744, f. 37a/38b, 744a, f. 17a, 2114, f. 221b; Komínek 557; Herain 132/3; A. Rybička, Pomůcky k místopisu a rodopisu měst Pražských (Pam. Arch. III. 1859), str. 319; Bílek 593/5, 1034. Daniel byl ods. in contum. Karel (malíř) se vrátil.
[218]) L. 323 B 744, f. 28b/29a, 2114, f. 245ab. Sirotci po † Janovi Šl., jinak Černém od »tří moždířů«. Anna se provdala za katolíka Henyka Capella z Elbinku, hejtmana knížetství zaháňského, a chovala sourozence u sebe.
[219]) L. 323 B, 2115 (l. contract. caer. IV. 1637—1660). f. 172b/174a.
[220]) Teige, Zákl. 1, 361; Schmertosch, Adel. Exul., str. 261; Bílek 1034.
[221]) L. 323 B, 2021, f. 135ab, list. I—78; Bílek 1034.

peckého, obecní starší, s manž. Veronikou (roz. Vlaverýnovou) a pěti dětmi — Torgava, Lipsko.[222])

Šnajder Jiří.[223])

Šnajder * Martin, tkaničkář.[224])

Špindlerová Kateřina, vd. po malířském cechmistrovi Gabrielu Šp. — Perno.[225])

Šremf (Schrempf) Eliáš st., J. Mti cís. při puchalterii komory čes. služebník, s dcerami Annou a Rozynou — Freiberk.[226])

Štangová Esther, roz. Kostelníčková z Labětína, vd. po deklamátoru při dskách zem. a ob. starším Ondřeji Št., s dc. Alžbětou a Annou — Perno.[227])

Štark Melichar ze Štarkenfelsu, kupec, s manž. * Barborou (roz. Taxovou) a synem Albrechtem — Drážďany;[228]) Lorenc.[229])

Šultys Jiří z Felsdorfu, syn poprav. Jana st. Š. z F., facultatis oratoriade in academica Pragensi profesor publicus.[230])

Švarc Jan, postřihač, s dc. Ludmilou (provd. za Jana Běstounského) — Freiberk.[231])

Tacler (Tatzler, Dätzler) † Alexander — Drážďany.[232])

Táta Václav, pekař.[233])

Taubner (Tejbner) Volf, starší pořádku tkaničkářského.[234])

Tax (Dax) Matyáš.[235])

Tejnická (Tejnecká) Alžběta.[236])

---

[222]) R 109/12—I, R 109, subn. 14/2; L. 69, f. 257a, 276b, 323 B 744, f. 7b/8a, 123b; Carafa, Comment. — Decreta 93/4; Doerr 13; Schmertosch, Vertrieb. Protest. 274/6, Adel. Exul. č. 200; F. Krásl, Arnošt hrabě Harrach, kardinál sv. církve římské a kníže arcibiskup pražský, Pr. 1886, str. 28; Peška 937; Bílek 984/6. Z dětí byl nejstarší syn Jan pak známe jména dvou dcer (Esther a Ludmila).

[223]) Bílek 1014.

[224]) L. 744, f. 29b 31a; Teige, Zákl. 2, 293; Bílek 1014.

[225]) L. 2114, f. 341b/342a; Teige, Zákl. 2, 761; Peška 863.

[226]) L. 536, f. 191a, 2114, f. 234a, 450b; Volf 101 a příl.; Podlaha, Erlässe č. 35, 40; Loesche 439; Schmertosch, Adel. Exul., str. 261.

[227]) R 109/13—II; L. 323 B, 2201, f. 296b 2114, f. 409a; Nosidlo 78, Loesche 129; Schmertosch, Die böhm. Exul. 331/2, Adel. Exul. č. 218; Bílek 1034. Esther zemřela r. 1660 v Perně.

[228]) C 215, P 2/4, R 109, subn. 14/2; L. 744, f. 37a/38b, 2114, f. 133b; Peška 866; Bílek 986.

[229]) R 109, subn. 14/2; L. 744, f. 31a/32b, 2114, f. 112b/113a.

[230]) C 215 C 1/7; L. 536, f. 198ab; Winter, Děje vys. škol, str. 216, pozn. 4 (»prý ve Vlaších, jsa praporce kapitánem, pod pány Benátčany v mladosti život dokonal«); Bílek 645. Ujel po bitvě běloh. a zemřel ve Veroně.

[231]) Volf 102.

[232]) L. 536, f. 211b, 744, f. 123b; Doerr 13; Loesche 121; Bílek 1036.

[233]) Mus. m. Prahy, Registra poř. koženš.; Bílek 1014.

[234]) L. 323 B, 2114, f. 65ab, list. I—78; Loesche 406.

[235]) C 215, P 2/4, P 124/1.

[236]) L. 2114, f. 171a, 412b; Peška 937. Manželka Martina Ambrože T.

Telečková Kateřina, roz. Slepičková, vd. po šenkýři Matěji T.[237])
Tesák (Tesacius) Adam — Drážďany.[238])
Teufel Martin, starší pořádku kupeckého, s manž. Voršilou a dětmi Janem a Alžbětou — Freiberk.[239])
Teyfl * Tomáš z Zeilberka.[240])
Teyprechtová * Ludmila z Prechtynku, vd. po prokurátoru při soudech hořejších a ob. starším Melicharovi T. z Pr., s dcerami Anežkou, Annou, Ludmilou a Markétou — Sasko.[241])
Töpfer Volf, lékárník — Sasko.[242])
Trejtlarová * Anna z Krošvic, vd. po Václ. Tr. z Kr., s dcerou Annou Marií — Perno, Drážďany.[243])
Turek * Daniel, švec — Perno.[244])
Tyben Ondřej, starší pořádku suken kraječského, s druhou manž. Dorotou a dětmi Janem (byl knihkupcem a sám měl syna Jana — Freiberk), Danielem, Václavem a Annou.[245])

Udart (Oudart) Jakub, kupec, se sestrami Kristinou (provd. Tonnerovou) a Veronikou — Drážďany.[246])

z Veleslavína Samuel Adam (zvaný Melantrich), impressor, ob. starší a jeden z desíti soudcův, s druhou manž. Ludmilou, roz. Syglerovou z Gettensdorfu.[247])
Velvarský † Jan Benjamin, s manž. Marianou a synkem.[248])

---

237) List. I—66, L. 2114 f. 273a; Winter, Čes. průmysl 385; Bílek 1015.

238) Sedláček Paměti Jiříka Tesáka 61, 62/4.

239) R 109, subn. 14 2; L. 69, f. 250b, 323 B, 536, f. 126a; Volf 102; Bílek 1009. Voršila se po manž. smrti provd. za Jiříka Perkauera.

240) L. 744, f. 10b/11a, 19b/21a; Podlaha, Erlässe č. 3; Herain 99.

241) L. 69, f. 257a, 323 B, 744 f. 37a/38b, 2114, f. 15b; Loesche 121; Peška 867.

242) L. 323 B, list. I—78; Loesche 408.

243) L. 323 B, 744, f. 29b/31a, list. I—78; Teige, Zákl. 1, 827; B. Profeld, Modlitba Anny Marie Treitlarové z Krošvic (Reformační Sborník II), str. 100; Schmertosch, Adel. Exul. č. 237; Bílek 1024. U Profelda a Bílka uvedena nesprávně jako novoměstská. Druhá její dcera, Ludmila Zuzanna, byla provd. za Jana Oršinovského (viz tam).

244) L. 744 f. 29b/31a, 3565 (folio nemožno citovat — jde o jediný list, vytržený z nějaké perenské exulantské matriky či pamětní knihy a vlepený mezi str. 640 41 jiného materiálu. Za upozornění děkuji adjunktovi archiváře hl. m. Prahy p. Dr. Mil. Lierovi).

245) L. 323 B, 2114 f. 288ab; Volf 104; Peška 940; Bílek 1015.

246) L. 2114, f. 357ab, 512ab; P 124/1; Bílek 987.

247) C 215, C 1/7; L. 69, f. 256b, 2114, f. 107b/108a; Podlaha, Dopisy č. 67, 73; Teige, Zákl. 2, 32, 215; A. Rybička, Něco o Sam. Ad. z Velesl., Pam. Arch. XIV (1889), str. 146; J. Teige, Adamové z Veleslavína, Č. Č. M. LXXIII (1899), str. 503/5; Jireček, Ruk. II. 315; Bílek 848. Ods. 16. dubna 1621 in contum., vrátil se později a byl ve službách Karla Kavky z Říčan.

248) L. 536, f. 184a; A. Truhlář, Rukověť k písemnictví humanistickému, zvláště básnickému v Čechách a na Moravě ve století XVI., Pr. 1908 str. 123;

Víšková Anna z Výškovic, roz. Lukšanová z Luftenštejna, vd. po Václ. V. z V., J. Mti cís. služebníku a expeditoru při čes. dv. kanceláři.[249]

Vitacius † Václav, kaplan v Týně.[250]

Vitych (Wittich) Jetřich st., Thurnův polní sekretář — Drážďany, manž. Marie — Erfurt, synové † Jan Jakub a Jetřich.[251]

Vodňanský † Jan z Uračova, syn poprav. Nathanaela V. z U., s manž. Kateřinou (ovd. Kutnauerovou) a dvěma dětmi; jeho bratří * † Jindřich s manž. Kateřinou (roz. Kutnauerovou) a jedním dítětem, Pavel; sestry Dorota a Ludmila; matka Dorota — Perno, Drážďany.[252]

Vokál * Melichar.[253]

Vokounová Anna ze Sázavy, roz. Zbytková z Greyfenberka, vd. po Viktorinu V. ze S., služebníku J. Mti cís. při puchalterii komory čes., s dětmi Janem, Václavem, Viktorinem, Alžbětou a Salomenou — Lešno.[254]

Vorel * Matouš, starší pořádku krejčovského — Sasko.[255]

Vratislavský (Vratislav) * † Daniel M. radní, s manž. Ludmilou, roz. Kaprovou z Kapršteina — Freiberk.[256]

Vrbenský Viktorin M., farář u sv. Mikuláše, s manž. Kateřinou a dc. Ludmilou — Žitava.[257]

Vršovský Jan, kaplan u sv. Jiljí.[258]

Wagner Kašpar, krejčí.[259]

F. Dvorský, Paměti o školách českých, Pr. 1886, č. 165/6; »Po bitvě na Bílé hoře« X. (Illustr. Evangel. Věst. I.), str. 38/9. Býval dříve rektorem školy u sv. Klimenta na Novém m., 8. března 1617 však nabyl měšťan práva na St. m., takže Bílkův údaj (1025 1036) jako by byl z Nového m., není správný. Mariana se po jeho smrti vrátila se synem.

[249]) L. 323 B 2114, f. 390b list. I—78; Bílek 1035. Provdala se v exilu za Jana Pichlera (viz Menší m.).

[250]) Univ. arch. A 17, 817; Historie 107.

[251]) List. I—66. L. 2114, f. 47a; Loesche 420; Bílek 881/2, Rezek, Děj. sas. vpádu 63. Jetřich ml. sloužil později v cís. armádě, Jan Jakub v saském vojště.

[252]) R. 109/13—II; L. 323 B, 744, f. 31a/32b, 123b; Šimák, Vodňanští 277 seq.; Loesche 120, 387, 445/6; Pescheck 29; Schmertosch, Adel. Exul. č. 256; Bílek 886/7.

[253]) L. 744, f. 31a/32b, 2114, f. 179b; Bílek 1015.

[254]) L. 323 B, 536, f. 72a; Komenského Korespondence II. 194.

[255]) L. 323 B 744, f. 27ab, 2114, f. 48b, list. I—78; Schmertosch, Adel. Exul., str. 256.

[256]) L. 323 B, 744, f. 123b, list. I—78; Šimák, Vodňanští 282, pozn. 62; Schmertosch, Adel. Exul., str. 258; Bílek 988. Vr. byl do r. 1615 profesorem akademie.

[257]) Jacobaeus 44; Historie 108, 128 130; Jireček, Ruk. II. 335/7; Pescheck 74, 77. Zemřel r. 1630 v Žitavě.

[258]) Historie 108.

[259]) L. 323 B 536, f. 181a. list. I—78.

Weber * Jakub, sklenář — Perno.[260])
Wencl Jan. [261])
Wencl * Lorenc, starší pořádku šmejdířského, jeden z desíti soudcův, s manž. Salomenou, roz. Karovou — Freiberk.[262])
Weyler (Weigler) Krištof, tobolář.[263])
Wichtenburk (Wechtenbruck) Vilém z Hohenperku, dvorský kupec. s manž. Annou (roz. Wiedtholzovou, ovd. Pešonovou z Hohenperka) — Drážďany.[264])
Wildovic dědicové.[265])
Wind * † Jan Podvinský z Doubravičan, s manž. Reginou (roz. Lopatskou z Liběchova), třemi vlastními dětmi a třemi sirotky — Perno, Drážďany.[266])
Würzbaum (Wircbaum) * Jan, šmukýř, s manž. † Ludmilou, roz. Nosovou z Vojkovic, a dcerou † Mandalenou — Žitava.[267])

Zbytková * Salomena z Greyfenberka, vd. po Václ. Zb. z Gr. — Perno.[268])

Živnůstka * † Jan Dačický, malíř, s manželkou — Perno.[269])
Živnůstka † Jan, kožešník.[270])

---

[260]) Bergmann; L. 744, f. 29b/31a; Teige, Zákl. 2, 19; Bílek 1015. Zemřel v Perně 18. října 1631.

[261]) L. 323 B, list. I—78.

[262]) L. 69, f. 256b 259b, 323 B, 744, f. 29b/31a, list. I—78; sas. st. arch. Drážďany, č. 10.332/IV, f. 112 (o. z. a.); Volf 90; Schmertosch, Adel. Exul., str. 261. U Volfa mylně uveden jako Lorenc Václav.

[263]) L. 2114, f. 65b/66a; Bílek 1015.

[264]) R 109, subn. 14/2; L. 536, f. 180a, 2021, f. 63b, 2114, f. 360b; Doerr 5; Schmertosch, Die böhm. Exul. 301 Adel. Exul. č. 251; Bílek 1009. Zemřel 10. září 1633 v Drážďanech, stár 82 let.

[265]) L. 744, f. 33b, 41a; Teige, Zákl. 1, 374; 2, 664; Bílek 1015. Jsou to sirotci po dvorském zlatníkovi Jiřím W. (býval jedním ze správců a opatrovníků něm. kostela u Salvátora): Jiří, Kašpar Fridrich, Pavel Jiří, Alžběta, Anna, Marciána, Markéta. Zda odešli všichni, či jen někteří, neumím pověděti.

[266]) R 109/13—II; L. 536, f. 237a, 744, f. 27ab, 123b, 1866 (l. decretorum 2. 1621—1639), f. 169a, 2202 f. 28ab; Loesche 443; Schmertosch, Adel. Exul. č. 255; Bílek 998, 1036 (na str. 998 mylně jako novoměstský). Jan zemřel 12. září 1632 v Perně, Regina r. 1660 tamt.

[267]) C 215 P 2/4; 744, f. 29b/31a, 124a; Pescheck 137; Bílek 1015.

[268]) L. 323 B, 744, f. 37a/38b, 2201, f. 96a list. I—78; Doerr 3. Anny Vokounové vlastní, Vavřince Benj. od Háje nevlastní matka.

[269]) L. 744, f. 123b, 745, f. 282b; Čelakovský, Někt. listy a Několik listů; Bílek 988. 1036.

[270]) L. 744, f. 124a; Bílek 1036.

II. Nové město.

Adalbertus † Tobiáš Vodňanský M., farář u sv. Klimenta — Žandov, Perno, Drážďany.[1])

Adami † Viktorin Manetínský (Mantinaeus), evang. kazatel, s dc. Zuzanou (provd. ve vyhnan. za kněze Martina Felmera) — Perno, Žitava.[2])

Altaianová (Altmanová?) Alžběta, sirotek po Janovi A.[3])

Anderson Jakub M., doktor lékařství — Perno.[4])

Bečvářka † Mandalena.[5])

Benediktová (jinak Králová) Kristina s dcerou Dorotou.[6])

Beránek Daniel, truhlář — Drážďany.[7])

Bilinský Štěpán s manž. Dorotou.[8])

Bobrovská Esther, vd. po řezníku Petrovi B.[9])

Bonner Nikodem, hejtman arcibiskupského špitálu konec mostu.[10])

Borbonius * Matyáš z Borbenheimu, nařízený zemský lékař v král. čes., ob. starší, s manž. Annou, roz. Hytychovou — Žitava, Toruň.[11])

Brambillo Adam.[12])

Brzobohatý Petr, sirotek po Petrovi B.[13])

---

[1]) Univ. arch. A 17, 817; Jacobaeus 44; Historie 108; Sedláček, Paměti Jiříka Tesáka 64; Jireček, Ruk. II. 327; Pescheck 36; Loesche 361. V Historii nesprávně jako farář u sv. Jindřicha. Zemřel v Drážďanech.

[2]) Univ. arch. A 17 815 (jako farář ve Slušticích — patrně po odchodu z Prahy); Historie 115; Jireček Ruk. I. 3, Liter. exul. 200, pozn. 30; Pescheck 73; Loesche 294, 437. Zemřel, stár osmdesát let, r. 1645 v Žitavě.

[3]) R 109/13—II (o. z. a.).

[4]) L. 559 (kniha práv městských 1612—1657). f. 17a; Loesche 295; Bílek 988.

[5]) C 215, P 2/1; Bílek 1036.

[6]) R 109/13—II (o. z. a.); Bílek 1029.

[7]) L. 559, f. 39b; Schmertosch, Die böhm. Exul. 300, pozn. 45, Adel. Exul., str. 258; Loesche 414.

[8]) C 215, C 1/7; L. 2201 (l. contract. ruber XI, 1613—1620), f. 94b 165a, 2202, f. 75a, 349a; Bílek LXXXII. Ujeli po Bílé hoře.

[9]) L. 558 (kn. práv měst. 1582—1612), f. 89a, 2202, f. 285b, 288a, Bílek 1016.

[10]) L. 559, f. 145b, 2203 (l. contract. viridis XIII. 1629—1642), f. 177a; Bílek 1016. Vrátil se — P 124/2.

[11]) L. 559, f. 1a; Skála V. 222/3; Historie 126, 169; Peschek 21; Dvorský, Matiáš Borb. z B. 85/6; Jireček Ruk. I. 87/9; Bílek 30/32. Ods. původně hrdla, cti i st., byl pak potrestán na novom. radnici žalářem z něhož propuštěn 3. června 1622. Cís. rychtář novom. Jan Chrysostom Šrepl dal jej krátce poté krutě zbíti za to, že vycházel z domácího vězení, až se B. ujal sám Lichtenštejn. Svoje tehdejší nesnáze vylíčil B. v druhém svém deníku (M. Dvořák jun., Dva denníky Dr. Matiáše Borb. z B., H. A. Č. A. č. 9, Pr. 1896). Zemřel 16. prosince 1629 v Toruni.

[12]) L. 2202, f. 144ab.

[13]) R 109/13—II (o. z. a.).

Burdová Kateřina, vd. po Jakubovi B.[14])

Cerhovský Pavel z Růžetína, J. Mti cís. služebník při berni král. čes.[15])
Cibulovská Anna.[16])

Čech Petr, krejčí.[17])
Černý Bartoloměj, zedník, s manž. Evou a synem Hanušem.[18])
Čistecký Martin.[19])

Deinhartová Ludmila, manž. českobrodského děkana Jeremiáše D.[20])
Dlouhoveská Ludmila, ovd. Velvarská, vd. po Janovi Dl., s dětmi Janem a Václavem.[21])
Drahovská Mandalena s dcerou Voršilou.[22])
Dub † Benjamin s chotí Marianou.[23])
Ducháčková (správně Rydlová) Kateřina vd. po řezníku Janovi R., s vnučkou (sirotkem po Pavlu Domanicovi) — Perno.[24])
Duchoslavová Libuše z Libína, roz. Lavínová z Ottenfeldu.[25])

Emay Zdeněk.[26])
Ernsterová Eva.[27])
Etesius (Chládek) Matěj, farář u sv. Vojtěcha Většího, s manž. Kateřinou — Lešno.[28])

Fagellus (Phagellus, Bouček) Vít Písecký, farář u sv. Jindřicha.[29])

---

[14]) L. 500 (protocollum 1619—1628), f. 351b, 559, f. 53b, 2201, f. 136b/137a; Bílek 1016.

[15]) C 215, P 2/4; L. 2201, f. 88b, 2202, f. 267a.

[16]) R 109/13—II.

[17]) M. mus. pr., Registra poř. krejč.; L, 558, f. 361b; Bílek 1016.

[18]) L. 559, f. 109a; B. Jelínek, Die Böhmen im Kampfe um ihre Selbstständigkeit 1618—1648, Pr. 1916, str. 16/17. Hanuš sloužil v saské armádě.

[19]) L. 559, f. 112a, 2201, f. 269b/270a; Bílek 1016. R. 1637 byl již mrtev.

[20]) Arch. metropol. kapituly pr., scrin. I, fasc. X (o. z. a.); L. 2202, f. 297a/298b, 2203, f. 50b. Měla dům na Novém m. (v osadě sv. Štěpána), v němž bydlila.

[21]) R 109/13—II; L. 2201, f. 7b, 2203, f. 7b.

[22]) R 109/13—II (o. z. a.).

[23]) L. 744, f. 125a; Bílek 989.

[24]) L. 2198 (l. contract. viridis VIII. 1595—1600), f. 157ab, 2021 f. 162ab, 2203, f. 234a; P 124/2; Schmertosch, Adel. Exul., str. 262; Bílek 1016.

[25]) L. 2202, f. 251b/252a; Bílek 1029. Manželka Jana Matyáše D. z L.

[26]) C 215, P 2/1; Bílek 1036.

[27]) Bílek 1016.

[28]) Jacobaeus 44; Historie 108; Skála V, 83, 162; Jireček, Ruk. I. 292/3; A. Patera, J. A. Komenského řeč při pohřbu paní Estery Sádovské a poslední pořízení této šlechtičny (Č. Č. M. LXV. 1895), str. 439. Vězněn od 7. června do 4. srpna 1621, »protože prý učení pikhartské rozsíval a lid s kazatelny bouřil.«

[29]) Historie 108; Jireček, Ruk. II. 108.

Gallus † Jan z Rejštejna s matkou a manž. Ludmilou — Perno; jeho bratr Jindřich s manž. Martou — Perno, Žitava; Adam — Perno.[30])
Gerstenberger Mikuláš, bradýř.[31])
Gryn Augustin.[32])

Habrvešl Ondřej z Haberntfeldu, doktor lékařství, s manželkou Dorotou — Haag.[33])
Hadová Marta z Proseče, roz. Skalská z Dubu, vd. po Tomášovi H. z Pr.; její švakrová (Tomášova sestra) Prudencie.[34])
Havlíčková Dorota, vd. po Václ. H. — Sasko.[35])
Herbst (správně Oporin) Ondřej s dcerou Annou — Drážďany.[36])
Hertvicius † Jan, farář u sv. Štěpána — Wittenberk, Drážďany.[37])
Hippius (jinak Koník) † Jan Vodňanský M., kvestor a notarius akademie, s manž. Kateřinou — Perno.[38])
Hložková Benigna z Bislavic, roz. Opršálková z Jetřichovic, vd. po Mikuláši Hl. z B.[39])
Hofmann † Šimon z Kolínce (řeč. Housenka) — Sasko.[40])
Holerová Anna — Drážďany.[41])
Hollarová N. z Práchně.[42])
Holoměřická (Horoměřická) Anna.[43])

---

[30]) L. 559 f. 43a, 744, f. 125a, 745, f. 282b, 2021, f. 30b; Bergmann; Doerr 9, 24; Pescheck 137; Loesche 146, 410; Schmertosch, Adel. Exul. č. 46, pak str. 256; Bílek 1029, 1036; Rezek, Děj. sas. vpádu 124. Adam pochován v Perně 2. února 1662.

[31]) L. 558, f. 365a; Bílek 1016.

[32]) R 109/13—II (o. z. a.).

[33]) C 215, C 1/7; L. 2202, f. 59b; Komínek 556; Jireček, Liter. exul. 201; M. Kolář v O. Sl. N. X, 684; Komenského Korespondence II. 80/81; Schmertosch, Adel. Exul., str. 26; Bílek LXXXII, 147. Ujel s Fridrichem Falckým. Dorota meškala po manž. smrti v Sasku.

[34]) L. 2201, f. 277b; Bílek 132 1022. Prudencie se vrátila.

[35]) Schmertosch, Adel. Exul., str. 263.

[36]) L. 558, f. 310b, 2202, f. 255a; Bílek 1017.

[37]) Jacobaeus 44; Historie 108; Jireček, Ruk. I. 239/40; Pescheck 145; Loesche 156. Zemřel r. 1657 v Drážďanech.

[38]) C 215, C 1/7; L. 558, f. 371a; Nosidlo 70; A. Rezek, Dějiny saského vpádu do Čech (1631—1632) a návrat emigrace, Pr. 1888, str. 129; Tomek, Paměti o školách čes. 638/9; Komínek 557; Dvorský, Paměti o školách čes. č. 696; Schmertosch Adel. Exul. č. 58; Loesche 296; Bílek 990. Švakr M. Sam Martinia. Prchl po Bílé hoře.

[39]) L. 2202, f. 184a/185b, 285ab; Bílek 1030.

[40]) R 109/13—II, C 215, C 1/7; Schmertosch, Die böhm. Exul. 319 a pozn. 125 ibid., Adel. Exul č. 66; Schebeck 15; Bílek 157, 1035. Sloužil jako kapitán v saském vojsku.

[41]) Loesche 416.

[42]) Bílek 1017. Markéta? (manž. komorníka při deskách zem. Jana H. z Pr. — L. 2199, f. 44a, 2201, f. 34a); Št. K. Vydra, Hollarové z Práchně Pam. Arch. XXII, 1908), str. 489. Matka či teta rytce Václava?

[43]) L. 2198, f. 79b/80a; Bílek 1017.

Horská Dorota.[44])
Horská Kateřina, roz. Bukovská z Hustiřan.[45])
Horská † Ludmila.[46])
Horská Marie Anna (Maruše).[47])
Hotový Jan, písař při obci, s manželkou Annou.[48])
Hradešínská Anežka.[49])
Hrncl † Jan, řezník.[50])
Hrubeš † Jan, koželuh, s manž. Annou (roz. Krumlovskou) a syny Danielem a Šimonem — Freiberk.[51])
Hrušková Kateřina, roz. Burdová — Freiberk.[52])
Huberová Anna z Riesenpachu, roz. Písecká z Kranichfeldu, vd. po univ. prof. Adamovi H. z R.[53])
Hundekovští sirotci, dcery po komorním furýru cís. Rudolfa II. Matesovi z Hundeku: Alžběta, Judith, Kateřina, Marie, Polixena, Veronika — Pasov.[54])
Huspeková Ludmila se synem — Drážďany.[55])
Hytych Pavel.[56])

Janda † Matěj Čechtický, farář u sv. Michala v Opatovicích, s manž. Annou, roz. Troilovou (dc. M. Mikuláše Hagiochorana) — Žandov, Perno, Drážďany.[57])
Jelínek † Mikuláš, hospodář rathouzský, s manž. Alžbětou — Perno.[58])
Ješín Pavel z Bezdězí, písař nižší při obci, za Fridricha krále rada nad apelacími — Nizozemí.[59])

---

[44]) Bílek 1017.
[45]) R. 109/13—II.
[46]) C 215, P 2/1; Bílek 1036. Snad vd. či manž. Jana H. z Grynfeldu. — L. 2143 (l. contract. 7. secundus, 1589—1596), f. 76a.
[47]) R 109/13—II; Bílek 1017.
[48]) L. 558, f. 362b/363a; Bílek 1017. Anna se po mužově smrti vrátila.
[49]) L. 2021, f. 134a; Bílek 1030. Vd. či manž. buď Adama z Hradešína, buď Jana Diviše z Hr.
[50]) Arch. Nár. mus. F 180; L. 558, f. 356b, 744, f. 124a; Bílek 990, 1036.
[51]) R 109/13—II; L. 744, f. 124b; Loesche 452; Bílek 1017/18, 1036. Šimon se po smrti rodičů vrátil.
[52]) L. 2201, f. 136b/137a; Volf 81.
[53]) L. 2202 f. 317b/318a; A. Truhlář v O. Sl. N. XI. 822; Bílek 1020.
[54]) L. 2114, f. 84b/85a; Aula Rudolphi II. (Rieggers Arch. II) 233; Teige Zákl. 2, 324; Bílek 1018.
[55]) Bílek 1018.
[56]) L. 559, f. 68b/69a; Bílek 990/91. Vrátil se
[57]) M. arch. Brunšvik, Suppl. Fasz. No 41; univ. arch. A 17, 817; Jacobaeus 45; Historie 108 (tu mylně jako duch. správce u sv. Klimenta, kdež působil v l. 1615/17); Jireček, Ruk. I. 309; Hrejsa, Česká konfesse 587; Loesche 294, 361, 444/5.
[58]) L. 500, f. 1b, 558, f. 125a 744, f. 124b; Schmertosch, Adel. Exul., str. 259; Bílek 991, 1036.
[59]) L. 744a, f. 12a, 2210 (l. testament. 1617—1664), f. 40a; Komínek 557

Jon (John) † Daniel, úředník šestipanský, s dc. Kateřinou — Sasko.[60])

Jordanová Ludmila, vd. po Mikuláši J., s dětmi Danielem, Janem, Alžbětou a Zuzanou — Sasko.[61])

Just (jinak Krčma) † Šimon s pastorkyní Kateřinou — Žitava, Hamburk.[62])

Kába (Čába) Jan st. z Chyš a Špicberka, prokurátor při soudech vyšších, relátor při sněmu generálním r. 1620, s manželkou Annou (roz. Hodinářovou), synem Janem Benjaminem a třemi jinými dětmi — Perno.[63])

Kalivodová Dorota, roz. Kalousová z Častolovic, vd. po Ondřeji K., se synem Pavlem — Perno, Žitava, Drážďany.[64])

Kalivodová Ludmila z Radotína — Perno.[65])

Kalousová Dorota z Častolovic, vd. po Pavlovi K. z Č., se synem Janem.[66])

Kandelius Jan.[67])

Kaplan Jakub — Žitava.[68])

Karban † Lukáš z Volšan, radní, s druhou manž. Johannou, roz. Kechlovou z Hollenštejna — Freiberk.[69])

Karolides † Daniel z Karlsperka, impressor, s manž. Ludmilou, roz.

(»v legacích za stavův král. čes. byl užíván«); Jireček, Ruk. I. 319; Bílek 218. Ods. in contum.

[60]) L. 500, f. 237b, 744, f. 124b; Schmertosch, Adel Exul., str. 262; Bílek 991, 1036.

[61]) R 109/13—II; L. 559, f. 55b, 2202, f. 239b; Schmertosch, Adel. Exul., str. 262; Bílek 1018.

[62]) L. 559, f. 98b, 744, f. 125a, 2203, f. 177a; R 109/13—II (o. z. a.); Pescheck 138; Loesche 271; Bílek 1036.

[63]) L. 2201 f. 41b, 2202, f. 278b; Zápisky Jeníka z Bratřic I. 147; Doerr 5; Schmertosch, Adel. Exul. č. 28; Bílek 223, 1016. Původně ods. hrdla, cti i st., pak do žaláře v Rábu, byl však držán na novom. radnici do 19. srpna 1622; dom. vězení zproštěn 16. května 1623. Zemřel r. 1632 morem v Perně. Anna byla dc. Kateřiny Kochanové (vd. po poprav. Valentinovi K.) z prvního manželství s Vavřincem Hodinářem.

[64]) R 109/13—II; L. 820 (l. decretorum 1644—1652), f. 5a 40b, 41a, 2147 (l. contract. nuptialium II. 1609—1745), f. 38b; Schmertosch, Adel. Exul. č. 78; Bílek 1018. Dorota se v exilu provdala za Václ. Žateckého (viz zde). Pavel se vrátil.

[65]) L. 2147, f. 66a, 2199 (l. contract. ruber IX. 1600—1607), f. 211b; Doerr 4. Manželka Daniela st. K. z R. staršího poř. nákladn., ovd. Šmejdířová.

[66]) R 109/13—II (o. z. a.); L. 2200 (l. contract. ruber X. 1607—1612), f. 203 seq.; Bílek 1018.

[67]) L. 558, f. 135a; Bílek 1018.

[68]) Pescheck 137.

[69]) L. 500 f. 232b, 744, f. 124b; Historie 126; Volf 85; Schmertosch, Die böhm. Exul. 329, Adel. Exul. č. 84; Bílek 252. Zprvu ods. hrdla, cti i st., avšak pardonován tak, že měl býti žalářován v Rábu v poutech. Místo toho byl vězněn na novom. radnici, odkud propuštěn 11. srpna 1622, z dom. vězení 7. července 1623. Volf l. c. uvádí jako manželku Ludmilu; nejde spíše o dceru?

Prohořenou; jeho bratr * † Samuel, mlynář v Šitkovských mlýnech; Dorota, vd. po M. Jiřím K. z K. — Sasko.[70])

Kelbel Michal, krejčí — Perno.[71])

Kermas (Karmes) † Ondřej.[72])

Klatovský (vlastně Hunclýn či Hencelius) Mikuláš, s manž. Dorotou a dcerou.[73])

Klemens † Adam, farář u sv. Václava na Zderaze, s manž. Salomenou — Altenburk.[74])

Klukovská † Anna, vd. po radním Janovi Kl.[75])

Klukovská Dorota.[76])

Knapek † Albrecht.[77])

Kňourová Alžběta vd. po radním Danielovi Kň., s dcerou — Drážďany.[78])

Kocourová Anna z Votína, sestra poprav. Ondřeje K. z V.[79])

Kohout * Daniel z Lichtenfeldu, radní, s manž. Annou, roz. Pichlperkovou z Pichlperku, dětmi a čeledí (celkem devíti příslušníky domácnosti) — Perno;[80]) jeho bratr Samuel — doktor lékařství — Nizozemí.[81])

Koch Daniel z Kolburku, výběrčí posudného v městech pražských, s manž. Esther (roz. Diblíkovou z Votína), synovcem a dvěma neteřemi (dětmi po Dan. bratrovi Zachariášovi).[82])

Koláčnice † Anna.[83])

Kochanová Kateřina z Prachové, vd. po poprav. Valentinovi K. z Pr., ovd. Hodinářová, s dětmi Jiřím, Pavlem, Václavem (»kapitán-leutnant při švédské cavallerii«), Annou, Alžbětou, Kateřinou, Ludmilou —

---

[70]) C 215 P 2/1; L. 500, f. 415a, 434b, 744, f. 124b; Truhlář, Rukověť 305/6; Jireček, Ruk. I, 337/8; Schmertosch Adel. Exul., str. 262; Bílek 967, 1036.

[71]) M. mus. pr., Registra poř. krejč.; Teplý 94.

[72]) L. 744, f. 125a.

[73]) C 215, C 1/7; L. 558, f. 207b, 818, f. 182ab. Bílek 991. Ujeli po Bílé h.

[74]) Univ. arch. A 17, 817; L. 2202, f. 46a; Jacobaeus 44; Historie 108, 128, 164; Scheuffler 80; Jireček, Ruk. I. 349/50.

[75]) C 215, P 2/1; L. 2202, f. 87b, 2204, f. 407a. Vrátila se (opět provdaná Broučková).

[76]) R 109 13—II.

[77]) C 215, P 2/1; L. 2200, f. 267a; Bílek 1036.

[78]) L. 2204 (l. contract. viridis XIV.), f. 12a; Loesche 482.

[79]) L. 2021, f. 135b/136a; Bílek 1031.

[80]) Bergmann; L. 500, f. 40a; Dvorský, Borbonius 85/6; Doerr 11; Loesche 444; Schmertosch, Adel. Exul. č. 123; Bílek 276 1019. Zemřel v Perně r. 1632. Anna se po jeho smrti vrátila a provdala se r. 1638 za Felixe Hada z Proseče.

[81]) L. 2209 (l. testament. 1586—1617). f. 294a; Komínek 557 (»byl při hollandské flottě na moři doktor a byl z kusu zastřelen«).

[82]) L. 558, f. 348a, 2021, f. 404a; Bílek 1019 (s nesprávným přídomkem z Kochtalu).

[83]) C 215, P 2/1.

Perno, Žandov;[84]) Ludmila K. z Pr. se čtyřmi dětmi — Perno.[85])

Kolínský † Jan ml.[86])

Kormošová Kateřina z Kronenthalu, roz. Kobrová z Kobrsperku, ovd. Kamarytová z Rovin, vd. po Danielovi K. z R., služebníku při apelacích s dcerou Anežkou Švábovou z Ragesdorfu — Perno;[87]) Ondřej K. z Kr. — Freiberk.[88])

Košetická Kateřina z Horek roz. Kirchmajerová z Rejchvic, vd. po Jiřím K. z H., ingrossátoru větších desk zemských — Drážďany.[89])

Koutný Lorenc z Zářečné, registrátor při dskách zemských, s dcerou Kateřinou — Žitava.[90])

Koutský † Vojtěch st. z Jenštejna, adjunkt král. prokurátora, ob. starší, manž. Johanna (roz. Weissbergrová, ovd. Kochová), šest dětí a čeleď — Perno; † Vojtěch ml., prokurátor, s manž. Kateřinou, roz. Huberovou z Riesenpachu — Perno; Matěj, prokurátor — Perno; Daniel — Drážďany, Perno; Veronika — Perno.[91])

Kozák † Jan.[92])

Kozlová Ludmila z Peclinovce, roz. Hrušková z Oskořína, vd. po poprav. Jindřichovi st. K. z P., synové Jindřich ml., Ondřej a dcera — Perno.[93])

Král † Matyáš.[94])

Krása † Jan.[95])

Kronenperker † Krištof z Kronenperku, kupec — Torgava; jeho bratr † Samuel s manž. Annou, roz. Trostovou z Tiefenthalu; jejich matka Anna, roz. Kobrová z Kobrsperku — Drážďany.[96])

Krumpach (Grumpach) Hendrich z Dorendorfu a Biskupova,

---

[84]) R 109 13—II; L. 2201, f. 41b, 2202, f. 119a; Komínek 556; Schmertosch, Adel. Exul. č. 97; Bílek 277.

[85]) Schmertosch l. c.

[86]) C 215, C 1/7; L. 2201, f. 21a; Schebeck 15; Bílek 1037.

[87]) L. 2203, f. 90a; Podlaha Erlässe č. 81. Anežčin manžel byl J. Mti cís. rada a soudu zem. menš. assessor Jan Richard Šváb (Schwab) z R.

[88]) R 109/13—II; Schmertosch, Adel. Exul. č. 23, 200. Oženil se v Lipsku s Esther Šmertošovou.

[89]) C 215, P 2/1; Schmertosch Adel. Exul. č. 90, 104.

[90]) L. 558, f. 320a; Skála V. 76/7; Pescheck 75; Bílek 1019.

[91]) L. 559, f. 62ab, 744, f. 124a, 818, f. 220b/221a 2202, f. 315ab; Kezelius 664; Nosidlo 77; Zápisky Jeníka z Bratřic I. 147; Schmertosch, Adel. Exul. č. 87; Bílek 299 1031, 1036. Vojt. ml. zemřel v Perně 1632. Matěj tamt. 18. dubna 1634, stár přes 80 let (asi otec Vojt. st.).

[92]) L. 744, f. 124b, 221, f. 253b; Bílek 1036.

[93]) R 109/13—II; L. 818, f. 170ab, 2021, f. 398a, 2201, f. 26a, 2203, f. 26a; Schmertosch, Adel. Exul. č. 106; Bílek 300.

[94]) L. 744, f. 124b, 2210, f. 58b; Bílek 992, 1036.

[95]) C 215, C 1/7; L. 500, f. 97a; Schebeck 15; Bílek 1037.

[96]) R 109, subn. 14/2; arch. Nár. mus. F 173; L. 558, f. 81b, 744, f. 124b, 2201, f. 306/307a; Loesche 406; Schmertosch, Adel. Exul., str. 255; Bílek 309 1036.

prokurátor, s manž. Johannou, roz. Dentulínovou z Turtelštejna.[97])

Krupský Daniel z Löwenfeldu, sirotek po Jindřichovi Kr. z L. a Anně, roz. Kronenperkrové z Kronenperka, synovec bratří Kronenperkrů — Sasko.[98])

Kryšpín (též Krystýn) † Ambrož, řezník, radní.[99])

Kryšpín † Jan, řezník (snad bratr předešl.)[100])

Kříž † Matouš.[101])

Kubín (též Krejsa řeč.) Josef, prokurátor při hořejších soudech.[102])

Kuchyňka Václav s manž. Zuzanou, roz. Kochovou z Kolburka.[103])

Kundrát Andres.[104])

Kysela (Kyselo) Jan.[105])

Ledčanský Jan st. z Popic.[106])

Leslová Dorota.[107])

Levinská Eva, vd. po Václ. L.[108])

Libertýn Jan M., úředník šestipanský, radní, s manž. Dorotou (pak opět provd. Vršovskou z Těšetína) a dcerou Dorotou — Sasko.[109])

Lipnický † Jan z Přiběnic, komorník při dskách zemských, s manž. Annou Marií (roz. z Romaldu, ovd. Lehnarovou z Ceminku) a dcerami Annou Marií a Markétou — Žitava;[110]) Jan Jiří (syn předešl.?).[111])

Lipotický Adam,[112]) Ludmila — Sasko.[113])

Locika † Jiří, prokurátor, s manž. Dorotou, ovd. Pinkasovou — Perno.[114])

Lužanský Jan;[115]) Anna.[116])

---

[97]) Zápisky Jeníka z Bratřic I. 147; L. 559, f. 28a; Bílek 993. Vrátil se.

[98]) R 109/13—II; L. 818, f. 145a, 2202, f. 58a; Loesche 465.

[99]) Arch. Nár. mus. F 180; L. 558, f. 144a; Bílek 1020.

[100]) C 215, P 2/1; arch. Nár. mus. F 180; L. 744, f. 124b, 2202, f. 36b; Bílek 993, 1036.

[101]) C 215, P 2/1; Bílek 1036.

[102]) L. 558, f. 361a; Historie 126, 165; J. V. Šimák, Paměti Vodňanských z Uračova (Č. S. P. S. Č. X. 1902), str. 58; Bílek 1268.

[103]) L. 2201, f. 256a, 2203, f. 304a; P 124/2; Bílek 1020. Vrátili se.

[104]) R 109/13—II. (o. z. a.).

[105]) L. 500, f. 94a; Bílek 1020.

[106]) R 109 13—II.

[107]) R 109/13—II (o. z. a.).

[108]) L. 500, f. 219a; Bílek 1020.

[109]) R 109/13—II; L. 559, f. 88a, 2202, f. 280a; Loesche 563; Bílek 327.

[110]) L. 558 f. 359a, 744, f. 124b, 2147, f. 3a; Pescheck 76 138; Schmertosch, Adel. Exul. č. 123. Zemřel 1649 v Žitavě.

[111]) C 215, E 4. Sloužil ve švédském vojště jako kapitán pod obristem Steinekrem.

[112]) C 215, E 4.

[113]) L. 745, f. 282b; Loesche 482.

[114]) R 109 13—II; L. 559, f. 92a, 744, f. 124b, 2147, f. 51a; Teplý 195; Bílek 1032 1036. Vrátili se.

[115]) L. 558, f. 286b; Bílek 1020.

[116]) L. 2201, f. 247ab, 2203, f. 247ab.

Macer Šebestián z Letošic, rektor gymnasia v Lešně.[117])
Magrle Matyáš ze Sobíšku, s manž. Dorotou, roz. Kustošovou, a syny Janem, Jiřím, Ludvíkem a Matyášem — Polsko.[118])
Malovec † Jan, kovolijec;[119]) † Ondřej.[120])
Mařík Mikuláš, farář u sv. Vojtěcha Menšího.[121])
Melcerová Anna, resp. sirotci po ní — Perno.[122])
Meliš (jinak Cikánek) † Jan Kašpar — Polsko.[123])
Meliš Štěpán, lékárník, s matkou a pěti dětmi — Lešno, Vratislav.[124])
Meyšnar (Meischner, Meisner) † Daniel, kožešník s manž. Kateřinou (roz. Kozlovou z Peclinovce) — Perno, Drážďany;[125]) † M. Jiří M.;[126]) Alžběta M. (vd.) — Sasko.[127])
Měchýř † Jan, Sasko.[128])
Mnichovská Regina Justina, roz. Habrvešlová z Habernfeldu, vd. po nákladníku a radním Matějovi Mn., s dcerami Annou, Justinou a Ludmilou — Drážďany.[129])
Muk (Muka) † Pavel — Sasko; [130]) † Ondřej.[131])
Myslík † Adolf.[132])

Olomučanský † Štěpán, farář u sv. Petra — Altenburk, Drážďany.[133])

Pachovský † Jiří.[134])
Palma Sixt Močidlanský, impressor, Bavorsko, Kulmbach(?)[135])

---

[117]) Jana Felina Rozebrání Obrany Sam. Martinia 172; Regenvolscius 118. Odložilík, Mor. exul. Jiří a Jan Veselští-Laetové 17.

[118]) L. 818, f. 149b; Bílek 346.

[119]) L. 744, f. 124b, 2201, f. 97b; Winter, Řemeslnictvo 389; Bílek 993, 1036.

[120]) L. 744, f. 124b, 2201, f. 15ab 169b; Bílek 1036.

[121]) Jacobaeus 44; Historie 108.

[122]) Bergmann; Bílek 1020.

[123]) L. 559, f. 86a, 744 f. 125a; Bílek 974, 1036.

[124]) L. 2198, f. 200b; J. A. Komenského Korespondence (vyd. A. Patera, Pr. 1892), str. 193,4; Č. Zíbrt, Vidění lékárníka lešenského Štěpána Meliše a přípisky J. A. Komenského (Č. Č. M. LXXXIII. 1909), str. 367. Asi bratr předešlého.

[125]) L. 559, f. 73b, 744, f. 124b; Doerr 10; Loesche 437; Schmertosch, Adel. Exul., str. 259; Bílek 994, 1036.

[126]) L. 2202, f. 11a, 32a.

[127]) R 109/13—II; Schmertosch, Adel. Exul., str. 262.

[128]) C 215, C 1/7; L. 559, f. 114b; Schebeck 15; Bílek 993, 1036.

[129]) R 109/13—II; L. 500, f. 222a, 559, f. 6b 2021, f. 205b seq; Loesche 438; Schmertosch, Adel. Exul. str. 262; Bílek 1021. Anna se provdala v Perně za nějakého Němce.

[130]) L. 500, f. 301a; Bílek 995, 1036.

[131]) C 215, C 1/7; L. 744, f. 124b; Schebeck 15; Bílek 1036.

[132]) L. 744, f. 124b; Bílek 1036.

[133]) Univ. arch. A 17, 817; Jacobaeus 44; Pescheck 29; Loesche 147; Jireček, Ruk. II. 61.

[134]) C 215, P 2/1; Bílek 1036.

[135]) V. Nebeský, Stará literatura česká (Č. Č. M. XXIV. 1850), str. 223; Jireček, Ruk. II. 73/5.

Paša Jan, sirotek po řezníku Janovi P.[136])
Paurová Anna — Perno.[137])
Pecingerová Anna — Perno.[138])
Penížková (jinak Fričová), vd. po Václ. P., s dcerou — Sasko.[139])
Perger (Pergar) Jiří z Častolovic.[140])
Pernoušková Eva.[141])
Pikhart (správně Říha) Samuel, s dětmi Janem, Matějem a Kateřinou.[142])
Pion (Pihon) † Adam[143]) † Jan, řezník;[144]) Václav[145]) (bratří?).
Písecký Adam z Kranichfeldu — Perno;[146]) * Florián, prokurátor, s manž. a dvěma dětmi — Perno;[147]) Fridrich — Žitava;[148]) † Václav st., direktor;[149]) Václav ml. (syn předešl.), prokurátor, se synem Janem a dcerou Ludmilou — Freiberk, Perno;[150]) Veronika — Žitava.[151])
Podolský Šebestián s dcerami Alžbětou, Anežkou, Annou (provd. Kolsiniusovou) — Perno.[152])
Preclík (Pretlík) Šimon, prokurátor, syn Jakub.[153])
Preussler (Praisler) Jiří, zámečník, s manž. Zuzanou — Drážďany, Freiberk.[154])
Procházka Jan.[155])
Příbramská Anna se syny Samuelem a Václavem — Freiberk.[156])

---

136) Arch. Nár. mus. F. 180; Bílek 1021.
137) Doerr 9.
138) L. 2203, f. 29a; Doerr 9. Manželka Jana F.
139) L. 500, f. 200b, 2021, f. 132b/133a, 2203, f. 95a; Schmertosch, Adel. Exul., str. 262; Bílek 1032.
140) L. 558, f. 21b/22a, 744, f. 124b; Bílek 1036.
141) L. 558, f. 133b, 2201, f. 19a, 2202, f. 138a; Bílek 1021.
142) R 109/13—II (o. z. a.); L. 2202, f. 87b/88a; Bílek 1021.
143) L. 500, f. 283b, 2201, f. 139a; Bílek 995, 1036.
144) L. 558, f. 21b; Bílek 1021, 1036.
145) L. 500, f. 263a; Bílek 1021.
146) Loesche 129.
147) L. 2203, f. 168b/169a; Dvorský, Borbonius 85/6; Schmertosch, Adel. Exul. č. 167; Bílek 434/5. Zemřel v Perně r. 1632.
148) Schmertosch l. c. Syn předešlého; vrátil se — P 124/1.
149) L. 558, f. 272a, f. 17a, 2201, f. 96b; Bílek na uv. m. m. Ods. in contum.
150) L. 744, f. 125a; Nosidlo 70; Zápisky Jeníka z Bratřic I. 147; Komínek 556 (»pod regimentem Jaroslava Petra Vchynského z Vchynic a z Tetova kapitán-leutnant pod Švédy«); Volf 95; Teplý 96; Schmertosch l. c. Zemřel r. 1632 v Perně.
151) Pescheck 138; Schmertosch, Die böhm. Exul. 323. Manž. Floriana P. — P 124/1.
152) R 109/13—II (o. z. a.); L. 2201, f. 487b, 2203, f. 487b; Bílek 1021. Anna byla asi provdána za kutnohor. emigranta M. Jiřího Kolsinia.
153) L. 559, f. 38b; R 109/13—II (o. z. a.); Bílek 1021.
154) Sas. st. arch. Drážďany. č. 10.332/IV, f. 112 (o. z. a.); L. 559, f. 96a; Schmertosch, Die böhm. Exul. 300, pozn. 45; Loesche 407.
155) Bílek 1022.
156) R 109/13—II (o. z. a.); L. 2202, f. 114b; Volf 96; Bílek 1021. Snad vd. po Jiřím Georgiadesovi Příbr. (L. 2201, f. 151b). Samuel sloužil Trčkům.

Příbramský Jaroš Ondřej, cukrář, s manž. Zuzanou — Freiberk.[157])
Punčochová Alžběta se sestrou, sirotci po Václ. P.[158])

Rameš Pavel z Rejnštejna, radní.[159])
Ranhofský (Ramhovský) Jiří, písař při mlýnech Šitkovských — Perno.[160])
Richterová Anna, roz. Kouřimská.[161])
z *Rozkoše* Šimon s manž. Mandalenou a synem Šimonem — Lešno.[162])
Rozýn † Jiří z Javorníka s manž. Dorotou, roz. Pešonovou z Hohenperka, a jedním dítětem — Perno, Drážďany;[163]) Regina, vd. po radním Eliášovi st. R. z J.;[164]) Zuzana (panna) — Drážďany.[165])
Rydl (též Hájek) Václav — Drážďany.[166])

Řečický Jan Šťastný — Drážďany, Perno.[167])
Řepa † Jakub, kovář.[168])
Římský Václav z Kosmáčova.[169])

Seltenschlagová (Zeltenšlogerová) Ludmila z Friedenfeldu, roz. Štefková z Koloděj (dcera poprav. Tobiáše Št. z K.), vd. po Jáchymovi S. z Fr., s dětmi Danielem, Janem, Tobiášem a Zuzanou — Perno, Freiberk.[170])
Sferýnová Kateřina, vd. po radním Janovi ze Sf.[171])
Schodecký (Chodecký) Adam, mydlář.[172])
Smolík Václav, mýtný na výtoni, s manž. † Dorotou.[173])

---

[157]) L. 558, f. 127a, 2202, f. 306ab; R 109/13—II (o. z. a.); arcib. arch. Acta relig., fasc. II. (o. z. a.); Volf 83, 96. Byl vězněn pro nedodržení termínu ad convertendum vel emigrandum.

[158]) R 109/13—II (o. z. a.).

[159]) L. 2114, f. 170a; Teige, Zákl. 2, 8; Bílek 1014 (nesprávně jako starom.; při obnovení rady na Novém m. 12. července 1628 byl mezi radními — L. 500, f. 428a).

[160]) L. 500, f. 328a; Teplý 94.

[161]) L. 2203, f. 21b, 2198, f. 273ab. Vd. nebo manž. řezníka Jana R.

[162]) L. 559, f. 43b, 2202, f. 262a; Dvorský, Paměti o školách čes. č. 643; Bílek 1022.

[163]) C 215, C 1/7; L. 558, f. 363a, 744, f. 124b; Schmertosch, Adel. Exul. č. 187; Bílek 474/5. Ujel po Bílé hoře.

[164]) J. V. Šimák, List erbovní Rozynů rytířů z Javorníka (Č. S. P. S. Č. IV. 1896), str. 42.

[165]) Schmertosch na uv. m.

[166]) Bergmann; Bílek 1022.

[167]) L. 2203 f. 49ab; Bergmann; Loesche 408; Schmertosch, Adel. Exul., str. 258.

[168]) R 109/13—II; L. 558 f. 194b/195a, 744, f. 124b; Bílek 1022, 1036.

[169]) L. 2202, f. 260a; Bílek (opravy k str. 1022).

[170]) R 109/13—II (o. z. a.); L. 2147, f. 30b, 2201, f. 46ab; Volf 98; Jireček, Ruk. II. 263; Bílek 1025.

[171]) L. 558, f. 73b, 2202, f. 289b/280a; Bílek 1022.

[172]) L. 500, f. 201b; Bílek 1022.

[173]) C 215, P 2/1; L. 500, f. 11a, 559, f. 12a; Bílek 1023, 1036.

Smolíková Alžběta s dětmi Janem Benediktem a Dorotou.[174])
Smolíková Anna.[175])
Srna Daniel, řezník.[176])
Staroloubský Adam, sklenář, s manž. Annou (roz. Schodeckou) — Sasko.[177])
Stehlíková Ludmila — Žitava.[178])
Stichius Václav z Radoňova, prokurátor, s manž. Annou, roz. z Kapí Hory.[179])
Stroblová Anna Marie, vd. po Šimonovi Str. — Drážďany.[180])
Stupanus Ondřej — Slovensko.[180a])
Svadbová (jinak Nekmířská) Anna z Kyrsfeldu, vd. po Řehořovi N. (jinak Sv.) z K.[181])
Světlík † Zachariáš Mantinský z Kzesu, prokurátor — Perno.[182])
Svoboda Daniel — Sasko.[183])
Svoboda Jan.[184])

Šamín Václav, sirotek po Tomášovi Š.[185])
Šatolupková Dorota s dcerou a dvěma vnoučaty — Perno.[186])
Šidlovský † Ondřej s manž. Dorotou.[187])
Šmídová Kateřina, synové Daniel, Jan, dcery Anna, Zuzana.[188])
Štefek Štefan M. z Koloděj (syn poprav. Tobiáše Št. z K.), doktor lékařství, s manž. Annou (roz. Celestýnovou z Freifeldu), dcerou Annou a jinými dětmi — Perno, Žandov, Žitava, Drážďany;[189]) † Tobiáš, nevlastní bratr předešlého;[190]) Anna (vlastní sestra Tob.)[191])
Šteklová Ludmila.[192])

---

[174]) R 109/13—II (o. z. a.).
[175]) R 109/13—II.
[176]) L. 500 f. 256a; Bílek 1023.
[177]) L. 2202, f. 281/282a; Loesche 121; Schmertosch, Adel. Exul., str. 259.
[178]) L. 2198, f. 271b; Pescheck 137.
[179]) C 215, C 1/7; L. 559 f. 28a; Zápisky Jeníka z Bratřic I. 147; Bílek LXXXII. Ujeli po Bílé h.
[180]) L. 559, f. 53b/54a; Loesche 407.
[180a]) P 124/4.
[181]) L. 558, f. 203b, 2202, f. 289a; Bílek 1023.
[182]) L. 559, f. 24ab, 744, f. 124b; Nosidlo 78; Zápisky Jeníka z Bratřic I. 147; Teplý 96; Bílek 584, 1036; Rezek. Děj. sas. vpádu 62 131.
[183]) Schmertosch. Adel. Exul., str. 260.
[184]) L. 559, f. 23b, 2021, f. 120b; Bílek 1033.
[185]) R 109/13-II.
[186]) Schmertosch. Adel. Exul., str. 261 a pozn. 14 tamt.; Bílek 1023.
[187]) C 215, P 2/1, R 109/13—II; L. 559, f. 75b, 744, f. 125a; Bílek 996. Vrátili se.
[188]) R 109/13—II (o. z. a.).
[189]) Nosidlo 78; Doerr 8/9; Schmertosch, Adel. Exul. č. 221; Komínek 556.
[190]) L. 744, f. 125a; Komínek 557 (»dobrý politicus, na onen čas byl knížete anhaltského tajnou radou a camerae praefectus«); Rezek, Děj. sas. vpádu 124.
[191]) R 109/13—II (o. z. a.).
[192]) R 109/13—II.

Štoček Pavel — Žitava.[193])
Šulc † Michal Vesecký z V e s e c, s manž. Kateřinou a několika dětmi — Sasko.[194])
Šuller Izaiáš.[195])
Švehla Jan, prokurátor při hořejších soudech.[196])
Švik † Daniel z L u k o n o s — Perno, Drážďany;[197]) jeho bratr † Matouš, radní, s manž. Alžbětou (roz. Mychlenovou, jinak Skuhrovskou z Padařova) a jedním dítětem — Perno, Žitava;[198]) † Jan s manž. Ludmilou a osmi příslušníky domácnosti (z nich syn Daniel) — Freiberk;[199]) Bohuslav — Freiberk.[200])

Tába (správně Thab) † Petr — Drážďany.[201])
Tatek Adam.[202])
Tichý Jakub, koželuh.[203])
Tiršová (Tyršová) Anna, vd. po Kašparovi T.[204])
Tišnovský † Jan.[205])
Tkadlec Matouš.[206])
Troilus * Mikuláš M. Hagiochoranus, poslední rektor university, kancléř Starého města (od 26. ledna 1620 do Bílé hory), s manž. Zuzanou a pěti dětmi — Perno.[207])
Turbek (Turbergk) † Daniel, starší pořádku kožešnického.[208])

---

[193]) L. 559, f. 121b, 2204 f. 344a; R 109/13—II; S c h m e r t o s c h, Adel. Exul., str. 260; B í l e k 1023.

[194]) L. 559, f. 12b; P o d l a h a, Dopisy č. 15; S c h m e r t o s c h, Vertrieb. Protest. 273, pozn. 14; S e d l á č e k, Paměti Jiřího Tesáka 62; L o e s c h e 120; B í l e k 642. Michal byl r. 1627 v službách Jana Rudolfa Trčky. Syn Krištof byl v Lipsku.

[195]) L. 558, f. 39a; B í l e k 251, 1023.

[196]) L. 558, f. 282a; Historie 126, 165; B í l e k 1268. Vymrskán z měst pr. 22. června 1621.

[197]) L. 558, f. 91a, 744, f. 124b 2201, f. 46a; S c h m e r t o s c h, Adel. Exul. č. 204; B í l e k 669. Sloužil jako leutnant v švédské armádě.

[198]) L. 500, f. 40a, 559, f. 46a, 2201, f. 37a, 2202, f. 252b; D o e r r 4; S c h m e r t o s c h l. c.; B í l e k 670.

[199]) F. B. M i k o v e c, Hesla Čechů a osob v království české přijatých (Č. Č. M. XXXI. 1856), str. 89; S c h m e r t o s c h na uv. m. Dva jeho synové sloužili v saské armádě, s níž přišli r. 1621 do Prahy — B í l e k 669.

[200]) V o l f 102.

[201]) L. 559, f. 77b, 744, f. 125a; L o e s c h e 453; B í l e k 997 1036.

[202]) B í l e k 1023.

[203]) L. 558, f. 156b, 2202, f. 331a; B í l e k 1023.

[204]) L. 2198, f. 294a, 2203, f. 278a; B í l e k 1024.

[205]) C 215, P2/1, R 109/13—II; L. 2202 f. 192ab, 2204, f. 143b; B í l e k 1036.

[206]) B í l e k 1024.

[207]) L. 69 f. 256b, 744, f. 28b/29a, 2202, f. 227a; N o s i d l o 42; L o e s c h e 155, 294; P e s c h e c k 34; G ö t z e Historie 99, 139.

[208]) M. mus. pr., Registra poř. kožešn.; C 215, P 2/1; L. 559, f. 68b, 2200, f. 181b/182a, 2201, f. 9a; B í l e k 1036.

[209]) L. 559, f. 66a, 2203, f. 327b; B í l e k 1037. Vrátil se.

Uhlík † Matouš.[209])

Uzlar Kašpar z Kranzberku, radní, s manž. Evou a synem † Janem Kristiánem — Perno, Drážďany.[210])

Vacek Jan z Růženého.[211])

Vančura (jinak Vyšohlíd) † Václav.[212])

Váňa † Jan, mlynář.[213])

Víčková Alžběta.[214])

Viktorýn (jinak Víšek) † Jiří.[215])

Vlašimský Jan s manž. Judith Žofií, roz. Syglerovou z Gettensdorfu.[216])

Vodička † Tobiáš ml.[217])

Vodička † Václav, mlynář.[218])

Vodička Wasserberger (Weissberger) † Blažek z Wasserfeldu;[219]) jako bratr Jan s manž. Ludmilou, roz. Haldiusovou z Nayenperka — Freiberk, Drážďany, Perno;[220]) Jindřich — Drážďany;[221]) Václav s manž. a čtyřmi dětmi — Perno.[222])

Vokáčová Anna z Chýš a Špicberka, vd. po poprav. Šimonovi V. z Ch. a Šp.[223])

Volavka Jan s manž. Salomenou — Perno, Žandov.[224])

Vorlovský Adam.[225]) ,

Vostrovský † Václav, šlejfíř.[226])

Vranovec Matěj, nákladník, s manž. Kateřinou, roz. Ulrychovou, a dcerou Veronikou — Perno.[227])

---

[210]) L. 558, f. 32b; Historie 126 160; Loesche 407; Schmertosch, Die böhm. Exul. 299, Adel. Exul. č. 244; Bílek 729/30. Kašpar byl uvězněn v únoru 1621, ods. hrdla cti i st., byl však omilostněn; z vězení na radnici propuštěn 15. srpna 1622, z domácího 16. května 1623.

[211]) C 215, P 2/2; L. 2201, f. 230b, 2202, f. 80a.

[212]) L. 559, f. 121b; Schebeck 27; Bílek 843/4, 1036.

[213]) R 109/13—II; L. 558, f. 126b, 744 f. 124b; Bílek 998.

[214]) L. 2203, f. 204a; Bílek 1025.

[215]) C 215, P 2/1, R 109/13—II; L. 559 f. 105b/106a; Bílek 1036.

[216]) R 109/10 (o. z. a.), R 109/13—II; L. 2203, f. 218a; Teige, Adamové z Veleslavína 503/5. Jan se vrátil.

[217]) Schebeck 26; Bílek 1036.

[218]) L. 558, f. 59a, 744, f. 125a; Bílek 999, 1036.

[219]) L. 2203, f. 310b; Bílek l. c.

[220]) Bergmann; L. 2202, f. 277b; Volf 105; Loesche 434; Schmertosch, Die böhm. Exul. 333, Adel. Exul. č. 252. Zemřel 19. listopadu 1631 v Perně.

[221]) Schmertosch, Adel. Exul. č. 252.

[222]) Tamt. Pochován v Perně 6. května 1631.

[223]) Bílek 1025.

[224]) R 109/13—II; L. 558 f. 286a, 1866, f. 168a, 181ab, 2202, f. 268b; Nosidlo 68; Loesche 440; Schmertosch, Adel. Exul., str. 259; Bílek 1025.

[225]) Bílek 1025.

[226]) C 215, P 2/1; L. 558, f. 76a; Bílek 1036.

[227]) L. 558, f. 196b 2201, f. 262a; Loesche 458; Schmertosch Adel. Exul., str. 261; Bílek 1026.

Vrchovnický Jakub.[228])
Vršovský Mach † Tobiáš z Těšetína s manž. Dorotou, ovd. Libertýnovou — Perno, Žitava; Jan, bratr předešl. — Nizozemí.[230])

Wagnerová Kateřina, roz. Budygarová z Hohenštejna, vd. po Kašparovi W. — Sasko.[231])
Wittmann † Jan, syn poprav. Michala W.[232])

Zajíček (též Houžvička řeč.) Daniel, švec, s manž. a dvěma dětmi — Perno.[233])
Zachariášová Ludmila, vd. po Matoušovi Z., se synem Václavem.[234])
Zelenka † Jakub, kožešník.[235])
Zlatá Ludmila, roz. Paurová, vd. po Bartoloměji Zl., s dcerou Mandalenou — Perno.[236])
Zygel (Ziegel) Jiří st. z Chocemic, primas a stavovský vojenský komisař; jeho syn * † Krištof Jiří, kupec, s manž. Mandalenou, roz. Kronenperkrovou z Kronenperka; dcery Anna, Kateřina (provd. Agathonová), Ludmila, Regina; dvě tety — Perno.[237])

Žalanský † Jan.[238])
Žatecký * Václav, písař radní, s první manž. Mandalenou, roz. Meyšnarovou, druhou Dorotou, ovd. Kalivodovou — Žitava, Perno, Drážďany.[239])
Žežule † Jindřich.[240])

---

[228]) L. 500, f. 236b, 559, f. 169ab; Podlaha, Erlässe č. 45.

[229]) L. 744, f. 124b, 2147, f. 61ab, 2202, f. 272b; Nosidlo 78; Pescheck 137; Schmertosch, Adel. Exul. č. 262; Bílek 908, 1036. Zemřel r. 1641 v Žitavě.

[230]) L. 2210, f. 6b; Nosidlo 78.

[231]) L. 2021, f. 117a; Schmertosch, Adel. Exul., str. 263; Bílek 1034.

[232]) R 109/13—II; L. 744, f. 125a, 2201, f. 163b; Bílek 881, 1036. Sloužil v nepřátelských armádách.

[233]) Bergmann; R 109/13—II; L. 745, f. 282b; Schmertosch, Adel. Exul., str. 259.

[234]) R 109/13—II; L. 2202, f. 136a.

[235]) M. mus. pr., Registra poř. kožešn.; C 215, P 2/1; Bílek 1036.

[236]) R 109/13—II; L. 559, f. 40a, 2201, f. 251b 2202, f. 179a; Schmertosch, Adel. Exul., str. 261; Bílek 1025/6.

[237]) L. 500, f. 232b, 558, f. 119ab. 744, f. 124b, 2203, f. 123b; R 109/13—II; Skála V. 308; Jelínek 77; Dvorský Borbonius 85/6; Schmertosch Adel. Exul. č. 274; Bílek 938, 999 1036. Kateřina se provd. ve vyhnanství za pražského rodáka a kutnohor. emigranta Jana Agathona (o něm Truhlář. Ruk. 20).

[238]) C 215, P 2/1; Bílek 1036.

[239]) L. 558, f. 324b; Podlaha, Erlässe č. 7; Nosidlo 61; Volf, Z dějin čes. exul. 110; Dvorský, Borbonius 85/6; Loesche 121; Schmertosch, Die böhm. Exul. 332/3, Adel. Exul., str. 259, 263.

[240]) L. 50, f. 38b, 744, f. 124b 2202, f. 270b; Bílek 999, 1036.

III. Menší město.

Augšpurger † Kašpar, bibliopola v Saském domě, s manželkou, čtyřmi dětmi a schovankou — Drážďany.[1]

Beckmann Jan, soukeník — Naumburk.[2]
z *Bílé* (z Bilnu, von Bile) Jan, kupec.[3]
Blume Jan Jindřich, švec — Sasko.[4]
Brouček Jan — Žitava.[4a]

Dyryx (Dyrichs, Düring) Jan Jiří z Bruku a Rotenberku — Sasko;[5] † Petr, apatykář, s manž. Kateřinou, syny Janem Severinem, Vilémem, dcerou a chůvou Dorotou — Perno;[6] Mariana, vd. po purkmistru Janovi Jiřím D. — Perno.[7]

Echter (Echtler) * Michal, kupec — Saská Kamenice.[8]
Elsaser Jan s manželkou Martou — Perno.[9]
Epfenhauzer Noe ml., městský rychtář — Perno, Žitava.[10]
Erntlová Anna Marie, vd. po apatykáři Jindřichovi E., syn Jindřich (ve vyhnanství saský dvorní medikus) s manž. Dorotou, roz. Hübnerovou ze Sonnleuten — Drážďany.[11]

Flach Jan, kupec — Annaberk.[12]
Flauger (Flaugar) Valentin, učitel u Trojice, s manž. a dětmi — Drážďany.[13]

Graub David s manželkou Kateřinou — Sasko.[14]

---

[1]) L. 567 (iura civilia), f. 113a, 744, f. 125a; Podlaha, Erlässe č. 46; Loesche 121, 400; Bílek 1000, 1036.

[2]) Loesche 403.

[3]) L. 567, f. 74b; Podlaha, Erlässe č. 20.

[4]) L. 567, f. 172a; Loesche 404.

[4a]) P 124/4.

[5]) Schmertosch, Adel. Exul. č. 30.

[6]) R 109, subn. 15/25; L. 744, f. 125a 3565; Nosidlo 35; Podlaha, Erlässe, str. 12; Erben, Primatoren, str. 132 seq.; Volf, Z dějin čes. exul. 108; Loesche 457; Bílek 1026, 1036. Jan Severin a Vilém (pobýval též ve Vratislavi) se vrátili. První byl v l. 1680—1684 primasem St. města, druhý vrchním registrátorem berničního úřadu.

[7]) L. 3565.

[8]) R 109/13—II; L. 567, f. 129a; Podlaha, Erlässe č. 4. Předvolán 19. února 1626 na malostr. radnici.

[9]) L. 567, f. 99b, 2216 (l. contract. VII. 1616—1647), A. 28, 3565; Bílek 1026.

[10]) L. 2215 (l. contract. VI. 1587—1615) H. 30, 2216, H. 30, 3565; Podlaha, Erlässe č. 18; Morávek, Nachträge 118; Schmertosch, Adel. Exul., str. 259.

[11]) L. 567, f. 158a, 2216, B 26; Winter, Řemeslnictvo 718; Schmertosch, Adel. Exul. č. 74; Bílek 1027.

[12]) Podlaha, Erlässe č. 49, 52, 83; Loesche 421.

[13]) Loesche 396; Schmertosch, Adel. Exul., str. 256.

[14]) L. 567, f. 105b; Schmertosch ibid.; Bílek 1027.

Graus (Kraus) Jan Jindřich, vážný v ungeltu — Sasko.[15])
Gulden Kašpar, krejčí, s manželkou Dorotou — Perno.[16])
Gustenau (též Weissbier) Daniel, řezník, s macechou Annou, opět provd. Neypaurovou — Perno.[17])
Gutwill Alexander.[18])

Hayden * Jan Jakub, sekretář komory české, s manž. Alžbětou, roz. Kirchmajerovou z Rejchvic — Hamburk.[19])
Häberle Ondřej, kočí — Drážďany.[20])
Helm Tomáš, zvoník u Trojice — Drážďany.[21])
Herdlerová Barbora, sirotek po dvorském bečváři Krištofovi H.[22])
Herfortová (Erfurtová) Barbora, sirotek po notáři Krištofovi H. — Drážďany.[23])
Heydorn Jiří, švec — Lipsko.[24])
Hufnagel Jakub, dvorský malíř — Nizozemí.[25])
Hübner (Hübmer) Benedikt ze Sonnleuten, cís. báňský rada a mincmistr, s manž. Lucií a dcerou Dorotou (provd. Erntlovou) — Perno, Drážďany.[26])
Hybel (Hübel) Jakub ze Stradoně, J. M. C. hofdyner a hradu Pražského paušraiber.[27])

Chrapkovský † Martin, amanuensis purkmistrský, s manž. Annou a čtyřmi dětmi — Perno.[28])

Im Landt Jiří Konrád z Landtfelzu, písař říšské dvorské kanceláře — Drážďany.[29])

---

[15]) L. 567, f. 14b; d'Elvert, Schriften XVII, č. XIV; Loesche 409.
[16]) L. 567, f. 125a; 3565; Bílek 1027.
[17]) R 109/12—IV, 13—II (o. z. a.); L. 2215, O 25, 2993 (kn. malostr. cechu řeznického), f. 28b; Bílek 1002, 1008. Daniel sloužil v saské a švédské armádě a zahynul ve válce. Bílek jej rozvedl ve dvě osoby.
[18]) Podlaha, Erlässe č. 55, 57, 65.
[19]) L. 567, f. 100b, 744, f. 8a/10b (předvolán na starom. radn.); Historie 196; Podlaha, Erlässe č. 2; Bílek 1027.
[20]) Bergmann; Loesche 403.
[21]) Loesche 426; Bergmann.
[22]) R 109/13—II.
[23]) Dtto.
[24]) L. 567, f. 171b; Schmertosch, Vertrieb. Protest. 276.
[25]) L. 567, f. 124, 744a, f. 17a; Rybička, Pomůcky 70/71; Winter, Řemeslnictvo 177 seq.; Bílek 202. Ods. in contum. Zemřel r. 1629, stár 59 let.
[26]) Nosidlo 78; E. Nohejlová, Z příběhů pražské mincovny. Nástin jejích osudů v l. 1537—1618. Pr. 1929 str. 65 násl.; Schmertosch, Die böhm. Exul. 300, Adel. Exul. č. 74; Doerr 14.
[27]) L 536, f. 85b, 2216, C. 26 seq.; Bílek 1002. Vězněn od února 1621.
[28]) R 109/13—II; L. 744, f. 124a, 2114 f. 458a, 3565; Schmertosch, Adel. Exul., str. 259; Bílek 977, 1035 (nesprávně jako starom.).
[29]) Loesche 120, 404; Schmertosch, Die böhm. Exul. 300, Adel. Exul. č. 77.

Javůrek (Jabůrek) Václav, starší pořádku řeznického, s manž. Ludmilou a dvěma dcerami — Perno.[30])

Kára Bartoloměj, s manž. Kateřinou a matkou Dorotou — Perno.[31])
Kašauer † Kašpar.[32])
Kechl (Köchl) * † Jan z Hollenštejna, radní, manž. Anna (roz. z Kocinetu), syn Jan Bernard, dcera Johanna, služka Alžběta a pět dalších příslušníků domácnosti — Freiberk.[33])
Klein Hanuš, zlatník, s manž. Kateřinou, roz. Kunsteterovou — Freiberk.[34])
Koberová Anežka z Kobersperku, roz. z Rottenfeldu, vd. po poprav. Krištofovi st. K. z K., dcera (Prudencie?), tchyně a sluha Pavel Mirovský — Perno.[35])
Koch † Mikuláš, kupec.[36])
Königová Anna z Königsfeldu, vd. po cís. radovi a komorníku Jakubovi K. z K. — Freiberk.[37])
Kropáčová (Kropáčková) Dorota, roz. Měchýřová, vd. po N. Kr., rychtářském písaři, s dětmi Samuelem, Annou a Dorotou.[38])
Kršovský † Jakub z Chodova, správce profianthauzu pražského, radní. s manž. Ludmilou (roz. Bujakovou) a synem Tobiášem — Žitava;[39]) † Jiří.[40])

Landschädel Jakub, radní, s manž. Zuzanou — Perno, Drážďany.[41])

Malvazy † Jan, řezník, manž. Anna (roz. Měchýřová), dcera * Alžběta a jiné dvě děti — Perno.[42])
Matyáš Jan z Glauchova, J. Mti cís. rada a rentmistr v král. čes.[43])
Mečíř Ondřej.[44])

---

[30]) R 109/13—II; L. 2216, H. 21, 2993, f. 25b, 3565; Bílek 1027.
[31]) L. 3565.
[32]) L. 744, f. 125a; Bílek 1036.
[33]) R 109/13—II; L. 744, f. 10b/11a, 21b/23a (citován na starom. radnici), 2021, f. 47b, 2216, C 14; sas. st. arch. Drážďany. č. 10.332/IV, f. 112 (o. z. a.); Skála V. 308; Volf 86; Schmertosch, Adel. Exul. č. 98; Bílek 256, 1036.
[34]) Volf 87.
[35]) L. 2021, f. 199b, 200b, 2215, B 3; Podlaha, Erlässe, str. 14/15; Schmertosch, Adel. Exul. č. 96, pak str. 262; Bílek 1027, 1031.
[36]) R 109/13—II (o. z. a.); L. 744 f. 125a; Bílek 1036.
[37]) L. 2216 B. 9; Volf 87; Bílek 1031.
[38]) R 109/13—II; L. 2021, f. 133ab; Bílek 1031.
[39]) Arcib. arch. Recepta a. a. 1735 (o. z. a.); L. 567, f. 144b, 3565; Induciae Martinianae 245; Pescheck 137; Bílek 1004 1036.
[40]) L. 744, f. 125a; Bílek 1036.
[41]) L. 2216, H. 51, G. 26; Loesche 406; Bílek 1004. Zanechali v Praze syna Severina a zemřeli před sas. vpádem — P 124/3.
[42]) L. 567, f. 101a, 744, f. 37a/38b, 125a, 3565; Bílek 1036.
[43]) R 109/13—II.
[44]) L. 3565.

Neher (Nehr) † Jiří z Nehrlinku, radní, s manž. Evou a schovankou Annou — Perno.[45])

Nelcel (Nöltzel) Pavel z Löwenastu, J. Mti cís. služebník při puchalterii komory čes., s manž. Ludmilou (roz. Jirkovskou z Děvína, ovd. Behemovou z Bauenperka) a jedním dítětem — Žandov, Perno.[46])

Ories (Origes) † Jan Erazim, s matkou † Marianou, manž. Barborou a dvěma dětmi — Perno.[47])

Pachštat (Pechštat, Bachštata) † Pavel, zámecký pozaunář, s manž. Annou a matkou — Drážďany.[48])

Pehm Jan, kovář.[49])

Pehmer (Behmer) † David z Weimaru, s manž. Zuzanou, dcerami Annou, Martou a Zuzanou — Perno.[50])

Pesch Šebestián, dvorský obchodník stříbrem.[51])

Pichler (Piehler) Gabriel, kontrolor dvorského výplat. úřadu, s manž. Barborou a dcerou Barborou — Freiberk;[52]) Jan, písař berničního úřadu, s manž. Annou, ovd. Víškovou z Výškovic, roz. Lukšanovou z Luftenštejna — Freiberk.[53])

Plumberger (Blumberger), dvorský perlhefter (krumplíř), s manž. Abigail a pěti dětmi — Perno.[54])

Richter Ondřej, kramář.[55])

Roll (Rolle) Jiří, dvorský krejčí, s manž. a dvěma dětmi — Drážďany, Perno.[56])

Rosacius † Jan Hořovský, farář u sv. Mikuláše — Perno, Žandov.[57])

Rydynger (Rüdinger, Riediger) † Jan;[58]) Michal s manž. a dvěma dětmi

---

[45]) L. 744, f. 125a, 3565; Skála V. 42; Nosidlo 42; Volf, Z dějin čes. exul. 108; Schmertosch, Adel. Exul. č. 149; Bílek 1005 1036. Vězněn od února do července 1621.

[46]) R 109/13—II; L. 567, f. 91b, 1067, f. 336a; Podlaha, Erlässe, str. 11/12; Doerr 4; Schmertosch, Adel. Exul. č. 151; Bílek 1005.

[47]) Arch. Nár. mus. F 175; L. 744, f. 125a, 3565; Schmertosch, Adel. Exul., str. 262; Bílek 1036.

[48]) C 215. H. 29; L. 567, f. 12a, 744 f. 125a; Loesche 416; Bílek 1005, 1036.

[49]) R 109/13—II (o. z. a.).

[50]) L. 744 f. 125a, 2216, D. 6 3565; Loesche 439; Schmertosch, Adel. Exul. č. 10; Bílek 1027.

[51]) Podlaha, Erlässe č. 15, 17, 23 a j.

[52]) Ibidem č. 24a 64; Aula Rudolphi II. 233; Volf 95.

[53]) Podlaha, Erlässe č. 60; Volf l. c.

[54]) L. 567, f. 47a, 3565; Bílek 1027.

[55]) L. 567, f. 154a; Volf 96.

[56]) L. 567, f. 181a, 3565; Pescheck 29; Loesche 412; Schmertosch, Adel. Exul., str. 258.

[57]) Historie 108; Hrejsa, Čes. konfesse 590, pozn. 7; Loesche 294, 360; Sillem 89 (r. 1625 byl v Berlíně).

[58]) L. 744, f. 125a; Bílek 1036.

—Drážďany;[59]) Alena (ovd. Pficnerová),[60]) Anna, Barbora, Blandina. Markéta.[61])

Ryger Ondřej.[62])

Sallmutt Jan, knihkupec, s manželkou — Žitava.[63])

Schererz Zikmund, arcidiakon u Trojice, s manž. a osmi dětmi — Drážďany, Magdeburk, Lipsko, Lüneburk.[64])

Skandellus (Scandell) August, malíř, s manž. a dítětem — Drážďany.[65])

Stieglitz Melichar, dvorský švec — Drážďany.[66])

Svoboda † Havel, Sasko.[67])

Šerkl (Schörckel) Martin, dvorský apatykář, s manželkou, synem a dcerou — Lipsko.[68])

Škato (Scato) Severin st. ze Šatenthalu, království českého a komory české nařízený lékař, radní.[69])

Šponnes (Špons) Jan, tobolář, radní.[70])

Štajman (Šteiman, Stegman) Ondřej M., dvorský chirurgus, se † synem — Drážďany;[71]) Anna — Sasko.[72])

Tumericht (Temerich) Jan, krejčí, s dcerou Alžbětou a dalšími pěti příslušníky domácnosti — Žitava, Perno.[73])

Ulrych † Mikuláš, knihař.[74])

Velvarský † Daniel, řezník.[75])

---

[59]) Podlaha, Erlässe č. 12, 22; Loesche 120, 402; Schmertosch, Die böhm. Exul. 322, Adel. Exul. č. 10.

[60]) L. 2216 H. 10.

[61]) L. 2216, H. 8; Loesche 445; Bílek 1028.

[62]) Bílek 479. Ujel po Bílé hoře.

[63]) L. 567, f. 101b; Podlaha, Erlässe č. 3; Pescheck 137.

[64]) Historie 109; Götze, Diptycha 169; Loesche 342; Pescheck 29, 60; Schmertosch, Vertrieb. Protest. 273.

[65]) L. 567, f. 143a; Winter, Řemeslnictvo 239; Loesche 401.

[66]) L. 567, f. 156a; Loesche 405; Schmertosch, Die böhm. Exul. 300.

[67]) Bergmann; Bílek 1033, 1036.

[68]) R 109/13—II; L. 567, f. 108b; Podlaha Dopisy č. 28, Erlässe č. 11; Loesche 404; Schmertosch, Vertrieb. Protest. 276; Götze, Diptycha 227. Zemřel r. 1650 v Lipsku.

[69]) L. 2216, D. 6; Podlaha, Erlässe č. 47; Bílek 1028.

[70]) L. 567, f. 80b; Bílek 1007.

[71]) L. 567, f. 87ab, 744, f. 125a; Loesche 143, 403; Schmertosch, Vertrieb. Protest. 274; Bílek 1007, 1036. Byl vězněn od února do července 1621; ve vyhnanství byl chirurgem kurfirsta saského.

[72]) Schmertosch, Adel. Exul. 261.

[73]) L. 567, f. 153a 3565; Pescheck 137; Schmertosch, Adel. Exul. 259

[74]) L. 567, f. 85b, 744, f. 125a; Bílek 1007, 1036.

[75]) L. 744 f. 125a, 2216, M. 32; Bílek 1036. Vrátil se.

Wagner Kašpar M., farář u Trojice, s manželkou, sedmi dětmi a služkou — Drážďany.[76])
Warnberger Jan, dvorský obchodník stříbrem — Augšburk.[77])
Winterová Anna Marie, roz. Elsaserová, vd. po Tobiášovi W., prvním faráři u Trojice, s dětmi a sestrami — Perno.[78])
Woltová N.[79])

IV. Hradčany.

Felgenhauer — Jiří, kupec — Lipsko.[1])
Floragar † Jan, radní.[2])

Jelínek † Jan.[3])

Krüger Baltazar z Greifenau, rada nad počty při komoře české a komisař cla pomezního — Drážďany.[4])

Lilius † Mikuláš Vostrovský.[5])

Pehm (Böhm, Böhmer) † Jakub.[6])

Šley (Schley) * † Jakub, impressor, hejtman nad fedrfechtýři — Drážďany.[7])

Volinský † Matěj — Perno.[8])

V. Různí.

Aisthofer Tomáš, krejčí — Drážďany.[2])

Bekerová Mandalena.[3])

---

[76]) Historie 109; Loesche 342; Pescheck 29.
[77]) R 109/13—II; Podlaha, Erlässe č. 15, 17, 23 a j.
[78]) Loesche 295, 401; Schmertosch, Adel. Exul., str. 262; Bílek 1026.
[79]) Arcib. arch., Acta relig., fasc. II. ad No 14 (o. z. a.). Vrátila se.
[1]) R 109/13—II.
[2]) L. 573 (iura civilia), f. 53a; Schebeck 27; Bílek 1036.
[3]) Schebeck 27; Bílek 1036.
[4]) L. 573, f. 50b; Loesche 412; Schmertosch, Die böhm. Exul. 299.
[5]) P 124/3; Schebeck 27; Bílek 1036.
[6]) Tamt.
[7]) Bergmann; L. 744, f. 31a/32b (předvolán na starom. radnici), Schebeck 27; Bílek 1036.
[8]) Bergmann; Schebeck 27; Bílek 1036.
[1]) T. j. Pražané, jichž městskou příslušnost se nepodařilo na jisto postaviti.
[2]) Loesche 434.
[3]) Bílek 1029. Snad vdova či manž. bradýře Jana B. z Menš. m. (L. 567. f. 101a).

Bernhard Jan z Bleisteinu, s manž. Dorotou, roz. Teyflovou z Zeilberka.[4])
Bílek Václav, kupec.[5])
Brož † Řehoř.[6])

Čujak † Václav.[7])

Damme Jan, krejčí — Žitava.[8])
Donátka Anna.[9])

Eichelmann Jan, učitel — Drážďany, Perno.[10])

Farnithen Vilém, kupec.[11])
Flaming Izák, kupec.[12])
Foyt Václav.[13])
Franc Jan.[14])
Fritsch Jindřich, krejčí, s dcerou Marií (provd. za Jana Bernharda) — Freiberk.[15])

Haberstroh Daniel, cukrář — Drážďany;[16]) Kašpar — Sasko.[17])
Hermann Adam, varhaník od sv. Mikuláše — Perno.[18])
Hirsch Tomáš, švec — Perno.[19])
Horáček Pavel — Perno;[20]) Anna s dítětem.[21])

Jaroš Jáchym s manželkou — Freiberk.[22])

---

[4]) Podlaha, Erlässe č. 67; Loesche 448; Bílek 266. Dorota byla v Sasku.
[5]) R 109, subn. 14/2; Bílek 1009.
[6]) C 215, C 1/7; Schebeck 15; Bílek 1037.
[7]) C 215, C 1/7; Jelínek 17; Schebeck 16; Bílek 1037.
[8]) Pescheck 138.
[9]) C 215, E 4.
[10]) M. arch. Brunšvik, Suppl. Fasz. No 41; Bergmann; Loesche 451.
[11]) R 109, subn. 14/2; Bílek 1009.
[12]) Dtto.
[13]) Komínek 556 (»leutnant pod švédskými rejthary«); Jelínek 22 ho prohlašuje za novoměstského a dokládá se Komínkem, z něhož nic takového nevyplývá.
[14]) C 215, E 4.
[15]) Volf 79.
[16]) Loesche 372.
[17]) Podlaha, Erlässe č. 87, 89, 93. 97; Loesche 476.
[18]) Bergmann; Pescheck 37. Zemřel 3. února 1632 v Perně.
[19]) Teplý 94; Bergmann.
[20]) Bergmann.
[21]) L. 745, f. 282b.
[22]) Sas. st. arch. Drážďany, č. 10.332/IV. f. 112 (o. z. a.); Bergmann; Volf 83 (tu Jariš či Jarrisch).

Jiránek † Jan s manželkou Alžbětou — Žitava;[23]) † Václav.[24])
Jizbický Matyáš z Jizbice.[25])

Kapell † Ludvík.[26])
Kašparová Kateřina — Freiberk.[27])
Kestner Jan Vilém s manželkou Martou, roz. Winterovou — Perno.[28])
Kňourek Petr s manželkou a dcerou.[29])
Kreyer Martin — Perno.[30])
Kžantová Zuzana se synem.[31])

Lang Pavel z Kvacendorfu.[32])
Liška † Jakub.[33])

Musil Jiří s manželkou a dvěma dětmi — Perno.[34])
Muzika N. — Perno.[35])
Muzikář † Matyáš.[36])

Pašta † Valentin.[37])
Paurydl † Jiří.[38])
Pechancová Anna.[39])
Peldřimovský Martin — Sasko.[40])
Procházková Dorota — Perno.[41])
Pukla † Jan.[42])

Řezáčka Anna.[43])

---

[23]) Bergmann; C 215, C 1/7; Schebeck 16; Bílek 1037.
[24]) C 215 C 1/7; Schebeck 16; Bílek 1037.
[25]) Komínek 556 (»nejvyšší nad regimentem pěchoty, umřel smrtí přirozenou a v Erfurtě pochován; byl komendant pod Švédy«); Jelínek 38/9; Pescheck 32.
[26]) C 215, C 1/7; Schebeck 16; Bílek 1037.
[27]) Volf 86.
[28]) Loesche 402. Zeť faráře Tobiáše Wintera.
[29]) L. 745, f. 282b.
[30]) Teplý 94.
[31]) L. 745, f. 282b.
[32]) Schmertosch, Adel. Exul. č. 117.
[33]) C 215, C 1/7; Schebeck 15; Bílek 1037.
[34]) Bergmann; L. 745, f. 282b.
[35]) Teplý 94.
[36]) C 215, C 1/7; Schebeck 16 (Muzikant) Bílek 1037. Totožný s předchozím?
[37]) C 215, C 1/7; Schebeck 16; Bílek 1037.
[38]) Dtto.
[39]) C 215, E 4.
[40]) Schmertosch, Adel. Exul., str. 260.
[41]) Bergmann.
[42]) C 215, C 1/7; Schebeck 15; Bílek 1037.
[43]) C 215, E 4.

Schreiber Kristián, krejčí — Freiberk.[44])
Schubert Tomáš s manželkou Dorotou a synem — Drážďany.[45])
Schüller Jindřich s dcerou Zuzanou (provd. za M. Mertena — Freiberk.[46])
Skřipecký (Křipecký) † Jan.[47])
Sláma Václav.[48])
Sloupek Šimon s manželkou a dcerou — Perno.[49])
Smetická Anna.[50])
Smolová Alžběta — Perno.[51])
Souhradová Ludmila.[52])
Stehlík † Jiří;[53]) Martin — Perno, Žitava.[54])
Sternberger † Vít.[55])
Stranický † Václav.[56])
Stránská Kateřina.[57])
Strážnohorská Zuzana.[58])
Svobodová Ludmila.[59])

Šalše (Šalša) Jakub, krejčí, s manželkou — Freiberk.[60])
Šimon Samuel s manželkou — Freiberk.[61])
Špata † Tobiáš.[62])

Taurer Jiří — Magdeburk.[63])
Tichý Jan — Perno;[64]) Alžběta.[65])
Trieber Václav s dcerou Kateřinou (provd. za Jana Strunce) — Freiberk.[66])

---

[44]) Bergmann; Volf 101.
[45]) Bergmann; Jelínek 90; Loesche 404. Syn sloužil r. 1636 u saského dělostřelectva.
[46]) Volf 101.
[47]) C 215. C 1/7; Schebeck 16; Bílek 1037.
[48]) C 215, E 4.
[49]) L. 745,f. 282b; Bergmann.
[50]) L. 745, f. 282b.
[51]) Bergmann; Teplý 95.
[52]) C 215, E 4.
[53]) C 215, C 1/7; Schebeck 15; Bílek 1037.
[54]) Bergmann.
[55]) C 215. C 1/7; Schebeck 15; Bílek 1037.
[56]) Dtto.
[57]) C 215, E 4.
[58]) L. 745, f. 282b.
[59]) C 215, E 4.
[60]) Bergmann; Volf 78, 99.
[61]) Volf 99.
[62]) R 109 13—II. C 215, C 1/7; Schebeck 16; Bílek 1037.
[63]) Loesche 422.
[64]) L. 745, f. 282b.
[65]) Bergmann.
[66]) Volf 99.

Trocer † Jan.[67])

Ulrich Rudolf, zlatník, s tchýní, manželkou a dvěma dětmi — Annaberk.[68])
Unger Jiří, nožíř, s manželkou Annou Rozynou — Freiberk.[69])

Veselá Anna — Perno.[70])
Viktorýnova Anna;[71]) Zuzanna — Žitava.[72])
Vodňanský Jan, kloboučník — Perno.[73])
Vorlová Anna.[74])
Vorlíček † Martin.[75])

Zoubek † Matyáš ml.[76])
Zvolský Jan s manželkou a synem.[77])

Žalud Jan.[78])

* *
*

Tyto seznamy obsahují na 620 rodových jmen, což znamená nejméně tolikéž rodin[79]) o nejméně 1360 duších;[80]) z toho vypadá na Staré město 594, Nové 454, Menší 200, Hradčany 8, různé 104 duší.[81]) Toto číslo se ještě zmenší asi o 30, totiž o vystěhovalce, kteří se vrátili a vykoupili si možnost trvalého pobytu konversí, takže vychází konečná okrouhlá cifra něco nad 1300 duší. Muži mají nad ženami, mezi nimiž bylo na 100 vdov, slabou převahu (asi o 100 hlav více).[82]) Němců bylo mezi exulanty něco

---

[67]) C 215, C 1/7; Schebeck 16; Bílek 1037.
[68]) Sas. st. arch. Drážďany, č. 10.331, B II, f. 143 (o. z. a.).
[69]) Volf 104.
[70]) Teplý 95.
[71]) L. 2021 f. 112b; Bílek 1035.
[72]) Bergmann.
[73]) L. 3565.
[74]) C 215, E 4.
[75]) C 215, C 1/7; Schebeck 15; Bílek 1037.
[76]) R 109/13—II (R. 1632 »na cestě blíž města Litoměřic od soldátův zabit jest«), C 215, C 1/7; Schebeck 16; Bílek 1037.
[77]) L. 745, f. 282b.
[78]) Ibidem.
[79]) Někteří odešli sami, jinde pak jsou pod jedním jmenem zahrnuty dvě, tři i více rodin.
[80]) V tom i čeleď. Nejméně proto, že je velmi často nemožno ustanoviti počet dětí. Všude, kde emigrant odešel s dětmi neurčitého počtu, počítal jsem toliko dvě.
[81]) Netajím, že jsem byl výsledkem značně zklamán, i když jsem si byl od počátku vědom neúplnosti materiálu. Odhaduji počet pražských emigrantů na 2500—3000 duší. Pro správnost mého odhadu mluví okolnost, že v seznamech je značně přes polovici pouhých jmen, bez rodinných příslušníků. Snad se mi svým časem podaří tyto seznamy aspoň zčásti doplniti.
[82]) Mužů jsem napočetl 726 proti 634 ženám.

nad třetinu.[83]) Erbovních rodin celkem 154 (83, 52, 15, 1, 3), z toho německých 55 (33, 7, 14, 1, 2), na St. městě též jedna francouzská. Jinak bylo mezi emigranty:

		Staré m.	Nové m.	Menší m.	Hradčany	Různí
Hodnostářů městských (radních, ob. starších atd.)	43[84])	28	9	5	1	0
Úředníků a služebníků měst. . .	17[85])	7	8	2	0	0
Úředníků a služebníků při zemépanských úřadech	35[86])	21	4	9	1	0
Profesorů a učitelů (v tom též bývalí)	13[87])	7	4	1	0	1
Lékařů	8	0	5	3	0	0
Lékárníků	8[88])	5	1	2	0	0
Impressorů	7[89])	4	2	0	1	0
Kupců	26[90])	13	2	7	1	3
Nákladníků	6[91])	5	1	0	0	0
Cechmistrů	32[92])	30	1	1	0	0
Prokurátorů (v tom též dva notáři na Starém městě) . . .	18[93])	6	12	0	0	0
Na radnici bylo předvoláno (v závorce ženy)	109	82(16)	7	3(1)	0	0
Za saského vpádu se vrátilo (v závorce ženy)	185	62(4)	72(4)	19(1)	6(0)	17(0)

Mistrů svobodných umění bylo celkem 19, z toho 8 duchovních. Ze světských byli dva nadto též doktory lékařství.[94]) Doktor práv byl jeden.

Nejsilnější proud pražské emigrace ubíral se do Saska, které se

[83]) Rodin počítám na St. m. 257, Novém 212. Menším 72, na Hradčanech 8, mezi různými 71 (celkem 620), z toho německých 108, 34, 6, 22 (celkem 230). Upozorňuji na hojná smíšená (českoněmecká) manželství a mnohonásobné příbuzenské svazky mezi emigrantskými rodinami.

[84]) V tom zeměpan. úředníků 7, měst. úřed. 1, prof. (bývalý) 1, lékař 1, impressoři 2, kupci, nákladníci 2, cechmistrů 8, prokurátor 1.

[85]) Mezi nimi jeden radní, jeden prof. akademie.

[86]) Z toho měst. hodnostářů 7. nákladník (cechmistr) 1, prokurátor 1.

[87]) Jeden z nich (Troilus) byl též měst. úředníkem.

[88]) V tom jeden cechmistr, jeden dvorský apatykář.

[89]) Dva z nich měststí hodnostáři.

[90]) Z toho dvorští kupci 3, cechmistři 4, měst. hodnost. 5.

[91]) Cechmistrů 5.

[92]) Z těch bylo současně 5 měst. hodnost. a 2 zeměp. úředníci. Starších pořádku nákladnického bylo 5, kožešnického 5, kupeckého 4, po dvou krejčovského, suken kraječského, tkaničkářského. řeznického, po jednom knihařského, zlatnického, bradýřského, ševcovského, soukenického, mydlářského. bečvářského, šmukýřského, šmejdířského a apatykářského.

[93]) Jeden z nich ob. starší, jeden zeměpan. úředník.

[94]) Mezi nimi jeden radní, jeden profesor akademie.

stalo druhou vlastí více než poloviny rodin uvedených v těchto seznamech, pokud ovšem bylo vůbec možno dopátrati se jejich pobytiště ve vyhnanství.[95]) Číslici pro Sasko (300 rodin) možno skoro bezpečně zvýšiti o 87, totiž o exulanty, kteří se roku 1631 vrátili se Sasy, a jejichž zahraniční sídlo není zjištěno. Dobereme se tudíž pro Sasko okrouhlé cifry 400 rodin, která též odpovídá dvoutřetinové většině luteránů nad bratřími a kalvinisty v Čechách, a tudíž i v Praze.[96]) Nejsilnější kolonie byla v Perně, kde meškalo 109 rodin. Následují Drážďany (69), Freiberk (58), Lipsko (8), Žandov (6), Annaberk (3), Wittenberk (3), Kamenice, Míšeň a Naumburk po jedné, nezjištěná místa v Sasku 41. V ostatním Německu po dvou Hamburk a Norimberk, po jedné Augšpurk, Brémy, Brunšvik, Capell, Erfurt, Kulmbach, Lüneburk, Magdeburk, Pasov, Wirtemberk. V Horní Lužici Žitava (25) Zhořelec (3). Ve Slezsku Břeh a Zaháň po jedné. V Polsku Lešno (9), Gdaňsk a Toruň po jedné, nezjištěná místa 4. V Nizozemí na nezjištěných místech 5, v Haagu 1. Na Slovensku 2, v Italii 1.

---

[95]) Někteří exulanti změnili pobytiště několikráte. Platí vždy poslední místo pobytu.

[96]) Kalvinisté a bratří podezřelí ze sympatií ke kalvinismu nebyli později v Sasku vůbec trpěni. Saské úřady žádaly od emigrantů aby se vykázali osvědčením svých duchovních správců, že jsou dobrými luterány.

Résumé.

Marie Válková-Frýzová:

L'office de maître des vignobles pragois.

Il est impossible de savoir à quelle époque on a commencé à cultiver la vigne dans la banlieue de Prague, car les débuts de cette culture remontent à des temps pour lesquels nos seules sources d'information sont de très brèves mentions consignées dans les manuscrits, les légendes et les chroniques. En tous cas, ce qui est certain, c'est que cette culture, à l origine, se fit au hasard et sans règles.

Il fallut un décret de Charles IV pour apporter des modifications à cet état de choses. Le privilège du 16 février 1358 vint garantir protection et secours aux vignes qui seraient plantées dans un rayon de 3 milles aux alentours de Prague. Un fonctionnaire spécial, le maître des vignobles, fut même préposé à la surveillance générale des vignobles et ce furent les échevins de la Vieille-Cité de Prague qui au nom du roi de Bohême eurent à l'installer dans sa charge ou à l'en relever. Les vignes furent exonérées à perpétuité de l'impôt et de la douane, mais il fut décidé que douze ans après la plantation d'un vignoble on commencerait à percevoir, au profit des rois de Bohême, une taxe spéciale que l'on nomma »perkrecht« (droit de vignoble). On menaça de châtiments sévères et cruels ceux qui endommageraient les vignes. La juridiction judiciaire sur les vignobles fut remise tout entière entre les mains des échevins de la Vieille-Cité. Un deuxième privilège, daté du 12 mai de la même année, étendit ces dispositions à l'ensemble des pays tchèques. Le même jour, les échevins de la Vieille-Cité publièrent un document officiel où ils promettaient de respecter toutes les décisions royales et exonéraient des taxes et contributions municipales tous les vignobles situés dans la banlieue de Prague.

Soucieux de favoriser la culture de la vigne, l'empereur Charles IV promulgua encore deux privilèges, le 9 janvier 1370 et le 6 mars 1373, pour protéger le vin indigène contre la concurrence étrangère et pour en augmenter la consommation. Des vendanges à la fête des Saintes Reliques il fut interdit d'importer en Bohême et d'y débiter du vin provenant de l'étranger, et cela sous peine de confiscation du dit vin au profit du maître des vignobles et de la Chambre royale.

Ainsi assurée de la protection du roi et de la Vieille-Cité de Prague, d'autre part solidement fondée sur la loi et le droit, la culture de la vigne prit un brillant essor et porta de riches fruits. Les guerres hussites arrêtèrent quelque temps cet essor, car la banlieue de Prague fut ravagée par les camps militaires qu'on y installa. Mais au bout de quelques années l'état de choses primitif se trouva restauré.

Cette période amena des changements importants dans la situation du maître des vignobles (magister moncium vinearum, magister moncium et vinearum, Bergmeister). Dans le privilège de Charles on ne trouve pas de dispositions le visant spécialement. Il relevait des échevins de la Vieille-Cité en tant

que préposé à des fonctions accessoires, et de la Chambre royale en tant que percepteur régulier du »perkrecht«. On avait d'abord songé à étendre sa juridiction à tous les pays tchèques, mais on ne donna pas suite à cette idée. Quand arriva le soulèvement hussite, des modifications se produisirent dans la situation des maîtres des vignobles. Les échevins de la Vieille-Cité mirent la main sur un grand nombre de revenus royaux, et notamment sur le perkrecht. Cela rendit plus étroite la dépendance où se trouvaient, vis-à-vis des échevins, ceux qui percevaient le perkrecht, à savoir le maître des vignobles et ses auxiliaires.

Et pourtant ce service tendait à l'autonomie et rien n'était assez fort pour entraver sérieusement l'évolution qui se dessinait. Le maître des vignobles aspirait à secouer la tutelle du conseil municipal. Il fut encouragé dans son effort par la politique consciente du roi Georges de Poděbrady, laquelle, justement, visait à consolider le pouvoir central du roi. Le maître des vignobles, du fait qu'il était chargé de percevoir le perkrecht, fut élevé au rang de fonctionnaire royal. Le privilège de Vladislas (1497) fit encore davantage en ce sens: il décida que dorénavant nul ne pourrait intervenir dans les affaires du maître des vignobles. Cette décision fut prise à un moment où le service des vignobles était intérieurement organisé sur des bases très solides. Mais on fit davantage: on créa un organisme nouveau, le corps des »vignerons-jurés«, et l'on institua des conférences où l'on rechercherait, avec les exploitants, les moyens les plus propres à améliorer l'état et le rendement des vignobles. En 1516, le maître des vignobles. Martin Holec de Květnice, publia un règlement dont les articles réglèrent juridiquement et organisèrent l'exploitation des vignes. L'office des vignobles était à la veille de devenir complètement autonome.

Par malheur, l'avènement de Ferdinand Ier mit fin tout d'un coup à cette lente montée vers l'autonomie. Et il est certain que l'office des vignobles, s'il avait eu un caractère marqué d'autonomie, n'aurait pas pu subsister longtemps dans le cadre de la nouvelle politique royale. Il préféra se soumettre une fois de plus à l'autorité du conseil de ville; ainsi il pourrait mieux, d'accord avec cette assemblée, tenir tête à la ruse et à l'esprit de décision du nouveau monarque. Quelques irrégularités commises dans le recouvrement du perkrecht et souvent imputables au fâcheux état du temps ou à des cataclysmes exceptionnels fournirent au roi Ferdinand un prétexte pour rattacher directement à son administration un organisme financier aussi important. Les Pragois se défendirent, car ils avaient pour eux le droit, mais ils ne purent pas sauver cet office. Le gros échec du soulèvement tenté contre le roi en 1547 marqua la fin de l'office des vignobles en tant qu'office municipal. Une fois la révolte réprimée, l'office du maître des vignobles fut trasformé en office royal et, le 17 novembre 1547, le premier perkmistr royal, Georges de Jeleč, fut installé dans sa charge.

La compétence de l'office des vignobles s'étendait, quant au territoire, à 3 milles à la ronde autour des villes pragoises. Primitivement, cet office était chargé de désigner et de marquer les terrains qui se prêtaient à la culture de la vigne, ensuite d'établir les documents soumettant ces terrains au droit viticole et de les consigner dans les registres du perkrecht; de plus, il avait à contrôler les vins du pays et les vins étrangers, il veillait à l'observation du règlement qui, durant une certaine période, protégeait les vins indigènes; c'est encore lui qui fixait et percevait le montant des amendes en cas de contravention. Quand la viticulture eut pris de l'extension, on vit grandir aussi et se développer les attributions primitives de l'office des vignobles. A partir de la 2e moitié du 15e siècle, cet office eut à s'occuper de tous les délits — vols ou crimes par exemple — commis dans les vignobles. En cas de litige — conflits de propriété, rupture de contrats, etc., — c'était encore le maître des vignobles qui décidait, mais on pouvait en appeler aux échevins de la Vieille-Cité; il intervenait également dans les ventes, les renonciations, les promesses de vente, etc. Il jouissait d'un droit d'ad-

ministration; c'est lui qui installait dans leur charge les secrétaires, les arpenteurs, les vignerons-jurés; il avait des pouvoirs de police et surveillait la conduite des ouvriers; il goûtait le vin, percevait le perkrecht et prenait part au conseil quand la »grande commune« se réunissait. En tout cela, le perkmistr fut aidé, dès le début, par 4 échevins (consules vinearum, consules, scabini magistri moncium vinearum), élus eux aussi par les échevins de la Vieille-Cité. Le premier de ces échevins remplaçait, en cas d'absence, l'administrateur de l'office. Le conseiller juridique de l'office était le notaire, le scribe (notarius magistri moncium vinearum, scriptor), qui avait également la gestion de la caisse de l'office. On lui donnait parfois un auxiliaire, le grossoyeur. Il y avait encore le géomètre (geometer moncium vinearum, mensurator vinearum) et le serviteur (servus, nuncius magistri moncium). Quelquefois le géomètre était en même temps serviteur de l'office. Outre l'arpentage des vignobles, le géomètre avait à citer devant le tribunal, à exécuter les saisies, à recouvrer le perkrecht, etc. Ces différents membres de l'office étaient des bourgeois de la Vieille-Cité. Sous Georges de Poděbrady, les bourgeois de la Nouvelle-Cité essayèrent d'obtenir quelque charge dans cet office; leurs tentatives échouèrent.

Au milieu du 15e siècle il commence à être fait mention de vignerons jurés, de spécialistes âgés et expérimentés, de gens se rappelant les coutumes d'autrefois. En 1488 on mit à leur tête des »anciens«, qui jouaient le rôle des maîtres dans les corporations. Le devoir essentiel de ces vignerons était de prendre part aux contrats de louage. Le règlement de 1516 fixa exactement, et dans le détail, leurs attributions. A la fin du 15e siècle on vit se développer, en marge de l'office, un comité consultatif autonome, analogue à la »grande commune« de Prague; il réunissait tous ceux qui exploitaient des vignes aux environs de la capitale; il discutait des besoins de la viticulture et des mesures à prendre pour favoriser son essor.

Jusqu'au 18e siècle l'office n'eut pas de bâtiment à lui; à chaque élection nouvelle il se transportait auprès du nouveau perkmistr; c'est là qu'on déposait le coffre contenant les documents officiels, le matériel accessoire et les registres; c'est là que le perkmistr travaillait tous les jours avec les échevins et le notaire.

L'un des privilèges importants du perkmistr était la délivrance de documents spéciaux, revêtus du »sceau des vignobles«. Dès le début, l'office en délivra dans toutes les circonstances prévues par la loi. Nous n'en possédons plus guère et la plupart de ceux qui nous restent ne sont que des copies; ils concernent principalement des transferts de propriété; quelques uns seulement ont trait à des vignobles que l'on voulait soumettre aux dispositions du droit viticole. Il n'y en a que deux où l'on trouve un arrêt judiciaire du perkmistr. Etant donné leur forme, ils peuvent être classés parmi les documents municipaux. D'ordinaire on les authentiquait par un sceau officiel que d'abord on y suspendit et qu'ensuite on y imprima. Ce sceau fut remis à l'office probablement dès sa fondation. Ce qui le prouve, c'est l'écriture et l'image mêmes du sceau. On voit en effet représenté dans le champ du sceau saint Venceslas avec une épée, un bouclier et une branche de vigne. La légende porte: + S. magistri vinearum Pragen. L'office ne posséda jamais qu'un seul exemplaire de ce sceau.

Les documents officiels émanant de cet office furent rédigés en latin jusque dans les années 1420. Les premiers que nous ayons en tchèque remontent à l'an 1426. Il n'y en a qu'un qui soit rédigé en allemand; c'est une copie du code viticole de Charles IV; elle est de 1358 et était destinée à la ville de Most. L'office possédait également ses registres spéciaux, tenus à la manière des registres municipaux. D'ailleurs ils n'en différaient pas sensiblement en ce qui touche leur conception première et leur évolution ultérieure. On peut les répartir en deux groupes: ceux qui sauvegardaient les droits du roi et ceux qui garantissaient les droits des particuliers.

Le premier groupe comprenait les registres du perkrecht. On y trouvait la liste des vignobles, leur superficie, le nom de leur propriétaire et le perkrecht perçu ou dû. Il en est fait souvent mention, mais nous ne les avons plus. Le deuxième groupe comprenait tous les registres où figuraient les titres légaux de propriété garantissant aux particuliers leurs droits sur les vignobles. Dans les premiers temps, ce second groupe ne comptait en réalité qu'un seul registre, le »manuel«, registre d'usage courant qui concordait sans doute avec les registres du perkrecht. Dans le manuel on consignait tout ce qui se faisait à l'office. Quand les affaires affluaient, on avait de la peine à s'y reconnaître. On s'efforça donc de distinguer les inscriptions ou notes à valeur durable d'avec les simples notes d'importance secondaire et l'on fut ainsi amené à constituer, en 1434, des registres authentiques. Par la suite on eut à la fois des livres d'usage courant, des manuels et des registres destinés à demeurer ou authentiques. Ces derniers virent le jour de la façon que voici: au bout d'un certain temps le scribe, en relisant le manuel, découvrait des détails qui lui paraissaient importants et dignes d'être transmis à la postérité; alors il les consignait dans le registre authentique. Avec le développement de la viticulture et sous l'influence des registres municipaux, le mémorial ou registre authentique finit par donner naissance à plusieurs registres autonomes embrassant des matières distinctes. Au commencement du 16e siècle on vit apparaître ainsi des registres spéciaux pour les transferts de propriétés immobilières, pour les obligations, les inscriptions et les reconnaissances de dettes, les sentences, les arrêts judiciaires, les dépositions de témoins. Il existait aussi un registre spécial pour les enquêtes que la commission s'en allait faire sur place dans les vignobles, toutes les fois que cela paraissait nécessaire.

Dans les registres des vignobles les premières inscriptions furent faites en latin; à la fin du 15ème siècle on se mit à les rédiger en tchèque. Jusqu'en 1547 on ne trouve pas d'inscription en allemand. Rien ne renseigne mieux que ces inscriptions sur les dispositions juridiques qui étaient appliquées à l'office du perkmistr. Il est manifeste qu'à partir du 15e siècle c'est le droit municipal qui s'est, en substance, adapté. C'est des anciennes bases du droit municipal allemand, et aussi sous l'action de l'office des vignobles, que s'est développé le droit municipal pragois.

L'article ici résumé est accompagné de plusieurs listes: liste des maîtres des vignobles, liste de leurs échevins et de leurs employés. On signale en annexe les documents que nous possédons encore comme venant de l'office des vignobles.

Miloš Kratochvíl:

Les offices des Six Messieurs dans la Vieille-Cité et dans la Nouvelle Cité de Prague (jusqu'en 1547) et leurs registres.

L'office des Six Messieurs (Das Sechsherrenamt, officium sex dominorum) de la Vieille-Cité de Prague fut un des produits de cette évolution qui entraîna Prague, à une certaine heure de son histoire, vers l'autonomie communale. Moins le roi était en mesure d'intervenir par ses organes exécutifs dans l'administration de la ville et plus l'autonomie municipale se fortifiait, plus aussi, en même temps, l'organisation administrative de la ville devenait compliquée. Il arriva donc un moment où le conseil municipal fut obligé de déléguer graduellement une partie de ses fonctions à des bureaux subalternes rendus indispensables par l'évolution historique.

L'un de ces bureaux fut, dans la Vieille-Cité de Prague, l'office des Six-Messieurs. Ce bureau fut chargé de la police des marchés et des constructions dans la ville à la limite du 14e et du 15e siècle (il en est fait mention pour la pre-

mière fois en 1406). Pour créer cet office Prague prit modèle sur les villes du sud de l'Allemagne; ce furent surtout les »baumeister« d'Augsbourg qui délimitèrent la compétence du nouvel office pragois et précisèrent la forme de son organisation. Pendant les guerres hussites, lorsque Prague eut acquis, par voie de confiscation, de nombreuses propriétés dans la ville et hors des remparts, c'est à l'office des Six Messieurs qu'on confia le soin de gérer, de répartir et de vendre les propriétés saisies. Dès lors cet office prit beaucoup d'importance. C'est vers ses caisses que confluèrent les sources, sans cesse croissantes, de revenus communaux; cet accroissement ininterrompu était en relation avec les nouvelles sphères d'activité confiées à cet office. Il concentra peu à peu entre ses mains toute l'économie communale, avec toutes les affaires judiciaires s'y rapportant. Il fut ainsi chargé des affaires judiciaires intéressant les villages qui relevaient de la ville et, d'autre part, de celles qui découlaient des attributions des Six Messieurs en matière de constructions et de police des marchés. En sus des affaires proprement économiques de la commune, les Six Messieurs eurent à administrer les revenus provenant des marchés, des boutiques, de la bière, etc.

Leur activité, cependant, ne se bornait pas à la défense des intérêts de la commune. Surtout dans le domaine de la police des marchés et des métiers, leur rôle était d'intérêt général; ils protégeaient le consommateur en surveillant la qualité et le poids des marchandises; ils intervenaient même dans le développement des métiers et des corporations en régularisant la production et en l'organisant. C'est surtout pour la police des constructions qu'ils rendaient de précieux services; en ce dernier domaine leurs tâches étaient analogues à celles de notre office du bâtiment. Ils veillaient à la sécurité des constructions, à la protection des immeubles contre tout ce qui pouvait modifier leur qualité primitive (protection contre le dommage résultant, pour une maison, de la proximité immédiate d'un immeuble voisin; protection contre les dommages directs causés par l'eau, la malpropreté, etc.); ils assuraient la liberté des rues et des routes, etc. Ce rôle complexe donna naissance au département judiciaire le plus considérable et juridiquement le plus perfectionné de l'office des Six Messieurs: les affaires judiciaires relatives aux constructions. Cependant la pratique judiciaire à l'office des Six Messieurs fut ce qu'elle fut partout ailleurs durant tout le Moyen-Age: quand l'intérêt de la commune n'était pas directement en cause, l'intervention judiciaire n'avait lieu que sur l'initiative des particuliers.

L'office des Six Messieurs tenait ses pouvoirs du conseil municipal, en vertu d'une délégation. Il dépendait de lui, il était responsable devant lui de ses actes, et au bout de l'année il était tenu, en règle générale, de lui présenter ses comptes clos. C'est devant le conseil municipal que l'on interjetait appel. Cependant, pratiquement, dans la plupart des cas, l'office agissait et décidait en pleine indépendance, car la haute approbation du conseil municipal, c'est-à-dire de la commune, découlait déjà tout naturellement du fait que les Six Messieurs avaient reçu une mission officielle à la suite d'une nouvelle élection. L'office se composait de six membres, dont deux étaient élus parmi les échevins et quatre parmi les »communs« (communes, excommunitate). De même que le conseil municipal déléguait ses pouvoirs aux Six Messieurs, de même ceux-ci, à leur tour, s'en remettaient d'une partie de leurs fonctions à un certain nombre de bureaux subalternes, voire même à des fonctionnaires isolés. Ainsi les amployés qui surveillaient et percevaient dans les marchés ou aux portes de ville, les veilleurs de nuit, tous les employés subalternes, enfin les échevins et les baillis des villages rattachés à Prague relevaient de l'office des Six Messieurs.

Ce rôle économique et judiciaire et ces attributions de police supposaient des moyens d'exécution et des règlements que l'on tenait sans cesse à jour et qui fixaient la jurisprudence dans les actes de l'office. Ces moyens d'exécution, ces règlements, émanaient de la chancellerie des Six Messieurs. Cette chan-

cellerie occupait deux notaires (notarii officii sex dominorum). Les rapports sur l'activité intérieure de l'office (les comptes, etc.) de même que les instructions ou documents publiés par l'office ne nous ont pas été conservés. Nous ne possédons que des registres officiels, et seulement à partir de 1518. On inscrivait dans les registres, d'une part ce qui garantissait les droits des particuliers et, d'autre part, les étapes successives de la procédure judiciaire. C'est dans ces deux catégories qu'il faut ranger les 4 registres qui nous ont été conservés et qui sont antérieurs à 1547: l'un de ces registres est pour les affaires de justice; les autres sont pour les contrats, les additions et les renonciations.

Tous les quatre sont des »manuels« authentiques. Il est probable qu'à l'origine on se contentait de prendre des notes détachées; les registres du conseil municipal tenaient lieu de registres »éternels« (libri perpetui). Pour la constitution et la forme, les registres de l'office des Six Messieurs ont évolué dans les mêmes conditions que les autres registres municipaux; ils ne présentent aucun caractère particulier. En même temps ces registres nous fournissent la preuve que l'office des Six Messieur s'est développé conformément au droit municipal en vigueur tout en jouant lui-même un rôle dans son évolution.

Dans la Nouvelle-Cité de Prague l'office des Six Messieurs s'est développé dans les mêmes conditions que celui de la Vieille-Cité. L'accord — tant pour la compétence que pour l'organisation — était d'autant plus complet que l'on tenait expressément à se régler sur la Vieille-Cité et qu'il n'y avait pas eu, antérieurement, une évolution spontanée prenant appui sur le mouvement qui entraînait l'administration municipale vers l'autonomie et le démembrement. L'office des Six Messieurs, dans la Nouvelle-Cité, était le prolongement de l'ancien office »des caves« qui avait gestion des revenus provenant des caves-boutiques aménagées dans l'Hôtel de ville de la Nouvelle Cité. Il y eut un temps d'arrêt; après quoi l'office »des caves« devint l'office économique dont nous connaissons maintenant les vastes attributions. Cet office des Six Messieurs ne fut officiellement reconnu qu'en 1528, mais, pratiquement, il fonctionnait déjà quelques années auparavant.

Quand les deux cités furent réunies l'une à l'autre, de 1421 à 1424 et de 1518 à 1528, il n'y eut plus qu'un seul office des Six Messieurs. Le triste résultat du soulèvement que Prague tenta, en 1547, contre Ferdinand Ier fit un tort grave à ces deux offices. Prague perdit la plupart de ses droits et de ses propriétés, et les offices des Six Messieurs perdirent du même coup, dans une proportion très forte, ce qui formait la base de leurs attributions. Dès lors ils eurent surtout à s'occuper de questions de police; en ce domaine on les chargea d'une foule de menues besognes toutes nouvelles pour eux. Lorsque l'administration municipale eut été étatisée en 1783, les offices des Six Messieurs cessèrent de fonctionner dans les deux villes.

On trouvera, en annexe à l'article ici résumé, les listes des Six Messieurs, un extrait des comptes de l'office pour l'année 1524 et un échantillon d'inscriptions judiciaires; cet échantillon est tiré du registre judiciaire de l'office des Six Messieurs qui fonctionnait dans la Vieille-Cité.

François Roubík:

Les baillis royaux dans les villes pragoises et dans les autres villes de 1547 à 1783.

L'échec de la révolte de la noblesse tchèque contre Ferdinand Ier fournit à celui-ci une occasion favorable pour apporter des restrictions essentielles à l'autonomie dont les villes pragoises et les autres villes de Bohême avaient joui jusqu'alors. C'est ainsi que dès 1547 on installa des baillis royaux dans les villes royales et dans les villes de douaire (iudex regius, kgl. Richter) et, de plus, des capitaines royaux dans les villes pragoises. Il est probable que le roi,

en instituant ces fonctionnaires, prit modèle sur ce qui existait à Vienne où depuis 1401, et plus spécialement depuis 1526, un lieutenant-général du roi (Anwalt) contrôlait l'activité de la municipalité viennoise. Peut-être aussi qu'il y eut là, en Bohême, quelque réminiscence des baillis qui avaient administré au nom du roi lorsque les bailliages royaux n'avaient pas encore été saisis par les villes, comme ils le furent au temps des guerres hussites, ou rachetés par elles, comme ils le furent plus tard.

Le bailli royal siégeait au conseil municipal. Son rôle était de contrôler l'activité du conseil et surtout de défendre les intérêts fiscaux de la couronne lorsque des biens tombaient en déshérence ou se transféraient par héritage; c'est lui qui encaissait les amendes revenant au roi et qui, de plus, contrôlait la police de la ville. Ce triple rôle des baillis royaux fut, au moins dans ses traits généraux, précisé par les instructions que ces fonctionnaires reçurent à partir de 1547. C'est l'instruction générale de 1753 qui a fixé avec le plus de détails cette triple compétence du bailli royal; cependant, elle ne dit pas de quelle manière ce fonctionnaire devait procéder officiellement. Après la bataille de la Montagne-Blanche, la juridiction des baillis fut considérablement élargie, notamment en ce sens que jusqu'à 1628 on lui confia la revision et la gestion des domaines de la ville, des revenus et des comptes; plus tard, les baillis eurent encore à administrer, jusqu'à leur vente finale, les domaines et les maisons qui appartenaient aux émigrés et qui avaient été confisqués. Les dispositions sévères de l'instruction de 1617, laquelle étendit la compétence des baillis royaux — surtout au préjudice de l'élément non-catholique — et subordonna ces fonctionnaires — du moins en matière de police, — à la Chancellerie de Bohême, ne furent qu'un épisode et disparurent des instructions suivantes. Quand la Bohême se souleva, les villes demandèrent et obtinrent — en 1619 — qu'on les affranchît de l'humiliante tutelle des baillis royaux; malheureusement, presque aussitôt après la bataille de la Montagne-Blanche, cette magistrature fut rétablie, et on lui conféra des pouvoirs encore plus étendus.

Les baillis royaux relevaient directement de la Chambre de Bohême. Ni le sous-chambellan des villes royales et des villes de douaire ni le procureur royal n'étaient en contact officiel direct avec les baillis. Le sous-chambellan royal avait seulement le droit — dans les limites de ses attributions de contrôle — de signaler à la Chambre de Bohême les insuffisances éventuelles qu'il constatait dans l'administration des baillis royaux ou les erreurs que ceux-ci commettaient. La Chancellerie de Bohême ou bien les gouverneurs de Prague essayèrent quelquefois de s'arroger le contrôle direct des baillis royaux et tentèrent même d'avoir quelque influence sur leur nomination; mais la Chambre de Bohême sut conserver ses positions sur ce terrain. C'est seulement en 1745, année où la Chambre de Bohême fut supprimée, que le contrôle des baillis royaux passa à la lieutenance générale de Bohême et ensuite, plus tard, à la représentation et la Chambre et au »guberninm«.

Les baillis royaux étaient nommés par le roi, sur la recommandation de la Chambre de Bohême. Celle-ci d'ailleurs, régulièrement, invitait le conseil municipal en exercice à lui faire ses propositions. On nommait ainsi ordinairement des bourgeois de la ville intéressée, le primat, des conseillers municipaux ou bien même, quelquefois, l'adjoint du bailli royal. C'est seulement à partir du 17e siècle et surtout au 18e siècle que dans le cadre de réformes administratives d'ensemble on bureaucratisa, dans une mesure beaucoup plus sérieuse, la charge de bailli royal: des gens qui n'étaient pas recommandés par les municipalités ou qui n'appartenaient pas à la bourgeoisie de la ville intéressée furent alors nommés baillis. Il en résulta une vive tension dans les rapports entre ces étrangers et les municipalités, car celles-ci étaient naturellement jalouses de conserver leurs anciens droits. La fonction de bailli royal était assez mal rétribuée:

d'après les instructions en vigueur le bailli n'avait droit qu'à une fraction déterminée des amendes perçues pour le roi, il ne pouvait rien réclamer à la caisse de la ville et il dépendait absolument, sous ce rapport, du bon vouloir des conseils municipaux. Les municipalités surent largement tirer parti de cette situation, surtout aux dépens des baillis qui leur avaient été imposés de force, sans qu'on eût tenu compte de leurs propositions. Elles refusèrent tout subside pécuniaire aux baillis qui leur déplaisaient. Il s'ensuivit des conflits où les baillis royaux n'eurent pas toujours le dernier mot; afin d'avoir part aux subsides de la caisse de ville, ils furent obligés de rester en bons termes avec les conseils municipaux. Ces préoccupations d'ordre financier eurent un excellent effet: elles empêchèrent les baillis de se montrer despotes dans l'exercice de leurs fonctions. Néanmoins, des conflits s'élevaient fréquemment entre les baillis et les municipalités. Les baillis se plaignaient des municipalités qui, disaient-ils, se comportaient à leur endroit avec une malveillance voulue; ils réclamaient le droit de voter aux séances du conseil municipal. D'autre part, les municipalités se plaignaient des procédés parfois violents dont les baillis usaient à leur égard; en effet les instructions en vigueur étaient si vagues dans certains cas que les baillis avaient toujours, s'ils le voulaient, la possibilité d'abuser de leur situation officielle au préjudice de la ville et des bourgeois. Comme ils étaient chargés d'administrer les biens appartenant aux émigrés, ils furent souvent tentés de s'enrichir aux dépens des villes. En outre, comme leur charge était à vie et que la plupart demeuraient en fonctions jusqu'à un âge très avancé — quelquefois jusqu'à plus de 90 ans, — il arrivait assez souvent que certains baillis royaux, pendant une longue suite d'années, n'assistaient pas aux séances du conseil municipal et ne s'acquittaient presque pas des devoirs de leur charge. D'ailleurs, bien que la plupart des baillis royaux fussent choisis parmi les bourgeois de la ville intéressée et qu'ils fissent de leur mieux pour rester, dans la mesure du possible, en bons termes avec leurs voisins, cependant le bailli royal, du fait que ses pouvoirs touchaient à toute la sphère de l'administration municipale, était considéré comme étant dans la ville l'organe du souverain, organe au demeurant peu sympathique et qui avait la possibilité de démoraliser, par le favoritisme, toute l'administration municipale. Il ne faut donc pas s'étonner que l'on ait tenté, à plusieurs reprises, de faire supprimer cette magistrature qui humiliait la conscience des villes. Les tentatives que l'on fit ainsi, à Prague ou dans les autres villes royales, n'eurent aucun succès (en 1549, 1705, 1717. 1754, 1760, 1764). Les baillis royaux se maintinrent dans les villes jusqu'en 1783. Alors on réorganisa dans tout l'empire l'administration, la justice et les finances et l'on supprima en Bohême tous les bailliages. Le bailli royal prit place parmi les conseillers municipaux.

Pour le recouvrement des amendes fiscales, les baillis royaux se firent aider dès le 16e siècle, par des adjoints spéciaux. Ces adjoints étaient nommés par la Chambre de Bohême et choisis généralement, de même que les baillis, parmi les conseillers municipaux ou les autres bourgeois. Comme le bailli, l'adjoint était fort mal payé. Aussi s'acquittait-il de sa fonction avec une certaine négligence.

A la fin de l'étude ici résumée on a imprimé les instructions aux baillis royaux pour les années 1617, 1622, 1753, l'instruction relative à la gestion des revenus des villes en 1628, une liste des anciens revenus du bailliage de la ville de Kolín-sur-Elbe et surtout une liste détaillée des baillis royaux en fonctions à Prague et dans toutes les villes royales et de douaire de Bohême de 1547 à 1783, liste établie d'après les actes officiels.

Venceslas Líva:

Prague après la bataille de la Montagne-Blanche.

I. L'émigration.

Si Prague a joué un rôle de premier plan dans le soulèvement de la Montagne-Blanche, c'est encore elle qui a eu le triste privilège d'être, de toutes les villes tchèques, celle qui a fourni le plus fort contingent d'exilés; le fait, d'ailleurs, n'a rien de surprenant puisque Prague était alors la ville la plus peuplée du royaume de Bohême. La plupart de ceux qui quittèrent alors la ville de Prague étaient des savants remarquables, des gens riches ou d'un rang social élevé, et ce nous est à coup sûr une raison suffisante pour que nous tentions de connaître, dans la mesure du possible, ceux qui par leurs travaux ont fécondé le sol de l'étranger.

La première période de l'émigration va de la bataille de la Montagne-Blanche au printemps de 1624 où fut promulgué un édit impérial qui défendait de conférer les droits civiques aux non-catholiques. Les mesures que l'on prit durant cette période visaient d'une part les chefs du soulèvement et les conjurés les plus en vue, et d'autre part les guides spirituels du camp non catholique, c'est-à-dire les ecclésiastiques et les maîtres. Dans le premier groupe il y avait ceux que le décret de Lichtenstein en date du 17 février 1621 somma de se rendre à Prague dans un délai de six semaines (ils avaient pu gagner à temps l'étranger); ils n'obéirent pas et une commission exécutive les condamna par contumace à perdre leur vie, leur honneur et leurs biens. Parmi les 30 personnages cités et condamnés il y avait 12 Pragois. On peut leur ajouter quelques autres bourgeois qui pour différentes raisons quittèrent le pays aussitôt après la Montagne-Blanche ou peu de temps après.

Quelques prêtres, dont la plupart appartenaient à l'Union des Frères tchèques, s'en allèrent d'eux-mêmes, sans attendre le décret de bannissement, à la limite des années 1620 et 1621. Par un décret en date du 13 mars 1621 (il fut renouvelé le 3 juin), Ferdinand II enjoignit à Lichtenstein de bannir les prêtres, les professeurs et les maîtres qui étaient calvinistes ou picards. Mais comme la situation politique et militaire était très incertaine, le prince ne promulgua pas le décret et c'est seulement le 13 décembre que l'on prit des mesures énergiques contre les prêtres: cette fois il y en eut 19 qui s'éloignèrent de Prague. Seuls les pasteurs des églises luthériennes allemandes du Saint-Sauveur dans la Vieille-Cité et de la Trinité dans la Petite-Cité, à la prière du prince-électeur de Saxe, furent autorisés à rester à Prague, mais seulement jusqu'au 29 octobre de l'année suivante; en effet, le nonce Carafa insista d'une façon si pressante auprès de l'empereur que celui-ci cessa de prendre en considération les désirs du prince de Saxe.

Dès la première période de l'émigration le but de la plupart des exilés pragois — ecclésiastiques ou laïques, — ce fut la Saxe toute proche.

La deuxième période va du décret mentionné ci-dessus à la constitution de la grande commission de réformes. Quand on eut chassé les ecclésiastiques, ce fut le tour des bourgeois; ils furent victimes d'une oppression impitoyable. Par décret en date du 29 mars 1624 il fut interdit de pratiquer dans les villes royales une autre religion que la religion catholique. A Prague et ailleurs on contraignit par toutes sortes de moyens les non-catholiques à se convertir: on refusa de les recevoir dans la ligue des villes, on leur retira le droit de cité qu'ils avaient déjà, on les écarta des dignités et charges publiques, on leur défendit de contracter mariage, on confisqua les biens de ceux qui avaient pris part à la révolte ou bien on leur fit payer sans ménagement une lourde amende, on emprisonna ceux qui ne pouvaient pas payer l'amende; on défendit encore aux

non-catholiques d'acheter des domaines, on les convoqua à l'Hôtel de ville pour y entendre des remontrances, on logea des soldats dans les maisons des hérétiques les plus endurcis. Il y eut ainsi un nouvel exode d'émigrants pour la terre d'exil. La plupart se réfugièrent en Saxe. Le 1er mai 1624, les luthériens allemands de Prague avaient prié le prince-électeur de Saxe de les autoriser à immigrer: ils n'avaient parlé que d'une immigration temporaire car ils se berçaient de l'espoir que l'empereur reviendrait à des sentiments plus humains. Comme le gouvernement, à cette époque, refusait aux bourgeois le Privilegium emigrandi et punissait toute infraction à cette défense en confisquant les biens laissés dans le pays, les émigrants quittèrent la Bohême secrètement. C'est seulement en avril 1624 qu'on accorda aux bourgeois des villes royales un délai de deux mois pour se convertir au catholicisme. Les récalcitrants devraient émigrer, mais auparavant ils auraient à payer leur quote-part des dettes publiques et, de plus, une amende en espèces. Ceux qui avaient déjà quitté le pays en y laissant leurs biens étaient sommés d'y revenir dans un délai de quatre mois ou de faire vendre leurs domaines par l'intermédiaire de leurs mandataires.

La grande commission de réformes, organisme essentiel de l'oeuvre de recatholicisation, procéda suivant le premier programme indiqué ci-dessus. Dès le 27 mars 1627 elle enjoignit aux services municipaux des trois cités pragoises de lui fournir la liste de tous ses bourgeois répartis en 4 groupes: 1. les catholiques de naissance, 2. les convertis récents, 3. ceux qui avaient promis de se convertir, 4. les hérétiques endurcis. C'est sur cette liste qu'on se basa pour agir. En même temps on décida que les non-catholiques seraient convoqués à l'Hôtel de ville et que là les officiers municipaux les inviteraient à s'instruire, avant Pâques, dans la religion catholique et à recevoir la sainte communion. Cette dernière décision fut sans doute assez peu observée, car dès le 28 mai la commission reprocha sévèrement à l'hejtman de la Vieille-Cité que les hérétiques n'eussent pas changé de religion dans le délai fixé et elle lui demanda de fournir une liste des plus obstinés. En juillet 1627, la commission procéda à un examen minutieux de tous les cas d'espèce. En conséquence le bailli impérial, le bourgmestre et les échevins durent convoquer à l'Hôtel de ville, pour un jour déterminé, tout un groupe de non-catholiques; à ceux dont le nom, sur la liste, était marqué d'une petite étoile, on fixa un délai pour se faire instruire dans la religion catholique et pour s'approcher de la sainte Table. A ceux qui n'obtempérèrent pas on fixa un dernier délai ad certam conversionem vel emigrationem; autrement ils devraient ce jour-là, avant le coucher du soleil, émigrer et ne plus revenir dans le pays. Aux émigrants on accorda encore une année pour réaliser la vente de leurs domaines; cette vente devrait être faite par l'intermédiaire de mandataires catholiques. En conséquence, quiconque refuserait de s'entendre avec l'autorité royale sur le terrain de la loi pouvait encore s'en aller librement, mais à la condition d'avoir, au préalable, satisfait à tous ses devoirs et obligations. Pour les émigrants en règle avec leurs débiteurs et avec le fisc la commission de réformes fit établir un document officiel qui les autorisait à quitter librement le pays. Il fut seulement interdit d'emmener les orphelins à l'étranger et la Chambre de Bohême confirma cette défense par toute une série de décrets. Naturellement, cette dernière défense ne fut pas mieux respectée que les autres.

C'est au cours de la troisième période que l'émigration fut la plus forte. Surtout dans les années 1627/28 on vit s'en aller de nombreux bourgeois. Cependant, plus tard aussi, pendant toute la guerre de Trente ans et même après la paix de Westphalie, plus d'une famille de bourgeois s'exila. Ces événements jetèrent le trouble dans beaucoup de familles, car les époux n'appartenaient pas toujours à une même confession; il arriva même quelquefois que des parents

laissèrent leurs enfants à Prague et partirent seuls pour la terre étrangère.

De très bonne heure nous entendons les bureaux se plaindre que les émigrés rentrent à Prague secrètement, poussés par le regret du pays, par des liens de famille ou des intérêts matériels. Les gouverneurs et la Chambre de Bohême édictèrent une foule de décrets enjoignant aux services municipaux de les rechercher, de les expulser ou de les emprisonner, et menaçant de châtiments sérieux les récalcitrants; on rencontre encore de ces décrets à la veille de la paix de Westphalie, voire même bien longtemps après. Lorsque le gouvernement impérial eut conclu un accord avec le prince-électeur de Saxe, surtout après la paix de Prague en 1635, les émigrés qui étaient devenus vassaux du prince de Saxe furent autorisés à revenir, au moins pour quelques semaines ou quelques mois, afin de régler leurs affaires. C'est lors de l'invasion saxonne de 1631 qu'il revint le plus d'émigrés à Prague (pour un bref séjour temporaire; leurs noms, sur les listes, sont marqués d'une croix).

Les listes d'émigrés ici imprimées renferment 620 noms de famille, ce qui signifie au moins autant de familles, soit 1360 âmes, dont 594 pour la Vieille-Cité, 454 pour la Nouvelle, 200 pour la Petite (Malá Strana), 8 pour Hradčany et 104 pour divers autres quartiers. Comme quelques émigrés étaient revenus et avaient acheté au prix de leur conversion le droit de rester pour toujours dans le pays, on peut réduire d'une trentaine d'unités le chiffre indiqué ci-dessus, si bien qu'en définitive le nombre des exilés peut être estimé, en chiffres ronds, à 1300. Parmi les émigrés on comptait un peu plus d'un tiers d'Allemands. 154 familles nobles (83, 52, 15, 1, 3) dont 57 allemandes (33, 7, 14, 1, 2) et aussi, dans la Vieille-Cité, une famille française. Le chiffre des hommes était légèrement supérieur à celui des femmes (une centaine de têtes environ). Parmi les femmes il y avait à peu près 100 veuves.

J'avoue que le résultat final de mes recherches m'a fortement déçu, et pourtant, avant de les entreprendre, je savais parfaitement que les matériaux dont je disposais présentaient des lacunes. J'estime à 2500 ou 3000 le chiffre des Pragois qui partirent pour l'exil. Ce qui tend à prouver l'exactitude de mes conjectures, c'est le fait que dans les listes ici reproduites on ne trouve que la moitié des noms qui soient accompagnés d'indications sur les membres de la famille; très souvent le nombre des enfants n'y est pas clairement précisé. Ce qu'on peut le mieux établir — et encore avec la certitude que l'on n'est pas complet, — ce sont les noms des bourgeois qui possédaient des maisons, des vignobles ou d'autres immeubles et dont les propriétés figurent dans les livres fonciers de la ville de Prague. D'autre part beaucoup de seigneurs emmenèrent avec eux leur domesticité. Enfin il y a beaucoup d'autres exilés dont les noms nous échappent, principalement des artisans qui n'avaient pas le droit de cité et qui exerçaient leur métier sur la base de ce qu'on appelait le »fraypryf«.

OBSAH.
